
ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Α

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
Α'

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν
Τόμος πρῶτος
Μετάφραση Ἀντ. Γ. Γαλίτη

© Γ. Α. Γαλίτης, Ἴω, Σέχου 4, 11524 Ἀθῆναι

Α' ἐκδοση 1984
ΣΤ' ἐκδοση 2004

ISBN 960-7407-03-2
Set 960-7407-02-4

Ἐκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»
Πρασσικάκη 9, 54622 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310231040, 2310283805, φάξ 2310241254
E-mail: bookstore@topeirivoli.gr

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν

Μετάφραση
Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (†)

Γενική ἐπιμέλεια
Γεώργιος Ἀντ. Γαλίτης

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Εἰσαγωγή - Σχόλια
Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης

Φιλολογική ἐπιμέλεια
Ἰγνάτιος Σακαλῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
Είσαγωγή.....	11
Προοίμιο.....	17
"Αγιος Ἀντώνιος ὁ Μέγας.....	25
Συμβουλές γιὰ τὸ ἥθος τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐνάρετη ζωή, σὲ 170 κεφάλαια.....	28
"Αγιος Ἡσαΐας ὁ Ἀναχωρητής.....	54
27 κεφάλαια περὶ τηρήσεως τοῦ νοῦ.....	57
Μοναχὸς Εὐάγριος ὁ Ποντικὸς.....	63
Μοναχικὴ ὑποτύπωση.....	66
Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν καὶ λογισμῶν.....	73
Νηπτικὰ κεφάλαια.....	87
"Αγιος Κασσιανὸς ὁ Ρωμαῖος.....	88
Πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Κάστορα, περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν τῆς κα- κίας.....	91
Πρὸς τὸν ἡγούμενο Λεόντιο, γιὰ τοὺς ἀγίους πατέρες τῆς Σκή- της καὶ γιὰ τὴ διάκριση.....	112
"Αγιος Μάρκος ὁ Ἀσκητής.....	126
Τὰ 200 κεφάλαια περὶ τοῦ πνευματικοῦ νόμου.....	129
Τὰ 226 κεφάλαια περὶ αὐτῶν ποὺ νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀ- πὸ τὰ ἔργα τους.....	143
Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο.....	163
"Αγιος Ἡσύχιος ὁ Πρεσβύτερος.....	177
Πρὸς τὸ Θεόδουλο, λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια.....	180
"Αγιος Νεῖλος ὁ Ἀσκητής.....	216
Περὶ προσευχῆς 153 κεφάλαια.....	219
Λόγος ἀσκητικὸς.....	235
"Αγιος Διάδοχος ἐπίσκοπος Φωτικῆς.....	282
Ὅροι.....	285
Λόγος ἀσκητικὸς χωρισμένος σὲ 100 πρακτικὰ κεφάλαια πνευ- ματικῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως.....	286

Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος.....	326
100 παρηγορητικά κεφάλαια πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας.....	329
Λόγος παρηγορητικὸς.....	351
Εὐρετήρια.....	357

Πρόλογος

Με τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ παραδίδεται στὴν κυκλοφορία ὁ πρῶτος τόμος τῆς Φιλοκαλίας, σὲ μετάφραση τοῦ ἀειμνήστου πατέρα μου*, πρὸς ψυχικὴν ὠφέλεια τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν.

Οἱ «φιλοκαλικοὶ» πατέρες, τοὺς ὁποίους ἀνθολόγησε ὁ μέγας ἅγιος τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ Ἁγιορείτης Νικόδημος, ἀσχολοῦνται λιγότερο μὲ θέματα πίστεως καὶ περισσότερο καὶ κυρίως μὲ θέματα πνευματικῆς «θεωρίας», ἀσκητικά, ἡσυχαστικά, νηπτικά. Καὶ ἀπευθύνονται μὲν κυρίως τὰ θέματα αὐτὰ στοὺς μοναχοὺς, ἀφοροῦν ὅμως καὶ κάθε πιστό, ποὺ θέλει νὰ μορφώσει μέσα του τὸν Χριστὸ καὶ νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, «εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 4,13). Γι' αὐτὸ οἱ νηπτικοὶ πατέρες τῆς Φιλοκαλίας ὑπῆρξαν πάντοτε τὸ ἐντρυφήμα καὶ οἱ αὐθεντικοὶ ὁδηγοὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς γιὰ γενεὲς γενεῶν, καὶ διέπλασαν τὸ ἦθος τῶν θεουμένων, ὑποδεικνύοντάς τους τίς πρακτικὰς μεθόδους καὶ τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ φτάσουν στὴν κάθαρση καὶ στὸ φωτισμὸ καὶ θὰ ἀξιωθοῦν νὰ ἀτενίσουν τὸ ἄκτιστο φῶς τῆς θείας δόξας. Καὶ ἐθεολόγησαν ἔτσι, ὄχι μιὰ στεῖρα σχολαστικὴ θεολογία, ἀποκομμένη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ γι' αὐτὸ νεκρή, ἀλλὰ μιὰ θεολογία πυρπολουμένη ἀπὸ τὴ ζωὴ, μιὰ θεολογία νήψεως καὶ προσευχῆς: «Εἰ θεολόγος εἶ, προσεύξε ἀληθῶς· καὶ εἰ ἀληθῶς προσεύχε, θεολόγος εἶ» (Εὐάγγελιος Ποντικός, PG 79, 1180B). Αὐτὴ τὴ θεολογία ἔχει σήμερα ὅσο ποτὲ ἄλλοτε ἀνάγκη ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἄγχους καὶ τῶν τεχνητῶν παραδείσων, ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατέκτησε τὴ σελήνη ἀλλὰ ἔχασε τὸν ἑαυτό του, ὁ «ἀπελευθερωμένος», κι ὅμως δοῦλος στὴν τεχνολογία καὶ στίς ὅποιες θεωρίες ποὺ ἐπαγγέλλονται τὴ σωτηρία «ἀπ' ἀνθρώπων» καὶ «δι' ἀνθρώπων».

Ἡ χρονικὴ ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς πατέρες καὶ ἡ συνακόλουθη δυσκολία τῆς γλωσσικῆς προσπελάσεως, ἦταν ἓνα σημαντικὸτατο ἐμπόδιο γιὰ νὰ γίνῃ ἡ Φιλοκαλία κτῆμα τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ. Τὸ ἐμπόδιο αὐτὸ θέλησε νὰ ἐξομαλύνῃ ὁ μεταφραστής, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν παιδική του ἡλικία γαλουχήθηκε μὲ τοὺς νηπτικοὺς πατέρες καὶ τοὺς κατεῖχε ὅσο λίγοι. Γι' αὐτὸ ἀνέλαβε τὸν ἄθλο νὰ μεταφέρει ὅλη τὴ Φιλοκαλία στὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ γλῶσσα. Ἀπὸ τὸ 1974 μέχρι τὸ 1978 ἦταν ἡ μοναδική του ἀπασχόληση. Ὁ Κύριος τῆς ζωῆς τὸν ἄφησε νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἔργο τῆς μεταφράσεως πρὶν τὸν καλέσει κοντὰ Του. Ὁ Θεὸς θέλησε νὰ ἀναλάβῃ μετὰ ἑξῆς χρόνια ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας» τὸν μόχθο καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκδόσεως. Ὁ διακεκριμένος φιλόλογος, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς Μ.Ε. κ. Ἰγνάτιος Σακαλῆς εἶχε τὴ γενικὴ φιλολογικὴ ἐπιμέλεια καὶ ὁ σοφὸς γέροντας π.

* Ἡ Φιλοκαλία θὰ ὀλοκληρωθεῖ σὲ πέντε τόμους. (Σ.Ε.).

Θεόκλητος Διονυσιάτης προθυμοποιήθηκε να γράφει την εισαγωγή και τα σχόλια.

Ὡς δείγμα τῆς διαθέσεως, μετὰ τὴν ὁποία προσήγγιζε τὰ φιλοκαλικά κείμενα ὁ μεταφραστής, ὅς ἐπιτραπεί νὰ παραθέσῃ ἀποσπάσματα ἀπὸ μιᾶ προσευχῆ, ποὺ συντάξε ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσει τὴν ἐργασία αὐτή:

«*Ἄγιε Θεέ, Τρισυπόστατε Δημιουργέ, φώτισον τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου καὶ στρέψον με ὅλον πρὸς Σέ... Ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου καὶ βοήθησόν μοι, ἵνα διαπλεύσω τὸ πέλαγος τῆς θεολογίας τῶν ἡγαπηκότων Σε καὶ διὰ γραφῆς παραδοσάντων ἡμῖν τὴν ἐξήγησιν τῶν δικαιωμάτων Σου. Ἡμῖν μόνον τὸ θέλειν παράκειται, οὐχὶ καὶ τὸ δύνασθαι. Ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν ἐκ Σοῦ τῆς ἀεννάου πηγῆς τῶν ἀγαθῶν πηγάζει. Ὁ ἐναρξάμενος καὶ τελείωσον. Ἁγία Τριάς ὁ Θεός, ὁ δούς μοι τὴν ἔφεσιν, δὸς καὶ τὸ τέλος.*

Μεγάλα, ἔνδοξα καὶ δυνατὰ τὰ τῶν ἁγίων Σου, Θεὲ Δημιουργέ. Καὶ τίς ἐκδιηγῆσεται ταῦτα; Πῶς εἰς βάθη ὠκεανοῦ τῆς ὑψηλῆς πράξεως καὶ τῆς ἐνθέου θεωρίας τῶν ἁγίων Σου νὰ διαπλεύσῃ τις;... Ἀλλὰ πάντα παρὰ Σοῦ καὶ παρὰ Σοῖ ἐστι. Λείπομαι σοφίας, δός μοι ταύτην, ἡ Πανένδοξος Σοφία. Λείπομαι δυνάμεως, ἔκτεινον ὦ Δυνατὲ τὴν ἄμαχόν Σου χεῖρα καὶ βοήθησον.

Κύριε Ἰησοῦ, Γίε τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὲ ἀληθινέ, ὁρεξόν μοι χεῖρα ἵνα φελλίσω τὰ δικαιώματά Σου. Ἀειπάρθενε Πάναγνε Θεοτόκε Μαρία, ἀντιλαβοῦ μου ἐν τῷ ἐπιχειρεῖν τὰ τοῦ Υἱοῦ Σου διαλέγεσθαι. Ὅσοι πατέρες καὶ ἅγιοι Μάρτυρες, οἳ τε παλαιοὶ καὶ οἳ ἐπ' ἐσχάτων τὸ αἷμα ὑμῶν ὑπὲρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐκχέαντες, δότε ἰσχὺν τῇ ἀσθενείᾳ μου».

Τελειώνοντας πρέπει νὰ ὑπομνήσωμε, πῶς κανένα ἔργο ἀνθρώπινο δὲν εἶναι τέλειο. Ἡ παρούσα μετάφραση δὲν μπορεῖ ἀσφαλῶς νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτό. Παρὰ τίς ὅποιες ἀτέλειές της ὅμως, ἕνα εἶναι βέβαιον: ὅτι ἔγινε ἀπὸ μιᾶ καρδιᾶ «νήφουσα» καὶ φλεγόμενη ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ καταστήσῃ τὴν ἐντρύφηση στὴ Φιλοκαλία δυνατὴ στὸ εὐρὺ κοινὸ καὶ τὴν ὁδὸ πρὸς τὴν νήψη προσιτή, μέσω τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας τῶν ἁγίων νηπτικῶν πατέρων, σ' αὐτοὺς ποὺ ἐπιθυμοῦν τὸν ἡσύχιον βίον, εἴτε ἔχοντας διαλέξει τὴν μακάρια ἐρημικὴ ζωὴ ποὺ πτεροῦται ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα, εἴτε ὄντας ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦνε μέσα στὴν ἀνήσυχη καὶ πολύβουη ματαιότητα τοῦ κόσμου, προκρίνοντας τὴ μωρία τοῦ κηρύγματος ἀπὸ τὴν ἄσopher σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

Αὐτὴ τὴν ἱερὴ πρόθεση καὶ τὴ φλόγα ὅς δεῖ ὁ Θεὸς καὶ ὅς ἀνταμείψει τὸ μόχθο τοῦ ἀειμνήστου μεταφραστῆ, ἀναπαύοντας τὴν ψυχὴ του «ἐν χώρᾳ ζώντων» καὶ «ἐν σκηναῖς δικαίων».

Γ. Ἀ. Γαλίτης
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

Εἰσαγωγή

Λέγουν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὅτι ὁ Θεὸς ἐτοιμάζει «πόρρωθεν» τὰ μεγάλα ἔργα Του. Πραγματικά, προνοεῖ καὶ παρασκευάζει τὴ γνωριμία δύο καταλλήλων «σκευῶν» τοῦ Πνεύματος, γιὰ νὰ προσφέρει στὸ λαὸ Του τὴν ἀποθησαυρισμένη ἀγιοπνευματικὴ σοφία τῶν ἐκλεκτῶν τέκνων Του, ποὺ κινδύνευε νὰ ἀφανιστεῖ μέσα στὶς «κονιοβριθεῖς» καὶ «σητόβρωτες» χειρόγραφες βιβλιοθηκὲς τῶν ἱερῶν Μοναστηριῶν.

Πρόκειται γιὰ τὴ γνωριμία, φιλία καὶ συνεργασία μεταξὺ τοῦ ἁγίου Μακαρίου Κορίνθου καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς νήσου Νάξου ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτη, ποὺ ἀποτελεῖ εὐλογημένο σταθμὸ γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ γραμματεία, χάρις στὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ πολυτίμων συγγραμμάτων, ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴν συνεργασία τῆς ἱερῆς αὐτῆς «ξυνωρίδος».

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ βίον τοῦ ἁγίου Νικοδήμου*, ὕστερα ἀπὸ διετὴ παραμονὴ στὴ Μονὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἀναχώρησε τὸ 1777 γιὰ τίς Καρυές τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ὅπου συναντήθηκε μετὰ τὸν ἅγιο Μακάριο ἐπίσκοπο Κορίνθου, ἐκθρονισθέντα ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς βυζαντινῆς προελεύσεως οἰκογενείας του τῶν Νοταράδων, στὴν ἐξέγερση τοῦ 1770. Ἐκεῖ τοῦ παρέδωσε χειρόγραφα ἀπὸ ἀνθολογίες πατερικῶν κειμένων (μοναστικῶν, ἀσκητικῶν, ἡσυχαστικῶν, θεολογικῶν) γιὰ νὰ τὰ ἐπεξεργαστεῖ πρὸς ἔκδοση.

Τὰ κείμενα ἀντεγράφησαν προφανῶς ἀπὸ χειρόγραφους κώδικες τῶν Μοναστηριῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα ποὺ νὰ διαφωτίξουν, ἂν ἀπὸ τὰ ἐπιλεγέντα ἀφαιρέθησαν ἢ προσετέθησαν ἀπὸ τὸν ἅγιο Νικόδημο. Πάντως, ὁ θεῖος Νικόδημος, ἀφοῦ διόρθωσε φιλολογικῶς τὰ κείμενα, τὰ παρέβαλε κριτικῶς μετὰ ἄλλους κώδικες, παρέθεσε στὰ παρασέλιδα μερικὲς παρατηρήσεις του, ἔγραψε τὸ Προοίμιο καὶ τίς σύντομες βιογραφίες τῶν συγγραφέων καὶ παρέδωσε τὸ ὅλο ἔργο ὕστερα ἀπὸ μία διετία στὸν ἅγιο Μακάριο. Αὐτὸς στὴ συνέχεια, κατέφυγε στὸν γνωστὸ «καλὸν κάγαθόν» πρίγκιπα τῆς Μολδοβλαχίας Ἰωάννη Μαυρογορδάτο, ποὺ συνάντησε στὴ Σμύρνη, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τίς δαπάνες τῆς ἐκδόσεως.

Στὰ κείμενα αὐτά, ποὺ στὸ σύνολό τους ἐκφράζουν τὴν ἀγάπη τοῦ καλοῦ με πνευματικὴ ἔννοια, ποὺ ταυτίζεται μετὰ τὸ ἀγαθόν, δόθηκε ὁ τίτλος «Φιλοκαλία», μετὰ τὴν ἐπεξηγηματικὴ δήλωση, ὅτι ἡ φιλία αὐτὴ τοῦ καλοῦ, εἰς αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ πνευματικὰ ἐπίπεδα, ἀνήκει στοὺς «Ἱεροὺς Νηπτικούς»,

* «Ἁγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης — Ὁ βίος καὶ τὰ ἔργα του», Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου. Β' ἔκδοσις, Ἀθῆναι 1978, σελ. 92-93.

δηλαδή στους άσκητικούς εκείνους άγίους Πατέρες, που έφτασαν στη θεία κατάσταση της αδιάλειπτης νήψεως και έργηγόρσεως του θεωθέντος νου τους. Και σε ένα τόμο μεγάλου σχήματος είδε ή Φιλοκαλία τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας στη Βενετία τὸ 1782, που έλαμψε σὰν τηλαυγής πνευματικὸς φάρος σὲ ὅλη τὴν ἑλληνόφωνη Ὀρθοδοξία.

Ἀργότερα, ὁ γνωστὸς Ρῶσος ἱερομόναχος Παΐσιος Βελιτσκόφσκυ μετέφρασε ὁλόκληρη τὴ Φιλοκαλία στὴ Σλαβονική, πὺξινε τὸ ἐντρυφήμα τῶν Ὀρθοδόξων Μοναχῶν καὶ Σλαβικῶν λαῶν. Τὸν Παΐσιο ἀκολούθησε ὁ Θεοφάνης τοῦ Ταμπῶφ, κατὰ τὸ 1877, ἀλλὰ καινοτόμησε ὁ μεγάλος αὐτὸς ἄσκητῆς, μὲ τὴν ἀφαίρεση ὁλοκληρίου τοῦ ἔργου τοῦ ἱερομάρτυρος Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ, τῶν Κεφαλαίων τοῦ Καλλίστου Καταφυγίωτου καὶ τῶν Πρακτικῶν Κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, τὴ θέση τῶν ὁποίων κάλυψε μὲ πρακτικότερα κείμενα τῶν ἁγίων Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Βαρσανουφίου, Ἰωάννου τῆς Κλίμακος καὶ Κατηχήσεων τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

Τὴν Φιλοκαλία, βάσει τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1782, τύπωσε στὴν Ἀθήνα σὲ δύο τόμους ὁ Παναγ. Τζελάτης τὸ 1893, προσθέσας καὶ τὰ «περὶ Προσευχῆς Κεφάλαια» τοῦ πατριάρχου ἁγίου Καλλίστου. Μετὰ τὸν β' παγκόσμιο πόλεμο μεταφράζονται στὴ Δύση ἀποσπάσματα τῆς Φιλοκαλίας στὰ Γερμανικά, Ἀγγλικά καὶ Γαλλικά, ἐνῶ στὴ Ρουμανία μεταφράζεται ὁλόκληρο τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο ἀπὸ τὸν γνωστὸ θεολόγο π. Δ. Στανιλοάε, διανθίσαντα μὲ θεολογικά σχόλια τὰ μεταφρασθέντα κείμενα πὺξινε τυπώθηκαν σὲ 10 τόμους.

Ἐπίσης, γιὰ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση, πρέπει νὰ λεχθεῖ, ὅτι ἐξέδωσαν στὴν Ἀγγλικὴ γλῶσσα δύο τόμους ἀπὸ τὴ ρωσικὴ ἔκδοση, μὲ κατ' ἐπιλογὴν κείμενα ἀπὸ τὴ Φιλοκαλία οἱ Ε. Kadloubovsky καὶ G.E.H. Palmer, ὅπως παραλλήλως ὁ π. Jean Gouillard ἐξέδωσε ἀνθολογία, μὲ θέματα ἀναφερόμενα στὴ νοερὰ προσευχή, μᾶλλον καρδιακὴ προσευχή, στὴ Γαλλικὴ μὲ τὸν τίτλο «Petite Philocalie de la Prière du coeur», ὅλα παρμένα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο, πὺξινε ἀπετέλεσαν ἀφορμὴ νὰ γίνεῖ τόσο ἡ νοερὰ προσευχή, ὅσο καὶ ἡ ἄσκητικὴ καὶ μυστικὴ παράδοση τῆς Ὀρθοδοξίας πὺξινε γνωστὲς στὸ Δυτικὸ κόσμο, ὥστε νὰ καλλιεργεῖται σήμερα θερμὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωή.

Στὶς ἐκδόσεις τῆς Φιλοκαλίας στὴν ἑλληνικὴ, πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ ἔκδοση ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Ἀστὴρ», τῶν ἀδελφῶν Ἀλ. καὶ Εὐαγ. Παπαδημητρίου. Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀληθινὸ ἐκδοτικὸ ἄθλο ἀγάπης καὶ προσφοράς, πὺξινε πρέπει νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς μία σημαντικὴ προσφορά πρὸς τὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ τῆς ἑλληνόφωνης Ὀρθοδοξίας σὲ μὴ ἐποχὴ γεμάτη πνευματικὴ σύγχυση ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ δυτικῶν ρευμάτων στὸν ὀρθόδοξο χῶρο.

Πρὸ εἰκοσαετίας σχεδὸν ὁ ἐν λόγω ἐκδοτικὸς οἶκος, ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ παράγοντες τῆς Ἐκκλησίας, ἀποφάσισε τὴν ἔκδοση, σύμφωνα μὲ τὰ κεί-

μενα τῆς Βενετίας τοῦ 1782. Ἀλλὰ ἡ ἔκδοση ἐκείνη εἶχε ἀτέλειες, κυρίως στὴ στίξη, σὲ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἀπαλλαγμένη καὶ ἀπὸ ἐλάχιστα συντακτικὰ καὶ λεκτικὰ λάθη. Ἐπιστρατεύθηκε ὁ τότε διάκονος π. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος καὶ ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη τοῦ ἐπιμελητῆ τῆς ἐκδόσεως. Ἔτσι ἡ Φιλοκαλία ἀναδύθηκε «ἱματισμένη», ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ ποικίλα λάθη, ἀριθμήθηκαν τὰ κείμενα πὺξινε εἶχαν παραγράφους καὶ τὸ κυριώτερο, ἀνιχνεύθηκαν μὲ πληρότητα σχεδὸν οἱ ἀναφορὲς στὶς θεῖες Γραφές καὶ καταχωρήθηκαν οἱ σχετικὲς παραπομπές. Ἡ Φιλοκαλία ἔκτοτε προσφέρεται σὲ πέντε κομφοὺς τόμους, καλαίσθητους, μὲ διχρωμία, ὠραῖα βυζαντινὰ κοσμήματα, βινιέτες, τοὺς ἁγίους συγγραφεῖς ἀποδομένους σὲ γραμμικὲς ἰχνογραφήσεις καὶ στὸν πέμπτο τόμο παρατίθεται ἐκτεταμένο εὐρετήριο. Ἦδη ἡ Φιλοκαλία τοῦ «Ἀστέρος» ἀριθμεῖ τέσσερες ἐκδόσεις, γεγονὸς πὺξινε δίνει τὸ μέτρο τῆς ἀπηχίσεως τῆς στὸν ὀρθόδοξο λαὸ μας.

Ἀλλὰ ὁ χρόνος, οἱ συνθήκες ἀκολουθοῦν τὴ νομοτέλειά τους, πὺξινε συνοδεύεται ἀπὸ ἀλλαγές καὶ μεταβολές. Εἰδικότερα, ἐντονες μεταβολές ἔχουν σημειωθεῖ στὴ γλῶσσα. Ἐπόμενο λοιπὸν εἶναι, ἡ γλῶσσα τῆς Φιλοκαλίας νὰ δημιουργεῖ πρόβλημα κατανόησεως τῆς, ἡπιότερο πρὸ εἰκοσαετίας, ὀξύτερο τώρα καὶ ὀξύτατο ἀργότερα. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶχε κατανόηθεῖ, ὅτι τὰ πατερικά κείμενα θὰ ἔπρεπε νὰ καταστοῦν προσιτὰ στὸν πολὺ ὀρθόδοξο λαὸ, μὲ μὴ γλωσσικὴ ἀπλουστευση, πράγμα πὺξινε συνεκίνησε ἀρκετοὺς γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργο καὶ συγκεκριμένως γιὰ ὁλόκληρη τὴ Φιλοκαλία. Ἀλλὰ τὸ ἔργο ἀπαιτοῦσε καὶ χρόνο καὶ ἱκανότητα καὶ μὴ συγγενὴ γεύση πρὸς τὶς πατερικὲς ἐμπειρίες. Ἐκεῖνος πὺξινε ἀναδέχθηκε τὸν μόχθο τοῦ ἀθλήματος, ἦταν ὁ ἤδη μακαρίτης Ἐφέτης Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης, πατέρας τοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητῆ τῆς θεολογίας κ. Γεωργίου Γαλίτη, ὁ ὁποῖος μὲ αἴσθησή εὐθύνης, μὲ ἀγάπη καὶ γεύση τῶν ἁγιοπνευματικῶν κειμένων, ἔφερε σὲ αἴσιο πέρας τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο. Ὁ ὑποφαινόμενος εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ διαβάσει πρὸ ὀκταετίας τὴν θαυμάσια μεταφραστικὴ ἐργασία τοῦ ἀνωτέρου δι-καστικοῦ, τὸν ὁποῖο καὶ προσωπικῶς ἐγνώρισε, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξηγήσει, πῶς ἕνας λειτουργὸς τῆς Θέμιδος κατόρθωσε νὰ προσεγγίσει τὸν νοῦ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ νὰ ἀποδώσει μὲ τόση ἀκρίβεια τὰ λεπτότατα ἐκ πνευματικῆς ἐμπειρίας νοήματά τους. Ὁ μακαρίτης ἦταν ἀπὸ τὴ νεότητά του φιλομόναχος καὶ ἐντρυφοῦσε πάντοτε στὴ Φιλοκαλία. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο, μαζὶ μὲ τὴν δεδομένη ὀρθόδοξη αἴσθησή του, πὺξινε τοῦ δωροφόρησε ὁ χριστιανικὸς πνευματικὸς του βίος, ἐξηγοῦν τὴν ἐπιτυχημένη ἀπόδοση τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων σὲ μὴ σώφρονα ὀμιλουμένη γλῶσσα, πὺξινε ἐπιχείρησε ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς μεταδόσεως στὸ εὐρύτερο ὀρθόδοξο κοινὸ τῶν ἁγιοπνευματικῶν θησαυρῶν τῶν Πατέρων.

Ὁ Θεός, στὴ συνέχεια, οἰκονόμησε καὶ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν πιστῶν,

διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς μεταφρασμένης σὲ ἀπλούστερο γλωσσικὸ ἰδίωμα Φιλοκαλίας. Τὴν ἔτοιμη πλέον γιὰ τὴν δημοσιότητα αὐτὴ ἐργασία, ἀνέλαβε ὁ σχετικῶς νέος ἐκδότης βιβλίων κ. Νικόλαος Χίτογλου. Ὁ ὁποῖος ἀπὸ θεῖο ζῆλο κινούμενος, θέλησε νὰ προσφέρει τὸ μνημειῶδες αὐτὸ ἀπαύγασμα τῶν ὑψηλοτέρων ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἐμπειριῶν, στὸν ἐλληνόφωνο ὀρθόδοξο λαό μας, χωρὶς ἐμπορικὸ ὑπολογισμό. Κι ἔτσι τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο, ποὺ γιὰ τοὺς πολλοὺς ἀδελφοὺς ἀποτελεῖ «κῆπον κεκλεισμένον καὶ πηγὴν ἐσφραγισμένην», λόγῳ γλώσσας, θὰ γίνῃ κτῆμα ἀπὸ τὸ εὐρύτερο κοινό.

* * *

Ὡς πρὸς τὴ σημασία τῶν ἀνθολογημένων ἔργων τῶν ἱερῶν Νηπιτικῶν, θὰ ἐπαναλάβουμε, μαζὶ μὲ τὸν ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη, ὅτι ἡ Φιλοκαλία εἶναι «...ταμεῖο τῆς νήψεως, φυλακτήριο τοῦ νοῦ, μυστικὸ σχολεῖο τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἐξαιρετὴ ὑποτύπωση τῆς πρακτικῆς ἀγωγῆς, ἀπλανὴς ὁδηγὸς τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ὁ πατερικὸς Παράδεισος, ἡ χρυσὴ ἀλυσίδα τῶν ἀρετῶν, ἡ συνεχὴς ἐνασχόληση μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, ἡ σάλπιγγα ποὺ ἐπαναφέρει τὴ χάρι καὶ τὸ μυριοπόθητο ὄργανο τῆς θεώσεως...».

Οἱ χαρακτηρισμοὶ αὗτοί ἀναφέρονται κυρίως στὴ νοερὰ προσευχή. Καὶ ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ ὅλο τὸ Προοίμιο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, σκοπὸς τῶν ἐκδοτῶν τῆς Φιλοκαλίας ἦταν ἡ προβολὴ τῆς προσευχῆς αὐτῆς, πράγμα πιστούμενο ὅχι μόνον ἀπὸ ἄλλα ἔργα τοῦ ἁγίου Νικοδήμου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιάλειπτη νοερὰ προσευχή, ποὺ ἀσκοῦσαν οἱ δύο αὗτοί Ὅσιοι σὲ ὅλο τὸ βίον τους. Ἔτσι βλέπουμε σὲ αὐθεντικὲς εἰκόνες τοῦ ἁγίου Μακαρίου, νὰ τὸν ἀποδίδουν, παρ' ὅτι ἦταν ἱεράρχης, μὲ μοναχικὴ ἀμφίση, μὲ τὸ κομποσκοῖνι στὸ χέρι καὶ μὲ ἐλαφρῶς στραμμένη τὴν ὁσία κεφαλὴ τοῦ πρὸς τὰ ἀριστερά, ὅπως συνηθίζουν οἱ ἐργάτες τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Ὁ δὲ ἅγιος Νικόδημος, στίς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ἐπανελάμβανε τὴν μονολόγιστη εὐχὴ ἐκφώνως, γιατί δὲν μποροῦσε πλέον νὰ τὴν λέγῃ μυστικά, ἐπειδὴ ὁ νοῦς του εἶχε ἐξασθενήσει, ὅπως ἔλεγε.

Ὅμως ἡ Φιλοκαλία δὲν ἀποτελεῖ μόνον διδασκαλία τῆς νοερᾶς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ σύνολο τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας τῶν ἁγίων Πατέρων, σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις τῶν κινήσεων τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς. Καὶ ἀντιφεγγίζει τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἐπάνω στίς καθαρές ψυχὰς τῶν Ἀγίων, ὡς «καρπὸς τοῦ Πνεύματος», ὅπως καὶ τὰ ἀπηχημάτα τῶν πολέμων μὲ τοὺς ἀόρατους δαίμονες, τὰ ψεκτὰ πάθη καὶ τὶς γοητεῖες τοῦ κόσμου.

Ἄν ἡ Φιλοκαλία, ὡς συλλογὴ πατερικῶν κειμένων, δὲν ἐξαντλεῖ ὅλο τὸν πλοῦτο τῆς πατερικῆς γραμματείας, γίνεται φανερό, ὅτι ἀποτελεῖ ἕνα μόνον μέρος τῆς καὶ ἀπὸ ὀρισμένους μόνον ἁγίους Πατέρες. Ἀλλὰ πάντως ἐκπροσωπεῖ σὲ ὅλη τὴν πληρότητά τους τὶς ποικίλες πνευματικὲς, ἀσκητι-

κές, ἡσυχαστικὲς καὶ θεολογικὲς ἐμπειρίες τῶν θείων Πατέρων τῆς Ὀρθοδόξιας, ποὺ διακρίνονται γιὰ τὴν ἐνότητα στὰ οὐσιώδη καὶ τὴν ἰδιοτυπία τους, χάρι στὴν ἰδιοπροσωπεῖα ἐκάστου· γι' αὐτὸ καὶ ἐμφανίζονται κάποιες ἰδιομορφίες στὰ ἀσκητικὰ μέσα, στοὺς τρόπους πνευματικῆς ἐργασίας, στὸν τόνισμὸ ὀρισμένων ἀρετῶν καὶ στὴν πνευματικὴ καὶ θεωρητικὴ ἐμβέλεια ἐκάστου.

Πραγματικά, στὸ χώρο τῶν ἁγίων Πατέρων διαπιστώνουμε διακρίσεις, ὀφειλόμενες στὴ διαφορὰ φυσικῆς καταβολῆς, παιδείας, χαρακτῆρα, δεκτικότητας χαρισμάτων, ποὺ προσδιορίζουν τὶς ἰδιοτυπίες, ἀφοῦ, ὅπως λέγει ὁ Ὁμολογητὴς Μάξιμος, «τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργεῖ κατὰ τὴν ὑποκειμένη διάθεση στὴν ψυχὴ» καὶ ὅτι, «οὔτε σοφία ἐνεργεῖ, οὔτε λόγος στὸ μὴ δεκτικὸ σοφίας καὶ λόγου νοῦ», γεγονὸς ποὺ σημαίνει ὅτι ἀφήνει ἀνέπαφη τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς καὶ ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ ἀνάλογα πρὸς τὰ προϋπάρχοντα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα στοιχεῖα ἐκάστου.

Ἦδη αὐτὰ ἐξηγοῦν τὴν ποικιλία, τὶς ἰδιοτυπίες καὶ τὶς διαφορὰς ἀποκλίσεως κινήσεις τοῦ νοῦ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅπως καταφαίνεται στὴ Φιλοκαλία καὶ σὲ μὴ περιληφθέντα στὸ σῶμα αὐτὸ κείμενα. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιμερίζει τὰ χαρίσματα κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς δεκτικότητος τῶν φορέων τους καὶ τῶν ἰδιοτυπιῶν τους, ὅπως ἐλέχθη, χωρὶς νὰ αἰρετῇ ἡ ἐνότητα τῆς διδασκαλίας τους στὰ οὐσιώδη, ἐνῶ παραλλήλως «ἀθλοῦν νομίμως», μὲ νηστείες, ἀγρυπνίες καὶ προσευχές, μὲ βαθεῖα ταπείνωση, μὲ δάκρυα μετάνοιας καὶ ἀγάπης καὶ «τοῖς ἐκ βάθους στεναγμοῖς».

Ὁ γνησίως ὀρθόδοξος αὐτὸς τρόπος ἀσκητικῆς ἀγωγῆς καὶ πνευματικῆς ἀθλήσεως παράγει «γνώση» ἀληθινή, γιατί ἐπάνω στὴ καθαιρόμενη ψυχὴ ἀναλαμβάνει τὸ φῶς τῆς χάρις τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος καὶ σκηνώνει ὁ Παράκλητος, ποὺ ἐνεργεῖ τὶς ἐλλάμψεις καὶ τὴν μυστικὴ ἔνωση μετὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐνοποιόν, «διαίρουν τὰ χαρίσματα», ἡ ἐνότητα στὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι φηλαφητὴ καὶ διαφαίνεται καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν προσωπικῶν ἰδιοτυπιῶν.

Θὰ ἔπρεπε ἐδῶ νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐνότητα τῶν Ἀγίων, ἡ λεγόμενη «συμφωνία τῶν Πατέρων», ἀποτελεῖ τὸ ὑπέρτατο κριτήριον τῆς ἀλήθειας, μὲ τὸ ὁποῖο ἐλέγχονται οἱ παραχαράξεις, οἱ ἡμιαλήθειες, ποὺ εἰσάγουν στὸν περίβολο τῆς Ἐκκλησίας «οἱ ἔχοντες τὴν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρνημένοι» (β' Τιμ. 3,5) καὶ προκαλοῦν σύγχυση μεταξὺ τῶν πιστῶν, ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν «τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ». Ἡ μεγάλη καὶ παντοτεινὴ πληγὴ γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι ὁ λανθάνων ὀρθολογισμὸς, οἱ αὐθαίρετες φαντασίες, οἱ ψυχικοὶ συλλογισμοί, ποὺ δὲν προήλθαν ἀπὸ τὴν «νόμιμη ἀθλήση», δηλαδὴ ἀπὸ τὴν «πράξη», ποὺ ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση τῆς «ἐπιβάσεως» στὴ θεωρίαν. Καὶ ἡ

«ἀχαλίνωτος θεωρία ὥσειεν ἂν κατὰ κρημνῶν» λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἡ Φιλοκαλία, σὰν κωδικοποιημένη διδασκαλία τῶν θείων Πατέρων σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ θεολογίας, εἶναι μία ἀληθινὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, γιατί φρονηματίζει θεοφρόνως, ἐλέγχει ὁσίως, δακτυλοδεικτεῖ τὸν «μετασχηματιζόμενον εἰς ἄγγελον φωτός», χαρίζει τὴν βεβαιότητα τῆς ἀλήθειας «ἐν χάριτι», ὁδηγεῖ στὴ μετάνοια, προκαλεῖ τὴν ταπείνωση, καλλιεργεῖ τὴ διπλὴ ἀγάπη, καθαρίζει τὴν ψυχὴν, ἐλλάμπει τὴν καρδιά, θεώνει τὸν νοῦ καὶ ἐνώνει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸν Θεὸ σὲ μιὰ ἐρωτικὴ ἀλληλοπεριχώρηση κατὰ τὸν λόγο τοῦ Χριστοῦ: «ἐγὼ ἐν ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί» (Ἰω. 14, 20).

Ἴσως παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ Φιλοκαλία ἀπευθύνεται κυρίως σὲ μοναχοὺς, ἀλλὰ θὰ ἀντιπαρατηρήσουμε ὅτι εἶναι προσιτὴ καὶ ὠφέλιμη καὶ σὲ μὴ μοναχοὺς. Γιατὶ συντελεῖ στὴ διαμόρφωση τῆς ψυχῆς ὀρθοδόξως, κι ἐπομένως τὴν προστατεύει ἀπὸ ἡθικισμοὺς, ποὺ γεννοῦν αὐτάρχεια «ἐν τοῖς ἐλαχίστοις» καὶ μάταιη οἴηση· ἀλλὰ ἐπιπλέον παρέχει καὶ πλούσια πνευματικὰ στοιχεῖα γιὰ βίωση μέσα στὸ κόσμο, ἀφοῦ εἶναι δεδομένη ἡ ἱεράρχηση κατὰ τὸ «Φῶς μὲν μοναχοῖς ἄγγελοι· φῶς δὲ λαϊκοῖς μοναχοί».

Ἀξιο καὶ δίκαιο εἶναι νὰ κλείσουμε τὶς γραμμὲς αὐτὲς μὲ τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Νικοδήμου: «...Ἐλᾶτε ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι, λαῖκοι καὶ μοναχοί, ὅσοι τρέχετε νὰ βρεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπάρχει μέσα σας, καὶ τὸν θησαυρό, ποὺ εἶναι στὸν ἄγρὸ τῆς καρδιάς σας, δηλαδὴ τὸν γλυκὺ Ἰησοῦ Χριστό· μὲ τὸ σκοπὸ ὅπως, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς σας ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν στὰ γήινα καὶ ἀπὸ τὴν ἄτακτὴ περιφορὰ του καὶ καθαρθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη ἡ καρδιά μὲ τὴν ἀδιάλειπτὴ καὶ φοβερὴ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴ συνέργεια τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ποὺ διδάσκονται στὸ βιβλίον αὐτό, ἐνωθεῖτε πρῶτα μὲ τὸν ἑαυτὸ σας καὶ διὰ τοῦ ἑαυτοῦ σας μὲ τὸν Θεό, σύμφωνα μὲ τὴν παράκληση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ποὺ εἶπε: «ἵνα ὦσιν ἓν, ὡς ἡμεῖς ἓν ἐσμεν». Κι ἔτσι, ἐνωμένοι μὲ τὸ Θεὸ καὶ τελείως ἀλλοιωμένοι ἀπὸ τὴν ἐνέργεια καὶ ἔκσταση τοῦ θείου ἔρωτα, θεωθεῖτε στὸ πιὸ ὕψηλὸ ἐπίπεδο, μὲ νοερὴ αἴσθηση καὶ ἀδίστακτὴ βεβαιότητα, ἐπανερχόμενοι στὸν πρῶτο σκοπὸ τοῦ Θεοῦ —ποὺ ἦταν ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου— νὰ δοξάζετε τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὴ μία θεαρχικότητα Θεότητα, στὴν ὁποία πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Θεόκλητος Μοναχὸς Διονυσιάτης

Προοίμιο*

Θεός, ἡ μακάρια φύση, ἡ ὑπερέλεια τελειότητα, ὅλων τῶν καλῶν καὶ ὅλων τῶν ὠραίων ἡ Ποιητικὴ Ἀρχή, ἡ πάνω ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ πάνω ἀπὸ τὸ ὠραῖο, ἔχοντας προορίσει ἀπὸ πάντοτε κατὰ τὴ θεαρχικὴ Του ιδέα νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο Θεὸ καὶ ἔχοντας θέσει γι' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέσα στὸ νοῦ Του πρὶν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο αὐτὸν τὸ σκοπὸ, τὸν δημιουργήσε ὅταν Ἐκεῖνος ἔκρινε καλὸ. Καὶ ἀφοῦ ἔλαβε τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τοῦ ἔβαλε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ Του ψυχὴν, φτιάχνει σὰν ἓνα κόσμον, μεγάλο στὸ πλῆθος τῶν δυνάμεων καὶ στὴν ὑπεροχὴ μέσα στὸ μικρὸ σῶμα, νὰ βλέπει ἐποπτικὰ τὴν αἰσθητὴ κτίση καὶ νὰ διδάσκεται τὴ νοητὴ, κατὰ τὸν πολὺ στὴν θεολογικὴ γνώση Γρηγόριο. Τί ἄλλο βέβαια παρὰ πραγματικὸ ἄγαλμα καὶ θεόφτιαχτὴ εἰκόνα γεμάτη μὲ ὅλες τὶς χάρες; Κι ἔπειτα ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε καὶ τὸ νόμον τῆς ἐντολῆς —σὰν μιὰ δοκιμασία τοῦ αὐτεξουσίου του— ἀποφάσισε ὅτι ἔπρεπε στὸ ἐξῆς νὰ ὑποχωρήσει σ' αὐτόν· καί, λέει ὁ Σειράχ, τὸν ἄφησε στὴ διάθεση τῆς κρίσεώς του¹ νὰ ἐκλέγει κατὰ τὴ γνώμη του ὅ,τι τοῦ παρουσιαζόταν. Ἐπαθλο γιὰ τὴν τήρηση τῆς ἐντολῆς θὰ ἔπαιρνε τὴν πραγματικὴ χάρη τῆς θεώσεως, θὰ γινόταν Θεὸς καὶ θὰ καταφωτιζόταν στοὺς αἰῶνες μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς. Ἀλλὰ, ὡς πονηρὴ ραδιουργία τοῦ φθόνου! Ὁ ἀρχικὸς εἰσηγητὴς τῆς κακίας δὲ βάσταξε νὰ τὰ δεῖ αὐτὰ πραγματοποιημένα. Γέμισε φθόνον κατὰ τοῦ Πλάστη καὶ τοῦ πλάσματος, ὅπως λέει ὁ ἱερὸς Μάξιμος. Τοῦ ἐνός, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ καταφάνερη στὴν πράξη ἡ πανύμνητὴ δύναμη τῆς Ἀγαθότητος νὰ θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον· τοῦ ἄλλου, γιὰ νὰ μὴν παρουσιαστῇ μέτοχος αὐτῆς τῆς ὑπερφυσικῆς δόξας κατὰ τὴ θέωση. Ἀφοῦ μὲ τοὺς δόλους τοῦ ὁ δολερὸς καταεξαπάτησε τὸν δόλιο ἄνθρωπον, τὸν ἔκανε μὲ τὶς καλοπροαίρετες τάχας συμβουλές του νὰ παραβῇ τὴν ἐντολὴν ποὺ θὰ τὸν ἔκανε Θεό. Κι ἀφοῦ τὸν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ θείαν δόξαν, φανταζόταν ὁ ἀντάρτης πῶς ἦταν κανένας Ὀλυμπιονίκης, ἐπειδὴ μπόρεσε νὰ διακόψει τὴν ἐκπλήρωση τῆς προαιώνιας βουλῆς τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλὰ, γιὰ νὰ μιλήσω κατὰ τὶς θείες ἐξαγγελίες, τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ θέωση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως παραμένει στὸν αἰῶνα καὶ οἱ βαθεῖς λογισμοὶ Του σὲ ὅλες τὶς γενεὲς ποὺ θὰ ἔρθουν². οἱ λόγοι δηλαδὴ τῆς πρόνοιαν καὶ τῆς κρίσεως ποὺ ἀποβλέπουν σ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ, προχωροῦν ἀμετάβλητοι καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα καὶ κατὰ τὸ μελλοντικόν, κατὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἱεροῦ Μαξίμου. Γι' αὐτὸ εὐδόκησε στίς ἔσχατες ἡμέρες ὁ ἴδιος ὁ θεαρχικώτατος Λόγος τοῦ Πατέρα ἀπὸ εὐσπλαχνία νὰ ἀθετήσῃ τὰ θελή-

* Ἁγίου Νικοδήμου (μεταφρ. Ἰγν. Σακαλῆ).

1. Σ. Σειρ. 15, 14.

2. Ψαλμ. 32, 11.

ματα τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους, καὶ νὰ φέρει εἰς πέρας καὶ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀρχαία καὶ ἀληθινὴ βουλή πού εἶχε κάνει. Μὲ τὴν εὐαρέσκεια λοιπὸν τοῦ Πατέρα καὶ τῆ συνεργία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος σαρκώθηκε, προσέλαβε ὅλη τὴ δικὴ μας φύση κι ἀφοῦ τὴ θέωσε, μᾶς ἔδωσε ἔπειτα καὶ τὶς σωτήριες καὶ θεοποιητικὲς ἐντολές Του. Μὲ τὸ βάπτισμα ἐγκατέσπειρε μέσα στὶς καρδιές μας σὰν θεϊκὸ σπόρο τὴν τέλεια χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματός Του καὶ μᾶς ἔδωσε, κατὰ τὸ θεῖο εὐαγγελιστὴ, ἐξουσία, ὥστε καὶ τὶς ζωοποιούς Του ἐντολὲς σύμφωνα μὲ τὶς ἀλλαγές τῆς πνευματικῆς μας ἡλικίας νὰ ἐφαρμόζουμε καὶ μὲ τὴν ἐκτέλεσή τους νὰ διατηρήσουμε ἁσβηστὴ μέσα μας τὴ χάρη. Τέλος νὰ δώσουμε καρπούς, νὰ μᾶς κάνει τέκνα Θεοῦ³ καὶ Θεοὺς καὶ νὰ καταστήσουμε σὲ ἄνδρα τέλειο, στὴν πνευματικὴ ἡλικία γιὰ τὴν πληρότητα τῶν δωρεῶν τοῦ Χριστοῦ⁴. Τοῦτο ἦταν, συγκεφαλαιώνοντας, ἡ κατάληξη καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς ὅλης οἰκονομίας γιὰ μᾶς τοῦ Λόγου.

Ἀλοῖμονο! Εἶναι χρήσιμο ἐδῶ νὰ στενάξουμε πικρά, κατὰ τὸ θεῖο Χρυσόστομο. Τόση χάρη ἀπολαύσαμε καὶ τόση εὐγένεια ἀξιώθηκαμε, ὥστε ἡ ψυχὴ μας καθαρμένη ἀπὸ τὸ Πνεῦμα κατὰ τὸ Βάπτισμα νὰ λάμπει περισσότερο ἀπὸ τὸν ἥλιο, κι ἀφοῦ οἱ ἀνόητοι δεχτήκαμε αὐτὴ τὴ θεϊκότητα λαμπρότητα, τόσο ἀπὸ τὴν ἄγνοια καί, περισσότερο, σκοτισμένοι ἀπὸ τὴ ζάλη τῶν βιοτικῶν φροντίδων, παραχώσαμε σὲ τέτοιο βαθμὸ τὴ χάρη κάτω ἀπὸ τὰ πάθη, ὥστε κινδυνεύει νὰ σβήσει τελείως μέσα μας τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Καὶ θὰ πάθουμε σχεδὸν ὅ,τι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀποκρίθηκαν στὸν Παῦλο καὶ τοῦ εἶπαν: «Ἀλλὰ οὔτε ἂν ὑπάρχει Πνεῦμα Ἅγιο ἀκούσαμε»⁵, γιὰ νὰ συμβεῖ σ' ἐμᾶς στ' ἀλήθεια ὅπως ἦταν στὴν ἀρχή, κατὰ τὸν προφήτη⁶, ὅταν δὲ μᾶς κυβερνοῦσε ἡ χάρη. Ἀλοῖμονο στὴν ἀδυναμία μας· μακάρι νὰ ἐξαφανιζόταν ἡ κακία καὶ ὁ πέρα ἀπὸ τὸ πρέπον ἀγώνας μας γιὰ τὰ αἰσθητά. Καὶ τὸ ἄξιο ἀπορίας εἶναι τοῦτο· ἂν ἀκούσουμε νὰ ἐνεργεῖ ἡ χάρη σὲ ἄλλους, τοὺς φθονοῦμε καὶ τοὺς διαβάλλουμε καὶ οὔτε ποὺ πιστεύουμε ἂν ὑπάρχει ἅν ἡ χάρη στὸν αἰῶνα αὐτόν. Καὶ ἔπειτα; Τὸ Πνεῦμα φωτίζει τοὺς σοφοὺς στὰ θεῖα Πατέρες καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀδιάκοπη νήψη καὶ τὴν προσοχὴ σὲ ὅλα καὶ τὴ φυλακὴ τοῦ νοῦ καὶ τοὺς ἀποκαλύπτει τρόπο γιὰ νὰ ξαναβροῦν τὴ χάρη, τρόπο ἀληθινὰ θαυμαστὸ καὶ ἐπιστημονικότητα. Αὐτὸς ἦταν ἡ ἀδιάκοπη προσευχὴ στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Ὅχι ἀπλῶς μὲ τὸ νοῦ μόνο καὶ τὰ χεῖλη (τοῦτο εἶναι προφανὲς σὲ ὅλους ἀνεξαιρέτως ὅσοι διάλεξαν τὴν εὐσέβεια καὶ εὐχολο στὸν πρῶτο ἀπὸ αὐτούς) ἀλλὰ στρέφοντας ὁλόκληρο τὸ νοῦ στὸν μέσα ἄνθρωπο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ θαυμαστό. Ἐτσι μέσα τους, στὰ ἴδια τὰ βάθη τῆς καρδιάς ἐπικαλοῦνται τὸ πανάγιο ὄνομα τοῦ Κυρίου, ζητοῦν μ' ἐπιμονὴ τὸ ἔλεός Του, προσέχουν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ λόγια τῆς προσευχῆς, τίποτε ἄλλο δὲ δέχονται οὔτε ἀπὸ μέσα οὐ-

3. Ἰω. 1, 12.

4. Ἐφ. 4, 13.

5. Πράξ. 19, 2.

6. Ἠσ. 63, 16.

τε ἀπὸ ἔξω καὶ διατηροῦν τὴ διάνοιά τους ὁλότελα ἀσχημάτιστη καὶ καθαρὴ. Τῆς ἐργασίας αὐτῆς τὶς ἀφετηρίες καὶ —θὰ ἔλεγε κανεὶς— καὶ τὴν ὕλη, τὰ πῆραν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Κάπου μᾶς λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρίσκεται μέσα σας»⁷· κι ἄλλου: «Ὑποκριτὴ, καθάρισε πρῶτα τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ποτηριοῦ καὶ τῆς πιατέλας, καὶ τότε θὰ εἶναι καθαρὸ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ τους»⁸. Αὐτὰ δὲν λέγονται γιὰ τὸ αἰσθητὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἀναφέρονται στὸν μέσα μας ἄνθρωπο. Καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει στοὺς Ἐφεσίους ἔτσι: «Γιὰ τοῦτο λυγίζω τὰ γόνατά μου ἐμπρὸς στὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ· νὰ δώσει νὰ κραταιωθεῖτε μὲ τὸ Πνεῦμα Του στὸν μέσα ἄνθρωπο, γιὰ νὰ κατοικήσει ὁ Χριστὸς μὲ τὸ Πνεῦμα Του μέσα στὴ καρδιά σας»⁹. Τί θὰ μπορούσε νὰ γίνει σαφέστερο ἀπὸ τὴ μαρτυρία αὐτή; Σὲ ἄλλο σημεῖο λέει: «Τραγουδώντας καὶ ψάλλοντας στὸν Κύριο μέσα στὴν καρδιά σας»¹⁰. Ἀκοῦς; Μέσα στὴν καρδιά λέει. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ κορυφαῖος Πέτρος, λέγοντας: «Ὡσπου νὰ φέξει ἡ μέρα καὶ ὁ αὐγερινὸς ἀνατείλει στὶς καρδιές σας»¹¹. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ κάθε εὐσεβή, τὸ διδάσκει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο καὶ σὲ μύριες ὅσες ἄλλες σελίδες τῆς Νέας Διαθήκης. Αὐτὸ μποροῦν νὰ τὸ διαπιστώσουν ὅσοι σχύβουν σ' αὐτὲς προσεκτικὰ.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐργασία, συνοδευμένη καὶ μὲ τὴν ἐφικτὴ ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, ἐξαιτίας τῆς θερμῆς ποῦ δημιουργεῖται στὴν καρδιά καὶ τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας ἀπὸ τὴν ἐπίκληση τοῦ παναγίου Ὀνόματος, τὰ πάθη καταναλίσκονται· γιὰτὶ ὁ Θεὸς μας εἶναι φωτιὰ καὶ μάλιστα φωτιὰ ποὺ κατατρῶει τὴν κακία¹². Στὴ συνέχεια ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά λίγο-λίγο καθαίρονται κι ἐνώνονται μεταξύ τους· κι ὅταν καθαρθοῦν κι ἐνωθοῦν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο, ἀπὸ τότε κατορθώνονται εὐκολότερα οἱ σωστικὲς ἐντολές, ἀπὸ τότε ξαναανατέλλουν στὴν ψυχὴ οἱ καρποὶ τοῦ Πνεύματος καὶ ἐπιδαφιλεύεται στὸν ἄνθρωπο ὅλο τὸ πλῆθος τῶν ἀγαθῶν. Καὶ γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, ἀπὸ ἐδῶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπανέλθουμε στὴν τέλεια χάρη τοῦ Πνεύματος ποὺ μᾶς δωρήθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κατὰ τὸ Βάπτισμα, καὶ ποὺ ὑπάρχει βέβαια μέσα μας, ἀλλὰ τὰ πάθη τὴν ἔχουν καταχώσει, ὅπως ἡ στάχτη τὴ σπύθα· θὰ ξαναλάμψει σκορπώντας τὶς λάμψεις τῆς ὥς πέρα, θὰ τὴ θεαστοῦμε, θὰ φωτιστοῦμε στὸ νοῦ καὶ στὴ συνέχεια θὰ τελειοποιηθοῦμε καὶ θὰ θεωθοῦμε μὲ κατάλληλο τρόπο.

Οἱ περισσότεροι τώρα Πατέρες ἀναφέρουν σποραδικὰ στὰ συγγράμματά τους τὴν ἐργασία αὐτή, μὲ τὴν ιδέα ὅτι ἀπευθύνονται σὲ ἀνθρώπους ποὺ γνωρίζουν τὸ πρᾶγμα. Μερικοὶ ὅμως, ἐπειδὴ κατάλαβαν ἴσως τὴν ἄγνοια καὶ μαζὶ καὶ τὴν ἀδιαφορία τῆς γενεᾶς μας σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ σωτηριώδη

7. Λουκ. 17, 21.

8. Ματθ. 23, 26.

9. Ἐφ. 3, 14-17.

10. Ἐφ. 5, 19.

11. Β' Πέτρ. 1, 19.

12. Δευτ. 4, 24.

μελέτη, αφού έρμήνευσαν λεπτομερώς την πρακτική της εφαρμογή με κάποιες φυσικές μεθόδους, την παράδωσαν πρόθυμα σ' έμās τὰ παιδιά τους. Τὴν ἐπαίνεσαν με πάμπολλους χαρακτηρισμούς, τὴν εἶπαν ἀρχὴ κάθε θεοφιλοῦς ἐργασίας, σωρεία τῶν ἀγαθῶν, ὁλοκάθαρο γνῶρισμα μετάνοιας, νοερὴ πράξη πού ἀποτελεῖ στεφάνωμα τῆς ἀληθινῆς θεωρίας· καὶ μās προτρέπουν ὅλους στοῦ χρησιμότατο αὐτὸ ἔργο. Ἀλλὰ τώρα θρηνῶ, καὶ τὸ πάθος διακόπτει τὸ λόγο μου. Ὅλα τὰ βιβλία πού φιλοσοφοῦν γιὰ τὴν ἀληθινὰ καθαριστικὴ καὶ φωτιστικὴ καὶ τελειοποιητικὴ —γιὰ νὰ πῶ τοὺς λόγους τοῦ Ἀρεοπαγίτη— ἐργασία, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἄλλα ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Νηπιτικά, ἐπειδὴ μιλοῦν γιὰ τὴν προσοχὴ καὶ τὴ νήψη, ὅλα μαζὶ αὐτὰ πού εἶναι σὰν κάποια ἀπαραίτητα μέσα καὶ ὄργανα πού συντελοῦν στὴν ἴδια ὑπόθεση καὶ ἔχουν ἓνα σκοπὸ, νὰ κάνουν δηλαδὴ Θεὸ τὸν ἄνθρωπο, ὅλα αὐτὰ ἔχουν σχεδὸν χαθεῖ ἐξαιτίας τῆς ἀπὸ χρόνια παλιὰ συγγραφῆς τους, τῆς σπανιότητάς, ἀλλὰ —γιατί ὅχι;— καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ποτὲ ἐκδοθεῖ μετὰ τὸν τύπο. Ἄν ἔχουν ἀπομείνει κάπου μερικά, καὶ αὐτὰ εἶναι σκοροφαγωμένα καὶ ὁλότελα κατεστραμμένα καὶ ἴδια σὰν νὰ μὴν ἔχουν ὑπάρξει ποτέ. Θὰ προσθέσω καὶ τοῦτο· ἐπειδὴ καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δικούς μας δείχνουν ἀμέλεια καὶ τυρβάζονται γιὰ τὰ πολλά, ἐννοῶ τίς σωματικὲς καὶ πρακτικὲς ἀρετές, ἦ, γιὰ νὰ πῶ τὸ πιὸ ἀληθινό, μόνο γιὰ τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἀρετῶν, καὶ ξεδεύουν σ' αὐτὰ τὴ ζωὴ τους, ἐνῶ γιὰ τὸ ἓνα, τὴ φυλακὴ δηλαδὴ τοῦ νοῦ καὶ τὴν καθαρὴ προσευχὴ, δὲν ξέρω πῶς, ἀδιαφοροῦν χωρὶς καμιά γνώση. Καὶ κινδυνεύει αὐτὴ ἡ σύντομη καὶ γλυκύτατη ἐργασία νὰ χαθεῖ ὁλότελα, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ θαμπώσει καὶ νὰ σβῆσει ἡ χάρη καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ νὰ διαφύγει καὶ ἡ ἔνωσή μας μετὰ τὸ Θεὸ καὶ ἡ θέωσή μας. Καὶ ἔχομε πεῖ πῶς αὐτὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ πού εἶχε βάλει σ' ἐνέργεια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μετὰ ὅλη τὴ θέλησή Του. Αὐτὸ εἶναι ἡ τελικὴ κατάληξη ὅπου ἀφοροῦν καὶ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ σχετικὴ μ' ἐμās οἰκονομία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴ ζωὴ μας στὴν αἰωνιότητα καὶ γενικὰ ὅλα ὅσα ἔχουν γίνεи με θεϊκὸ τρόπο μέσα στὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

Ὅπου πρωτύτερα πολλοί, καὶ κοσμικοὶ καὶ βασιλιάδες καὶ ἀπὸ ὅσους ζοῦσαν μέσα σὲ ἀνάκτορα καὶ κάθε μέρα ταλαιπωροῦνταν με μύριες ἀσχολίες καὶ φροντίδες βιοτικῆς, εἶχαν ἓνα καὶ κύριο ἔργο τὴν ἀδιάλειπτη μέσα στὴν καρδιὰ προσευχὴ —καὶ συναντοῦμε πολλοὺς μέσα στίς διηγῆσεις—, τώρα ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἄγνοια, ὅχι μόνο ἀνάμεσα σὲ ὅσους ζοῦνε στὸν κόσμον ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς μοναχοὺς πού μονάζουν στὴν ἡσυχία, τὸ πράγμα ἔγινε σπανιότατο, πρὸς μεγάλη ζημίαν, καὶ ἐξαιρετικὰ δυσεύρετο. Κι ἐπειδὴ στεροῦνται αὐτὸ τὸ ὄπλο, μολονότι ἀγωνίζεται κατὰ τὸ δυνατό καθένας τὸν ἀγῶνα του καὶ ὑπομένει τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἀρετὴ, δὲν κάνουν κανένα καρπὸ, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ καρποφορήσει κανένας χωρὶς τὴν ἀδιάλειπτη θύμηση τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀπότοκὸ τῆς καθαρότητάς τῆς καρδιάς

καὶ τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε πονηρῆ σκέψης· «Χωρὶς ἐμένα, λέει, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε», καὶ ἄλλου: «Ὅποιος μένει σ' ἐμένα, αὐτὸς κάνει πολὺ καρπὸ»¹³.

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός συμπεραίνω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη αἰτία πού τόσο πολὺ ἔλειψαν ὅσοι διαπρέπουν στὴν ἀγιότητα καὶ ζοῦνε καὶ μετὰ τὸ θάνατό τους, καὶ τόσο πολὺ λιγότεψαν ὅσοι μποροῦν νὰ σωθοῦν στὸν καιρὸ μας, παρὰ αὐτὴ μονάχα· ὅτι δηλαδὴ παραμελήσαμε αὐτὸ τὸ ἔργο πού ἀνυψώνει στὴ θέωση· καὶ χωρὶς τὴ θέωση τοῦ νοῦ, εἶπε κάποιος, ὅχι ν' ἀγιαστεῖ, ἀλλὰ οὔτε νὰ σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐνδεχόμενο. Αὐτὸ καὶ στοῦ ἀκουσμά του μόνο εἶναι φρικτότατο, γιατί ὁ ἀγιασμός καὶ ἡ σωτηρία εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ἐξήγηση πού δίνουν οἱ σοφοί. Ἀλλὰ καὶ κάτι ἀκόμα πού εἶναι καὶ τὸ κυριότερο, ὅτι ἔχομε ἔλλειψη ἀπὸ τὰ βιβλία πού καθοδηγοῦν σ' αὐτό. Χωρὶς αὐτὰ ὅμως εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ ἐπιτύχομε τὸ σκοπὸ μας.

Νά, ὅμως, ὁ σὲ ὅλα καλὸς κάγαθός, ὁ πραγματικὰ φίλος τοῦ Χριστοῦ κύριος Ἰωάννης Μαυρογορδάτος· σὲ κανένα ἀπολύτως δὲν παραχωρεῖ τὰ πρωτεῖα, ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἐλευθεριότητα, στὴ φιλοπτωχία, στὴ φιλοξενία καὶ στὴν ὑπόλοιπη χορεία τῶν ἀρετῶν. Πυρπολεῖται πάντοτε ἀπὸ τὸν ἔνθεο ζῆλο νὰ ὠφελήσῃ τὸ κοινόν.

Αὐτὸς λοιπόν, αὐτὸς ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ, πού θέλει νὰ σωθοῦν καὶ νὰ θεωθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, μεταβάλλει τὸ θρῆνο μας σὲ χαρὰ βγάζοντάς μας ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο. Ἐκθέτει μπροστὰ στοῦ κοινὸ τὸ μέσο τῆς θεώσεως μετὰ ὅλη του τὴν ψυχὴ καί, γιὰ νὰ πῶ ἔτσι, βοηθᾷ με χέρια καὶ πόδια καὶ συνεργεῖ μετὰ κάθε τρόπο, στοῦ σημείου τοῦτο, στοῦ προαιώνιο —ὅπως εἰπώθηκε— σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι δόξα καὶ μεγαλεῖο. Ἰδοῦ, αὐτὰ πού οὐδέποτε εἶχαν ἐκδοθεῖ στὰ προηγούμενα χρόνια. Ἰδοῦ, αὐτὰ πού κοίτονταν στὴ γωνιά, ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστω, περιφρονημένα καὶ σκοροφαγωμένα, παραριγμένα καὶ σκορπισμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἰδοῦ, αὐτὰ πού μās χειραγωγοῦν συστηματικὰ στὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς, στὴ νήψη τοῦ νοῦ, στὴν ἀνάκληση τῆς μέσα μας χάρης, καὶ πρόσθεσε, καὶ τῆς θεώσεως, ἀφοῦ τὰ συγκέντρωσε ὅλα μαζὶ χωρὶς νὰ λογαριάσει καθόλου τὴ δαπάνη, τὰ παραδίδει στοῦ μεγάλο καὶ περιλαμπρὸ φῶς τῆς τυπογραφίας. (Ἐπρεπε, ναί, αὐτὰ πού μιλοῦν γιὰ τὸ θεῖο φωτισμό, νὰ ἀξιωθοῦν καὶ αὐτὰ τὸ φῶς τοῦ τύπου). Μ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς αντιγραφῆς αὐτοὺς πού γνωρίζουν καὶ διεγείρει συνάμα καὶ ὅσους δὲ γνωρίζουν στὸν ἔρωτα νὰ τὰ ἀποκτήσουν καὶ ἀκόμα νὰ τὰ ἐφαρμόσουν στὴν πράξη. Ἐχεις λοιπόν στοῦ ἐξῆς, φίλτατέ μου ἀναγνώστη, διὰ μέσου τοῦ σὲ ὅλα ἄριστου κυρίου Ἰωάννη ἄκοπα καὶ μετὰ λίγα χρήματα αὐτὸ ἐδῶ τὸ πνευματικὸ βιβλίον. Βιβλίον πού εἶναι τὸ ταμεῖο τῆς νήψεως, τὸ φυλαχτὸ τοῦ νοῦ, τὸ μυστικὸ σχολεῖο τῆς

13. Ἰω. 15, 5.

νοερής προσευχής. Βιβλίο που είναι ή εξαίρετη υποτύπωση της πρακτικής ἀρετής και ή ἀλάθητη ὁδηγία της θεωρίας, ὁ παράδεισος τῶν πατέρων, ή χρυσή σειρά τῶν ἀρετῶν. Βιβλίο που είναι ή πυκνή διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ, ή σάλπιγγα που ἀνακαλεῖ τή χάρη, και με δύο λόγια, αὐτό τὸ ἴδιο τὸ ὄργανο τῆς θεώσεως, τὸ πάνω ἀπὸ ὅλα μυριοπύθιο πράγμα, που χρόνια τὸ μελετούσαμε και δὲν τὸ βρῖσκαμε. Γι' αὐτὸ και θὰ ἦταν γιὰ σένα χρέος ἀναπόφευκτο και ὀφειλὴ σύμφωνη με κάθε ἀπαίτηση τοῦ δικαίου νὰ ἰκετεύεις τὸ Θεὸ με μακρὲς προσευχὲς γιὰ χάρη τοῦ εὐεργέτη και τῶν συνεργῶν, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν κι αὐτοὶ σὲ ἴσο βαθμὸ τῇ θέωσῃ, και ἐπειδὴ κοπίασαν γι' αὐτό, πρῶτοι νὰ ἀπολαύσουν και τοὺς καρπούς.

Ἀλλὰ τώρα που ἔχομε φτάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τοῦ λόγου, θὰ παρατηρήσει ἴσως κάποιος, λέγοντας ὅτι δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ κοινοποιούμε σὺς ἀκοὲς τῶν πολλῶν μερικὰ μυστικά τοῦ βιβλίου, ἐπειδὴ θὰ ἦταν παράξενα γι' αὐτές· γιατί, λέει, παραμονεύει και κάποιος κίνδυνος ἀπὸ αὐτά. Τοῦ ἀπαντοῦμε με λίγα λόγια: οὔτε ἐμεῖς, ἀγαπητὲ φίλε, δὲν ἀναλάβαμε αὐτὸ τὸ ἐγγεῖρημα ἀκολουθώντας δικές μας σκέψεις, ἀλλὰ περισσότερο τὸ παράδειγμα ἄλλων. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τῆς Ἱερῆς Γραφῆς που δίνει ἐντολὴ σ' ὅλους ἀπεριόριστα τοὺς εὐσεβεῖς νὰ προσεύχονται χωρὶς διάλειμμα και νὰ ἔχουν πάντοτε μπροστὰ τοὺς τὸν Κύριο¹⁴. ἐνῶ εἶναι κατὰ τὸν Μέγα Βασίλειο ἀσέβεια νὰ λέμε ὅτι περιέχεται κάτι ἀπαγορευμένο ἢ ἀδύνατο στὰ παραγγέλματα τοῦ Πνεύματος· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς γραπτῆς παραδόσεως τῶν Πατέρων. Ὁ Γρηγόριος π.χ. ὁ Θεολόγος δίνει σ' ὅλο τὸ λαὸ που ποιμαίνει τὴν ὑποθήκη μᾶλλον νὰ μνημονεύουν τὸ Θεὸ παρὰ νὰ ἀναπνέουν. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος γράφει τρεῖς ὁλόκληρους λόγους γιὰ τὴν ἀδιάλειπτη και νοερὴ προσευχή και σὲ ἄπειρα σημεία τῶν λοιπῶν λόγων του προτρέπει ὅλους μαζί στὴ συνεχή προσευχή. Καὶ ἀκόμη, ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος Γρηγόριος ὁ Συναῖτης γυρίζοντας σὲ διάφορες πόλεις, δίδασκε τὴν ἴδια σωτήρια ἐργασία. Ἀλλὰ κι αὐτὸς ὁ Θεὸς στέλνοντας τὸν Ἀγγελὸ του με θαῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, ἐπισφράγισε αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, ἀποστομώνοντας τὸ μοναχὸ που ἔφερνε ἀντιρρήσεις, ὅπως φαίνεται στὸ τέλος τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ λόγους γι' αὐτό. Οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου κι αὐτοὶ που ζοῦνε στὰ ἀνάκτορα, ἔχοντας ὅπως εἶπαμε ἀδιάκοπο ἔργο τῇ μελέτῃ αὐτῇ, ἐπικυρώνουν ἀληθινὰ τὸ λόγο και εἶναι ἱκανοὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους ν' ἀποστομώσουν τοὺς ἀντίθετους. Ἄν τώρα μερικοὶ κάποτε ξέφυγαν λίγο, τί τὸ παράξενο; Αὐτὸ τὸ ἔπαθαν τίς πιὸ πολλές φορές ἀπὸ οἴηση, κατὰ τὸ Γρηγόριο τὸ Συναῖτη. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι τὸ βασικὸ και κύριο αἷτιο τῆς παρεκκλίσεως αὐτῆς εἶναι τὸ ὅτι δὲν στοίχησαν ἀκριβῶς σὲ ὅλα τὰ σημεία με τῇ διδασκαλίᾳ τῶν Πατέρων γιὰ τὴν ἐργασία αὐτή, και ὅχι παρὰ τὴν ἐργασία αὐτή, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀγία ή ἐργασία αὐτή και διὰ μέ-

14. Α' Θεσ. 5, 17· Ψαλμ. 15, 8.

σου αὐτῆς ἔχομε μεγαλύτερη ἀνάγκη ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ ὅλη τὴν πλάνη, ἐπειδὴ και ή ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ μέσα στὸ νόμο που ὁδηγεῖ στὴ ζωή, «βρέθηκε, λέει ὁ Παῦλος, νὰ κοστίζει γιὰ μερικοὺς τὸ θάνατο». Τοῦτο ὅμως δὲν ἔγινε ἐξαιτίας τῆς ἐντολῆς. Καὶ πῶς νὰ γίνε, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι και ἀγία και δίκαιη και ἀληθινή¹⁵; Ἐγινε ἐξαιτίας τῆς μοχθηρίας ἐκείνων που τὴν ἔπραξαν κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς ἁμαρτίας. Τί πρέπει νὰ γίνε γι' αὐτό; Νὰ καταδικάσουμε τὴ θεία ἐντολὴ γιὰ τὴν ἁμαρτία μερικῶν; Καὶ νὰ παραμελήσουμε και μιὰ τέτοια σωτηριώδη ἐργασία ἐξαιτίας τῆς παρεκκλίσεως μερικῶν; Μὲ κανένα τρόπο. Οὔτε τὴ μιὰ οὔτε τὴν ἄλλη. Ἀλλὰ μᾶλλον ἔχοντας θάρρος σ' Ἐκεῖνον που εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ή ὁδὸς και ή ἀλήθεια»¹⁶, με κάθε ταπεινοφροσύνη και διάθεση πένθους ἃς ἐπιχειρήσουμε τὸ ἔργο. Γιατὶ με ὅποιον εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν οἴηση και τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, ἀκόμα κι ἂν ὁλόκληρη ή στρατιὰ τῶν δαιμόνων συγκρουστεῖ μαζί του, μήτε νὰ τὸν πλησιάζει δὲ θὰ μπορέσει, σύμφωνα με τὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων.

Ἔτσι εἶναι αὐτὰ και τὸ βιβλίο αὐτό, ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, εἶναι φανερό ὅτι προβάλλει τὴν ἀφεγάδιαστη ἐργασία ἀπὸ κάθε σημεῖο, σὲ κάθε σημεῖο και με κάθε τρόπο. Θὰ ἦταν λοιπὸν ἐξαιρετικὰ ἐπὶκαιρο νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν πρόσκληση ἐκείνη τῆς Σοφίας¹⁷ γιὰ τὸ δεῖπνο και νὰ συγκαλέσουμε με ὑψηλόφωνο κήρυγμα στὸ πνευματικὸ τραπέζι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ τοὺς πάντες, ὅσοι δὲν μισοῦν τὰ θεῖα δεῖπνα, οὔτε προβάλλουν ὡς προφάσεις τὰ χωράφια και τὰ βόδια και τίς γυναῖκες κατὰ τοὺς εὐαγγελικοὺς καλεσμένους¹⁸. Ἐλάτε λοιπόν, ἐμπρὸς ἐλάτε, φάτε τὸ ψωμὶ τῆς γνώσεως και τῆς σοφίας και πιεῖτε τὸ κρασί που εὐφραίνει νοητὰ τὴν καρδιά και ἀπομακρύνει ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ και νοητὰ ἐξαιτίας τῆς θεώσεως που προκαλεῖ αὐτὴ ή ἔκσταση και μεθύσετε ἀπὸ μέθη πραγματικὰ νηφάλια. Ἐλάτε ὅλοι ὅσοι εἰστε μέτοχοι στὴν ὁρθόδοξη κλήση, μαζί λαῖκοι και μοναχοί, ὅσοι ἐπιδιώκετε νὰ βρεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ που εἶναι μέσα σας και τὸ θησαυρὸ τὸν κρυμμένο στὸν ἄγρο τῆς καρδιάς σας¹⁹. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς Χριστός. Ἔτσι ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ κόσμου τούτου και τὴν περιπλάνηση τοῦ νοῦ σας και με καθαρμένη ἀπὸ τὰ πάθη τὴν καρδιά, με τὴν ἀδιάκοπη φοβερὴ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ και τίς ἄλλες συνεργοὺς ἀρετές, που διδάσκει τὸ βιβλίο αὐτό, θὰ ἐνωθεῖτε μεταξύ σας κι ἔτσι ἐνωμένοι θὰ ἐνωθεῖτε ὅλοι μαζί με τὸ Θεό, κατὰ τὴν παράκληση τοῦ Κυρίου μας πρὸς τὸν Πατέρα που ἔλεγε: «Γιὰ νὰ εἶναι ἓνα, ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα»²⁰. Καὶ ἔτσι ἐνωμένοι μαζί Του και ὁλοτελὰ ἀλλαγμένοι ἀπὸ τὴν κατοχὴ και τὴν ἔκσταση που δημιουργεῖ ὁ θεῖος ἔρωτας, νὰ θεωθεῖτε πλούσια με αἰσθησὴ νοερὴ και με ἀσφαλὴ πληρότητα γνώσεως και νὰ ἐπανέλθετε πρὸς τὸν πρῶτο σκοπὸ τοῦ Θεοῦ, δοξάζοντας τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ και τὸ

15. Ρωμ. 7, 11-12.

16. Ἰω. 14, 6.

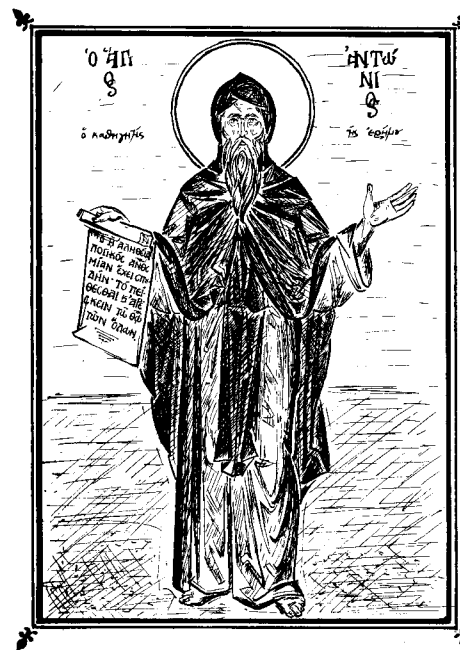
17. Παροιμ. 9, 1-6.

18. Λουκ. 14, 18-20.

19. Λουκ. 17, 21· Ματθ. 13, 44.

20. Ἰω. 17, 11.

Ἅγιο Πνεῦμα, τῇ μίᾳ θεαρχικότατῃ Θεότητι. Σ' Αὐτὴν ἀρμόζει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ μέγας πατέρας μας Ἀντώνιος, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἀσκητῶν, εἶχε ἀκμάσει ὅταν βασιλεὺς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, γύρω στὸ ἔτος 330 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος καὶ ἔγραψε λεπτομερῶς τὸ βίό του. Ἐφτασε στὸν ὕψιστο βαθμὸ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀπάθειας, καὶ ἐνῶ ἦταν ἀγράμματος καὶ ἀπλὸς ἄνθρωπος, εἶχε οὐράνιο δάσκαλο τῇ σοφίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία φωτίζει τοὺς ἀλγεῖς καὶ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τὸ φωτισμὸ τῆς δίδαξε πολλὰ καὶ διάφορες ἱερὲς καὶ πνευματικὲς συμβουλὲς πάνω σὲ διάφορα θέματα καὶ ἔδωσε σοφότερες ἀπαντήσεις γεμάτες ψυχικὴ

ὠφέλεια σὲ ὅσους τὸν ἐρωτοῦσαν, ὅπως σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Γεροντικοῦ βλέπομε. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτές, ὁ αἰόδιμος μᾶς ἄφησε καὶ τὰ 170 κεφάλαια ποὺ περιέχονται σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο. Ὅτι αὐτὰ εἶναι γνήσιο γέννημα τῆς θεοειδοῦς διάνοιάς του, ἐπικυρώνει καὶ ὁ ἅγιος ὁσιομάρτυρας Πέτρος ὁ Δαμασκηνός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως διώχνει κάθε ἀμφιβολία καὶ σχεδὸν φωνάζει σ' ἐκείνους ποὺ μὲ προσοχὴ τὰ μελετοῦν, ὅτι ἀνήκουν στὴν ἱερὴ ἐκείνη ἀρχαιότητα.

Δὲν εἶναι θαυμαστὸ λοιπὸν ἂν ἡ ὁμιλία κλίνει πρὸς τὸ ἀπλούστερο καὶ ἀρχαιότροπο καὶ παραμελημένο τῆς φράσεως· ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸ εἶναι τὸ ὅτι μὲ τόσην ἀπλότητα, τόση σωτηρία καὶ ὠφέλεια ἐπέρχεται σ' ἐκείνους ποὺ τὰ μελετοῦν, τὸ πόσο πειστικὰ εἶναι, πόση γλυκύτητα στάζουν. Καὶ γενικὰ πόσο πέφτει σὰν βροχὴ ἀπὸ αὐτά, τὸ ἐνάρετο ἦθος καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς. Θὰ γνωρίσουν δὲ πάντως τὴν πνευματικὴ ἡδονή, ὅσοι γευτοῦν τὰ κεφάλαια αὐτὰ μὲ τὸ νοητὸ φάρυγγα τῆς διάνοιάς τους.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Τὰ κεφάλαια ποὺ ἀποδίδονται στὸν Μ. Ἀντώνιο, ἀσφαλῶς ἀνήκουν σὲ ἄλλον πατέρα. Οἱ ἀνθολόγοι τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων, ἅγιοι Μακάριος Νοταρᾶς καὶ Νικόδημος Ἀγιορείτης, δὲν θὰ εἶχαν ἀντίρρηση νὰ δεχτοῦν τὴν ἀποψή μας, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀμφιβολία τῆς πατρότητάς των διατυπώνουν οἱ ἴδιοι, μὲ τὴν ἐπίκληση τῆς ἀσθενοῦς μαρτυρίας τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Πρόκειται γιὰ κείμενα ποὺ ἀνήκουν στὴν ὀρθόδοξη πνευματικὴ παράδοση, μὲ ἔξαρση τοῦ ἠθικοῦ καὶ λογικοῦ παράγοντα, γεγονὸς ποὺ ὁδηγεῖ στὴ σκέψη ὅτι ἀνήκουν σὲ κάποιον χριστιανό, ποὺ θῆτεψε στὴν κλασσικὴ γραμματεία καὶ συγκεκριμένα στὴ στωικὴ φιλοσοφία.

Ὁ πατέρας τῶν παραινήσεων «περὶ ἡθους ἀνθρώπων καὶ χρηστῆς πολιτείας», κοσμημένος προφανῶς μὲ κλασσικὴ παιδεία, κατόρθωσε νὰ τὴν ἀναχωνεύσει στὶς ἐν Χριστῷ πνευματικὲς ἐμπειρίες του, χωρὶς νὰ ἀρνηθεῖ τελικὰ τὸν ἑαυτό του, σὰν μαθητὴ τῆς Στοᾶς, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη ἔχουν ἐντονότατα ἀποτυπωθεῖ στὰ κεφάλαια.

Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν κειμένων δὲν προκύπτει ἂν ὁ συγγραφέας ἦταν μοναχὸς ἢ λαϊκὸς ἢ καὶ κληρικὸς. Πιθανότερον εἶναι ὅτι ἔζησε στὸν κόσμον καὶ ἀπευθύνεται στὸν κόσμον, γι' αὐτὸ καὶ ἀσκητικὲς καὶ μοναχικὲς πράξεις καὶ ἀγωγὲς δὲν φαίνονται στὰ κείμενα, ἐνῶ συνεχῶς συνιστᾶται ἡ ἐπιμέλεια τοῦ βίου καὶ ἡ ἔλλογη ζωῇ.

Ὁ λόγος, ἡ λογικὴ, τὸ κατὰ λόγον, ἀποτελοῦν τὸν ρυθμιστικὸ κανόνα τῆς ἐνθεῆς ζωῆς καὶ θυμίζουν συνεχῶς τὰ συνήματα τῆς Στοᾶς, «κατὰ λόγον ζῆν» καὶ «κατὰ φύσιν ζῆν». Ὁ λόγος εἶναι τὸ μοναδικὸ ὄργανο, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀλάθητο κριτή-

ριο τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς, μὲ συνέπεια νὰ ἀποτελεῖ καὶ τεκμήριο εὐαρεσθήσεως τοῦ Θεοῦ.

Φυσικὰ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ ἓνα κακῶς ἐννοούμενο ρασιοναλισμό, ἓνα ὀλιστικὸ ὀρθολογισμό ἢ γιὰ μιὰ φιλοσοφικὴ ἀρχὴ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἄγνωστος συγγραφέας εἶναι χριστιανὸς καὶ μάλιστα Ὁρθόδοξος, μὲ ὑψηλὴ πνευματικὴ αἴσθηση καὶ ψηλαφητὴ πίστη, ἐντάσσει τὶς «παραινήσεις» στὸ χωρὸ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια θέλει τὰ τέκνα τῆς λογοποιημένα, ζῶντα καὶ ἐνεργοῦντα «κατὰ λόγον», ἀλλὰ λόγῳ χριστιανικῷ, λόγῳ πνευματικῷ.

Ἡ διάκριση τοῦ χριστιανικοῦ λόγου ἀπὸ τὸν φιλοσοφικόν, αὐτὸ κυρίως διασώζει τὴν χριστιανικότητα τῶν «παραινήσεων», ἀφοῦ ὅλοι οἱ χρησιμοποιούμενοι ὅροι, ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ ἀρετολογία τους, εἶναι ἀποκλειστικῶς χριστιανικὰ ἄνθη. Κάθε κεφάλαιο ἀποτελεῖ καὶ μιὰ ψηφίδα ἠθικῆς τάξεως, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ δέον τῆς ἔλλογης ζωῆς. Ὅλα μαζὶ τὰ ἑκατὸν ἐβδομήντα, συναρμολογοῦν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ στὴ σκέψη, στὴν πράξη, στὸ δόγμα. Γι' αὐτὸ βλέπουμε τὰ πάντα νὰ ἀνακρίνονται μὲ τὸν λόγον, ἀλλὰ μέσα στὸ χωρὸ τῆς πίστεως. Καὶ παρ' ὅτι ἀπουσιάζουν ἀσκητικὰ στοιχεῖα, ὅμως διαφαίνονται καὶ προϋποτίθενται, ἀφοῦ οἱ «παραινήσεις» δὲν ἔχουν στατικό, ἀλλὰ δυναμικὸ χαρακτήρα καὶ ὁδηγοῦν στὴν ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴ θέωση.

Τὸ ἴδιο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ καὶ γιὰ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ πράξη. Δὲν γίνεται μὲν λόγος, ἀλλὰ ἐξυπακούονται, ἔστω καὶ ἀσθενῶς, ἀφοῦ ὁ ἄγνωστος συγγραφέας εἶναι χριστιανός, ποὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς ἐπιδράσεις τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας, χωρὶς φυσικὰ τὶς δογματικὲς πλάνες τῆς εἰμαρμένης καὶ τοῦ πανθεισμοῦ. Ἀντιθέτως μάλιστα, ἡ μὲν ἠθικὴ του εἶναι χριστιανικὴ, ἡ δὲ δογματικὴ διδασκαλία του εἶναι ὀρθόδοξη, ὅσο καὶ ἂν, παρασυρόμενος ἀπὸ τὶς παλιῆς δοξασίες του, χρησιμοποιεῖ καὶ ὅρους φιλοσοφικοὺς καὶ ἀντὶ ἀναφορᾶς στὸν Σαρκαμένο Λόγον ἐπικαλεῖται συνεχῶς τὸν Θεόν.

Τέλος, θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ ὅτι οἱ «παραινήσεις» εἶναι ἐξαιρετικὰ ὠφέλιμες, θέτουν τὸν χριστιανὸ σὲ μιὰ διηνετὴ δοκιμασία, ἐλέγχουν μὲ τὴν ἀνατομικὴ μάχαιρα τοῦ λόγου τὴ ζωὴ μας καὶ μᾶς ὁδηγοῦν —πάλι διὰ τοῦ λόγου— σὲ ἐπίπεδα ὑψηλῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Συμβουλές για τὸ ἥθος τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ, σέ 170 κεφάλαια

Οἱ ἄνθρωποι λέγονται λογικοὶ καταχρηστικά. Δὲν εἶναι λογικοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔμαθαν τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ἀλλὰ ὅσοι ἔχουν λογικὴ ψυχὴ καὶ μποροῦν νὰ διακρίνουν ποῖο εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποῖο εἶναι τὸ κακό· καὶ ἔτσι ἀποφεύγουν τὰ κακὰ καὶ ψυχοβλαβή, μελετοῦν ὅμως σοβαρὰ τὰ καλὰ καὶ ψυχωφελή καὶ τὰ πράττουν μὲ μεγάλη εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεό. Μόνο αὐτοὶ πρέπει ἀληθινὰ νὰ λέγονται λογικοὶ ἄνθρωποι.

2. Ὁ ἀληθινὰ λογικὸς ἄνθρωπος μιὰ μόνο φροντίδα ἔχει, νὰ ὑπακούει καὶ νὰ εἶναι ἀρεστὸς στὸ Θεό, τὸν Κύριο τῶν ὅλων, καὶ σὲ τοῦτο καὶ μόνο νὰ ἀσκεῖ τὴν ψυχὴν του, πῶς νὰ γίνεῖ ἀρεστὸς στὸ Θεό, εὐχαριστώντας Τον γιὰ τὴ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ πρόνοιά Του καὶ τὴν κυβέρνησιν ὅλου τοῦ κόσμου, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ θέσις του στὴ ζωὴ. Γιατὶ εἶναι παράλογο, νὰ εὐχαριστοῦμε τοὺς γιατροὺς ὅταν μᾶς δίνουν τὰ πικρὰ καὶ ἀηδιαστικὰ φάρμακα γιὰ χάριν τῆς υγείας τοῦ σώματός μας, νὰ εἴμαστε ὅμως ἀχάριστοι στὸ Θεό γιὰ ὅσα φαίνονται σ' ἐμᾶς δυσάρεστα καὶ νὰ μὴν ἀναγνωρίζομε ὅτι τὰ πάντα γίνονται ὅπως πρέπει καὶ πρὸς τὸ συμφέρον μας σύμφωνα μὲ τὴν πρόνοιάν Του. Γιατὶ ἡ ἀναγνώρισις αὐτὴ καὶ ἡ πίστις στὸ Θεό εἶναι ἡ σωτηρία καὶ ἡ τελειότητα τῆς ψυχῆς.

3. Ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀνεξικακία, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκαρτέρηση, ἡ ὑπομονὴ καὶ οἱ παρόμοιες μέγιστες καὶ ἐνάρετες δυνάμεις μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸ Θεό καὶ εἶναι ἀντίθετες καὶ ἀντιστέκονται καὶ μᾶς βοηθοῦν στὶς ἀντίστοιχες πρὸς αὐτὲς κακίες. Ἄν γυμνάζομε αὐτὲς τίς δυνάμεις καὶ τίς ἔχομε πάντοτε πρόχειρες, τότε νομίζομε ὅτι δὲ μᾶς συμβαίνει πιά τίποτε δύσκολο ἢ θλιβερό ἢ ἀβάσταχτο· γιατί σκεφτόμαστε ὅτι ὅλα εἶναι ἀνθρώπινα καὶ τὰ νικοῦν οἱ ἀρετὲς ποὺ ἔχομε. Αὐτὰ δὲν τὰ ἔχουν ὑπόψιν τους οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι. Οὕτε σκέφτονται ὅτι τὰ πάντα γίνονται σωστὰ καὶ ὅπως πρέπει γιὰ τὸ συμφέρον μας, γιὰ νὰ λάμπουν οἱ ἀρετὲς μας καὶ νὰ στεφανωθοῦμε ἀπὸ τὸ Θεό.

4. Τὴν ἀπόκτηση τῶν χρημάτων καὶ τὸ πλούσιο ξόδεμά τους νὰ τὰ θεωρεῖς μόνο σὰν φαντασία ποὺ δὲν κρατᾷ παρὰ λίγο καιρὸ, καὶ ξέροντας ὅτι ἡ ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωὴ διαφέρει ἀπὸ τὸν πλοῦτο. Ὅταν τὸ μελετᾷς αὐτὸ σταθερά, οὔτε θὰ ἀναστενάξεις, οὔτε θὰ κραυγάσεις, οὔτε θὰ κατηγορήσεις κανένα, ἀλλὰ θὰ εὐχαριστεῖς τὸ Θεό γιὰ ὅλες τίς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ δίνει, βλέποντας ὅτι οἱ χειρότεροι ἀπὸ σένα στηρίζονται στὰ λόγια καὶ στὰ

χρήματα. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία, ἡ δόξα καὶ ἡ ἄγνοια εἶναι τὰ πιὸ κακὰ πάθη τῆς ψυχῆς.

5. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, προσέχοντας ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του, ἐξετάζει τί πρέπει νὰ πράξει καὶ τί τὸν συμφέρει, καθὼς καὶ ποῖα ταιριάζουν στὴν ψυχὴ καὶ τὴν ὠφελοῦν καὶ ποῖα δὲν τῆς ταιριάζουν. Καὶ ἔτσι ἀποφεύγει ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν τὴν ψυχὴ, ὡς ξένα καὶ γιατί τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὴν αἰώνια ζωὴ.

6. Ὅσο πιὸ λίγη περιουσία ἔχει κανεὶς, τόσο εὐτυχέστερος εἶναι. Γιατὶ δὲν φροντίζει γιὰ πολλὰ πράγματα, γιὰ ὑπηρετές, καλλιεργητές, ἀπόκτηση ζώων. Ὅταν ἀφοσιωνόμαστε σ' αὐτὰ κι ὕστερα μᾶς συμβαίνουν ἐξαιτίας αὐτῶν δυσκολίες, κατηγοροῦμε τὸ Θεό. Μὲ τὴν αὐθαίρετη ἐπιθυμία μας τρέφομε τὸ θάνατο καὶ ἔτσι μένομε στὸ σκοτάδι τῆς ἀμαρτωλῆς ζωῆς, μέσα στὴν πλάνη, χωρὶς ν' ἀναγνωρίζομε τὸν πραγματικὸ ἑαυτό μας.

7. Δὲν πρέπει κανένας νὰ λέει ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κατορθώσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐνάρετη ζωὴ, ἀλλὰ νὰ λέει ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκολο. Οὔτε μποροῦν νὰ κατορθώσουν τὴν ἀρετὴ οἱ τυχόντες. Τὴν ἐνάρετη ζωὴ τὴν πραγματοποιοῦν ὅσοι ἄνθρωποι εἶναι εὐσεβεῖς καὶ ἔχουν νοῦ ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό. Γιατὶ ὁ νοῦς τῶν πολλῶν εἶναι κοσμικὸς καὶ μεταβάλλεται· κάνει σκέψεις ἄλλοτε καλές, ἄλλοτε κακές· μεταβάλλεται στὴ φύση καὶ γίνεται ὑλικότερος. Ὁ νοῦς ὅμως ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, τιμωρεῖ τὴν κακία ἢ ὁποῖα ἔρχεται ἐκούσια στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀμέλειά τους.

8. Οἱ ψυχικὰ ἀκαλλιέργητοι καὶ ἀμαθεῖς θεωροῦν γελοῖο πρᾶγμα τοὺς λόγους καὶ δὲν θέλουν νὰ τοὺς ἀκοῦν ἐπειδὴ ἐλέγχεται ἡ κατάστασή τους καὶ θέλουν νὰ εἶναι ὅλοι ὅμοιοι μὲ αὐτούς. Ἐπίσης καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι παραδομένοι σὲ σαρκικὰ ἀμαρτήματα φροντίζουν νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄλλοι χειρότεροί τους, νομίζοντας οἱ δυστυχεῖς ὅτι ἐπειδὴ θὰ εἶναι πολλοὶ οἱ ἀμαρτάνοντες, θὰ ἐξασφαλιστοῦν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὴν κατηγορία. Ἡ χαλαρὴ ψυχὴ χάνεται καὶ σκοτίζεται ἐξαιτίας τῆς κακίας, γιατί ἔχει μέσα τῆς ἀσωτείας, ὑπερηφάνεια, ἀπληστία, θυμὸ, αὐθάδεια, μανία, φόνο, στενοχώρια, φθόνον, πλεονεξία, ἀρπαγὴ, πόνον, ψεῦδος, ἡδονή, ραθυμία, λύπη, δειλία, ἀσθένεια, μίσος, φιλοκατηγορία, ἀδυναμία, πλάνη, ἄγνοια, ἀπάτη, ληησμοσύνη τοῦ Θεοῦ. Μὲ τέτοιες κακίες καὶ παρόμοιες τιμωρεῖται ἡ ἄθλια ψυχὴ ποὺ χωρίζεται ἀπὸ τὸ Θεό.

9. Ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν τὴν ἐνάρετη καὶ εὐλαβὴ καὶ τιμημένη ζωὴ, δὲν πρέπει νὰ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς ἐπίπλαστους τρόπους καὶ τὴν φεύτικη ζωὴ· ἀλλὰ ὅπως οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ ἀγαλματοποιοί, νὰ δείχνουν καὶ αὐτοὶ μὲ τὰ ἔργα τους τὴν ἐνάρετη καὶ θεοφιλὴ ζωὴ τους. Καὶ ὅλες τίς κακὲς ἡδονὲς νὰ τίς ἀποστρέφονται σὰν παγίδες.

10. Ὁ πλούσιος καὶ εὐγενὴς ποὺ δὲν ἔχει ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ ἐνάρετη ζωὴ, θεωρεῖται δυστυχὴς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κρίνουν ὀρθὰ τὰ πράγματα.

Ἀντίθετα ὁ φτωχὸς καὶ δοῦλος κατὰ τὴν τάξη, ἂν ἔχει ψυχικὴ καλλιέργεια καὶ εἶναι στολισμένος μὲ ἀρετὴν, εἶναι εὐτυχής. Καὶ ὅπως οἱ ξένοι σὲ ἕναν τόπο χάνουν τὸ δρόμο τους, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲ φροντίζουν γιὰ τὴν ἐνάρετη ζωὴ, πλανιοῦνται ἐδῶ κι ἐκεῖ παρασυρόμενοι ἀπὸ τὶς κακὲς ἐπιθυμίες τους καὶ χάνονται.

11. Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ ἐξημερώσει τὰ ἦθη τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς κάνει νὰ ἀγαπήσουν τοὺς λόγους καὶ τὴν παιδεία, πρέπει νὰ λέγεται ἀνθρωποποιός. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μεταστρέφουν τοὺς παραδομένους στὶς σαρκικὲς ἡδονὲς πρὸς τὴν ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωὴ, πρέπει νὰ λέγονται καὶ αὐτοὶ ἀνθρωποποιοί, ἐπειδὴ εἶναι σὰν νὰ ξαναπλάθουν τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἡ πραότητα καὶ ἡ ἐγκράτεια εἶναι εὐτυχία καὶ δίνουν καλὴ ἐλπίδα στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων.

12. Πρέπει πραγματικὰ οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ ἦθη τους καὶ νὰ ζοῦν ὅπως πρέπει. Ὅταν αὐτὸ τὸ κατορθώσουν, τότε εὐκολὰ μποροῦν νὰ γνωρίσουν καὶ τὰ θεῖα· γιατί ὅποιος μὲ ὅλη του τὴν καρδιά καὶ τὴν πίστη του σέβεται τὸ Θεό, ἔχει τὴ βοήθειά Του νὰ δαμάζει καὶ νὰ κρατεῖ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία του. Ἐπειδὴ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός.

13. Ἄνθρωπος λέγεται ἢ ἐκεῖνος ποὺ χρησιμοποιεῖ ὀρθὰ τὸ λογικὸ του, ἢ ἐκεῖνος ποὺ δέχεται συμβουλὴ γιὰ τὴ διόρθωσή του. Ὁ ἀδιόρθωτος δὲ λέγεται ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀπάνθρωπος. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ γνῶρισμα τῶν ἀπάνθρωπων· καὶ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ πρέπει ν' ἀποφεύγονται. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν μὲ τὴν κακία δὲν εἶναι δυνατοὶ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀθάνατη ζωὴ.

14. Ὅταν κάνομε καλὴ χρῆση τοῦ λογικοῦ μας, τότε εἴμαστε ἄξιοι νὰ λεγόμεστε ἄνθρωποι. Ἀντίθετα, ὅταν δὲν κάνομε καλὴ χρῆση τοῦ λογικοῦ, τότε μόνον κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὴ φωνὴ διαφέρομε ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Ὡς ἀναγνωρίσει λοιπὸν ὁ συνετὸς ἄνθρωπος ὅτι εἶναι ἀθάνατος καὶ τότε θὰ μισήσει κάθε αἰσχροὺς ἐπιθυμίας, ἢ ὅποια γίνεται αἰτία θανάτου στοὺς ἀνθρώπους.

15. Ὅπως κάθε τέχνη διαμορφώνοντας τὴν ὕλη φανερώνει τὴν ἀξία της, π.χ. ὁ ἕνας δουλεύει τὸ ξύλο κι ὁ ἄλλος τὸ χαλκὸ κι ἄλλος τὸ χρυσὸ καὶ τὸ ἀσήμι, ἔτσι κι ἐμεῖς ἀκούοντας γιὰ τὴν καλὴ καὶ ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωὴ, ὀφείλομε νὰ φαινόμαστε ὅτι εἴμαστε πραγματικὰ ἄνθρωποι γιὰ τὴ λογικὴ ψυχὴ μας καὶ ὄχι γιὰ τὴ διάπλαση μόνον τοῦ σώματός μας. Ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι ἀληθινὰ λογικὴ καὶ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, γνωρίζει ἀμέσως ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὴ ζωὴ. Καὶ ἐξιλεώνει τὸ Θεὸ μὲ διάθεση ἀγάπης καὶ τὸν εὐχαριστεῖ πραγματικά, κατευθύνοντας πρὸς Αὐτὸν ὅλη τὴν ὁρμὴ καὶ τὸ νοῦ της.

16. Οἱ καπετάνιοι κατευθύνουν μὲ προσοχὴ τὸ πλοῖο γιὰ νὰ μὴ προσκρούσει πάνω σὲ σκόπελο ἢ σὲ ὕφαλο. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ

ζήσουν τὴν ἐνάρετη ζωὴ, ἂς ἐξετάζουν μὲ ἐπιμέλεια ποιά πρέπει νὰ κάνουν καὶ ποιά πρέπει νὰ ἀποφεύγουν καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι οἱ ἀληθινοὶ καὶ θεοὶ νόμοι τοὺς συμφέρουν, κόβοντας τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις καὶ ἐπιθυμίες ἀπὸ τὴν ψυχὴ τους.

17. Ὅπως οἱ πλοίαρχοι καὶ οἱ ἀμαξηλάτες μὲ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν ἐπιμέλεια πετυχαίνουν τὸ σκοπὸ τους, ἔτσι πρέπει καὶ ὅσοι φροντίζουν νὰ ζοῦν τὴ σωστὴ καὶ ἐνάρετη ζωὴ, νὰ μελετοῦν καὶ νὰ φροντίζουν πῶς νὰ ζοῦν ὅπως πρέπει καὶ ἀρέσει στὸ Θεό. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ζήσει ἔτσι καὶ ἔχει καταλάβει ὅτι μπορεῖ, μὲ τὴν πίστη προχωρεῖ πρὸς τὴν ἀφθαρσία.

18. Ἐλευθέρους νόμιζε ὄχι ὅσους ἔτυχε νὰ εἶναι ἐλεύθεροι, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴ ζωὴ καὶ τοὺς τρόπους ἐλευθέρους. Δὲν πρέπει πράγματι νὰ ὀνομάζομε ἐλευθέρους τοὺς ἄρχοντες ποὺ εἶναι πονηροὶ καὶ ἀκόλαστοι, γιατί εἶναι δοῦλοι τῶν παθῶν καὶ τῆς ὕλης. Ἐλευθερία καὶ εὐτυχία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ πραγματικὴ καθαρότητα καὶ ἡ καταφρόνηση τῶν προσκαίρων.

19. Νὰ ὑπενθυμίζεις στὸν ἑαυτὸ σου ὅτι πρέπει ἀκατάπαυστα νὰ ἀποδεικνύεις τὸν χρηστὸ καὶ ἐνάρετο βίον σου ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔργα σου· ἔτσι καὶ οἱ ἄρρωστοι ὀνομάζουν καὶ ἀναγνωρίζουν σωτῆρες καὶ εὐεργέτες τοὺς γιατροὺς, ὄχι ἀπὸ τὰ λόγια τους ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τους.

20. Ἡ λογικὴ καὶ ἐνάρετη ψυχὴ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸ βλέμμα, τὸ βάδισμα, τὴ φωνή, τὸ γέλιο, ἀπὸ τὸ ποῦ συχνάζει καὶ μὲ ποιους συναναστρέφεται. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἀλλάξει σ' αὐτὴν καὶ ἔγιναν κοσμιότερα. Γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, σὰν προσεκτικὸς θυρωρὸς ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδο στὶς κακὲς καὶ αἰσχροὺς ἐνθυμήσεις.

21. Ἄν παρακολουθεῖς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τὸν δοκιμάζεις, θὰ δεῖς ὅτι οἱ ἄρχοντες καὶ τὰ ἀφεντικά ἔχουν ἐξουσία μόνον τοῦ σώματος, ὄχι καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ νὰ τὸ θυμᾶσαι αὐτὸ πάντοτε. Γι' αὐτό, ἂν διατάζουν φόνους ἢ τίποτε ἄτοπα ἢ ἄδικα καὶ ψυχοβλαβή, δὲν πρέπει νὰ ὑπακούμε σ' αὐτοὺς καὶ ἂν μᾶς βασανίζουν ἀκόμη. Γιατὶ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὴν ψυχὴ ἐλεύθερη καὶ αὐτεξούσια σὲ ὅλα ὅσα κάνει, καλὰ ἢ κακὰ.

22. Ἡ λογικὴ ψυχὴ φροντίζει μὲ κάθε τρόπο νὰ ξεφύγει ἀπὸ ὅσα δὲν ὀδηγοῦν πουθενά, τὴν οἴηση, τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν ἀπάτη, τὸ φθόνον, τὴν ἀρπαγὴ καὶ τὰ παρόμοια, ὅσα δηλαδὴ εἶναι ἔργα δαιμονικὰ καὶ κακῆς προαιρέσεως. Ὅλα κατορθώνονται μὲ ἐπιμέλεια καὶ ἐπίμονη προσοχὴ καὶ μελέτῃ ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπο, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐπιθυμία δὲν τρέχει στὶς κακὲς ἡδονές.

23. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν μετρημένη καὶ περιορισμένη ζωὴ, καὶ ἀπὸ κινδύνους γλυτώνουν, καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φύλακες. Μὲ τὸ νὰ νικοῦν τὴν ἐπιθυμία σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις, βρίσκουν τὸ δρόμο πρὸς τὸ Θεὸ εὐκολα.

24. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ τοὺς ὀδηγεῖ τὸ λογικὸ, δὲν χρειάζεται νὰ μοιράζον τὴν προσοχὴ τους σὲ πολλὰ συντροφίς, ἀλλὰ μόνον στὶς ὠφέλιμες καὶ

μάλιστα σ' ἐκεῖνες ὅπου πρυτανεύει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι προχωροῦν πάλι στὴν κατὰ Θεὸ ζωὴ καὶ τὸ αἰώνιο φῶς.

25. Πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιδιώκουν τὴν ἐνάρετη καὶ θεοφιλή ζωὴ, νὰ εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ οἴηση καὶ κάθε κούφια ματαιοδοξία καὶ νὰ φροντίζουν μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους νὰ διορθώνουν τὴ ζωὴ τους καὶ τὴν ἐσωτερικὴ τους διάθεση πρὸς τὸ καλὺτερο. Ἐπειδὴ νοῦς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ καὶ δὲν μεταβάλλεται ἀπὸ τὴν καλὴ κατάστασή του, εἶναι ἀνύψωση καὶ δρόμος πρὸς τὸ Θεό.

26. Καμιὰ ὠφέλεια δὲν προκύπτει ἀπὸ τὸ νὰ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὰ θεῖα λόγια, ἂν ἀπουσιάζει ἡ εὐσεβὴς ζωὴ ποὺ ἀρέσει στὸ Θεό. Αἰτία ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ πλάνη, ἡ ἀπάτη τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ.

27. Ἡ σπουδὴ τοῦ ἀρίστου βίου καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς δημιουργεῖ τοὺς καλοὺς ἄνθρώπους ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ζητᾷ τὸ Θεό, τὸν βρίσκει, ἂν νικᾷ τὴν ἐπιθυμία σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις καὶ ἂν δὲν σταματᾷ τὴν προσευχή. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν φοβάται τοὺς δαίμονες.

28. Ὅσοι ξεγελοῦνται ἀπὸ τὶς ἐλπίδες τους σὲ βιοτικὰ πράγματα καὶ περιορίζουν τὴ γνώση τους γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἀρίστου βίου μόνο στὰ λόγια, μοιάζουν μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν φάρμακα καὶ ἱατρικὰ ὄργανα ἀλλὰ δὲν ξέρουν οὔτε φροντίζουν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν. Ἐπομένως γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας ἅς μὴν κατηγοροῦμε τὸν τρόπο ποὺ ἔγιναν, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας. Γιατὶ ἂν ἡ ψυχὴ ἀδιαφορήσει μὲ δική της θέληση, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀνίκητη.

29. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει νὰ ξεχωρίζει ποιοὶ εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιοὶ εἶναι τὸ κακὸ, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνει τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ γνωρίζει τὸν Θεὸ εἶναι ἀγαθός. Ἄν ὅμως δὲν εἶναι ἀγαθός, οὔτε γνωρίζει τὸ Θεό, οὔτε θὰ τὸν γνωρίσει ποτέ· γιατί ὁ τρόπος νὰ γνωρίσει κανεὶς τὸ Θεό, εἶναι τὸ ἀγαθό.

30. Οἱ καλοὶ ἄνθρωποι ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό, ἐλέγχουν τοὺς ἄνθρώπους γιὰ τὶς κακὰς πράξεις τους κατὰ πρόσωπο ὅταν εἶναι παρόντες. Ὅταν ὅμως δὲν εἶναι παρόντες δὲν τοὺς κατηγοροῦν, ἀλλὰ οὔτε καὶ στοὺς ἄλλους ἐπιτρέπουν νὰ τοὺς κατηγορήσουν.

31. Στὶς συναναστροφές μὲ τοὺς ἄλλους, μακριὰ κάθε βαναυσότητα. Γιατὶ οἱ λογικοὶ καὶ εὐσεβεῖς ἄνθρωποι εἶναι στολισμένοι μὲ ντροπὴ καὶ φρόνηση περισσότερο ἀπὸ τὶς παρθένες. Καὶ τοῦτο, γιατί ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ εἶναι φῶς ποὺ τυλίγει μὲ τὴ λάμψη του τὴν ψυχὴ, ὅπως ὁ ἥλιος περιλάμπει τὸ σῶμα.

32. Πάντοτε ὅταν σὲ προσβάλλει κανένα πάθος τῆς ψυχῆς, νὰ θυμᾶσαι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ποὺ ὀρθοφρονοῦν καὶ θέλουν νὰ ἐξασφαλίσουν σωστὰ τὴ ζωὴ τους, δὲν θεωροῦν εὐχάριστη τὴν πρόσκαιρη ἀπόκτηση χρημάτων, ἀλλὰ τὶς ὀρθὲς καὶ ἀληθινὲς ιδέες. Αὐτὲς τοὺς κάνουν εὐτυχεῖς. Γιατὶ ὁ πλοῦ-

τος καὶ κλέβεται καὶ ἀπὸ δυνατότερους ἀρπάζεται· ἡ ἀρετὴ ὅμως τῆς ψυχῆς, αὐτὴ μόνο εἶναι ἀπόκτημα καὶ ἀσφαλισμένο καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κλαπεῖ, καὶ μετὰ τὸ θάνατο παρέχει τὴν σωτηρία σὲ ὅσους τὴν ἔχουν ἀποκτήσει. Ἔτσι οἱ φρόνιμοι δὲν παρασύρονται ἀπὸ τὴ φαντασία τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν.

33. Δὲν πρέπει οἱ ἄστατοι καὶ ἀπαίδευτοι νὰ αὐθαδιάζουν σὲ ἀξιόλογους ἄνθρώπους. Καὶ ἀξιόλογος ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀρέσει στὸ Θεὸ καὶ ποὺ συνήθως σωπαίνει ἢ λέει λίγα καὶ ἀναγκαῖα καὶ ἀρεστὰ στὸ Θεό.

34. Ἐκεῖνοι ποὺ προσπαθοῦν νὰ ζοῦν τὴν ἐνάρετη καὶ θεοφιλή ζωὴ, φροντίζουν γιὰ τὶς ἀρετὲς σὰν κτήματά τους καὶ σὰν ἀφορμὴ αἰώνιας ἀπολαύσεως. Τὰ πρόσκαιρα τὰ ἀπολαμβάνουν ὅπως τύχει καὶ ὅπως δίνει καὶ θέλει ὁ Θεός, καὶ τὰ χρησιμοποιοῦν μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὰ εἶναι μετριότατα. Γιατὶ οἱ πολυποίικιλες τροφές τρέφουν τὰ σώματα ὡς ὕλικά, ἐνῶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀγαθότητα, ἡ ἀγαθοεργία, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ πραότητα θεώνουν τὴν ψυχὴ.

35. Ὅσοι ἄρχοντες ἐξαναγκάζουν νὰ διαπραχθοῦν ἄτοπες καὶ ψυχοβλαβεῖς πράξεις, δὲ γίνονται ὡστόσο κύριοι καὶ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔχει δημιουργηθεῖ αὐτεξούσια. Δεσμεύουν τὸ σῶμα, ὅχι ὅμως καὶ τὴν προαίρεση ποὺ κύριός της εἶναι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος, ἐξαιτίας τοῦ δημιουργοῦ του Θεοῦ, ὁ ὅποιος εἶναι ἰσχυρότερος ἀπὸ κάθε ἐξουσία καὶ ἀνάγκη καὶ κάθε δύναμη.

36. Ἐκεῖνοι ποὺ νομίζουν δυστυχία τὸ νὰ χάσουν χρήματα ἢ παιδιὰ ἢ δούλους ἢ ἓνα ἄλλο στοιχεῖο τῆς περιουσίας τους, ἅς γνωρίζουν ὅτι πρῶτα πρέπει νὰ ἀρκοῦνται σ' ἐκεῖνα ποὺ δίνει ὁ Θεός. Καὶ ὅταν πρέπει νὰ τὰ δώσουν πίσω, νὰ εἶναι πρόθυμοι καὶ νὰ τὸ κάνουν μὲ ἀγαθὴ γνώμη καὶ νὰ μὴ στενοχωροῦνται διόλου γιὰ τὴ στέρηση ἢ μᾶλλον γιὰ τὴν ἐπιστροφή τους. Γιατὶ ἀφοῦ ἔκαναν χρῆση ξένων πραγμάτων, τὰ ἔδωσαν πάλι πίσω.

37. Ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ πουλᾷ τὴν ἐλεύθερη γνώμη του προσέχοντας πόσα χρήματα θὰ πάρει, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι πολλὰ ὅσα τοῦ δίνουν. Γιατὶ τὰ πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι ὅμοια μὲ ὄνειρο, καὶ ἡ φαντασία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ἄγνωστο εἶναι ποὺ θὰ καταλήξει καὶ λίγο καιρὸ μόνο κρατάει.

38. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι ἀληθινοὶ ἄνθρωποι, ἅς φροντίζουν μὲ ὅλη τὴ δύναμή τους νὰ ζοῦν μὲ ἀγάπη Θεοῦ καὶ μὲ ἀρετὴ, ὥστε νὰ λάμπει ἡ ἐνάρετη ζωὴ τους μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ὅπως γίνεται μὲ τὴν πορφύρα: ἓνα μικρὸ κομμάτι μπαίνει πάνω στὰ λευκὰ φορέματα καὶ τὰ στολίζει. Ἔτσι κι αὐτοὶ νὰ λάμπουν καὶ νὰ ξεχωρίζουν, γιατί ἔτσι καλλιεργοῦν ἀσφαλέστερα τὶς ἀρετὲς τῆς ψυχῆς.

39. Οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ ἐξετάζουν τὴ δύναμή τους καὶ τὸ βαθμὸ τῆς ἀρετῆς τους καὶ ἔτσι νὰ προετοιμάζονται καὶ ν' ἀντιστέκονται

στά πάθη, σύμφωνα με την κατά φύση δύναμη που τους έχει χαρίσει ο Θεός. Δύναμη για την αντιμετώπιση της σωματικής όμορφιάς και κάθε κακής επιθυμίας είναι ή ἐγκράτεια· των θλίψεων και της φτώχειας, ή καρτερία· των ὕβρεων και του θυμού, ή ἀνεξικακία. Ἔτσι και για τὰ ὑπόλοιπα.

40. Τὸ νὰ γίνεи κανεὶς ἀγαθὸς καὶ σοφὸς ξαφνικά, εἶναι ἀδύνατο. Γίνεται ὡστόσο μετὰ τὴν κοπιαστικὴ μελέτη, μετὰ τὴ συναναστροφή μετὰ ἐνάρετους ἀνθρώπους, μετὰ τὴν πείρα, μετὰ τὸν καιρὸ, μετὰ τὴν ἀσκησιὴ καὶ μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν καλῶν ἔργων. Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ καὶ τὸν γνωρίζει ἀληθινά, δὲν παύει νὰ κάνει πλούσια ὅλα ὅσα ἀρέσουν σ' Αὐτόν. Ἀλλὰ τέτοιοι ἄνθρωποι εἶναι σπάνιοι.

41. Ἐκείνοι ποὺ δὲν εἶναι προικισμένοι μετὰ εὐφυΐαν, δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζονται καὶ νὰ ἀμελοῦν τὴ θεοφιλή καὶ ἐνάρετη ζωὴ καὶ νὰ τὴν καταφρονοῦν, σὰν νὰ εἶναι τάχα ἀκατόρθωτη γι' αὐτοὺς καὶ ἀκατανόητη. Ἀντίθετα, πρέπει νὰ ἐξασκοῦν ὅση δύναμη ἔχουν καὶ νὰ ἐπιμελοῦνται τὸν ἑαυτό τους· γιατί κι ἂν ἀκόμη δὲν μποροῦν νὰ ἀποκτήσουν τὴν τέλεια ἀρετὴ καὶ τὴ σωτηρίαν, ἐντούτοις μετὰ τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγαθοῦ γίνονται καλύτεροι ἢ τουλάχιστον δὲν χειροτερεύουν. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ ὠφέλεια τῆς ψυχῆς.

42. Ὁ ἄνθρωπος ὡς λογικὸς ποὺ εἶναι, συγγενεῦει μετὰ τὴν ἄρρητη καὶ θείαν δύναμιν, τὸ Θεό. Ὡς πρὸς τὸ σωματικὸ πάλι μέρος, συγγενεῦει μετὰ τὰ ζῶα. Εἶναι ὅμως λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ὄντας τέλειοι καὶ λογικοὶ ἄνθρωποι, φροντίζουν νὰ διατηροῦν τὸ φρόνημα καὶ τὴ συγγενειὰ τους σύμφωνα μετὰ τὸ Θεὸ καὶ Σωτήρα, καὶ νὰ τὸ ἀποδεικνύουν αὐτὸ μετὰ τὰ ἔργα τους καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ τους. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι, μετὰ τὴν ἀνόητη ψυχὴ τους, ἔχουν ἐγκαταλείψει τὴ θεϊκὴ καὶ ἀθάνατη υἱικὴ σχέσιν μετὰ τὸ Θεὸ καὶ ἔχουν στραφεῖ πρὸς τὴ νεκρὴ καὶ δύστυχη καὶ σύντομη συγγένειαν τοῦ σώματος· σὰν ἄλογα ζῶα κυβερνιοῦνται μόνο ἀπὸ τὸ σαρκικὸ φρόνημα καὶ ἐρεθιζόμενοι ἀπὸ τὴς ἡδονῆς χωρίζονται ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ κατεβάζουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς στὸν ὀλεθρὸ ἐξαιτίας τῶν κακῶν θελημάτων τῆς.

43. Ὁ λογικὸς ἄνδρας ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴ μέθεξιν καὶ τὴ συνάφειαν τοῦ μετὰ τὸ Θεό, οὐδέποτε θὰ ἀγαπήσῃ τίποτε τὸ ἐπίγειον καὶ χαμηλό, ἀλλὰ ἔχει τὸ νοῦ του στὰ οὐράνια καὶ αἰώνια. Καὶ γνωρίζει ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν καλῶν καὶ πηγὴ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

44. Ὅταν σοῦ τύχει κανεὶς ποὺ φιλονεικεῖ καὶ πολεμεῖ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ προφανές, πάψε τὴν φιλονεικίαν καὶ ἄφησέ τον, γιατί ἔχει ἀπολιθωθεῖ ἡ διάνοιά του. Ὅπως καὶ τὸ καλύτερο κρασί τὸ διαφθείρει τὸ βλαβερότατον νερό, ἔτσι καὶ οἱ κακὲς συναναστροφές διαφθείρουν τοὺς ἐνάρετους κατὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ φρόνημα.

45. Ἄν μεταχειριζόμεστε κάθε φροντίδα καὶ μέσον γιὰ νὰ ἀποφύγομε

τὸν θάνατον τοῦ σώματος, πολὺ περισσότερο ὀφείλομε νὰ φροντίζομε ν' ἀποφύγομε τὸ θάνατον τῆς ψυχῆς. Γιατὶ σ' ἐκείνον ποὺ θέλει νὰ σωθεῖ, δὲν ὑπάρχει ἄλλο ἐμπόδιον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν τῆς ψυχῆς.

46. Ὅσοι δυσκολεύονται νὰ ἐννοοῦν τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς τοὺς καὶ ὅσα ὀρθὰ τοὺς λέγονται, αὐτοὶ θεωροῦνται ἄρρωστοι. Ἐνῶ ὅσοι ἐννοοῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐντούτοις χωρὶς ντροπὴ τὴν ἀμφισβητοῦν καὶ φιλονεικοῦν, αὐτῶν ἡ διάνοια ἔχει νεκρωθεῖ καὶ ἀρμόζει σὲ θηρίαν ἢ συμπεριφορὰ τους· δὲν γνωρίζουν τὸ Θεὸ καὶ ἡ ψυχὴ τους δὲν ἔχει φωτιστεῖ.

47. Τὰ διάφορα γένη τῶν ζῶων τὰ δημιουργήσῃ ὁ Θεὸς γιὰ διάφορες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸ λόγο Του· ἄλλα γιὰ τροφή τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἄλλα γιὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν. Τὸν ἄνθρωπον ὅμως τὸν δημιουργήσῃ θεατὴ τῶν ζῶων καὶ τῶν ἔργων τους καὶ εὐγνώμονα ἐρμηνευτὴ ὅλων αὐτῶν. Γι' αὐτὸ ὅς φροντίζουν οἱ ἄνθρωποι μήπως χωρὶς ν' ἀντικρύσουν καὶ χωρὶς νὰ ἐννοήσουν τὸ Θεὸ καὶ τὰ ἔργα Του, πεθάνουν ὅπως τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παντοδύναμος καὶ τίποτε δὲν εἶναι ἀντίθετον σ' Αὐτόν· ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν ὅσα θέλει δημιουργήσῃ καὶ δημιουργεῖ μετὰ τὸ λόγο Του γιὰ τὴ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων.

48. Τὰ ἐπουράνια εἶναι ἀθάνατα ἐξαιτίας τῆς ἀγαθότητός τους, ἐνῶ τὰ ἐπίγεια ἔγιναν θνητά, γιατί φωλιάζει μέσα τους ἡ κακία ποὺ τὴ διάλεξαν καὶ ποὺ ἔρχεται στοὺς ἀνόητους ἐξαιτίας τῆς ὀκνηρίας τους καὶ τῆς ἄγνοιας τοῦ Θεοῦ.

49. Ὁ θάνατος, ὅταν κατανοηθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀθανασία. Δὲν τὸν κατανοοῦν ὅμως οἱ ἁμαθεῖς· γι' αὐτοὺς εἶναι θάνατος. Καὶ ὅπως δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε τοῦτο τὸ θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς, ποὺ εἶναι ἡ ἄγνοια τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ εἶναι τὸ φοβερό γιὰ τὴν ψυχὴ.

50. Ἡ κακία εἶναι πάθος ποὺ ὀφείλεται στὴ φύσιν τῆς ὕλης. Ἐπομένως δὲ γίνεται νὰ ὑπάρξῃ σῶμα χωρὶς κακίαν. Ἡ λογικὴ ψυχὴ ποὺ τὸ ἐννοεῖ αὐτό, ἀποβάλλει τὸ βάρος τῆς ὕλης, δηλαδή τὴν κακίαν· καὶ καθὼς ἐλευθερώνεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάρος, γνωρίζει τὸ Θεὸ τῶν ὅλων καὶ προφυλάγεται ἀπὸ τὸ σῶμα σὰν ἀπὸ ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλον καὶ δὲν ὑποτάσσεται σ' αὐτό. Καὶ ἔτσι στεφανώνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἡ ψυχὴ ὡς νικητριά τῶν παθῶν τῆς κακίας καὶ τῆς ὕλης.

51. Ὅταν ἡ ψυχὴ γνωρίσῃ τὴν κακίαν, τὴ μισεῖ σὰν βρωμερότατον θηρίον. Ἀλλὰ ὅταν κανεὶς δὲν τὴν γνωρίζει, τὴν ἀγαπᾷ· καὶ αὕτῃ τὸν παίρνει αἰχμάλωτό της καὶ μεταχειρίζεται σὰν σκλάβον τὸν ἐραστὴ της. Καὶ ὁ δυστυχισμένος καὶ ἄθλιος ἄνθρωπος οὔτε τὸ συμφέρον του βλέπει, οὔτε τὸ καταλαβαίνει, ἀλλὰ νομίζει γιὰ στόλισμά του τὴν κακίαν καὶ χαίρεται γι' αὐτό.

52. Ἡ καθαρὴ ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὴ, φωτίζεται μετὰ μεγάλη λάμψιν ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ τότε ὁ νοῦς νοεῖ τὸ ἀγαθὸ καὶ γεννᾷ λόγια θεάρεστα. Ὁ-

ταν ὅμως ἡ ψυχὴ γεμίσει ἀπὸ τῆ βρωμερῆ λάσπη τῆς κακίας, τότε ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὴν ἀποστρέφεται ἢ μᾶλλον ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ χωρίζεται μόνη τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, πονηροὶ δαίμονες μπαίνουν στὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου καὶ παρακινοῦν τὴν ψυχὴ σὲ βδελυρὲς πράξεις: μοιχεῖες, φόνους, ἀρπαγές, ἱεροσυλίες καὶ ὅλα τὰ παρόμοια δαιμονικὰ ἔργα.

53. Ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν τὸ Θεό, γεμίζουν ἀπὸ κάθε καλὴ ἔννοια καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦν τὰ οὐράνια, καταφρονοῦν τὰ βιοτικά. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι οὔτε ἀρέσουν στοὺς πολλοὺς, οὔτε καὶ αὐτοὶ ἀρέσκονται μὲ τοὺς πολλοὺς. Καὶ γι' αὐτὸ ὅχι μόνον τοὺς μισοῦν ἀλλὰ καὶ τοὺς περιγελοῦν οἱ πῖο πολλοὶ ἀνόντοι. Ὑπομένουν ὅσα τοὺς φέρνει ἡ φτώχεια ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι ἐκεῖνα ποὺ οἱ πολλοὶ θεωροῦν κακά, σ' αὐτοὺς εἶναι καλά. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ στοχάζεται τὰ ἐπουράνια, πιστεύει στὸν Θεὸ γνωρίζοντας ὅτι ὅλα εἶναι ἔργα τῆς θελήσεώς Του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲ τὰ στοχάζεται, δὲν πιστεύει ποτὲ ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δημιουργήθηκε γιὰ τὴ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

54. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι γεμάτοι ἀπὸ κακία καὶ μεθοῦν ἀπὸ τὴν ἄγνοια, δὲν γνωρίζουν τὸ Θεό· ἡ ψυχὴ τους εἶναι ζαλισμένη καὶ δὲν ἔχουν ξεκάθαρο μυαλό. Τὸ Θεὸ μπορεί νὰ τὸν ἐννοήσῃ κανεὶς. Καὶ ναὶ μὲν δὲν εἶναι ὁρατός, εἶναι ὅμως φανερότατος μέσα στὰ ὁρατά, ὅπως ἀκριβῶς ἡ ψυχὴ μέσα στὸ σῶμα μας. Καὶ ἂν σῶμα χωρὶς ψυχὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξῃ, ἔτσι καὶ ὅλα τὰ ὄντα καὶ βλεπόμενα εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχουν χωρὶς τὸ Δημιουργὸ Θεό.

55. Γιὰ ποῖο λόγο δημιουργήθηκε ὁ ἄνθρωπος; Γιὰ νὰ βλέπει τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ μέσω αὐτῶν νὰ γνωρίσῃ τὸ Θεὸ καὶ νὰ τὸν δοξάσῃ ποὺ τὰ δημιούργησε γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ νοῦς ποὺ ἐλκύει τὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἓνα ἀόρατο ἀγαθὸ ποὺ τὸ χαρίζει ὁ Θεὸς στοὺς ἀξιους γιὰ τὴν διαγωγή τους ποὺ τὴν κυβερνᾷ ἡ χρηστότητα.

56. Ἐλεύθερος εἶναι ὅποιος δὲν σκλαβώνεται στὶς ἡδονὲς ἀλλὰ κυριαρχεῖ μὲ φρόνηση καὶ ἐγκράτεια πάνω στὸ σῶμα του καὶ ἀρκεῖται μὲ μεγάλη εὐχαριστία σὲ ὅ,τι τοῦ δίνει ὁ Θεός, ἔστω καὶ ἂν εἶναι πολὺ λίγα. Γιατὶ ὅταν βρεθοῦν σύμφωνοι ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ καὶ ἡ ψυχὴ, τότε εἰρηνεύει ὅλο τὸ σῶμα, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ θέλει. Ὅταν ἡ ψυχὴ θέλει, τότε κάθε ἀμαρτωλὴ σωματικὴ κίνησις σβήνεται.

57. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀρκοῦνται σ' αὐτὰ ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ζοῦν ἀλλὰ ἐπιθυμοῦν περισσότερα, υποδουλώνουν τὸν ἑαυτὸ τους στὰ πάθη ποὺ ταράζουν τὴν ψυχὴ καὶ τῆς φέρνουν λογισμοὺς καὶ φαντασίες ὅτι τὸ νὰ θέλουν λίγα ἢ πολλὰ εἶναι τὸ ἴδιο. Καὶ ὅπως τὰ ροῦχα ποὺ εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὸ σῶμα ἐμποδίζουν ἐκεῖνους ποὺ τρέχουν στὸ ἀγώνισμα τοῦ δρόμου, ἔτσι καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἔχει περισσότερα ἀπὸ ὅσα πρέπει, ἐμποδίζει τὶς ψυχές καὶ δὲν τὶς ἀφήνει νὰ ἀγωνίζονται ἢ νὰ σωθοῦν.

58. Ὅταν βρίσκεται κανεὶς ἀκουσίως καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει κάπου, τὸ αἰσθάνεται σὰν φυλακὴ καὶ τιμωρία. Νὰ εἶσαι λοιπὸν εὐχαριστημένος μὲ τὴν κατάστασή σου· γιατί ἂν τὴν ὑπομένεις μὲ δυσανεξία, θὰ τιμωρήσῃς χωρὶς νὰ τὸ αἰσθάνεσαι τὸν ἑαυτὸ σου. Ἕνας δρόμος ὑπάρχει γι' αὐτό, ἡ καταφρόνησις τῶν βιοτικῶν πραγμάτων.

59. Ὅπως ἔχομε τὴν ὄραση ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ βλέπομε τὰ ὁρατὰ καὶ νὰ ξεχωρίζομε ποῖο εἶναι τὸ ἄσπρο καὶ ποῖο εἶναι τὸ μαῦρο, ἔτσι μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ τὸ λογικὸ γιὰ νὰ διακρίνομε ἐκεῖνα ποὺ συμφέρουν στὴν ψυχὴ μας. Ἡ ἐπιθυμία, ὅταν ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὸ λόγο, γεννᾷ ἡδονὴ καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴν ψυχὴ νὰ σωθεῖ ἢ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεό.

60. Ἀμαρτήματα δὲν εἶναι ὅσα γίνονται κατὰ φύσιν, ἀλλὰ πονηρὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ γίνονται ἀπὸ τὴν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου. Π.χ. δὲν εἶναι ἀμαρτία τὸ νὰ τρώει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴν τρώει μὲ εὐχαριστία, κοσμιότητα καὶ ἐγκράτεια ὥστε νὰ κρατᾷ τὸ σῶμα του στὴ ζωὴ χωρὶς κανένα πονηρὸ ὑπολογισμό. Οὔτε τὸ νὰ βλέπεις ἄθῳα εἶναι ἀμαρτία, ἀλλὰ τὸ νὰ βλέπεις μὲ φθόνον, ὑπερηφάνεια καὶ ἀπληστία. Ἐπίσης τὸ νὰ μὴν ἀκοῦς ὑπόμνητικά, ἀλλὰ μὲ ὀργὴ καὶ θυμό· τὸ νὰ μὴν καθοδηγεῖς τὴ γλῶσσα σου σὲ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ προσευχή, ἀλλὰ νὰ κατηγορεῖς τοὺς ἄλλους· καὶ τὸ νὰ μὴν ἀπασχολεῖς τὰ χέρια σου στὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ σὲ φόνους καὶ ἀρπαγές. Ἔτσι κάθε μέλος τοῦ σώματος ἀμαρτάνει μὲ τὸ νὰ ἐργάζεται παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου τὰ πονηρὰ.

61. Ἄν ἀμφιβάλλεις ὅτι κάθε τι ποὺ κάνομε τὸ βλέπει ὁ Θεός, τότε παρτήρησε ὅτι ἐσύ ποὺ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ φτιαγμένος ἀπὸ χῶμα, μπορείς σὲ μιὰ στιγμή νὰ σκέπτεσαι καὶ νὰ συλλογίζεσαι πολλοὺς καὶ διάφορους τόπους συγχρόνως. Πόσο μᾶλλον ὁ Θεὸς ποὺ βλέπει τὰ πάντα σὰν ἓνα σπόρο σιναιτιοῦ, ποὺ δίνει ζωὴ στὰ πάντα καὶ τὰ τρέφει ὅπως Ἐκεῖνος θέλει;

62. Ὅταν κλείσεις τὶς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ σου καὶ εἶσαι μόνος, νὰ γνωρίζεις ὅτι εἶναι μαζί σου ὁ ἄγγελος ποὺ ἔχει ὀριστεῖ γιὰ κάθε ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Θεό· αὐτὸς ποὺ οἱ Ἕλληνες ὀνόμαζαν «οἰκεῖο δαίμονα». Αὐτός, ὁ ὁποῖος δὲν κοιμᾶται ποτὲ καὶ δὲν κάνει ποτὲ λάθος, εἶναι πάντοτε κοντὰ σου· βλέπει τὰ πάντα χωρὶς νὰ τὸν ἐμποδίζει τὸ σκοτάδι. Μαζὶ μὲ αὐτὸν εἶναι σὲ κάθε τόπο καὶ ὁ Θεός, γιατί δὲν ὑπάρχει τόπος ἢ πράγμα ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁ Θεός, ἀφοῦ εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' ὅλα καὶ κρατᾷ ὅλους μέσα στὸ χεῖρ Του.

63. Ἄν οἱ στρατιῶτες μένουν πιστοὶ στὸν Καίσαρα ἐπειδὴ τοὺς δίνει τὶς τροφές, πόσο μᾶλλον πρέπει νὰ φροντίζομε νὰ εὐχαριστοῦμε ἀκατάπαυστα μὲ ἀσίγητα στόματα τὸ Θεὸ καὶ νὰ εἴμαστε ἀρεστοὶ σ' Αὐτόν, ὁ ὁποῖος τὰ πάντα δημιούργησε γιὰ τὸν ἄνθρωπο;

64. Ἡ εὐγνωμοσύνη στὸ Θεὸ καὶ ἡ ἐνάρετη ζωὴ εἶναι καρποφορία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶναι ἀρεστὴ στὸ Θεό. Οἱ καρποὶ τῆς γῆς δὲν γίνονται μέσα

σὲ μία ὥρα, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρό, μὲ βροχὲς καὶ μὲ καλλιέργεια. Ὅμοια καὶ ἡ καρποφορία τῶν ἀνθρώπων στολίζεται μὲ τὴν ἀσκησιμὴν, μὲ τὴν μελέτην, μὲ τὸν χρόνον, μὲ τὴν καρτερίαν, τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν ὑπομονήν. Καὶ ἂν μὲ αὐτὰ μερικοὶ σὲ θεωροῦν εὐλαβή, ἐσὺ μὴν ἔχεις ἐμπιστοσύνην στὸν ἑαυτὸ σου ὅσο βρῖσκεσαι στὴ ζωὴ καὶ μὴ νομίζεις γιὰ κανένα ἄπ' ὅσα κάνεις ὅτι ἀρέσει στὸ Θεό. Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο στὸν ἄνθρωπον νὰ φυλάξει μέχρι τὸ τέλος τὴν ἀναμαρτησίαν.

65. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ πολύτιμον στὸν ἄνθρωπον, ὅσο ὁ λόγος. Ὁ λόγος εἶναι τόσο δυνατός, ὥστε μὲ τὸν λόγο καὶ τὴν εὐχαριστίαν μας λατρεύουμε τὸ Θεό, ἐνῶ μὲ τὸν ἄχρηστο καὶ δυσφημιστικὸν λόγον προκαλοῦμε τὴν καταδίκη τῆς ψυχῆς μας. Εἶναι ἀναίσθητος ὁ ἄνθρωπος ποὺ κατηγορεῖ τὴν γέννησίν του ἢ κάτι ἄλλο γιὰ τὶς ἁμαρτίες του, ἀφοῦ μὲ τὴν ἐλεύθερη θέλησίν του μεταχειρίζεται λόγον ἢ ἔργον πονηρό.

66. Ἄν φροντίζουμε νὰ θεραπεύουμε τὶς σωματικὰς ἀτέλειες γιὰ νὰ μὴ μᾶς εἰρωνεύονται ὅσοι μᾶς βλέπουν, πολὺ περισσότερο εἶναι μεγάλη ἀνάγκη νὰ φροντίζουμε νὰ θεραπεύουμε τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ μέλλομε νὰ κριθοῦμε μπροστὰ στὸ Θεό· μὴ βρεθοῦμε ἄτιμοι ἢ καταγέλαστοι. Ἐχοντας τὸ αὐτεξούσιο, μποροῦμε νὰ μὴν πραγματοποιήσουμε τὶς πονηρὰς πράξεις ποὺ ἐπιθυμοῦμε, ἂν τὸ θελήσουμε· εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ ζοῦμε μὲ τρόπον ποὺ ἀρέσει στὸ Θεό· καὶ κανεὶς ποτὲ δὲ θὰ μᾶς ἐξαναγκάσει νὰ κάνομε χωρὶς τὴν θέλησίν μας κάτι κακό. Ἐτσι ἂν ἀγωνιζόμαστε, θὰ εἴμαστε ἄνθρωποι ἄξιοι τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ ζήσουμε σὰν ἄγγελοι στοὺς οὐρανούς.

67. Ἄν θέλεις, εἶσαι δοῦλος τῶν παθῶν· ἂν θέλεις, εἶσαι ἐλεύθερος καὶ δὲν θὰ ὑποκύβεις στὰ πάθη. Γιατὶ ὁ Θεὸς σὲ ἔκανε αὐτεξούσιο. Καὶ ὅποιος νικᾷ τὰ πάθη τῆς σάρκας στεφανώνεται μὲ τὴν ἀφθαρσίαν. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν τὰ πάθη, δὲν θὰ ὑπῆρχαν ἀρετὲς, οὔτε στεφάνια ποὺ χαρίζονται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἄξιους.

68. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν βλέπουν τὸ συμφέρον τους ἂν καὶ γνωρίζουν τὸ ἀγαθόν, ἔχουν τυφλὴν τὴν ψυχὴν τους καὶ ἔχει πωρωθεῖ ἡ διακριτικὴ δύναμή τους. Αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ τοὺς προσέχομε, γιὰ νὰ μὴν πέσομε κι ἐμεῖς στὰ πάθη τους ἀπὸ ἀπρονοησίαν μας, σὰν τυφλοί.

69. Ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἁμαρτάνουν δὲν πρέπει νὰ θυμῶνομε καὶ ἂν ἀκόμη διαπράττουν ἐγκλήματα ἄξια τιμωρίας. Γιὰ χάριν τοῦ ἴδιου τοῦ δικαίου ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναφέρουμε ὅσους σφάλλουν καὶ νὰ τοὺς τιμωροῦμε ἂν τύχει, εἴτε μόνοι μας εἴτε μέσω ἄλλων, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὀργιζόμαστε, γιατί ἡ ὀργὴ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὸ πάθος· δὲν κρίνει σωστὰ καὶ δὲ βλέπει τὸ δίκαιο. Γι' αὐτὸ οὔτε κι ἐκείνους ποὺ δείχνουν ὑπερβολικὴ εὐσπλαχνία πρὸς ὅσους σφάλλουν πρέπει νὰ τοὺς παραδεχόμαστε· ἀλλὰ οἱ κακοὶ πρέπει νὰ τιμωροῦνται γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ ὅχι σύμφωνα μὲ τὸ πάθος μας τῆς ὀργῆς.

70. Μόνο ὅ,τι ἀποκτᾷ ἡ ψυχὴ εἶναι σίγουρον καὶ ἀναφαίρετον. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἐνάρτη καὶ ἀρεστὴ στὸ Θεὸ ζωὴ καὶ ἡ γνώση καὶ τὰ καλὰ ἔργα. Ἐνῶ ὁ πλοῦτος εἶναι τυφλὸς ὁδηγὸς καὶ ἀνόητος σύμβουλος· ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια τὴν ἀναίσθητην ψυχὴν του ἐκεῖνος ποὺ μεταχειρίζεται τὸν πλοῦτον μὲ κακὸ καὶ φιλήδονον τρόπον.

71. Πρέπει οἱ ἄνθρωποι ἢ τίποτε τὸ περιττὸ νὰ μὴν ἀποκτοῦν, ἢ ἂν ἔχουν, νὰ γνωρίζουν μὲ βεβαιότητα ὅτι ὅλα τὰ πράγματα τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι ἀπὸ τὴ φύσιν τους φθαρτὰ καὶ εὐκόλα ἀφαιροῦνται καὶ πετιοῦνται καὶ κομματιάζονται. Ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ θλίβονται μὲ ὅσα συμβαίνουν.

72. Γνώριζε ὅτι οἱ σωματικοὶ πόνοι εἶναι φυσικοὶ γιὰ τὸ σῶμα, ἀφοῦ εἶναι φθαρτὸ καὶ ὑλικόν. Πρέπει λοιπὸν σ' αὐτὰς τὶς περιπτώσεις ἡ παιδαγωγημένη ψυχὴ νὰ προβάλλει εὐχαρίστως καρτερίαν καὶ ὑπομονήν καὶ νὰ μὴ κατηγορεῖ τὸ Θεὸ γιατί ἔπλασε τὸ σῶμα.

73. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀγωνίζονται στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες δὲν παίρνουν τὸ στεφάνιν ὅταν νικήσουν τὸν πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον ἢ τὸν τρίτον, ἀλλὰ ὅταν νικήσουν ὅλους τοὺς συναγωνιζομένους. Ἐτσι καὶ ὅποιος θέλει νὰ στεφανωθεῖ ἀπὸ τὸ Θεόν, πρέπει νὰ γυμνάξει τὴν ψυχὴν του στὴ σωφροσύνη· ὅχι μόνον σὲ ὅ,τι ἔχει σχέση μὲ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ στὰ σχετικὰ μὲ τὰ κέρδη καὶ τὶς ἀρπαγὰς καὶ τὸ φθόνον καὶ τὶς τροφὰς καὶ τὴν ματαιοδοξίαν καὶ τὶς κατηγορίας καὶ τοὺς θανάτους καὶ ὅλα τὰ παρόμοια.

74. Νὰ μὴν ἀκολουθοῦμε τὴν ἐνάρτη καὶ θεάρεστη διαγωγήν γιὰ νὰ μᾶς ἐπαινέσουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ γιὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς ἃς προτιμήσουμε τὴν ἐνάρτη ζωὴν. Γιατὶ κάθε ἡμέρα ὁ θάνατος εἶναι μπροστὰ στὰ μάτια μας καὶ τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἀβέβαια καὶ σκοτεινά.

75. Στὴν ἐξουσίαν μας εἶναι νὰ ζήσουμε μὲ σωφροσύνη· τὸ νὰ γίνουμε ὅμως πλούσιοι δὲν εἶναι στὴν ἐξουσίαν μας. Τί λοιπόν; Πρέπει νὰ καταδικάσουμε τὴν ψυχὴν μας γιὰ χάριν μιᾶς λιγόκαιρης φαντασίας τοῦ πλούτου ποὺ δὲν εἶναι στὴν ἐξουσίαν μας νὰ ἀποκτήσουμε; Καὶ νὰ εἶναι ὁ πλοῦτος τὸ μόνον ποὺ ἐπιθυμοῦμε; Πόσο ἀνόητα τρέχομε χωρὶς νὰ γνωρίζομε ὅτι πρῶτη ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετὲς εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη, ὅπως καὶ πρῶτον ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη εἶναι ἡ γαστριμαργία καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὑλικῶν πραγμάτων!

76. Πρέπει νὰ ἔχομε ὑπόψιν ἀκατάπαυστα οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι ὅτι μὲ τὸ νὰ ὑποφέρομε μικροὺς καὶ λιγόκαιρους κόπους στὴ ζωὴν, πολὺ μεγάλη χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση ἀπολαμβάνομε μετὰ τὸ θάνατον. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾷ κατὰ τῶν παθῶν του καὶ θέλει νὰ στεφανωθεῖ ἀπὸ τὸ Θεόν, ἂν πέσει σὲ ἁμαρτίαν, ἃς μὴ χάσει τὸ θάρρος του καὶ μείνει στὴν πτώση του ἀπελπισμένος, ἀλλὰ νὰ σηκωθεῖ καὶ ν' ἀρχίσει πάλιν νὰ ἀγωνίζεται καὶ νὰ φροντίσει νὰ στεφανωθεῖ. Καὶ ἂν ξαναπέσει, πρέπει μέχρι τὴν τελευταίαν ἀναπνοὴν νὰ σηκώνεται. Γιατὶ οἱ σωματικοὶ κόποι εἶναι ὅπλα καὶ μέσα γιὰ ν' ἀποκτήσουμε τὶς ἀρετὲς καὶ σώζουν τὴν ψυχὴν.

77. Οί θλίψεις και τὰ λυπηρὰ πού συμβαίνουν στη ζωή, γίνονται ἀφορμή στους ἀνδρείους και ἄξιους ἀγωνιστὲς νὰ στεφανωθοῦν ἀπὸ τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ πρέπει στη ζωὴ τους νὰ γίνουν σὰν νεκροὶ γιὰ ὅλα τὰ βιοτικὰ πράγματα· γιατί ὁ νεκρὸς δὲν θὰ φροντίσει ποτὲ γιὰ τίποτε αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

78. Δὲν πρέπει ἡ λογικὴ και ἀγωνιζόμενη ψυχὴ, εὐθύς ἀμέσως νὰ φοβᾶται και νὰ δειλιάζει ἀπέναντι στὰ πάθη, γιατί ἔτσι θὰ θεωρηθεῖ δειλὴ και θὰ περιφρονηθεῖ. Γιατὶ ἡ ψυχὴ πού ταράζεται ἀπὸ τὶς φαντασίες τῆς ζωῆς, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ πρόποντα. Στὰ αἰώνια ἀγαθὰ προηγούνται οἱ ἀρετὲς τῆς ψυχῆς μας, ἐνῶ στὶς αἰώνιες κολάσεις αἰτία εἶναι οἱ θεληματικὲς κακίες τῶν ἀνθρώπων.

79. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος πολεμεῖται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τὰ ψυχικὰ πάθη. Πέντε εἶναι οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος: ὄραση, ὄσφρηση, ἀκοή, γεύση, ἀφή. Ὑποκύπτοντας μέσω τῶν αἰσθήσεων αὐτῶν στὰ τέσσερα πάθη αἰχμαλωτίζεται ἡ ἄθλια ψυχὴ. Κι εἶναι αὐτὰ τὰ τέσσερα πάθη τῆς ψυχῆς: κενοδοξία, χαρά, θυμὸς, δειλία. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ φρόνηση και τὴν ἐπανειλημμένη σκέψη σὰν καλὸς στρατηγὸς γίνεи κύριος τῶν παθῶν και τὰ νικήσει, δὲν πολεμεῖται πλέον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ἔχει εἰρήνη στὴν ψυχὴ του και στεφανώνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς νικητής.

80. Ἀπὸ ἐκείνους πού διανυκτερεύουν στὰ πανδοχεῖα, μερικοὶ βρίσκουν κρεβάτια· ἄλλοι δὲν ἔχουν κρεβάτι· κοιμοῦνται στὸ πάτωμα και ἐντούτοις ροχαλίζουν ὅπως κι ἐκεῖνοι πού κοιμοῦνται σὲ κρεβάτι. Κι ὅταν περάσει ἡ νύχτα, πρῶι-πρῶι ἀφήνουν τὸ κρεβάτι τους και τὸ πανδοχεῖο και φεύγουν ὅλοι μαζί, ἔχοντας μόνο τὰ πράγματά τους. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο και ὅλοι ὅσοι γεννιοῦνται σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, και οἱ φτωχοὶ και οἱ πλούσιοι και ἐπίσημοι, βγαίνουν ἀπὸ τὴ ζωὴ σὰν ἀπὸ πανδοχεῖο, χωρὶς νὰ παίρνουν μαζί τους τίποτε ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις τοῦ βίου και ἀπὸ τὰ πλούτη τους, παρὰ μόνον τὰ ἔργα τους, καλὰ ἢ κακά, ὅσα ἔκαναν στὴ ζωὴ τους.

81. Ἄν κατέχεις καμιὰ ὑψηλὴ ἐξουσία, μὴ φοβερίσεις εὐκολα κανέναν μὲ θάνατο, ἔχοντας ὑπόψη σου ὅτι και σὺ φυσικῶς εἶσαι ὑποκείμενος στὸ θάνατο και ὅτι ἡ ψυχὴ βγάζει ἀπὸ πάνω της τὸ σῶμα σὰν τελευταῖο ἐνδύμα. Αὐτὸ ἔχοντας ὑπόψη σου νὰ ἐξασκεῖσαι πάντοτε στὴν πραότητα και νὰ εὐεργετεῖς, εὐχαριστώντας πάντοτε τὸ Θεό. Γιατὶ ἐκεῖνος πού δὲν εὐσπλαχνίζεται τοὺς ἄλλους δὲν ἔχει ἀρετὴ πάνω του.

82. Τὸ θάνατο, εἶναι ἀδύνατο και δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ τὸν ἀποφύγουμε. Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν οἱ πραγματικὰ στοχαστικοὶ ἄνθρωποι και γυμνασμένοι στὶς ἀρετὲς και στὶς θεάρεστες σκέψεις, και δέχονται τὸ θάνατο χωρὶς στεναγμοὺς και φόβο και ὑπερβολικὴ λύπη, ἔχοντας ὑπόψη ὅτι δὲν μποροῦν νὰ τὸν ἀποφύγουν και ὅτι μ' αὐτὸν γλυτώνουν ἀπὸ τὰ κακά και δυσάρεστα τοῦ βίου.

83. Ἐκείνους πού ἔχουν λησμονήσει ὁλότελα τὴν ἐνάρετη ζωὴ πού εἶναι

ἀρεστὴ στὸ Θεὸ και δὲν πιστεύουν τὶς σωστὲς και θεάρεστες διδασκαλίες, δὲν πρέπει νὰ τοὺς μισοῦμε ἀλλὰ μάλλον νὰ τοὺς συμπονοῦμε, γιατί εἶναι βλαμμένη ἡ διακριτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς τους και εἶναι τυφλὴ ἡ καρδιὰ και ἡ διάνοιά τους. Αὐτοὶ χάνονται γιατί ἀπὸ ἄγνοια δέχτηκαν τὸ κακὸ ὡς καλὸ και δὲν γνωρίζουν τὸ Θεὸ οἱ τρισάθλιοι και μωροί.

84. Νὰ ἀποφεύγεις νὰ μιλᾷς γιὰ τὴν ἀρετὴ και τὴν εὐσέβεια στους πολλούς. Δὲν τὸ λέω αὐτὸ ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ γιατί κατὰ τὴν γνώμη μου θὰ φανεῖς γελοῖος στους ἀνόητους. Τὸ ὅμοιο χαίρεται μὲ τὸ ὅμοιό του. Οἱ λόγοι γιὰ τὴν ἀρετὴ και τὴν εὐσέβεια ἔχουν λίγους ἀκροατὲς και ἴσως ἐντελῶς μετρημένους. Καλύτερα νὰ μὴν μιλᾷς, παρεκτὸς μόνο ἐκεῖνα πού θέλει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

85. Ἡ ψυχὴ πάσχει μαζί μὲ τὸ σῶμα, ἐνῶ τὸ σῶμα δὲν πάσχει μαζί μὲ τὴν ψυχὴ. Λόγου χάρι, ὅταν κόβεται τὸ σῶμα, ὑποφέρει και ἡ ψυχὴ. Ὅταν τὸ σῶμα εἶναι δυνατὸ και γερό, συνευχαριστεῖται τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως σκέφτεται ἡ ψυχὴ, δὲν σκέφτεται και τὸ σῶμα, ἀλλὰ μένει μόνο του κατὰ μέρος, γιατί ἡ σκέψη εἶναι ιδιότητα τῆς ψυχῆς. Ὅπως και ἡ ἄγνοια, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ἀπιστία, ἡ πλεονεξία, τὸ μῖσος, ὁ φθόνος, ἡ ὀργή, ἡ ἀδιαφορία, ἡ κενοδοξία, ἡ ἐπιθυμία τῆς τιμῆς, ἡ διχόνοια και ἡ αἰσθησι τοῦ καλοῦ· αὐτὰ ὅλα τὰ ἐνεργεῖ ἡ ψυχὴ.

86. Ἐχοντας τὸ νοῦ σου στὸ Θεό, νὰ εἶσαι εὐσεβής, δηλαδὴ χωρὶς φθόνο, ἀγαθός, ἐγκρατής, πράος, νὰ δίνεις ὅσο μπορεῖς, νὰ εἶσαι κοινωνικός, εἰρηνικός και τὰ παρόμοια. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀναφαίρετη περιουσία τῆς ψυχῆς, τὸ νὰ εἶσαι ἀρεστὸς στὸ Θεὸ μὲ τὶς παραπάνω ἀρετὲς· μὲ τὸ νὰ μὴν κρίνεις κανένα, οὔτε νὰ λὲς ὅτι ὁ τάδε εἶναι κακὸς και ἀμαρτήσε, ἀλλὰ καλύτερα νὰ ἀναζητεῖς τὰ δικά σου ἀμαρτήματα και νὰ ἐξετάζεις τὴ ζωὴ σου ἂν εἶναι ἀρεστὴ στὸ Θεό. Τί μᾶς ἐνδιαφέρει ἂν ὁ ἄλλος εἶναι κακός;

87. Ὁ ἀληθινὸς ἄνθρωπος φροντίζει νὰ εἶναι εὐσεβής. Καὶ εὐσεβής εἶναι ἐκεῖνος πού δὲν ἐπιθυμεῖ τὰ ξένα πράγματα. Ξένα γιὰ τὸν ἄνθρωπο εἶναι ὅλα τὰ κτίσματα, και σὰν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πού εἶναι, ὅλα τὰ περιφρονεῖ. Γίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ὅταν ζεῖ ὀρθὰ και θεάρεστα. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεи, ἂν δὲν ἀπομακρυνθεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὶς μέριμνες τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνος πού ἔχει νοῦ πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, γνωρίζει πόση ψυχικὴ ὠφέλεια και εὐλάβεια προέρχεται ἀπὸ αὐτό. Ὁ θεοσεβὴς ἄνθρωπος δὲν κατηγορεῖ κανένα γιὰ τὶς ἀμαρτίες του παρὰ μόνο τὸν ἑαυτό του. Καὶ αὐτὸ εἶναι σημάδι σωτηρίας τῆς ψυχῆς.

88. Ὅσοι φροντίζουν νὰ ἀποκτήσουν τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ ἀκόμη και μὲ τὴ βία, και ἀγαποῦν τὰ ἔργα τῆς κακίας ἀψηφώντας τὸ θάνατο και τὴν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς τους, χωρὶς νὰ βλέπουν οἱ ἄθλιοι τὸ συμφέρον τους, τοῦτοι δὲ λογαριάζουν τί ὑποφέρουν οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν κακία.

89. Ἡ κακία εἶναι πάθος πού βρίσκεται στήν ὕλη. Τῆς κακίας ὅμως δέν εἶναι αἷτιος ὁ Θεός. Αὐτός ἔδωσε στοὺς ἀνθρώπους γνώση καὶ ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν ιδιότητα νὰ διακρίνουν τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ αὐτεξουσιότητα. Αὐτὸ πού γεννᾷ ὅλα τὰ πάθη τῆς κακίας εἶναι ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ὀκνηρία τῶν ἀνθρώπων· ὁ Θεός δέν φταίει διόλου σ' αὐτό. Ἀπὸ τὴν κακὴ τους προαίρεση οἱ δαίμονες ἔγιναν πονηροί, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι.

90. Ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὴν εὐσέβεια, δέν ἐπιτρέπει νὰ εἰσχωρήσει κρυφὰ ἡ κακία στήν ψυχὴ του. Ὅταν ἀπουσιάζει ἡ κακία, τότε ἡ ψυχὴ οὔτε κίνδυνο ἔχει, οὔτε βλάπτεται ἀπὸ τίποτε. Τέτοιους ἀνθρώπους οὔτε ἀπαίσιος δαίμονας, οὔτε κακὴ μοῖρα τοὺς κυριεύει, γιατί ὁ Θεός τοὺς γλυτώνει ἀπὸ κινδύνους καὶ ζοῦν χωρὶς νὰ ὑποστοῦν βλάβη, θεοὶ καὶ ἔξοχοι. Καὶ ἂν κανεὶς ἐπαινέσει ἓνα τέτοιον ἄνθρωπο, αὐτὸς γελαῖ μέσα του γι' αὐτοὺς πού τὸν ἐπαινοῦν. Καὶ ἂν κανεὶς τὸν κατηγορεῖ, δέν δικαιολογεῖται σὲ ὅσους τὸν κατηγοροῦν· οὔτε κἂν ἀγανακτεῖ γιὰ ὅ,τι τοῦ λένε.

91. Ἡ κακία ἀκολουθεῖ τὴν ἀνθρώπινη φύση ὅπως ἡ σκουριὰ τὸ χαλκὸ καὶ ἡ ἀκαθαρσία τὸ σῶμα. Ἀλλὰ οὔτε ὁ χαλκουργὸς ἔκανε τὴ σκουριὰ, οὔτε οἱ γονεῖς τὴν ἀκαθαρσία. Ἔτσι οὔτε τὴν κακία τὴν ἔκανε ὁ Θεός. Ἐδωσε γνώση στὸν ἄνθρωπο καὶ δύναμη νὰ διακρίνει γιὰ νὰ ἀποφύγει τὸ κακὸ, γνωρίζοντας ὅτι βλάπτεται ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ τιμωρεῖται. Πρόσεχε λοιπὸν μήπως δεῖς κανένα νὰ εἶναι εὐτυχὴς μέσα σὲ ἐξουσία καὶ πλοῦτο καὶ τὸν καλοτυχίσεις, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν δαίμονα. Ἀλλὰ εὐθὺς νὰ βάλεις τὸ θάνατο μπροστὰ στὰ μάτια σου καὶ ποτὲ δέν θὰ ἐπιθυμήσεις κανένα κακὸ ἢ γήινο.

92. Ὁ Θεός μας στὰ ἐπουράνια χάρισε τὴν ἀθανασία καὶ τὰ ἐπίγεια τὰ ἔβαλε μέσα στὴ μεταβολή. Στὸ σύμπαν δῶρισε ζωὴ καὶ κίνηση. Ὅλα αὐτὰ γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ νὰ μὴν παρασύρεσαι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τοῦ βίου πού ὑποβάλλει στὸ νοῦ σου ὁ διάβολος —γιατί αὐτὸς εἶναι πού ὑποβάλλει στήν ψυχὴ τίς πονηρὲς ἐπιθυμίες—, ἀλλὰ εὐθὺς νὰ θυμᾶσαι τὰ οὐράνια ἀγαθὰ καὶ νὰ λές στὸν ἑαυτό σου: «Ἄν θέλω, μπορῶ νὰ νικήσω κι αὐτὸ τὸ πάθος. Δὲ θὰ νικήσω ὅμως ἂν θέλω νὰ πετύχω τὴ δική μου ὄρεξη». Ἔτσι λοιπὸν νὰ ἀσκεῖσαι, γιατί ἔτσι μπορεῖς νὰ σώσεις τὴν ψυχὴ σου.

93. Ζωὴ εἶναι ἡ ἔνωση καὶ σχέση τοῦ νοῦ, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ὁ θάνατος δέν εἶναι καταστροφὴ αὐτῶν πού ἐνώθηκαν, ἀλλὰ διάλυση τῆς γνώσεώς τους. Γιατί μέσα στὸ Θεὸ διατηροῦνται ὅλα καὶ μετὰ τὴ διάλυσή τους.

94. Ὁ νοῦς δέν εἶναι ψυχὴ, ἀλλὰ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ πού σώζει τὴν ψυχὴ καὶ προηγείται καὶ τὴ συμβουλεύει — δηλαδὴ ὁ νοῦς πού εἶναι εὐάρεστος στὸ Θεό. Τὴ συμβουλεύει λοιπὸν, τὰ πρόσκαιρα καὶ ὕλικά καὶ φθαρτὰ νὰ τὰ καταφρονήσει καὶ νὰ ἐρωτευθεῖ τὰ αἰώνια καὶ ἀφθάρτα καὶ ἄβυστα ἀγαθὰ.

Καὶ ἐνῶ θὰ ζεῖ μὲ τὸ σῶμα στὴ γῆ, νὰ κατανοεῖ μὲ τὸ νοῦ καὶ νὰ θεωρεῖ ὅλα τὰ οὐράνια καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Θεό. Ὁ θεοφιλὴς νοῦς λοιπὸν εἶναι εὐεργέτης καὶ σωτηρία τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.

95. Ἡ ψυχὴ ὅταν ἐνωθεῖ μὲ τὸ σῶμα, εὐθὺς ἀπὸ τὴ λύπη καὶ τὴν ἡδονὴ σκοτιζεται καὶ χάνεται. Καὶ εἶναι ἡ λύπη καὶ ἡ ἡδονὴ σὰν τοὺς χυμοὺς τοῦ σώματος. Ὁ νοῦς πού ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ κάνει τὸ ἀντίθετο· στενοχωρεῖ τὸ σῶμα καὶ σώζει τὴν ψυχὴ, σὰν γιατρὸς πού κατακόβει καὶ καυτηριάζει τὰ σῶματα.

96. Ὅσες ψυχὲς δέν ἔχουν ἡνίοχο τὸ λογικὸ καὶ δέν κυβερνοῦνται ἀπὸ τὸ νοῦ, γιὰ νὰ σφίγγει καὶ νὰ ἀναχαιτίζει καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰ πάθη τους, δηλ. τὴ λύπη καὶ τὴν ἡδονή, αὐτὲς οἱ ψυχὲς χάνονται σὰν τὰ ἄλογα ζῶα, μὲ τὸ νὰ παρασύρεται ἡ λογικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ πάθη σὰν τὸν ἡνίοχο πού νικήθηκε ἀπὸ τὰ ἄλογα τοῦ ἀμαξιοῦ.

97. Πολὺ μεγάλη ἀσθένεια τῆς ψυχῆς καὶ ἀφανισμὸς καὶ καταστροφὴ εἶναι τὸ νὰ μὴ γνωρίζει τὸ Θεό, πού ὅλα τὰ δημιουργήσε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τοῦ δῶρισε τὸ νοῦ καὶ τὸ λογικὸ, μὲ τὰ ὁποῖα πετώντας ὁ ἄνθρωπος, ἐνώνεται μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἐννοεῖ καὶ τὸν δοξάζει.

98. Ἡ ψυχὴ βρίσκεται μέσα στὸ σῶμα, στήν ψυχὴ βρίσκεται ὁ νοῦς καὶ μέσα στὸ νοῦ βρίσκεται τὸ λογικὸ. Μὲ αὐτὰ στοχαζόμαστε καὶ δοξολογοῦμε τὸ Θεό, ὁ Ὅποιος παρέχει στήν ψυχὴ τὴν ἀθανασία, τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν αἰώνια ἀπόλαυση. Ἐπειδὴ ὁ Θεός σὲ ὅλα τὰ ὄντα, μόνο ἀπὸ ἀγαθότητα, χάρισε τὴν ὑπαρξή.

99. Ὁ Θεός ἀφοῦ ἔκανε τὸν ἄνθρωπο αὐτεξούσιο, ὡς πλουσιόδωρος καὶ ἀγαθὸς πού εἶναι, τοῦ ἔδωσε καὶ τὴ δύναμη, ἂν θέλει, νὰ γίνεται ἀρεστὸς σ' Αὐτόν. Καὶ ἀρέσει στὸ Θεὸ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχει κακία στοὺς ἀνθρώπους. Ἄν τώρα οἱ ἄνθρωποι ἐπαινοῦν τὰ καλὰ ἔργα καὶ τίς ἀρετὲς τῆς ἀγίας ψυχῆς πού ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ καὶ κατηγοροῦν τίς αἰσchrές καὶ πονηρὲς πράξεις, πόσο μάλλον ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος θέλει τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου;

100. Τὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ τὰ παίρνει ὁ ἄνθρωπος· γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεό. Τὰ κακὰ ἐπισύρει ὁ ἄνθρωπος ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του ἐξαιτίας τῆς κακίας, τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀναισθησίας του.

101. Ἡ ἀσυλλόγιστη ψυχὴ, ἐνῶ εἶναι ἀθάνατη καὶ κυριαρχεῖ πάνω στὸ σῶμα, γίνεται δούλη τοῦ σώματος μὲ τίς ἡδονὲς καὶ δέν ἐννοεῖ ὅτι ἡ σωματικὴ ἀπόλαυση εἶναι βλάβη τῆς ψυχῆς. Πέφτοντας σὲ ἀναισθησία καὶ μωρία, φροντίζει μόνο γιὰ τίς ἀπολαύσεις τοῦ σώματος.

102. Ὁ Θεός εἶναι ἀγαθός, ὁ ἄνθρωπος εἶναι πονηρός. Κανένα κακὸ δέν ὑπάρχει στὸν οὐρανὸ, κανένα καλὸ δέν ὑπάρχει πάνω στὴ γῆ. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος διαλέγει τὸ καλύτερο καὶ γνωρίζει τὸ Θεὸ τῶν ὅλων καὶ τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τὸν ὑμνεῖ· καὶ ὅσο ζεῖ ἀποστρέφεται τὸ σῶμα του καὶ δέν

έπιτρέπει στον έαυτό του νά έκτελέσει τις πονηρές έπιθυμίες του, γιατί γνωρίζει ότι έχουν τή δύναμη νά οδηγούν τον άνθρωπο στην άπώλεια.

103. 'Ο πονηρός άνθρωπος άγαπά τήν πλεονεξία και περιφρονεί τή δικαιοσύνη και τήν άρετή· και ούτε τήν άβεβαιότητα και τήν άκαταστασία και τó λιγόχρονο τής ζωής συλλογίζεται, ούτε τόν θάνατο πού είναι αναπόφευκτος και δέν μπορεί κανείς μέ δώρα νά τόν δελεάσει. "Αν είναι γέροντας αίσχρος και άσυλλόγιστος, τότε είναι σαν τó σάπιο ξύλο πού δέν μπορεί νά χρησιμοποιηθεί σέ τίποτε.

104. "Όταν έχουμε πρώτα δοκιμάσει εκείνα πού μάς λυπούν και μάς στενοχωρούν, τότε αισθανόμαστε τή χαρά και τήν ήδονή. Λόγου χάρη, δέν πίνει κανείς εύχάριστα αν δέν διψάσει, ούτε τρώει εύχάριστα αν δέν πεινάσει, ούτε κοιμάται μ' εύχαρίστηση αν δέν νυστάξει πάρα πολύ, ούτε χαίρεται πραγματικά αν πρωτύτερα δέν λυπηθεί. Έτσι ούτε τά αιώνια άγαθά θά απολαύσουμε αν δέν καταφρονήσουμε τά πρόσκαιρα και λιγόκαιρα.

105. Τό λογικό είναι ύπηρέτης τού νοϋ. "Ό,τι θέλει ó νοϋς, έξηγεί και έκφράζει τó λογικό.

106. 'Ο νοϋς βλέπει τά πάντα, άκόμα και τά έπουράνια· τίποτε δέν τόν σκοτεινιάζει παρά μόνο ή άμαρτία. Στόν καθαρό νοϋ τίποτε δέν είναι άκατανόητο, όπως και για τόν λόγο τίποτε δέν ύπάρχει πού νά μὴν μπορεί νά τó έκφράσει.

107. 'Ο άνθρωπος έξαιτίας τού σώματος είναι θνητός, αλλά έξαιτίας τού νοϋ και τού λογικού είναι άθάνατος. Ένώ σωπαίνεις σκέφτεσαι, κι όταν σκεφτείς μιλάς, γιατί μέσα στη σιωπή ó νοϋς γεννά τó λόγο. Εύχарιστος λόγος πού προσφέρεται στό Θεό, είναι σωτηρία τού ανθρώπου.

108. Έκείνος πού μιλάει τά άσυλλόγιστα δέν έχει νοϋ, γιατί δέ μιλά έπειτα από σκέψη. Αλλά σκέφου και κοίταξε τί συμφέρει νά κάνεις για τή σωτηρία τής ψυχής σου.

109. 'Ο λόγος πού βγαίνει από τó νοϋ έπειτα από σκέψη και είναι ψυχωφελής, είναι δωρεά τού Θεοϋ. Αντίθετα, ó λόγος πού είναι γεμάτος φλυαρία και συζητεί για τó μέγεθος και τις διαστάσεις τού ούρανοϋ και τής γής και πόσο μεγάλος είναι ó ήλιος και τά άστρα, είναι έφεύρημα άνθρωπου πού ματαιοπονει. Γιατί ζητά εκείνα πού δέν ώφελούν, κομπάζοντας μάταια, σαν νά θέλει νά άντλήσει νερό μέ τó κόσκινο. Αύτά όμως δέν είναι δυνατό νά τά βροϋν οί άνθρωποι.

110. Κανένας δέ βλέπει τόν ούρανó και δέν μπορεί νά έννοήσει όσα αυτός περιέχει, παρά μόνο ó άνθρωπος πού φροντίζει νά ζει ένάρετα και συλλογίζεται και δοξάζει. Έκείνον πού τόν έπλασε για νά τόν σώσει και νά τού χαρίσει τή ζωή. Γιατί γνωρίζει αυτός ó άνθρωπος πού άγαπά τó Θεό ότι χωρίς τó Θεό τίποτε δέν ύπάρχει. 'Ο Θεός είναι σέ κάθε τόπο και σέ κάθε πράγμα, έπειδή είναι άπεριόριστος.

111. "Όπως βγαίνει ó άνθρωπος από τήν κοιλιά τής μητέρας του, έτσι βγαίνει γυμνή και ή ψυχή από τó σώμα. Άλλη καθαρή και φωτεινή, άλλη λερωμένη από τά σφάλματα και άλλη μαύρη από τις πολλές άμαρτίες της. Γι' αυτό ή ψυχή πού χρησιμοποιεί όρθά τó λογικό της και άγαπά τó Θεό, βάζει στό νοϋ της και συλλογίζεται τά μετά θάνατον κακά και ζει μέ ευσέβεια για νά μὴν καταδικαστεί και πέσει μέσα σ' αυτά. Έκείνοι πού άπιστοϋν, ζοϋν μέ άσέβεια και άμαρτάνουν, περιφρονώντας οί άνόητοι τά μετά θάνατον.

112. "Όπως όταν βγει ó άνθρωπος από τήν κοιλιά τής μητέρας του δέν θυμάται τίποτε από τή ζωή πού είχε εκεί, έτσι και όταν βγείς από τó σώμα δέν θυμάσαι τά τού σώματος.

113. "Όπως όταν βγείς από τήν κοιλιά τής μητέρας σου, γίνεται καλύτερο και μεγαλύτερο τó σώμα σου, έτσι όταν βγείς από τó σώμα καθαρός και χωρίς κηλίδες, θά είσαι καλύτερος και άφθαρτος διαμένοντας στους ούρανούς.

114. "Όπως όταν τελειοποιηθεί τó έμβρυο μέσα στην κοιλιά τής μητέρας, είναι ανάγκη νά γεννηθεί, έτσι και ή ψυχή όταν συμπληρώσει μέσα στό σώμα τó όριο πού έχει θέσει ó Θεός, είναι ανάγκη νά βγει από τó σώμα.

115. "Όπως μεταχειριστείς τήν ψυχή σου όσο βρίσκεται στό σώμα σου, κατά τόν ίδιο τρόπο θά σέ μεταχειριστεί και αύτή όταν βγει από τó σώμα. Έκείνος πού περιποιήθηκε τó σώμα του πλούσια και τρυφηλά, προξενεί κακό στον έαυτό του μετά τó θάνατο, γιατί καταδίκασε τήν ψυχή του ως άνόητος.

116. "Όπως τó έμβρυο όταν βγει από τήν κοιλιά τής μητέρας του πρόωρα δέν μπορεί νά έπιβιώσει, έτσι και ή ψυχή όταν βγει από τó σώμα χωρίς νά έχει φτάσει στη γνώση τού Θεοϋ μέ τήν ένάρετη ζωή της, δέν μπορεί νά σωθεί ή νά ένωθει μέ τó Θεό.

117. Τό σώμα όταν ένώνεται μέ τήν ψυχή, βγαίνει από τó σκοτάδι τής κοιλιάς στό φώς. Και ή ψυχή όταν ένώνεται μέ τó σώμα, δεσμεύεται στό σκοτάδι τού σώματος. Γι' αυτό πρέπει νά μισοϋμε και νά παιδεύομε τó σώμα σαν έχθρό και αντίπαλο τής ψυχής. Γιατί τά άφθονα και όρεκτικά φαγητά διεγείρουν τά πάθη τής κακίας στους ανθρώπους· ενώ ή έγκράτεια στό φαγητό μετριάζει τά πάθη και σώζει τήν ψυχή.

118. Η όραση τού σώματος είναι τά μάτια ενώ ή όραση τής ψυχής είναι ó νοϋς. Και όπως τó σώμα χωρίς μάτια είναι τυφλό και δέ βλέπει τόν ήλιο πού φωτίζει τή γή και τή θάλασσα, έτσι και ή ψυχή πού δέν έχει καλό και φρόνιμο νοϋ και ένάρετη ζωή, είναι τυφλή και δέν κατανοεί τó Θεό, τó δημιουργό και εύεργέτη τών όλων, ούτε Τόν δοξάζει, ούτε μπορεί νά απολαύσει τήν άφθαρσία Του και τά αιώνια άγαθά.

119. Άναισθησία και μωρία τής ψυχής είναι ή άγνοια τού Θεοϋ. Γιατί

τὸ κακὸ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἄγνοια, ἐνῶ τὸ ἀγαθὸ ἔρχεται στοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ σώζει τὴν ψυχὴ. "Αν λοιπὸν δὲν προσπαθεῖς νὰ πραγματοποιεῖς τὰ δικὰ σου θελήματα, ἀλλὰ παραμένεις ἄγρυπνος καὶ γνωρίζεις τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε ἔχεις τὸ νοῦ σου προσηλωμένο στὶς ἀρετές. "Αν ὅμως φροντίζεις νὰ κάνεις τίς κακές σου ἐπιθυμίες γιὰ χάρη τῆς ἡδονῆς, τότε εἶσαι σὰν μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ καὶ χάνεσαι σὰν τὰ ἄλογα ζῶα, γιατί δὲν συλλογίζεσαι τίς μετὰ θάνατον τιμωρίες.

120. Πρόνοια εἶναι ἐκεῖνα ποὺ γίνονται κατὰ θεία φυσικὴ αἰτία, ὅπως ἡ ἀνατολὴ καὶ δύση τοῦ ἡλίου καθημερινὰ καὶ ἡ καρποφορία τῆς γῆς. "Ετσι καὶ νόμος λέγεται ἐκεῖνο ποὺ γίνεται σύμφωνα μὲ μία ἀνθρώπινη φυσικὴ ἀνάγκη. "Όλα ἔγιναν γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.

121. "Όσα κάνει ὁ Θεός, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθός, τὰ κάνει γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. "Όσα κάνει ὁ ἄνθρωπος εἴτε καλὰ εἴτε κακά, τὰ κάνει γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ γιὰ νὰ μὴ θαυμάζεις τὴν εὐτυχία τῶν κακῶν ἀνθρώπων, ἔχε ὑπόψη σου ὅτι καὶ οἱ πόλεις διατηροῦν καὶ τρέφουν τοὺς δῆμιους χωρὶς νὰ τοὺς ἐπαινοῦν γιὰ τὴν κακὴ τους ἰδιότητα, ἀλλὰ μὲ αὐτοὺς τιμωροῦν τοὺς κακοποιούς. "Ετσι καὶ ὁ Θεός ἐπιτρέπει στοὺς κακοὺς νὰ φέρονται δυναστικά στοὺς ἄλλους, ὥστε μὲ αὐτοὺς νὰ τιμωροῦνται οἱ ἀσεβεῖς. Στὸ τέλος κι αὐτοὺς τοὺς καταδικάζει, ἐπειδὴ τυράννησαν τοὺς ἀνθρώπους ὅχι ὡς ὑπηρετές τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὡς δοῦλοι τῆς δικῆς τους κακίας.

122. "Αν οἱ εἰδωολάτρες γνώριζαν τί σέβονται, δὲν θὰ πλανιόνταν οἱ ἄθλιοι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ πίστη, ἀλλὰ βλέποντας τὴν εὐπρέπεια καὶ τὴν τάξη καὶ τὴν πρόνοια ἐκείνων ποὺ ἔκανε καὶ κάνει συνεχῶς ὁ Θεός, θὰ γνώριζαν Ἐκεῖνον ποὺ ἔκανε ὅλα αὐτὰ γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.

123. "Ο ἄνθρωπος σὰν κακὸς καὶ ἄδικος ποὺ εἶναι, μπορεῖ καὶ νὰ σκοτώσει ἄνθρωπο. "Ο Θεός ὅμως δὲν παύει νὰ χαρίζει ζωὴ στοὺς ἀνάξιους. "Ὡς πλουσιόδωρος καὶ ἀγαθὸς ἀπὸ τὴ φύση Του, θέλησε νὰ γίνῃ ὁ κόσμος καὶ ἔγινε. Καὶ αὐτὸ γίνεται γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴ σωτηρία του.

124. "Ανθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐνόησε τί εἶναι τὸ σῶμα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι φθαρτὸ καὶ λιγόχρονο. "Ενας τέτοιος ἄνθρωπος ἐννοεῖ καὶ τὴν ψυχὴ ὅτι ἔχει θεϊκὴ καταγωγὴ, ὅτι εἶναι ἀθάνατη καὶ πνοὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι γιὰ δοκιμασία καὶ θέωση συνδέθηκε μὲ τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ ἐνόησε τί εἶναι ἡ ψυχὴ, ζεῖ μὲ σωστὸ καὶ θεάρεστο τρόπο καὶ δὲν ὑπακούει στὸ σῶμα του, ἀλλὰ βλέποντας νοερά τὸ Θεό, σκέφτεται καὶ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ ποὺ χαρίζει ὁ Θεός στὴν ψυχὴ.

125. "Ο Θεός ὡς ἀγαθὸς καὶ πλουσιόδωρος, ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ κάνει τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ. Τοῦ ἔδωσε ἀκόμη καὶ γνώση γιὰ νὰ παρατηρεῖ τὸν κόσμον καὶ τὰ δημιουργήματα καὶ νὰ γνωρίσει Ἐκεῖνον ποὺ ὅλα τὰ δημιούργησε γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Στὸ βέβη-

λο ὅμως καὶ ἀσεβῆ, ἐπιτρέπεται νὰ θέλει καὶ νὰ μὴν ἐννοεῖ τὸ Θεό. Μπορεῖ δηλαδὴ καὶ νὰ ἀπιστεῖ καὶ νὰ μὴν κατορθώνει νὰ μάθει τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ φρονεῖ ἀντίθετα πρὸς αὐτή. Τόση ἐξουσία ἔχει ὁ ἄνθρωπος πάνω στὸ καλὸ καὶ στὸ κακὸ.

126. Προσταγὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι, ὅσο μεγαλώνει τὸ σῶμα, νὰ γεμίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ νοῦ, γιὰ νὰ βλέπει ὁ ἄνθρωπος τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ καὶ νὰ διαλέξει. Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ δὲν διαλέγει τὸ καλὸ, δὲν ἔχει νοῦ. Ἐπομένως ὅλα τὰ σῶματα ἔχουν ψυχὴ, ὅλες οἱ ψυχὲς ὅμως δὲν ἔχουν νοῦ. Γιατί ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ ὑπάρχει στοὺς φρόνιμους καὶ ὁσίους καὶ δίκαιους καὶ καθαρὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμονες καὶ εὐσεβεῖς. Καὶ ἡ παρουσία τέτοιου νοῦ βοηθᾷ τὸν ἄνθρωπο νὰ πλησιάσει τὸ Θεό.

127. Ἐνα πράγμα μόνο δὲν εἶναι δυνατό στὸν ἄνθρωπο, τὸ νὰ εἶναι ἀθάνατος (δηλαδὴ κατὰ τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα μετὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν θὰ γίνῃ ἀθάνατο). Νὰ ἐνωθεῖ ὅμως μὲ τὸ Θεὸ τοῦ εἶναι δυνατό, ἂν καταλάβει ὅτι μπορεῖ νὰ ἐνωθεῖ. Γιατί ὁ ἄνθρωπος ποὺ θέλει καὶ στοχάζεται καὶ πιστεύει καὶ ἀγαπᾷ, μὲ τὴν ἐνάρρησιν τῆς ζωῆς του γίνεται ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Θεοῦ.

128. Τὸ μάτι τοῦ ἀνθρώπου μόνο τὰ φαινόμενα καὶ ὁρατὰ βλέπει. "Ο νοῦς παρατηρεῖ καὶ ἐννοεῖ τὰ ἀόρατα. Γιατί ὁ νοῦς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ εἶναι φῶς τῆς ψυχῆς· καὶ ὅποιος ἔχει νοῦ θεοφιλή, εἶναι φωτισμένη ἡ καρδιά του καὶ βλέπει τὸ Θεὸ νοερά.

129. Κανένας ἀγαθὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἰσχρός. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι καλός, εἶναι ὅπωςδήποτε κακὸς καὶ φίλος τοῦ σώματος. Πρώτη ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ περιφρόνησις τῆς σάρκας. Γιατί ὁ ἀποχωρισμὸς ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ φθαρτὰ καὶ ὑλικά, ποὺ γίνεται μὲ τὴ θέλησή μας καὶ ὅχι ἐξαιτίας τῆς φτώχειας, μᾶς κάνει κληρονόμους τῶν αἰώνιων καὶ ἀθανάτων ἀγαθῶν.

130. "Ο ἄνθρωπος ποὺ ἔχει νοῦ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του τί εἶναι, ὅτι δηλαδὴ ὡς ἄνθρωπος εἶναι φθαρτός. Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸν ἑαυτό του, γνωρίζει ὅτι ὅλα εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργήθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐννοήσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ πιστέψῃ σωστά. Καὶ γνωρίζει ἀσφαλῶς ἓνας τέτοιος ἄνθρωπος ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὰ βιοτικὰ πράγματα ἐλάχιστα κοπιάζουν, ἐνῶ κερδίζουν ἀπόλαυση καὶ ἀνάπαυση αἰώνια ἀπὸ τὸ Θεὸ μετὰ τὸ θάνατο.

131. "Όπως τὸ σῶμα χωρὶς τὴν ψυχὴ εἶναι νεκρό, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ χωρὶς τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ νοεῖ, εἶναι ἀκαλλιέργητη καὶ ἄχρηστη καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ κληρονόμος τοῦ Θεοῦ.

132. Ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα ὁ Θεός ἀκούει μόνο τὸν ἄνθρωπο, μόνο τὸν ἄνθρωπο φανερώνεται. Φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεός ὅπου καὶ ἂν εἶναι καὶ φέρεται πάντοτε ὡς Θεός. Μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀντάξιός προ-

σκηνητῆς τοῦ Θεοῦ. Γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου ὁ Θεὸς μεταμορφώνεται.

133. Ὁ Θεὸς γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου ἐπλασε τὰ πάντα, τὸν οὐρανὸν μὲ τὰ οὐράνια σώματα ποὺ τὸν στολίζουν, ὅπως καὶ τὴ γῆν ποὺ οἱ ἄνθρωποι καλλιεργοῦν γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ἐκεῖνοι ποὺ δὲν αἰσθάνονται τὴν τόσο μεγάλη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἀνόητοι.

134. Τὸ καλὸ δὲ φαίνεται, ὅπως καὶ τὰ οὐράνια. Τὸ κακὸ εἶναι φανερό, ὅπως καὶ τὰ ἐπίγεια. Καλὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν συγκρίνεται μὲ τίποτε. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει φρόνηση διαλέγει τὸ καλύτερο. Γιατὶ μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ Θεὸ καὶ τὰ δημιουργήματά Του.

135. Ὁ νοῦς φανερώνεται μέσα στὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἡ ὕλική φύση φανερώνεται στὸ σῶμα. Ὁ νοῦς φέρνει σὲ θέωση τὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἡ ὕλική φύση τοῦ σώματος διαλύεται. Καὶ σὲ κάθε σῶμα ὑπάρχει ὕλική σύσταση, δὲν ὑπάρχει ὅμως καὶ σὲ κάθε ψυχὴ φρόνηση. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ δὲν σώζεται κάθε ψυχὴ.

136. Ἡ ψυχὴ εἶναι στὸν κόσμον, γιατί εἶναι γεννημένη, ἐνῶ ὁ νοῦς εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὸν κόσμον, γιατί εἶναι ἀγέννητος. Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ ἀντιλαμβάνεται τὰ πράγματα τοῦ κόσμου καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ σωθεῖ, κάθε στιγμή ἔχει ἕνα νόμον ἀπαράβατο καὶ συλλογίζεται ὅτι τώρα εἶναι ὁ ἀγώνας, τώρα δίνει ἐξετάσεις καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διακόψῃ τὸν κριτὴ· σκέφτεται ὅτι ἡ ψυχὴ σώζεται ἢ χάνεται γιὰ μιὰ μικρὴ καὶ αἰσχροὴ ἡδονή.

137. Στὴ γῆ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ γέννηση καὶ θάνατος, ἐνῶ στὸν οὐρανὸν πρόνοια καὶ τὸ ἀμετάβλητο. Καὶ ὅλα ἔγιναν γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου καὶ γιὰ τὴ σωτηρία του. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἐνῶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, δημιούργησε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τὸν οὐρανὸν καὶ τὴ γῆ καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, προσπαθώντας νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ μ' αὐτὰ τὴν ἀπόλαυση κάθε ἀγαθοῦ.

138. Τὰ θνητὰ εἶναι κατώτερα ἀπὸ τὰ ἀθάνατα. Ἀλλὰ τὰ ἀθάνατα ὑπηρετοῦν τὰ θνητὰ· μὲ ἄλλα λόγια τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἔγιναν γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἐξαιτίας τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς φυσικῆς ἀγαθότητος τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ.

139. Ὅποιος ἔγινε φτωχὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλάψῃ, δὲν λογαριάζεται ὡς εὐσεβὴς στὴν πράξη. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ μπορεῖ νὰ βλάψῃ καὶ ὅμως τὴ δύναμή του δὲν τὴν μεταχειρίζεται γιὰ τὸ κακὸ, ἀλλὰ λυπᾶται τοὺς ἀνθρώπους ποὺ στέκουν χαμηλότερα, ἐξαιτίας τῆς εὐσέβειάς του πρὸς τὸ Θεό, αὐτὸς δέχεται ἀμοιβὲς ὠφέλιμες στὴ ζωὴ καὶ μετὰ τὸ θάνατο.

140. Πολλοὶ εἶναι οἱ δρόμοι τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γίνονται δρόμοι ἐπιστροφῆς τῶν ψυχῶν ποὺ τὶς ἀνεβάζουν στοὺς οὐρανοὺς. Καὶ οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων παίρνουν μετὰ τὸ θάνατο ἀμοιβὲς γιὰ τὴν ἀρετὴ τους καὶ τιμωρίες γιὰ τὰ ἁμαρτήματά τους.

141. Ὁ Υἱὸς εἶναι μέσα στὸν Πατέρα, τὸ Πνεῦμα μέσα στὸν Υἱὸ καὶ ὁ

Πατέρας μέσα στὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα. Καὶ μὲ τὴν πίστη γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅλα τὰ ἀόρατα καὶ νοητά. Πίστη εἶναι ἡ θεληματικὴ συγκατάθεση τῆς ψυχῆς.

142. Ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ κάποιους λόγους ἢ δύσκολες περιστάσεις ἀναγκάζονται νὰ κολυμπήσουν καὶ στὰ μεγαλύτερα ποτάμια, ἂν εἶναι προσεκτικοὶ σώζονται· γιατί κι ἂν τὰ ρεύματα τυχαίνει νὰ εἶναι ὀρμητικὰ καὶ μποροῦν νὰ τοὺς καταπιοῦν, πιάνονται ἀπὸ ὅ,τιδήποτε φυτρώνει στὴν ὄχθη καὶ σώζονται. Ὅσοι ὅμως βρέθηκαν μεθυσμένοι (ὅταν παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ πέσουν στὸ ποτάμι), ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν σπουδάσει ἀπειρες φορὲς στὴν ἐντέλεια τὸ κολύμπι, βουλιάζουν κάτω ἀπὸ τὸ ρεῦμα καὶ βγαίνουν ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ζωντανῶν. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν πέσει μέσα στὸν παρασυρμὸ καὶ τὸν παραδαρμὸ τῶν ρευμάτων τοῦ βίου, ἂν δὲν ξεχαλιστεῖ ἀπὸ τὴν κακία τῶν ὕλικῶν πραγμάτων καὶ δὲ σκεφτεῖ καλὰ ὅτι ἐνῶ εἶναι θεϊκὴ καὶ ἀθάνατη συνδέθηκε μὲ τὸ λιγόχρονο καὶ πολυπαθὲς καὶ θνητὸ σῶμα γιὰ νὰ δοκιμαστῇ, τραβιέται πρὸς τὰ κάτω ἀπὸ τὶς σωματικὲς ἡδονὲς στὴν ἀπώλεια. Καὶ περιφρονώντας τὸν ἑαυτό της καὶ μεθυσμένη ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἔχοντας συναίσθηση τοῦ ἑαυτοῦ της, χάνεται καὶ βγαίνει ἀπὸ τὸν κύκλο ἐκείνων ποὺ σώζονται. Γιατὶ τὸ σῶμα πολλὰς φορὲς σὰν ποτάμι μᾶς συμπαρασύρει σὲ ἄτοπες ἡδονές.

143. Ἡ λογικὴ ψυχὴ ποὺ εἶναι στερεωμένη πάνω στὴν καλὴ τῆς προαίρεση, διευθύνει σὰν καλὸς ἡνίοχος τὸ συναίσθημα καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, τὰ παράλογα πάθη τῆς, καὶ ἀφοῦ τὰ νικήσῃ καὶ τὰ συγκρατήσῃ καὶ κυριαρχήσῃ πάνω σ' αὐτὰ, στεφανώνεται καὶ ἀξιώνεται τοῦ ἐπουράνιου τρόπου ζωῆς, παίρνοντάς τον ὡς ἀμοιβὴ τῆς νίκης ἀπὸ τὸ Δημιουργό τῆς Θεό.

144. Ἡ πραγματικὰ λογικὴ ψυχὴ, ὅταν βλέπει ὅτι οἱ πονηροὶ εἶναι εὐτυχεῖς καὶ οἱ ἀνάξιοι καλοπερνοῦν, δὲν θορυβεῖται ὅπως κάνουν οἱ ἀπερίσκεπτοι ἄνθρωποι. Γιατὶ γνωρίζει καλὰ ὅτι ἡ τύχη εἶναι ἄστατη καὶ ὁ βίος εἶναι ἀβέβαιος καὶ σκοτεινὸς καὶ ἡ ζωὴ λιγόχρονη καὶ ἡ θεία δίκη ἀδωροδόκητη. Καὶ πιστεύει μιὰ τέτοια ψυχὴ ὅτι δὲν τὴν ἔχει παραμελήσῃ ὁ Θεός, ἀλλὰ τῆς χορηγεῖ τὴν τροφὴν ποὺ χρειάζεται.

145. Ἡ σωματικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀπόλαυση τοῦ βίου μὲ ἐξουσία καὶ πολὺ πλοῦτο, γίνονται θάνατος τῆς ψυχῆς. Ἐνῶ ὁ κόπος καὶ ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ στέρηση μὲ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ὁ θάνατος τοῦ σώματος, εἶναι ζωὴ καὶ αἰώνια ἀπόλαυση τῆς ψυχῆς.

146. Ἡ λογικὴ ψυχὴ περιφρονεῖ τὰ ὕλικά καὶ τὴν λιγόχρονη ζωὴ καὶ στὴ θέσιν τους προτιμᾷ τὴν οὐράνια ἀπόλαυση καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ, ποὺ τὴν παίρνει ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνάρετη ζωὴ.

147. Ὅσοι φοροῦν ροῦχα λερωμένα μὲ βρωμερὴ λάσπη, λερώνουν ἐκείνους ποὺ τοὺς πλησιάζουν. Παρόμοια οἱ κακοπροαίρετοι ἄνθρωποι ποὺ δὲ ζοῦν μὲ εὐσέβεια, ὅταν συναναστρέφονται μὲ ἀπλοὺς καὶ ἄκακους ἀνθρώ-

πους, μολύνουν την ψυχή τους με τὰ βρωμερὰ καὶ ἄπρεπα λόγια τους.

148. Ἀρχὴ τῆς ἀμαρτίας εἶναι ἡ ἐπιθυμία, μετὴν ὁποία χάνεται ἡ λογικὴ ψυχή. Καὶ ἀρχὴ σωτηρίας καὶ βασιλείας οὐρανῶν εἶναι ἡ ἀγάπη.

149. Ὁ χαλκὸς ὅταν τὸν παραμελήσουμε, ἐξαιτίας τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀχρησίας σαπίζει ἀπὸ τὴ σκουριὰ καὶ γίνεται ἄχρηστος καὶ ἄσχημος. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν μένει ἀργή καὶ δὲν φροντίζει γιὰ ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἐπιστροφή στὸ Θεό, χωρίζεται μετὶ τὶς κακὰς πράξεις ἀπὸ τὴ φύλαξη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξαιτίας τῆς κακίας ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀμέλεια καὶ τὴ φροντίδα ποὺ ἔχει μόνο γιὰ τὸ σῶμα, σὰν τὸ χαλκὸ καταστρέφεται ἀπὸ τὴ σκουριὰ καὶ γίνεται ἄσχημη καὶ ἄχρηστη καὶ ἀκατάλληλη γιὰ σωτηρία.

150. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀμετάβλητος. Ἄν κανεὶς αὐτὸ τὸ θεωρεῖ εὐλόγο καὶ ἀληθές, ἀπορεῖ ὅμως πῶς ὁ Θεὸς γιὰ τοὺς ἀγαθοὺς χαίρεται ἐνῶ τοὺς κακοὺς τοὺς ἀποστρέφεται, καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀμαρτάνουν ὀργίζεται, ἐνῶ ὅταν ὑπηρετεῖται καὶ λατρεύεται γίνεται εὐμενής, πρέπει νὰ τοῦ ποῦμε ὅτι ὁ Θεὸς οὔτε χαίρεται οὔτε ὀργίζεται· γιατί ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ εἶναι πάθη· οὔτε μὲ δῶρα κολακεύεται, γιατί αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι νικιέται ἀπὸ τὴν ἡδονή. Δὲν πρέπει νὰ κρίνουμε τὸ Θεὸ μετὰ ἀνθρώπινα κριτήρια. Ἐκεῖνος εἶναι ἀγαθὸς καὶ ὠφελεῖ μόνο καὶ οὐδέποτε βλέπει, ἀλλὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος ἀπαθής. Ἐνῶ ἐμεῖς ἐφόσον εἴμαστε ἀγαθοὶ ἐκτιμῶμε καὶ μετὰ τὸ Θεό. Κι ὅταν εἴμαστε κακοὶ χωριζόμαστε ἀπὸ Αὐτόν, ἐπειδὴ εἴμαστε ἀνόμοιοι. Ὅταν ζοῦμε μετὰ ἀρετῇ ἀκολουθοῦμε τὸ Θεό, ὅταν ὅμως γινώσκουμε κακοί, κάνουμε ἐχθρό μας Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὀργίζεται χωρὶς λόγο· γιατί τὰ ἀμαρτήματα δὲν ἀφήνουν τὸ Θεὸ νὰ μᾶς φωτίζει ἐσωτερικά, ἀλλὰ μᾶς ἐκκλινῶν μετὰ τιμωροὺς δαίμονες. Ἄν με προσευχῆς καὶ ἐλεημοσύνης κερδίζουμε τὴν ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν μας, δὲν κολακεύουμε καὶ δὲ μεταβάλλουμε τὸ Θεό, ἀλλὰ μετὰ τὰ καλὰ ἔργα μας καὶ τὴν ἐπιστροφή μας σ' Αὐτὸν γιαντρέουμε τὴν κακία μας καὶ ἀπολαμβάνουμε πάλι τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ὡστε τὸ νὰ λέμε ὅτι ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται τοὺς κακοὺς εἶναι σὰν νὰ λέμε ὅτι ὁ ἥλιος κρύβει τὸ φῶς του ἀπὸ τοὺς τυφλοὺς.

151. Ἡ εὐσεβὴς ψυχὴ γνωρίζει τὸ Θεὸ τῶν ὅλων. Ἐπειδὴ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ εὐσέβεια παρὰ νὰ κάνει κανεὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (καὶ αὐτὸ εἶναι γνώση τοῦ Θεοῦ), νὰ μὴν ἔχει δηλ. φθόνον, νὰ ἔχει σωφροσύνη, νὰ εἶναι πράος, εὐεργετικὸς ὅσο μπορεῖ, κοινωνικὸς, εἰρηνικὸς καὶ ὅλα ὅσα ἀρέσουν στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

152. Ἡ γνώση καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ θεραπεύουν τὰ πάθη ποὺ προξενεῖ στὴν ψυχὴ ἡ ὕλη. Ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν γνωρίζει τὸ Θεό, τὰ πάθη μένουν ἀθεράπευτα καὶ προκαλοῦν τὸ σάπισμα τῆς ψυχῆς. Σὰν νὰ ἔχει χρόνια ἀγία-τρευτὴ πληγὴ ἡ ψυχὴ σαπίζει ἀπὸ τὴν κακία, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο εἶναι

ἀνεύθυνος ὁ Θεός, γιατί ἔχει δώσει γνώση, ἐμπειρία καὶ ἐπιτηδεσιότητα στοὺς ἀνθρώπους.

153. Τὸν ἄνθρωπο τὸν ἔχει γεμίσει ὁ Θεὸς ἀπὸ γνώση, ἐμπειρία καὶ ἐπιτηδεσιότητα, γιατί φροντίζει νὰ τὸν καθαρῇ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴ θεληματικὴ κακία καὶ ἐπειδὴ θέλει νὰ μεταβάλλει τὴ θνητότητα σὲ ἀθανασία λό-γω τῆς ἀγαθότητός Του.

154. Ὁ νοὺς ποὺ κατοικεῖ μέσα στὴν καθαρὴ καὶ φιλόθεη ψυχὴ βλέπει τὸ Θεὸ πραγματικά, τὸν ἀγέννητο καὶ ἀόρατο, τὸν ἀνέκφραστο, τὸν μόνο καθαρὸ γιὰ ὅσους εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά.

155. Στεφάνι ἀθανασίας καὶ ἀρετῇ καὶ σωτηρίᾳ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ ὑποφέρει μετὰ χαρὰ καὶ εὐχαριστία τὶς συμφορὰς ποὺ τοῦ τυχαίνουν. Τὸ νὰ κυριαρχεῖ στὸ θυμὸ, τὴ γλώσσα, τὴν κοιλία καὶ νὰ ἀπέχει ἀπὸ ἡδονές, αὐτὰ γίνονται μεγάλη βοήθεια στὴν ψυχὴ.

156. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εἶναι ποὺ συγκρατεῖ τὸν κόσμον. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανένας τόπος στὸν κόσμον ἀπ' ὅπου νὰ ἀπουσιάζει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Πρόνοια εἶναι αὐτοδύναμος λόγος τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος διαμορφώνει τὴν ὕλη ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμον καὶ εἶναι ὁ δημιουργὸς καὶ τεχνίτης ὅλων ὧν γίνονται. Γιατὶ ἡ ὕλη δὲν μπορεῖ νὰ τακτοποιηθεῖ χωρὶς τὴ δημιουργικὴ δύναμη τοῦ λόγου, ποὺ εἶναι εἰκόνα καὶ νοὺς καὶ σοφία καὶ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

157. Ἡ ἐπιθυμία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἐνθυμήσεις εἶναι ἡ ρίζα τῶν σκοτεινῶν παθῶν. Καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν εἶναι μέσα στὴν κακὴ ἐπιθυμία ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτὸ της, ὅτι εἶναι «πνοή» τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτσι ὁδηγεῖται στὴν ἀμαρτία, χωρὶς νὰ συλλογίζεται ἡ ἀνόητη τίς μετὰ θάνατον τιμωρίες.

158. Πολὺ μεγάλη καὶ ἀγίατρευτὴ ἀσθένεια τῆς ψυχῆς καὶ καταστροφὴ της, εἶναι ἡ ἀθεΐα καὶ ἡ φιλοδοξία. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κακοῦ στερεῖ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ ἀγαθόν. Ἀγαθὸ εἶναι τὸ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος πλουσιοπάροχα ὅλα τὰ καλὰ, ὅσα εἶναι ἀρεστὰ στὸ Θεὸ τῶν ὅλων.

159. Μόνο ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατό νὰ δεχτεῖ τὸ Θεό. Ἐπειδὴ μόνο στὸν ἄνθρωπο μιὰ ὁ Θεός, τὴ νύχτα μετὰ ὄνειρα, τὴν ἡμέρα μετὰ τὸ νοῦ. Καὶ μετὰ ὅλα τὰ μέσα προλέγει καὶ προμηνύει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ σ' ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶναι ἄξιοί Του.

160. Τίποτε δὲν εἶναι δύσκολο σ' ἐκεῖνον ποὺ πιστεύει καὶ θέλει νὰ ἐκνοήσῃ τὸ Θεό. Ἄν τώρα θέλεις ἐπιπλέον νὰ Τὸν δεῖς, βλέπε τὴν εὐπρέπεια καὶ εὐταξία καὶ τὴν πρόνοια ὅλων ὧν ἐγίναν καὶ γίνονται διὰ μέσου τοῦ λόγου Του. Καὶ ὅλα γιὰ χάρη τοῦ ἀνθρώπου.

161. Ἄγιος ὀνομάζεται ἐκεῖνος ποὺ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ κακίες καὶ ἀμαρτήματα. Γι' αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο κατόρθωμα τῆς ψυχῆς καὶ ἀρέσει στὸ Θεό, νὰ μὴν ὑπάρχει κακία στὸν ἄνθρωπο.

162. Ὄνομα εἶναι τὸ διακριτικὸ σημεῖο ἑνὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνοησία νὰ νομίζομε ὅτι ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι Ἕνας καὶ μόνος, ἔχει καὶ ἄλλο ὄνομα. Γιατὶ ἡ λέξις Θεὸς σημαίνει τὸν Ἀναρχο, ποὺ δημιουργήσε τὰ πάντα γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

163. Ἄν γνωρίζεις ὅτι ἔχεις κάνει πονηρὰς πράξεις, ἀπόκοψέ τις ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ κάνεις καλὰς πράξεις. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ φιλόανθρωπος.

164. Γνωρίζει τὸ Θεὸ καὶ γνωρίζεται ἀπὸ τὸ Θεό, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ἀχώριστος τοῦ Θεοῦ γίνεται αὐτὸς ποὺ εἶναι σὲ ὅλα ἐνάρετος καὶ ἀπέχει ἀπὸ κάθε ἡδονή, ὅχι γιατί δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ τὴν ἀπολαύσει, ἀλλὰ γιατί τὸ θέλει ὁ ἴδιος ἀπὸ ἐγκράτεια.

165. Κάνε καλὸ σ' ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀδικεῖ καὶ θὰ ἔχεις φίλο τὸ Θεό. Σὲ κανένα μὴν κατηγορεῖς τὸν ἐχθρό σου. Κάνε πράξη μὲ ἐπιμέλεια τὴν ἀγάπην, τὴν σωφροσύνην, τὴν ὑπομονήν, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὰ παρόμοια. Αὕτη εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ· νὰ τὸν ἀκολουθεῖς μὲ ταπεινοφροσύνη καὶ τὰ ὅμοια. Αὐτὰ δὲν εἶναι ἔργα τῶν τυχόντων ἀλλὰ τῶν στοχαστικῶν ψυχῶν.

166. Γιὰ ἐκείνους ποὺ τολμοῦν μὲ ἀσέβεια νὰ λένε ἔμφυχα τὰ φυτὰ καὶ τὰ λάχανα, γράφω τὸ παρὸν κεφάλαιο, γιὰ τοὺς ἀπλούστερους πρὸς πληροφορία τους. Τὰ φυτὰ ἔχουν ζωὴ φυσική, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ψυχὴ. Λογικὸ ζῶο λέγεται ὁ ἄνθρωπος, γιατί ἔχει νοῦ καὶ μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν γνώσιν. Τὰ ἄλλα ζῶα, ὅσα ζοῦν στὴ γῆ ἢ στὸν ἀέρα, ἔχουν φωνήν, γιατί ἀναπνεύουν, καὶ ἔχουν ζωή. Καὶ ὅλα ὅσα μεγαλώνουν, πεθαίνουν· εἶναι ζῶα, ἐπειδὴ ζοῦν καὶ μεγαλώνουν, ἀλλὰ ψυχὴ δὲν ἔχουν. Τέσσερα εἶδη ζῶων ὑπάρχουν. Ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀθάνατα καὶ ἔμφυχα, ὅπως οἱ Ἄγγελοι. Ἄλλα ἔχουν νοῦ καὶ ψυχὴ καὶ πνοήν, ὅπως οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλα ἔχουν πνοήν καὶ ψυχὴν, ὅπως τὰ ζῶα. Ἄλλα ἔχουν μόνον ζωήν, ὅπως τὰ φυτὰ. Καὶ ἡ ζωὴ προκειμένου γιὰ φυτὰ νοεῖται χωρὶς ψυχὴν καὶ πνοήν καὶ νοῦ καὶ ἀθανασία. Ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα χωρὶς ζωὴν δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν. Κάθε ψυχὴ ἀνθρώπινη κινεῖται ἀδιάκοπα ἀπὸ τόπο σὲ τόπο.

167. Ὅταν σοῦ ἔρθῃ στὸ νοῦ μιὰ φαντασία ἡδονῆς, πρόσεχε νὰ μὴ σὲ παρασύρει ἀμέσως· κάνε μιὰ μικρὴ ἀναβολή καὶ θυμήσου τὸ θάνατο καὶ ὅτι καλύτερο εἶναι νὰ ἔχεις τὴ συνειδήσιν ὅτι νίκησες αὐτὴ τὴν ψεύτικὴν ἡδονήν.

168. Ὅπως ἡ γέννησις τοῦ ἀνθρώπου συνοδεύεται ἀπὸ τὸ πάθος —γιατὶ ὅ,τι γίνεται στὴ ζωὴ συνοδεύεται ἀπὸ τὴ φθορά— ἔτσι καὶ στὸ πάθος ὑπάρχει ἡ κακία. Μὴν πείς λοιπὸν ὅτι δὲν μποροῦσε ὁ Θεὸς νὰ κόψει τὴν κακίαν. Αὐτὰ τὰ λένε οἱ ἀναίσθητοι καὶ μωροί. Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἀποκόψει ὁ Θεὸς τὴν ὕλην· γιατί τὰ πάθη αὐτὰ εἶναι πάθη τῆς ὕλης. Καὶ ὁ Θεὸς ἀποβλέποντας στὸ συμφέρον ἀπέκοψε τὴν κακίαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ

δῶρισε τὸ νοῦ καὶ τὴ σοφίαν καὶ γνώσιν καὶ διάκρισιν τοῦ καλοῦ, γιὰ νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ κακία μᾶς ζημιώνει καὶ νὰ τὴν ἀποφεύγομε. Ὁ ἀσυλλόγιστος ὅμως ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ τὴν κακίαν καὶ καυχιέται γι' αὐτὴν καὶ ἀγωνίζεται πιασμένος ἀπὸ αὐτὴν ὅπως σὲ δίκτυα. Ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ σηκώσει πάνω τὸ κεφάλι του καὶ νὰ δεῖ καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸ Θεό, ὁ ὅποιος τὰ πάντα δημιούργησε γιὰ τὴ σωτηρίαν καὶ θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

169. Τὰ θνητὰ λυποῦνται ἐπειδὴ προγνωρίζουν ὅτι θὰ πεθάνουν. Καὶ ἡ ἀθανασία, ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθὴ, πηγαίνει στὶς ὅσιες καὶ ἐνάρετες ψυχὰς. Ἐνῶ ὁ θάνατος, ἐπειδὴ εἶναι κακός, πηγαίνει στὴν ἀνόητη καὶ ἄθλια ψυχὴ.

170. Ὅταν μὲ εὐχαριστία πλαγιάσεις στὸ στρώμα σου, τότε φέρνοντας μπροστά σου τὶς εὐεργεσίας καὶ τὴν τόσῃ πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, γεμίζεις ἀπὸ καλὰς σκέψεις καὶ χαίρεις περισσότερο καὶ εὐφραίνεσαι. Καὶ γίνεται ὁ ὕπνος τοῦ σώματος, νηφαλιότητα καὶ ἀγρυπνία τῆς ψυχῆς· καὶ τὸ κλείσιμο τῶν ματιῶν σου, ἀληθινὴ ὄρασις τοῦ Θεοῦ· καὶ ἡ σιωπὴ σου, κυοφορῶντας τὸ ἀγαθόν, προσφέρει ὁλόφυχα, μὲ πνευματικὴ αἴσθησις, δόξα ποὺ ἀνυψώνεται στὸ Θεὸ τῶν ὅλων. Γιατὶ ὅταν λείπει ἡ κακία, ἡ εὐχαριστία καὶ μόνη τῆς ἀρέσκει στὸ Θεὸ παραπάνω ἀπὸ κάθε πολυτελὴ θυσία. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

για να μη μᾶς κατηγορεῖ ἡ συνείδηση, πῶς νὰ μελετοῦμε τὰ θεῖα καὶ πῶς νὰ διατηροῦμε καθαρὰ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς μὲ κάθε ἀταραξία καὶ ἐπιτηδειότητα.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ἀσκητὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ πρωτογενοῦς μοναχισμοῦ τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὅσιος Ἡσαΐας ὁ Ἀναχωρητὴς, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του παρήγαγε καὶ τὰ εἴκοσι ἐπτὰ κεφάλαια, τὰ ὁποῖα οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας, ὡς ὠφελιμότατα, ἐνσωμάτωσαν σ' αὐτήν.

Πρόκειται γιὰ μιὰ δέσμη πνευματικῶν καὶ ἀσκητικῶν ἐμπειριῶν ἐνὸς μεγάλου ἡσυχαστῆ, ποὺ ἡ ἀξία τους αὐξάνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς πρωτοτυπίας τους, ἀφοῦ ἀποτελοῦν ἄνθη τοῦ πρώιμου μοναχισμοῦ καὶ ἔχουν γραφεῖ χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ἀνύπαρκτης ἀκόμη ἡσυχαστικῆς παραδόσεως.

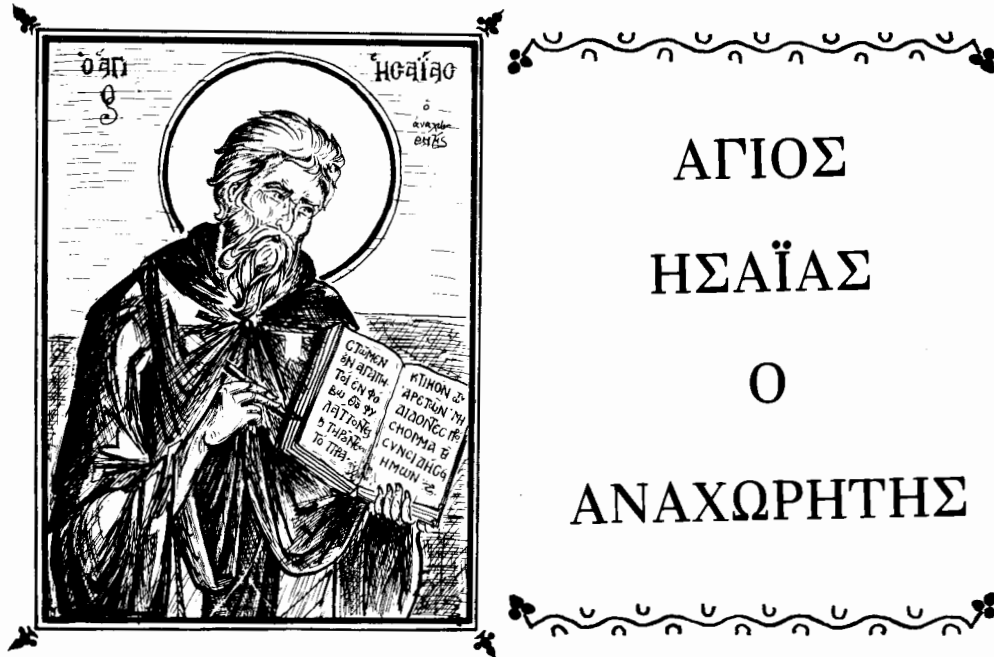
Βέβαια, τοῦ ὁσίου Ἡσαΐα προηγήθηκαν ἐλάχιστα μὲν, πλὴν μεγάλα ἀναστήματα τῆς Ἑρήμου, ποὺ, ὡς ταπεινός, ἐπωφελήθηκε τῆς πείρας τους καὶ διασταύρωσε τὴν πνευματικὴ του γνώση. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος συνεισέφερε τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ἐμπειρία, κατὰ τοὺς πολέμους μὲ τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν Γραφῶν, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ὅλο τὸ ἔργο του καὶ τὰ κεφάλαια «περὶ τηρήσεως τοῦ νοός», μὲ τὶς συχνὲς ἀναφορὲς στὶς ἱερὲς Γραφές.

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀπευθύνεται σὲ μοναχοὺς, κυρίως ἡσυχαστές, ἀλλὰ εἶναι ὠφελιμότατο καὶ γιὰ τοὺς λαϊκοὺς χριστιανούς, ἀφοῦ καὶ τὰ ψεκτὰ πάθη εἶναι κοινά, κοινὴ ἡ ἀνθρωπολογικὴ σύνθεση, κοινὴ ἡ πίστη, κοινὴ ἡ χάρη καὶ κοινοὶ οἱ πόλεμοι ἀπὸ τὸν κόσμο, τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη.

Στὰ εἴκοσι ἐπτὰ κεφάλαια γίνεται αἰσθητὴ ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ Ὁσίου, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ βασικὸ κριτήριό τῆς διδασκαλίας του, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς Γραφικὲς μαρτυρίες. Ἐξαίρει, σὰν παράγοντα ἀντιστάσεως στὶς προκλήσεις τῶν παθῶν καὶ στὶς προσβολὲς τῶν δαιμόνων, τὸν θυμό. Δηλαδὴ τὴν ἐξέγερση τοῦ θυμοειδοῦς μέρους τῆς ψυχῆς, προκειμένου νὰ κινηθεῖ ἡ ψυχὴ μὲ ἀνδρεία κατὰ τῆς ἐπιτιθεμένης ἀμαρτίας. Καὶ εἶναι γνωστὸ, ἀπ' ὅλη τὴν ἀσκητικὴ γραμματεία, ὅτι ὁ κυρίως σκοπὸς τοῦ θυμοειδοῦς εἶναι ἡ ρωμαλέα ἀντίσταση καὶ ἡ ὀρμητικὴ ἐπίθεση μόνο κατὰ τῆς ἀμαρτίας.

Στὴ συνέχεια ἀποκαλύπτει τὶς μεθοδικὲς ἀπάτες τῶν δαιμόνων, τὶς ὁποῖες ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζει μὲ τὴν προσοχή, τὶς ἀσκητικὲς πράξεις καὶ τὴν προσευχή. Κι αὐτὰ ὅλα εἶναι ὅσα ὀφείλονται νὰ γίνουν ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη πλευρά. Τὴ νίκη ὅμως μόνον ὁ Κύριος θὰ δώσει στὴν ταπεινὴ ψυχὴ, τὴν ὁποία συνεχῶς βοηθεῖ, ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι διαμένει στὴν ταπείνωση καὶ τὴν αὐτομεμφία της.

Βέβαια, εἶναι αὐτονόητο, ὅτι ὁ ὅσιος Ἡσαΐας θέλει τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς λαϊκοὺς σὲ συνεχὴ κατάσταση ἐγρηγόρσεως, ἀφοῦ ἡ σύσταση τοῦ Κυρίου: «Γρηγορεῖτε», ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ καὶ ἀπὸ τὸν Ἴδιο καὶ τοὺς Ἀποστόλους. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἐγρηγόρηση εἶναι ἀπαραίτητη ὅσο ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἐνεργεῖται ἀ-

ΑΓΙΟΣ ΗΣΑΪΑΣ Ο ΑΝΑΧΩΡΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Ἡσαΐας ὁ Ἀναχωρητὴς ἔζησε γύρω στὸ 370 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ ἀββᾶ Μακαρίου τοῦ Μεγάλου. Μελετώντας νύχτα καὶ ἡμέρα τὶς θεῖες Γραφές, ἀντλήσε ἀπὸ τὶς σωτήριες πηγές τους πλούσιο τὸ νερὸ τῆς πνευματικῆς σοφίας καὶ ἔγραψε πολλοὺς καὶ πάρα πολὺ καλὸς λόγους πάνω σὲ διάφορα ψυχωφελῆ θέματα, ὥστε ν' ἀποτελοῦν ὁλόκληρο βιβλίο. Ἀπὸ αὐτοὺς παραθέτομε ἐδῶ αὐτὸν τὸν μικρὸ λόγο, γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ προσέχουν καὶ νὰ φυλάγουν τὸ νοῦ τους. Ὁ λόγος αὐτὸς διδάσκει μὲ συντομία πῶς νὰ ἀποκρούμε τὶς προσβολὲς τῶν πονηρῶν λογισμῶν,

πὸ τὰ πάθη. Ὄταν ὅμως, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, νικήσει τὰ πάθη καὶ φθάσει στὴν μακάρια ἀπάθεια, διὰ τῆς ἐνοποιήσεως ψυχῆς, σώματος καὶ πνεύματος, τότε ἡ «ἀπάθεια ἀπολέμητός ἐστιν». Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια ἀποψη ποῦ διατυπώνει ὁ ἀββὰς Ἰσαάκ, γιὰ τὴν εἰρήνη «τῆς ἐν σοὶ τριάδος», καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ποῦ λέγει· «Ὄταν τὸ ἐνιαῖον τῆς ψυχῆς γένηται τρισὸν μένον ἐνιαῖον...». Ἀλλὰ τοῦ τελευταίου ἡ ἀποψη εἶναι κάπως διαφορετική, ἀφοῦ «τρिसὸν» ἐννοεῖ τὴν οὐσία τοῦ νοῦ, τὴν ἐνέργειά του καὶ τὴν βούληση. Πάντως πρόκειται περὶ κοινῶν ἐμπειριῶν μὲ διαφορετικὴ διατύπωση.

Ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ ὁσίου Ἡσαΐα ἀποτελεῖ μιὰ ἀσκητικὴ ὑποτύπωση μὲ προσωπικὴ γεύση τῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἔργα του, τὸν ἀνέδειξε σ' ἓνα σημαντικὸ Γέροντα τοῦ ἀρχαίου μοναχισμοῦ, ποῦ ἐπηρέασε ἀποφασιστικὰ τὴ διαμόρφωση τῆς ἀσκητικῆς καὶ ἡσυχαστικῆς παραδόσεως. Μὲ τὰ κεφάλαια τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ ἀγωνιστῆ τῶν Ἑρήμων, βεβαιώνεται ὅτι ἡ «νόμιμη ἀθλήση» ὁδηγεῖ στὶς κοινές, ὅσο καὶ ἰδιότυπες, σὰν προσωπικές, ἐμπειρίες καὶ ἔτσι πραγματοποιεῖται ἡ ἀκαταμάχητη «συμφωνία τῶν Πατέρων», ποῦ ἀποτελεῖ τὸ ὕψιστο κριτήριον ἀλήθειας καὶ τὴν ὁποία ἀπεργάζεται τὸ ἓνα καὶ ἐνοποῖ Ὁ Ἅγιος Πνεῦμα.

27 κεφάλαια περὶ τηρήσεως τοῦ νοῦ

Η ὀργὴ εἶναι φυσικὴ ἰδιότητα τοῦ νοῦ. Καὶ χωρὶς ὀργὴ οὔτε στὴν καθαρότητα φτάνει ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν ὀργιστεῖ ἐναντίον ὅλων τῶν πονηρῶν λογισμῶν ποῦ σπέρνει μέσα του ὁ διάβολος. Καὶ ὅταν τὸν βρῆκε ὁ Ἰώβ, ἔβρισε τοὺς ἐχθροὺς του μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Ἄτιμοι καὶ ἐξαχρειωμένοι, ποῦ δὲν ἔχετε κανένα καλὸ πάνω σας, ποῦ δὲν σᾶς θεωρῶ οὔτε σὰν τοὺς σκύλους τῶν ποιμνίων μου»¹. Ἐκεῖνος ποῦ θέλει νὰ φτάσει στὴ φυσικὴ ὀργὴ (δηλ. σ' ἐκείνη ποῦ στρέφεται ἐναντίον τοῦ διαβόλου καὶ τῶν παθῶν), κόβει ὅλα τὰ θελήματά του μέχρις ὅτου φτάσει στὴν κατάστασι τοῦ νοῦ του, ὅπως τὴ δημιουργήσε ὁ Θεός.

2. Ἄν ἀντιστέκεσαι στὴν καταδρομὴ τοῦ διαβόλου καὶ δεῖς ὅτι ἐξασθένησε καὶ ὑποχωρεῖ, μὴ χαρεῖς, γιὰτὶ ἡ κακία τῶν πονηρῶν πνευμάτων δὲν ἐξαντλήθηκε ἀκόμη, ἀλλὰ ἀκολουθεῖ πίσω ἀπὸ αὐτά. Ἐτοιμάζουν πόλεμο χειρότερο ἀπὸ τὸν πρῶτο, τὸν ἔχουν ἀφήσει πίσω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τοῦ ἔδωσαν ἐντολὴ νὰ μὴ κινήθῃ. Καὶ ἂν ἀντισταθεῖς σ' αὐτούς, φεύγουν νικημένοι. Ἄν ὅμως ὑπερηφανευτεῖς ὅτι τοὺς ἔδιωξες καὶ ἀφήσεις ἀφύλαχτη τὴν πόλιν, τότε ἄλλοι ἔρχονται ἀπὸ πίσω καὶ ἄλλοι στέκονται ἐμπρός, καὶ ἡ ταλαίπωρη ψυχὴ ἀνάμεσά τους δὲ βρίσκει καταφύγιο πούθενά. Πόλιν εἶναι ἡ προσευχή. Ἀντίστασι εἶναι ἡ ἀντίκρουσι τῶν πονηρῶν λογισμῶν στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Βάσις εἶναι ὁ θυμός.

3. Λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἄς σταθοῦμε μὲ φόβον Θεοῦ καὶ ἄς φυλάγομε τὴν ἀσκησιν τῶν ἀρετῶν καὶ ἄς μὴ βάζομε ἐμπόδιον στὴ συνειδήσιν μας· ἄς προσέχομε τὸν ἑαυτό μας μὲ φόβον Θεοῦ, μέχρις ὅτου ἡ συνειδήσιν μας ἐλευθερωθῇ καὶ μαζί της κι ἐμεῖς καὶ πραγματοποιηθῇ ἑνωσις ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ σ' ἐμᾶς. Καὶ τότε ἡ συνειδήσι γίνεται φύλακας μας καὶ μᾶς δείχνει ποῦ σφάλλομε. Ἄν ὅμως δὲν ὑπακούσομε σ' αὐτήν, θὰ φύγει ἀπὸ μᾶς καὶ θὰ μᾶς ἐγκαταλείψει καὶ τότε πέφτομε στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν μᾶς ἀφήνουν πλέον. Ὅπως μᾶς δίδαξε ὁ Κύριός μας: «Ἀκουσε τὸν ἀντίδικόν σου ἕως ὅτου βρίσκεισαι μαζί του στὸ δρόμὸ γιὰ τὸ δικαστήριον»². Ἀντίδικος, ἐννοοῦν μερικοὶ ὅτι εἶναι ἡ συνειδήσι, ἡ ὁποία ἀντιστέκεται στὸν ἄνθρωπον ποῦ θέλει νὰ κάνει τὸ ἁμαρτωλὸν τοῦ θέλημα. Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀκούσει τὴ συνειδήσιν του, τότε αὐτὴ τὸν παραδίνει στοὺς ἐχθροὺς του.

4. Ἄν ὁ Θεὸς δεῖ ὅτι ὑποτάχθηκε σ' Αὐτὸν ὁ νοῦς μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ δὲν ἔχει ἄλλη βοήθεια παρὰ Αὐτὸν μόνον, τότε τὸν ἐνδυναμώνει καὶ λέει: «Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου Ἰακώβ, ὀλιγάριθμε Ἰσραήλ»³. Καὶ πάλι λέει: «Μὴ φοβᾶσαι, γιὰτὶ σὲ λύτρωσα. Σοῦ ἔδωσα τὸ ὄνομά μου, σὺ εἶσαι

1. Ἰώβ 30, 1,4.

2. Ματθ. 5, 25.

3. Ἠσ. 41, 13.

δικός μου. Καὶ ἂν περνᾷς ἀπὸ νερό, εἶμαι μαζί σου, ποτάμια ὁλόκληρα δὲν θὰ σὲ παρασύρουν, κι ἂν περάσεις ἀνάμεσα ἀπὸ φωτιά δὲ θὰ καεῖς καὶ ἡ φλόγα δὲν θὰ σὲ κατακάψει, γιατί ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, πού σὲ σώζω»⁴.

5. "Ἄν λοιπὸν ὁ νοῦς ἀκούσει αὐτὰ τὰ ἐνθαρρυντικὰ λόγια, ἀψηφᾷ τοὺς δαίμονες λέγοντας· «Ποιὸς εἶναι πού με πολεμᾷ; "Ἄς σταθεῖ ἀπέναντί μου. Ποιὸς ἀντιδικεῖ μ' ἐμένα; "Ἄς με πλησιάσει. Ὁ Κύριος εἶναι βοηθός μου, ποιὸς θὰ μοῦ κάνει κακό; Ὅλοι ἐσεῖς θὰ παλιώσετε ὅπως τὰ ρούχα πού τρώει ὁ σκόρος»⁵.

6. "Ἄν ἡ καρδιά σου ἔφτασε νὰ ἀποκτήσει σὰν φυσικὸ τὸ μίσος κατὰ τῆς ἁμαρτίας, τότε νίκησε καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ ἐκεῖνα πού γεννοῦν τὴν ἁμαρτία καὶ ἔβαλε στὴ μνήμη σου τὴν κόλαση. Καὶ γνώριζε ὅτι Ἐκεῖνος πού σὲ βοηθεῖ μένει κοντά σου· καὶ σὺ νὰ μὴ Τὸν λυπεῖς μὲ καμιά ἁμαρτία, ἀλλὰ κλαῖε ἐμπρός Του καὶ λέγει· «Ἐσὺ Κύριε ἔχεις τὸ ἔλεος γιὰ νὰ μὲ γλυτώσεις ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ τοὺς δαίμονες, γιατί ἐγὼ ἀδυνατῶ νὰ ξεφύγω ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς χωρὶς τὴ βοήθειά Σου». Καὶ πρόσεχε νὰ μὴν παραδεχτεῖς πονηρὲς σκέψεις, καὶ Αὐτὸς σὲ φυλάγει ἀπὸ κάθε κακό.

7. Ὁφείλει ὁ μοναχὸς νὰ κλείσει ὅλες τὶς πόρτες τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὶς αἰσθήσεις του, γιὰ νὰ μὴν πέσει ἐξαιτίας τους στὴν ἁμαρτία. Καὶ ὅταν δεῖ ὁ νοῦς ὅτι δὲν κυριεύεται ἀπὸ κανένα πάθος, ἐτοιμάζεται γιὰ τὴν ἀθανασία καὶ μαζεύει τὶς αἰσθήσεις του ὅλες κοντά καὶ τὶς κάνει ἓνα σῶμα.

8. "Ἄν ἀπαλλαγεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ κάθε ἐλπίδα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, αὐτὸ εἶναι τὸ σημεῖο ὅτι πέθανε μέσα σου ἡ ἁμαρτία.

9. "Ἄν ὁ νοῦς μένει ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ κοσμικὰ πράγματα, τότε ἐκείνη ἡ ἀπόσταση πού ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ Θεοῦ, χάνεται.

10. "Ἄν ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐχθροὺς του, δηλ. ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ἀναπαυτεῖ, τότε βρίσκεται σὲ καινούργια ζωὴ καὶ σκέφτεται καινούργια πράγματα, θεϊκὰ καὶ ἄφθαρτα. Ὅπου βρίσκεται τὸ πτώμα, ἐκεῖ θὰ μαζευτοῦν οἱ ἀετοί⁶, (δηλ. ὅπου ἡ ἡρεμία ἀπὸ τὰ πάθη, ἐκεῖ καὶ οἱ θεϊκὲς καὶ ἄφθαρτες σκέψεις).

11. Οἱ δαίμονες συνηθίζουν νὰ ἀποτραβιοῦνται μὲ δόλο προσωρινά, γιὰ νὰ ξεθαρρευτεῖ ὁ ἄνθρωπος νομίζοντας ὅτι ἔγινε ἀπαθὴς καὶ νὰ ἀφήσει τὸν ἑαυτό του χωρὶς προσοχή. Καὶ τότε ξαφνικὰ πηδοῦν πάνω στὴν ταλαίπωρη ψυχὴ του καὶ τὴν ἀρπάζουν σὰν σπουργίτι. Καὶ ἂν τὴ νικήσουν, τὴ ρίχνουν χωρὶς οἶκτο σὲ κάθε ἁμαρτήμα, χειρότερο ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ζητοῦσε πρωτύτερα συγχώρηση. "Ἄς σταθοῦμε λοιπὸν μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἅς φυλάξομε τὴν καρδιά μας, ἐκτελώντας τὴν ἄσκησή μας. Καὶ ἅς κρατοῦμε τὶς ἀρετές, πού ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στὴν κακία τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων.

4. Ἡσ. 43, 1-3.

5. Ἡσ. 50, 8.

6. Λουκ. 17, 37.

12. Ὁ δάσκαλός μας Ἰησοῦς Χριστός, πού γνωρίζει τὴν ἀσπλαχνία τῶν δαιμόνων καὶ σπλαχνίζεται τὸ ἀνθρώπινο γένος, μᾶς ἔδωσε αὐστηρὴ ἐντολὴ λέγοντας· «Νὰ εἰστε ἔτοιμοι γιὰ κάθε ὥρα, γιατί δὲν γνωρίζετε ποιά ὥρα ἔρχεται ὁ ληστής, μήπως ἔρθει καὶ σᾶς βρεῖ νὰ κοιμᾶστε»⁷. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος λέει· «Προσέχετε μὴ βαρύνουν οἱ καρδιές σας ἀπὸ τὴν κραιπάλη καὶ τὴ μέθη καὶ τὶς βιοτικὲς μέριμνες καὶ ἔρθει ξαφνικὰ ἡ ὥρα γιὰ σᾶς»⁸. Στάσου λοιπὸν καλὰ καὶ πρόσεχε τὶς αἰσθήσεις σου. Καὶ ἂν κρατεῖς εἰρηνικὰ στὸ νοῦ σου τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, τότε βλέπεις τοὺς ληστὲς δαίμονες πού προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀφαιρέσουν κρυφά. Γιατὶ ἐκεῖνος πού προσέχει μὲ ἀκρίβεια τοὺς λογισμούς του, ἀντιλαμβάνεται ἐκείνους πού θέλουν νὰ μποῦν καὶ νὰ τὸν μολύνουν. Οἱ κακοὶ λογισμοὶ ταράζουν τὸ νοῦ γιὰ νὰ γίνει μετέωρος, φουσκωμένος καὶ ἀργός. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν τὴν κακία τους, μένουν ἀτάραχοι, προσευχόμενοι στὸν Κύριο.

13. "Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν μισήσει τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύει τὸ Θεό. Καὶ ποιά εἶναι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ; Τὸ νὰ μὴν ἔχει κανεὶς τίποτε ξένο στὸ νοῦ του, ὅταν προσεύχεται σ' Αὐτόν· νὰ μὴ νιώθει ἄλλη ἡδονή, ὅταν Τὸν δοξολογεῖ· νὰ μὴ διατηρεῖ καμιά κακία, ὅταν ψάλλει σ' Αὐτόν· νὰ μὴν ἔχει μίσος ἐναντίον κανενός, ὅταν προτιμᾷ Αὐτόν· οὔτε νὰ ὑπάρχει καμιά ζηλοφθονία πονηρῇ πού νὰ μᾶς ἐμποδίζει ὅταν ἀπευθυνόμαστε σ' Αὐτόν συνεχῶς καὶ Τὸν θυμόμαστε πάντοτε. Γιατὶ τὰ παραπάνω σκοτεινὰ ἐμπόδια εἶναι τεῖχος πού περικυκλώνει τὴ δυστυχισμένη ψυχὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύει καθαρὰ τὸ Θεό, ἐφόσον τὰ ἔχει αὐτά. Γιατὶ τῆς γίνονται ἐμπόδια στὸ δρόμο τῆς πρὸς τὸ Θεὸ καὶ δὲν τὴν ἀφήνουν νὰ Τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ Τὸν δοξολογήσῃ μέσα της καὶ νὰ προσευχηθεῖ σ' Αὐτόν μὲ γλυκύτητα στὴν καρδιά γιὰ νὰ φωτιστεῖ ἀπὸ Αὐτόν. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς σκοτίζεται πάντοτε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ προκόψει κατὰ Θεόν, γιατί δὲν φροντίζει νὰ τὰ κόψει ὅλα αὐτὰ μὲ πνευματικὴ γνώση.

14. Ὅταν ὁ νοῦς σώσει τὶς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς σάρκας καὶ τὶς ὀδηγήσῃ στὴν ἀπάθεια καὶ ξεχωρίσῃ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς σάρκας, τότε ἂν δεῖ ὁ Θεὸς τὴν ἀδιαντροπία τῶν παθῶν, ὅτι ὁρμοῦν πάνω στὴν ψυχὴ γιὰ νὰ φέρουν τὶς αἰσθήσεις στὴν ἁμαρτία, καὶ φωνάζει ὁ νοῦς κρυφὰ πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἀκατάπαυστα, στέλνει τὴ βοήθειά Του καὶ ὅλα αὐτὰ ἀμέσως τὰ καταστρέφει.

15. Σὲ παρακαλῶ, ἐφόσον βρίσκεσαι στὴ ζωὴ, μὴν ἀφήσεις ἐλεύθερη τὴν καρδιά σου. Γιατὶ ὅπως ὁ γεωργὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σίγουρος γιὰ τοὺς καρπούς του, ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει τί μπορεῖ νὰ συμβεῖ μέχρις ὅτου τοὺς μαζέψει, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀφήσῃ ἀφύλαχτη τὴν καρδιά του ὅσο ἀναπνέει. Ὅπως δὲν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ποιὸ πάθος θὰ τοῦ ἔρθῃ ὡς τὴν τελευταία του πνοή, ἔτσι δὲν πρέπει νὰ ἀφήσῃ ἐλεύθερη τὴν

7. Ματθ. 24, 42-44.

8. Λουκ. 21, 34.

καρδιά του μέχρι τὴν ὥρα ἐκείνη, ἀλλὰ πρέπει πάντοτε νὰ φωνάζει πρὸς τὸ Θεὸ νὰ τὸν βοηθήσει καὶ νὰ τὸν ἐλεήσει.

16. Ἐκεῖνος πού δὲν βρίσκει βοήθεια σὲ καιρὸ πολέμου, οὔτε στὴν εἰρήνη μπορεῖ νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη.

17. Ὅταν χωριστεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴν ἀμαρτωλὴ ζωὴ, θὰ γνωρίσει μὲ ἀκρίβεια ὅλα τὰ ἀμαρτήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀμάρτησε στὸ Θεό. Γιατὶ δὲν βλέπει τὶς ἀμαρτίες του πρὶν χωριστεῖ ἀπὸ αὐτές, πράγμα πού θὰ τοῦ φανεῖ πικρὸ καὶ δύσκολο. Ὅσοι φτάνουν σ' αὐτὸ τὸ μέτρο, κλαῖνε γιὰ τὶς ἀμαρτίες τους καὶ παρακαλοῦν καὶ ντρέπονται μπροστὰ στὸ Θεό, φέρνοντας στὸ νοῦ τὶς πονηρὲς φιλίες πού εἶχαν μὲ τὰ πάθη. Ἄς ἀγωνιστοῦμε λοιπὸν ἀδελφοὶ κατὰ τὴ δύναμή μας καὶ ὁ Θεὸς μᾶς βοηθᾷ κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους Του. Καὶ ἂν δὲ φυλάξαμε καθαρὴ τὴν καρδιά μας, τουλάχιστον ἂς βάλουμε τὰ δυνατά μας νὰ φυλάξουμε τὰ σώματά μας, ὅπως ζητάει ὁ Θεός, ἀναμάρτητα καὶ ἂς πιστεύουμε ὅτι κατὰ τὸν καιρὸ τῆς πνευματικῆς πείνας πού μᾶς βρῆκε, μᾶς ἐλεεῖ μαζί μὲ τοὺς ἀγίους Του.

18. Ἐκεῖνος πού ἔδωσε τὴν καρδιά του στὴν ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ μὲ ἀληθινὴ εὐσέβεια, δὲν μπορεῖ νὰ σκέφτεται ὅτι εἶναι ἀρεστὸς στὸ Θεό. Ἐπειδὴ ὅσο τὸν ἐλέγχει ἡ συνείδησή του γιὰ τὶς ἀμαρτίες πού ἔκανε, δὲν ἀπόκτησε τὴν ἐλευθερίαν. Ἐφόσον ὑπάρχει ὁ ἔλεγχος, ὑπάρχει καὶ ἐκεῖνος πού κατηγορεῖ· καὶ ἐφόσον ὑπάρχει κατηγορία, δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία. Ἄν λοιπὸν στὴν προσευχή σου δεῖς ὅτι δὲν σὲ κατηγορεῖ κανένα εἶδος κακίας, ἄρα εἶσαι ἐλεύθερος καὶ μπῆκες στὴν ἀγία ἀνάπαυση τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά Του. Ἄν δεῖς ὅτι ὁ καλὸς καρπὸς δυνάμωσε καὶ δὲν τὸν πνίγουν πλέον τὰ ζιζάνια τοῦ ἐχθροῦ· καὶ ὅτι δὲν ἔφυγαν μόνοι τους οἱ ἐχθροὶ καὶ ἔπαψαν ἀπὸ πανουργία νὰ πολεμοῦν πλέον μὲ τὶς αἰσθήσεις σου· καὶ ἂν ἡ νεφέλη ἔριξε τὴ σκιά της πάνω στὴ σκηνὴ καὶ ὁ ἥλιος δὲν σὲ ἔκαψε τὴν ἡμέρα, οὔτε ἡ σελήνη τὴ νύχτα· καὶ ἂν βλέπεις ὅτι ἐτοίμασες τὴ σκηνὴ νὰ τὴ στήσεις καὶ νὰ τὴ φυλάξεις κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τότε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἔχεις νικήσει. Καὶ τότε Αὐτὸς θὰ ρίξει τὴ σκιά Του πάνω στὴ σκηνὴ γιὰτὶ εἶναι δική Του. Καὶ ἔως ὅτου γίνεται πόλεμος, ὁ ἄνθρωπος ἔχει φόβο καὶ τρόμο, ἢ νὰ νικήσει σήμερα, ἢ νὰ νικηθεῖ· ἢ νὰ νικηθεῖ αὔριο ἢ νὰ νικήσει· γιὰτὶ ὁ ἀγὼνας σφίγγει τὴν καρδιά ὁλόγυρα. Ἡ ἀπάθεια ὅμως εἶναι ἀκαταμάχητη, γιὰτὶ ἔλαβε πιά τὸ βραβεῖο καὶ ἔπαψε πιά νὰ μεριμνᾷ γιὰ κάποιον ἀπὸ τὰ τρία μέρη, ἐπειδὴ εἰρήνευσαν μεταξύ τους καὶ μὲ τὸ Θεό. Τὰ τρία αὐτὰ μέρη εἶναι ψυχὴ, σῶμα καὶ πνεῦμα. Ὅταν λοιπὸν τὰ τρία αὐτὰ γίνουν ἓνα μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν μποροῦν πλέον νὰ χωριστοῦν. Μὴ νομίζεις λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ σου ὅτι εἶσαι νεκρὸς ὡς πρὸς τὴν ἀμαρτία, ὅσο στενοχωρεῖσαι καὶ πολεμεῖσαι μὲ ὁρμὴ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς σου τοὺς δαίμονες, εἴτε ξυπνητὸς, εἴτε στὸν ὕπνο σου. Ὅσο ὁ ταλαί-

9. Ψαλμ. 120, 6.

πωρος ἄνθρωπος βρίσκεται στὸ στάδιο τοῦ ἀγώνα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀσφαλής.

19. Ἄν ὁ νοῦς ἀποκτήσει πνευματικὴ δύναμη καὶ ἐτοιμάσει τὸν ἑαυτὸ του νὰ ἀκολουθήσει τὴν ἀγάπην πού σβῇνει ὅλα τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ πού δὲν ἀφήνει μὲ τὴ δύναμή της καμιὰ κακία νὰ ἐξουσιάζει τὴν καρδιά, τότε ὁ νοῦς ἀντιστέκεται ἐναντίον τῆς κακίας μέχρις ὅτου τὴν χωρίσει ἀπὸ τὶς καλὲς διαθέσεις τῆς ψυχῆς.

20. Ἐξέταξε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μὲ μεγάλη προσοχὴ τὸν ἑαυτὸ σου, ἀδελφέ, κάθε ἡμέρα, καὶ βλέπε τὴν καρδιά σου, ποῖο πάθος βρίσκεται μέσα σ' αὐτήν. Καὶ πέταξέ το μακριὰ ἀπὸ τὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ μὴ σοῦ γίνῃ ἀφορμὴ καταδίκης.

21. Πρόσεχε λοιπὸν ἀδελφέ μου τὴν καρδιά σου καὶ ἀγρύπνα γιὰ ν' ἀντιμετωπίσεις τοὺς ἐχθρούς σου. Γιατὶ εἶναι πανοῦργοι καὶ μὲ κάθε εἶδος κακίας. Καὶ πίστεψε μέσα σου βαθιὰ ὅτι εἶναι ἀδύνατο ὁ ἄνθρωπος πού πράττει τὸ κακό, νὰ πράξει καλὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτὴρας μας μᾶς δίδαξε νὰ εἴμαστε προσεκτικοὶ καὶ ἀγρυπνοὶ, λέγοντας· «Ὅτι εἶναι στενὴ ἡ πύλη καὶ δύσκολος ὁ δρόμος πού ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ καὶ εἶναι λίγοι ὅσοι τὸν βρίσκουν»¹⁰.

22. Πρόσεχε λοιπὸν στὸν ἑαυτὸ σου μήπως κάτι ἀπ' ὅσα ὁδηγοῦν στὴν ἀπώλεια σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καὶ φύλαγε τὴν καρδιά σου καὶ μὴν ἀμελήσεις καὶ πεις: «Πῶς νὰ φυλάξω τὴν καρδιά μου, ἀφοῦ εἶμαι ἄνθρωπος ἀμαρτωλός;» Γιατὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείψει τὶς ἀμαρτίες του καὶ ἐπιστρέφει στὸ Θεὸ μετανιωμένος, ἢ μετάνοια τὸν ξαναγεννᾷ καὶ τὸν κάνει ὅλον καινούργιο.

23. Παντοῦ ἡ Ἁγία Γραφή, Παλαιὰ καὶ Καινὴ, μιλᾷ γιὰ τὴν φύλαξιν τῆς καρδιάς. Ὁ Δαβὶδ λέει· «Γιοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς πότε θὰ ἔχετε βαριὰ καρδιά;»¹¹, καὶ πάλι· «Ἡ καρδιά τους εἶναι κούφια»¹². Γιὰ ἐκείνους πάλι πού σκέφτονται μάταια, λέει· «Εἶπε μέσα στὴ καρδιά του, θὰ μείνω ἀμετακίνητος»¹³. Καὶ πάλι· «Εἶπε μέσα στὴν καρδιά του, ξεχάστηκε ὁ Θεός»¹⁴, καὶ ἄλλα πολλὰ παρόμοια. Ὁφείλει λοιπὸν ὁ μοναχὸς νὰ ἐννοεῖ τὸ σκοπὸ τῆς Γραφῆς, γιὰ ποιὸν καὶ πότε μιλάει, καὶ νὰ κρατᾷ συνεχῶς τὸν ἀγὼνα τῆς ἀσκήσεως· νὰ προσέχει τὶς ἐπιθέσεις τοῦ διαβόλου καὶ σὰν καλὸς πλοίαρχος νὰ ξεπερνᾷ τὰ κύματα, καθὼς θὰ τὸν κυβερνᾷ ἡ χάρις, χωρὶς νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὸ δρόμο του καὶ νὰ προσέχει μόνο στὸν ἑαυτὸ του· καὶ νὰ πλησιάζει τὸ Θεό, χωρὶς νὰ πλανιέται ἢ σκέψη του ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ χωρὶς περιέργεια τοῦ νοῦ του.

24. Ὁ καιρὸς τῶν ἀγώνων ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς τὴν προσευχή, ὅπως τὸν πλοίαρχο οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ τρικυμίες καὶ οἱ φουρτούνες. Γιατὶ δεχόμαστε

10. Ματθ. 7, 14.

11. Ψαλμ. 4, 3.

12. Ψαλμ. 5, 10.

13. Ψαλμ. 9, 27.

14. Ψαλμ. 9, 32.

προσβολή λογισμῶν καὶ ἐναρέτων καὶ κακῶν. Κύριος τῶν παθῶν εἶναι ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος λογισμός. Πρέπει ἐμεῖς οἱ ἡσυχαστὲς μὲ σύνεση νὰ διακρίνομε καὶ νὰ ξεχωρίζομε καὶ τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς κακίες· καὶ ποιὲς ἀρετὲς νὰ ἐργαζόμαστε μπροστὰ τοὺς ἀδελφούς μας καὶ ποιὲς μόνοι μας· καὶ ποιά εἶναι ἡ πρώτη ἀρετὴ, ποιά ἡ δεύτερη καὶ ποιά ἡ τρίτη· καὶ ποιοὶ πάθος εἶναι ψυχικὸ καὶ ποιοὶ σωματικὸ, καὶ ποιά ἀρετὴ ψυχικὴ καὶ ποιά σωματικὴ· καὶ ἀπὸ ποιά ἀρετὴ ἡ ὑπερφηφάνεια χτυπᾷ τὸ νοῦ, ἀπὸ ποιά ἔρχεται ἡ κενοδοξία, ἀπὸ ποιά πλησιάζει ὁ θυμὸς καὶ ἀπὸ ποιά ἔρχεται ἡ γαστριμαργία. Γιατὶ ὀφείλομε νὰ ἀνατρέπομε τὶς πονηρὲς σκέψεις καὶ κάθε ὑψηλοφροσύνη πού ὑψώνεται καὶ ἐμποδίζει τοὺς ἀνθρώπους νὰ γνωρίσουν τὸ Θεό¹⁵.

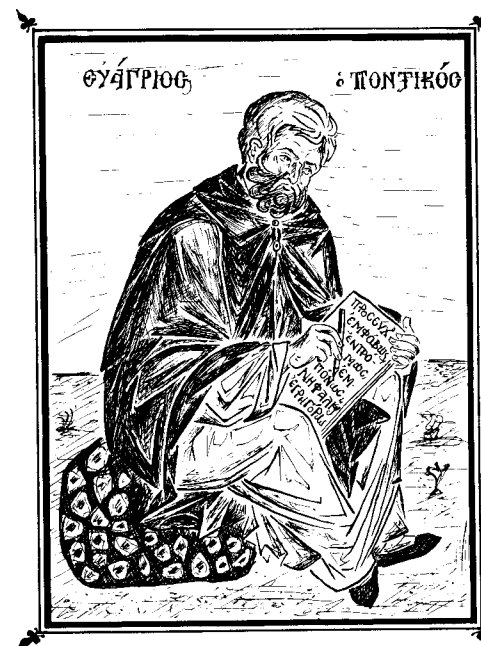
25. Πρώτη ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀμεριμνία, δηλ. θάνατος σὲ σχέση με κάθε ἄνθρωπο καὶ κάθε πράγμα. Αὐτὴ γεννᾷ τὴν ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ. Κι αὐτὴ πάλι γεννᾷ τὴ φυσικὴ ὀργή, ἡ ὁποία ἀντιστέκεται σὲ κάθε πειρασμὸ τοῦ διαβόλου. Τότε ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ βρίσκει κατοικία στὸν ἄνθρωπο καὶ διὰ μέσου τοῦ φόβου φανερώνεται ἡ ἀγάπη.

26. Πρέπει τὴν προσβολὴ τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ νὰ τὴν ἀνατρέπομε ἀπὸ τὴν καρδιά μας μὲ εὐσεβὴ ἀντιλογία κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, μήπως καὶ βρεθοῦμε νὰ προσευχόμαστε στὸ Θεὸ μὲ τὰ χεῖλη, ἐνῶ στὴν καρδιά νὰ σκεφτόμαστε τὰ ἄτοπα. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δέχεται ἀπὸ τὸν ἡσυχαστὴ προσευχὴ θολὴ καὶ περιφρονητικὴ. Σὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς ἡ Γραφῆ συνιστᾷ ἔντονα νὰ φυλάγομε τὶς αἰσθήσεις τῆς ψυχῆς. "Ἄν ὑποταχθεῖ τὸ θέλημα τοῦ μοναχοῦ στὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸ νόμο αὐτὸ θὰ κυβερνήσει καὶ ὁ νοῦς ὅσα ἐξαρτῶνται ὡς ὑπήκοοί του ἀπὸ αὐτόν, δηλ. ὅλες τὶς ψυχικὲς κινήσεις καὶ ἰδιαίτερα τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ὑπήκοοι τοῦ νοῦ. Ἀρετὴ ἐργαστήκαμε καὶ κάναμε τὸ σωστό, στρέψαμε τὴν ἐπιθυμία στὸ Θεὸ καὶ τὰ θελήματά Του, καὶ τὸ θυμὸ κατὰ τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου. Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο πού ζητεῖται ἀπὸ μᾶς; Ἡ ἐσωτερικὴ μελέτη.

27. "Ἄν ὁ σπόρος τῆς αἰσχύρῃ σπαρεῖ στὴν καρδιά σου, ὅταν κάθεσαι στὸ κελί σου, πρόσεξε. Ἀντιστάσου κατὰ τῆς κακίας, μήπως σὲ κυριεύσει. Θυμήσου τὸ Θεὸ ὅτι εἶναι παρὼν καὶ σὲ προσέχει, καὶ ὅ,τι ἔχεις στὴν καρδιά σου εἶναι φανερό μπροστὰ Του. Πές λοιπὸν στὴν ψυχὴ σου: "Ἄν φοβᾶσαι ὅμοιους σου ἀνθρώπους ἀμαρτωλοὺς νὰ μὴ δοῦν τὶς ἀμαρτίες σου, πόσο μᾶλλον τὸ Θεὸ πού ὅλα τὰ βλέπει; Καὶ ἀπὸ αὐτὸ φανερώνεται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ στὴν ψυχὴ σου. Καὶ ἂν μείνεις μαζί του, μένεις ἀκίνητος ὡς πρὸς τὰ πάθη, ὅπως εἶναι γραμμένο: «Ὅσοι στηρίζονται στὸν Κύριο εἶναι σὰν τὸ ὄρος Σιών· δὲν θὰ σαλευτεῖ στὸν αἰῶνα ὅποιος κατοικεῖ στὴν Ἱερουσαλήμ»¹⁶. Καὶ σὲ κάθε πράγμα πού κάνεις, νὰ πιστεύεις ὅτι ὁ Θεὸς βλέπει κάθε σκέψη σου καὶ δὲν θὰ ἀμαρτήσεις ποτέ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

15. Β' Κορ. 10, 5.

16. Ψαλμ. 124, 1.

ΕΥΑΓΡΙΟΣ

Ο

ΠΟΝΤΙΚΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο σοφὸς καὶ λόγιος Εὐάγριος εἶχε ἀκμάσει γύρω στὸ ἔτος 380. Χειροτονήθηκε ἀναγνώστης ἀπὸ τὸ Μ. Βασίλειο, καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Μ. Βασιλείου, τὸ Γρηγόριο Νύσσης, χειροτονήθηκε διάκονος. Διδάχτηκε τὰ ἱερὰ γράμματα ἀπὸ τὸ Γρηγόριο τὸ Θεολόγο, τοῦ ὁποῦ ἐγίνε Ἀρχιδιάκονος, ὅταν ἦταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, σύμφωνα μὲ τὴν πληροφορία τοῦ Νικηφόρου Καλλιόστου (βιβλίο ια', κεφάλ. μβ'). Κατόπιν ἀφού ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον, ἀσπάστηκε τὸ μοναχικὸ βίον¹. Προικισμένος μὲ δξύτητα νοῦ καὶ μὲ δεινότητα διατυπώσεως, μᾶς ἄφησε πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα. Ἀπὸ αὐτά, ὁ

1. Βλ. καὶ τὴ Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.

παρὼν λόγος πρὸς τοὺς ἡσυχάζοντες καὶ τὰ κεφάλαιά του σχετικὰ μὲ τὴ διάκριση τῶν παθῶν καὶ λογισμῶν, ἐπειδὴ προβάλλουν πολλὰ καὶ ὠφέλιμα διδάγματα, κρῖθηκαν ἄξια καὶ κατάλληλα νὰ συμπεριληφθοῦν στὴ Φιλοκαλία.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ύστερα ἀπὸ μιὰ ρομαντικὴ περιπέτεια καὶ κατὰ σύσταση τῆς ἁγίας Μελάνης τῆς Ρωμαίας, ὁ Εὐάγγελιος ἀπὸ τὸν Πόντο, γι' αὐτὸ καὶ Ποντικὸς καλούμενος, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἐρημὸν τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑποτάχθηκε στὸν ἅγιον Μακάριο τὸν Αἰγύπτιο. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀρχιδιάκονο ποὺ χειροτόνησε ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ ὑπηρέτησε τὸν ἅγιον Γρηγόριο τὸ Θεολόγο ὅταν πατριάρχευσε γιὰ λίγο διάστημα στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο στοιχειώθηκε στὰ θεολογικὰ γράμματα. Ἄνδρας μὲ ἐξαιρετικὴ εὐφυΐα, ποὺ ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης τὸν ἀναγνωρίζει ὡς «λεπτὸν εἰς τὸ νοῆσαι καὶ δεινὸν εἰς τὸ φράσαι».

Ἐγινε περιβόητος σὲ ὅλη τὴν Ἀνατολὴ καὶ θεωρεῖται ὅτι ἄσκησε ἀποφασιστικὴ ἐπίδραση στὴν διαμόρφωση τῆς ἀσκητικῆς παραδόσεως καὶ ἴσως συγκαταλεγόταν μεταξὺ τῶν ὁσίων τῆς Ἐρήμου, ἂν τὰ ὠριγενιστικά του φρονήματα δὲν τὸν καθιστοῦσαν ἀμφίβολο, ποὺ γι' αὐτὸ τὸν λόγο τὸν καταδίκασε ἡ Ε' οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ πολλαπλὰ ἔργα του βρίσκονται μέσα στὴν πνευματικὴ παράδοση, δίνει τὸ μέτρο τῆς ἁξίας του· γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἔχουν συμπεριλάβει τὴ «Μοναχικὴ Ὑποτύπωση», «Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν καὶ λογισμῶν», ὅπως καὶ πέντε Κεφάλαια ἀπὸ τὰ Νηπτικά του, ποὺ τὸ περιεχόμενο, ἡ δομὴ τους, οἱ ὁξείες πνευματικὲς παρατηρήσεις του καὶ οἱ λεπτὲς διακρίσεις του ἐπάνω στὰ ψεκτὰ πάθη, τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς ἀρετές, τὸν ἔχουν καταστήσει διάσημο στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση.

Ὅπως ὅλοι οἱ ἀσκητικοὶ καὶ νηπτικοὶ Πατέρες, ἔτσι καὶ ὁ Εὐάγγελιος, ἀναχωρῶντας ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς μέχρι τότε πνευματικῆς παραδόσεως, στρέφεται συνεχῶς γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τῶν λογισμῶν, τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἀρετῶν. Ἡ διδασκαλία του ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς τοὺς ἡσυχαστὲς καὶ κατ' ἐπέκταση πρὸς ὅλους τοὺς μοναχοὺς καὶ ὑποδεικνύει τρόπους ἀσκήσεως, ἀποκαλύπτει τὶς μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων, ἀναλύει τὴν φύση τῶν ψυχικῶν παθῶν καὶ προτείνει τὰ μέσα ἀντιμετωπίσεώς τους.

Ὁ λόγος του σαφής, βαθύς, κοφτερός, διεισδυτικός, μὲ αἰσθητὴ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸν ἔχει ἀναδείξει σὲ κορυφαῖο δάσκαλο τῆς ἀσκητικῆς καὶ ἡσυχαστικῆς παραδόσεως, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ὁ διάσημος σύγχρονός μας Ρώσος θεολόγος, μακαρίτης ἤδη, Γεώργιος Φλωρόφσκυ νὰ τὸν θεωρεῖ ὡς ὑπόδειγμα ἐμπειρίας καὶ σκέψεως τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Ὅλη ἡ μέχρι σήμερα ἡσυχαστικὴ παράδοση παρουσιάζει μιὰ θαυμαστὴ ἐνότητα, φυσικὰ μὲ τὶς παραλλαγές της, μέσα στὴν ὁποία εἶναι ἐνσωματωμένη ἡ διδα-

σκαλία τοῦ Εὐαγγρίου. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁρισμένα ἀκραῖα σημεῖα τῆς δὲν γίνονται δεκτὰ ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἰωάννη τῆς Κλίμακος, ὅμως στὴν Κλίμακά του μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει Εὐαγγελιακὲς θέσεις καὶ ἐκφράσεις, ἔστω καὶ ἂν τὸν ἀποκαλεῖ «θεήλατο», ἴσως περισσότερο γιὰ τὰ καταδικασθέντα ὠριγενικά του φρονήματα.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι τὰ ἀποδιδόμενα στὸν ἅγιον Νεῖλο τὸν Ἀσκητὴ «153 Κεφάλαια περὶ προσευχῆς», ἀνήκουν, ὑπὸ τὴν πίεση ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν στοιχείων, στὸν Εὐάγγριο τὸν Ποντικό, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν πλήρη σχεδὸν ἐναρμόνιση μὲ τὴ ρωμαλέα καὶ κάπως ἐλληνικὴ σκέψη του. Ἀλλωστε ὁ ἴδιος παραπέμπει στὰ 153 κεφάλαια μὲ τὴ φράση: «Τίς δὲ καὶ ἡ αἰτία τοῦ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων χρονίζοντα, διαφθεῖρειν τὴν γνώσιν, ἐν τοῖς περὶ Προσευχῆς Κεφαλαίοις ἐλέχθη». Ἀλλὰ κεφάλαια περὶ προσευχῆς δὲν ἔγραψε πλὴν τῶν 153.

Σὰν ἀσκητὴς μὲ πλούσιες ἡσυχαστικὲς καὶ πνευματικὲς ἐμπειρίες, ὁ Εὐάγγελιος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς αὐτὸς ποὺ ἀνέπτυξε περισσότερο τὴ δαιμονολογία τῶν Ἐρημῶν καὶ ἀποκάλυψε τὶς πιὸ καταπληκτικὲς καὶ πιὸ ἀπίθανες μεθοδεῖες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, γιὰ τὴν περιγραφή τῶν ὁποίων, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, αἰσχύνεται.

Ὅπως ἤδη σημειώσαμε, ὁ Εὐάγγελιος ἔχει ἀσκήσει σημαντικὴ ἐπιρροὴ στὴ διαμόρφωση τῆς μεταγενέστερης ἡσυχαστικῆς γραμματείας ποὺ ἀναφέρεται στὰ θεμελιώδη πάθη, ὥστε συγγράμματα μεταγενεστέρων ἀσκητικῶν πατέρων νὰ θεωροῦνται μεταγραφὴ ἀπὸ τὰ ἔργα του, κατὰ τὴν χρῆση συγχρόνων καλῶν θεολόγων.

Τὰ περιληφθέντα στὴ Φιλοκαλία ἀνθολογήματα ἀπὸ τὰ ἔργα του, μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὰ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὰ τῶν βαθυτάτων πνευματικῶν ἐμπειριῶν του, τῆς εὐρύτατης σκέψεώς του καὶ τῶν θαυμαστῶν καὶ καθαρῶν συλλήψεών του, ποὺ θὰ ἦταν ἀρκετὰ αὐτὰ νὰ τὸν κατατάξουν μεταξὺ τῶν Πατέρων τῆς Ἐρήμου, ἂν, ὅπως ἤδη σημειώσαμε, δὲν παγιδευόταν ἀπὸ τὰ γοητεύοντα τὴν ἐλληνικὴ σκέψη του ὠριγενικά φρονήματα.

Πηγές τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγρίου ἀποτελοῦν οἱ Γραφές. Οἱ ἀναφορὲς στὸ τετρανάγγελο, στοὺς Ἀποστόλους, στὸ ψαλτήρι καὶ στοὺς Προφῆτες εἶναι πυκνότατες, γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὶς πνευματικὲς καὶ ἀσκητικὲς ἐμπειρίες του, ποὺ ἀνακεφαλαιώνονται σὲ θεμελιώδεις ἀσκητικὲς πράξεις νηστείας, ἀγρυπνίας, προσευχῆς, στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς ἀπὸ ἀκάθαρτους λογισμοὺς καὶ στὴ μελέτη τῶν ἁγίων Γραφῶν. Καὶ «τότε, λέει, θὰ ἀνατεῖλει στὴν καρδιά σου ἀπάθεια καὶ θὰ δεῖς στὴν προσευχή σου νοῦ ἀστεροειδῆ».

Μοναχική υποτύπωση πού διδάσκει πώς πρέπει να εκτελείται ή άσκηση και ή ήσυχία

Το βιβλίο του προφήτη Ίερεμία λέγεται το εξής: «Νὰ μὴν πάρεις γυναίκα σ' αὐτὸν τὸν τόπο, γιατί λέει ὁ Θεὸς γιὰ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια πού γεννιοῦνται σ' αὐτὸν τὸν τόπο, ὅτι θὰ ἀρρωστήσουν καὶ θὰ πεθάνουν»². Τοῦτο εἶναι ἔνδειξη ἐκείνου πού λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἐκεῖνος πού ἦρθε σὲ γάμο φροντίζει γιὰ τὰ κοσμικὰ καὶ πὼς νὰ ἀρέσει στὴ γυναίκα καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸν ἄγαμο· καὶ ἡ γυναίκα πού παντρεύτηκε φροντίζει τὰ τοῦ κόσμου καὶ πὼς νὰ ἀρέσει στὸν ἄνδρα»³. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Θεὸς στὸν προφήτη Ίερεμία, τὸ ὅτι δηλ. «θὰ ἀρρωστήσουν καὶ θὰ πεθάνουν», δὲν τὸ εἶπε μόνο γιὰ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια πού θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ τὸ γάμο, ἀλλὰ ὅτι καὶ οἱ σαρκικοὶ λογισμοὶ καὶ οἱ ἐπιθυμίες, πού γεννιοῦνται μέσα στὴ καρδιά, μέσα στὸ νοσηρὸ καὶ ἄρρωστο καὶ διεφθαρμένο φρόνημα τοῦ κόσμου τούτου, θὰ πεθάνουν καὶ αὐτοὶ καὶ δὲ θὰ κληρονομήσουν τὴν ἐπουράνια ζωή. «Ἐνῶ ὁ ἄγαμος», λέει ὁ Ἀπόστολος, «μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πὼς θ' ἀρέσει στὸν Κύριο» καὶ πὼς νὰ γεννήσει τοὺς ἀειθαλεῖς καὶ ἀθάνατους καρποὺς τῆς αἰώνιας ζωῆς.

Τέτοιος εἶναι ὁ μοναχός. Καὶ τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι. Νὰ ἀπέχει ἀπὸ γυναίκα, νὰ μὴ γεννᾷ γιὸ ἢ θυγατέρα μετὰ τὴν ἔννοια πού εἶπαμε, ἀλλὰ νὰ εἶναι σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ἀσώματος καὶ ἀμερίμνος, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἀνάμιξη σὲ σκέψεις ἢ υποθέσεις τοῦ κόσμου, ὅπως λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Κανένας πού στρατολογεῖται δὲν μπλέκει στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, γιὰ νὰ ἀρέσει σ' αὐτὸν πού τὸν στρατολόγησε»⁴. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση νὰ βρίσκεται ὁ μοναχός, ἀφοῦ μάλιστα ἐγκατέλειπε ὅλα τὰ ὕλικά πράγματα τοῦ κόσμου καὶ τρέχει πρὸς τὰ καλὰ καὶ ὠραῖα τρόπαια τῆς ήσυχίας. Γιατί ἡ ἄσκηση τῆς ήσυχίας εἶναι πολὺ ὠραία καὶ καλὴ. Πράγματι πολὺ ὠραία καὶ καλὴ. Ὁ ζυγὸς τῆς εἶναι χρηστός καὶ τὸ φορτίο τῆς ἐλαφρό⁵. Γλυκὸς ὁ βίος τῆς ήσυχίας, ἡ πράξη τερπνῇ.

Θέλεις λοιπὸν ἀγαπητέ, νὰ ἀναλάβεις τὸ ζυγὸ τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ νὰ σπεύδεις πρὸς τὰ τρόπαια τῆς ήσυχίας; Ἄφησε τίς φροντίδες τοῦ κόσμου, τίς ἀρχές καὶ τίς ἐξουσίες, δηλαδή φύγε ἀπὸ τὴν ὕλη, γίνε ἀπαθής, ἔξω ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία, γιὰ νὰ μπορέσεις ἔξω ἀπὸ αὐτὰ τὰ περιστατικὰ νὰ ήσυχάσεις ὅπως πρέπει. Γιατί ἂν δὲ βγάλει κανεὶς τὸν ἑαυτό του ἔξω ἀπὸ αὐτά, δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἐπιτύχει αὐτὴ τὴν πολιτεία. Καὶ ἂν γιὰ χάρη τῆς φιλοξενίας

σοῦ ἔρθῃ λογισμὸς γιὰ πολυτελὴ φαγητά, ἄφησέ τον κατὰ μέρος καὶ μὴ πεισθεῖς διόλου σ' αὐτόν, γιατί σοῦ στήνει ἐνέδρα ὁ διάβολος· σοῦ στήνει ἐνέδρα γιὰ νὰ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ήσυχία. Ἐχεις τὸν Κύριο Ἰησοῦ πού κατηγορεῖ τὴν ψυχὴ πού φροντίζει γιὰ τέτοια, τὴ Μάρθα, καὶ λέει: «Φροντίζεις καὶ κοπιᾷς γιὰ πολλὰ, ἐνῶ ἔνα εἶναι ἀναγκαῖο», δηλαδή ἡ ἀκρόαση τοῦ θεοῦ λόγου. Γι' αὐτὸ καὶ λέει στὴ συνέχεια: «Ἐνῶ ἡ Μαρία διάλεξε τὸ καλὸ μερίδιο πού δὲ θ' ἀφαιρεθεῖ ἀπ' αὐτήν»⁶. Ἐχεις καὶ τὸ παράδειγμα τῆς χήρας στὰ Σαρεφθά, μετὰ τί φιλοξένησε τὸν προφήτη⁷. Καὶ ἂν ἔχεις μόνον φωμῖ, καὶ ἂν ἔχεις μόνον ἀλάτι, καὶ ἂν μόνο νερό, μπορεῖς μετὰ αὐτὰ νὰ ἔχεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Καὶ ἂν δὲν ἔχεις οὔτε αὐτά, καὶ μόνον μετὰ καλὴ καρδιὰ ὑποδεχθεῖς τὸν ξένο καὶ τὸν ὠφελήσεις μετὰ τὰ λόγια σου, μπορεῖς ἐπίσης νὰ λάβεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Ἐχει λεχθεῖ, ὅτι: «Ὁ λόγος εἶναι καλὸ μεγαλύτερο ἀπὸ δῶρο»⁸. Τέτοια πρέπει νὰ φρονεῖς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐλεημοσύνης. Μὴν ἐπιθυμῆσεις πλοῦτο γιὰ νὰ κάνεις ἐλεημοσύνη στοὺς φτωχοὺς. Γιατί καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπάτη τοῦ πονηροῦ πού ἔρχεται ἀπὸ κενοδοξία καὶ βάζει τὸ νοῦ νὰ ἀνακατεύεται μετὰ πολλὰ πράγματα. Ἡ χήρα τοῦ Εὐαγγελίου, σύμφωνα μετὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, μόνο μετὰ δυὸ λεπτὰ ξεπέρασε τὴν προαίρεση καὶ τὴ δύναμη τῶν πλουσίων, γιατί ἐκεῖνοι ἔριχναν στὸ γαζοφυλάκιο (χρηματοκιβώτιο) γιὰ τοὺς φτωχοὺς ἀπὸ ἐκεῖνα πού τοὺς περισσεύαν, ἐνῶ ἡ χήρα ἔριξε ὅλα ὅσα εἶχε⁹. Ὅσον ἀφορᾷ στὰ ρούχα, μὴν ἐπιθυμῆσεις νὰ ἔχεις πολλὰ. Προνόησε μόνο γιὰ ὅσα χρειάζονται στὸ σῶμα.

Ἄφησε στὸν Κύριο τὴ μερίμνά σου¹⁰ καὶ Αὐτὸς θὰ φροντίσει γιὰ σένα· γιατί Αὐτὸς νοιάζεται γιὰ μᾶς¹¹. Ἄν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τροφὴς ἢ ρούχα, μὴν ντραπῇς νὰ δεχθεῖς ὅ,τι οἱ ἄλλοι σοῦ προσφέρουν. Τὸ νὰ μὴ τὰ δεχθεῖς εἶναι εἶδος ὑπερηφάνειας. Καὶ ἂν καὶ σὺ ἔχεις περισσεύματα, δίνε σ' ἐκεῖνον πού στερεῖται. Ἔτσι θέλει ὁ Θεὸς νὰ οἰκονομοῦνται τὰ τέχνη Του, νὰ δίνει ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Τὸ περισσευμά σας νὰ συμπληρώνει τὸ ὑστέρημα ἐκείνων, ὥστε καὶ τὸ περισσεύμα ἐκείνων νὰ συμπληρώσει τὸ δικό σας ὑστέρημα καὶ νὰ γίνῃ ἰσότης, ὅπως εἶναι γραμμένο: Ὅποιος εἶχε πολλὰ, δὲν περισσεύει· καὶ ὅποιος εἶχε λίγα, δὲν στερήθηκε»¹². Ἐχοντας λοιπὸν τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὸν παρόντα καιρὸ, μὴ μεριμνᾷς γιὰ τὸ μέλλον· οὔτε γιὰ μιὰ ἡμέρα ἢ ἐβδομάδα ἢ μῆνες. Ὅταν ξημερώσει ἡ αὐριανὴ ἡμέρα, θὰ σοῦ δώσει αὐτὴ τὰ ἀπαραίτητα, ὅταν μάλιστα ἐσὺ ζητᾷς τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ὁ Κύριος: «Ζητεῖτε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ σᾶς δοθοῦν ἐπιπλέον»¹³.

6. Λουκ. 4, 41-42.

7. Γ' Βασ. 17, 9.

8. Σ. Σειρ. 18, 17.

9. Μάρκ. 12, 42.

10. Ψαλμ. 54, 23.

11. Α' Πέτρ. 5, 7.

12. Β' Κορ. 8, 13.

13. Ματθ. 6, 33.

2. Ίερ. 16, 1-4.

3. Α' Κορ. 7, 32-34.

4. Β' Τιμ. 2, 4.

5. Ματθ. 11, 30.

Μὴν ἀποκτήσεις δοῦλο, μὴν τυχὸν ὁ ἐχθρὸς μέσω αὐτοῦ προκαλέσει σκανδαλισμὸ καὶ θορυβήσῃ τὸ πνεῦμα σου καὶ ζητήσεις πολυτελέστερες τροφές. Τότε δὲ θὰ μπορέσεις νὰ φροντίζεις μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου. Καὶ ἂν ἀκόμη παρακινήθῃς σὲ τέτοιο λογισμό γιὰ χάρη τῆς σωματικῆς ἀναπαύσεως, ἐσὺ νὰ σκέπτεσαι τὸ καλύτερο· καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυση. Ἐπειδὴ πράγματι ἡ πνευματικὴ ἀνάπαυση εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὴ σωματικὴ. Καὶ ἂν ἀκόμη σοῦ ἔρθῃ ἡ σκέψη νὰ πάρεις δοῦλο γιὰ νὰ τὸν ὠφελήσεις, μὴν πεισθῇς σὲ ἓνα τέτοιο λογισμό. Γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δικό μας ἔργο, ἀλλὰ τῶν κοινοβιατῶν πατέρων. Μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου νὰ φροντίζεις καὶ ν' ἀγωνίζεσαι στὴ ζωὴ τῆς ἡσυχίας. Μὴ θελήσεις νὰ συγκατοικήσεις με ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν ὕλικὸ φρόνημα καὶ βρίσκονται σὲ περισπασμούς· ἢ μόνος σου νὰ κατοικεῖς, ἢ μαζί με ἀδελφούς ποὺ δὲν φρονοῦν τὰ ὕλικά, ἀλλὰ ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα με σένα. Ἐκεῖνος ποὺ κατοικεῖ με ἀνθρώπους ὑλόφρονες καὶ πολυάσχολους, ὅπωςδήποτε θὰ λάβει μέρος στὶς ἀσχολίες τους καὶ θὰ γίνῃ δοῦλος ἀνθρωπίνων διαταγῶν, κι ἀκόμη θὰ λάβει ὅπωςδήποτε μέρος σὲ ματαιολογίες καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα δεινὰ τους, ὀργή, λύπη, μανία γιὰ τὰ ὕλικά καὶ φόβο τῶν σκανδάλων. Καὶ μὴ συμπαρασυρθεῖς σὲ μέριμνες γονέων καὶ συγγενικῆς φιλίας, ἀλλὰ καὶ τὶς συνεχεῖς συναναστροφές μαζί τους νὰ ἀποφεύγεις μήπως σὲ ἀρπάξουν καὶ σὲ ἀποτραβήξουν ἀπὸ τὴν ἡσυχία τοῦ κελιοῦ σου καὶ σὲ φέρουν στὶς δικές τους ὑποθέσεις καὶ περισπασμούς. Γιατὶ ὁ Κύριος λέει· «Ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς νεκροὺς καὶ σὺ ἀκολούθησέ με»¹⁴.

Ἄν τὸ κελί σου εἶναι σὲ τέτοιο μέρος ὥστε νὰ τὸ φτάνουν εὐκόλα, φύγε ἀπὸ αὐτὸ καὶ μὴν τὸ λυπηθεῖς καὶ μὴν παρασυρθεῖς ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς αὐτό. Ὅλα κάνε τα καὶ κατόρθωνέ τα, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ ἡσυχάσεις καὶ νὰ εὐκαιρεῖς καὶ νὰ φροντίζεις νὰ βρεθεῖς μέσα στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ στὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἄν δὲν μπορεῖς εὐκόλα νὰ ἡσυχάσεις στὰ μέρη σου, τότε πάρε τὴν ἀπόφαση νὰ πᾶς ἄλλου ὅπου θὰ εἶσαι ἄγνωστος, καὶ πάνω σ' αὐτὴ τὴ σκέψη νὰ παρορμᾷς τὸ λογισμό σου. Γίνε σὰν ἓνας ἄριστος ἔμπορος, δοκιμάζοντας τὰ πάντα γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ ὅσα εἶναι ἡσυχὰ καὶ χρήσιμα, αὐτὰ νὰ τὰ κρατᾷς με ὅλη σου τὴ δύναμη. Ἀλλὰ σοῦ λέω, ἀγάπα τὸν ξενιτεμό, γιατί αὐτὸς σὲ γλυτώνει ἀπὸ τὰ δεινὰ περιστατικὰ τῆς πατρίδας σου καὶ σὲ κάνει νὰ ἀπολαμβάνεις μόνο τὰ καλὰ τῆς ἡσυχίας. Ἀπόφυγε τὴ διαμονὴ στὶς πόλεις καὶ ἐγκατέστησε στὴ διαμονὴ στὴν ἔρημο. Γιατὶ λέει ὁ ἅγιος Δαβίδ· «Νά, ἔφυγα μακριά· ἐγκαταστάθηκα στὴν ἔρημο»¹⁵. Ἄν εἶναι δυνατό, διόλου μὴν πατήσεις σὲ πόλη. Γιατὶ δὲ θὰ δεῖς ἐκεῖ τίποτε τὸ καλὸ, τίποτε τὸ χρήσιμο, τίποτε ποὺ νὰ σὲ ὠφελήσῃ στὴν ἀσκητικὴ σου ζωὴ. Γιατὶ λέει πάλι ὁ ἅγιος· «Εἶδα νὰ ἐπικρατεῖ στὴν πόλιν παρανομία καὶ ἀντιλογία»¹⁶.

14. Ματθ. 8, 22.

15. Ψαλμ. 54, 8.

16. Ψαλμ. 54, 10.

Νὰ ἐπιζητεῖς λοιπὸν τοὺς ἐρημικοὺς καὶ χωρὶς περισπασμοὺς τόπους. Μὴ δειλιάσεις ἀπὸ τὸ βούισμά τους. Ἄν δεῖς ἐκεῖ καὶ φαντασίες δαιμόνων, μὴ φοβηθεῖς, οὔτε νὰ ἀποφύγεις τὸ στάδιο τῆς ψυχικῆς μας ὠφέλειας. Ὑπόμεινε χωρὶς φόβο καὶ θὰ δεῖς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, τὴ βοήθεια, τὴν φροντίδα Του, καὶ ὅλη τὴν πληροφορία περὶ τῆς σωτηρίας σου. «Περίμενα ὑπομονετικά —λέει ὁ μακάριος ἄνθρωπος (Δαβίδ)— αὐτὸν ποὺ θὰ μ' ἔσωζε ἀπὸ λιποφυχία καὶ ἀπὸ καταιγίδα»¹⁷. Μὴ νικήσῃ τὴν προαίρεσή σου ἐπιθυμία ρεμβασμοῦ, γιατί ἡ περιπλάνηση με ἐπιθυμία μεταβάλλει τὸν ἄκακο νοῦ¹⁸. Ἀπὸ τὸν ρεμβασμὸ πολλοὶ πειρασμοὶ προκύπτουν. Νὰ φοβάσαι τὸ σφάλμα καὶ νὰ εἶσαι στέρεος καὶ ἀμετακίνητος στὸ κελί σου. Ἄν ἔχεις φίλους, ἀπόφυγε τὶς συχνές συναντήσεις τους. Γιατὶ ἂν τοὺς συναναστρέφῃς ἀρραία, θὰ εἶσαι πιὸ ὠφέλιμος σ' αὐτούς. Ἄν καταλάβεις ὅτι θὰ σὲ βλάψουν, καθόλου μὴν πλησιάζεις. Φίλους πρέπει νὰ ἔχεις αὐτοὺς ποὺ ὠφελοῦν καὶ βοηθοῦν στὸν ἡσυχαστικὸ σου βίον. Ἀπόφυγε τὶς συναναστροφές τῶν πονηρῶν καὶ φιλόνηκων ἀνθρώπων καὶ μὴ συγκατοικήσεις με κανένα ἀπὸ αὐτούς. Μένε μακριὰ ἀπὸ τὶς πονηρές προθέσεις τους, γιατί οὔτε τοῦ Θεοῦ γίνονται, οὔτε καὶ παραμένουν κοντά. Οἱ φίλοι σου νὰ εἶναι ἄνδρες εἰρηνικοί, ἀδελφοὶ πνευματικοί, πατέρες ἄγιοι. Γιατὶ καὶ ὁ Κύριος ἔτσι ὀνομάζει τοὺς φίλους αὐτοῦ· «Μητέρα μου καὶ ἀδελφοί μου εἶναι αὐτοὶ ποὺ κάνουν τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου»¹⁹. Με ἀνθρώπους ποὺ ἀπασχολοῦνται ἐδῶ κι ἐκεῖ, μὴ συναναστρέφεσαι. Μὴν πᾶς μαζί τους σὲ συμπόσιο, μὴν τυχὸν καὶ σὲ τραβήξουν στὶς ἀπατηλές ἀσχολίες τους καὶ σὲ ὀδηγήσουν μακριὰ ἀπὸ τὴν προσήλωσή σου στὸ ἔργο τῆς ἡσυχίας. Γιατὶ μποροῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτό. Μὴ βάζεις τὸ αὐτί σου στὰ λόγια τους, καὶ μὴν παραδεχθεῖς τὶς γνώμες τους, γιατί εἶναι πράγματι ἐπιζήμιες. Ὁ πόνος καὶ ὁ πόθος τῆς καρδιάς σου νὰ στρέφονται πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ ζηλέψεις τὸ πένθος τους. «Τὰ μάτια μου στρέφονται στοὺς πιστοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ καθήσουν μαζί μου»²⁰, λέει ὁ Δαβίδ. Καὶ ἂν κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν σύμφωνα με τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ σὲ προσκάλεσε νὰ φᾶτε μαζί, καὶ θέλεις νὰ πᾶς, πῆγαινε, ἀλλὰ γύρισε τὸ ταχύτερο στὸ κελί σου. Ἄν εἶναι δυνατό, μὴ κοιμηθεῖς ποτὲ ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου γιὰ νὰ μείνῃ γιὰ πάντα μαζί σου ἡ χάρη τῆς ἡσυχίας καὶ θὰ ἐκτελεῖς τὴν ἡσυχαστικὴ ἐργασία στὸ κελί σου χωρὶς ἐμπόδια.

Μὴν ἐπιθυμεῖς τὰ καλὰ καὶ δαπανηρὰ φαγητά· «ὅποια σπαταλᾷ, πέθανε ἂν καὶ εἶναι ζωντανή»²¹, γράφει ὁ Ἀπόστολος. Μὴ χορτάσεις με ξένα φαγητά, γιὰ νὰ μὴν τὰ ἐπιθυμεῖς καὶ σοῦ ἔρθῃ πόθος γιὰ τὰ ξένα τραπέζια, γιατί εἶναι γραμμένο· «Μὴν ξεγελαστεῖς ἀπὸ τὸ χόρτασμα τῆς κοιλιάς σου»²². Ἄν δεῖς ὅτι σὲ προσκαλοῦν συνεχῶς ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου, ἀπόφυγε νὰ πηγαίνεις, γιατί εἶναι ἐπιζήμια ἡ παραμονὴ ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου· ἀφαι-

17. Ψαλμ. 54, 9.

18. Σ. Σολ. 4, 12.

19. Ματθ. 12, 49.

20. Ψαλμ. 100, 6.

21. Α' Τιμ. 5, 6.

22. Παροιμ. 24, 15.

ρεῖ τῇ χάρι, σκοτίζει τὸ φρόνημα, μαραίνει τὸ θεῖο πόθο. Παρατήρησε ἓνα κεραμικὸ σκεῦος γεμάτο κρασί· ὅταν μείνει πολὺ καιρὸ σὲ ἓνα μέρος ἀσάλευτο, κάνει τὸ κρασί καθαρὸ καὶ εὐωδιαστό, ὅταν ὅμως μετακινεῖται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τότε τὸ κρασί γίνεται στυφὸ καὶ ἀηδιαστικό. Παρομοίωσε τὸν ἑαυτό σου λοιπὸν μὲ τὸ κρασί καὶ ὠφελήσου ἀπὸ τὸ παράδειγμα αὐτό. Κόβε τίς σχέσεις μὲ τοὺς πολλοὺς, μήπως ὁ νοῦς σου περιπέσει σὲ δεινὰ περιστατικά καὶ ταραξεί τὴν ἡσυχαστικὴ σου κατάστασι.

Φρόντιζε νὰ ἐργάζεσαι ἂν εἶναι δυνατόν ἡμέρα καὶ νύχτα, γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνεις κανέναν ἢ μᾶλλον καὶ γιὰ νὰ δίνεις σὲ ἄλλους, ὅπως συμβουλεύει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος²³, γιὰ νὰ νικήσεις ἔτσι καὶ τὸν δαίμονα τῆς ἀκηδίας καὶ νὰ ἀποδιώξεις καὶ ὅλες τίς ἄλλες ἐπιθυμίες τοῦ ἐχθροῦ. Γιατὶ στὴν ἀργία εἶναι προσαρμοσμένος ὁ δαίμονας τῆς ἀκηδίας, καὶ ὅπως λένε, περικυκλώνεται ἀπὸ ἐπιθυμίες ὅποιος δὲν ἔχει ἐργασία²⁴. Ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴ δοσοληψία δὲν θὰ διαφύγεις τὴν ἁμαρτία. Εἴτε λοιπὸν πουλᾷς, εἴτε ἀγοράζεις, ζημιώσου λίγο ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ πράγματος μήπως μὲ τὸ νὰ ἀπαιτεῖς τὴν ἀκριβὴ τιμὴ, φτάσεις στοὺς τρόπους τῆς φιλοκέρδειας καὶ καταντήσεις σ' ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν τὴν ψυχὴ, δηλαδὴ σὲ φιλονεικίες, φεύτικους ὅρκους, σὲ ἀλλαγὴ τῶν λόγων σου, καὶ μ' αὐτὰ γίνεις πρόξενος ἀτιμίας καὶ καταισχύνεις στὴν ἔντιμη ἀξία τοῦ μοναχικοῦ βίου. Γι' αὐτὸ πρόσεχε στίς δοσοληψίες σου. Ἄν προτιμᾷς τὸ καλύτερο, καὶ σοῦ εἶναι δυνατόν, ἄφησε αὐτὴ τὴν φροντίδα τῆς δοσοληψίας σὲ ἄλλον ἐμπιστο ἄνθρωπο, γιὰ νὰ μένεις καλόκαρδος καὶ νὰ ἔχεις χαρούμενες καὶ ἀγαθὲς τίς ἐλπίδες σου. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν ἡσυχία.

Καὶ τώρα θὰ σοῦ πῶ καὶ ὅσα ἐπακολουθοῦν στὴν ἡσυχία, καὶ σὺ ἄκουε καὶ κάνε ἐκεῖνα ποὺ σοῦ λέω. Ἀφοῦ καθίσεις στὸ κελί σου, συμμάζεψε τὸ νοῦ σου καὶ θυμήσου τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου, δὲς τὸ σῶμα σου νεκρό, ἐνόησε τὴ συμφορὰ, πόνεσε, παρατήρησε καλὰ καὶ ἀποστρέψου τὴ ματαιότητά τοῦ κόσμου· ἐνόησε τόσο τὴ μετριοπάθεια ὅσο καὶ τὸ ζῆλο, γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ μένεις γιὰ πάντα στὸ σκοπὸ τῆς ἡσυχίας καὶ νὰ μὴν ἐξασθενήσεις. Θυμήσου τὴν κατάστασι στὸν ἄδη. Σκέψου, πῶς ἄραγε εἶναι οἱ ψυχές στὸν ἄδη; Σὲ ποιά πικρότατη σιωπῇ; Σὲ ποιὸν φοβερότατο στεναγμό; Σὲ πόσο μεγάλο φόβο καὶ ἀγωνία; Σὲ ποιά ἀναμονή; Θυμήσου τὴν ἀκατάπαυστη ὀδύνη, τὸ ψυχικὸ καὶ ἀτελεύτητο δάκρυ. Ἀλλὰ θυμήσου καὶ τὴν ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία καὶ τὸ πῶς θὰ παρασταθοῦμε ἐμπρὸς στὸ Θεό. Νὰ φαντάζεσαι τὸ φοβερὸ καὶ φρικῶδες ἐκεῖνο δικαστήριον. Φέρε στὸ νοῦ σου τί περιμένει ὅσους ἁμαρτάνουν· τὴν αἰσχύνῃ καὶ τὴ ντροπὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ Του, ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Ὅλες τίς κολάσεις, τὸ αἰώνιο πῦρ, τὸν ἀτελεύτητο σκώληκα²⁵, τὸν τάρταρο, τὸ σκότος, τὸ τρίξιμο

23. Α' Θεσ. 2, 9.

24. Παροιμ. 13, 4.

25. Μάρκ. 9, 46.

τῶν δοντιῶν²⁶, τοὺς φόβους καὶ τὰ βασανιστήρια. Φέρε τώρα στὸ μέσο καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν ἐτοιμαστεῖ γιὰ τοὺς δικαίους. Παρησία μὲ τὸ Θεὸ Πατέρα καὶ τὸ Χριστό, μὲ ὅλους τοὺς χοροὺς ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, ἐξουσιῶν καὶ τῶν λοιπῶν, βασιλεία οὐρανῶν καὶ τὰ χαρίσματα τῆς, τῇ χαρὰ καὶ τὴν ἀπόλαυσι. Ἔχε στὴ μνήμη σου καὶ τίς δύο καταστάσεις. Καὶ γιὰ τὴν κρίσι τῶν ἁμαρτωλῶν στέναζε καὶ δάκρυζε. Βάλε ἐπάνω σου τὰ σημεῖα τοῦ πένθους ἀπὸ φόβο μήπως καὶ σὺ εἶσαι μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς δίκαιους νὰ χαίρεσαι, νὰ ἀγαλλιᾷς καὶ νὰ εὐφραίνεσαι. Καὶ φρόντισε αὐτὰ νὰ τὰ ἀπολαύσεις καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα νὰ ἀποξενωθεῖς. Κοίταξε μὴν τὰ λησμονήσεις ποτέ, εἴτε μέσα στὸ κελί σου εἶσαι, εἴτε ἔξω, μὴν ἀπομακρύνεις ἀπὸ αὐτὰ τὸ νοῦ σου, γιὰ ν' ἀποφύγεις τουλάχιστον μὲ αὐτὰ τοὺς ἀκάθαρτους καὶ βλαβεροὺς λογισμοὺς.

Νὰ νηστεύεις μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη ἐνώπιον τοῦ Κυρίου. Αὐτὸ θὰ καθίσει τίς ἀνομίες σου καὶ τίς ἁμαρτίες σου²⁷, αὐτὸ λαμπρύνει τὴν ψυχὴ, ἀγιάζει τὸ φρόνημα, διώχνει τοὺς δαίμονες καὶ φέρνει τὸν ἄνθρωπο κοντὰ στὸν Θεό. Ἀφοῦ φᾶς μιὰ φορὰ τὴν ἡμέρα, μὴν ἐπιθυμήσεις καὶ δευτέρη φορὰ, γιὰ νὰ μὴ γίνεις πολυδάπανος καὶ ταραξείς τὸ φρόνημά σου. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ μπορέσεις νὰ ἐξοικονομῇς τὰ ἀναγκαῖα γιὰ ἔργα ἀγαθοεργίας καὶ νὰ νεκρώσεις τοῦ ἴδιου τοῦ σώματός σου τὰ πάθη. Ἄν γίνῃ συνάντησι ἀδελφῶν καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ φᾶς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς φορές, μὴ λυπηθεῖς καὶ μὴ σκυθρωπάσεις. Νὰ χαίρεσαι μᾶλλον γιὰ τὴν ὑποχώρησι σὲ μιὰ ἀνάγκη καὶ νὰ εὐχαριστεῖς τὸ Θεὸ ποὺ τήρησες τὸν νόμο τῆς ἀγάπης καὶ θὰ ἔχεις ὅπωςδήποτε τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ οἰκονόμο τῆς ζωῆς σου. Καμιὰ φορὰ ἐξαιτίας ἀσθένειας συμβαίνει νὰ πρέπει νὰ φᾶς καὶ δυὸ καὶ τρεῖς καὶ περισσότερες φορές. Καὶ τότε πάλι νὰ μὴ λυπᾷσαι, γιὰ τὴν ἀρρώστιν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κρατᾷς τοὺς σωματικὸς κόπους τῆς ἀσκήσεως, ἀλλὰ νὰ ὑποχωρεῖς σὲ μερικά, γιὰ νὰ ἔχεις τὴ δύναμη νὰ γυμνάζεσαι στοὺς ἴδιους κόπους τῆς ἀσκήσεως. Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τίς τροφές, δὲν ἐμπόδισε τίποτε ὁ θεῖος λόγος, ἀλλὰ εἶπε· «Σᾶς ἔδωσα τὰ πάντα σὰν νὰ εἶναι χόρτα καὶ λάχανα, τρώτε χωρὶς νὰ ἐξετάζετε τίποτε»²⁸, καὶ· «Δὲν μολύνει τὸν ἄνθρωπο ὅ,τι τρώει»²⁹. Τὸ νὰ ἀπέχομε λοιπὸν ἀπὸ τροφές, αὐτὸ εἶναι τῆς δικῆς μας προαιρέσεως καὶ κόπος τῆς ψυχῆς.

Τὴν ἀγρυπνία, τὴν χαμαικοιτία καὶ τίς ἄλλες κακοπάθειες, εὐχαρίστως νὰ ὑπομένεις, ἀποβλέποντας στὴ μέλλουσα δόξα ἢ ὅποια πρόκειται νὰ σοῦ δοθεῖ μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἀγίους, γιὰ τὴν παθὴματα τῆς ζωῆς αὐτῆς δὲν ἔχουν καμιὰ ἀξία σὲ σύγκρισιν μὲ τὴ μέλλουσα δόξα³⁰. Ἄν ἔχεις μικροψυχία, νὰ προσεύχεσαι, ὅπως λέει ἡ Γραφή³¹. Νὰ προσεύχεσαι μὲ φόβο, μὲ τρόπο, μὲ πόνο, προσεκτικά, στοχαστικά, ἄγρυπνα. Ἔτσι πρέπει νὰ προσευχόμε-

26. Ματθ. 8, 12.

27. Ἠσ. 6, 7.

28. Γεν. 9, 3· Α' Κορ. 10, 26.

29. Ματθ. 15, 11.

30. Ρωμ. 8, 18.

31. Ἰακ. 5, 13.

στε, και μάλιστα γιατί έχουμε δόλιους και διεστραμμένους έχθρους. Γιατί όταν μᾶς βλέπουν να προσευχόμαστε, τότε και αυτοί επιτίθενται δραστήρια εναντίον μας και υποβάλλουν στο νοῦ μας εκείνα που δεν πρέπει να θυμόμαστε ή να έννοούμε την ώρα της προσευχής, για να αΐχμαλωτίσουν το νοῦ μας και να κάνουν ἄργη, μάταιη και ἄνωφελή την δέηση και ἰκεσία μας. Γιατί πράγματι εἶναι μάταιη και ἄνωφελής ἡ προσευχή, ἡ δέηση και ἡ ἰκεσία όταν δεν γίνεται με φόβο και τρόμο, προσεκτικά και ἄγρυπνα. Ἐκτός ἀπὸ αὐτό, όταν παρουσιαστῇ κανεὶς σὲ ἄνθρωπο βασιλιά, με φόβο και τρόμο και προσοχή υποβάλλει τὴν αἴτησή του· πόσο μᾶλλον στὸ Θεὸ τὸν Κύριο τῶν πάντων και στὸ Χριστὸ τὸ Βασιλιά τῶν βασιλευόντων και Ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων, πρέπει ὅμοια νὰ στεκόμαστε και με τὸν ἴδιο τρόπο νὰ κάνουμε τὴν ἰκεσία και δέησή μας; Πολὺ περισσότερο βέβαια. Γιατί Αὐτὸν και ὅλο τὸ νοερὸ πλῆθος τῶν Ἀγγέλων και οἱ χοροί, με φόβο τὸν ὑπηρετοῦν και με τρόπο δοξολογοῦν, ψάλλοντας ἀκατάπαυστα ὕμνο, μαζί με τὸν Ἄναρχο Πατέρα και τὸ Πανάγιο και Συναῖδιο Πνεῦμα, τώρα και πάντοτε και στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Κεφάλαια περὶ διακρίσεως παθῶν και λογισμῶν

Πρῶτοι δαίμονες ποὺ ἀντιστέκονται και πολεμοῦν στὴν πρακτικὴ ἄσκησι τῆς ἀρετῆς εἶναι οἱ δαίμονες ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔχει ἀνατεθεῖ νὰ πειράζουν τοὺς ἀνθρώπους στὴ γαστριμαργία και τὴ φιλαργυρία και ἐκεῖνοι ποὺ παρακινοῦν στὴ φιλοδοξία. Οἱ ἄλλοι δαίμονες ἔρχονται πίσω τους και παραλαμβάνουν ἐκείνους ποὺ προσβάλλουν οἱ πρῶτοι. Γιατί δὲν μπορεῖ νὰ πέσει κανεὶς στὰ χέρια τοῦ δαίμονα τῆς πορνείας, ἂν δὲν πέσει πρωτύτερα στὴ γαστριμαργία. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ταραξεί ὁ θυμὸς, ἂν αὐτὸς δὲν πολεμᾷ πρῶτα γιὰ φαγητά, ἢ χρήματα, ἢ δόξα. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιπέσει κανεὶς στὸν δαίμονα τῆς λύπης, ἂν δὲν ὑποστῇ πρωτύτερα τὴ στέρησι ὅλων αὐτῶν. Οὔτε θὰ διαφύγει κανεὶς τὴν ὑπερφηάνεια, ποὺ εἶναι τὸ πρῶτο γέννημα τοῦ διαβόλου, ἂν δὲν ἐξορίσει τὴ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, τὴ φιλαργυρία, ἀφοῦ κατὰ τὸν Σολομώντα, «ἡ φτώχεια κάνει τὸν ἄνθρωπο ταπεινόν»³². Καὶ γενικὰ, δὲν μπορεῖ νὰ περιπέσει ὁ ἄνθρωπος σὲ δαίμονα ἂν δὲν καταπληγῇ ἀπὸ τοὺς παραπάνω πρωτοστάτες και ἀρχηγούς δαίμονες, δηλ. τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας και τῆς φιλοδοξίας.

Γι' αὐτὸ και ὁ διάβολος με αὐτοὺς τοὺς τρεῖς λογισμοὺς πολέμησε τότε τὸν Σωτήρα στὴν ἔρημο. Πρῶτα τοῦ πρότεινε νὰ μεταβάλλει τὶς πέτρες σὲ φωμιά. Ἐπειτα, τοῦ ὑποσχέθηκε τὸν κόσμον ἂν ἔπεφτε και τὸν προσκυνούσε· και τρίτο, τοῦ εἶπε ὅτι ἂν τὸν ἀκούσει, θὰ δοξαστῇ ἐπειδὴ δὲν θὰ πάθει τίποτε ἀπὸ τὸ πέσιμό³³. Ὁ Κύριος ἀναδείχθηκε ἀνώτερος σὲ ὅλα και διέταξε τὸ διάβολο νὰ φύγει πίσω· διδάσκοντας με αὐτὰ ὅτι δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἀποκρούσουμε τὸ διάβολο, ἂν δὲν καταφρονήσουμε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λογισμούς.

2. Ὅλοι οἱ δαιμονικοὶ λογισμοὶ εἰσάγουν στὴν ψυχὴ ιδέες τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, τὶς ὁποῖες ὁ νοῦς, ἀφοῦ δώσει μορφή τὶς στριφογυρίζει μέσα του. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζει τὸ δαίμονα ποὺ τὸν πλησίασε. Παραδείγματος χάρι, ἂν ἔρθῃ στὸ νοῦ μου τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ με ζημίωσε ἢ με ἔβρισε, τότε εἶναι φανερό πὼς ἦρθε ὁ λογισμὸς τῆς μνησικαχίας. Ἄν πάλι μᾶς γίνῃ κάποια ὑπόμνησι χρημάτων ἢ δόξας, ἀπὸ αὐτὸ γίνεται γνωστὸς ὁ δαίμονας ποὺ μᾶς στενοχωρεῖ. Καὶ στοὺς ἄλλους λογισμοὺς ἐπίσης ἀπὸ τὸ πρᾶγμα ποὺ σοῦ υποβάλλει στὸ νοῦ θὰ καταλάβεις ποῖος δαίμονας βρίσκεται δίπλα σου και σοῦ υποβάλλει τὸ λογισμό.

Ἄλλὰ δὲν λέω ὅτι ὅλες οἱ μνῆμες τῶν πραγμάτων αὐτῶν προέρχονται ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἐπειδὴ και ὁ ἴδιος ὁ νοῦς ὅταν μπαίνει σὲ κίνησι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ξαναφέρνει τὶς παραστάσεις τῶν γεγονότων. Ἄλλὰ ὅσες μνή-

32. Παροιμ. 10, 4.

33. Ματθ. 4, 1-10.

μες τραβούν μαζί τους θυμὸ ἢ ἐπιθυμία ἔξω ἀπὸ τὶς φυσικὲς ἀνάγκες, ἐκεῖνες εἶναι ὅπωςδήποτε ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴ πού προκαλοῦν αὐτὲς οἱ δυνάμεις, ὁ νοὺς ἀμαρτάνει μὲ τὴ διάνοια καὶ πολεμᾷ ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴ φαντασία τοῦ νομοθέτη Θεοῦ. Ἐπειδὴ αὕτὴ ἡ λαμπρότητα παρουσιάζεται στὸ λογικὸ κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, ὅταν ἀπουσιάζουν τὰ νοήματα τῶν ὕλικῶν πραγμάτων.

3. Δὲν θὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρύνει τὶς ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις, ἂν δὲν φροντίζει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸ θυμὸ. Καὶ τὴν ἐπιθυμία θὰ τὴν ἐξαντλήσεις μὲ νηστείες, ἀγρυπνίες καὶ χαμαικοιτίες. Ἐνῶ τὸ θυμὸ θὰ τὸν ἐξημερώσεις μὲ μακροθυμίες, ἀνεξικακίες, ἀμνησικακίες καὶ ἐλεημοσύνες. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο πάθη ἀποτελοῦνται ὅλοι σχεδὸν οἱ δαιμονικοὶ λογισμοί, οἱ ὁποῖοι ρίχνουν τὸν νοῦ στὸν ὀλεθρο καὶ τὴν ἀπώλεια. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ νικήσει κανεὶς αὐτὰ τὰ πάθη, ἂν δὲ γίνεῖ ἀνώτερος ἀπὸ φαγητὰ καὶ χρήματα καὶ δόξα καὶ ἂν δὲν περιφρονῇ αὐτά, καὶ δὲν περιφρονῇ ἀκόμα καὶ τὸ σῶμα του, μὴ ἀντιστεκόμενος σὲ κείνους πού ἐπιχειροῦν πολλὰς φορὲς νὰ τὸ ραπίσουν.

Εἶναι πολὺ ἀναγκαῖο νὰ μιμηθοῦμε ἐκείνους πού κινδυνεύουν στὴ θάλασσα καὶ πετοῦν τὰ σκεύη στὸ πέλαγος λόγῳ τῆς βίας τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων. Ἄλλὰ σ' αὐτὸ ἃς προσέξομε μήπως πετάξομε τὰ σκεύη γιὰ νὰ μᾶς δοῦν οἱ ἄνθρωποι (καὶ μᾶς ἐπαινέσουν), ἐπειδὴ ἔτσι στερούμαστε τὸ μισθό μας. Καὶ θὰ πάθομε ἄλλο ναυάγιο χειρότερο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, ἀπὸ τὸ δαιμονικὸ ἄνεμο τῆς κενοδοξίας. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Κύριός μας στὰ Εὐαγγέλια, διδάσκοντας τὸν κυβερνήτη νοῦ, λέει: «Προσέχετε νὰ μὴν κάνετε τὴν ἐλεημοσύνη σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, μὲ σκοπὸ νὰ σᾶς δοῦν. Ἄν τὴν κάνετε ἔτσι, δὲν ἔχετε μισθὸ ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Πατέρα σας». Καὶ πάλι: «Ὅταν προσεύχεστε, δὲ θὰ εἴστε ὅπως οἱ ὑποκριτές. Αὐτοὶ ἀγαποῦν νὰ προσεύχονται στὶς συναγωγὰς καὶ στὶς πλατεῖες, γιὰ νὰ φανοῦν στοὺς ἀνθρώπους. Σᾶς λέω, ναί, ἔχουν λάβει τὸ μισθό τους. Καὶ ὅταν νηστεύετε, μὴ γίνεστε σκυθρωποὶ καθὼς οἱ ὑποκριτές. Ἀφανίζουν τὰ πρόσωπά τους γιὰ νὰ φανοῦν στοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύουν. Σᾶς λέω, ναί, ἔχουν λάβει τὸ μισθό τους»³⁴. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προσέξομε ἐδῶ τὸ Γιατρὸ τῶν ψυχῶν, πῶς μὲ τὴν ἐλεημοσύνη θεραπεύει τὸ θυμὸ καὶ μὲ τὴν προσευχὴ καθαρίζει τὸ νοῦ, ἐνῶ μὲ τὴ νηστεία καταμαραίνει τὴν ἐπιθυμία. Ἀπὸ αὐτὰ ἀποκτᾷ ὑπαρξὴ ὁ νέος Ἀδὰμ, ὁ Ἀδὰμ πού ξανακαινουργώνεται καὶ γίνεται ὅμοιος μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ του, τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο λόγῳ τῆς ἀπάθειας δὲν ὑπάρχει διάκριση ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ, καὶ ἐξαιτίας τῆς μιᾶς πίστεως στὸ Χριστό, δὲν ὑπάρχει εἰδωλολάτρη καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος καὶ ἐλεύθερος. Ἀλλὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλα ὁ Χριστός³⁵.

34. Ματθ. 6, 1-18.

35. Κολ. 3, 10-11.

4. Ἄς ἐξετάσομε μὲ ποιὸ τρόπο στὸν ὕπνο μας οἱ δαίμονες σχηματίζουν καὶ ἀποτυπώνουν στὸ νοῦ μας διάφορες φαντασίες. Αὐτὸ κανονικὰ συμβαίνει στὸ νοῦ ἢ μὲ τὸ νὰ βλέπει μὲ τὰ μάτια, ἢ μὲ τὸ ν' ἀκούει μὲ τ' αὐτιά, ἢ μὲ οἰαδήποτε ἄλλη αἴσθησι, ἢ διὰ μέσου τῆς μνήμης ἢ ὅποια ἀποτυπώνει στὸ νοῦ ἀνακινώντας ὅσα ἔλαβε μέσω τοῦ σώματος. Μοῦ φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ δαίμονες θέτουν σὲ κίνηση τὴ μνήμη καὶ παρουσιάζουν μορφές στὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ βέβαια τὸ σῶμα εἶναι ἀνενέργητο στὸν ὕπνο. Πῶς λοιπὸν κινοῦν τὴν μνήμη, θέλομε νὰ μάθομε. Μᾶλλον διὰ μέσου τῶν παθῶν. Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερό ἀπὸ τὸ ὅτι οἱ καθαροὶ καὶ ἀπαθεῖς δὲν παθαίνουν τέτοιο πράγμα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάποια κίνηση τῆς μνήμης φυσικὴ πού κινεῖται ἀπὸ ἐμᾶς, ἢ ἀπὸ τὶς ἅγιες (ἀγγελικὲς) δυνάμεις, κατὰ τὴν ὁποία συναντιόμαστε καὶ συναναστρεφόμαστε μὲ ἁγίους. Ἀλλὰ ἃς προσέξομε, ἐπειδὴ ἐκεῖνες τὶς εἰκόνες πού δέχεται ἡ ψυχὴ μαζί μὲ τὸ σῶμα, αὐτὲς κινεῖ ἡ μνήμη χωρὶς τὸ σῶμα. Καὶ αὐτὸ εἶναι φανερό ἀπὸ τὸ ὅτι πολλὰς φορὲς τὸ παθαίνομε αὐτὸ στὸν ὕπνο, ὅπου τὸ σῶμα εἶναι ἥρεμο. Γιατὶ ὅπως μποροῦμε νὰ βάλομε στὸ νοῦ μας νερὸ καὶ μὲ δίψα καὶ χωρὶς δίψα, ἔτσι μποροῦμε νὰ βάλομε στὸ νοῦ μας χρυσὸ μὲ πλεονεξία καὶ χωρὶς πλεονεξία. Καὶ στὰ ἄλλα ἰσχύει τὸ ἴδιο. Νὰ βρίσκομε ὅμως τέτοιες ἢ τέτοιες διαφορὲς φαντασιῶν εἶναι γνώρισμα τῆς πανουργίας τῶν δαιμόνων. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τοῦτο ἃς γνωρίζομε, ὅτι καὶ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα χρησιμοποιοῦν οἱ δαίμονες στὰ ὄνειρα, ὅπως τὸν ἦχο τῶν κυμάτων ὅταν ταξιδεύει κανεὶς.

5. Πολὺ βοηθαίει στοὺς σκοποὺς τῶν δαιμόνων ὁ θυμὸς μας ὅταν κινεῖται ἀντίθετα πρὸς τὴ φύση, καὶ εἶναι χρησιμώτατος σ' αὐτοὺς γιὰ κάθε πανουργία καὶ ἐφεύρεση κακοῦ. Γι' αὐτὸ δὲν παύουν οἱ δαίμονες νὰ ἀναταράζουν τὸ θυμὸ ἡμέρα καὶ νύχτα. Ἀλλὰ ὅταν δοῦν ὅτι δεσμεύσαμε τὸ θυμὸ μὲ τὴν πραότητα, τότε τὸν ἐξαπολύουν μὲ εὐλογοφανεῖς δικαιολογίες. Ἐτσι τὸν κάνουν ὀξύτατο γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποιήσουν γιὰ τοὺς θηριώδεις λογισμοὺς τους. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴν τὸν ἐρεθίζομε μήτε γιὰ δίκαιες μήτε γιὰ ἄδικες ὑποθέσεις καὶ νὰ μὴ δίνομε κακὸ ξίφος στοὺς δαίμονες· πράγμα πού γνωρίζω ὅτι πολλοὶ κάνουν, καὶ ἀνάβουν ἀπὸ θυμὸ γιὰ μικρὲς καὶ μηδαμινὲς ἀφορμές. Πές μου, γιὰ ποιὸ πράγμα τόσο γρήγορα φιλονεικεῖς, ἀφοῦ περιφρόνησες καὶ φαγητὰ καὶ χρήματα καὶ δόξα; Καὶ γιατί τρέφεις τὸ σκύλο (θυμὸ), ἀφοῦ ὑποσχέθηκες ὅτι δὲν θὰ ἔχεις τίποτα; Ἄν αὐτὸς γαυγίζει καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι φανερό ὅτι κάτι κατέχει καὶ τὸ φυλάει. Ἀλλὰ ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχή, γιατί γνωρίζω ὅτι ὁ θυμὸς εἶναι ἀφανιστὴς τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς προσευχῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, θαυμάζω ὅτι ὁ θυμὸς λησμονεῖ τοὺς ἁγίους πού συμβουλευοῦν σχετικὰ. Ὁ Δαβὶδ, λόγου χάρι, λέει: «Πάψε νὰ ὀργίζεσαι καὶ ἄφησε τὸ θυμό»³⁶. Ὁ Ἐκκλησιαστής πάλι

36. Ψαλμ. 36, 8.

παραγγέλλει· «'Απομάκρυνε τὸ θυμὸ ἀπὸ τὴν καρδιά σου καὶ βγάλε τὴν καρδιά ἀπὸ πάνω σου»³⁷. Καὶ ὁ 'Απόστολος προστάζει· «Νὰ ὑψώνεις σὲ προσευχή κάθε στιγμή καὶ σὲ κάθε τόπο καθαρὰ χέρια, χωρὶς ὀργή καὶ κακὲς σκέψεις»³⁸. Γιατί δὲν διδασκόμαστε ἀπὸ τὴν παλιά καὶ συμβολικὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων, ποὺ διώχνουν τοὺς σκύλους ἀπὸ τὰ σπίτια τους κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς; Αὐτὸ φανερώνει ὅτι δὲν πρέπει ὅσοι προσεύχονται νὰ ἔχουν στὴν ψυχὴ τους τὸ θυμὸ. Καὶ (εἶναι γραμμένο): «Τὸ κρασί τους εἶναι σὰν τὸ θυμὸ τῶν δρακόντων»³⁹. Οἱ Ναζιραῖοι ὅμως δὲν ἔπιναν κρασί.

Γιὰ τὸ θέμα τοῦ νὰ μὴ μεριμνοῦμε γιὰ ἐνδύματα καὶ φαγητά, περιττὸ νομίζω νὰ γράφω, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Σωτὴρας στὰ Εὐαγγέλια τὸ ἀπαγορεύει λέγοντας· «Μὴν ἀφήσετε τὴν ψυχὴ σας νὰ ἀπασχοληθεῖ μὲ τὸ τί θὰ φάτε ἢ τί θὰ πιεῖτε ἢ τί θὰ φορέσετε»⁴⁰. Γιατί αὐτὸ εἶναι τῶν ἐθνικῶν καὶ τῶν ἀπίστων καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὴν πρόνοια τοῦ Κυρίου καὶ ἀρνοῦνται τὸ Δημιουργό. Καὶ εἶναι τελείως ξένο γιὰ Χριστιανούς, ἀφοῦ πιστεύουν ὅτι καὶ τὰ δύο σπουργίτια ποὺ πουλιοῦνται ἓνα ἀσάριο⁴¹ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιστάσια τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι συνήθεια τῶν δαιμόνων: μετὰ τοὺς ἀκάθαρτους λογισμοὺς νὰ εἰσάγουν στὸ πνεῦμα μας καὶ τὶς σκέψεις γιὰ ἀνήσυχη φροντίδα, γιὰ νὰ ἀπομακρυνθεῖ ὁ Ἰησοῦς, ἀπὸ τὴ συρροή τοῦ ὄχλου⁴² τῶν σκέψεων στὸν τόπο τῆς διάνοιας, καὶ νὰ μείνει χωρὶς καρπὸ ὁ λόγος, πνιγμένος μέσα στὶς σκέψεις τῆς ἀνήσυχης φροντίδας. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπορρίψουμε αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς, ὅλη τὴν φροντίδα γιὰ τὴ συντήρησή μας ἄς τὴν ἀναθέσουμε στὸν Κύριο⁴³, ἀρκούμενοι στὰ παρόντα· καὶ ζώντας φτωχικὴ ζωὴ καὶ φορώντας πενιχρὴ ἐνδυμασία, ἄς ξεντυθοῦμε ὅλα ὅσα μᾶς ὁδηγοῦν στὴν κενοδοξία. Κι ἂν κανεὶς νομίζει ὅτι εἶναι ἄσχημο τὸ νὰ φορᾷ πενιχρὰ ροῦχα, ἄς παρατηρεῖ τὸν 'Απόστολο Παῦλο, πῶς ὑποφέροντας μὲ λιγοστὰ ροῦχα στὴν παγωνιά⁴⁴, περίμενε τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης⁴⁵. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ 'Απόστολος ὀνόμασε αὐτὸν τὸν κόσμον θέατρο καὶ στάδιο⁴⁶, ἄς δοῦμε ἂν εἶναι δυνατόν, γεμάτος μὲ λογισμοὺς ἀνήσυχης φροντίδας, νὰ τρέξει κανεὶς γοργὰ γιὰ νὰ πάρει τὸ βραβεῖο γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς καλεῖ ἀπὸ ψηλὰ ὁ Θεός⁴⁷, ἢ νὰ παλέψει μὲ τὶς ἀρχές, μὲ τὶς ἐξουσίες, μὲ τοὺς κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ κόσμου τούτου⁴⁸. Ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω αὐτό, παραδειγματιζόμενος καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ χειροπιαστὴ εἰκόνα· δηλαδὴ ὁ δρομέας θὰ ἐμποδιστεῖ ἂν φορᾷ χιτῶνα καὶ θὰ περιτυλιχτεῖ, ὅπως ὁ νοῦς ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς μέριμνας, ἂν εἶναι ἀληθινὸς καὶ ὁ λόγος ποὺ λέει ὅτι ὁ νοῦς μένει κοντὰ στὸν θησαυρό του. «Ὅπου —λέει— εἶναι ὁ θησαυρός σας, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά σας»⁴⁹.

6. Οἱ λογισμοί, ἄλλοι διακόπτουν καὶ ἄλλοι διακόπτονται. Διακόπτουν οἱ πονηροὶ λογισμοὶ τοὺς ἀγαθοὺς. Καὶ διακόπτονται ἀπὸ τοὺς ἀγαθοὺς, οἱ πονηροὶ λογισμοί. Λοιπόν, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα προσέχει στὸν λογισμὸ ποὺ θὰ κυριαρχήσει καὶ σύμφωνα μ' ἐκείνον μᾶς κατακρίνει ἢ μᾶς δέχεται. Γιὰ παράδειγμα· ἔχω ἓνα λογισμὸ φιλοξενίας γιὰ τὸν Κύριο, ἀλλὰ ὁ λογισμὸς αὐτὸς μὲ τὴν ἐπέμβαση τοῦ διαβόλου διακόπτεται, γιατί ὁ πονηρὸς μοῦ ὑποβάλλει νὰ φιλοξενήσω γιὰ χάρη τῆς φιλοδοξίας. Ἀντίθετα, ἔχω λογισμὸ φιλοξενίας γιὰ νὰ ἐπιδειχθῶ στοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλὰ ἔρχεται καλύτερος λογισμὸς καὶ τὸν διακόπτει κατευθύνοντας τὴν ἀρετὴ τῆς φιλοξενίας στὸν Κύριο, χωρὶς νὰ μὲ ἀναγκάζει νὰ φιλοξενῶ γιὰ χάρη τῶν ἀνθρώπων.

7. Οἱ διαφορὲς μεταξὺ τῶν ἀγγελικῶν, τῶν ἀνθρωπίνων καὶ τῶν δαιμονικῶν λογισμῶν, ἀφοῦ μελετήσαμε πολὺ καὶ παρατηρήσαμε, καταλάβαμε ὅτι εἶναι οἱ ἑξῆς: Οἱ ἀγγελικοὶ ἐξετάζουν τὶς φύσεις τῶν πραγμάτων καὶ ἐρευνοῦν καὶ ἐξιχνιάζουν τοὺς πνευματικὸς λόγους τους. Γιὰ παράδειγμα· γιὰ ποῖο λόγο ἔγινε ὁ χρυσὸς καὶ γιατί εἶναι σπαρμένος σὰν ἄμμος βαθιὰ μέσα στὴ γῆ καὶ βρίσκεται μὲ πολὺ κόπο. Καὶ πῶς, ἀφοῦ βρεθεῖ πλένεται μὲ νερό, μπαίνει στὴ φωτιά καὶ τότε παραδίνεται στοὺς τεχνίτες γιὰ νὰ κατασκευάσουν τὴ λυχνία τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸ θυμιατήριον καὶ τὰ μικρὰ θυμιατήρια καὶ τὶς κοῦπες⁵⁰, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μετὰ τὴ χάρη τοῦ Σωτῆρα σ' ἐμᾶς, δὲν πίνει πλέον ὁ βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας⁵¹. Ἐνῶ τοῦ Κλεόπα ἡ καρδιά καίγεται ἀπὸ αὐτὰ τὰ μυστήρια⁵².

Ὁ δαιμονικὸς λογισμὸς οὔτε τὰ γνωρίζει αὐτά, οὔτε τὰ καταλαβαίνει. Φέρνει μὲ ἀναίδεια στὸ νοῦ μόνη τὴν ἀπόκτηση τοῦ χρυσοῦ καὶ προλέγει τὴν τροφή καὶ τὴ δόξα ποὺ θὰ προκύψει ἀπὸ αὐτόν. Ὁ ἀνθρώπινος πάλι λογισμὸς οὔτε τὴν ἀπόκτηση τοῦ χρυσοῦ ζητάει, οὔτε ἐξετάζει τίνος σύμβολο εἶναι ὁ χρυσός, ἀλλὰ ἀπλῶς φέρνει στὸ νοῦ τὴ μορφή του, χωρὶς πάθος καὶ πλεονεξία. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα, ὅπου τὸ λογικόν, σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν κανόνα, γυμνάζεται μυστικά.

8. Ὑπάρχει ἓνας δαίμονας ποὺ λέγεται πλάνος καὶ ποὺ ἔρχεται στοὺς ἀδελφοὺς κατὰ τὴν αὐγή. Αὐτὸς περιπλανᾷ τὸ νοῦ ἀπὸ πόλη σὲ πόλη καὶ ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ καὶ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, γιὰ νὰ κάνει ἀθῶες τάχα συναντήσεις. Μὲ κάποιους γνώριμους κάνει συναπαντήματα μακρότερα καὶ καταστρέφει τὴν πνευματικὴ του κατάσταση ἐξαιτίας αὐτῶν ποὺ συναντᾷ. Καὶ λίγο-λίγο ὁ νοῦς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ φτάνει σὲ λησμοσύνη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς μοναχικῆς ὑποσχέσεως. Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀναχωρητὴς νὰ παρατηρεῖ αὐτὸν τὸ δαίμονα ἀπὸ ποῦ ἔρχεται καὶ ποῦ καταλήγει. Γιατί βέβαια δὲν κάνει μάταια οὔτε τυχαῖα τὸ μεγάλο αὐτὸ κύκλον, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ καταστρέψει τὴν πνευματικὴν κατάσταση τοῦ ἀναχωρητῆ, καὶ ἀφοῦ πάρει φωτιά ὁ νοῦς καὶ μεθύσει ἀπὸ τὶς πολλὰς φανταστικὰς συ-

50. Ἐξ. 24, 22-39.

51. Δαν. 5, 23.

52. Λουκ. 24, 32.

37. Ἐκκλ. 11, 10. 41. Ματθ. 10, 29. 44. Β' Κορ. 11, 27. 47. Φιλπ. 3, 14.
 38. Α' Τιμ. 2, 8. 42. Ἰω. 5, 13. 45. Β' Τιμ. 4, 8. 48. Ἐφ. 6, 12.
 39. Δευτ. 32, 33. 43. Α' Πέτρ. 5, 7. 46. Α' Κορ. 9, 24. 49. Ματθ. 6, 21.
 40. Ματθ. 6, 25, 31, 32.

ναντήσεις, νὰ πέσει κατευθείαν στὸν δαίμονα τῆς πορνείας ἢ τῆς ὀργῆς ἢ τῆς λύπης, οἱ ὅποιοι καταστρέφουν τελείως τὴν λαμπρότητα τῆς πνευματικῆς του καταστάσεως.

Ἐμεῖς ὅμως, ἂν ἔχομε σκοπὸ νὰ μάθομε λεπτομερῶς τὴν πανουργία αὐτοῦ τοῦ δαίμονα, ἅς μὴν τοῦ ἀποκριθοῦμε ἀμέσως, οὔτε νὰ τοῦ ἀναγγείλομε ὅτι γνωρίζομε τοὺς σκοποὺς του, πῶς κανονίζει διανοητικὰ τὶς συναντήσεις αὐτὲς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ὁδηγεῖ σιγά-σιγά τὸν νοῦ πρὸς τὸν πνευματικὸ θάνατο, ἐπειδὴ θὰ φύγει ἀπὸ μᾶς. Δὲν καταδέχεται νὰ κάνει τὶς πανουργίες του ἐνῶ ἐμεῖς γνωρίζομε περὶ τίνος πρόκειται. Καὶ δὲ θὰ μάθομε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θέλαμε νὰ μάθομε. Ἀλλὰ νὰ τὸν ἀφήσομε καὶ ἄλλη μία ἡμέρα ἢ καὶ δευτέρα ἀκόμη, γιὰ νὰ ὁλοκληρώσει τὴν σκευωρία του, γιὰ νὰ μάθομε καλὰ τὴν πανουργία του καὶ ὕστερα ἀφοῦ τὸν ἐλέγξομε μὲ λογικὰ ἐπιχειρήματα, νὰ τὸν ἀναγκάσομε νὰ φύγει. Ἐπειδὴ ὅμως στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ συμβαίνει νὰ εἶναι θολὸς ὁ νοῦς καὶ νὰ μὴ βλέπει μὲ ἀκρίβεια ὅσα γίνονται, ἅς γίνῃ τοῦτο μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ δαίμονα. Ἀφοῦ καθίσεις, θυμήσου μόνος σου τί σοῦ συνέβη, ἀπὸ ποῦ ἄρχισες καὶ ποῦ πῆγες, σὲ ποιὸν τόπο σὲ συνέλαβε τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας ἢ τῆς λύπης ἢ τῆς ὀργῆς καὶ πάλι πῶς συνέβησαν αὐτά. Μάθε τα καλὰ αὐτὰ καὶ παράδωσέ τα στὴ μνήμη σου, γιὰ νὰ ἔχεις ὑλικὸ νὰ τὸν ἐλέγχεις ὅταν σὲ πλησιάζει, καὶ κατηγορήσῃ τὸν κρυφὸ σκοπὸ του, καὶ δὲ θὰ τὸν ἀκολουθήσεις τοῦ λοιποῦ. Ἄν θέλεις νὰ τὸν φέρεις σὲ κατάσταση μανίας, ἔλεγχέ τον εὐθὺς μόλις ἔρθῃ καὶ φανέρωσέ του μὲ λόγια καὶ τὸν πρῶτο τόπο ποὺ μπήκες καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸν τρίτο. Γιατὶ πολὺ ὀργίζεται, μὴ ὑποφέροντας τὴ ντροπὴ. Κι ἅς εἶναι ἀπόδειξη ὅτι τοῦ μίλησες ὅπως πρέπει, τὸ ὅτι ἔφυγε ἀπὸ σένα ὁ λογισμὸς. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ σταθεῖ ὅταν ἐλέγχεται φανερά. Κι ἀφοῦ νικηθεῖ αὐτὸς ὁ δαίμονας, τότε ἔρχεται ὕπνος πολὺ βαρὺς καὶ νέκρωση μὲ μεγάλη ψυχρότητα τῶν βλεφάρων καὶ πάρα πολλὰ χασμουρητὰ καὶ βάρος στοὺς ὤμους, τὰ ὁποῖα ὅλα διαλύει μὲ συνεχῆ καὶ δυνατὴ προσευχὴ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο.

9. Πάρα πολὺ βοηθᾷ τὸ μῖσος κατὰ τῶν δαιμόνων στὴ σωτηρία μας καὶ εἶναι κατάλληλο γιὰ τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς. Κι ὅμως αὐτὸ τὸ μῖσος, δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἀνατρέφομε καὶ νὰ τὸ αὐξάνομε μέσα μας σὰν ἓνα καλὸ γέννημα, ἐπειδὴ τὰ φιλήδονα πονηρὰ πνεύματα τὸ διασκορπίζουν καὶ προσκαλοῦν πάλι τὴν ψυχὴ σὲ φιλία καὶ οἰκειότητα μαζί τους. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φιλία ἢ μᾶλλον τὴ δυσκολοθεράπευτη γάγγραινα, ὁ Γιατρὸς τῶν ψυχῶν τὴ θεραπεύει μὲ τὴν ἐγκατάλειψή· ἐπιτρέπει νὰ πάθομε κάτι φοβερὸ ἀπὸ αὐτοὺς νύχτα καὶ ἡμέρα. Καὶ ἔπειτα ἡ ψυχὴ ξαναγυρίζει στὸ ἀρχικὸ μῖσος κατὰ τῶν δαιμόνων, μαθαίνοντας νὰ λείει πρὸς τὸν Κύριο ὅπως ὁ Δαβίδ· «Τοὺς μισοῦσα μὲ μῖσος τέλειο, ἔγιναν ἐχθροὶ μου»⁵³. Γιατὶ μισεῖ μὲ τέλειο

53. Ψαλμ. 138, 22.

μῖσος τοὺς δαίμονες, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μῆτε μὲ πράξη μῆτε μὲ τὴ διάνοια ἁμαρτάνει, καὶ αὐτὸ εἶναι ἀλάνθαστο γνῶρισμα τῆς μέγιστης καὶ πρῶτου βαθμοῦ ἀπάθειας.

10. Ὅσον ἀφορᾷ στὸ δαίμονα ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ ἀναισθητὴ στὰ πνευματικὰ, τί νὰ πῶ; Ἐγὼ φοβοῦμαι νὰ γράφω γι' αὐτόν: Πῶς ἡ ψυχὴ βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τῆς κατάσταση ὅταν ἔρχεται ὁ δαίμονας αὐτός, καὶ ξεντύνεται τὸν φόβο τοῦ Κυρίου καὶ τὴν εὐλάβεια. Καὶ τὴν ἁμαρτία δὲν τὴν λογαριάζει γιὰ ἁμαρτία, καὶ τὴν παρανομία δὲν τὴ νομίζει παρανομία, καὶ τὴν κόλαση καὶ τὴν αἰώνια κρίση καὶ καταδίκη τὰ θυμᾶται σὰν ἀπλὰ λόγια, καὶ γελᾷ περιφρονητικὰ ὅταν ἀκούει γιὰ τὸ αἰώνιο πῦρ. Καὶ τάχα ὁμολογεῖ τὸ Θεό, τὶς ἐντολὰς Του ὅμως δὲν τὶς γνωρίζει. Ὅταν παρακινεῖται ἡ ψυχὴ στὴν ἁμαρτία, χτυπᾷ τὰ στήθη σου, ἀλλ' αὐτὴ δὲν τὸ αἰσθάνεται. Τῆς ὁμιλεῖς ἀπὸ τὶς Ἁγίες Γραφές, καὶ αὐτὴ ἔχει παρωθεῖ καὶ δὲν ἀκούει. Τῆς παριστάνεις πόσο ντροπὴ εἶναι ἡ ἁμαρτία μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους καὶ αὐτὴ δὲν τὸ λογαριάζει, σὰν τὸ χοῖρο ποὺ ἔκλεισε τὰ μάτια καὶ ἔσπασε τὸ φραγμό.

Τὸν δαίμονα αὐτὸν τῆς ἀναισθησίας τὸν φέρνουν λογισμοὶ κενοδοξίας ποὺ πολυκαίρισαν στὴν ψυχὴ. Τοῦ ὁποίου ἂν δέ λιγότευε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, δὲν θὰ σωζόταν κανένας ἄνθρωπος⁵⁴. Γιατὶ εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔρχονται σπάνια στοὺς ἀδελφούς. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι φανερὴ. Γιατὶ στίς συμφορὰς τῶν ἄλλων καὶ στὰ βάσανά τους ἀπὸ ἀσθένειες ἢ στίς ταλαιπωρίες ὅσων εἶναι στίς φυλακὰς ἢ στὸν αἰφνίδιο θάνατο ἄλλων, ἐξορίζεται ὁ δαίμονας αὐτός τῆς ἀναισθησίας· γιατί ἡ ψυχὴ συγκινεῖται καὶ κατανύγεται σιγά-σιγά καὶ ἔρχεται σὲ συμπάθεια, καὶ διαλύεται τὸ πέτρωμα τῆς ψυχῆς ποὺ ἐπιφέρει αὐτὸ τὸ δαιμόνιο. Αὐτὰ τὰ πράγματα ἐμεῖς δὲν τὰ ἔχομε, ἐξαιτίας τῆς ἐρήμου καὶ τῆς σπανιότητος τῶν ἀσθενῶν ἀπὸ ἀνάμεσά μας. Αὐτὸν τὸν δαίμονα θέλοντας νὰ ἐξορίσει ὁ Κύριος, διέταξε στὰ Εὐαγγέλια νὰ ἐπισκεπτόμαστε τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς φυλακισμένους· «Ἡμουν ἄρρωστος, λείει, καὶ ἦρθατε σὲ μένα»⁵⁵. Ὅμως ἅς γνωρίζομε καὶ τοῦτο: Ὅποιος ἀναχωρητῆς ἔπεσε σ' αὐτὸν τὸν δαίμονα καὶ ὅμως δὲν δέχτηκε λογισμοὺς πορνείας, οὔτε ἐγκατέλειψε τὸ κελὶ τοῦ ἀπὸ ἀκηδία, αὐτὸς δέχτηκε ὑπομονὴ καὶ σωφροσύνη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ εἶναι μακάριος γιὰ τὴν ἀπάθεια αὐτῇ. Ὅσοι ὑποσχέθηκαν νὰ ἀσχοῦν τὴ θεοσέβεια, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ συναναστρέφονται μὲ κοσμικοὺς, ἅς φυλάγονται ἀπὸ αὐτὸν τὸ δαίμονα τῆς ἀναισθησίας. Γιατὶ ἐγὼ ντρέπομαι καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ λέω καὶ νὰ γράφω γι' αὐτὸν περισσότερο.

11. Ὅλοι οἱ δαίμονες διδάσκουν στὴν ψυχὴ τὴ φιληδονία καὶ μόνο ὁ δαίμονας τῆς λύπης δὲν καταδέχεται νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἀλλὰ σ' ὅσους μπαίνει, διαφθείρει τοὺς λογισμοὺς τους, κόβοντας κάθε ἡδονὴ τῆς ψυχῆς καὶ

54. Ματθ. 24, 22.

55. Ματθ. 25, 36.

ξεραίνοντάς την με τὴ λύπη, ἀφοῦ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ λυπημένου ξεραίνονται τὰ ὅστα⁵⁶. Καὶ ὅταν τὸν πολεμᾷ μέτρια, κάνει τὸν ἀναχωρητὴ δόκιμο καὶ ἄξιο, γιατί τὸν πείθει νὰ μὴν πλησιάζει κανένα πράγμα τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἀποφεύγει κάθε ἡδονή. Ὅταν ἐπιμένει πολὺ αὐτὸς ὁ δαίμονας γεννᾷ λογισμοὺς ποὺ συμβουλεύουν τὴν αὐτοκτονία ἢ ἀναγκάζουν σὲ φυγὴ μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ βρίσκεται κανεὶς. Πράγμα ποὺ νομίζω ἔπαθε ὁ ἅγιος Ἰώβ, ὅταν τὸν ἐνοχλοῦσε ὁ δαίμονας αὐτός, γιατί λέει· «Μακάρι νὰ μπορούσα νὰ φονεύσω τὸν ἐαυτό μου ἢ νὰ παρακαλέσω ἄλλον νὰ τὸ κάνει αὐτό»⁵⁷. Αὐτοῦ τοῦ δαίμονα σύμβολο εἶναι ἡ ὀχιά, τῆς ὁποίας τὸ δηλητήριο ὅταν δίνεται με μέτρο γίνεται ἀντίδοτο στὰ δηλητήρια τῶν ἄλλων θηρίων, ὅταν ὅμως δίνεται πολὺ φονεύει καὶ τὸ ἴδιο τὸ ζῶο. Σ' αὐτὸ τὸ δαιμόνιο παρέδωσε ὁ Παῦλος αὐτὸν ποὺ ἀμάρτησε στὴν Κόρινθο. Γι' αὐτὸ ξαναγράφει, λέγοντας στοὺς Κορίνθιους νὰ δείξουν σ' αὐτὸν ἀγάπη, μήπως ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη τὸν καταπιεῖ ὁ διάβολος⁵⁸. Ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμη μετάνοια προξενεῖ αὐτὸ τὸ πνεῦμα με τὸ νὰ θλίβει τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἐκείνους ποὺ τοὺς κεντοῦσε αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ κατέφευγαν στὸ Θεό, τοὺς ὀνόμαζε «γεννήματα ἐχιδνῶν» καὶ ἔλεγε· «Ποιὸς σὰς ἔδειξε νὰ ξεφύγετε ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ ὀργή; Δώστε λοιπὸν καρποφορία ἄξια τῆς μετάνοιας καὶ μὴ θαρρέψετε λέγοντας, πατέρας μας εἶναι ὁ Ἀβραάμ»⁵⁹. Ὅμως ὁ καθένας ποὺ μιμήθηκε τὸν Ἀβραάμ καὶ ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του⁶⁰, αὐτὸς ἔγινε δυνατότερος καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν δαίμονα τῆς λύπης.

12. Ὅποιος νίκησε τὸ θυμὸ, αὐτὸς νίκησε τοὺς δαίμονες. Ὅποιος εἶναι δοῦλος τοῦ θυμοῦ, αὐτὸς εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ μοναχικὸ βίον καὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ Σωτήρα μας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Κύριος, ὅπως λέει ἡ Γραφή, «διδάσκει στοὺς πράους ἀνθρώπους τοὺς δρόμους Του»⁶¹. Γι' αὐτὸ καὶ δύσκολα κυριεύεται ὁ νοῦς τῶν ἀναχωρητῶν ὅταν καταφεύγει στὴν πεδιάδα τῆς πραότητος, ἐπειδὴ καμιὰ ἀρετὴ σχεδὸν δὲν φοβοῦνται οἱ δαίμονες, ὅσο τὴν πραότητα. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τὴν εἶχε ὁ μέγας Μωυσῆς καὶ ὀνομάστηκε «πράος περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁶². Καὶ ὁ ἅγιος Δαβὶδ ἔκρινε ὅτι ἡ πραότητα εἶναι ἄξια νὰ τὴν θυμᾶται καὶ ὁ Θεός· «Θυμήσου, ἔλεγε, τὸ Δαβὶδ καὶ ὅλη τὴν πραότητά του»⁶³. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Σωτήρας μας διέταξε νὰ γίνουμε μιμητὲς τῆς πραότητάς Του, λέγοντας· «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πράος καὶ ταπεινὸς καὶ θὰ βρεῖτε ἀνάπαυση στὴν ψυχὴ σας»⁶⁴. Ὅποιος νηστεύει ἀπὸ φαγητὰ καὶ ποτὰ, ἐρεθίζει ὅμως τὸν θυμὸ με πονηροὺς λογισμοὺς, αὐτὸς εἶναι ὅμοιος με πλοῖο ποὺ ταξιδεύει στὸ πέλαγος καὶ ἔχει δαίμονα γιὰ πλοίαρχο. Γι' αὐτὸ ἂς προσέξουμε τὸν σκύλο μας, δη-

56. Παροιμ. 17, 22.

57. Ἰώβ 30, 24.

58. Β' Κορ. 2, 7.

59. Ματθ. 3, 8.

60. Γεν. 12, 1.

61. Ψαλμ. 24, 9.

62. Ἀριθ. 12, 3.

63. Ψαλμ. 131, 1.

64. Ματθ. 11, 29.

λαδὴ τὸ θυμὸ, καὶ ἂς τὸν διδάξουμε νὰ σκοτώνει μόνο τοὺς λύκους καὶ ὄχι νὰ τρώει τὰ πρόβατα, ἀλλὰ νὰ δείχνει πραότητα πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

13. Ἀπ' ὅλους τοὺς λογισμοὺς, μόνο ὁ λογισμὸς τῆς κενοδοξίας ἔχει ἀφθονία ὕλικου καὶ περιλαμβάνει ὁλόκληρο σχεδὸν τὸν κόσμον καὶ ἀνοίγει κρυφὰ τίς πόρτες σ' ὅλους τοὺς δαίμονες, σὰν πονηρὸς προδότης κάποιας πόλεως. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ ἐξευτελίζει τὸ νοῦ τοῦ ἀναχωρητῆ γεμίζοντάς τον με πολλὰ λόγια καὶ ἀσχολίες καὶ καταστρέφει τίς προσευχὲς του με τίς ὁποῖες προσπαθεῖ νὰ θεραπεύσει τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς του. Αὐτὸν τὸ λογισμὸ τὸν μεγαλώνουν με τὴν ἥττα τοὺς ὅλοι μαζί οἱ δαίμονες καὶ μέσω αὐτοῦ εἰσέρχονται καὶ πάλι στὶς ψυχές, κι ἔτσι κάνουν τὴν τελευταία κατάσταση χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη⁶⁵. Ἀπὸ αὐτὸν τὸ λογισμὸ γεννιέται καὶ ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας, ὁ λογισμὸς ποὺ κατακρήμνισε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ τὸ σατανᾶ ποὺ εἶχε πρὶν τὴ σφραγίδα τῆς ὁμοιώσεως με τὸ Θεὸ καὶ τὸ στεφάνι τῆς ὁμορφιάς. Νὰ ξεφύγεις λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸν τὸν λογισμὸ τῆς κενοδοξίας καὶ νὰ μὴν ἀργοπορήσεις, γιὰ νὰ μὴ παραδώσουμε τὴ ζωὴ μας σὲ ἄλλους καὶ τὸ βίον μας σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἔλεος⁶⁶, δηλ. στοὺς δαίμονες. Αὐτὸν τὸν δαίμονα τὸν διώχνει ἡ ἐπίμονη προσευχὴ καὶ τὸ νὰ μὴν κάνει κανεὶς θεληματικὰ ἢ νὰ λέει τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βοηθοῦν στὴν καταραμένη κενοδοξία.

14. Μόλις ὁ νοῦς τοῦ ἀναχωρητῆ νιώσει λίγη ἀπάθεια, τότε ἀποκτώντας ἄλογο κενοδοξίας τρέχει με αὐτὸ στὶς πόλεις κουβαλώντας μέσα του καθαρὴ ἐπιθυμία γιὰ δόξα καὶ ἔπαινο. Τότε, κατὰ θεῖα οἰκονομία, ἀφοῦ ἐπιτεθεῖ ἐναντίον του τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας καὶ ἀφοῦ τὸν ἀποκλείσει σὲ μία μάντρα τῶν χοίρων, τὸν μαθαίνει νὰ μὴν ἀφήνει τὸ κρεβάτι του πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ὑγεία, οὔτε νὰ μιμεῖται τοὺς ἄτακτους ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι ἐνῶ ἔχουν ἀκόμη ὑπολείμματα τῆς ἀσθενείας τους, βγαίνουν στὸ δρόμο καὶ πηγαίνουν παράκαιρα σὲ λουτρὰ καὶ παθαίνουν ὑποτροπὴ τῆς ἀσθενείας τους. Γι' αὐτὸ ἂς καθόμαστε στὸ κελί μας καὶ ἂς προσέχουμε τοὺς ἐαυτοὺς μας μᾶλλον, γιὰ νὰ προκόβουμε στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ γινώμαστε δυσκίνητοι πρὸς τὴν κακία. Καὶ ἀσχολούμενοι με τὴ γνώση τῶν θείων, νὰ δεχόμαστε πλήθος ἱερῶν σκέψεων. Καὶ καθὼς θ' ἀνυψωνόμαστε πάλι, ν' ἀξιωνόμαστε νὰ βλέπομε καθαρότερα τὸ φῶς τοῦ Σωτήρα μας.

15. Δὲν μπορῶ νὰ γράφω ὅλες τίς κακουργίες τῶν δαιμόνων. Καὶ ὅσα κακὰ μηχανεύονται, ντρέπομαι νὰ τὰ διηγηθῶ λεπτομερῶς, ἐπειδὴ φοβοῦμαι νὰ μὴν ὑποστοῦν βλάβη οἱ πιὸ ἄδολοι καὶ ἄκακοι ποὺ θὰ τὰ διαβάσουν. Πλὴν ὅμως θὰ διηγηθῶ τίς πανουργίες τοῦ δαίμονα τῆς πορνείας καὶ ἄκουσέ τις. Ὅταν κανεὶς ἀποκτήσει τὴν ἀπάθεια τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς του καὶ οἱ αἰσχροὶ λογισμοὶ γίνουν ψυχρότεροι, τότε παρουσιάζει ἄν-

65. Ματθ. 12, 45.

66. Παροιμ. 5, 9.

δρες καὶ γυναῖκες νὰ παίζουν μεταξύ τους καὶ κάνει τὸν ἀναχωρητὴ νὰ γίνῃ θεατὴς αἰσχροῦν πραγμάτων καὶ σχημάτων. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ πειρασμὸς δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πολυκαιρίζουν. Ἐπειδὴ ἡ ἐπίμονη προσευχὴ καὶ ὁ πολὺ περιορισμένος τρόπος ζωῆς μὲ νηστεία, ἀγρυπνία καὶ γύμναση σὲ πνευματικὲς θεωρίες, διώχνουν αὐτὸν τὸν πειρασμὸ σὰν ἄνυδρο σύννεφο. Συμβαίνει ἀκόμη καὶ ἀγγίζει τὶς σάρκες γιὰ νὰ τὶς ξεσηκώσῃ στὴν παράλογη διέγερση, καὶ ἄλλα πάρα πολλὰ ἐπινοεῖ αὐτὸς ὁ πονηρὸς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ φανερώσωμε καὶ νὰ τὰ γράψωμε. Πολὺ βοηθάει ἐναντίον τῶν λογισμῶν αὐτῶν ὁ ὑπερβολικὸς θυμὸς ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ δαίμονα. Αὐτὸν τὸ θυμὸ τὸν φοβᾶται πολὺ ὅταν ξεσηκώνεται σφοδρὸς ἐναντίον τῶν λογισμῶν καὶ καταστρέφει τὰ σχέδιά του. Καὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ «νὰ θυμῶντε, ἀλλὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε»⁶⁷. Αὐτὸς ὁ θυμὸς εἶναι χρήσιμο φάρμακο στὴ ψυχὴ κατὰ τῶν πειρασμῶν.

Μιμεῖται αὐτὸν τὸ δαίμονα καὶ ὁ δαίμονας τῆς ὀργῆς, μὲ τὸ νὰ δημιουργεῖ πλαστὲς φαντασίες γιὰ γονεῖς ἢ φίλους ἢ συγγενεῖς ὅτι βρίζονται ἀπὸ ἀνάξια πρόσωπα, καὶ ξεσηκώνει τὸ θυμὸ τοῦ ἀναχωρητὴ νὰ πεῖ ἢ νὰ κάνει κάτι κακὸ ἐναντίον τους. Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσέχομε, καὶ νὰ ἀπομακρύνωμε γρήγορα τὸν νοῦ μας ἀπὸ τὶς φαντασίες αὐτές, γιὰ νὰ μὴν πολυκαιρίσουν καὶ γίνουν ἀναμμένος δαυλὸς στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Σ' αὐτοὺς τοὺς πειρασμοὺς πέφτουν περισσότερο οἱ θυμῶδεις καὶ εὐέξαπτοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ καὶ τὴν γνώση τοῦ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

16. Τὰ νοήματα αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα, ὁ Κύριος, ὅπως τὰ πρόβατα στὸν καλὸ βοσκό, τὰ παρέδωσε στὸν ἄνθρωπο. Καὶ εἶναι γραμμένον· «Ἔδωσε σὲ κάθε ἄνθρωπο τὸ νόημα μέσα στὸ νοῦ του»⁶⁸, ἀφοῦ ἔνωσε μὲ τὸν ἄνθρωπο τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν ὀργὴ γιὰ βοήθειά του, γιὰ νὰ ἐξορίξῃ μὲ τὸ θυμὸ τὰ νοήματα τῶν λύκων δαιμόνων, καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀγαπᾷ τὰ πρόβατα ἄν καὶ πολλὰς φορὲς τὸν χτυποῦν βροχὲς καὶ ἄνεμοι. Τοῦ ἔδωσε ἀκόμη ὁ Κύριος καὶ νομὴ γιὰ νὰ βόσκει τὰ πρόβατα, καὶ τόπο χλόης καὶ νερὸ ἀναπαύσεως⁶⁹, καὶ ἄρπα καὶ κιθάρα καὶ ραβδὶ καὶ στήριγμα, γιὰ νὰ τραφεῖ καὶ νὰ ντυθεῖ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νοητὸ ποίμνιο καὶ νὰ μαζέψῃ χορτάρια τοῦ βουνοῦ. Γιατὶ λέει· «Ποιὸς βόσκει ἓνα κοπάδι καὶ δὲν τρώει ἀπὸ τὸ γάλα του;»⁷⁰

Πρέπει λοιπὸν ὁ ἀναχωρητὴς νὰ φυλάγῃ νύχτα καὶ ἡμέρα αὐτὸ τὸ ποίμνιο, μήπως κανένα πρόβατο τὸ φᾶνε τὰ θηρία ἢ πέσει στοὺς ληστές. Κι ἂν συμβεῖ τίποτα τέτοιο στὸ δασῶδες φαράγγι, εὐθὺς νὰ τὸ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λιονταριοῦ καὶ τῆς ἀρκουδᾶς⁷¹. Καὶ τρώγεται ἀπὸ τὰ θηρία ἢ σκέψῃ γιὰ τὸν ἀδελφὸ μας, ἂν βόσκει μέσα μας μὲ μίσος· καὶ ἡ σκέψῃ τῆς γυναίκας, ἂν γυρίζει στὸ μυαλὸ μὲ αἰσχροὺ ἐπιθυμίας· καὶ ἡ σκέψῃ τοῦ ἀση-

67. Ψαλμ. 4, 5.

68. Ἐβρ. 10, 16.

69. Ψαλμ. 22, 2.

70. Α' Κορ. 9, 7.

71. Α' Βασ. 17, 35.

μιοῦ καὶ τοῦ χρυσαφιοῦ, ἂν κατοικεῖ μέσα μας ἐνωμένη μὲ τὴν πλεονεξία· καὶ τὰ νοήματα τῶν θείων χαρισμάτων, ἂν βόσκουν στὴ διάνοιά μας ἐνωμένα μὲ τὴν κενοδοξία. Καὶ στὰ ὑπόλοιπα νοήματα τὸ ἴδιο θὰ συμβεῖ, ὅταν κλέβονται ἀπὸ τὰ πάθη. Καὶ δὲν πρέπει νὰ φυλάγομε τοὺς λογισμοὺς μας μόνο τὴν ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ τὴ νύχτα, ἀγρυπνώντας. Γιατὶ μπορεῖ μὲ τὴν αἰσχροὺ καὶ πονηρὴ φαντασία νὰ χάσεις τὸ πρόβατο. Καὶ αὐτὸ ἐννοοῦν τὰ λόγια τοῦ ἁγίου Ἰακώβ: «Δὲν σοῦ ἔφερα πρόβατο σκοτωμένο ἀπὸ θηρία. Ἐγὼ ἀναπλήρωνα τὰ κλεμμένα τῆς ἡμέρας καὶ τὰ κλεμμένα τῆς νύχτας. Καὶ κατάντησα νὰ μὲ καίει ὁ ἥλιος τὴν ἡμέρα καὶ νὰ ὑποφέρω τὴν παγωνιά τῆς νύχτας. Κι ἔφευγε ὁ ὕπνος ἀπὸ τὰ μάτια μου»⁷². Ἄν τώρα ἀπὸ τὸν πολὺ κόπο ἔρθῃ ἀκηδία, τότε ἂς πᾶμε λίγο στὴν πέτρα τῆς θείας γνώσεως, ἂς πάρωμε τὴν ἄρπα κι ἂς χτυπήσωμε μὲ τὶς ἀρετὲς τὶς χορδὲς τῆς γνώσεως. Ἄς βοσκήσωμε πάλι τὰ πρόβατα κάτω ἀπὸ τὸ ὄρος Σινᾶ, γιὰ νὰ μᾶς καλέσει κι ἐμᾶς ὁ Θεὸς τῶν πατέρων μας ἀπὸ τὴ βᾶτο⁷³ καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὴ γνώση τῶν ὑπερφυσικῶν Του ἐνεργειῶν.

17. Τὴ λογικὴ φύση ποὺ θανατώθηκε ἀπὸ τὴν κακία, τὴν ἀνασταίνει ὁ Χριστὸς μὲ τὴ θεωρία τῆς αἰωνιότητος. Καὶ ὁ Πατέρας Του, τὴν ψυχὴ ποὺ πέθανε τὸ θάνατο τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀνασταίνει διὰ μέσου τῆς γνώσεώς Του. Καὶ αὐτὸ ἐννοεῖ ὁ Παῦλος, λέγοντας· «Ἄν ἔχομε πεθάνει μαζί μὲ τὸ Χριστό, πιστεύομε ὅτι καὶ θὰ ζήσωμε μαζί Του»⁷⁴.

18. Ὅταν ὁ νοῦς ξεντυθεῖ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο καὶ ντυθεῖ τὸν ἄνθρωπο τῆς χάρης, τότε θὰ δεῖ καὶ τὴν κατάστασή του κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ὅμοια μὲ σάπφειρο ἢ μὲ οὐράνιο χρῶμα. Αὕτῃ τὴν κατάστασιν τὴν ὀνομάζει ἡ Γραφὴ «τόπο Θεοῦ» ποὺ τὸν εἶδαν οἱ πρεσβύτεροι πάνω στὸ ὄρος Σινᾶ⁷⁵.

19. Οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες, ἄλλοι πειράζουν τὸν ἄνθρωπο ὡς ἄνθρωπο· ἄλλοι τὸν πειράζουν σὰν ἄλογο ζῶο. Οἱ πρῶτοι ἔρχονται καὶ μᾶς βάζουν σκέψεις κενοδοξίας ἢ ὑπερηφάνειας ἢ φθόνου ἢ κατηγορίας, οἱ ὁποῖες δὲν ἐνοχλοῦν τὰ ζῶα. Ἐνῶ οἱ δεῦτεροι μᾶς κινοῦν παρὰ φύσιν τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία. Αὐτὰ τὰ πάθη εἶναι κοινὰ σ' ἐμᾶς καὶ τ' ἄλογα ζῶα καὶ τὰ καλύπτει ἡ λογικὴ φύση μας. Γι' αὐτὸ λέει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα πρὸς τοὺς λογισμοὺς ποὺ συμβαίνουν στοὺς ἀνθρώπους· «Ἐγὼ εἶπα, εἰστε θεοὶ καὶ ὅλοι σας γιοὶ τοῦ Ὑψίστου· ἐσεῖς πεθαίνετε σὰν ἄνθρωποι καὶ πέφτετε σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες»⁷⁶. Πρὸς τοὺς λογισμοὺς ποὺ κινοῦνται παρὰ λόγον τί λέει; «Μὴ γίνεστε σὰν τὸ ἄλογο καὶ τὸν ἡμίονο, ποὺ δὲν ἔχουν καμιά σύνεση. Μὲ γκέμια καὶ χαλινάρια θὰ σφίξεις τὰ σαγόνια αὐτῶν ποὺ δὲ σὲ πλησιάζουν»⁷⁷. Ἄν τώρα ἡ ψυχὴ ποὺ ἁμαρτάνει πρέπει νὰ πεθάνῃ⁷⁸, φανερὸ εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὡς ἄνθρωποι πεθαίνουν καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους θάβονται, ἐνῶ

72. Γεν. 31, 39.

73. Γεν. 3.

74. Β' Τιμ. 2, 11.

75. Ἐξ. 24, 10.

76. Ψαλμ. 81, 6.

77. Ψαλμ. 31, 9.

78. Ἰεζ. 18, 4.

οἱ ἄλογοι, ὅταν θανατωθοῦν, δηλ. καταπέσουν, θὰ φαγωθοῦν ἀπὸ γύπες καὶ κοράκια. Τὰ νεογέννητα αὐτῶν, ἄλλα ἐπικαλοῦνται τὸν Κύριο⁷⁹, ἄλλα ἀνακατώνονται μέσα στὸ αἷμα τῶν πτωμάτων⁸⁰. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτιά γιὰ νὰ ἀκούει, ἅς ἀκούει.

20. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς σὲ πλησιάσει καὶ σὲ πληγώσει καὶ θέλεις, ὅπως λέει ἡ Γραφή, νὰ γυρίσεις τὸ μαχαίρι στὴν καρδιά του⁸¹, κάνε ὡς ἐξῆς· ἀνάλυσε μέσα σου τὸ λογισμό ποὺ σοὺ ὑπέβαλε, ποιὸς εἶναι, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται καὶ ποιὸ εἶναι ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ποὺ στεναχωρεῖ περισσότερο τὸν νοῦ. Καὶ ἐξηγοῦμαι. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι σοὺ ἦρθε λογισμὸς φιλαργυρίας. Διαίρεσε αὐτὸν τὸ λογισμό σὲ τέσσερα μέρη: στὸ νοῦ ποὺ δέχτηκε τὸ λογισμό, στὴν ἔννοια τοῦ χρυσοῦ, στὸν ἴδιο τὸ χρυσὸ καὶ στὸ φιλόργυρο πάθος. Καὶ τότε ρώτησε: Ποιὸ ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀμαρτία; Ὁ νοῦς; Μὰ αὐτὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἔννοια τοῦ χρυσοῦ; Κανεὶς ποὺ ἔχει νοῦ δὲ θὰ πεῖ τέτοιο πράγμα. Ὁ χρυσός; Καὶ τότε γιατί ἔγινε; Ἐπεται λοιπὸν ὅτι αἰτία τῆς ἀμαρτίας εἶναι τὸ φιλόργυρο πάθος, τὸ ὁποῖο στὴν οὐσία του δὲν ὑπάρχει, οὔτε ἔννοια πράγματος εἶναι, ἀλλὰ εἶναι μιὰ μισάνθρωπη ἡδονὴ ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὸ αὐτεξούσιο καὶ ἀναγκάζει τὸ νοῦ νὰ κάνει κακὴ χρῆση τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ· τὴν ἡδονὴ αὐτὴ ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προστάζει νὰ τὴν ἀποκόπτομε. Καὶ μὲ τὴν ἔρευνά σου αὐτὴ θὰ καταστραφεῖ ὁ λογισμὸς, καθὼς θὰ ἀναλύεται στὴ θεωρητικὴ του βάση, ἀλλὰ θὰ φύγει ἀπὸ σένα καὶ τὸ δαιμόνιο, ἀφοῦ θὰ ὑψωθεῖ ἢ διάνοιά σου ἀπὸ τὴ γνώση αὐτῆς.

Ἄν δὲν θέλεις νὰ μεταχειριστεῖς τὸ δικό του μαχαίρι ἐναντίον του καὶ ἔχεις πόθο νὰ τὸν καθυποτάξεις μὲ τὴ δική σου σφεντόνα, τότε πάρε πέτρα μέσα ἀπὸ τὸ τσομπάνικο σακούλι σου καὶ ἐξέταζε τὴ θεωρία τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ. Πῶς δηλαδὴ ἄγγελοι καὶ δαίμονες πλησιάζουν τὸ δικό μας κόσμο, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν πλησιάζομε στοὺς κόσμους τους; Γιατί οὔτε τοὺς ἀγγέλους μπορούμε νὰ ἐνώσουμε μὲ τὸ Θεὸ περισσότερο ἀπὸ ὅτι εἶναι ἐνωμένοι, οὔτε τοὺς δαίμονες θέλομε νὰ τοὺς κάνομε πιὸ ἀκάθαρτους ἀπ' ὅ,τι εἶναι. Καὶ πῶς ξέπεσε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὁ ἑωσφόρος ποὺ ἀνατέλλει τὸ πρωὶ καὶ τσακίστηκε στὴ γῆ;⁸² Αὐτὸς θεώρησε τὴ θάλασσα σὰν λεκάνη καὶ τὸν τάρταρο τῆς ἀβύσσου σὰν αἰχμάλωτό του· ἀναβράζει τὴν ἄβυσσο ὅπως τὸ φουσέρι τῆ φωτιά στὸ χαλκουργεῖο⁸³, καὶ ταράζει ὅλους ἀπὸ τὴν κακία του θέλοντας νὰ ἐξουσιάζει τὰ πάντα. Ἡ θεωρία αὐτῶν τῶν πραγμάτων πληγώνει πάρα πολὺ τὸ δαίμονα καὶ τρέπει σὲ φυγὴ τὸ στράτευμά του. Ἀλλὰ αὐτὰ συμβαίνουν σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἥρεμα καθαριστεῖ ἀπὸ τὰ πάθη τους καὶ βλέπουν σ' ἓνα βαθμὸ τίς αἰτίες καὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων. Οἱ ἀκάθαρτοι ὁμῶς δὲν γνωρίζουν τὴ θεωρία αὐτῆς, οὔτε καὶ ἂν τὴ μάθουν ἀπὸ ἄλλους καὶ τὴ λένε καὶ τὴν ξαναλένε θ' ἀκουστοῦν, ἐξαιτίας τῆς σκόνης καὶ τοῦ θορύ-

79. Ψαλμ. 146, 9.

81. Ψαλμ. 36, 15.

83. Ἰώβ 41, 23.

80. Ἰώβ 39, 30.

82. Ἠσ. 14, 12.

βου ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὰ πάθη τους κατὰ τὸν πόλεμο τῶν δαιμόνων. Γιατί πρέπει τὸ στράτευμα τῶν ἀλλοφύλων νὰ ἡρεμήσει, γιὰ νὰ βγεῖ μόνος ὁ Γολιάθ καὶ νὰ συμπλακεῖ μὲ τὸ Δαβὶδ μας⁸⁴. Παρόμοια ἅς χρησιμοποιήσουμε καὶ τὴ διαίρεση τοῦ πολέμου καὶ τὴν τακτικὴ γιὰ ὅλους τοὺς ἀκάθαρτους λογισμούς.

21. Ὅταν οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ φυγαδευτοῦν γρήγορα, ἅς ἀναζητήσουμε τὴν αἰτία, ἀπὸ ποῦ δηλαδὴ προέρχεται αὐτό. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο συμβαίνει· ἐπειδὴ σπανίζει τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἀκάθартου λογισμοῦ καὶ εἶναι δύσκολο νὰ προμηθευτοῦμε τὸ ὑλικό, ἢ ἐξαιτίας τῆς ἀπάθειάς μας δὲν ὑπερίσχυσε ὁ ἐχθρὸς; Παράδειγμα· ἂν κανένας ἀναχωρητὴς βάλει στὸ νοῦ του νὰ γίνεῖ ἐπίσκοπος, δὲν φαντάζεται πολὺ καιρὸ αὐτὸν τὸ λογισμό (γιατί εἶναι ἀπραγματοποίητος), καὶ εἶναι φανερό ὅτι συμβαίνει τὸ πρῶτο. Ἄν ὅμως κάποιος γίνεῖ ἐπίσκοπος μίας τυχαίας πόλεως καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ σκέφτεται ὅπως πρὶν, αὐτὸς εἶναι μακάριος γιὰ τὴν ἀπάθειά του. Ἄν ἐξετάσουμε καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους λογισμούς, θὰ δοῦμε ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς ἔχει ὅμοια ἐφαρμογή. Αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ γνωρίζομε, γιὰ νὰ ἔχομε προθυμία καὶ δύναμη· γιὰ νὰ ξέρομε ἂν διαπεράσαμε τὸν Ἰορδάνη⁸⁵ καὶ εἴμαστε κοντὰ στίς φοινικιᾶς ἢ μήπως εἴμαστε ἀκόμα στὴν ἔρημο καὶ μᾶς χτυποῦν οἱ ἀλλόφυλοι.

Πολὺ πανοῦργος μοῦ φαίνεται ὁ δαίμονας τῆς φιλαργυρίας καὶ δεινὸς στὸ νὰ ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους. Ὅταν ἀπὸ τὴν τέλεια ἀπάρνηση τοῦ κόσμου (ἐκ μέρους τοῦ μοναχοῦ) βρεθεῖ στὰ στενά, ὑποκρίνεται ἀμέσως τὸν οἰκονόμο καὶ φίλο τῶν φτωχῶν· ὑποδέχεται μὲ τὴ γνησιότερη φιλοξενία τοὺς ξένους, ποὺ ποτὲ δὲν τὸν ἐπισκέπτονται, στέλνει βοήθεια σὲ ἄλλους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, ἐπισκέπτεται τίς φυλακὲς τῆς πόλεως καὶ ἐξαγοράζει δῆθεν ἐκείνους ποὺ πουλήθηκαν ὡς δοῦλοι· ὑποδεικνύει ἐπίσης τὴν προσκόλλησή σὲ πλούσιες γυναῖκες. Ἄλλους πάλι τοὺς συμβουλεύει νὰ ὑποταχθοῦν σὲ κάποιους ποὺ ἔχουν γεμάτο πουργί. Καὶ ἔτσι ἀφοῦ ἐξαπατήσῃ λίγο—λίγο τὴν ψυχὴ, τὴν τυλίγει μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς φιλαργυρίας καὶ τὴν παραδίνει στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας. Αὐτὸς φέρνει τότε στὸ νοῦ ἓνα πλῆθος ἀνθρώπων ποὺ δοξάζουν τὸν Κύριο γιὰ τὰ καλὰ αὐτὰ ἔργα ποὺ (κατὰ φαντασίαν) ἔγιναν, καὶ μετὰ ἀπὸ λίγο τοῦ παρουσιάζει καὶ ἄλλους νὰ συνομιλοῦν ὅτι πρέπει αὐτὸς νὰ δεχτεῖ τὴν ἱερωσύνη. Τοῦ προμαντεύει ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶναι ἱερέας θὰ πεθάνει καὶ δὲν θὰ ξεφύγει τὸν θάνατο ὅ,τι καὶ νὰ κάνει. Κι ἔτσι ὁ ταλαίπωρος νοῦς ἀφοῦ δεθεῖ μέσα σὲ τέτοιους λογισμούς, φιλονεικεῖ μ' ἐκείνους ποὺ δὲν τὸν παραδέχονται· ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν παραδέχονται, χαρίζει δῶρα μὲ προθυμία καὶ τοὺς δέχεται μὲ εὐγνωμοσύνη. Μερικοὺς ἄλλους ποὺ διαφωνοῦν, τοὺς παραδίνει στοὺς δικαστὲς καὶ παραγγέλλει νὰ ἐξοριστοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν. Ὅταν λοιπὸν μποῦν καὶ ἀρχίσουν νὰ στριφογυρίζουν

84. Α' Βασ. 17.

85. Ἰ. Ναυῆ 3.

στο μυαλό του ὅλοι αὐτοὶ οἱ λογισμοί, εὐθὺς παρουσιάζεται ὁ δαίμονας τῆς υπερηφάνειας, ὁ ὁποῖος στέλνει ἐναντίον του ἀστραπὲς συνεχεῖς στὸν ἀέρα τοῦ κελιοῦ καὶ φτερωτὰ θηρία καὶ τελευταία προξενεῖ στέρηση τοῦ λογικοῦ. Ἐμεῖς ὅμως ἀφοῦ παρακαλέσουμε νὰ λείψουν καὶ νὰ χαθοῦν αὐτοὶ οἱ λογισμοί, ὥς ζήσουμε φτωχικὰ μὲ εὐχαριστία. Γιατὶ τίποτε δὲ φέραμε στὸν κόσμον καὶ εἶναι φανερό ὅτι οὔτε νὰ πάρουμε τίποτε μαζί μας μπορούμε. Κι ὅταν ἔχομε τροφή καὶ σκεπάσματα, σ' αὐτὰ ὥς ἀρκεστοῦμε⁸⁶· καὶ ὥς θυμόμαστε τὸν Παῦλο ποὺ λέει· «Ρίξτε ὅλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία»⁸⁷.

22. Ὅλοι οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ ὅταν πολυκαιρίζουν ἐξαιτίας τῶν παθῶν μέσα μας, ρίχνουν τὸ νοῦ στὴν καταστροφή καὶ τὸν ἀφανισμό. Ὅπως ἡ σκέψη τοῦ φωμιοῦ πολυκαιρίζει μέσα στὸ μυαλό τοῦ πεινασμένου λόγω τῆς πείνας του καὶ ἡ σκέψη τοῦ νεροῦ στὸν διψασμένο λόγω τῆς δίψας του, ἔτσι καὶ οἱ σκέψεις τῶν χρημάτων ἢ τῶν αἰσchrῶν λογισμῶν ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὰ φαγητά, χρονίζουν στὸ μυαλό τοῦ ἀνθρώπου ἐξαιτίας τῆς ἐμπάθειάς του. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὶς σκέψεις τῆς κενοδοξίας καὶ τὶς διάφορες ἄλλες. Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ὅταν ὁ νοῦς πνίγεται μέσα σὲ ἐμπαθεῖς σκέψεις, νὰ παρασταθεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ στεφανωθεῖ μὲ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης. Γιατὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς παρασυρμένος ὁ τρισάθλιος νοῦς, παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ δεῖπνο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἀναφέρεται στὰ Εὐαγγέλια⁸⁸. Καὶ πάλι ἐκεῖνος ποὺ δέθηκε χέρι καὶ πόδια καὶ ρίχτηκε στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο⁸⁹, ἀπὸ τέτοιους λογισμοὺς εἶχε ὑφασμένο τὸ ἔνδυμά του· καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ὁ Βασιλιάς ποὺ τὸν κάλεσε, ἔκρινε ὅτι δὲν ἦταν ἄξιός νὰ γίνῃ δεκτὸς στὸ γάμο. Λοιπὸν, ἔνδυμα γάμου εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀρνήθηκε τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες. Ποιὰ εἶναι τώρα ἡ αἰτία ἀπὸ τὴν ὁποία τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ὅταν πολυκαιρίζουν, διαφθείρουν τὴν πνευματικὴ γνώση, τὸ ἔχομε πεῖ στὰ κεφάλαια περὶ προσευχῆς.

23. Ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ ἀντιστέκονται στὴν πρακτικὴ ἄσκηση τῶν ἀρετῶν, τρεῖς εἶναι ἀρχηγοί, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ ἡ στρατιὰ τῶν ἀλλοφύλων, δηλ. τῶν δαιμόνων· καὶ αὐτοὶ οἱ τρεῖς, πρῶτοι κάνουν πόλεμον καὶ μὲ ἀκάθαρτους λογισμοὺς διεγείρουν τὴν ψυχὴ στὴν κακία. Αὐτοὶ εἶναι οἱ δαίμονες τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς φιλοδοξίας. Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμεῖς καθαρὴ προσευχή, κράτησε τὸ θυμό. Καὶ ἂν ἀγαπᾷς τὴ σωφροσύνη, κράτησε τὴν κοιλιά σου καὶ μὴν τῆς δώσεις ψωμί μέχρι τὸν τέλειον χορτασμό καὶ βασάνιζε τὴν μὲ τὴ δίψα. Ἀγρύπνια στὴν προσευχή καὶ διώξε μακριὰ σου τὴ μνησικαχία. Λόγια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ μὴ λείπουν ἀπὸ τὸ στόμα σου, καὶ κτύπα τὶς πόρτες τῶν Γραφῶν μὲ τὰ χέρια τῶν ἀρετῶν. Τότε θὰ ἀνατελεῖ ἡ ἀπάθεια τῆς καρδιᾶς καὶ θὰ δεῖς τὸ νοῦ σου στὴν προσευχή σου σὰν ἀστέρι, δηλαδή γεμάτον ἀπὸ θεῖο φῶς.

86. Α' Τιμ. 6, 7-8. 87. Α' Τιμ. 6, 10. 88. Λουκ. 14, 18. 89. Ματθ. 22, 13.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ νηπτικὰ κεφάλαια τοῦ Εὐαγγρίου

1. Ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ ζεῖ πάντοτε σὰν νὰ πρόκειται αὔριο νὰ πεθάνει. Καὶ πάλι νὰ μεταχειρίζεται τὸ σῶμα σὰν νὰ ἔχει νὰ ζήσει πολλὰ χρόνια. Γιατὶ τὸ πρῶτο ἀπομακρύνει τὴν ἀκηδία καὶ τὸν κάνει προθυμότερο, ἐνῶ τὸ δεύτερο φυλάει σωστὸ καὶ ἀκέραιο τὸ σῶμα καὶ διατηρεῖ ἰσορροπημένη τὴν ἐγκράτεια.

2. Ἐκεῖνος ποὺ πλησίασε καὶ ἄγγιξε τὴ θεία γνώση καὶ ἀπολαμβάνει τὴν ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτή, δὲν θὰ πεισθεῖ ποτὲ στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας, καὶ ἂν τοῦ προσφέρει ὅλες τὶς ἡδονὲς τοῦ κόσμου. Γιατὶ τί μεγαλύτερο μπορεῖ νὰ τοῦ ὑποσχεθεῖ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ θεωρία; Ὅσο ὅμως δὲν ἔχομε γευτεῖ τὴν πνευματικὴ γνώση, ὥς ἐργαζόμεστε πρόθυμα τὴν πρακτικὴ ἀρετή, καὶ μὲ αὐτὸ δείχνουμε στὸ Θεό, ὅτι ὅλα τὰ κάνουμε γιὰ νὰ Τὸν γνωρίσουμε.

3. Ἀνάγκη νὰ ἐκθέσουμε καὶ τοὺς δρόμους ποὺ ἀκολούθησαν ἐκεῖνοι οἱ μοναχοὶ ποὺ πρόκοψαν καὶ νὰ τείνομε σ' αὐτοὺς τοὺς δρόμους. Γιατὶ πολλὰ καλὰ ἐπραξαν καὶ εἶπαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦτο ποὺ λέει κάποιος ἀπὸ αὐτούς: ὅτι ἡ σκληρότερη καὶ ἰσορροπημένη δίαιτα, ὅταν ἐνωθεῖ μὲ τὴν ἀγάπη, φέρνει γρηγορότερα τὸ μοναχὸ στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας.

4. Πῆγα κάποτε τὸ καταμεσήμερον στὸν ἅγιον Μακάριο καὶ ἐπειδὴ καίγουν ἀπὸ τὴ δίψα, ζήτησα νερὸ νὰ πιῶ. Αὐτὸς μοῦ εἶπε: «Ἀρχέσου στὴ σκιά, γιατί πολλοὶ αὐτὴ τὴ στιγμὴ βρίσκονται σὲ ὁδοιπορία ἢ πλέουν στὴ θάλασσα καὶ στεροῦνται καὶ τὴ σκιά». Κατόπιν, καθὼς συζητούσαμε γιὰ τὴν ἐγκράτεια, μοῦ εἶπε: «Ἔχε θάρρος παιδί μου· γιατί ἐγὼ εἴκοσι χρόνια τώρα, οὔτε τὸ ψωμί, οὔτε τὸ νερό, οὔτε τὸν ὕπνο χόρτασα, ἀλλὰ τὸ ψωμί μου τὸ ἔτρωγα μὲ τὸ ζῦγι, τὸ νερὸ τὸ ἔπινα μὲ τὸ μέτρο, καὶ ὅσο γιὰ ὕπνον, ἀκουμποῦσα λίγο στὸν τοῖχο καὶ κοιμόμουν λίγο στὰ κλεφτά.»

5. Τὸ νοῦ ποὺ περιπλανιέται τὸν σταματᾷ ἡ ἀνάγνωση, ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ προσευχή. Τὴν ἐπιθυμία ὅταν ἀνάβει, τὴν μαραίνει πείνα καὶ κόπος καὶ ἀποτράβηγμα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ φρενιασμένο θυμὸ τὸν καταπαύει ἡ φαλμωδία, ἡ μακροθυμία καὶ τὸ ἔλεος. Τὰ υπερβολικὰ καὶ παράκαιρα εἶναι λιγόκαιρα· βλάπτουν μᾶλλον καὶ δὲν ὠφελοῦν.

γοι αὐτοὶ εἶναι χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι ὅσο κανένας ἄλλος γιὰ κείνους ποὺ ἔχουν ἀναλάβει τὸν ἀσκητικὸ ἀγώνα... Καὶ τρίτος μικρὸς λόγος διαβάστηκε... ποὺ διδάσκει τί εἶναι διάκριση καὶ ὅτι ἡ διάκριση εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετές, καὶ ἀπὸ τί γεννιέται αὐτή, καὶ ὅτι κυρίως εἶναι οὐράνια δωρεὰ κλπ.»

Ἡ Ἐκκλησία ἐορτάζει τὴ μνήμη του στὶς 29 Φεβρουαρίου, βραβεύοντάς τον μὲ τιμὲς καὶ ἐγκώμια.

Εισαγωγικά σχόλια

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Κασσιανός, ὁ ἐπικαλούμενος Ρωμαῖος, ἀνήκει στὴ χορεία τῶν ἀσκητικῶν συγγραφέων. Ἀφοῦ μόνασε στὰ μοναστικά κέντρα τῆς Αἰγύπτου, ἔγινε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἀργότερα ἔκτισε μοναστήρι στὴ Μασσαλία, στὸ ὁποῖο ἔγινε ἡγούμενος. Ἐλαβε μέρος στὶς ἀκραίες ἀντιθέσεις μεταξὺ Αὐγουστίνου καὶ Πελαγίου, ὑποστηρίζοντας τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία, κατὰ τὴν ὁποία ἀπορρίπτεται ἐξίσου τόσο ὁ ἀπόλυτος προορισμὸς τοῦ πρώτου, ὅσο καὶ ἡ αὐτάρκεια τῆς φύσεως τοῦ δευτέρου.

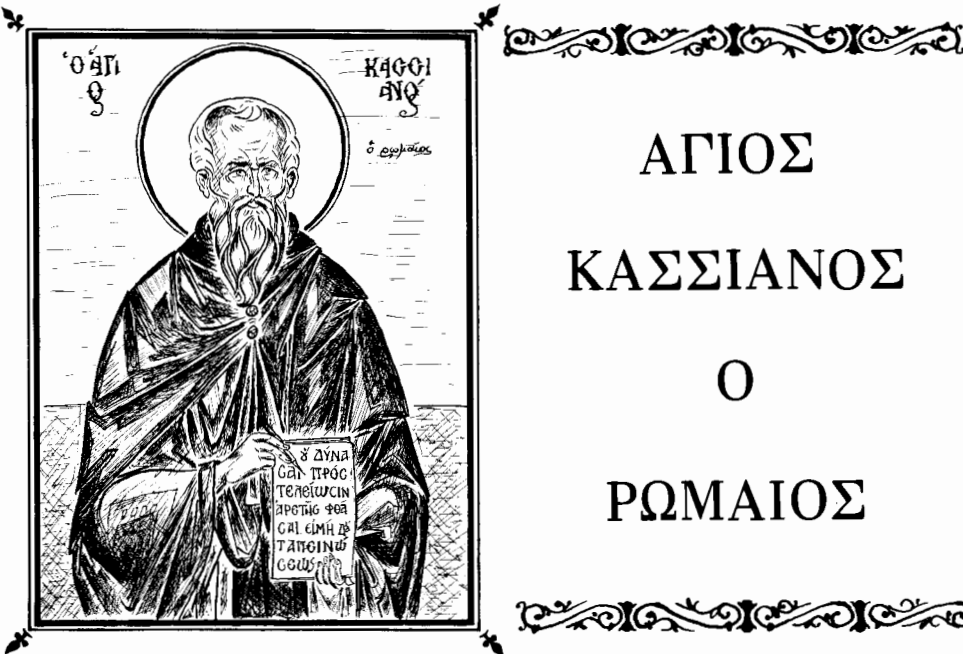
Ὁ ἅγιος Κασσιανός —τοῦ ὁποῦ ἡ μνήμη ἐορτάζεται στὶς 29 Φεβρουαρίου— ἔγραψε ἀρκετὰ ἔργα ἀσκητικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας ξεχώρισαν τὸ λόγο «περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν», ποὺ ἀπέστειλε στὸν ἐπίσκοπο Κάστορα, καὶ τὸν λόγο «περὶ διακρίσεως», ποὺ ἔστειλε στὸ ἡγούμενο Λεόντιο. Τόσο ὁ ἕνας ὅσο καὶ ὁ ἄλλος λόγος εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι καὶ στάζουν χάρη, κατὰ τὸν ἅγιο Νικόδημο. Πράγματι πρόκειται γιὰ συστηματικὴ μελέτη τῶν «ὀκτῶ λογισμῶν τῆς κακίας», ὅπου συμπυκνώνονται ἡ ἐμπειρία τῶν ἀσκητῶν Ἀγίων ποὺ βίωσαν τὶς διάφορες φάσεις τῶν ἐνεργημάτων τῶν παθῶν αὐτῶν.

Οἱ «λογισμοὶ» κατὰ βάθος ἀποτελοῦν τὰ θανάσιμα λεγόμενα πάθη, ὅταν, ἀπὸ τὴν μὴ σωστὴ χρῆση τους, σταδιακὰ γίνονται ἔξεις, ἀποκτοῦν δύναμη, στερεώνονται στὴν ψυχὴ, ἀναχωνεύονται μὲ τὴ νοερὴ οὐσία τῆς καὶ μεταβάλλονται σὲ «σκληρὲς οὐσίες», κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἁββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου.

Ὁ ἅγιος Κασσιανός προβαίνει στὴν ἀνάλυση τῶν «λογισμῶν» αὐτῶν, ἀκολουθώντας ὀρισμένους ἁγίους Πατέρες ποὺ διακρίνουν τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας σὲ ὑπερηφάνεια καὶ κενοδοξία καὶ ἀριθμοῦν τὰ θανάσιμα πάθη σὲ ὀκτῶ, ἐνῶ ἄλλοι θεωροῦν τὴν κενοδοξία ὡς μιὰ ἐνέργεια τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τὰ ἀριθμοῦν σὲ ἐπτὰ, ὅπως ἔχει πλέον ἐπικρατήσει στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Τὸ περὶ παθῶν τῆς ψυχῆς θέμα ἀγνοεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ τὰ πάθη θεωροῦνται ὡς συμφυτὴ μὲ τὴ φύση τῆς, ἐνῶ πρόκειται γιὰ παραφυσικὲς καταστάσεις, ἡ ἀφαιρητρία τῶν ὁποίων εἶναι ὁ λογισμὸς. Καὶ εἶναι καταπληκτικὸ τὸ φαινόμενο, κατὰ τὸ ὁποῖο μιὰ νοερὴ οὐσία ἀγαθὴ, θεόπλαστη «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωση Θεοῦ», ποὺ εἶναι ἡ ψυχὴ (μαζὶ μὲ τὸ σῶμα), ἀποκτάει τὰ τυραννικά αὐτὰ πάθη ἐξ ἀφορμῆς τῆς σφαλερῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς.

Φαίνεται περίεργο τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ θανάσιμα πάθη, (θανάσιμα γιὰτὶ πεθαίνει

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὁσιος πατέρας μας Κασσιανὸς ὁ Ρωμαῖος ζοῦσε ὅταν βασιλεὺς ὁ Θεοδοσίος ὁ Μικρὸς, γύρω στὸ ἔτος 451 μ.Χ. Ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἔγραψε, συμπεριλήφθηκαν ἐδῶ ὁ λόγος «Περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν» καὶ ὁ λόγος «Περὶ διακρίσεως», γιατί σταλάζουν κάθε λογῆς ὠφέλεια καὶ χάρη. Αὐτοὺς τοὺς λόγους τοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ σοφώτατος Φώτιος, λέγοντας στὴν 157ῃ ἀνάγνωσή του τὰ ἑξῆς: «Καὶ ὁ δεῦτερος λόγος πρὸς τὸν ἴδιο (τὸν Κάστορα δηλαδὴ) ἀπευθύνεται καὶ ἐπιγράφεται «περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν», περὶ γαστριμαργίας, πορνείας, φιλαργυρίας, ὀργῆς, λύπης, ἀκηδίας, κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας. Οἱ λό-

πνευματικῶς ἡ ψυχῇ), σχηματίζονται σταδιακὰ ἀπὸ ἔννοιες. Ὅμως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν κλασσικὴ φιλοσοφία, ὅτι εἶχε γίνεи παραδεκτό, πὼς ἡ συνήθεια, ἡ ἔξη, δημιουργεῖ δευτέρη φύση. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὰ διάφορα πάθη ἀποτελοῦν στερεωμένους λογισμούς, ποὺ ἔχουν ἐπαναληφθεῖ καὶ ἔχουν βιωθεῖ. Κλασσικὸ εἶναι τὸ ἀπόφθεγμα: «ἐκ τοῦ ὁρᾶν τίκεται τὸ ἐρᾶν». Ἡ ἐπανάληψη μιᾶς σκέψεως, μιᾶς ιδέας, μιᾶς φαντασίας ἀποκτᾶ ἀνάλογη δύναμη, εἴτε πονηρὴ εἶναι εἴτε ἀγαθὴ.

Ἀλλὰ γιὰ τὰ ἀγαθὰ πάθη δὲν γίνεται λόγος ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Κασσιανό. Στὴν ὑπόψη πραγματεία προβαίνει σὲ μιὰ διεξοδικὴ ἀνάλυση τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν ὡς πρὸς τὴ γένεσή τους καὶ τὴ θεραπεία τους, ἀκολουθώντας τὴν πνευματικὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοση ποὺ θεμελιώνεται στὶς θεῖες Γραφές, στὶς ὁποῖες συνεχῶς παραπέμπει. Μὲ τίς λεπτές παρατηρήσεις τοῦ ἐπάνω στὰ πάθη, προσφέρει πολύτιμη ὑπηρεσίαν στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ δευτέρη πραγματεία τοῦ «Περὶ διακρίσεως», εἶναι ἐπίσης μιὰ θαυμάσια ἐκθεση τῆς σημασίας τοῦ χαρίσματος τῆς διακρίσεως. Μὲ ἀναφορὲς σὲ γεγονότα, σὲ γνώμες τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ σὲ σχετικὰ χωρία τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὁ ἅγιος Κασσιανὸς θεμελιώνει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς διακρίσεως γιὰ ὅλες τὶς ἐργασίες τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Πρόκειται γιὰ μιὰ χαρισματικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ὁποία ὄχι μόνον οἱ ἀρετὲς δὲν εἶναι ἀρετὲς, ἀν δὲν γίνονται μὲ διάκριση, ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ πνευματικὲς ἐργασίες πέφτουν στὸ κενὸ ἢ ὑπηρετοῦν τὸν ἐχθρό.

Ἡ διάκριση εἶναι βέβαια χάρισμα, ὡς φωτισμὸς τῆς ψυχῆς, ποὺ διακρίνει τίς πλέον λεπτές πλευρές τῶν πνευματικῶν προβλημάτων. Ἀλλὰ ἀν δὲν ὑπάρχει τὸ χάρισμα, μπορεῖ ἡ σύνεση νὰ προφυλάξει τὸν ἀγωνιζόμενο, σύνεση ποὺ συνίσταται στὴ μετριοπάθεια καὶ τὴν ἄγρυπνη ἀνάκριση τῶν διαλογισμῶν ἢ τὴ δυσπιστία στοὺς οἰκείους λογισμούς, ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐρώτηση τῶν ἐμπείρων. Εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ μεσότητος, κατὰ τὴν ὁποία ἐκκλίνει κανεὶς ἀπὸ τίς ὑπερβολές καὶ τίς ἐλλείψεις. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἔλεγε: «Ὁρθοδοξεῖν ἐστὶ τὸ ἀεὶ σχοινοβατεῖν». Πάντως ἐκεῖνο ποὺ σώζει πάντοτε, εἶναι ἡ ταπεινώση.

Πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Κάστορα περὶ τῶν ὀχτῶ λογισμῶν τῆς κακίας

Ἀφοῦ πρωτύτερα συντάξαμε τὸν λόγο «περὶ διαμορφώσεως τῶν Κοινοβίων», ἔχοντας τὸ θάρρος στὶς προσευχές σου, ἐπιχειροῦμε πάλι νὰ γράψουμε γιὰ τοὺς ὀχτῶ λογισμοὺς τῆς κακίας: τῆς γαστριμαργίας, λέω, καὶ πορνείας, φιλαργυρίας, ὀργῆς, λύπης, ἀκηδίας, κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας.

1. Γιὰ τὴν ἐγκράτεια τῆς κοιλίας

Πρῶτα θὰ κάνω λόγο γιὰ τὴν ἐγκράτεια στὰ φαγητά, ἡ ὁποία εἶναι ἀντίθετη τῆς γαστριμαργίας, καὶ γιὰ τὸν τρόπο τῶν νηστειῶν καὶ τὴν ποσότητα τῶν φαγητῶν. Καὶ αὐτά, ὄχι ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἀλλὰ καθὼς παραλάβουμε ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες. Ἐκεῖνοι λοιπόν, δὲν ἔχουν παραδώσει ἕνα κανόνα νηστείας, οὔτε ἕνα τρόπο τῆς διατροφῆς, οὔτε τὸ ἴδιο μέτρο, γιὰτὶ δὲν ἔχουν ὅλοι τὴν ἴδια δύναμη, εἴτε λόγῳ ἡλικίας, εἴτε ἀσθενείας, εἴτε καλύτερης συνήθειας τοῦ σώματος. Ἐχουν ὅμως παραδώσει σὲ ὅλους ἕνα σκοπὸ, νὰ ἀποφεύγουμε τὴν ἀφθονία καὶ νὰ ἀποστρεφόμεσθε τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλίας. Ἐχουν δεῖ στὴν πράξη ὅτι εἶναι ὠφελιμότερο καὶ βοηθᾷ στὴν καθαρότητα τὸ νὰ τρώει κανεὶς μία φορὰ τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸ νὰ τρώει κάθε τρεῖς ἢ τέσσερις ἢ ἐφτά ἡμέρες. Γιατὶ λένε, ἐκεῖνος ποὺ ἐπεκτείνεται ὑπέρμετρα στὴ νηστεία, ὑπέρμετρα κατόπιν τρώει. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ, ἄλλοτε ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολῆς τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὴν τροφή ἀτονεῖ τὸ σῶμα καὶ γίνεται πιὸ ἀπρόθυμο γιὰ τίς πνευματικὲς ἐργασίες, καὶ ἄλλοτε ὅταν γεμίσει ἀπὸ τὸ βάρος τῶν τροφῶν προκαλεῖ ἀμέλεια καὶ ἐξασθένηση τῆς ψυχῆς. Καὶ πάλι οἱ ἅγιοι Πατέρες δοκίμασαν καὶ εἶδαν ὅτι δὲν εἶναι γιὰ ὅλους κατάλληλη ἡ διατροφή μὲ χόρτα, οὔτε μὲ ὄσπρια, οὔτε ὅλοι μποροῦν νὰ τρέφονται μόνον μὲ ξερὸ ψωμί. Καὶ ἄλλος, καθὼς εἶπαν, ἐνῶ τρώει δύο λίτρες ψωμί, πεινᾷ ἀκόμη, ἐνῶ ἄλλος τρώει μία λίτρα ἢ ἕξ οὐγγιές καὶ χορταίνει. Σὲ ὅλους λοιπόν, ὅπως εἶπα, ἕνα κανόνα ἐγκράτειας ἔχουν παραδώσει, τὸ νὰ μὴν ξεγελιοῦνται μὲ τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλίας¹, οὔτε νὰ παρασύρονται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ λάρυγγα. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνον ἡ διαφορὰ τῆς ποιότητος τῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότητα ποὺ ἀνάβει τὰ πυρωμένα βέλη² τῆς πορνείας. Γιατὶ μὲ ὁποιαδήποτε τροφή ὅταν γεμίσει ἡ κοιλία, γεννᾷ τὸ σπόρο τῆς διαφθορᾶς. Καὶ πάλι δὲν εἶναι μόνον ἡ κραιπάλη τοῦ κρασιοῦ ποὺ φέρνει μέθη

1. Παροιμ. 24, 15.

2. Ἐφ. 6, 16.

στή διάνοια, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ νεροῦ καὶ κάθε τροφῆς ἡ ὑπερβολικὴ χρῆσις, τὴ ζαλίζει καὶ φέρνει νύστα σ' αὐτήν. Αἰτία τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδομιτῶν δὲν ἦταν ἡ κραυγὴ τοῦ κρασιοῦ καὶ τῶν διαφόρων φαγητῶν, ἀλλὰ ἡ ἀφθονία τοῦ ἄρτου, κατὰ τὸν προφήτη³.

Ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματος δὲν εἶναι ἀντίθετη μὲ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς, ὅταν δώσουμε στὸ σῶμα ἐκεῖνα ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἀσθένεια, ὅχι ὅ,τι θέλει ἡ ἡδονή. Τὶς τροφές τὶς χρησιμοποιοῦμε τόσο ὥστε νὰ ζήσουμε, ὅχι γιὰ νὰ σκλαβωθοῦμε στὶς ὁρμές τῆς ἐπιθυμίας. Ἡ μετρημένη καὶ μέσα σὲ λογικὰ ὅρια τροφή βοηθᾷ στὴν ὑγεία τοῦ σώματος, δὲν ἀφαιρεῖ τὴν ἀγιότητα. Ἀκριβῆς κανόνας ἐγκράτειας, ὅπως παρέδωσαν οἱ Πατέρες, εἶναι νὰ σταματοῦμε νὰ τρῶμε πρὶν χορτάσῃ. Καὶ ὁ Ἀπόστολος ποὺ εἶπε: «Μὴ φροντίζετε γιὰ τὴ σάρκα, πῶς νὰ ἱκανοποιήσετε τὶς ἐπιθυμίες της»⁴, δὲν ἐμπόδιζε τὴν ἀναγκαίαν κυβέρνηση τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἀπαγόρευσε τὴν φιλήδονη φροντίδα.

Ἄλλωστε, γιὰ τὴν τέλεια καθαρότητα τῆς ψυχῆς, δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἐγκράτεια στὰ φαγητά, ἂν δὲν συντρέχουν καὶ οἱ ὑπόλοιπες ἀρετές. Λοιπὸν, ἡ ταπείνωση μὲ τὴν ὑπακοή καὶ τὴν καταπόννηση τοῦ σώματος, ὠφελοῦν πολὺ. Ἡ ἀποχή ἀπὸ τὴ φιλαργυρία, ὅχι μόνον τὸ νὰ μὴν ἔχει κανεὶς χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴν τὰ ἐπιθυμεῖ, ὁδηγεῖ στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ἡ ἀποχή ἀπὸ τὴν ὀργή, ἀπὸ τὴ λύπη, ἀπὸ τὴν κενοδοξία, ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ὅλα αὐτὰ προξενοῦν τὴ γενικὴ καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Τὴ μερικὴ καθαρότητα τῆς ψυχῆς, μέσω τῆς σωφροσύνης, ἰδιαίτερα κατορθώνουν ἡ νηστεία καὶ ἡ ἐγκράτεια. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατον ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γεμάτη τὴν κοιλιὰ του, νὰ κάνει νοερὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας. Ὡστε λοιπὸν πρῶτος ἀγώνας μας ἄς εἶναι νὰ συγκρατοῦμε τὴν κοιλιὰ μας καὶ νὰ ὑποδουλώνουμε τὸ σῶμα. Ὅχι μόνον μὲ νηστεία, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγρυπνία καὶ κόπο καὶ πνευματικὰ ἀναγνώσματα καὶ μὲ τὸ νὰ μαζεύουμε τὴν καρδιά μας πάνω στὸ φόβο τῆς κολάσεως καὶ στὸν πόθο τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

2. Περὶ τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας

Δεύτερος ἀγώνας ποὺ ἔχουμε νὰ κάνουμε εἶναι ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία ἐπιθυμία ἀρχίζει ἀπὸ τὴ μικρὴ ἡλικία νὰ ἐνοχλεῖ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἀγώνας αὐτὸς εἶναι μεγάλος καὶ δύσκολος καὶ ἔχει δύο μέτωπα. Γιατὶ ἐνῶ τὰ ἄλλα ἐλαττώματα κάνουν τὴ μάχη μόνον μέσα στὴν ψυχὴ, ὁ σαρκικὸς πόλεμος εἶναι διπλός, καὶ στὴν ψυ-

3. Ἰεζ. 16, 49.

4. Ρωμ. 13, 14.

χὴ καὶ στὸ σῶμα. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναλάβουμε διπλὸ πόλεμο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ σωματικὴ νηστεία γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὴν τέλεια σωφροσύνη καὶ ἀληθινὴ ἀγνεία, ἂν δὲν ἀκολουθεῖ καὶ συντριβὴ καρδιάς καὶ πυκνὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ συχνὴ μελέτη τῶν Γραφῶν καὶ κόπος καὶ ἐργασία τῶν χειρῶν, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ ἀναστέλλουν τὶς ἀκατάστατες ὁρμές τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀνακαλοῦν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὶς αἰσchrές φαντασίες. Προπάντων βοηθᾷ ἡ ταπείνωση τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ὁποία οὔτε τὴν πορνεία, οὔτε ἄλλο πάθος μπορεῖ κανεὶς νὰ νικήσει. Πρῶτα—πρῶτα λοιπὸν πρέπει μὲ κάθε προσοχὴ νὰ φυλάγει κανεὶς τὴν καρδιά του⁵ ἀπὸ ρυπαροὺς λογισμοὺς. Γιατὶ ἀπὸ τὴν καρδιά βγαίνουν—ὅπως εἶπε ὁ Κύριος—διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖες, πορνείες καὶ τὰ λοιπά⁶. Καὶ ἡ νηστεία δὲν ἔχει διαταχθεῖ μόνον γιὰ κακοπάθεια τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν προσοχὴ καὶ νηφαλιότητα τοῦ νοῦ, γιὰ νὰ μὴ σκοτιστεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν πολυφαγία καὶ γίνεῖ ἀδύνατος στὴν ἐπιτήρηση τῶν λογισμῶν. Πρέπει λοιπὸν ὅχι μόνον στὴ σωματικὴ νηστεία νὰ βάζουμε ὅλη τὴν ἐπιμέλειά μας, ἀλλὰ καὶ στὴν προσοχὴ τῶν λογισμῶν καὶ στὴν πνευματικὴ μελέτη, χωρὶς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνέβουμε στὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς ἀγνείας καὶ καθαρότητας. Πρέπει λοιπὸν νὰ καθαρίζουμε πρῶτα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πιάτου καὶ τοῦ ποτηριοῦ, γιὰ νὰ γίνεῖ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ τους καθαρό⁷.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ἂν ὑπάρχει μέσα μας ἡ φροντίδα νὰ πολεμήσουμε νόμιμα καὶ νὰ στεφανωθοῦμε⁸, ἀφοῦ νικήσουμε τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα τῆς πορνείας, νὰ μὴν ἔχομε θάρρος στὴ δική μας δύναμη καὶ ἄσκησις, ἀλλὰ στὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας καὶ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν παύει ὁ ἄνθρωπος νὰ πολεμεῖται ἀπὸ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, μέχρις ὅτου πιστέψει ἀληθινὰ ὅτι ὅχι μὲ τὴ δική του ἐπιμέλεια καὶ τὸ δικό του κόπο, ἀλλὰ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐλευθερώνεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια καὶ ἀνεβαίνει στὸ ὕψος τῆς ἀγνείας. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὑπόθεση πάνω ἀπὸ τὴ φύση· κατὰ κάποιον τρόπο ὑπερβαίνει τὸ σῶμα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὑποτάξει τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς σάρκας καὶ τὶς ἡδονές της. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος (γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι) μὲ τὰ δικά του φτερὰ νὰ πετάξει πρὸς τὸ ὑψηλὸ καὶ οὐράνιο βραβεῖο τῆς ἀγιοσύνης καὶ νὰ γίνεῖ μιμητὴς τῶν Ἀγγέλων, ἂν δὲν τὸν σηκώνει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τὴ λάσπη. Γιατὶ μὲ καμιά ἄλλη ἀρετὴ οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴ σάρκα ποὺ φέρουν δὲν ἐξομοιώνονται περισσότερο μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὅσο μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης. Μὲ τὴν ἀρετὴ αὐτὴ, ἐνῶ βρίσκονται ἀκόμη στὴ γῆ, ἔχουν τὸ πολίτευμα στοὺς οὐρανούς, κατὰ τὸν Ἀπόστολο⁹.

Δείγμα τοῦ ὅτι ἀποκτήσαμε τελειῶς αὐτὴ τὴν ἀρετὴ εἶναι νὰ μὴ προσηλώνεται ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν ὕπνο σὲ καμιά εἰκόνα αἰσchrῆς φαντασίας. Γιατὶ

5. Παροιμ. 4, 23.

6. Ματθ. 15, 19.

7. Ματθ. 23, 26.

8. Β' Τιμ. 2, 5.

9. Φίλιπ. 3, 20.

ἂν καὶ δὲν λογαριάζεται ὡς ἁμαρτία αὐτὴ ἡ κίνησις στὸν ὕπνο, εἶναι ὅμως γνώρισμα ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἄρρωστη καὶ δὲν ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ σαρκικὸ πάθος. Γι' αὐτὸ τίς αἰσχυρὲς φαντασίες ποὺ μᾶς ἔρχονται στὸν ὕπνο, πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅτι εἶναι ἔλεγχος τῆς προηγούμενης ἀμέλειας καὶ τῆς ἀσθενείας μας, ἀφοῦ τὴν κρυμμένη μέσα στὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς μας νόσο τὴν κάνει φανερὴ ἡ ρέυσσις κατὰ τὴν ἀνάπαυση τοῦ ὕπνου. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γιατρός τῶν ψυχῶν μας, στὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς ἔβαλε τὸ φάρμακο, ὅπου γινώριζε ὅτι βρίσκονται καὶ οἱ αἰτίες τῆς ἀσθενείας, λέγοντας· «Καθένας ποὺ βλέπει γυναῖκα μὲ σκοπὸ νὰ τὴν ἐπιθυμήσει, ἔκανε κιόλας μοιχεία μαζί της μέσα στὴν καρδιά του»¹⁰. Δὲ διορθώνει τόσο τοὺς περιέργους καὶ πορνικοὺς ὀφθαλμοὺς, ὅσο τὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει τὴν κατοικίαν της μέσα μας, ἡ ὁποία κακῶς μεταχειρίζεται τὰ μάτια τὰ ὁποία ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σοφὴ Παροιμία δὲ λέει· «Μὲ κάθε τρόπο νὰ προσέχεις τὰ μάτια σου», ἀλλὰ· «Μὲ κάθε τρόπο νὰ προσέχεις τὴν καρδιά σου»¹¹. Ἐβαλε δηλαδὴ τὸ φάρμακο τῆς προσοχῆς στὴν καρδιά ποὺ μεταχειρίζεται τὰ μάτια γιὰ ὅ,τι θέλει.

Λοιπὸν αὐτὴ ἄς εἶναι ἡ φρουρὰ καὶ προφύλαξις τῆς καρδιᾶς μας· ὅταν ἔρθει στὸ νοῦ μας ἐνθύμησις γυναίκας ποὺ ξεφύτρωσε ἀπὸ διαβολικὴ δολιότητα, εἴτε μητέρας ἢ ἀδελφῆς ἢ ἄλλων εὐλαβῶν γυναικῶν, ἀμέσως νὰ τὴν διώξουμε ἀπὸ τὴν καρδιά μας, μήπως ἐπιμένοντας πολὺ σ' αὐτὴ τὴν ἐνθύμησιν, μᾶς κυλήσει ἐκεῖνος ποὺ μᾶς ἐξαπατᾷ στὸ κακὸ, ὁ διάβολος, καὶ μᾶς ρίξει μέσα στὸν γκρεμὸ τῶν αἰσχυρῶν καὶ βλαβερῶν σκέψεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐντολὴ ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸν πρωτόπλαστο διατάζει, νὰ συντρίβουμε τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ¹², δηλαδὴ τὴν ἀρχὴ τῶν βλαβερῶν λογισμῶν, μέσω τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖ αὐτὸ νὰ συρθεῖ μέσα στὶς ψυχές μας. Ἀλλιῶς μὲ τὸ νὰ παραδεχτοῦμε τὸ κεφάλι, ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ λογισμοῦ, θὰ παραδεχτοῦμε καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα τοῦ φιδιοῦ, ποὺ εἶναι ἡ συγκατάθεσις στὴν ἡδονή, καὶ αὐτὸ θὰ κατακρημνίσῃ τὴ διάνοιά μας στὴν παράνομη πράξι. Ἀλλὰ πρέπει κατὰ τὴν Γραφή, κάθε πρωὶ νὰ ἐξολοθρεύουμε ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς¹³, δηλαδὴ μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως νὰ διακρίνουμε καὶ νὰ ἐξολοθρεύουμε τοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὴ γῆ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ καρδιά μας, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου. Καὶ ὅσο εἶναι ἀκόμη νήπια οἱ γιοὶ τῆς Βαβυλώνας, δηλαδὴ οἱ πονηροὶ λογισμοί, νὰ τοὺς χτυπάμε στὸ ἔδαφος καὶ νὰ τοὺς τσακίζουμε πάνω στὴν πέτρα¹⁴, ἡ ὁποία πέτρα εἶναι ὁ Χριστός. Γιατὶ ἂν οἱ νήπιοι λογισμοὶ μεγαλώσουν καὶ γίνουν ἄνδρες λόγῳ τῆς συγκαταθέσεώς μας σ' αὐτούς, τότε δὲν θὰ νικηθοῦν χωρὶς μεγάλο στεναγμὸ καὶ κόπο.

Μετὰ τὰ ὅσα εἴπαμε ἀπὸ τὴν Ἀγία Γραφή, καλὸ εἶναι νὰ θυμηθοῦμε

10. Ματθ. 5, 28.

12. Γεν. 3, 15.

14. Ψαλμ. 136, 9.

11. Παροιμ. 4, 23.

13. Ψαλμ. 100, 8.

καὶ λόγους ἀγίων Πατέρων. Εἶπε λοιπὸν ὁ ἅγιος Βασίλειος, ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας· «Καὶ γυναῖκα δὲ γνωρίζω καὶ παρθένης δὲ εἶμαι». Τόσο πολὺ γινώριζε ὅτι τὸ δῶρο τῆς παρθενίας δὲν κατορθώνεται μόνο μὲ ἀποχή ἀπὸ γυναῖκα, ὅσο μὲ τὴν ἀγιοσύνη τῆς ψυχῆς καὶ τὴν καθαρότητα, ἡ ὁποία κατορθώνεται μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Λένε ἐπίσης καὶ τοῦτο οἱ Πατέρες, ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε τελείως τὴν ἀρετὴ τῆς ἀγνείας, ἂν δὲν ἀποκτήσουμε πρωτύτερα τὴν ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη μέσα στὴν καρδιά μας. Οὔτε μπορούμε νὰ κριθοῦμε ἄξιοι ν' ἀποκτήσουμε τὴν ἀληθινὴ θεία γνώση, ἂν μέσα στὰ ἀπόκρυφα τῆς ψυχῆς ἔχει θρονιαστεῖ τὸ πάθος τῆς πορνείας. Θὰ δείξουμε καὶ ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο πόσο μεγάλο εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς σωφροσύνης, καὶ ἀφοῦ ἀναφέρουμε μιὰ φράση τοῦ μόνο, θὰ τελειώσουμε· «Ἐπιδιώκετε νὰ ἔχετε εἰρήνην μὲ ὅλους καὶ τὸν ἁγιασμό, ποὺ χωρὶς αὐτὸν κανένας δὲν θὰ δεῖ τὸν Κύριον»¹⁵. Ὅτι ἀναφέρεται στὸ θέμα μας, εἶναι φανερό ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ λέει ἀμέσως παρακάτω· «Κανένας πόρνος καὶ βέβηλος ὅπως ὁ Ἡσαῦ»¹⁶. Ὅσο λοιπὸν οὐράνιο καὶ ἀγγελικὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς ἀγιοσύνης, τόσο μὲ βαρύτερες συνωμοσίες καὶ δόλους πολεμεῖται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες. Καὶ γι' αὐτὸ ὀφείλομε νὰ φροντίζουμε νὰ ἔχομε ὄχι μόνον ἐγκράτεια σώματος, ἀλλὰ καὶ συντριβὴ καρδιᾶς καὶ πυκνὲς προσευχὲς μὲ στεναγμοὺς, ὥστε τὸ καμίνι τῆς σάρκας μας, τὸ ὁποῖο ὁ βασιλιάς τῆς Βαβυλώνας ἀνάβει καθημερινὰ μὲ τοὺς ἐρεθισμοὺς τῆς ἐπιθυμίας, νὰ τὸ σβήσουμε μὲ τὴ δρόσο τοῦ Ἀγίου Πνεύματος¹⁷.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, μέγιστο ὄπλο γιὰ τὸν πόλεμο αὐτὸ εἶναι ἡ κατὰ Θεὸν ἀγρυπνία. Γιατὶ ὅπως ἡ προσοχὴ καὶ ἡ προφύλαξις τῆς ἡμέρας ἐτοιμάζει τὴ νυχτερινὴ ἀγιοσύνη, ἔτσι ἡ νυχτερινὴ κατὰ Θεὸν ἀγρυπνία ἐτοιμάζει καὶ διευκολύνει τὴν ψυχὴ στὴν καθαρότητα τῆς ἡμέρας.

3. Περὶ τῆς φιλαργυρίας

Τρίτος εἶναι ὁ ἀγώνας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς φιλαργυρίας, ἀγώνας ξένος καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν, ποὺ βρίσκει ἀφορμὴ τὴν ἀπιστία τοῦ μοναχοῦ. Γιατὶ οἱ ἐρεθισμοὶ τῶν ἄλλων παθῶν, ἐννοῶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἔχουν τίς ἀφορμὲς ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἔμφυτα καὶ ἔχουν τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴ γέννησι. Γι' αὐτὸ καὶ χρειάζεται πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ νικηθοῦν. Ἡ ἀρρώστια ὅμως τῆς φιλαργυρίας ἔρχεται ἀπὸ ἔξω καὶ μπορεῖ εὐκολότερα νὰ κοπεῖ ἂν καταβάλλει κανεὶς ἐπιμέλεια καὶ προσοχή. Ἄν ὅμως παραμεληθεῖ, γίνεται πιὸ καταστρεπτικὴ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη καὶ δύσκολα φεύγει· γιὰ εἶναι ρίζα ὅλων τῶν κακῶν¹⁸, κατὰ τὸν Ἀπόστολο.

Ἄς σκεφτοῦμε ὡς ἐξῆς· οἱ φυσικὲς κινήσεις τοῦ σώματος ὑπάρχουν ὄχι

15. Ἐβρ. 12, 14.

16. Ἐβρ. 12, 16.

17. Δαν. 3, 19.

18. Α' Τιμ. 6, 10.

μόνο στὰ παιδιά, στὰ ὅποια κρίση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν ὑπάρχει ἀκόμα, ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὰ τὰ νήπια ποὺ τρῶνε γάλα, ποὺ δὲν ἔχουν οὔτε ἔχνος ἡδονῆς, δίνουν ὅμως σημάδι ὅτι ἔχουν ἐκ φύσεως κίνηση στὴ σάρκα τους. Ἐπίσης καὶ τὸ κεντρί τοῦ θυμοῦ παρατηρεῖται στὰ νήπια, ὅταν τὰ βλέπομε νὰ διεγείρονται ζωηρὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὰ λύπησαν. Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ λέω γιὰ νὰ κατηγορήσω τὴ φύση σὰν αἰτία τῆς ἀμαρτίας· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ γιὰ νὰ δείξω ὅτι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, ἂν καὶ γιὰ καλὸ ἐνώθη-καν μὲ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ καὶ εἶναι κάπως ἀπὸ τὰ φυσικὰ προσόντα τοῦ σώματος, ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας ξεπέφτουν σὲ πράξεις ἔξω ἀπὸ τὴ φύση. Γιατί ἡ κίνηση τοῦ σώματος δόθηκε ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ γιὰ τὴ γέννηση ἀπογόνων καὶ τὴν παράταση τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ διαδοχὴ καὶ ὄχι γιὰ τὴν πορνεία. Καὶ ὁ θυμὸς ἔχει κατασπαρεῖ μέσα μας γιὰ τὴ σωτηρία μας, γιὰ νὰ θυμῶνομε ἐναντίον τῆς κακίας καὶ ὄχι νὰ γινόμαστε θηρία ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων. Ἄν λοιπὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ κακὸ τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, δὲν εἶναι ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀμαρτωλὴ οὔτε θὰ κατηγορήσουμε τὸν Πλάστη, ὅπως δὲν κατηγοροῦμε ἐκείνον ποὺ ἔδωσε στὸν ἄλλον ἓνα σιδερένιο ἐργαλεῖο γιὰ μιὰ ἀναγκαῖα καὶ ὠφέλιμη ἐργασία, καὶ αὐτὸς τὸ χρησιμοποίησε σὲ φόνον.

Αὐτὰ τὰ εἶπαμε γιὰ νὰ φανερώσουμε ὅτι τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ πολὺ κακὴ καὶ διεφθαρμένη διάθεσις. Γιατί ἡ ἀρρώστια αὐτὴ τῆς φιλαργυρίας, ὅταν βρεῖ στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποταγῆς χλιαρὴ καὶ ἄπιστη τὴν ψυχὴ, τῆς ὑποβάλλει δίκαιες τάχα καὶ εὐλογοφανεῖς προφάσεις γιὰ νὰ κατακρατῇ μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχει. Τοῦ λέει ὅτι θὰ ἔχει μακροχρόνια γηρατειὰ καὶ ἀσθένεια καὶ ὅτι ἐκεῖνα ποὺ δίνει γιὰ τίς ἀνάγκες τὸ κοινόβιο δὲν εἶναι ἀρκετὰ ὄχι γιὰ ἄρρωστο, ἀλλὰ οὔτε γιὰ ὑγιή, καὶ ὅτι ἐδῶ δὲν φροντίζουν ὅπως χρειάζεται τοὺς ἀρρώστους, ἀλλὰ μὲ πολλὴ ἀμέλεια, καὶ ἂν δὲν ἔχει κρύψει χρυσάφι, θὰ πεθάνει ἄθλια. Τελευταῖα τοῦ ὑποβάλλει τὴ σκέψη, ὅτι οὔτε στὸ μοναστήρι μπορεῖ νὰ μείνει πολὺ, λόγῳ τῆς βαριάς ἐργασίας καὶ τῆς αὐστηρότητος τοῦ ἡγουμένου. Καὶ ὅταν παραπλανήσῃ τὴ διάνοια μὲ τέτοιες σκέψεις, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἔστω καὶ ἓνα δηνάριο, τότε τὸν καταφέρνει καὶ ἐργασία τοῦ χεριοῦ νὰ μάθει κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἡγούμενο, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ μπορέσῃ νὰ αὐξήσῃ τὸ χρῆμα ποὺ τόσο ἐπιθυμεῖ. Καὶ παραπέρα τὸν ἐξαπατᾷ τὸν ἄθλιο μὲ κρυφὰς ἐλπίδες καὶ τοῦ ψιθυρίζει τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἔχει ἀπὸ τὴν ἐργασία του καὶ τὴν ἀνάπαυση καὶ ἀμεριμνησίαν ποὺ θὰ ἀποκτήσῃ. Καὶ ἀφοῦ παραδοθῇ ὁλόκληρος στὴ σκέψη τοῦ κέρδους, κανένα ἄλλο κακὸ δὲν προσέχει· οὔτε τὴν παραφορὰ τῆς ὀργῆς ἂν τοῦ συμβεῖ καμιά ζημιὰ, οὔτε τὸ σκοτάδι τῆς λύπης ἂν δὲν πετύχῃ τὸ κέρδος, ἀλλὰ ὅπως σὲ ἄλλους γίνεται θεὸς ἡ κοιλία τους¹⁹, ἔτσι καὶ σ' αὐτὸν γίνεται θεὸς ὁ χρυσός. Γι' αὐτὸ ὁ μακάριος Ἀπόστολος γνωρί-

19. Φιλίπ. 3, 19.

ζοντάς τα αὐτά, ὄχι μόνο ρίζα ὅλων τῶν κακῶν ὀνόμασε τὴ φιλαργυρία, ἀλλὰ καὶ εἰδωλολατρία τὴν εἶπε²⁰.

Ἄς δοῦμε λοιπὸν σὲ πόση κακία ἡ ἀρρώστια αὐτὴ σέρνει τὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ τὸν ρίξῃ καὶ στὴν εἰδωλολατρίαν· γιατί ἀφοῦ ἀπομακρύνῃ ὁ φιλάργυρος τὸ νοῦ τοῦ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἀγαπᾷ εἰδῶλα, δηλ. ἀνάγλυφες εἰκόνες ἀνθρώπων ποὺ εἶναι χαραγμένες πάνω στὰ νομίσματα. Μὲ τέτοιους λογισμοὺς λοιπὸν ἀφοῦ σκοτισθεῖ ὁ μοναχὸς καὶ προχωρήσῃ σὲ χειρότερο, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει διόλου ὑπακοή, ἀλλὰ ἀγανακτεῖ, νομίζει ὅτι πάσχει ἄδικα, καὶ γιὰ τὴν κάθε ἐργασία γογγύζει, ἀντιλέγει καὶ χωρὶς διόλου εὐλάβεια σὰν ἄλογο σκληρότατο βαδίζει σὲ γκρεμό. Οὔτε στὴν καθημερινὴ τροφὴ ἀρκεῖται, καὶ διαμαρτύρεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑποφέρει μέχρι τέλος. Καὶ λέει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι μόνο ἐκεῖ, οὔτε ὅτι ἐκεῖ ἀποκλειστικὰ βρίσκεται ἡ σωτηρία του· καὶ ὅτι ἂν δὲν φύγῃ ἀπὸ τὸ μοναστήρι ἐκεῖνο, θὰ χαθεῖ. Καὶ ἔτσι ἔχοντας γιὰ συνεργὸ τῆς διεφθαρμένης γνώμης τοῦ τὰ χρήματα ποὺ φυλάει, τὰ αἰσθάνεται σὰν φτερά καὶ μὲ αὐτὰ μελετᾷ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Καὶ λοιπὸν ἀπαντᾷ ὑπερήφανα καὶ ἄγρια σὲ ὅλες τίς ἐντολὰς ποὺ τοῦ δίνουν, καὶ νομίζοντας τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ξένο καὶ ἐξωμερίτη, ἂν δεῖ σὲ τὸ μοναστήρι ὅτι κάτι ἔχει ἀνάγκη νὰ διορθωθεῖ, ἀμελεῖ καὶ περιφρονεῖ καὶ κατηγορεῖ ὅλα ὅσα γίνονται. Ἐπειτα ζητάει προφάσεις γιὰ νὰ ὀργιστεῖ καὶ νὰ λυπηθεῖ, γιὰ νὰ μὴν τὸν νομίσουν ἐπιτόλαιο καὶ ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸ μοναστήρι χωρὶς αἰτία. Κι ἂν μπορέσῃ μὲ κρυφομιλήματα καὶ μάταια λόγια νὰ ἐξαπατήσῃ καὶ ἄλλον καὶ νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὸ μοναστήρι, κι αὐτὸ τὸ κάνει, γιὰ νὰ ἔχει καὶ συνεργό. Ἐτσι λοιπὸν μὲ τὸ νὰ ἀνάβῃ ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῶν χρημάτων τοῦ ὁ φιλάργυρος, ποτὲ δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσῃ σὲ τὸ μοναστήρι τοῦ οὔτε νὰ ζῇσιν κάτω ἀπὸ κανόνα. Κι ὅταν ὁ διάβολος σὰν λύκος τὸν ἀρπάξῃ ἀπὸ τὴν μάνδρα καὶ τὸν ξεχωρίσῃ ἀπὸ τὸ ποῖμνιο καὶ τὸν πάρῃ γιὰ νὰ τὸν φάῃ, τότε τὸν φέρνει σὲ σημεῖο, τὰ ἔργα ποὺ βαριόταν νὰ κάνει τίς ὀρισμένες ὥρες σὲ τὸ κοινόβιο, αὐτὰ νὰ τὰ κάνει σὲ τὸ κελί τοῦ μέρα καὶ νύχτα μὲ μεγάλῃ προθυμία. Καὶ οὔτε τίς συνήθειες τῶν προσευχῶν, οὔτε τίς νηστείες, οὔτε τὸν κανόνα τῶν ἀγρυπνιῶν ἐπιτρέπει νὰ τηρεῖ, ἀλλὰ ἀφοῦ τὸν δέσῃ μὲ τὴ μανία τῆς φιλαργυρίας, ὅλη τοῦ τὴν προθυμία τὸν πείθει νὰ τὴν δείξῃ σὲ τὸ ἐργόχειρό του.

Εἶναι τρεῖς τρόποι αὐτῆς τῆς ἀρρώστιας, τοὺς ὁποίους ἐξίσου ἀπαγορεύουν οἱ θεῖες Γραφεῖς καὶ οἱ διδασκαλίαι τῶν Πατέρων. Ἐνας εἶναι ποὺ κάνει ὅσους ἦταν φτωχοί, νὰ προσπαθοῦν ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶχαν στὸν κόσμον νὰ τὰ ἀποκτήσουν τώρα. Ἄλλος εἶναι ποὺ κάνει νὰ μετανοοῦν ὅσοι ἀρνῆθη-καν μιὰ φορὰ τὰ χρήματα ὅταν ἔγιναν μοναχοὶ καὶ τοὺς βάζει νὰ ζητοῦν ἐκεῖνα ποὺ πρόσφεραν στὸ Θεό. Τρίτος εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν δέσῃ τὸ μοναχὸ μὲ ἀπιστία καὶ χλιαρότητα, δὲν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ

20. Α' Τιμ. 6, 10.

ἀπαλλαγεί τελείως ἀπὸ τὶς κοσμικὲς ἀσχολίες, μὲ τὸ νὰ τοῦ ὑποβάλλει φόβο τῆς φτώχειας καὶ ἀπιστία στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ τὸν κάνει παρὰβᾶτη τῶν ὑποσχέσεων τοῦ ποῦ ἔδωκε, ὅταν ἀρνήθηκε τὸν κόσμον. Τὰ παραδείγματα αὐτῶν τῶν τριῶν τρόπων βρήκαμε ὅτι κατακρίνονται στὴν Ἀγία Γραφή. Ἐτσι ὁ Γιεζή, ἐπειδὴ ἐπιθύμησε νὰ ἀποκτήσει χρήματα ποῦ δὲν εἶχε πρωτύτερα, δὲν πέτυχε τὴν προφητικὴ χάρη, τὴν ὁποία ὁ διδάσκαλος ἤθελε νὰ τοῦ ἀφήσει ὡς κληρονομία. Καὶ ἀντὶ εὐλογία, κληρονόμησε αἰώνια λέπρα μὲ τὴν κατάρρα τοῦ Προφήτη²¹. Καὶ ὁ Ἰούδας ποῦ θέλησε νὰ πάρει χρήματα, τὰ ὁποία εἶχε ἐγκαταλείψει προηγουμένως, ἀφοῦ ἀκολούθησε τὸ Χριστό, ὅχι μόνον γλύστρησε στὴν προδοσία τοῦ Κυρίου καὶ χωρίστηκε ἀπὸ τὸν χορὸ τῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τὴ ζωὴ του τελείωσε μὲ βίαιο θάνατο²². Ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σαπφείρα, μὲ τὸ νὰ φυλάξουν μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ εἶχαν, τιμωροῦνται μὲ θάνατο ἀπὸ τὸ ἀποστολικὸ στόμα²³. Ὁ μέγας Μωυσῆς στὸ Δευτερονόμιο παραγγέλλει μὲ μυστικὸ τρόπο σ' ἐκείνους ποῦ ὑπόσχονται νὰ ἀποταχθοῦν καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ φόβο ἀπιστίας πάλι κρατιοῦνται ἀπὸ τὰ γήινα πράγματα: «Ἄν εἶναι κανεὶς φοβιταίρης καὶ δειλὸς νὰ μὴ βγεῖ στὸν πόλεμον, ἀλλὰ νὰ πάει στὸ σπίτι του καὶ νὰ καθήσει, μὴ τυχὸν κάνει καὶ τοὺς ἀδελφούς του νὰ φοβηθοῦν καὶ αὐτοί»²⁴. Ὑπάρχει ἄλλη πιὸ σίγουρη καὶ καθαρὴ μαρτυρία; Δὲν μαθαίνομε ἀπ' αὐτὰ ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμον, πρέπει τελείως νὰ τὰ ἀπαρνοῦνται ὅλα καὶ ἔτσι νὰ βγαίνουν στὸν πόλεμον, καὶ ὅχι μὲ τὸ νὰ κάνουν ἀρχὴ νωθρὴ καὶ διεφθαρμένη, νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴν εὐαγγελικὴ τελειότητα καὶ νὰ τοὺς φέρνουν σὲ δειλία; Αὐτὸ ποῦ λέει καλῶς ἡ θεία Γραφή: «Φέρνει μακαριότητα πιὸ πολὺ τὸ νὰ δίνεις παρὰ τὸ νὰ παίρνεις»²⁵, τὸ ἐρμηνεύουν κακῶς, καθὼς βιάζονται πρὸς ἐξαπάτησίν τους καὶ πρὸς τὴν ἐπιθυμία τῆς φιλαργυρίας, παρεξηγώντας τὴν ἔννοια τοῦ ρητοῦ καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ποῦ λέει: «Ἄν θέλεις νὰ εἶσαι τέλειος, πῆγαινε, πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δώστα στοὺς φτωχοὺς καὶ θ' ἀποκτήσεις θησαυρὸ στὸν οὐρανόν, καὶ ἔλα ἀκολουθήσέ με»²⁶. Καὶ ἔτσι συμπεραίνουν ὅτι ἀπὸ τὴν ἀκτημοσύνη εἶναι ἀνώτερο τὸ νὰ ἐξουσιάζουν τὸν πλοῦτον τους καὶ ἀπὸ αὐτὸν νὰ δίνουν σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη.

Ἄς μάθουν αὐτοὶ ὅτι δὲν ἀπαρνήθηκαν ἀκόμα τὸν κόσμον, οὔτε ἔφτασαν τὴ μοναχικὴ τελειότητα, ἀφοῦ ντρέπονται νὰ γίνουν φτωχοὶ γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ σὰν τὸν Ἀπόστολο Παῦλον καὶ μὲ τὴν ἐργασία τῶν χειρῶν τους νὰ συντηροῦν καὶ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦν καὶ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη²⁷ καὶ μὲ ἔργα νὰ ἐκπληρώσουν τὴν μοναχικὴ ὑπόσχεση καὶ νὰ δοξαστοῦν μαζί μὲ τὸν Ἀπόστολο. Καὶ ἀφοῦ διασκορπίσουν τὸν παλιὸ πλοῦτον, νὰ ἀγωνίζονται μαζί μὲ τὸν Παῦλον μὲ πείνα καὶ δίψα, μὲ κρύον καὶ γύμνια τὸν καλὸ

21. Δ' Βασ. 5, 25.

22. Ματθ. 27, 5.

23. Πράξ. 5, 1-10.

24. Δευτ. 20, 8.

25. Πράξ. 20, 35.

26. Ματθ. 19, 21.

27. Πράξ. 20, 34.

ἀγώνα²⁸. Γιατὶ ἂν γνῶριζε ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ παλιὸς τοῦ πλοῦτος ἦταν πιὸ χρήσιμος γιὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου, δὲν θὰ τὸν περιφρονούσε, ἀφοῦ ἦταν καὶ διακεκριμένος Ρωμαῖος πολίτης²⁹. Ἀλλὰ καὶ οἱ χριστιανοὶ τῶν Ἱεροσολύμων πουλοῦσαν τὰ σπίτια καὶ τὰ χωράφια τους καὶ ἔβαζαν τὸ ἀντίτιμον καταγῆς κοντὰ στὰ πόδια τῶν Ἀποστόλων³⁰. Δὲν θὰ τὸ ἔκαναν αὐτὸ ἂν γνῶριζαν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι θεωροῦσαν καλότερο νὰ τρέφονται ἀπὸ τὰ δικά τους χρήματα καὶ ὅχι ἀπὸ τὸν προσωπικὸ τους κόπο καὶ ἀπὸ τὶς προσφορὰς τῶν ἐθνικῶν. Ἀκόμα πιὸ καθαρὰ διδάσκει γι' αὐτὰ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μ' ἐκεῖνα ποῦ γράφει πρὸς τοὺς Ρωμαίους: «Τώρα πηγαίνω στὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ νὰ διακονήσω τοὺς ἁγίους... Τὸ θέλησαν νὰ τοὺς βοηθήσουν, ἀλλὰ ἦταν καὶ ὀφειλέτες τους»³¹. Καὶ ὁ ἴδιος, καθὼς ἦταν σὲ δεσμὰ καὶ φυλακὲς πολλὰς φορὲς καὶ ταλαιπωρημένος ἀπὸ τὴν ὁδοιπορία, πράγμα ποῦ τὸν ἐμπόδιζε νὰ ἐργάζεται ὅπως συνήθιζε μὲ τὰ χέρια του γιὰ νὰ προμηθεύεται τὰ ἀναγκαῖα, διδάσκει ὅτι αὐτὰ τὰ πῆρε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς ποῦ ἦρθαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία, λέγοντας: «Τὸ ὑστέρημά μου τὸ συμπλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ ποῦ ἦρθαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία»³². Καὶ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους γράφει: «Ξέρετε καὶ σεῖς, Φιλιππησίοι, ὅτι ἀφοῦ ἀναχώρησα ἀπὸ τὴ Μακεδονία, καμία ἄλλη ἐκκλησία δὲ μὲ βοήθησε, παρὰ μόνο σεῖς, γιατί καὶ στὴ Θεσσαλονίκη καὶ μιὰ καὶ δύο φορὲς μοῦ στείλατε τὰ ἀναγκαῖα»³³. Ἄς εἶναι λοιπὸν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴ γνώμη τῶν φιλαργύρων πιὸ εὐτυχεῖς ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά τους τοῦ χορήγησαν τὰ ἀναγκαῖα. Ἀλλὰ δὲν θὰ φτάσει κανεὶς σὲ μιὰ τόσο μεγάλη ἀνοησία, νὰ τὸ πεῖ αὐτό.

Ἄν λοιπὸν θέλομε νὰ ἀκολουθήσουμε τὴν εὐαγγελικὴ ἐντολὴ καὶ ὅλη ἐκείνη τὴν Ἐκκλησίαν τὴ θεμελιωμένη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πάνω στοὺς Ἀποστόλους, νὰ μὴ στηριζόμαστε στὶς ὑποκειμενικὲς γνώμες μας, οὔτε ὅσα ἔχουν καλὰ εἰπωθεῖ νὰ τὰ ἐξηγήσουμε ἄσχημα. Ἀλλὰ, ἀφοῦ πετάξομε μακριὰ τὴ χλιαρὴ καὶ ἄπιστη γνώμη μας, νὰ ἐντυπώσουμε καλὰ στὸ νοῦ μας τὴν ἀκρίβεια τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐτσι θὰ μπορέσουμε νὰ ἀκολουθήσουμε καὶ τὰ ἔχνη τῶν Πατέρων καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια τοῦ κοινοβίου καὶ τὸν κόσμον τοῦτο νὰ τὸν ἀπαρνηθοῦμε ἀληθινά. Καλὸ εἶναι λοιπὸν καὶ ἐδῶ νὰ θυμηθοῦμε τὸν λόγον κάποιου Ἀγίου. Ὁ ἅγιος Βασίλειος, λοιπὸν, ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, σὲ κάποιον συγκλητικὸ ποῦ ἀπαρνήθηκε μὲ χλιαρότητα τὸν κόσμον καὶ κράτησε μερικὰ ἀπὸ τὰ χρήματά του, λέγεται ὅτι τοῦ εἶπε ἕνα τέτοιο λόγο: «Καὶ τὸν συγκλητικὸ ἔχασες καὶ μοναχὸς δὲν ἔγινες».

Πρέπει λοιπὸν μὲ κάθε ἐπιμέλεια νὰ ξεριζώνομε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τὴ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, ποῦ εἶναι ἡ φιλαργυρία, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ὅταν μένει ἡ ρίζα, εὐκολὰ φυτρώνουν τὰ κλαδιά. Ἀλλὰ τὴν ἀρετὴ αὐτὴ εἶναι δύ-

28. Β' Τιμ. 4, 7.

29. Πράξ. 22, 25.

30. Πράξ. 4, 34.

31. Ρωμ. 15, 27.

32. Β' Κορ. 11, 9.

33. Φιλίπ. 4, 15.

σκολο νὰ τὴν κατορθώσουμε ἂν δὲν μένομε σὲ κοινόβιο· γιατί στὸ κοινόβιο δὲν ἔχομε φροντίδα οὔτε γιὰ τίς ἀπαραίτητες ἀνάγκες μας. Ἐχοντας ἐμπρὸς στὰ μάτια μας τὴν καταδίκη τοῦ Ἀνανία καὶ τῆς Σαπφείρας, νὰ μᾶς πιάνει φρίκη ἂν θέλομε νὰ ἀφήσουμε τίποτε στὰ χέρια μας ἀπὸ τὴν παλιὰ περιουσία μας. Ἐπίσης ἂς φοβηθοῦμε τὸ παράδειγμα τοῦ Γιεζῆ, ὁ ὁποῖος ἐξαιτίας τῆς φιλαργυρίας του παραδόθηκε σὲ αἰώνια λέπρα, κι ἂς φυλαχτοῦμε μήπως μαζέψομε γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας χρήματα τὰ ὁποῖα οὔτε στὸν κόσμον τὰ εἶχαμε. Κι ἀκόμη ἔχοντας στὸ νοῦ μας τὸ κρέμασμα τοῦ Ἰούδα, ἂς φοβηθοῦμε νὰ πάρουμε πίσω κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ καταφρονήσαμε ὅταν γίναμε μοναχοί. Πάνω ἀπ' ὅλα, ἂς ἔχομε πάντοτε ἐμπρὸς μας τὴν ἀδηλότητα τοῦ θανάτου, μήπως σὲ ὥρα ποὺ δὲν περιμένομε ἔρθει ὁ Κύριός μας³⁴ καὶ βρεῖ λερωμένη τὴ συνειδήσή μας ἀπὸ φιλαργυρία καὶ μᾶς πεῖ ἐκεῖνα ποὺ εἶπε στὸ Εὐαγγέλιο πρὸς τὸν πλούσιον ἐκεῖνον: «Ἀνόητε, αὐτὴ τὴ νύχτα ἀπαιτοῦν ἀπὸ σένα τὴν ψυχὴ σου· σὲ ποιὸν θὰ πᾶνε αὐτὰ ποὺ ἐτοίμασες;»³⁵

4. Περὶ τῆς ὀργῆς

Τέταρτος ἀγώνας εἶναι ἐμπρὸς μας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς ὀργῆς· καὶ εἶναι ἀνάγκη, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὸ θανατηφόρο δηλητήριο τῆς ὀργῆς νὰ τὸ κόψομε ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδιάς μας. Γιατί ὅσο τὸ πονηρὸ τοῦτο πνεῦμα κάθεται στὴν καρδιά μας καὶ τυφλώνει μὲ τίς σκοτεινὲς ἀναταραχὰς τὰ μάτια τῆς καρδιάς μας, οὔτε τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς μας μποροῦμε νὰ διακρίνομε, οὔτε νὰ φτάσουμε ποτὲ τὴν πνευματικὴ γνῶση, οὔτε τὴν τελειότητα ἀγαθῆς σκέψεως νὰ πάρομε στὴν κατοχὴ μας, οὔτε νὰ γίνουμε μέτοχοι τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς, οὔτε τὸ θεῖο καὶ ἀληθινὸ φῶς μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ὁ νοῦς μας· γιατί λέει ἡ Γραφή: «Ταράχθησαν τὰ μάτια μου ἀπὸ τὸ θυμὸν»³⁶. Οὔτε θὰ γίνουμε μέτοχοι τῆς θείας σοφίας, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄλλοι μᾶς νομίζουν γιὰ πολὺ σοφοὺς, γιατί εἶναι γραμμένο: «Στὸν κόρφο τῶν ἀνοήτων ἀναπαύεται ὁ θυμὸς»³⁷. Ἀλλὰ οὔτε καὶ τίς σωτήριες σκέψεις τῆς διακρίσεως μποροῦμε νὰ ἀποκτήσουμε καὶ ἂν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι μᾶς νομίζουν γιὰ φρόνιμους, γιατί εἶναι γραμμένο: «Ἡ ὀργὴ καταστρέφει καὶ τοὺς φρόνιμους»³⁸. Ἀλλὰ οὔτε θὰ μπορέσουμε νὰ ἀποδώσουμε τὸ δικαίον μὲ προσεκτικὴ καὶ νηφάλια καρδιά, καθὼς εἶναι γραμμένο: «Ὁ θυμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν πραγματοποιεῖ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»³⁹. οὔτε τὴν κοσμιότητα καὶ σεμνότητα ποὺ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὴν ἐπαινοῦν μποροῦμε νὰ ἀποκτήσουμε, γιατί εἶναι γραμμένο: «Ἀνθρώπος ποὺ θυμῶνει δὲν εἶναι κόσμιος»⁴⁰. Ὅποιος λοιπὸν θέλει νὰ φτάσει τὴν τελειότητα καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀγωνιστεῖ νόμιμα τὸν πνευματικὸ ἀγώνα, ἂς εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ ἐλάττωμα

34. Ματθ. 24, 44. 36. Ψαλμ. 6, 8. 38. Παροιμ. 15, 1. 40. Παροιμ. 11, 25.
35. Λουκ. 12, 20. 37. Ἐκκλ. 7, 9. 39. Ἰακ. 1, 20.

τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ, καὶ ἂς ἀκούει τί παραγγέλλει τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ Ἀπ. Παῦλος: «Κάθε ἔχθρα καὶ ὀργὴ καὶ θυμὸς καὶ κραυγὴ καὶ βλασφημία, ἂς φύγει ἀπὸ σᾶς μαζὶ μὲ κάθε κακία»⁴¹. Λέγοντας τὴ λέξη «κάθε», δὲ μᾶς ἄφησε καμία πρόφαση θυμοῦ οὔτε σὰν ἀναγκαῖα, οὔτε σὰν εὐλογία. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ διορθώσει τὸν ἀδελφὸ του ὅταν ἁμαρτάνει ἢ νὰ τοῦ βάλει ἐπιτίμιο, ἂς φροντίζει νὰ παραμένει ἀτάραχος, μήπως θέλοντας νὰ θεραπεύσει ἄλλον, ἀρρωστήσει ὁ ἴδιος καὶ ἀκούσει τὰ εὐαγγελικὰ λόγια: «Γιατρέ, θεράπευσε πρῶτα τὸν ἑαυτό σου»⁴². Καὶ πάλι: «Γιατί βλέπεις τὸ ἄχυρο στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ δὲν παρατηρεῖς τὸ δοκάρι μέσα στὸ δικό σου μάτι;»⁴³ Γιατί ἂν ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία ἡ κίνησις τῆς ὀργῆς θερμανθεῖ πολὺ, τυφλώνει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ δεῖ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης. Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ βάζει πάνω στὰ μάτια του χρυσὰ καλύμματα ἢ μολύβδινα, ἐμποδίζει ἐξίσου τὴν ὄραση καὶ καμιά διαφορὰ δὲν προκαλεῖ στὴ τύφλωση ἡ ἀξία τοῦ χρυσοῦ, ἔτσι ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία, εὐλογία δῆθεν ἢ παράλογη, καὶ ἂν ἀνάψει ἡ ὀργὴ, σκοτίζεται ἡ πνευματικὴ ὄραση.

Τότε μόνο χρησιμοποιοῦμε κατὰ φύσιν τὸ θυμὸν, ὅταν τὸν στρέφουμε ἐναντίον τῶν ἐμπαθῶν καὶ φιλήδονων λογισμῶν. Ἔτσι διδάσκει καὶ ὁ προφήτης: «Νὰ ὀργίζεστε καὶ νὰ μὴν ἁμαρτάνετε»· δηλαδὴ νὰ ὀργίζεστε κατὰ τῶν παθῶν σας καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, καὶ μὴν ἁμαρτάνετε ἐκτελώνοντας ὅσα αὐτοὶ σᾶς ὑπαγορεύουν. Κι αὐτὸ θέλει νὰ πεῖ καὶ ἡ συνέχεια: «Γιὰ ὅσα λέτε μέσα στὶς καρδιές σας, πάνω στὸ κρεβάτι σας νὰ κατανύγεστε»⁴⁴, δηλαδὴ ὅταν ἔρθουν στὴν καρδιά σας οἱ πονηροὶ λογισμοί, ἀφοῦ τοὺς διώξετε μὲ τὴν ὀργή, τότε εὐρισκόμενοι στὴν ἡσυχία τῆς ψυχῆς σὰν σὲ κάποιο κρεβάτι, μετανοεῖτε μὲ κατάνυξη. Συμφωνεῖ σ' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ποὺ ἀνέφερε αὐτὸν τὸ στίχο καὶ πρόσθεσε: «Ὁ ἥλιος νὰ μὴ βασιλεύει ἀφήνοντάς σας θυμωμένους, οὔτε νὰ δίνετε τόπο στὸ διάβολο»⁴⁵, δηλ. μὴ διαθέτετε ἔτσι τὸν Κύριο Ἰησοῦ, τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, παροργίζοντάς Τον μὲ τὴ συγκατάθεσή σας στοὺς κακοὺς λογισμοὺς, ὥστε νὰ δῦει στὶς καρδιές σας καὶ νὰ φεύγει, γιὰ νὰ μὴ βρίσκει τόπο ὁ διάβολος μὲ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Χριστοῦ. Γι' αὐτὸν τὸν ἥλιο λέει καὶ ὁ Θεὸς διὰ μέσου τοῦ προφήτη: «Θ' ἀνατείλει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ φτερά του θὰ φέρουν τὴ θεραπείαν»⁴⁶. Ἄν πάλι ἐννοήσουμε τὸ ρητὸ κατὰ γράμμα, οὔτε μέχρι τῆ δύση τοῦ ἡλίου δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ διατηροῦμε τὴν ὀργή.

Τί λοιπὸν θὰ ποῦμε γι' αὐτά, ἐμεῖς ὅπου ἀπὸ ἀγριότητα καὶ μανία τῆς ἐμπαθοῦς ψυχικῆς καταστάσεώς μας, ὅχι μόνο μέχρι τῆς δύσης τοῦ ἡλίου διατηροῦμε τὴν ὀργή, ἀλλὰ καὶ γιὰ πολλὰς ἡμέρας τὴν κρατᾶμε; Καὶ δὲ μιλάμε ἐκφράζοντας τὴν ὀργή μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὴ σιωπὴ μεταξὺ μας αὐξάν-

41. Ἐφ. 4, 31.
42. Λουκ. 4, 23.

43. Ματθ. 7, 3.
44. Ψαλμ. 4, 5.

45. Ἐφ. 4, 27.
46. Μαλ. 4, 2.

νομε τὸ δηλητήριο τῆς μνησικαχίας γιὰ ψυχικὴ καταστροφή μας. Καὶ δὲν γνωρίζομε ὅτι πρέπει ὄχι μόνο νὰ ἀπέχομε ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ ὀργή, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κατὰ διάνοια, γιὰ νὰ μὴ σκοτεινιάσει ὁ νοῦς μας ἀπὸ τὸ σκοτάδι τῆς μνησικαχίας καὶ ξεπέσει ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πνευματικῆς γνώσεως καὶ τῆς διακρίσεως, καὶ στερηθεῖ τὴν κατοίκηση μέσα τοῦ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος στὰ Εὐαγγέλια παραγγέλλει νὰ ἀφήνομε τὸ δῶρο μας στὸ θυσιαστήριο καὶ νὰ μονιάζομε πρῶτα μὲ τὸν ἀδελφὸ μας⁴⁷, γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνεῖ εὐπρόσδεκτο, ἂν διατηροῦμε μέσα μας θυμὸ καὶ μνησικαχία. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὸ ἴδιο μᾶς διδάσκει, λέγοντας: «Νὰ προσεύχεστε ἀδιάλειπτα»⁴⁸, καὶ «σὲ κάθε τόπο νὰ ὑψώνετε σὲ προσευχὴ ὅσα χέρια, χωρὶς ὀργή καὶ λογισμοὺς ἀπιστίας»⁴⁹. Δὲν μένει λοιπόν, παρὰ ἢ νὰ μὴν προσευχόμαστε ποτέ, ὅποτε εἴμαστε ὑπεύθυνοι στὴν ἀποστολικὴ παραγγελία, ἢ νὰ φροντίζομε νὰ τηροῦμε τὴ διαταγὴ καὶ νὰ προσευχόμαστε χωρὶς ὀργή καὶ μνησικαχία. Καὶ ἐπειδὴ πολλές φορές ἂν λυπηθοῦν ἢ ταραχθοῦν οἱ ἀδελφοί, ἀδιαφοροῦμε λέγοντας ὅτι δὲν λυπήθηκαν ἐξαιτίας μας, ὁ Γιατρός τῶν ψυχῶν, θέλοντας νὰ ξεριζώσει τὶς προφάσεις, παραγγέλλει νὰ ἀφήσομε τὸ δῶρο καὶ νὰ συνδιαλλαγοῦμε ὄχι μόνο ἂν εἴμαστε ἐμεῖς λυπημένοι κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μας, ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸς εἶναι λυπημένος ἐναντίον μας δίκαια ἢ ἄδικα, νὰ τὸν θεραπεύομε δίνοντας ἐξηγήσεις, καὶ τότε νὰ προσφέρομε τὸ δῶρο μας. Ἀλλὰ γιατί νὰ διατρίβομε πολὺ στὰ εὐαγγελικὰ παραγγέλματα ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τὸν παλαιὸ νόμο μπορούμε νὰ μάθομε, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ θεωρεῖται πιὸ συγκαταβατικὸς, λέει: «Μὴ νιώσεις μέσα σου μίσος γιὰ τὸν ἀδελφὸ σου»⁵⁰, καὶ ἄλλοῦ λέει: «Ὁ δρόμος τοῦ μνησικαχοῦ ὁδηγεῖ στὸ θάνατο»⁵¹. Καὶ ἐδῶ ὄχι μόνον τὴν ἐνεργητικὴ μνησικαχία τιμωρεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ διάνοια.

Πρέπει λοιπόν, σύμφωνα μὲ τοὺς θεῖους νόμους, νὰ ἀγωνιζόμαστε μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀρρώστιας ποὺ ἔχομε μέσα μας· καὶ ὄχι, ἐπειδὴ στρέφομε τὸ θυμὸ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, νὰ ἐπιδιώκομε τὴν ἔρημια καὶ τὴν ἀπομόνωση, γιατί δῆθεν ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουν ἀφορμὲς νὰ μᾶς παρακινοῦν στὴν ὀργή, καὶ στὴ μόνωση θὰ κατορθώσομε εὐκολὰ τὴν ἀρετὴ τῆς μακροθυμίας. Ἐπειδὴ εἴμαστε ὑπερήφανοι καὶ δὲν θέλομε νὰ κατηγοροῦμε τὸν ἑαυτὸ μας καὶ νὰ ἀποδίδομε στὴ δική μας ἀμέλεια τὶς ἀφορμὲς τῆς ταραχῆς, ἐπιθυμοῦμε νὰ χωριστοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας. Ἐνὸσω λοιπόν ἀποδίδομε στοὺς ἄλλους τὶς ἀφορμὲς τῆς ἀσθενείας μας, εἶναι ἀδύνατο νὰ φτάσομε τὴν τελειότητα τῆς μακροθυμίας.

Τὸ κυριότερο λοιπόν μέρος τῆς διορθώσεώς μας καὶ τῆς εἰρήνης μας δὲν κατορθώνεται ἀπὸ τὴ μακροθυμία τῶν ἄλλων ἀπέναντί μας ἀλλὰ ἀπὸ τὴ

47. Ματθ. 5, 23.

48. Α' Θεσ. 5, 17.

49. Α' Τιμ. 2, 8.

50. Λευϊτ. 19, 17.

51. Παροιμ. 12, 28.

δική μας ἀνεξικαχία πρὸς τοὺς ἄλλους. Ὅταν ὅμως, ἀποφεύγοντας τὸν ἀγῶνα τῆς μακροθυμίας, ἐπιδιώκομε τὴν ἔρημο καὶ τὴ μόνωση, τότε, ὅσα πάθη φέρνομε ἀθεράπευτα ἐκεῖ, εἶναι κρυμμένα μέσα μας καὶ δὲν χάθηκαν. Ἐπειδὴ ἡ ἔρημια καὶ ἡ ἀναχώρηση σὲ ὅσους δὲν ἔχουν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ πάθη τους, ξέρεῖ ὄχι μόνο νὰ τὰ διατηρεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ σκεπάζει· καὶ οὐτε ἐπιτρέπει νὰ αἰσθάνονται σὲ ποῖο πάθος νικιοῦνται. Ἀπεναντίας ἡ ἔρημος ὑποβάλλει σ' αὐτοὺς νὰ φαντάζονται ὅτι ἀπόκτησαν ἀρετὴ καὶ τοὺς πείθει νὰ πιστεύουν ὅτι κατόρθωσαν τὴ μακροθυμία καὶ τὴν ταπείνωση, ὅσο δὲν εἶναι παρὼν κάποιος ποὺ νὰ τοὺς ἐρεθίζει καὶ νὰ τοὺς φέρνει σὲ δοκιμασία. Καὶ ὅταν τύχει ἀφορμὴ θυμοῦ ποὺ τοὺς προκαλεῖ καὶ τοὺς δοκιμάζει, ἀμέσως τὰ πάθη ποὺ βρίσκονται μέσα ἀποθηκευμένα καὶ λανθάνοντα, σὰν ἄλογα χωρὶς χαλινάρι ξεπηδοῦν ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ἡσύχαζαν, θρεμμένα ἀπὸ τὴν μακρὰ ἡσυχία καὶ ἀργία, καὶ μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα καὶ ἀγριότητα σύρουν στὸν ὄλεθρο τὸν ἄνθρωπο ποὺ κάθεταί πάνω σ' αὐτά. Γιατὶ περισσότερο ἐξαγριώνονται τὰ πάθη ὅταν στεροῦνται τὴ δοκιμασία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴ σκιά τῆς ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας, τὴν ὁποία φαινομενικὰ νομίζομε, ὅταν ἤμαστε μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς, ὅτι εἴχαμε, τὴ χάνομε ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τῆς ἐγκυμνάσεως καὶ τῆς ἀπομονώσεως. Ὅπως τὰ φαρμακερὰ φῖδια στὴν ἔρημια ποὺ ἡσυχάζουν στὴ φωλιά τους, τότε δείχνουν τὴ μανία τους, ὅταν τὰ πλησιάζει κανεὶς, ἔτσι καὶ οἱ ἐμπαθεῖς ἄνθρωποι ποὺ ἡσυχάζουν ὄχι λόγῳ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ ἀναγκαστικὰ ἐξαιτίας τῆς ἔρημιᾶς, τότε χύνουν τὸ δηλητήριό τους, ὅταν ἀρπάξουν κάποιον ποὺ τοὺς πλησιάζει καὶ τοὺς ἐρεθίζει. Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιζητοῦν τὴν τελειότητα τῆς πραότητος, νὰ φροντίζουν ὅσομποῦν περισσότερο, ὄχι μόνο ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων νὰ μὴν ὀργίζονται, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐναντίον τῶν ζώων, οὔτε κατὰ τῶν ἀφύχων. Γιατὶ θυμοῦμαι, ὅταν ἤμουν στὴν ἔρημο θύμωσα ἐναντίον καλαμιοῦ ποὺ δὲν μοῦ ἄρεσε τὸ πάχος ἢ ἡ λεπτότητά του. Ἐπίσης θύμωσα καὶ ἐναντίον ξύλου ποὺ δὲν μπόρεσα νὰ τὸ κόψω ἀμέσως. Ἐπίσης καὶ ἐναντίον πέτρας ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ βγάζουν φωτιά, ὅταν προσπάθησα νὰ βγάλω φωτιά καὶ δὲν ἔβγαλε γρήγορα. Ἐτσι εἶχε δυναμώσει ἡ ὀργή, ὥστε νὰ στρέφεται καὶ κατὰ τῶν ἀναισθήτων πραγμάτων.

Ἄν λοιπόν ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐπιτύχομε τὸ μακαρισμὸ τοῦ Κυρίου, ὄχι μόνον τὴν ἐνεργητικὴ ὀργή, ὅπως εἴπαμε, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ διάνοια πρέπει νὰ ἐμποδίσουμε. Γιατὶ δὲν ὠφελεῖ τόσο πολὺ νὰ συγκρατοῦμε τὸ στόμα μας στὸν καιρὸ τοῦ θυμοῦ νὰ μὴ λέει λόγια μανιασμένα, ὅσο νὰ καθαρίζομε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴ μνησικαχία καὶ νὰ μὴ στριφογυρίζομε μέσα στὸ μυαλό μας πονηροὺς λογισμοὺς ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ. Γιατὶ ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία παραγγέλλει νὰ κόβομε τὶς ρίζες τῶν ἀμαρτημάτων, παρὰ τοὺς καρπούς· ἐπειδὴ ὅταν κοπεῖ ἡ ρίζα τοῦ θυμοῦ ἀπὸ τὴν καρδιά, οὔτε μίσος

οὔτε φθόνος προχωρεῖ σὲ ἔργο. Ὅποιος μισεῖ τὸν ἀδελφὸν του, ἔχει ὀνομαστεῖ ἀνθρωποκτόνος⁵², ποὺ φονεύει αὐτὸν μὲ τὴ διάθεσιν τοῦ μίσους κατὰ διάνοιαν· αὐτοῦ τὸ αἷμα δὲν τὸ βλέπουν οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ δὲν χύθηκε μὲ χτύπημα ξίφους· ἀλλὰ ὅτι κατὰ διάνοιαν καὶ κατὰ διάθεσιν φονεύτηκε, τὸ βλέπει ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος ὄχι μόνο γιὰ τὶς πράξεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς προαιρέσεις ἀποδίδει στὸν καθένα στεφάνια ἢ τιμωρίες, καθὼς λέει ὁ Ἰδιος διὰ μέσου τοῦ προφήτη: «Ἰδοὺ, ἔρχομαι γιὰ νὰ συγκεντρώσω τὰ ἔργα καὶ τὶς σκέψεις τους»⁵³. Καὶ πάλι, ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ὅταν οἱ λογισμοὶ τοὺς κατηγοροῦν ἀναμεταξύ τους ἢ καὶ ἀπολογοῦνται, κατὰ τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ Θεὸς θὰ κρίνει τὰ κρυφὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων»⁵⁴. Αὐτὸς ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος διδάσκει νὰ ἀποβάλομε κάθε ὀργὴ καὶ λέει στὰ Εὐαγγέλια: «Ὅποιος ὀργίζεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, θὰ εἶναι ἔνοχος στὸ δικαστήριον»⁵⁵. Τὰ ἀκριβῆ ἀντίγραφα (τοῦ Εὐαγγελίου) ἔτσι περιέχουν αὐτὸ τὸ χωρίο. Γιατὶ ἡ λέξις «εἰκὴ» δηλ. χωρὶς λόγον, εἶναι μεταγενέστερη προσθήκη· καὶ αὐτὸ εἶναι φανερό καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς. Ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου εἶναι νὰ κόβομε μὲ κάθε τρόπο τὴ ρίζα καὶ τὸ σπινθήρα τῆς ὀργῆς καὶ νὰ μὴν κρατᾶμε καμιά πρόφαση ὀργῆς· μήπως θυμῶνοντας στὴν ἀρχὴ εὐλογα τάχα, ὕστερα πέσομε στὴ μανία τοῦ παράλογου θυμοῦ.

Ἡ τέλεια θεραπεία τῆς ἀσθενείας τῆς ὀργῆς εἶναι αὕτη: νὰ πιστέψομε ὅτι οὔτε γιὰ δίκαιες οὔτε γιὰ ἄδικες ἀφορμὲς ἐπιτρέπεται ποτε νὰ θυμῶνομε. Ἐπειδὴ ὅταν ἡ ὀργὴ σκοτίσει τὴ διάνοιαν, οὔτε διάκριση, οὔτε σωστὴ σκέψη, οὔτε δικαιοσύνη θὰ βρεθῇ μέσα μας· οὔτε καὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μπορεῖ νὰ γίνῃ ἡ ψυχὴ μας, ἀλλὰ θὰ μᾶς κατακυριεύσει τὸ πνεῦμα τῆς ὀργῆς σκοτιζόντας τὴ διάνοιά μας. Τελευταῖο ἀπ' ὅλα, πρέπει νὰ ἔχομε ἐμπρὸς στὰ μάτια μας κάθε ἡμέρα, τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ὥρας τοῦ θανάτου μας, καὶ ἔτσι νὰ φυλαγόμαστε ἀπὸ τὴν ὀργή. Καὶ ἃς γνωρίζομε ὅτι οὔτε ἡ σωφροσύνη, οὔτε ἡ ἀπάρνηση τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, οὔτε οἱ νηστείες καὶ ἀγρυπνίες θὰ μᾶς ὠφελήσουν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, ἂν βρεθοῦμε ἔνοχοι ἐπειδὴ κατεχόμαστε ἀπὸ ὀργὴ καὶ μίσος.

5. Περὶ τῆς λύπης

Πέμπτος εἶναι ὁ ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς λύπης, τὸ ὁποῖο σκοτίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ κάθε πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ἐμποδίζει ἀπὸ κάθε ἀγαθὴ πράξη. Ἐπειδὴ ὅταν τὸ πονηρὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀρπάξει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν σκοτίσει ὀλόκληρη, δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ προσεύχεται μὲ προθυμία· δὲν τὴν ἀφήνει νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ὠφέλεια τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων· δὲν ἀνέχεται νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος πράος καὶ νὰ κινεῖται εὐκολὰ σὲ κατάνυξη καὶ συμπάθεια πρὸς τοὺς ἀδελφούς· γιὰ ὅλες τὶς ἐργασίες καὶ ἐναντίον ἀκόμη

τῆς ὑποσχέσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου φέρνει μίσος. Καὶ γενικὰ ἡ λύπη, ἀφοῦ ἀνακατώσει ὅλες τὶς σωτήριες σκέψεις τῆς ψυχῆς καὶ παραλύσει τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν καρτερίαν της, τὴ φέρνει σὲ σημεῖο νὰ εἶναι σὰν ἀνόητη καὶ ἡλίθια, δένοντάς τὴν μὲ τὸ λογισμό τῆς ἀπελπισίας. Γι' αὐτό, ἂν ἔχομε σκοπὸ νὰ ἀγωνιστοῦμε τὸν πνευματικὸ ἀγῶνα καὶ νὰ νικήσομε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὅσο μποροῦμε μὲ μεγαλύτερη προσοχὴ ἢ φυλάξομε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς λύπης. Γιατὶ ὅπως ὁ σκόρος τρώει τὸ ροῦχο καὶ τὸ σκουλήκι τὸ ξύλον, ἔτσι ἡ λύπη κατατρῶγει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πείθει τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποφεύγει κάθε καλὴ πνευματικὴ συναναστροφή καὶ δὲν ἐπιτρέπει οὔτε ἀπὸ γνήσιους φίλους νὰ δέχεται συμβουλὴν, οὔτε καλὴ καὶ εἰρηνικὴ ἀπάντηση νὰ δίνει σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἀφοῦ καταλάβει ὅλη τὴν ψυχὴν, τὴ γεμίζει μὲ δυσἀρέσκεια, πλήξη καὶ μελαγχολία. Καὶ τότε τὴ βάζει νὰ ἀποφεύγει τοὺς ἀνθρώπους, γιατί γίνονται σ' αὐτὴν αἷτιοι ταραχῆς. Καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὴν ψυχὴ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὄχι ἀπέξω, ἀλλὰ μέσα της ἔχει τὴν ἀρρώστια, ἡ ὁποία τότε φανερώνεται, ὅταν ἔρθουν οἱ πειρασμοὶ καὶ μὲ τὴν δοκιμασίαν τὴ φέρουν στὴν ἐπιφάνεια. Γιατὶ ποτε δὲν μπορεῖ νὰ βλαφτεῖ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἄλλον, ἂν δὲν ἔχει μέσα του ἀποθηκευμένους τὶς ἀφορμὲς τῶν παθῶν. Καὶ γι' αὐτό ὁ Δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ Γιατρός τῶν ψυχῶν, ὁ Θεός, ὁ μόνος ποὺ γνωρίζει ἀκριβῶς τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς, δὲν παραγγέλλει νὰ ἀποφεύγομε τὶς συναναστροφές τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ νὰ κόβομε τὶς αἰτίες τῆς κακίας ποὺ εἶναι μέσα μας, καὶ νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ὑγεία τῆς ψυχῆς δὲν κατορθώνεται μὲ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ τὴν διαμονὴ καὶ ἐξάσκηση μὲ τοὺς ἐνάρετους ἀνθρώπους. Ὅταν λοιπὸν γιὰ προφάσεις ποὺ τὶς νομίζομε δῆθεν εὐλογες, ἐγκαταλείπομε τοὺς ἀδελφούς, δὲν κόψαμε τὶς ἀφορμὲς τῆς λύπης ἀλλὰ μόνον κάναμε ἐναλλαγὴν τους, γιατί ἡ ἀρρώστια ποὺ ἔχομε μέσα μας τὶς ἀνακινεῖ πάλι ἐξαιτίας ἄλλων πραγμάτων.

Γι' αὐτό, ὅλος ὁ πόλεμός μας ἃς εἶναι ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ εἶναι μέσα μας, γιατί ἂν αὐτά, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, βγοῦν ἀπὸ τὴν καρδιά μας, ὄχι μόνο μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἄγρια θηρία εὐκολὰ μποροῦμε νὰ ζήσομε, ὅπως λέει ὁ μακάριος Ἰωβ: «Τὰ ἄγρια θηρία θὰ γίνουν εἰρηνικὰ μαζί σου»⁵⁶. Πρῶτα—πρῶτα λοιπὸν νὰ ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς λύπης, ποὺ φέρνει τὴν ψυχὴ στὴν ἀπελπισίαν, γιὰ νὰ τὸ ἐξορίσομε ἀπὸ τὴν καρδιά μας. Γιατὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα δὲν ἐπέτρεψε στὸν Κάιν νὰ μετανοήσῃ μετὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν, οὔτε στὸν Ἰούδα μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Κυρίου. Μιὰ μόνον λύπη νὰ ἔχομε, τὴν μετάνοιαν γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας ἐνωμένη μὲ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα, γιὰ τὴν ὁποία ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη προξενεῖ μετάνοιαν ποὺ ὁδηγεῖ σὲ ὀριστικὴ σωτηρία»⁵⁷. Κι αὐτό, γιατί ἡ κατὰ Θεὸν λύπη τρέφοντας τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἐλπί-

52. Α' Ἰω. 3, 15.

53. Σ. Σειρ. 35, 22.

54. Ρωμ. 2, 15.

55. Ματθ. 5, 22.

56. Ἰωβ 5, 23.

57. Β' Κορ. 7, 10.

δα πού ακολουθεῖ τὴ μετάνοια, εἶναι ἀνάμικτη μὲ χαρά. Γι' αὐτὸ καὶ πρόθυμο καὶ ὑπάκουο γιὰ κάθε καλὴ πράξη, εὐκολοπλησίαστο, ταπεινὸ, πράο, ἀνεξίκαχο, ὑπομονετικὸ σὲ κάθε ἀγαθὸ κόπο καὶ κάθε συντριβὴ κάνει τὸν ἄνθρωπο ἢ λύπη αὐτῇ, ἀφοῦ εἶναι κατὰ Θεόν. Καὶ μὲ αὐτὸ λοιπὸν γίνονται οἱ καρποὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος φανεροὶ στὸν ἄνθρωπο, δηλαδὴ ἡ χαρά, ἡ ἀγάπη, ἡ εἰρήνη, ἡ μακροθυμία, ἡ ἀγαθότητα, ἡ πίστη, ἡ ἐγκράτεια⁵⁸. Ἀπὸ τὴν ἀντίθετη λύπη εἶναι φανεροὶ οἱ καρποὶ τοῦ πονηροῦ πνεύματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀκηδία, ἀνυπομονησία, θυμὸς, μίσος, ἀντιλογία, ἀπελπισία, ὀκνηρία στὴν προσευχή. Αὐτὴ τὴ λύπη πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγομε, ὅπως καὶ τὴν πορνεία καὶ τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ θυμὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη. Αὐτὴ ἡ λύπη θεραπεύεται μὲ τὴν προσευχή καὶ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων καὶ μὲ τὴ συναναστροφή μὲ εὐλαβεῖς ἀνθρώπους.

6. Περὶ τῆς ἀκηδίας

Ἐκτος εἶναι ὁ ἀγώνας μας ἐναντίον τῆς ἀκηδίας (ἀμέλεια, πλήξη) πού ἐνώνεται καὶ βοηθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς λύπης. Δεινὸς καὶ βαρὺς δαίμονας αὐτός, πολεμᾷ πάντοτε τοὺς μοναχοὺς. Αὐτὸς ἐπιτίθεται ἐναντίον τοῦ μοναχοῦ κατὰ τὸ μεσημέρι, προκαλώντας του ἀτονία καὶ φόβο καὶ μίσος ἐναντίον τοῦ τόπου ὅπου ἀσχεῖται καὶ ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν πού εἶναι μαζί του καὶ ἐναντίον κάθε ἐργασίας, ἀκόμη καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν θείων Γραφῶν. Τοῦ ὑποβάλλει ἀκόμη καὶ λογισμοὺς μεταβάσεως σὲ ἄλλο τόπο, καὶ ὅτι ἂν δὲν πάει ἀλλοῦ, μάταια κοπιᾶζει ἐδῶ καὶ χάνει τὸν καιρὸ του. Ἐπίσης τοῦ φέρνει κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ πείνα τόση, ὥστε δὲν θὰ προξενούσε σ' αὐτὸν τριήμερη νηστεία ἢ μακρὰ ὁδοιπορία ἢ βαρύτατος κόπος. Ἐπειτα τοῦ ὑποβάλλει λογισμοὺς ὅτι μὲ κανένα ἄλλο τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτῇ καὶ τὸ βάρος τῆς, παρὰ μὲ τὸ νὰ βγαίνει ἔξω συνεχῶς καὶ νὰ ἐπισκέπτεται τοὺς ἀδελφούς, τάχα γιὰ ὠφέλεια ἢ ἐπίσκεψη τῶν ἀσθενῶν. Κι ὅταν δὲν μπορέσει νὰ τὸν ἐξαπατήσει μὲ αὐτά, τότε ἀφοῦ τοῦ φέρει πολὺ βαρὺ ὕπνο, ἐπιτίθεται ἐναντίον του σφοδρότερος καὶ δυνατότερος, καὶ δὲν μπορεῖ διαφορετικὰ νὰ νικηθεῖ, παρὰ μὲ τὴν προσευχή καὶ τὴν ἀποχή ἀπὸ τὴν ἀργολογία καὶ μὲ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων καὶ τὴν ὑπομονὴ στοὺς πειρασμούς. Γιατὶ ἂν δὲν τὸν βρεῖ ἀσφαλισμένο μὲ αὐτὰ τὰ ὅπλα, τότε ἀφοῦ τὸν κατατρυπήσει μὲ τὰ βέλη του, τὸν κάνει ἄστατο, ὄνειροπόλο, ράθυμο, ἄεργο καὶ τὸν ὁδηγεῖ νὰ ἐπισκέπτεται πολλὰ μοναστήρια καὶ νὰ μὴ φροντίζει γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ πού γίνονται τραπέζια καὶ συμπόσια. Γιατὶ ἡ διάνοια αὐτοῦ πού ἔπεσε σὲ ἀκηδία τίποτε ἄλλο δὲν φαντάζεται παρὰ τίς μάταιες σκέψεις ὧσων ἀναφέραμε. Ἀπὸ αὐτὰ τὸν δεσμεύει καὶ σὲ κο-

58. Γαλ. 5, 22.

σμικὰ πράγματα καὶ τὸν δελεάζει λίγο—λίγο σὲ ἐπιβλαβεῖς ἀσχολίες, μέχρις ὅτου καὶ ἀπὸ αὐτῇ τῇ μοναχικῇ ζωῇ τὸν διώξει.

Ὁ Ἀπόστολος, γνωρίζοντας πόσο βαριά εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρρώστια καὶ ἐπειδὴ ἤθελε ὡς σοφὸς γιατρὸς νὰ τὴ βγάλει μαζί μὲ τὴ ρίζα ἀπὸ τίς ψυχές μας, μᾶς φανερῶνει τίς αἰτίες ἀπὸ τίς ὁποῖες γεννιέται καὶ λέει: «Σὰς παραγγέλλομε ἀδελφοί, στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἀποχωρίζεστε ἀπὸ κάθε ἀδελφὸ πού συμπεριφέρεται ἄτακτα καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση πού παραλάβετε ἀπὸ μᾶς. Γνωρίζετε πῶς πρέπει νὰ μᾶς μιμεῖστε, ἐπειδὴ δὲ ζήσαμε ὡς ἄτακτοι ἀνάμεσά σας, οὔτε πῆραμε ἀπὸ κανένα τὸ φαγητό μας δωρεάν, ἀλλὰ ἐργαζόμεστε ἡμέρα καὶ νύχτα μὲ κόπο καὶ μόχθο γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνουμε κανένα σας· ὄχι γιατί δὲν εἴχαμε τέτοιο δικαίωμα, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς δώσουμε παράδειγμα νὰ μᾶς μιμεῖστε. Καὶ ὅταν ἤμαστε κοντά σας, αὐτὴ τὴν ἐντολὴν σᾶς δίναμε, ὅτι ὅποιος δὲ θέλει νὰ ἐργάζεται, οὔτε νὰ τρώει. Γιατὶ μαθαίνομε ὅτι μερικοὶ ἀπὸ σᾶς δὲν ἐργάζονται, ἀλλὰ περιεργάζονται ξένες ὑποθέσεις. Σ' αὐτοὺς παραγγέλλομε, στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐργάζονται ἡσυχᾶ γιὰ νὰ κερδίζουν τὸ φωμὶ τους»⁵⁹. Ἀς ἀκούσουμε πόσο καθαρὰ φανερῶνει τίς αἰτίες τῆς ἀκηδίας ὁ Ἀπόστολος. Ἐκεῖνους πού δὲν ἐργάζονται τοὺς ὀνομάζει ἄτακτους, φανερώνοντας μὲ μία λέξη πολλὴ κακία. Γιατὶ ὁ ἄτακτος, εἶναι καὶ ἀνευλαβὴς καὶ αὐθάδης στὰ λόγια καὶ πρόχειρος σὲ κατηγορίες καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ τὴν ἡσυχία καὶ δοῦλος τῆς ἀκηδίας. Παραγγέλλει λοιπὸν νὰ ἀποχωρίζεστε ἀπὸ αὐτοὺς σὰν νὰ ἔχουν κολλητικὴ ἀρρώστια. Μὲ τὴ φράση «καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση πού παραλάβετε ἀπὸ μᾶς», φανερῶνει ὅτι αὐτοὶ εἶναι ὑπερήφανοι καὶ καταφρονητὲς καὶ ἀκυρώνουν τίς ἀποστολικὲς παραδόσεις. Κατόπιν λέει: «Δὲν πῆραμε τὸ φαγητό μας δωρεάν ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ ἐργαζόμεστε νύχτα καὶ ἡμέρα μὲ κόπο καὶ μόχθο». Ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, πού ἀνέβηκε μέχρι τὸν τρίτο οὐρανό, αὐτὸς πού λέει ὅτι ὁ Κύριος διέταξε τοὺς κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου νὰ συντηροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς τοῦ κηρύγματος⁶⁰, αὐτὸς ἐργάζεται ὁ ἴδιος νύχτα καὶ ἡμέρα μὲ κόπο καὶ μόχθο γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνει κανένα. Τί λοιπὸν θὰ κάνομε ἐμεῖς, πού εἴμαστε στὴν ἐργασία ὀκνηροὶ καὶ ἐπιδιώκομε τὴ σωματικὴ ἀνάπαυση, ἐμεῖς πού οὔτε κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς ἔχει ἀνατεθεῖ, οὔτε ἡ μέριμνα γιὰ τίς ἐκκλησίες, ἀλλὰ μόνο ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ψυχὴ μας; Κατόπιν γιὰ νὰ δείξει πῶς καθαρὰ τὴ βλάβη πού φέρνει ἡ ἀργία, καταλήγει: «Δὲν ἐργάζονται καθόλου ἀλλὰ περιεργάζονται». Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀργία γεννιέται ἡ περιέργεια, ἀπὸ τὴν περιέργεια ἡ ἀταξία καὶ ἀπὸ τὴν ἀταξία κάθε κακία. Γιὰ τὴν θεραπεία ὧσων αὐτῶν, συμπληρώνει: «Νὰ ἐργάζονται ἡσυχᾶ γιὰ νὰ κερδίζουν τὸ φωμὶ τους». Καὶ γιὰ

59. Β' Θεσ. 3, 6-12.

60. Α' Κορ. 9, 14.

νὰ τοὺς ἐπιπλήξει περισσότερο, λέει: «Ὅποιος δὲ θέλει νὰ ἐργάζεται, οὔτε νὰ τρώει».

Αὐτὲς τὶς ἀποστολικὰς διαταγὰς ἔχοντας ὑπόψη οἱ ἅγιοι πατέρες τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἀφήνουν ποτὲ νὰ μένουν ἀργοὶ οἱ μοναχοὶ καὶ μάλιστα οἱ νεώτεροι, ἐπειδὴ γνωρίζουν ὅτι μὲ τὴν ὑπομονὴ τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἀκηδία διώχνουν, καὶ τὴν τροφή τους προμηθεύονται, καὶ βοηθοῦν ὅσους ἔχουν ἀνάγκη. Γιατὶ δὲν ἐργάζονται μόνο γιὰ τὶς δικές τους ἀνάγκες, ἀλλὰ καὶ σὲ ξένους καὶ φτωχοὺς καὶ φυλακισμένους δίνουν ἀπὸ τὴν ἐργασία τους, πιστεύοντας ὅτι ἡ ἀγαθοεργία αὐτὴ εἶναι θυσία ἀγία καὶ εὐπρόσδεκτη στὸ Θεό. Καὶ λένε ἐπίσης οἱ πατέρες, ὅτι ὁ ἐργαζόμενος πολεμᾷ μὲ ἓνα δαίμονα πολλές φορές καὶ στενοχωρεῖται ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἀργὸς αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ χιλιάδες πονηρὰ πνεύματα.

Καλὸ εἶναι ἀκόμα νὰ θυμηθοῦμε καὶ τὸ λόγο πού μοῦ εἶπε ὁ ἀββάς Μωυσῆς, πού ἦταν πολὺ ἄξιος μεταξὺ τῶν πατέρων. Ἀφοῦ εἶχα καθήσει λίγο καιρὸ στὴν ἔρημο, μὲ πείραξε ὁ δαίμονας τῆς ἀκηδίας. Τὸν ἐπισκέφτηκα τότε καὶ τοῦ εἶπα: «Χθὲς ἐνοχλήθηκα πάρα πολὺ ἀπὸ τὴν ἀκηδία καὶ ἐξασθένησα ὑπερβολικά· καὶ δὲ γλύτωσα ἀπὸ αὐτῆς, παρὰ ὅταν σηκώθηκα καὶ ἐπισκέφτηκα τὸν ἀββά Παῦλο». Σ' αὐτὰ μοῦ ἀποκρίθηκε ὁ ἀββάς Μωυσῆς: «Ἐχε θάρρος· δὲν ἐλευθερώθηκες ἀπὸ τὴν ἀκηδία, ἀλλὰ μᾶλλον παραδόθηκες καὶ ὑποδουλώθηκες σ' αὐτή. Νὰ γνωρίζεις λοιπὸν ὅτι τώρα θὰ σὲ πολεμήσει περισσότερο ὡς λιποτάκτη, ἂν στὸ ἐξῆς δὲ φροντίσεις μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἐργασία τῶν χειρῶν σου νὰ παλαίφεις ἐναντίον της καὶ νὰ τὴ νικήσεις».

7. Περὶ τῆς κενοδοξίας

Ἐβδομος εἶναι ὁ ἀγώνας κατὰ τῆς κενοδοξίας. Αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι πολύμορφο καὶ πολὺ λεπτὸ καὶ δὲν τὸ ἐννοεῖ γρήγορα οὔτε ἐκεῖνος πού πειράζεται ἀπὸ αὐτό. Ἐπειδὴ οἱ προσβολές τῶν ἄλλων παθῶν εἶναι πιὸ φανερές καὶ εὐκολότερα καταπολεμοῦνται, καθὼς ἡ ψυχὴ ἀναγνωρίζει τὸν ἐχθρὸ καὶ μὲ τὴν ἀντίρρηση στὶς προσβολές του καὶ τὴν προσευχή, ἀμέσως τὸν ἀνατρέπει. Ἡ κενοδοξία ὅμως, μὲ τὸ νὰ εἶναι πολύμορφη ὅπως εἶπαμε, δύσκολα νικιέται. Γιατὶ φανερώνεται σὲ κάθε πράξη καὶ σὲ φωνὴ καὶ σὲ λόγο καὶ σὲ σιωπὴ καὶ σὲ ἔργο καὶ σὲ ἀγρυπνία καὶ σὲ νηστεία καὶ σὲ προσευχὴ καὶ σὲ πνευματικὲς ἀναγνώσεις καὶ σὲ ἡσυχία καὶ σὲ μακροθυμία. Μὲ ὅλα αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ προσβάλλει τὸ στρατιῶτὴ τοῦ Χριστοῦ. Ὅποιον δὲ μπόρεσε νὰ ἀπατήσῃ στὴν κενοδοξία μὲ τὴν πολυτέλεια τῶν ρούχων, δοκιμάζει νὰ τὸν πειράξῃ μὲ τὸ φτωχικὸ ρούχο. Ὅποιον δὲν μπόρεσε νὰ πολεμήσῃ μὲ τὴν τιμὴ, τὸν πολεμᾷ μὲ τὸ νὰ νομίζει ὅτι ὑπομένει τὴν ἀτιμία. Καὶ ὅποιον δὲ μπόρεσε νὰ καταφέρει στὴν κενοδοξία μὲ τὴ γνώση τῶν λόγων, τὸν δελεά-

ζει μὲ τὴ σιωπῇ, νὰ κενοδοξεῖ δῆθεν ὡς ἡσυχος. Καὶ ὅποιον δὲ μπόρεσε νὰ φέρῃ σὲ χαλαρότητα μὲ τὴν πολυτέλεια τῶν τροφῶν, τὸν κάνει νὰ ἐπιζητεῖ τὸν ἔπαινο μὲ τὴ νηστεία. Καὶ γενικὰ κάθε ἔργο, κάθε ἀπασχόληση δίνει ἀφορμὴ στὸν πονηρὸ αὐτὸ δαίμονα.

Ἀκόμη αὐτὸς ὑποβάλλει ἐπιθυμία γιὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης. Θυμᾶμαι κάποιον γέροντα, ὅταν ἤμουν στὴ σκήτη, πού πῆγε στὸ κελὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ γιὰ ἐπίσκεψη, καὶ ἀφοῦ πλησίασε τὴν πόρτα, τὸν ἄκουσε νὰ μιλάει ἀπὸ μέσα. Ὁ γέροντας νόμισε ὅτι μελετᾷ κάτι ἀπὸ τὴν Γραφή καὶ στάθηκε γιὰ νὰ ἀκούσῃ. Κατάλαβε τότε ὅτι ὁ ἀδελφὸς εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὰ λογικά του ἀπὸ τὴν κενοδοξία καὶ χειροτονοῦσε τὸν ἑαυτοῦ τοῦ διάκονο καὶ ἔκανε ἀπόλυση τῶν κατηχουμένων. Ὅταν λοιπὸν ὁ γέροντας τὰ ἄκουσε αὐτά, ἔσπρωξε τὴν πόρτα καὶ μπηκε. Ὁ ἀδελφὸς ἀφοῦ τὸν ὑποδέχτηκε, τὸν προσκύνησε κατὰ τὴ συνήθεια καὶ τὸν ἐρώτησε νὰ μάθει ἂν στεκόταν πολλὴ ὥρα ἐμπρὸς στὴν πόρτα. Ὁ γέροντας μὲ χαριτωμένο τρόπο τοῦ εἶπε: «Τώρα ἦρθα, ὅταν ἔκανες τὴν ἀπόλυση τῶν κατηχουμένων». Ὁ ἀδελφὸς μόλις τὸ ἄκουσε, ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ γέροντα καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ προσευχηθεῖ γι' αὐτόν, γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλάνη. Αὐτὸ τὸ θυμήθηκα γιὰ νὰ δείξω σὲ πόση ἀναισθησία φέρνει τὸν ἄνθρωπο αὐτὸς ὁ δαίμονας.

Ἐκεῖνος λοιπὸν πού θέλει νὰ πολεμήσῃ τέλεια καὶ νὰ στεφανωθεῖ μὲ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, πρέπει μὲ κάθε τρόπο νὰ φροντίσῃ νὰ νικήσῃ τὸ πολύμορφο αὐτὸ θηρίο, ἔχοντας πάντοτε μπροστὰ στὰ μάτια του τὸ ρητὸ τοῦ Δαβίδ: «Ὁ Κύριος διασκόρπισε τὰ κόκκαλα τῶν ἀνθρωπαρέσκων»⁶¹. Καὶ νὰ μὴν κάνει τίποτε ἐπιδιώκοντας τὸν ἀνθρώπινο ἔπαινο, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητεῖ τὴν ἀμοιβὴ μόνο ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ἀποβάλλοντας πάντοτε τοὺς λογισμοὺς πού ἔρχονται στὴν καρδιά του καὶ τὸν ἐπαινοῦν, νὰ ἐξουθενῶναι τὸν ἑαυτοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι θὰ μπορέσῃ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας.

8. Περὶ τῆς ὑπερηφάνειας

Ὁγδοος εἶναι ὁ ἀγώνας κατὰ τῆς ὑπερηφάνειας. Φοβερότατος αὐτὸς ὁ ἀγώνας καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς προηγούμενους ἀγριότερος. Αὐτὸς πολεμᾷ προπάντων τοὺς τέλειους καὶ προσπαθεῖ νὰ καταστρέφῃ ἐκείνους πού ἀνέβηκαν σχεδὸν στὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν. Καὶ ὅπως μία κολλητικὴ καὶ θανατηφόρα ἀρρώστια δὲν καταστρέφει ἓνα μέλος τοῦ σώματος, ἀλλὰ ὁλόκληρο τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ ὑπερηφάνεια ὄχι μόνον ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ὁλόκληρη τὴν καταστρέφει. Καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ἂν καὶ ταράζει τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ πολεμᾷ μιὰ μόνον ἀρετὴ, ἐκείνη πού εἶναι ἀντίθετὴ της, καὶ νὰ προσπαθεῖ αὐτὴ νὰ νικήσῃ, σκοτίζει καὶ ταράζει τὴν ψυχὴ ἐν μέρει.

61. Ψαλμ. 52, 6.

Ἐνῶ τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας σκοτίζει ὁλόκληρη τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ρίχνει σὲ τέλεια πτώση.

Γιὰ νὰ ἐννοήσουμε καλύτερα τὰ λεγόμενα, ἃς σκεφτοῦμε ὡς ἐξῆς: Ἡ γαστριμαργία προσπαθεῖ νὰ διαφθείρει τὴν ἐγκράτεια· ἡ πορνεία, τὴ σωφροσύνη· ἡ φιλαργυρία, τὴν ἀκτημοσύνη· ὁ θυμὸς, τὴν πραότητα· καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ εἶδη τῆς κακίας, τίς ἀντίθετες ἀρετές. Ἡ ὑπερηφάνεια ὅμως, ὅταν κυριεύσει τὴν ἄθλια ψυχὴ, σὰν φοβερότατος τύραννος ποὺ κατέλαβε μιὰ μεγάλη καὶ δοξασμένη πόλη, τὴν καταστρέφει ὁλόκληρη καὶ τὴν κατεδαφίζει ἀπὸ τὰ θεμέλια. Μάρτυρας γι' αὐτὸ εἶναι ὁ ἄγγελος ἐκεῖνος ποὺ ἔπесε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἐξαιτίας τῆς ὑπερηφανείας του, ὁ ὁποῖος ἂν καὶ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ στολίστηκε ἀπὸ Αὐτὸν μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ σοφία, δὲν θέλησε νὰ τὰ ἀποδίδει ὅλα αὐτὰ στὸν Κύριο, ἀλλὰ στὴ δική του φύση. Καὶ ἔτσι νόμιζε ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸ Θεό. Ἐλέγχοντας αὐτὴ τὴ σκέψη του, ὁ προφήτης ἔλεγε: «Σὺ εἶπες μὲ τὸ νοῦ σου· θὰ καθήσω πάνω σὲ ψηλὸ βουνό, θὰ στήσω τὸ θρόνο μου πάνω στὰ σύννεφα, θὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὸν Ὑψιστο. Καὶ ὅμως ἐσὺ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ ὄχι θεός»⁶². Καὶ πάλι ἄλλος προφήτης λέει: «Γιατί καυχίεται μέσα στὴν κακία του ὁ δυνατός;»⁶³ Γνωρίζοντας αὐτά, ἃς φοβηθοῦμε καὶ μὲ κάθε προσοχὴ ἃς φυλάξουμε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὸ θανατηφόρο πνεῦμα τῆς ὑπερηφάνειας, λέγοντας πάντοτε στὸν ἑαυτό μας, ὅταν κατορθώσουμε κάποια ἀρετὴ, τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου: «Ὅχι ἐγώ, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου»⁶⁴, καὶ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: «Ὅτι χωρὶς τῆ βοήθειά Μου, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»⁶⁵. Ἐπίσης, τὸ λόγον τοῦ προφήτη: «Ἄν ἓνα σπίτι δὲν τὸ οἰκοδομήσει ὁ Κύριος, μάταια κουράστηκαν οἱ οἰκοδόμοι»⁶⁶, καὶ τό: «Δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ θέλει, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τρέχει, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ θὰ δείξει ἔλεος»⁶⁷. Ἐπειδὴ καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει κανεὶς ὁλόθερμη προθυμία καὶ αποφασισμένη προαίρεση, ἐφόσον εἶναι δεμένος μὲ σάρκα καὶ αἷμα, δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει τὴν τελειότητα, παρὰ μόνο μὲ τὴ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Ἰάκωβος λέει: «Κάθε ὠφέλιμη δωρεὰ προέρχεται ἀπὸ ψηλά»⁶⁸. Καὶ ὁ Ἀπ. Παῦλος: «Τί ἔχεις ποὺ δὲν τὸ πήρες ἀπὸ τὸ Θεό; Κι ἂν ἔχεις πάρει, γιατί καυχίσαι σὰν νὰ μὴν πήρες»⁶⁹, ἀλλὰ ὑπερηφανεύεσαι σὰν νὰ εἶναι δικά σου;» Ὅτι μὲ τὴ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἔρχεται ἡ σωτηρία, εἶναι μάρτυρας ἀληθινὸς ἐκεῖνος ὁ ληστής, ὁ ὁποῖος κέρδισε τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν ὄχι ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς του, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ⁷⁰.

Γνωρίζοντας αὐτὰ οἱ Πατέρες μας ὅλοι, μὲ μιὰ γνώμη, μᾶς παρέδωσαν ὅτι δὲν μπορούμε διαφορετικὰ νὰ φτάσουμε στὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, παρὰ μόνο μὲ τὴν ταπεινώση, ἡ ὁποία ἔρχεται στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν πίστη

62. Ἦσ. 14, 13.

63. Ψαλμ. 51, 1.

64. Α' Κορ. 15, 10.

65. Ἰω. 15, 5.

66. Ψαλμ. 126, 1.

67. Ρωμ. 9, 16.

68. Ἰακ. 1, 17.

69. Α' Κορ. 4, 7.

70. Λουκ. 23, 43.

καὶ τὸ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν πραότητα καὶ τὴν τέλεια ἀκτημοσύνη. Μὲ τίς ἀρετὲς αὐτὲς κατορθώνεται καὶ ἡ τέλεια ἀγάπη, μὲ τὴ χάρις καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Λόγος πρὸς τὸν ἡγούμενο Λεόντιο, γιὰ τοὺς ἁγίους πατέρες τῆς Σκήτης καὶ γιὰ τὴ διάκριση.

Ἀπὸ τὸ χρέος πὺ ὑποσχέθηκα στὸν μακαριότατο ἀρχιεπίσκοπο Κάστορα γιὰ τὴ διήγηση τοῦ βίου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῆς διδασκαλίας τους, ἀπέδωσα ἓνα μέρος, ἁγιότατε Λεόντιε, μὲ ὅσα τοῦ ἔγραφα περὶ διαμορφώσεως τῶν κοινοβίων καὶ περὶ τῶν ὀχτῶ λογισμῶν τῆς κακίας· τώρα ἔβαλα σκοπὸ νὰ τὸ ἐξοφλήσω. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔμαθα ὅτι ὁ ἀρχιερέας πὺ προανέφερα μᾶς ἄφησε καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὸ Χριστό, ἔκρινα ἀναγκαῖο, σὲ σένα πὺ διαδέχτηκες τὴν ἀρετὴ του καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὴν φροντίδα τοῦ μοναστηριοῦ, νὰ σοῦ γράψω τὰ ὑπόλοιπα τῆς διηγῆσεως.

Πήγαμε λοιπὸν στὴ ἔρημο τῆς σκήτης, ὅπου ζοῦσαν οἱ πιὸ δόκιμοι καὶ ἀξιόλογοι πατέρες, ἐγὼ καὶ ὁ ἅγιος Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἔγινε πνευματικὸς μου φίλος καὶ στὸ σχολεῖο καὶ στὸ στρατὸ καὶ στὴ μοναχικὴ ζωὴ. Ἐκεῖ εἶδαμε τὸν ἄββᾶ Μωυσῆ, ἅγιον ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἔλαμπε μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅχι μόνο στίς πρακτικὲς ἀρετὲς ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ θεωρία. Τὸν παρακαλοῦσαμε λοιπὸν μὲ δάκρυα νὰ μᾶς πῆ ἓνα λόγο πνευματικῆς ὠφέλειας, μὲ τὸν ὁποῖο νὰ μπορέσουμε νὰ φτάσουμε στὴν τελειότητα. Καὶ ἀφοῦ πολὺ τὸν παρακαλέσαμε, μᾶς εἶπε: «Παιδιά μου, ὅλες οἱ ἀρετὲς καὶ τὰ ἔργα ἔχουν κάποιο σκοπὸ, κι ἐκεῖνοι πὺ ἀποβλέπουν σ' αὐτὸν τακτοποιοῦν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ φτάνουν στὸν ποθοῦμενο στόχο. Ὅπως ὁ γεωργὸς ὑποφέρει καὶ τὴ ζέστη καὶ τὸ κρύο, δουλεύοντας μὲ προθυμία τὴ γῆ, ἔχοντας σκοπὸ νὰ τὴν καθαρῇ ἀπὸ ἀγκάθια καὶ ξένα χόρτα καὶ στόχο τὴν ἀπόλαυση τῶν καρπῶν. Καὶ ὁ ἔμπορος χωρὶς νὰ λογαριάζει τοὺς κινδύνους οὔτε τῆς θάλασσας, οὔτε τῆς ξηρᾶς, προχωρεῖ στὸ ἐμπόριο, ἔχοντας σκοπὸ τὸ ἐμπορικὸ κέρδος καὶ στόχο τὴν ἀπόλαυση τοῦ κέρδους. Ἐπίσης καὶ ἐκεῖνος πὺ κατατάσσεται στὸ στρατό, οὔτε τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου λογαριάζει οὔτε τὴν ταλαιπωρίαν τῆς ξενιτιάς, ἀλλὰ ἔχει σκοπὸ τὴν ἀπόκτηση ἀξιομάτων λόγῳ ἀνδραγαθίας καὶ στόχο τὸ κέρδος ἀπὸ τὸ ἀξίωμα. Ἐχει λοιπὸν καὶ ἡ δική μας προσπάθεια δικό της σκοπὸ καὶ στόχο, γιὰ χάρη τοῦ ὁποῖου ὑποφέρομε μὲ προθυμία κάθε κόπο καὶ κούραση. Γι' αὐτὸ ἡ ἀποχὴ τροφῶν κατὰ τίς νηστείες δὲ μᾶς καταβάλλει· ὁ κόπος τῶν ἀγρυπνιῶν μᾶς εὐχαριστεῖ· ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν γίνεται μὲ προθυμία· καὶ ὁ κόπος τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ὑπακοή καὶ ἡ ἀπογύμνωση ἀπ' ὅλα τὰ γήινα πράγματα καὶ ἡ παραμονή μας στὴν ἔρημο, γίνονται μὲ εὐχαρίστηση. Ἀλλὰ καὶ σεῖς, πὺ καταφρονήσατε καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένειάν σας καὶ ὅλο τὸν κόσμον καὶ ξενιτευτήκατε, καὶ ἦρθατε τώρα σὲ μένα

πὺ εἶμαι ἄνθρωπος χωρικός καὶ ἀμαθής, πέστε μου ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς σας; Καὶ σὲ ποιὸ στόχο ἀποβλέπετε;»

Τότε τοῦ ἀποκριθήκαμε: «Στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» Σ' αὐτὸ ὁ ἄββᾶς Μωυσῆς ἀπάντησε: «Ὅρθᾶ ἀποκριθήκατε γιὰ τὸ στόχο σας. Ἀλλὰ δὲν μοῦ εἶπατε ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς, πρὸς τὸν ὁποῖον ἂν ἀποβλέπομε, χωρὶς νὰ ξεφεύγομε ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, μπορούμε νὰ ἐπιτύχομε τὴ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.» Καὶ τότε, ἀφοῦ ὁμολογήσαμε ὅτι δὲν γνωρίζομε, ὁ γέροντας ἀποκρίθηκε: «Στόχος λοιπὸν τῆς μοναχικῆς μας ζωῆς, ὅπως εἶπατε, εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκοπὸς ἡ καθαρὸτητα τῆς ψυχῆς, χωρὶς τὴν ὁποία εἶναι ἀδύνατο νὰ φτάσουμε σ' ἐκεῖνο τὸ στόχο. Σ' αὐτὸν τὸ σκοπὸ λοιπὸν νὰ εἶναι πάντοτε ὁ νοῦς μας. Καὶ ἂν ποτὲ συμβεῖ γιὰ λίγο νὰ ξεφύγει ἡ καρδιά μας ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, ἀμέσως νὰ τὴν ἐπαναφέρομε καὶ νὰ τὴν εὐθυγραμμίζομε, σὰν μὲ ἀλφάδι, μὲ τὸ σκοπὸ μας. Γνωρίζοντας αὐτὸ ὁ μακάριος Παῦλος, λέει: «Λησμονῶ ὅσα ἔγιναν στὸ παρελθόν, κι ἀπλῶνομαι διαρκῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ τρέχω πρὸς τὸ τέλος, γιὰ τὸ οὐράνιο βραβεῖο πὺ μᾶς κάλεσε ὁ Θεός»⁷¹. Γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ λοιπὸν κι ἐμεῖς κάνομε τὰ πάντα, γι' αὐτὸν ὅλα τὰ περιφρονούμε, καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένεια καὶ τὰ χρήματα καὶ ὅλο τὸν κόσμον, γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὴν καθαρὸτητα τῆς καρδιάς. Ἄν λησμονήσουμε αὐτὸ τὸ σκοπὸ, κατ' ἀνάγκην, καθὼς περπατοῦμε στὸ σκοτάδι καὶ βαδίζομε ἔξω ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο, θὰ σκοντάφτομε συχνὰ καὶ πολὺ θὰ πλανιόμαστε. Αὐτὸ ἔγινε σὲ πολλοὺς, οἱ ὁποῖοι στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποταγῆς τους καταφρόνησαν καὶ πλοῦτο καὶ χρήματα καὶ ὅλον τὸν κόσμον, ὕστερα ὁμως, γιὰ χάρη ἑνὸς δικελιοῦ ἢ μιᾶς βελόνας ἢ γιὰ ἓνα καλάμι ἢ ἓνα βιβλίο, θύμωναν καὶ ὀργίζονταν, πράγμα πὺ δὲν θὰ τὸ πάθαιναν ἂν θυμοῦνταν τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον καταφρόνησαν τὰ πάντα. Ἐπειδὴ γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον καταφρονούμε τὸν πλοῦτο, γιὰ νὰ μὴ φιλονεικοῦμε γι' αὐτὸν καί, μεγαλώνοντας τὴ διάθεση τῆς ὀργῆς, ξεπέσομε ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Ὅταν λοιπὸν γιὰ μηδαινὰ πράγματα φανερώνομε στὸν ἀδελφὸ τὴ διάθεση τῆς ὀργῆς, ἔχομε ξεπέσει ἀπὸ τὸ σκοπὸ μας καὶ δὲν ἔχομε καμιά ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀποταγὴ μας. Ὅπως λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Ἀκόμα κι ἂν παραδώσω τὸ σῶμα μου γιὰ νὰ καῶ, καὶ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε»⁷². Ἀπὸ αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι ἡ τελειότητα δὲν ἔρχεται ἀμέσως μὲ τὴ γύμνωση καὶ τὴν ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἀφοῦ κατορθώσουμε τὴν ἀγάπη, τῆς ὁποίας τίς ιδιότητες περιγράφει ὁ ἴδιος Ἀπόστολος λέγοντας: «Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι ζηλότυπη, δὲ φουσκώνει ἀπὸ ὑπερηφάνεια, δὲ ὀργίζεται, δὲ φθονεῖ, δὲ καυχιέται, δὲ σκέφτεται τὸ κακόν»⁷³. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν καθαρὸτητα τῆς καρδιάς. Γι' αὐτὴν πρέπει νὰ κάνομε τὰ πάντα, καὶ τὰ χρήματα νὰ τὰ καταφρονούμε, καὶ νηστείες καὶ ἀγρυπνίες εὐχαρίστως νὰ ὑπομένομε, καὶ μὲ ἀναγνώσματα καὶ ψαλμοὺς νὰ ἀσχολοῦμα-

71. Φιλίπ. 3, 14.

72. Α' Κορ. 13, 3.

73. Α' Κορ. 13, 4-5.

στε, χωρὶς νὰ τὴν παραμελοῦμε ὅμως, ἂν συμβεῖ ποτὲ ἐξαιτίας ἀναγκαίᾳς καὶ κατὰ Θεὸν ἀπασχολήσεως νὰ ἐμποδιστοῦμε ἀπὸ τὴ συνηθισμένη νηστεία καὶ ἀνάγνωση. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι τόση ἡ ὠφέλεια τῆς νηστείας, ὅση ἡ βλάβη τῆς ὀργῆς· οὔτε τόση ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση, ὅση ἡ ζημία ἀπὸ τὸ νὰ περιφρονήσουμε τὸν ἀδελφὸ καὶ νὰ τὸν λυπήσουμε. Γιατί, ὅπως εἴπαμε, οἱ νηστεῖες, οἱ ἀγρυπνίες, ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν καὶ ἡ ἀπογύμνωσις ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ἡ ἀπάρνησις ὅλου τοῦ κόσμου, δὲν εἶναι ἡ τελειότητα, ἀλλὰ ἐργαλεῖα γιὰ τὴν τελειότητα, ἐπειδὴ δὲν βρίσκεται σ' αὐτὰ ἡ τελειότητα ἀλλὰ μὲ αὐτὰ κατορθώνεται. Μάταια λοιπὸν καυχιόμαστε γιὰ νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ ἀκτημοσύνη καὶ ἀνάγνωση Γραφῶν, ὅταν δὲν κατορθώσουμε τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πρὸς τὸν πλησίον. Γιατί ἐκεῖνος πού κατόρθωσε τὴν ἀγάπη, ἔχει μέσα του τὸ Θεό, καὶ ὁ νοῦς του εἶναι πάντοτε μαζὶ μὲ τὸ Θεό.»

Σ' αὐτὰ ἀπάντησε ὁ Γερμανός: «Καὶ ποῖος μπορεῖ, ἐνωμένος μὲ τὴ σάρκα, νὰ ἔχει πάντοτε τὸ νοῦ του στὸ Θεό, ὥστε νὰ μὴν ἔχει στὸ νοῦ του τίποτε ἄλλο; Οὔτε ἐπίσκεψις ἀσθενῶν, οὔτε φιλοξενία ξένων, οὔτε ἐργόχειρο ἢ τίς λοιπές ἀνάγκες τοῦ σώματος, πού εἶναι ἀναγκαῖες καὶ ἀπαραίτητες; Καὶ τὸ σπουδαιότερο, πῶς θὰ μπορέσει ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου νὰ βλέπει πάντοτε τὸν Ἀόρατο καὶ Ἀκατάληπτο Θεὸ καὶ νὰ εἶναι ἀχώριστη ἀπὸ Αὐτόν;» Ὁ ἀββάς Μωυσῆς εἶπε: «Τὸ νὰ βλέπει κανεὶς τὸ Θεὸ καὶ νὰ εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ Αὐτόν, μὲ τὸν τρόπο πού νομίζετε, εἶναι ἀδύνατο σὲ ἄνθρωπο πού φορεῖ σάρκα καὶ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴν ἀσθένεια. Μὲ ἄλλο ὅμως τρόπο μπορεῖ νὰ βλέπει κανεὶς τὸ Θεό. Γιατί ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ μὲ πολλοὺς τρόπους γίνεται καὶ θεωρεῖται. Ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζεται μόνο κατὰ τὴν μακάриа καὶ ἀκατάληπτη οὐσία Του· αὐτὸ ἐπιφυλάσσεται στὸν μέλλοντα αἰῶνα μόνο γιὰ τοὺς ἁγίους Του· ἀλλὰ γνωρίζεται καὶ ἀπὸ τὴ μεγαλειότητα καὶ ὡραιότητα τῶν δημιουργημάτων Του καὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ διοίκηση καὶ πρόνοιά Του καὶ ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη Του καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα φανερώνει σὲ κάθε γενεὰ στοὺς ἁγίους Του. Ὅταν λοιπὸν σκεπτοῦμε τὴν ἄπειρη δύναμή Του καὶ τὸν ἀκοίμητο ὀφθαλμὸ Του, ὁ ὁποῖος βλέπει καὶ τὰ κρυφὰ τῶν καρδιῶν καὶ ὅτι τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ διαφύγει, τότε νιώθουμε φόβο στὴν καρδιὰ καὶ Τὸν θαυμάζουμε καὶ Τὸν προσκυνούμε. Ὅταν σκεπτοῦμε ὅτι εἶναι μετρημένες ἀπὸ Αὐτόν οἱ σταγόνες τῆς βροχῆς⁷⁴ καὶ ἡ ἄμμος στὴ θάλασσα καὶ τὰ ἄστρα στὸν οὐρανὸ, νιώθουμε κατάπληξη γιὰ τὸ μεγαλεῖο τῆς φύσεως καὶ τῆς σοφίας. Ὅταν σκεπτοῦμε τὴν ἄρρητη καὶ ἀπερίγραπτη σοφία καὶ φιλανθρωπία Του καὶ τὴν ἀκατάληπτη μακροθυμία Του, ἡ ὁποία ὑπομένει τὰ ἀναρίθμητα σφάλματα ἐκείνων πού ἁμαρτάνουν, Τὸν δοξάζουμε. Ὅταν σκεπτοῦμε τὴ μεγάλη ἀγάπη Του πρὸς ἐμᾶς, ὅτι ἐνῶ κανένα καλὸ δὲν κάναμε, δὲν τὸ θεώρησε ἀνάξιό Του, παρόλο πού εἶναι Θεός, νὰ γίνηι

74. Ἰωβ 36, 27.

ἄνθρωπος γιὰ νὰ μᾶς σώσει ἀπὸ τὴν πλάνη, παρακινούμεστε νὰ Τὸν ποθοῦμε. Ὅταν σκεπτοῦμε ὅτι τὸν ἀντίδικό μας διάβολο⁷⁵, Αὐτὸς τὸν νικᾷ μέσα μας γιὰ χάρη μόνον τῆς καλῆς προαιρέσεως καὶ τῆς κλίσεως στὸ ἀγαθόν, καὶ μᾶς χαρίζει αἰώνια ζωὴ, τότε Τὸν προσκυνούμε. Ὑπάρχουν καὶ ἀναρίθμητες ἄλλες ἀνάλογες θεωρίες, οἱ ὁποῖες ἀνάλογα μὲ τὴν πνευματικὴ ἐργασία καὶ τὴν κάθαρση γεννιοῦνται μέσα μας, καὶ μὲ τίς ὁποῖες φανερώνεται καὶ ἐννοεῖται ὁ Θεός.»

Ρώτησε πάλι ὁ Γερμανός: «Ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτό: πολλὲς φορὲς χωρὶς νὰ θέλουμε, μᾶς παρενοχλοῦν πολλὲς ἐνθυμήσεις καὶ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ σχεδὸν χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουμε, μᾶς ἐξαπατοῦν, μπαίνοντας κρυφὰ καὶ χωρὶς θόρυβο στὸ νοῦ μας, ὥστε ὅχι μόνο νὰ μὴ μπορούμε νὰ τοὺς ἐμποδίσουμε νὰ ἔρχονται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχουμε μεγάλη δυσκολία στὸ νὰ τοὺς διακρίνομε ἀκριβῶς. Θέλουμε νὰ μάθουμε ἂν εἶναι δυνατό νὰ μείνει ἡ διάνοια ἐντελῶς ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς καὶ νὰ μὴν ἐνοχλεῖται διόλου.» Σ' αὐτὰ ὁ ἀββάς Μωυσῆς ἀποκρίθηκε: «Τὸ νὰ μὴν ἐνοχλεῖται ἡ διάνοια ἀπὸ τίς ἐνθυμήσεις αὐτὲς εἶναι ἀδύνατο. Τὸ νὰ τίς δέχεται ὅμως καὶ νὰ τίς μελετᾷ ἢ νὰ τίς ἀπορρίπτει, εἶναι δυνατό σ' ἐκεῖνον πού προσπαθεῖ. Τὸ νὰ δημιουργοῦνται μέσα μας δὲν προέρχεται ἀπὸ μᾶς, τὸ διώξιμό τους ὅμως εἶναι στὴν ἐξουσία μας, καὶ ἡ διόρθωσις τῆς διανοίας μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προαίρεση καὶ τὴν ἐπιμελεία μας. Ἐπειδὴ ὅταν μὲ σύνεση καὶ συνεχῶς μελετοῦμε τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ καταγινόμαστε σὲ φαλμούς καὶ ὕμνους, νηστεῖες καὶ ἀγρυπνίες καὶ θυμόμαστε συνεχῶς τὰ μέλλοντα, τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν κόλαση τοῦ πυρός, καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, οἱ πονηροὶ λογισμοὶ λιγοστεύουν καὶ δὲν βρίσκουν τόπο. Ὅταν ὅμως ἀσχολούμεστε μὲ κοσμικὰς φροντίδες καὶ σαρκικὰ πράγματα καὶ παραδίνομε τοὺς ἑαυτούς μας σὲ μάταιες καὶ ἀνώφελες συναναστροφές, τότε πληθαίνουν μέσα μας οἱ πονηροὶ λογισμοί. Ὅπως ὁ νερόμυλος εἶναι ἀδύνατο νὰ σταματήσῃ ὅσο τρέχει τὸ νερό, καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ μυλωνᾶ νὰ ἀλέσει σιτάρι ἢ ζιζάνια, ἔτσι καὶ ἡ διάνοιά μας, ἐπειδὴ εἶναι ἀεικίνητη, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀργὴ ἀπὸ λογισμοὺς. Καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ τῆς δώσουμε ἢ πνευματικὴ μελέτη ἢ σαρκικὴ ἐργασία.»

Βλέποντας ὁ ἀββάς ὅτι νιώθαμε θαυμασμὸ καὶ κατάπληξη γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ ὅτι εἴχαμε ἀχόρταγο πόθο γιὰ τὰ λόγια του, ἀφοῦ σώπασε λίγο, μᾶς εἶπε: «Ἐπειδὴ τράβηξε σὲ τόσο μάκρος τὸ λόγο ὁ δικός σας πόθος καὶ ἀκόμη εἴσατε πρόθυμοι, ἀπὸ τοῦτο καταλαβαίνω ὅτι ἔχετε ἀληθινὴ δίψα νὰ ἀκούσετε διδασκαλία γιὰ τὴν τελειότητα· θὰ σᾶς μιλήσω λοιπὸν γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ ἀρετὴ τῆς διακρίσεως, ἡ ὁποία εἶναι ἀκρόπολη καὶ βασίλισσα μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀρετῶν. Καὶ θὰ σᾶς δείξω τὴν ὑπεροχὴ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ ὕψος καὶ τὴν ὠφέλειά της, ὅχι μόνο ἀπὸ τὰ δικά μου λόγια ἀλλὰ καὶ μὲ

75. Α' Πέτρ. 5, 8.

ἀρχαῖες γνῶμες τῶν Πατέρων, σύμφωνα με τὴ χάρη πού παρέχει ὁ Κύριος, ἀνάλογα με τὴν ἀξία καὶ τὸν πόθο τῶν ἀκροατῶν, σ' ἐκείνους πού ἐξηγοῦν τὸν λόγο Του. Γιατὶ εἶναι ἀρετὴ ὄχι μικρὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πιὸ διακεκριμένα χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Σὲ ἄλλον τὸ Πνεῦμα δίνει λόγο σοφίας· σὲ ἄλλον λόγο γνώσεως τὸ ἴδιο Πνεῦμα· σὲ ἄλλον τὸ ἴδιο Πνεῦμα δίνει πίστη· σὲ ἄλλον δίνει θεραπευτικὸ χάρισμα· σὲ ἄλλον τὸ χάρισμα νὰ διακρίνει τὰ πνεύματα»⁷⁶. Τέλος, ἀφοῦ συμπληρώθηκε ὁ κατάλογος τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων, λέει: «Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνεργεῖ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα». Βλέπετε λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι μικρό, οὔτε γήινο, τὸ δῶρο τῆς διακρίσεως, ἀλλὰ πολὺ μεγάλο δῶρο τῆς θείας χάρης, τὴν ὁποία διάκριση ἂν δὲν ἀκολουθήσει ὁ μοναχὸς με ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὴν προθυμία του καὶ δὲν ἀποκτήσει βέβαιη τὴ διάκριση τῶν νοημάτων πού τοῦ ἔρχονται στὸ νοῦ, κατ' ἀνάγκη, σὰν περιπλανώμενος μέσα στὴ νύχτα, ὄχι μόνο θὰ πέσει στὰ χειρότερα βάραια τῆς κακίας, ἀλλὰ θὰ σκοντάφτει καὶ στὰ ὁμαλὰ καὶ ἴσια ἀκόμη.

»Θυμᾶμαι ὅτι κάποτε, ὅταν ἤμουν νέος, πῆγα στὰ μέρη τῆς Θηβαΐδας, ὅπου ἔμεινε ὁ μακάριος Ἀντώνιος. Εἶχαν μαζευτεῖ γέροντες κοντά του καὶ συζητοῦσαν γιὰ τὴν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, ποιά ἄραγε νὰ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τίς ἀρετὲς πού μπορεῖ νὰ προφυλάξει τὸ μοναχὸ ἀπὸ τὰ δίχτια τοῦ διαβόλου καὶ τὴν ἀπάτη του χωρὶς νὰ βλαφτεῖ. Ὁ καθένας λοιπὸν, ὅπως τὸ σκεφτόταν ὁ νοῦς του, ἔλεγε τὴ γνώμη του. Καὶ ἄλλοι ἔλεγαν, ἡ νηστεία καὶ ἡ ἀγρυπνία, γιατί με τίς ἀρετὲς αὐτὲς ὁ νοῦς γίνεται πιὸ λεπτὸς καὶ ἔρχεται ἡ ἀγνότητα καὶ μπορεῖ ἔτσι κανεὶς νὰ πλησιάζει εὐκολότερα τὸ Θεό. Ἄλλοι ἔλεγαν, ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ καταφρόνηση τῶν πραγμάτων πού ἔχει κανεὶς δικὰ του, γιατί ἔτσι ἡ διάνοια ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ πολύπλοκα σχοινιά τῆς κοσμικῆς φροντίδας καὶ μπορεῖ εὐκολότερα νὰ προσεγγίσει τὸ Θεό. Ἄλλοι προτίμησαν τὴν ἀρετὴ τῆς ἐλεημοσύνης, γιατί ὁ Κύριος λέει στὰ Εὐαγγέλια: «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήσετε τὴ βασιλεία πού ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ σᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, γιατί πείνασα καὶ μοῦ δώσατε φαγητὸ κλπ.»⁷⁷. Καὶ ὁ καθένας ἔλεγε με αὐτὸ τὸν τρόπο διάφορες ἀρετὲς, με τίς ὁποῖες κατὰ τὴ γνώμη του μπορούσε νὰ προσεγγίσει ὁ ἄνθρωπος τὸ Θεό, καὶ πέρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς νύχτας με τὴ συζήτηση αὐτή.

»Τελευταῖος ἀπὸ ὅλους ἀποκρίθηκε ὁ μακάριος Ἀντώνιος: «Ὅλα αὐτὰ πού εἶπατε, καὶ ἀναγκαῖα εἶναι καὶ συμφέροντα γιὰ ἐκείνους πού ζητοῦν τὸ Θεό καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ ἔρθουν σ' Αὐτόν. Ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ δώσουμε σ' αὐτὲς τίς ἀρετὲς τὰ πρωτεῖα, ἐπειδὴ ἔχομε δεῖ πολλοὺς πού ἔκαναν μεγάλες νηστείες καὶ ἀγρυπνίες καὶ ἀποτραβήχτηκαν στὴν ἔρημο, καὶ εἶχαν τέλεια ἀκτημοσύνη, ὥστε μὴδὲ τὴν καθημερινή τροφή τους νὰ κρατοῦν γιὰ

76. Α' Κορ. 12, 8.

77. Ματθ. 25, 35.

τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ τὴν ἐλεημοσύνη κατόρθωσαν τόσο πολὺ, ὥστε νὰ μὴ φτάνουν τὰ υπάρχοντά τους γιὰ νὰ δώσουν. Καὶ ὕστερα ξέπεσαν ἀξιολύπητα ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ γλύστησαν στὴν κακία. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο πού τοὺς ἔκανε νὰ πλανηθοῦν ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο; Ὁχι τίποτε ἄλλο, κατὰ τὸ δικό μου συμπέρασμα καὶ τὴ γνώμη μου, παρὰ τὸ ὅτι δὲν εἶχαν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως. Γιατὶ ἡ διάκριση διδάσκει τὸν ἄνθρωπο ν' ἀφήνει τίς ὑπερβολὲς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ νὰ βαδίζει τὸ βασιλικὸ δρόμο. Καὶ οὔτε ἐπιτρέπει με τὴν ἄμετρη ἐγκράτεια νὰ ἐξαπατᾶται κανεὶς ἀπὸ τὰ δεξιά, οὔτε πάλι νὰ σέρνεται στὴν ἀδιαφορία καὶ χαλαρότητα ἀπὸ τ' ἀριστερά. Καὶ εἶναι ἡ διάκριση ἓνα μάτι τῆς ψυχῆς καὶ λυχνάρι, κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο πού λέει: «Τὸ λυχνάρι τοῦ σώματος εἶναι τὸ μάτι. Ἄν λοιπὸν τὸ μάτι σου γίνεαι ἀπλό, θὰ εἶναι φωτεινὸ ὅλο τὸ σῶμα σου. Ἄν ὅμως τὸ μάτι σου εἶναι σκοτεινὸ, ὅλο τὸ σῶμα σου θὰ εἶναι σκοτεινόν»⁷⁸. Ἔτσι ἔχει τὸ πράγμα. Ἐπειδὴ ἡ διάκριση, ἀφοῦ ἐξετάσει ὅλες τίς σκέψεις καὶ τίς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, διακρίνει καὶ ξεχωρίζει κάθε τι κακὸ καὶ μὴ ἀρεστὸ στὸ Θεό καὶ ἀπομακρύνει τὴν πλάνη. Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ μάθει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὰ ἐξιστορούμενα στὶς ἱερὲς Γραφές. Ὁ Σαούλ, πού σ' αὐτὸν πρῶτο ἐμπιστεύτηκε ὁ Θεὸς τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσραήλ⁷⁹, ἐπειδὴ δὲν εἶχε αὐτὸ τὸ μάτι τῆς διακρίσεως, σκοτίσθηκε ἡ διάνοιά του καὶ δὲν μπόρεσε νὰ διακρίνει ὅτι ἀπὸ τὸ νὰ προσφέρει θυσία, ἦταν πιὸ ἀρεστὸ στὸ Θεό νὰ ὑπακούσει στὴν παραγγελία τοῦ ἁγίου Σαμουὴλ. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο πού νόμιζε ὅτι λατρεύει τὸ Θεό, ἀπὸ αὐτὸ ἔσφαλε καὶ διώχτηκε ἀπὸ τὴ βασιλεία. Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ πάθαινε ἂν εἶχε τὸ φῶς τῆς διακρίσεως μέσα του. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν ὀνομάζει ἡλιο, λέγοντας: «Ἄς μὴ βασιλεύει ὁ ἥλιος καὶ σᾶς ἀφήνει ὀργισμένους»⁸⁰. Αὐτὴ λέγεται καὶ κυβέρνησις τῆς ζωῆς μας, σύμφωνα με τὸ γραμμένο: «Ὅσοι δὲν ἔχουν κυβέρνησις, πέφτουν ὅπως τὰ φύλλα»⁸¹. Αὐτὴ ὀνομάζεται καὶ προσεκτικὴ σκέψη ἀπὸ τὴ Γραφή, καὶ χωρὶς αὐτήν, διδασκόμαστε ἀπὸ τὴ Γραφή νὰ μὴν κάνομε τίποτε, ἔτσι ὥστε καὶ τὸ πνευματικὸ κρασί τὸ ὁποῖο εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου⁸² δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ πίνει κανεὶς χωρὶς διάκριση, σύμφωνα με τὸ ρητό: «Νὰ πίνεις τὸ κρασί με προσοχή»⁸³, καὶ «Πόλη κατασκαμμένη καὶ ἀτείχιστη εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού δὲν ἐνεργεῖ σὲ ὅλα με προσεκτικὴ σκέψη»⁸⁴. Με τὴ διάκριση συγκροτεῖται ἡ σοφία, ἡ νόηση καὶ ἡ ἐσωτερικὴ αἴσθησις, χωρὶς τὰ ὁποῖα οὔτε τὸ ἐσωτερικὸ μας σπίτι μπορεῖ νὰ χτιστεῖ, οὔτε ὁ πνευματικὸς πλοῦτος νὰ μαζευτεῖ, σύμφωνα με τὸ ρητό: «Μὲ τὴ σοφία χτίζεται τὸ σπίτι, με τὴ σύνεσις φηλώνει καὶ με τὴ φρόνησι γεμίζουν πλοῦτη οἱ ἀποθήκες»⁸⁵. Αὐτὴ λέγεται καὶ στέρεη τροφή ἐκείνων πού ἀπὸ τὴν ἀσκησις καὶ συνήθεια ἔχουν γυμνασμένα τὰ πνευματικὰ αἰσθη-

78. Ματθ. 6, 22.

79. Α' Βασ. 5, 17-23.

80. Ἐφ. 4, 26.

81. Παροιμ. 11, 14.

82. Ψαλμ. 103, 15.

83. Παροιμ. 24, 33.

84. Παροιμ. 25, 28.

85. Παροιμ. 24, 4.

τήρια και διακρίνουν εύκολα μεταξύ του καλού και του κακού⁸⁶. 'Από αυτά αποδεικνύεται φανερά ότι χωρίς το χάρισμα της διακρίσεως δεν συγκροτείται ἀρετή ή δὲ μένει σταθερή μέχρι τὸ τέλος, ἐπειδὴ ἡ διάκριση εἶναι μητέρα καὶ φύλακας ὅλων τῶν ἀρετῶν."

»Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τοῦ Ἀντωνίου, μὲ τὴν ὁποία συμφώνησαν οἱ λοιποὶ πατέρες. Γιὰ νὰ βεβαιώσουμε τώρα καὶ μὲ σύγχρονα παραδείγματα τὴν γνώμη τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, θυμηθεῖτε καὶ σεῖς τὸν γέροντα Ἡρώνα καὶ τὸ ἐλεεινὸ κατράκυλισμα ποὺ ἔπαθε πρὶν λίγο καιρὸ μπροστὰ στὰ μάτια μας, μὲ ποιὸν τρόπο, ἀπὸ ἐμπαιγμὸ τοῦ διαβόλου ἔπεσε ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀσκήσεως, στὸ βάθος τοῦ θανάτου. Τὸν θυμόμαστε ὅτι ἔμεινε πενήντα χρόνια στὴν κοντινὴ ἔρημο μὲ μεγάλη σκληραγωγία καὶ συνεχὴ ἐγκράτεια, καὶ στὴν ἀκρότατη ἔρημο καὶ μόνωση περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐδῶ ἔμεινε καὶ τὴν ἐπιδίωξε. Αὐτὸς ὕστερα ἀπὸ τόσους κόπους καὶ ἀγῶνες, ἐμπαίχθηκε ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ ἔπεσε σὲ βαρύτατο σφάλμα καὶ ὅλους ὅσους ἔμεναν στὴν κοντινὴ ἔρημο πατέρες καὶ ἀδελφοὺς βύθισε σὲ πένθος ἀπαρηγόρητο. Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ πάθαινε ἂν ἦταν ἀσφαλισμένος μὲ τὴν ἀρετὴ τῆς διακρίσεως, ἡ ὁποία θὰ τὸν δίδασκε νὰ μὴν πείθεται στὸ δικό του τὸ λογισμό, ἀλλὰ στὴ συμβουλὴ τῶν πατέρων καὶ τῶν ἀδελφῶν. Γιατὶ αὐτός, ἀκολουθώντας τὸ λογισμό του, τόσο πολὺ ἐξασκοῦσε τὴ νηστεία καὶ τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε οὔτε κατὰ τὴν ἐορτὴ τοῦ Πάσχα νὰ μὴν ἔρχεται στὴν Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴ ἀναγκαστεῖ ἂν ἐρχόταν μαζί μὲ τοὺς πατέρες καὶ ἀδελφοὺς, νὰ φάει ὄσπρια ἢ ἄλλο τίποτε ποὺ θὰ προσφερόταν στὴν τράπεζα καὶ νομίσαι ὅτι ἔξεπεσε ἀπὸ τὸ σκοπὸ ποὺ εἶχε βάλει στὸ νοῦ του. Αὐτὸς λοιπόν, ἀπατημένος γιὰ πολὺ καιρὸ ἀπὸ τὸ δικό του θέλημα, ὑποδέχτηκε ἕναν ἄγγελο τοῦ Σατανᾶ καὶ ἀφοῦ τὸν προσκύνησε ὡς ἄγγελο φωτός, διατάχθηκε ἀπὸ αὐτὸν νὰ πέσει σὲ ἕνα βαθύτατο πηγάδι τὰ μεσάνυχτα, γιὰ νὰ γνωρίσει μὲ τὴν πείρα ὅτι στὸ ἐξῆς σὲ κανένα κίνδυνο δὲ θὰ βρεθεῖ, γιὰ τὴ μεγάλη του ἀρετὴ καὶ τοὺς κατὰ Θεὸν κόπους του. Αὐτὸς χωρὶς νὰ διακρίνει μὲ τὸ λογισμό ποιὸς τοῦ ἔδινε αὐτὲς τὶς συμβουλές, μὲ σκοτισμένο τὸ μυαλό, ρίχτηκε τὰ μεσάνυχτα στὸ πηγάδι. Σὲ λίγο, πῆραν εἶδηση οἱ ἀδελφοὶ καὶ μὲ πολὺ κόπο μόλις καὶ μπόρεσαν καὶ τὸν ἔβγαλαν πάνω μισοπεθαμένο· καὶ ἀφοῦ ἔζησε δύο ἡμέρες, τὴν τρίτη ἡμέρα πέθανε, ἀφήνοντας στοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὸν πρεσβύτερο Παφνούτιο πένθος ἀπαρηγόρητο. Αὐτὸς ἀπὸ τὴ μεγάλη του φιλανθρωπία παρακινημένος καὶ ἐπειδὴ θυμόταν τοὺς μεγάλους κόπους του καὶ τὰ πολυάριθμα χρόνια ποὺ πέρασε στὴν ἔρημο, δὲν τὸν ξεχώρισε ἀπὸ τὰ μνημόσυνα καὶ τὶς προσφορὲς τῶν κοιμημένων, γιὰ νὰ μὴ συναριθμηθεῖ μὲ τοὺς αὐτόχειρες.

»Τί νὰ πῶ γιὰ τοὺς δύο ἀδελφοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔμεναν πέρα ἀπὸ τὴν ἔρημο Θηβαῖδα, ὅπου ἔμενε κάποτε ὁ μακάριος Ἀντώνιος; Αὐτοὶ οἱ

86. Ἐβρ. 5, 14.

δύο, σπρωγμένοι ἀπὸ λογισμό χωρὶς διάκριση, ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στὴ βαθύτερη ἔρημο ποὺ εἶναι μεγάλη καὶ ἀκαλλιέργητη καὶ ἐκεῖ νὰ μὴ δεχτοῦν τροφὴ ἀπὸ ἄνθρωπο, παρὰ μόνο ἂν τοὺς ἔδινε ὁ Θεὸς μὲ κάποιο θαῦμα. Καὶ ὅταν τοὺς εἶδαν νὰ περιπλανιοῦνται στὴν ἔρημο ἀποκαμωμένοι ἀπὸ τὴν πείνα, οἱ Μάζικες, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄγρια ἔθνη τὸ ἀγριότερο καὶ σκληρότερο, μετέβαλαν ἀπὸ θεῖα πρόνοια τὴν ἀγριότητα ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει σὲ φιλανθρωπία, τοὺς συνάντησαν καὶ τοὺς πρόσφεραν ψωμί. Καὶ ὁ ἕνας ἀδελφός, στὸν ὁποῖον ἦρθε ἡ διάκριση, μὲ χαρὰ καὶ εὐχαριστία δέχτηκε τὸ ψωμί, κάνοντας τὴ σκέψη ὅτι δὲν ἦταν δυνατὸ οἱ τόσο σκληροὶ καὶ ἄγριοι αὐτοὶ ἄνθρωποι ποὺ χαίρονται μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, νὰ τοὺς συμπαθήσουν καὶ νὰ τοὺς προσφέρουν τροφή, ἀφοῦ εἶχαν πλέον ἀποκάμει, ἂν δὲν τοὺς παρακινούσε ὁ Θεός. Ὁ ἄλλος ὅμως δὲ δέχτηκε τροφή, ἐπειδὴ τοῦ τὴν ἔδιναν ἄνθρωποι· ἐπέμεινε στὴν ἀδιάκριτη γνώμη του καὶ πέθανε ἀπὸ τὴν πείνα. Ἄν καὶ στὴν ἀρχὴ καὶ οἱ δύο σκέφτηκαν ἄσχημα καὶ πῆραν ἀσυλλόγιστη καὶ καταστρεπτικὴ ἀπόφαση, ἐντούτοις ὁ ἕνας, ἐπειδὴ μπῆκε μέσα τοῦ ἡ διακρίσει, ἐκεῖνο ποὺ μὲ αὐθάδεια καὶ χωρὶς προφύλαξη ἀποφάσισε, τὸ διόρθωσε· ἐνῶ ὁ ἄλλος, μὲ τὸ νὰ ἐπιμένει στὴν ἀνόητη ἰδέα καὶ ἀφοῦ βρέθηκε ἔξω ἀπὸ τὴν διάκριση, προκάλεσε τὸν θάνατό του, τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος θέλησε νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ αὐτόν.

»Τί νὰ πῶ καὶ γιὰ ἐκείνον, ποὺ τὸ ὄνομά του δὲ θέλω νὰ ἀναφέρω, ἐπειδὴ εἶναι ἐδῶ τριγύρω; Αὐτὸς ὑποδέχτηκε πολλές φορὲς δαίμονα ὡς ἄγγελο καὶ δέχτηκε ἀπὸ αὐτὸν ἀποκαλύψεις καὶ ἔβλεπε φῶς λύχνου συνεχῶς στὸ κελί του. Τελευταῖα διατάχθηκε ἀπὸ τὸν δαίμονα νὰ θυσιάσει τὸν γιό του, ποὺ ἔμενε στὸ ἀσκητήριό μαζί του, ὡς θυσία στὸ Θεὸ καὶ ἔτσι νὰ ἀξιωθεῖ νὰ λάβει τὴν τιμὴ τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ. Στὴ συμβουλὴ του τόσο ὑποτάχθηκε, ὥστε θὰ ἔσφαζε πράγματι τὸν γιό του, ἂν ὁ γιὸς δὲν τὸν ἔβλεπε νὰ ἀκονίζει μαχαίρι, πράγμα ποὺ δὲν τὸ συνήθιζε, καὶ νὰ ἐτοιμάζει σχοινιὰ νὰ τὸν δέσει σφιχτὰ ὡς ὀλοκαύτωμα, καὶ δὲν ἔσπευδε νὰ σωθεῖ μὲ τὴ φυγὴ.

»Θὰ μακρύνω πολὺ τὸ λόγο ἂν σᾶς διηγηθῶ καὶ τὴν ἐξαπάτηση ἀπὸ τὸν διάβολο τοῦ μοναχοῦ ἐκείνου ἀπὸ τὴν Μεσοποταμία, ὁ ὁποῖος ἔδειξε μεγάλη ἐγκράτεια καὶ ἔμεινε πολλὰ χρόνια κλεισμένος στὸ κελί του καὶ κατόπιν περιπαίχτηκε καὶ ἐξαπατήθηκε τόσο πολὺ μὲ διαβολικὲς ἀποκαλύψεις καὶ ὄνειρα, ὥστε ὕστερα ἀπὸ τόσους κόπους καὶ ἀρετὲς, μὲ τὶς ὁποῖες ξεπέρασε ὅλους τοὺς ἐκεῖ μοναχοὺς, ἔξεπεσε στὸν ἰουδαϊσμὸ καὶ δέχτηκε περιτομή. Γιατὶ θέλοντας ὁ διάβολος νὰ τὸν ἐξαπατήσει, τοῦ ἔδειχνε πολλές φορὲς ἀληθινὰ ὄνειρα, γιὰ νὰ τὸν κάνει μὲ αὐτὰ νὰ δεχτεῖ μὲ εὐκολία τὴν πλάνη στὴν ὁποία στὸ τέλος θὰ τὸν ἔριχνε. Τοῦ ἔδειξε λοιπόν μιὰ νύχτα ὅλους τοὺς χριστιανούς μαζί μὲ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς μάρτυρες, σκοτεινοὺς καὶ γεμάτους ἀπὸ κάθε ντροπὴ καὶ ἀτιμία καὶ βουτηγμένους στὴ λύπη καὶ

στό πένθος, ἐνῶ τοὺς Ἰουδαίους μαζί με τὸ Μωυσῆ καὶ τοὺς Προφῆτες, καταφωτισμένους ἀπὸ λαμπρὸ φῶς καὶ γεμάτους χαρὰ καὶ φαιδρότητα· καὶ τὸν συμβούλευε ὁ ἀπατεώνας, ὅτι ἂν θέλει νὰ ἀπολαύσει τὴ μακαριότητα καὶ τὴ χαρὰ τῶν Ἰουδαίων, νὰ δεχτεῖ τὴν περιτομή. Καὶ πράγματι ἐξαπατήθηκε καὶ τὸ ἔκανε. Εἶναι φανερό λοιπὸν ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ὅτι δὲν θὰ γίνονταν παίγνιο ὅλοι αὐτοὶ μετέτοιον ἄθλιο καὶ ἐλεεινὸ τρόπο, ἂν εἶχαν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως.»

Σ' αὐτὰ ὁ Γερμανὸς ἀπάντησε: «Καὶ με νέα παραδείγματα καὶ με ἑρμηνείες τῶν ἀρχαίων πατέρων, ἀποδείχτηκε ἀρκετὰ ὅτι ἡ διάκριση εἶναι πηγὴ καὶ ρίζα καὶ κεφαλὴ καὶ σύνδεσμος ὅλων τῶν ἀρετῶν. Θέλομε ὅμως νὰ μάθομε με ποῖο τρόπο μπορούμε νὰ τὴν ἀποκτήσουμε καὶ πῶς νὰ ξεχωρίζομε τὴν ἀπὸ Θεοῦ διάκριση ἀπὸ τὴν ψεύτικη καὶ πλαστὴ καὶ διαβολικὴ;» Τότε ὁ ἀββὰς Μωυσῆς εἶπε: «Ἡ ἀληθινὴ διάκριση δὲν ἀποκτιέται, παρὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ταπείνωση, με τὸ νὰ φανερώνομε στοὺς πατέρες ὅχι μόνο ὅσα κάνομε, ἀλλὰ καὶ ὅσα σκεφτόμαστε· καὶ νὰ μὴν ἐμπιστευόμαστε σὲ τίποτε τὸ δικό μας λογισμό, ἀλλὰ σὲ ὅλα νὰ ἀκολουθοῦμε τοὺς λόγους τῶν γερόντων καὶ νὰ πιστεύομε ὅτι καλὸ εἶναι ὅ,τι ἐκεῖνοι ἐγκρίνουν. Αὐτὸς ὁ τρόπος, ὅχι μόνο κάνει νὰ μένει ἀβλαβὴς ὁ μοναχός, με τὴν ἀληθινὴ διάκριση καὶ τὴ σωστὴ στάση, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς παγίδες τοῦ διαβόλου ἀβλαβὴ τὸν διαφυλάγει. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο σ' ἐκεῖνον ποὺ ρυθμίζει τὴ ζωὴ του σύμφωνα με τὴν κρίση καὶ τὴ γνώμη τῶν προχωρημένων πατέρων, νὰ πέσει σὲ ἀπάτη τῶν δαιμόνων. Ἐπειδὴ καὶ πρὶν νὰ ἀξιώθει κανεὶς τοῦ χαρίσματος τῆς διακρίσεως, καὶ μόνη ἡ φανέρωση καὶ ἀποκάλυψη στοὺς πατέρες τῶν πονηρῶν σκέψεων, τὶς μαραίνει καὶ τὶς ἐξασθενίζει. Ὅπως τὸ φίδι ὅταν τὸ βγάλεις ἔξω ἀπὸ μιὰ σκοτεινὴ τρύπα, τρέχει γιὰ νὰ σωθεῖ καὶ νὰ ἐξαφανιστεῖ, ἔτσι καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ ὅταν φανερωθοῦν με τὴν ἀληθινὴ ὁμολογία καὶ ἐξομολόγηση, σπεύδουν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

»Καὶ γιὰ νὰ μάθετε με μεγαλύτερη ἀκρίβεια καὶ με παράδειγμα, θὰ σᾶς διηγηθῶ τὸ ἔργο τοῦ ἀββᾶ Σεραπίωνα, τὸ ὁποῖο ἔλεγε σὲ ὅσους πῆγαιναν κοντά του, γιὰ νὰ προφυλάγονται. Ἐλεγε λοιπὸν: «Ὅταν ἤμουν πιὸ νέος, ἔμενα μαζί με τὸν ἀββᾶ μου. Καὶ ὅταν τρώγαμε καὶ σηκωνόμαστε ἀπὸ τὸ τραπέζι, με ἐνέργεια τοῦ διαβόλου ἔκλεβα ἓνα παξιμάδι καὶ τὸ ἔτρωγα κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἀββᾶ μου. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἔκανα πολὺ καιρὸ, κυριεύτηκα ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος καὶ δὲν μπορούσα νὰ τὸ νικήσω. Με κατηγοροῦσε μονάχα ἡ συνείδησή μου, ἀλλὰ ντρεπόμουν νὰ τὸ πῶ στὸν γέροντα. Ἐτυχε κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, νὰ ἔρθουν ἀδελφοὶ στὸν γέροντα πρὸς ὠφέλειά τους. Καὶ εἶπε ὁ γέροντας ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν βλάπτει τοὺς μοναχοὺς καὶ δὲν χαροποιεῖ τοὺς δαίμονες, ὅσο τὸ νὰ κρύβει κανεὶς τοὺς λογισμοὺς του ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς πατέρες. Τοὺς μίλησε ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν ἐγκράτεια. Κι ἐνῶ τὰ ἔλεγε αὐτά, ἤρθα στὸν ἑαυτό μου καὶ σκέφτηκα ὅτι ὁ Θεὸς φανέρωσε

στὸν γέροντα τὰ παραπτώματά μου, καὶ ἤρθα σὲ κατάνυξη καὶ ἄρχισα νὰ κλαίω. Ἐβγάλα τότε τὸ παξιμάδι ἀπὸ τὸν κόρφο μου, τὸ ὁποῖο κακῶς συνήθιζα νὰ κλέβω, καὶ ἀφοῦ ἔπεσα στὸ ἔδαφος, ζητοῦσα συγγνώμη γιὰ τὰ περασμένα καὶ προσευχὴ γιὰ νὰ μὴ τὸ ξανακάνω. Τότε λέγει ὁ γέροντας: «ὦ τέκνο, σὲ ἐλευθέρωσε, καὶ χωρὶς νὰ μιλήσω ἐγώ, ἡ ἐξομολόγησή σου, καὶ τὸ δαίμονα ποὺ σὲ τραυμάτιζε με τὴ σιωπὴ σου, ἀφοῦ ἐξομολογήθηκες, τὸν ἔσφαξες, αὐτὸν ποὺ σὲ κυρίευε μέχρι τώρα με τὴ θέλησή σου, καθὼς οὐτε ἀντίρρηση τοῦ ἔφερνες οὔτε τὸν ἔλεγες. Στὸ ἐξῆς δὲ θὰ ἔχει τόπο πλέον στήν καρδιά σου, ἀφοῦ τὸν φανέρωσες.» Δὲν εἶχε τελειώσει ὁ γέροντας τὰ λόγια του καὶ βγήκε ἡ δαιμονικὴ ἐνέργεια σὰν φωτιὰ ἀπὸ τὸ στήθος μου καὶ γέμισε τὸ σπίτι ἀπὸ δυσωδία ὥστε νόμιζαν οἱ παρόντες ὅτι καίγεται θειάφι. Τότε λοιπὸν εἶπε ὁ γέροντας: «Νά, ὁ Κύριος ἔδωσε με αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀπόδειξη τῶν λόγων μου καὶ τῆς δικῆς σου ἐλευθερώσεως.» Καὶ ἔτσι λοιπὸν ἔφυγε ἀπὸ ἐμένα με τὴν ἐξομολόγηση τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας καὶ ἡ διαβολικὴ ἐκείνη ἐνέργεια, ὥστε ποτὲ νὰ μὴ μοῦ ἔρθει κλίση πρὸς ἐκείνη τὴν ἐπιθυμία.»

»Βλέπετε λοιπὸν, καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἀββᾶ Σεραπίωνα πληροφορούμαστε ὅτι τότε ἀξιωνόμαστε τοῦ χαρίσματος τῆς ἀληθινῆς διακρίσεως, ὅταν δὲν ἐμπιστευόμαστε στὴ δική μας σκέψη καὶ κρίση ἀλλὰ στὴ διδασκαλία καὶ στοὺς κανονισμοὺς τῶν πατέρων. Γιατὶ ὁ διάβολος με κανένα ἄλλο ἐλάττωμα δὲν ὀδηγεῖ τόσο στὸν γκρεμὸ τὸ μοναχό, ὅπως με τὸ νὰ τὸν πείσει νὰ παραβαίνει τὶς συμβουλὲς τῶν πατέρων καὶ νὰ ἀκολουθεῖ τὴ δική του γνώμη καὶ τὸ θέλημά του. Θὰ ἔπρεπε καὶ ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες τέχνες καὶ ἐπιστῆμες νὰ παίρνομε παραδείγματα καὶ νὰ διδασκόμαστε. Γιατὶ ἂν αὐτὰ τὰ πιάνομε με τὰ χέρια μας καὶ τὰ βλέπομε με τὰ μάτια μας καὶ τὰ ἀκοῦμε με τ' αὐτιά μας, δὲν μπορούμε ὅμως μόνοι μας νὰ τὰ κατορθώσουμε, ἀλλὰ ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὸν ποὺ θὰ μᾶς διδάξει σωστὰ τοὺς κανόνες τους, δὲν εἶναι ἀνόητο νὰ νομίζομε ὅτι ἡ πνευματικὴ τέχνη, ποὺ εἶναι ἀπ' ὅλες πιὸ δύσκολη, δὲν χρειάζεται δάσκαλο; Καὶ ἡ τέχνη αὕτη εἶναι ἀόρατη καὶ κρυμμένη καὶ θεωρεῖται μόνο με τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς, καὶ ἡ ἀποτυχία σ' αὕτη δὲ γεννᾷ πρόσκαιρη ζημία, ἀλλὰ ἀπώλεια τῆς ψυχῆς καὶ αἰώνιο θάνατο.»

Ὁ Γερμανὸς εἶπε: «Πρόφαση ντροπῆς καὶ πρόσχημα βλαβερῆς εὐλάβειας συνηθίζει νὰ μᾶς προκαλεῖ τὸ ὅτι μερικοὶ πατέρες, ἀφοῦ ἄκουσαν ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς λογισμοὺς τους, ὅχι μόνο δὲν τοὺς θεράπευσαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μέμφθηκαν καὶ τοὺς ἔριξαν στὴν ἀπελπισία, ὅπως καὶ ἐμεῖς ἔτυχε νὰ μάθομε ἓνα τέτοιον περιστατικὸ στὰ μέρη τῆς Συρίας. Ἐνας ἀδελφὸς ἐκεῖ ἐξομολογήθηκε σὲ ἓνα γέροντα τοὺς λογισμοὺς του με ὅλη τὴν ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνεια, καὶ ξεγύμνωσε χωρὶς ντροπὴ τὰ κρυφὰ τῆς καρδιάς του. Ὁ γέροντας μόλις τὰ ἄκουσε, ἄρχισε νὰ ἀγανακτεῖ καὶ νὰ θυμώνει κατὰ τοῦ

ἀδελφοῦ, κατηγορώντας τον γιὰ τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις του. Ἀπὸ τὸ γεγονὸς αὐτό, πολλοὶ ποὺ τὸ ἔμαθαν, ντρέπονταν νὰ ἐξομολογηθοῦν τοὺς λογισμοὺς τοὺς στοὺς γέροντες.»

Ὁ ἀββάς Μωυσῆς ἀποκρίθηκε: «Καλὸ εἶναι, ὅπως προεῖπα, νὰ μὴν κρύβουμε τοὺς λογισμοὺς μας ἀπὸ τοὺς πατέρες, ὅχι ὅμως νὰ τοὺς λέμε στοὺς τυχόντες, ἀλλὰ σὲ πνευματικὸς γέροντες ποὺ ἔχουν διάκριση καὶ ὅχι σ' ἐκείνους ποὺ ἀπλῶς ἄσπρισαν ἀπὸ τὴ μεγάλη τους ἡλικία. Ἐπειδὴ πολλοί, ἀποβλέποντας στὴν ἡλικία, ἐξομολογήθηκαν τοὺς λογισμοὺς τοὺς καὶ ἀντὶ νὰ βροῦν θεραπεία, ἔπεσαν σὲ ἀπελπισία ἐξαιτίας τῆς ἀπειρίας τῶν γερόντων. Ἦταν ἓνας ἀδελφὸς πολὺ πρόθυμος στὴν ἀσκησι. Ἐνοχλημένος ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὸ δαίμονα τῆς πορνείας, πῆγε σὲ ἓνα γέροντα καὶ τοῦ εἶπε τοὺς λογισμοὺς του. Ἐκεῖνος τὸν ἄκουσε, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχε πείρα, ἀγανάκτησε καὶ ἔλεγε τὸ μοναχὸ ἄθλιο καὶ ἀνάξιο γιὰ τὸ μοναχικὸ σχῆμα γιὰτὶ δέχτηκε τέτοιους λογισμοὺς. Ὅταν ἄκουσε αὐτὰ ὁ ἀδελφὸς ἀπελπίστηκε, ἄφησε τὸν τόπο του καὶ πῆρε τὸ δρόμο νὰ ἐπιστρέφει στὸν κόσμο. Κατ' οἰκονομία τοῦ Θεοῦ τὸν συναντᾷ ὁ ἀββάς Ἀπολλῶς, ὁ πιὸ δοκιμασμένος μεταξὺ τῶν γερόντων. Ὅταν τὸν εἶδε ταραγμένο καὶ πάρα πολὺ σκυθρωπὸ, τὸν ἐρώτησε: «Παιδί μου, ποιά εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης λύπης;» Αὐτὸς στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀπογοήτευση δὲν ἀποκρίθηκε. Κατόπιν ὅμως, ἀφοῦ τὸν παρακάλεσε πολὺ ὁ Ἀπολλῶς, εἶπε τὰ δικά του: «Λογισμοὶ πολλὰς φορὲς μὲ ἐνοχλοῦν καὶ πῆγα καὶ τοὺς εἶπα στὸν τάδε γέροντα, καὶ ὅπως μοῦ εἶπε, δὲν ἔχω ἐλπίδα σωτηρίας. Ἀπελπίστηκα λοιπὸν καὶ πηγαίνω στὸν κόσμο.» Ὅταν τ' ἄκουσε αὐτὰ ὁ πατὴρ Ἀπολλῶς, τοῦ εἶπε πολλὰ παρηγορητικὰ λόγια καὶ συμβούλευε τὸν ἀδελφὸ λέγοντας: «Μὴ σοῦ φαίνεται παράξενο, παιδί μου, καὶ μὴν ἀπελπίζεσαι. Γιατὶ κι ἐγὼ σὲ τέτοια ἡλικία ποὺ βρίσκομαι μὲ ἄσπρα μαλλιά, πολὺ ἐνοχλοῦμαι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς. Μὴ χάνεις τὸ θάρρος σου γιὰ τὸ πύρωμα αὐτὸ τοῦ σώματος, ποὺ δὲ θεραπεύεται τόσο μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἐπιμέλεια, ὅσο μὲ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Μονάχα χάρις μου τὴ σημερινὴ ἡμέρα καὶ γύρισε στὸ κελὶ σου». Ἔτσι ἔκανε ὁ ἀδελφός. Ἐφυγε κι ὁ ἀββάς Ἀπολλῶς καὶ πῆγε στὸ κελὶ τοῦ γέροντα ποὺ εἶχε ἀπελπίσει τὸν ἀδελφόν. Καὶ ἀφοῦ στάθηκε ἔξω, παρακάλεσε μὲ δάκρυα τὸ Θεόν, λέγοντας: «Κύριε, Σὺ ποὺ στέλνεις τοὺς πειρασμοὺς γιὰ τὸ συμφέρον μας, γύρισε τὸν πόλεμο ποὺ δοκίμασε ὁ ἀδελφός, σ' αὐτὸν τὸ γέροντα, γιὰ νὰ μάθει τώρα στὰ γηρατειά του μὲ τὴν πείρα, ὅσα δὲν ἔμαθε τόσα χρόνια, γιὰ νὰ συμπάσχει καὶ νὰ συμπαθεῖ ἐκείνους ποὺ πολεμοῦνται.» Μόλις τελείωσε τὴν προσευχὴ, βλέπει ἓνα μαῦρο νὰ στέκεται κοντὰ στὸ κελὶ καὶ νὰ ρίχνει βέλη ἐναντίον τοῦ γέροντα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αὐτὸς χτυπήθηκε καὶ ἀμέσως γύριζε σὰν μεθυσμένος ἐδῶ κι ἐκεῖ. Μὴ μπορώντας πλέον νὰ ὑποφέρει μέσα στὸ κελὶ του, βγήκε ἔξω καὶ τράβηξε κατὰ τὸν κόσμον πάνω στὸν ἴδιο δρόμο ποὺ εἶχε πάει καὶ ὁ νεώτερος ἀδελφός. Ὁ ἀββάς Ἀπολλῶς ἐνόησε

τὸ συμβᾶν καὶ τὸν συνάντησε καὶ τοῦ εἶπε: «Ποὺ πηγαίνεις; Καὶ ποιά εἶναι ἡ αἰτία τῆς ταραχῆς ποὺ σὲ κατέχει;» Ἐνόησε αὐτὸς ὅτι φανερώθηκε τὸ πράγμα στὸν ἅγιο ἀββά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ντροπὴ του δὲν ἔλεγε τίποτε. Καὶ τοῦ εἶπε ὁ ἀββάς Ἀπολλῶς: «Γύρισε στὸ κελὶ σου καὶ στὸ ἐξῆς νὰ γνωρίζεις καλὰ τὴν ἀσθένειά σου. Καὶ νὰ πιστεύεις, ἢ ὅτι σὲ ξέχασε ὁ διάβολος ἢ ὅτι σὲ περιφρόνησε καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἀξιώθηκες νὰ παλέψεις μαζί του. Τί λέω νὰ παλέψεις; Δὲν μπόρεσες νὰ ὑποφέρεις ἐπίθεση τοῦ διαβόλου οὔτε γιὰ μιὰ ἡμέρα. Αὐτὸ σοῦ συνέβη ἐπειδὴ ὅταν δέχτηκες ἓνα νεώτερο ἀδελφόν ποὺ τὸν πολεμοῦσε ὁ κοινὸς ἐχθρός, ἀντὶ νὰ τὸν ἐνισχύσεις στὸν ἀγῶνα, ἐσὺ τὸν ἔριξες στὴν ἀπελπισία, χωρὶς νὰ λάβεις ὑπόψη σου τὸ σοφὸ παράγγελμα ποὺ λέει: Ἐλύτωσε ἐκείνους ποὺ ὁδηγοῦνται γιὰ νὰ θανατωθοῦν, καὶ μὴ λυπᾶσαι νὰ ἐξαγοράζεις ὅσους πηγαίνουν νὰ φονευτοῦν⁸⁷. ἀλλὰ οὔτε τὴν παραβολὴ τοῦ Σωτῆρα μας ποὺ λέει νὰ μὴ συντρίβουμε τὸ τσακισμένο καλάμι καὶ νὰ μὴ σβήνουμε τὸ φυτίλι ποὺ καπνίζει ἀκόμη⁸⁸. Ἐπειδὴ κανεὶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὑπομείνει τίς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ, οὔτε καὶ νὰ σβήσῃ τὸ βρασμὸ τῆς φύσεως ποὺ ζεματάει, ἂν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ δὲ φύλαγε τὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια. Λοιπὸν ἀφοῦ ὁλοκληρώθηκε ἡ οἰκονομία αὐτῇ γιὰ τὴ σωτηρία σου, ἃς παρακαλέσουμε μαζί τὸ Θεόν νὰ ἀποτραβήξῃ τὴ μάστιγα ποὺ σοῦ ἤρθε. Γιατὶ Αὐτὸς μᾶς κάνει νὰ πονοῦμε καὶ Αὐτὸς μᾶς θεραπεύει⁸⁹. χτυπᾷ καὶ μὲ τὰ χέρια Του μᾶς γιαιτρεῖ πάλι⁹⁰. ταπεινώνει καὶ ἀνυψώνει· θανατώνει καὶ δίνει ζωὴ· κατεβάζει στὸν ἅδη καὶ ἀνεβάζει⁹¹.» Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ ἀββάς Ἀπολλῶς, προσευχήθηκε καὶ ἀμέσως τὸν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὸν πόλεμον τῆς πορνείας καὶ τὸν συμβούλεψε νὰ ζητᾷ ἀπὸ τὸ Θεόν νὰ τοῦ δοθεῖ γλῶσσα φωτισμένη ποὺ νὰ λέει τὰ κατάλληλα λόγια ὅταν χρειαστεῖ⁹¹.

»Ἀπ' ὅλα λοιπὸν ὅσα εἶπαμε, μαθαίνομε ὅτι δὲ θὰ βρεθεῖ ἄλλη ὁδὸς σωτηρίας ἀσφαλῆς, ὅσο τὸ νὰ ἐξομολογούμεστε τοὺς λογισμοὺς μας στοὺς πατέρες ποὺ ἔχουν πολὺ μεγάλη διάκριση, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ παίρνομε ὁδηγίους γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μὴν ἀκολουθοῦμε τὴ δικὴ μας κρίση καὶ τὸ λογισμό μας. Ἀκόμη καὶ ἂν τύχει κανεὶς, ὅπως συμβαίνει κάποτε, νὰ συναντήσῃ ἓνα γέροντα ἀπλοϊκόν, ἢ μερικὸς ἄλλους χωρὶς πείρα, δὲν πρέπει ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀποφεύγει νὰ φανερώνει τοὺς λογισμοὺς του στοὺς πολὺ δοκιμασμένους πατέρες καὶ νὰ καταφρονεῖ τὴν παράδοση τῶν προγόνων. Ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν κινήθηκαν ἀπὸ τὴ δικὴ τους θέληση, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Θεόν καὶ ἀπὸ τίς θεόπνευστες Γραφές γιὰ νὰ τὸ παραδώσουν αὐτὸ στοὺς μεταγενέστερους, τὸ νὰ συμβουλευόνται δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ εἶναι προσδευμένοι στὴν ἀρετὴ, μπορούμε νὰ τὸ μάθομε ἀπὸ πολλὰ μέρη τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, καὶ προπαντὸς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου Σαμουὴλ. Αὐτὸς ἂν καὶ ἀφιερώθηκε ἀπὸ νήπιο στὸ Θεόν ἀπὸ τὴ μητέρα του καὶ ἀξιώθηκε νὰ συνομι-

87. Παροιμ. 24, 11.

88. Ματθ. 12. 20.

89. Ἰωβ 5, 18.

90. Α' Βασ. 2. 6-7.

91. Ἦσ. 50, 4.

λεῖ μὲ τὸ Θεό, δὲν πίστεψε στὸ λογισμό του, ἀλλὰ μία καὶ δύο φορές ἂν καὶ τὸν κάλεσε ὁ Θεός, τρέχει πρὸς τὸν γέροντα Ἡλεί, παίρνει ὁδηγίες ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν συμβουλευέται πῶς νὰ ἀποκρίνεται στὸ Θεό⁹². Καὶ ἐκεῖνος, ποὺ τὸν διάλεξε ὁ Θεός ὡς ἀξιό Του, θέλει μὲ τὸν κανονισμό καὶ τὴ διαταγὴ τοῦ γέροντα νὰ καθοδηγεῖται, γιὰ νὰ ὁδηγηθεῖ στὴν ταπείνωση. Μὰ καὶ τὸν Παῦλο, ποὺ τὸν κάλεσε ὁ Ἰδιος ὁ Χριστὸς καὶ συνομιλήσε μαζί του, ἐνῶμποῦσε εὐθὺς νὰ ἀνοίξει τὰ μάτια του καὶ νὰ τοῦ δείξει τὴν ὁδὸ τῆς τελειότητος, τὸν στέλνει στὸν Ἀνανία καὶ τὸν διατάζει νὰ μάθει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ὁδὸ τῆς ἀλήθειας, λέγοντας: «Σήκω καὶ μπῆς στὴν πόλιν· ἐκεῖ θὰ σοῦ ποῦν τί πρέπει νὰ κάνεις»⁹³. Μᾶς διδάσκει μὲ αὐτὸ νὰ ἀκολουθοῦμε τὴν ὁδηγίαν τῶν προοδευμένων, μήπως στὴν ἀντίθετη περίπτωση, αὐτὸ ποὺ θὰ γινόταν καλῶς γιὰ τὸν Παῦλο, τὸ παρεξηγοῦσαν οἱ μεταγενέστεροι καὶ τὸ ἐπαιρναν ὡς παράδειγμα γιὰ νὰ αὐθαδιάζουν καὶ νὰ θέλει ὁ καθένας σὰν τὸν Παῦλο νὰ ὁδηγεῖται στὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ Θεό καὶ ὄχι διὰ μέσου τῶν πατέρων. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα,μποροῦμε νὰ τὸ μάθομε ὄχι μόνον ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα ἔδειξε στὴν πράξη ὁ Ἀπόστολος, ποὺ γράφει: «Ἀνέβηκα στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ νὰ δῶ τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἰάκωβο καὶ ἀνακοίνωσα σ' αὐτοὺς τὸ Εὐαγγέλιο ποὺ κηρύττω, μήπως ἄδικα τρέχω ἢ ἔτρεξα»⁹⁴, καίτοι τὸν συνόδευε ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν θαυμάτων ποὺ ἔκανε. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι τόσο ἀλαζόνας καὶ ὑπερήφανος, ὥστε νὰ ἀκολουθεῖ τὴ δική του γνώμη καὶ κρίση, ὅταν τὸ «σκεῦος τῆς ἐκλογῆς» ὁμολογεῖ ὅτι εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ συμβουλὴ τῶν παλαιότερων τοῦ Ἀποστόλου;

»Ὅλοφάνερα λοιπὸν ἀποδεικνύεται μὲ αὐτὰ ὅτι σὲ κανέναν ὁ Κύριος δὲν ἀποκαλύπτει τὸ δρόμο τῆς τελειότητος, παρὰ σ' ἐκείνους ποὺ καθοδηγοῦνται σ' αὐτὸν ἀπὸ πνευματικὸς πατέρες. Ὅπως λέει καὶ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη· «Ῥώτησε τὸν πατέρα σου καὶ θὰ σοῦ πεί, τοὺς γεροντότερους καὶ θὰ σοῦ ἀπαντήσουν»⁹⁵. Μὲ ὅλη μας λοιπὸν τὴ δύναμη καὶ μὲ κάθε ἐπιμέλεια, ὀφείλομε νὰ ἀποκτήσουμε μέσα μας τὸ ἀγαθὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως, τὸ ὁποῖο θὰ μπορέσει νὰ μᾶς διαφυλάξει ἀβλαβεῖς ἀπὸ κάθε ὑπερβολή. Γιατί ὅπως λένε οἱ πατέρες, οἱ ἀκρότητες καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη βλάπτουν. Καὶ ἡ ὑπερβολικὴ νηστεία καὶ ὁ χορτασμός τῆς κοιλιᾶς· καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἀγρυπνία καὶ ὁ χορτασμός τοῦ ὕπνου· καθὼς καὶ οἱ ὑπόλοιπες ὑπερβολές. Ἐπειδὴ γνωρίζομε μερικoύς, οἱ ὁποῖοι δὲν νικήθηκαν ἀπὸ τὴ γαστριμαργία, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ νηστεία καταβλήθηκαν καὶ ξέπεσαν στὸ ἴδιο πάθος τῆς γαστριμαργίας, ἐξαιτίας τῆς ἀσθενείας ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ νηστεία. Καὶ ἐγὼ θυμοῦμαι ὅτι ἔπαθα ἓνα τέτοιο· τόσο πολὺ νήστεψα, ὥστε ἔεχασα τὴν ὄρεξη τῆς τροφῆς, καὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρες ἔμενα νηστικός καὶ δὲν ἐπιθυμοῦσα διόλου τροφή, ἐκτὸς ἂν ἄλλοι μὲ παραινούνταν γι' αὐτήν.

92. Α' Βασ. 3, 9.

93. Πράξ. 9, 6.

94. Γαλ. 2, 2.

95. Δευτ. 32, 7.

Καὶ πάλι, μὲ τὴν ἐπιβουλὴ τοῦ διαβόλου, ἔφυγε τόσο ὁ ὕπνος ὥστε γιὰ πολλές νύχτες νὰ μένω ἄπνους καὶ νὰ παρακαλῶ τὸν Κύριο νὰ μοῦ δώσει λίγο ὕπνο. Καὶ κινδύνεψα περισσότερο μὲ τὴν ὑπερβολικὴ νηστεία καὶ ἀγρυπνία παρὰ μὲ τὴ γαστριμαργία καὶ τὸ χορτασμὸ τοῦ ὕπνου.»

Μὲ τέτοιες καὶ τόσες διδασκαλίες ὁ ἅγιος Μωυσῆς μᾶς εὐχαρίστησε, ὥστε ὠφελημένοι νὰ δοξάζομε τὸν Κύριο, ὁ Ὅποιος παρέχει τόσο μεγάλη σοφία σὲ ὅσους Τὸν φοβοῦνται. Σ' Αὐτὸν πρέπει τιμὴ καὶ κράτος στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

φορετικοὶ ἀπὸ τοὺς παραπάνω, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει καὶ ὁ Κάλλιτος καὶ ὁ κριτικὸς Φώτιος (ἀνάγν. 200).

Ἀπὸ αὐτούς, ὁ λόγος «περὶ πνευματικοῦ νόμου» εἶναι πρῶτος, καὶ ὁ «περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιούσθαι» τρίτος, διαιρεμένοι καὶ οἱ δύο σὲ σύντομα κεφάλαια, καὶ ὁ «πρὸς μοναχὸν Νικόλαον» εἶναι ὄγδος. Οἱ λόγοι αὐτοὶ καταχωρήθηκαν ἐδῶ ὡς πιὸ χρήσιμοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ γιὰ ἀνήκουν καὶ οἱ τρεῖς στὸν πνευματικὸ νόμο.

Ἀναφέρει τὰ συγγράμματά του καὶ ὁ ὁσιομάρτυρας Πέτρος ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Θεσσαλονίκης καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης καὶ ὁ ἀγιότατος πατριάρχης Κάλλιτος καὶ ὁ Παῦλος ὁ Εὐεργετινὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι πατέρες. Ὅλοι αὐτοὶ μελέτησαν τὰ ἔργα του καὶ προτρέπουν καὶ μᾶς νὰ τὰ μελετοῦμε.

Ἡ ἁγία Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ τιμᾷ τὴν μνήμη του στὶς 5 Μαρτίου καὶ ἐγκωμιάζει τοὺς ἀσκητικούς του ἀγῶνες, τὴ σοφία τῶν λόγων του καὶ τὴ χάρη ποὺ τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεό.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ ὁσιος Μάρκος ὁ Ἀσκητὴς εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἐπιφανεῖς ἀσκητικούς συγγραφεῖς τῶν μέσων βυζαντινῶν χρόνων καὶ ὁ δημοφιλέστερος δάσκαλος τοῦ ἀσκητικοῦ βίου, ὥστε οἱ βυζαντινοὶ ἀσκητικοὶ χριστιανοὶ νὰ λένε· «πώλησον πάντα καὶ ἀγόρασον Μᾶρκον».

Γεννήθηκε τὸν 5ο αἰῶνα, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου καὶ σὲ μεγάλη ἡλικία κατέφυγε σὲ μιὰ Ἔρημο, ὅπου καὶ κοιμήθηκε ἐν Κυρίῳ σὲ βαθύτατο γῆρας. Τὰ ἔργα του ὅμως ἐπέζησαν ἀνὰ τοὺς αἰῶνες καὶ ἐπηρέασαν ἀποφασιστικὰ τὴ μοναχικὴ σκέψη καὶ ἐμπειρία.

Τὰ πλείστα τῶν συγγραμμάτων του χάθηκαν καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα μέχρι τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα, οἱ συντάκτες τῆς Φιλοκαλίας ἐξέλεξαν τρία ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ ὁσίου Μάρκου: «Περὶ πνευματικοῦ νόμου», «Περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιούσθαι» καὶ μία «ἐπιστολὴ πρὸς Νικόλαον μονάζοντα». Μία δὲ πραγματεία του «Περὶ τῶν αἰτίων τῶν πειρασμῶν» εἶχε πρὸ πολλοῦ περιληφθεῖ στὸν γ' τόμο τοῦ «Εὐεργετινοῦ» (33η ὑπόθ.).

Ὁ ὁσιος Μάρκος καὶ οἱ ἄλλοι ὁσιοὶ Πατέρες, δὲν μιλοῦσαν, οὔτε ἔδιναν μονιμότητα στὶς σκέψεις τους μὲ τὴν ἐγγράφη τους, ἀν δὲν ζοῦσαν τίς ἀλήθειες τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ ἀν δὲν εἶχαν τὴν καθολικὴ μαρτυρία τῆς πνευματικῆς παραδόσεως. Ἔτσι, ὁ ἅγιος αὐτὸς ἐρημίτης ἔγραψε τίς ἐμπειρίες του στηριζόμενος στὶς ἅγιες Γραφές καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς πνευματικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν προσωπικὴ του ἰδιοτυπία, ποὺ συνίσταται στὸν τονισμὸ τῆς λειτουργίας τοῦ πνευματικοῦ νόμου.

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀναλύει τὰ διάφορα θέματα φαίνεται μὲν πρωτότυπος, ἀλλὰ κατὰ βάση βρίσκεται στὸ νοῦ τῶν Πατέρων. Πρόκειται, ὅπως εἶπαμε, γιὰ τὴ

ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὁσιος πατέρας μας Μάρκος ὁ Ἀσκητὴς, εἶχε ἀκμάσει κατὰ τὸ ἔτος 430· χρημάτισε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου κατὰ τὸ Νικηφόρο Κάλλιστο (τόμ. II', βιβλ. 14, κεφ. 53), καὶ ἦταν σύγχρονος τοῦ ἁγίου Νείλου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτη, οἱ ὁποῖοι ἦταν περιβόητοι ἀσκητές. Φιλόπρονος στὴ μελέτῃ τῶν Γραφῶν, συνέγραψε πολλοὺς λόγους γεμάτους ἀπὸ ἄφθονη μάθηση καὶ πνευματικὴ ὠφέλεια. Ἀπὸ αὐτούς, 32 ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Κάλλιστο, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν ὅλο τὸ δρόμο τοῦ ἀσκητικοῦ βίου καὶ οἱ ὁποῖοι τώρα δὲν σώζονται. Σῶζονται μόνο ὀχτῶ λόγοι του, δια-

λειτουργία τοῦ πνευματικοῦ νόμου, δηλαδή γιὰ τὴ σταθερὴ σχέση δύο πραγμάτων ἢ δύο ἐνεργειῶν: τὴν ἀνθρώπινη ἐλεύθερη καὶ ὑπεύθυνη πράξη καὶ τὴν ἐκ προνοίας, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πλάσματος, ἀπόκριση τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή κάνεις τὴν ἄλφα πράξη ἢ δέχεσαι τὸν τάδε λογισμὸς; Θὰ ἀκολουθήσουν ἀνάλογες παιδαγωγικὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ὅσιος Μάρκος στηρίζει τὶς ἀπόψεις του ὅχι μόνο στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀγάπη Του. Αὐτὸ πού βρίσκεται μέσα στὴ σκέψη καὶ στὰ χεῖλη τῶν ἀσκητῶν: «ἐν ἄλλοις πταίμεν καὶ ἐν ἄλλοις παιδευόμεθα» —ἀπὸ τὸν ἀγαπῶντα Θεό—, ὁ ἅγιος Μάρκος τὸ ἀναλύει διεξοδικότατα, εἰσάγοντας στὴ σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου μιὰ νομικὴ σκέψη, πού προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ καὶ λειτουργία ὅχι μόνο τῆς ἀγάπης Του, ἀλλὰ καὶ τῆς δικαιοσύνης Του.

Πέραν ὅμως τῆς σχέσεως Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου πιστοῦ, πού ἐκδηλώνεται σταθερά, ὁ πνευματικὸς νόμος λειτουργεῖ καὶ πνευματικῶς. Δηλαδή καὶ χωρὶς νὰ παρέμβει ὁ Θεός, οἱ λογισμοὶ καὶ οἱ πράξεις ποικίλης ποιότητος ἀκολουθοῦνται ἀπὸ ἀνάλογα ἐσωτερικὰ ἐνεργήματα καὶ ἀλλοιώσεις, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπουσιάζει τελείως ἢ ὁ Θεὸς ἢ ὁ διάβολος. Πρόκειται γιὰ μιὰ μυστηριώδη πραγματικότητα, ἡ ὁποία δὲν ἐμπίπτει στὴν προσοχή μας, ἀλλὰ ὅμως τὴν πιστεύουμε. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὕτη θὰ συνιστοῦσα καὶ τὸ διάβασμα τῆς πραγματείας τοῦ ὁσίου Μάρκου «Περὶ τῶν αἰτίων τῶν πειρασμῶν», πού ἀποτελεῖ ἕνα διαφωτιστικὸ κείμενο γιὰ τοὺς πειρασμοὺς, ἀτομικοὺς καὶ γενικοὺς, σὰν «θεομηνίες».

Ἡ ἄλλη πραγματεία του εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν πρώτη, ἀλλὰ μὲ ἔμφαση στὴν πίστη πρὸς τὸν Χριστό, σὰν μέτρο τῆς ἀξίας τῶν ἔργων. Τὰ ἔργα, τὶς ἐντολές, τὶς κάνομε κατὰ τὸν Ὅσιο αὐτόν, ὅχι γιὰ ἀνταπόδοση, ἀλλὰ σὰν φανέρωμα τῆς πίστεώς μας καὶ γιὰ νὰ διατηρήσουμε τὴν καθαρότητα τοῦ βαπτίσματος. Γιατί «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲν εἶναι μισθὸς ἔργων, ἀλλὰ χάρις τοῦ Κυρίου ἐτοιμασμένη στοὺς πιστοὺς δούλους Του».

Τὰ 226 κεφάλαια πού ἀναφέρονται σ' ἐκείνους πού νομίζουν ὅτι σώζονται ἀπὸ τὰ ἔργα τους, εἶναι ὁμολογουμένως ἕνα σύνολο παρατηρήσεων μὲ ὀξυδερκὴ πνευματικὸ ὀφθαλμὸ στὶς ποικίλες ἐνέργειες καὶ πράξεις τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποβλέπουν στὴ μόρφωση ταπεινοῦ καὶ ἀληθινοῦ φρονήματος. Κι ἔτσι, οὔτε ὁ Καθολικισμὸς ἀποδεικνύεται ὅτι βρίσκεται σὲ σωστὸ δρόμο, τονίζοντας τὴν ἀξία καθ' ἑαυτὴ τῶν ἔργων, οὔτε ὁ Προτεσταντισμὸς ὀρθοποδεῖ, πού φρονεῖ ὅτι ἡ σωτηρία συντελεῖται μὲ μόνη τὴν πίστη.

Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο ἀποτελεῖ μιὰ σύνοψη ὑποδείξεων μεθόδων καὶ τρόπων πνευματικῆς ἀθλήσεως, μὲ ἀφετηρία τὴ μελέτη τῶν εὐεργειῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀδιάλειπτη εὐγνωμοσύνη γι' αὐτές. Προτρέπει σὲ συνεχή πνευματικὴ μελέτη καὶ προσευχὴ καὶ ἐπισημαίνει τὸν κίνδυνο τῶν πτώσεων ἀπὸ τὴν ραθυμία, τὴ λήθη τῶν θείων καὶ τὴν ἀκολουθοῦσα ἄγνοια, πού τὶς ὀνομάζει «τρεῖς γίγαντες». Γενικῶς τὰ ἔργα τοῦ ὁσίου Μάρκου εἶναι κοσμημένα μὲ θεϊκὴ σοφία, γεμάτη χάρις καὶ κλασσικὴ ὁμορφιὰ στὴ φράση καὶ στὴ διατύπωση, ἀφοῦ τὴν πλούσια παιδεύει τὴν εἶχε ὑποτάξει στὶς χαριτωμένες ἐμπειρίες του.

Τὰ 200 κεφάλαια περὶ τοῦ Πνευματικοῦ Νόμου

Ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς θελήσατε νὰ μάθετε πῶς ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς¹ κατὰ τὸν Ἀπόστολο, καὶ τί πρέπει νὰ γνωρίζουν καὶ νὰ κάνουν ἐκεῖνοι πού θέλουν νὰ τὸν φυλάξουν, πάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ σᾶς πῶ κατὰ τὴ δύναμή μου.

2. Πρῶτα-πρῶτα γνωρίζομε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχὴ κάθε καλοῦ καὶ μεσότητος καὶ τέλους. Τὸ καλὸ δὲν εἶναι δυνατό νὰ πράττεται ἢ νὰ πιστεύεται, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἔνωση μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μὲ τὴν ἔμπνευση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

3. Κάθε ἀγαθὸ, κατ' οἰκονομίαν ἔχει χαριστεῖ στοὺς ἀνθρώπους. Κι ἐκεῖνος πού πιστεύει ἔτσι δὲν θὰ τὸ χάσει ποτέ.

4. Ἡ βέβαιη πίστη εἶναι ἕνας πύργος. Ὁ Χριστὸς γίνεται τὰ πάντα στὸν πιστεύοντα.

5. Σὲ κάθε προσπάθειά σου, βάλε ἀρχὴ τὸ Θεὸ πού εἶναι ἡ ἀρχὴ κάθε ἀγαθοῦ, γιὰ νὰ γίνῃ κατὰ Θεὸν ἐκεῖνο πού ἀποφάσισες νὰ κάνεις.

6. Ὅποιος ἔχει ταπεινοφροσύνη καὶ ἐργασία πνευματικὴ, ὅσα διαβάξει στὶς θεῖες Γραφές, ὅλα θὰ τὰ ἐννοήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ ὅχι γιὰ ἄλλον.

7. Νὰ παρακαλεῖς τὸ Θεὸ νὰ ἀνοίξῃ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου, γιὰ νὰ δεῖς τὴν ὠφέλεια τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μελέτης ἐκείνης πού ἐφαρμόζεται στὴν πράξη.

8. Ἐκεῖνος πού ἔχει κάποιο πνευματικὸ χάρισμα καὶ συμπαθεῖ ἐκείνους πού δὲν ἔχουν, μὲ τὴ συμπάθεια φυλάγει τὸ χάρισμα. Ὁ ἀλαζόνας καὶ ὑπερήφανος θὰ τὸ χάσει ἀπὸ τοὺς ἀλαζονικοὺς λογισμοὺς του.

9. Τὸ στόμα τοῦ ταπεινόφρονος λέει τὴν ἀλήθεια. Ἐκεῖνος πού ἀντιλέγει στὴν ἀλήθεια εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν ὑπηρέτη ἐκεῖνον πού ράπισε τὸν Κύριο στὸ πρόσωπο².

10. Μὴ γίνῃς μαθητὴς ἐκείνου πού ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ μὴ μάθῃς ὑπερηφάνεια ἀντὶ ταπεινώσεως.

11. Μὴν ὑψηλοφρονήσεις ἐπειδὴ ἐννοεῖς τὶς Γραφές, γιὰ νὰ μὴν περιπέσεις στὸ πνεῦμα τῆς βλασφημίας.

12. Μὴν προσπαθεῖς νὰ λύσεις κάποιο δύσκολο πρόβλημα μὲ φιλονεικία, ἀλλὰ μὲ τὰ μέσα πού ἐπιβάλλει ὁ πνευματικὸς νόμος, δηλαδή μὲ τὴν ὑπομονή, τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐλπίδας.

13. Ἐκεῖνος πού προσεύχεται σωματικὰ χωρὶς νὰ ἔχει ἀκόμη γνώση πνευματικὴ, εἶναι τυφλὸς πού φωνάζει: «Υἱὲ Δαβὶδ ἐλέησόν με»³.

14. Ὁ ἄλλοτε τυφλὸς ὅταν θεραπεύτηκε ἡ τύφλωσή του καὶ εἶδε τὸν

1. Ρωμ. 7, 14.

2. Ἰω. 18, 22.

3. Λουκ. 18, 38.

Κύριο, δὲν Τὸν ἀποκάλεσε πλέον υἱὸ τοῦ Δαβίδ, ἀλλὰ ἀφοῦ Τὸν ὁμολόγησε «Υἱὸ Θεοῦ»⁴, Τὸν προσκύνησε.

15. Μὴν ὑπερηφανευτεῖς ἂν χύνεις δάκρυα στὴν προσευχή σου. Εἶναι ὁ Χριστὸς ποὺ ἄγγιξε τὰ μάτια σου καὶ θεράπευσε τὴν τύφλωση τοῦ νοῦ σου.

16. Ἐκεῖνος ποὺ μιμήθηκε τὸν τυφλὸ καὶ ἔβγαλε τὸ ροῦχο του καὶ πλησίασε τὸν Κύριο⁵, ἔγινε ἀκόλουθός Του καὶ κήρυκας τῶν τελειοτέρων δογμάτων.

17. Ἡ κακία, ὅταν τὴ μελετᾷ κανεὶς μετὰ τὴ σκέψη του, ἀποθρασύνει τὴν καρδιά. Ἐκεῖνος ποὺ σκοτώνει τὴν κακία μετὰ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἐλπίδα, δίνει στὴν καρδιά του συντριβή.

18. Ὑπάρχει συντριβὴ καρδιάς ἡρεμῆ καὶ ὠφέλιμη ποὺ φέρνει κατάνυξη σ' αὐτή. Καὶ ὑπάρχει καὶ ἄλλη συντριβὴ ἀνώμαλη καὶ ἐπιβλαβής, ποὺ πληγώνει τὴν καρδιά.

19. Ἀγρυπνία καὶ προσευχὴ καὶ ὑπομονὴ τῶν θλιβερῶν, φέρουν συντριβὴ ἀσφαλὴ καὶ ὠφέλιμη στὴν καρδιά, ἀρκεῖ νὰ μὴ διαλύσουμε τὴν ἰσορροπία τῶν τριῶν αὐτῶν μετὰ τὴν πλεονεξία. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει σ' αὐτά, θὰ λάβει βοήθεια καὶ στὰ ἄλλα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὰ ἀμελεῖ καὶ διασκορπίζεται ἐδῶ κι ἐκεῖ, θὰ νιώσει ἀνυπόφορη ὀδύνη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

20. Ἡ καρδιά ποὺ ἀγαπᾷ τίς ἡδονὲς γίνεται φυλακὴ καὶ ἀλυσίδα στὴν ψυχὴ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου· ἐνῶ ἡ φιλόπονη καρδιά εἶναι πόρτα ἀνοιχτή.

21. Σιδερένια πόρτα ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πόλη εἶναι ἡ σκληρὴ καρδιά. Σ' ἐκεῖνον ὅμως ποὺ κακοπαθεῖ καὶ εἶναι θλιμμένος, ἀνοίγεται ἀπὸ μόνη της, ὅπως καὶ στὸν Πέτρο⁶.

22. Πολλοὶ εἶναι οἱ τρόποι τῆς προσευχῆς καὶ διαφέρει ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἀλλὰ κανένας τρόπος προσευχῆς δὲν εἶναι ἐπιβλαβής, ἐκτὸς ἂν δὲν εἶναι προσευχὴ, ἀλλὰ σατανικὴ ἐργασία.

23. Κάποιος ἄνθρωπος θέλησε νὰ κάνει κακό, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθεια προσευχήθηκε προηγουμένως. Καὶ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ ἐμποδίστηκε καὶ ὕστερα πολὺ εὐχαρίστησε τὸ Θεό.

24. Ὁ Δαβὶδ θέλοντας νὰ φονεύσει τὸν Νάβαλ τὸν Καρμήλιο θυμήθηκε τὴ θεία ἀνταπόδοση καὶ παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ σκοπὸ του· εὐχαρίστησε πολὺ τὸ Θεὸ γι' αὐτό⁷. Γνωρίζουμε πάλι τί ἔκανε ὅταν λησμονήσε τὸ Θεό, καὶ δὲ σταματοῦσε τὴν ἁμαρτία, μέχρις ὅτου ὁ προφῆτης Νάθαν τὸν ἔφερε στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ⁸.

25. Ὅταν θυμᾶσαι τὸ Θεό, πολλαπλασίασε τὴ δέησή σου, γιὰ νὰ σοῦ θυμίσει ὁ Κύριος, ὅταν Τὸν λησμονήσεις.

26. Ὅταν διαβάξεις τίς θείες Γραφές, νὰ ἐννοεῖς τὰ κρυμμένα σ' αὐτὲς

4. Ἰω. 9, 38.

5. Μάρκ. 10, 50.

6. Πράξ. 12, 10.

7. Α' Βασ. 25.

8. Β' Βασ. 12.

νοήματα· γιατί ὅσα γράφτηκαν στὸ παρελθόν, ὅλα ἔχουν γραφεῖ γιὰ διδασκαλία μας⁹.

27. Ἡ Γραφὴ ὀνομάζει τὴν πίστη «ὑπόστασις ὧν ἐλπίζομε»¹⁰ καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν αἰσθάνονται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι μέσα τους, τοὺς ὀνομάζει «ἀδόκιμους»¹¹, δηλαδὴ ἄξιους ἀποδοκιμασίας.

28. Ὅπως μετὰ τὰ ἔργα καὶ τὰ λόγια φανερώνεται ὁ στοχασμός, ἔτσι μετὰ τίς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ ποὺ δέχεται ἡ καρδιά, φανερώνεται ἡ μελλοντικὴ ἀνταπόδοσις.

29. Ἡ καρδιά ποὺ οἰκτίζει τοὺς ἄλλους, θὰ οἰκτιρηθεῖ· εἶναι φανερό καὶ τὸ ἀντίθετο.

30. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας (δηλ. τοῦ Εὐαγγελίου) διδάσκει ὅλη τὴν ἀλήθεια. Καὶ οἱ πολλοὶ τὸν διαβάζουν μόνο γιὰ νὰ λάβουν μιὰ γνώση του· λίγοι ὅμως τὸν ἐννοοῦν, ἀνάλογα μετὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν.

31. Μὴ ζητᾷς τὴν τελειότητα αὐτοῦ τοῦ νόμου σὲ ἀνθρώπινες ἀρετές, γιατί τέλειος σ' αὐτὲς δὲν ὑπάρχει· ἡ τελειότητά του εἶναι κρυμμένη στὸ Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ.

32. Ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας, μετὰ τὴν ἀληθινὴ γνώση διαβάζεται, μετὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν γίνεται ἀντιληπτός, ἡ πλήρωσή του ὅμως γίνεται μετὰ τοὺς οἰκτιρισμοὺς τοῦ Χριστοῦ.

33. Ὅταν βιάσουμε τὸν ἑαυτὸ μας νὰ κατορθώσουμε ὅλες τίς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τότε θὰ ἐννοήσουμε ὅτι ὁ νόμος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀφεγάδιαστος¹², κι ὅτι ἐμεῖς τὸν ἐκτελοῦμε μετὰ τὰ ἀγαθὰ μας ἔργα, χωρὶς ὅμως τοὺς οἰκτιρισμοὺς τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ νὰ τηρηθεῖ τέλεια ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

34. Ὅσοι δὲ λογαριάζουν ὅτι εἶναι ὑπόχρεοι νὰ τηροῦν ὅλες τίς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ διαβάζουν σωματικὰ τὸν νόμο τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐννοοῦν μήτε ἐκεῖνα ποὺ λένε, μήτε ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα δίνουν διαβεβαιώσεις¹³. Γι' αὐτὸ καὶ νομίζουν ὅτι τάχα ἐκπληρώνουν τὸ νόμο μετὰ τὰ ἔργα τους.

35. Ὑπάρχει πράξις ποὺ φαίνεται καλὴ, ἀλλὰ ὁ σκοπὸς ἐκείνου ποὺ τὴν κάνει δὲν εἶναι καλός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη πράξις ποὺ φαίνεται κακὴ καὶ ὁ σκοπὸς ἐκείνου ποὺ τὴν κάνει εἶναι ἀγαθός. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει ὅχι μόνο σὲ ἔργα ἀλλὰ καὶ σὲ λόγια. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση ἄλλοτε ὀφείλεται σὲ ἀπειρία ἢ ἄγνοια, ἄλλοτε σὲ πονηρὴ πρόθεσις, ἄλλοτε ὅμως σὲ εὐσεβῆ σκοπὸ.

36. Ἐκεῖνος ποὺ μέσα στοὺς ἐπαίνους κρύβει κατηγορία καὶ μομφή, δὲ φανερώνεται εὐκολὰ στοὺς πιὸ ἀπλοὺς ἀνθρώπους. Ὅμοιος μ' αὐτὸν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κενοδοξεῖ ἐνῶ ἐκδηλώνεται μετὰ ταπεινὸ σχῆμα. Αὐτοὶ κρύβοντας γιὰ πολὺ καιρὸ τὴν ἀλήθεια μέσα στὸ ψεῦδος, ὕστερα φανερώνονται ἀπὸ τὰ πράγματα.

9. Ρωμ. 15, 4.

10. Ἐβρ. 11, 1.

11. Β' Κορ. 13, 5.

12. Ψαλμ. 18, 8.

13. Α' Τιμ. 1, 7.

37. Ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ κάνει κάτι φαινομενικὰ καλὸ, στὴν πραγματικότητα ὅμως γιὰ νὰ ἀμυνθεῖ κατὰ τοῦ πλησίον. Καὶ ὑπάρχει ἄλλος ποὺ μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ κάνει αὐτό, ὠφελεῖται πνευματικά.

38. Ὑπάρχει ἔλεγχος ποὺ γίνεται ἀπὸ κακία ἢ ἀπὸ ἄμυνα, καὶ ἄλλος ποὺ γίνεται ἀπὸ φόβο Θεοῦ καὶ ἀγάπη γιὰ τὴν ἀλήθεια.

39. Ἐκεῖνον ποὺ ἔπαψε νὰ ἁμαρτάνει καὶ ἤδη μετανοεῖ, μὴν τὸν ἐλέγχεις πλέον. Ἄν ἰσχυρίζεσαι ὅτι τὸν ἐλέγχεις κατὰ Θεόν, φανέρωσε πρῶτα τὶς δικές σου ἁμαρτίες.

40. Κάθε ἀρετὴς προέλευση εἶναι ὁ Θεός, ὅπως τοῦ καθημερινοῦ φωτὸς ὁ ἥλιος.

41. Ὅταν κατορθώσεις κάποια ἀρετὴ, θυμήσου τὸ Χριστὸ ποὺ εἶπε: «Χωρὶς τὴ βοήθειά μου δὲν μπορείτε νὰ κάνετε τίποτε»¹⁴.

42. Τὰ αἰώνια ἀγαθὰ θὰ δοθοῦν στοὺς ἀνθρώπους ἀφοῦ θὰ ὑποστοῦν θλίψεις¹⁵. Ὅμοιως καὶ τὰ κακὰ σὲ ὅσους περνοῦν μὲ κενοδοξία καὶ ἡδονή.

43. Ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους γλυτώνει ἁμαρτίες καὶ βρῖσκει βοήθεια ἀνάλογη μὲ τὴ θλίψη.

44. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὸ Χριστὸ ποὺ μιλάει γιὰ ἀνταπόδοση, ὑποφέρει κάθε ἀδικία πρόθυμα, ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη του.

45. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδικοῦν, χτυπᾷ μὲ ὁρμὴ τοὺς δαίμονες. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιστέκεται σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀδικοῦν, πληγώνεται ἀπὸ τοὺς δαίμονες.

46. Καλύτερα νὰ σὲ ἀδικοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὄχι οἱ δαίμονες. Ἐκεῖνος ποὺ εὐαρεστεῖ τὸν Κύριο, τοὺς νίκησε καὶ τοὺς δύο.

47. Κάθε καλὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Κύριο κατ' οἰκονομίαν. Αὐτὸ διαφεύγει μὲ τρόπο μυστικὸ ἀπὸ τοὺς ἀχάριστους καὶ ἀγνώμονες καὶ ὀκνηροὺς.

48. Κάθε κακία καταλήγει στὴν ἀπαγορευμένη ἡδονή, καὶ κάθε ἀρετὴ σὲ πνευματικὴ παρηγοριά. Ὅταν ἐπικρατήσῃ ἡ πρώτη, ἐρεθίζει τὰ σχετικὰ μὲ αὐτήν· ἀντίστοιχα γίνεται καὶ μὲ τὴ δεύτερη.

49. Κατηγορία ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους φέρνει θλίψη στὴν καρδιά, ἐξαγνίζει ὅμως ὅποιον τὴν ὑπομένει.

50. Ἡ ἄγνοια κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀντιλέγει στὰ ὠφέλιμα. Καὶ ὅταν ἀποθρασύνεται, αὐξάνει τὴν προϋπάρχουσα κακία.

51. Ὅταν δὲν σοῦ συμβαίνει καμιά ζημία, περίμενε θλίψη· καὶ ἐπειδὴ πρόκειται νὰ δώσεις λόγο¹⁶, διώξε τὴν πλεονεξία σου.

52. Ὅταν ἁμαρτήσῃς κρυφά, μὴν προσπαθεῖς νὰ κρυφτεῖς, ἐπειδὴ ὅλα εἶναι γυμνά καὶ ξεσκεπασμένα στὰ μάτια τοῦ Κυρίου¹⁷, πρὸς τὸν Ὅποιο θὰ δώσουμε λόγο γιὰ τὶς πράξεις μας.

14. Ἰω. 15, 5.

15. Πράξ. 14, 22.

16. Ἐβρ. 13, 17.

17. Ἐβρ. 4, 13.

53. Φανέρωνε νοερὰ τὸν ἑαυτὸ σου στὸν Κύριο. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος βλέπει στὸ πρόσωπο, ἐνῶ ὁ Θεὸς στὴν καρδιά¹⁸.

54. Τίποτε νὰ μὴν σκέπτεσαι οὔτε νὰ κάνεις, χωρὶς σκοπὸ σύμφωνο μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει ἄσκοπα, ματαιοπονεῖ.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει χωρὶς κάποια ἀνάγκη, δύσκολα μετανοεῖ, γιατί ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δὲν κάνει λάθος.

56. Κάθε λυπηρὸ περιστατικὸ φέρνει τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ στὸν φρόνιμο ἄνθρωπο καὶ προκαλεῖ ἀνάλογη θλίψη σ' ἐκεῖνον ποὺ λησμονεῖ τὸ Θεό.

57. Κάθε ἀθέλητη θλίψη νὰ σοῦ γίνεται ἀφορμὴ νὰ θυμᾶσαι τὸ Θεό, καὶ ποτὲ δὲ θὰ σοῦ λείπει ἀφορμὴ πρὸς μετάνοια.

58. Ἡ λησμοσύνη μόνη της δὲν ἔχει καμιά δύναμη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ δική μας ἀμέλεια ἰσχυροποιεῖται ἀνάλογα.

59. Μὴ λές· «Τί νὰ κάνω; Ἐγὼ δὲν θέλω κι ὅμως (ἡ λησμοσύνη) ἔρχεται.» Ἐπειδὴ ὅταν θυμώσουν τὸ Θεό, δὲν ἔκανες ὅ,τι ὀφείλεις.

60. Κάνε τὸ καλὸ ποὺ θυμᾶσαι· τὸ καλὸ ποὺ δὲ θυμᾶσαι θὰ σοῦ φανερωθεῖ. Καὶ μὴν παραδῶσεις τὸ νοῦ σου σὲ ἄκριτη λησμοσύνη.

61. «Ὁ ἄδης καὶ ἡ ἀπώλεια εἶναι φανερά στὸν Κύριο»¹⁹, λέει ἡ Γραφή. Αὐτὰ ἀναφέρονται στὴν ἄγνοια καὶ τὴ λησμοσύνη ποὺ ἀναπτύσσονται στὴν καρδιά μας.

62. Ἄδης εἶναι ἡ ἄγνοια, γιατί καὶ τὰ δύο δὲ φαίνονται. Ἀπώλεια εἶναι ἡ λησμοσύνη, γιατί χάσαμε κάτι ποὺ εἴχαμε.

63. Ἐξέταξε τὶς δικές σου ἁμαρτίες καὶ ὄχι τοῦ πλησίον σου, καὶ δὲν θὰ διαρπαγεῖ ἀπὸ τοὺς δαίμονες τὸ νοερὸ σου ἐργαστήριον.

64. Ἡ ἀμέλεια στὸ νὰ κάνομε ὅλα τὰ κατὰ τὴ δύναμή μας καλὰ δύσκολα συγχωρεῖται· ἡ ἐλεημοσύνη ὅμως καὶ ἡ προσευχὴ ἐπανορθώνουν ὅσους ἀμέλησαν νὰ κάνουν τὸ καλὸ.

65. Κάθε θλίψη κατὰ Θεόν, εἶναι ἔργο εὐσέβειας πραγματικὸ. Γιατὶ ἡ ἀληθινὴ ἀγάπη δοκιμάζεται ἀπὸ τὰ ἀντίθετα.

66. Μὴν πεῖς ὅτι ἀπόκτησες ἀρετὴ χωρὶς θλίψη· γιατί εἶναι ἀδοκίμαστη ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀπόκτησες μὲ ἄνεση.

67. Κάθε ἀθέλητης θλίψεως νὰ ἀναλογίζεσαι τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ θὰ βρεῖς σ' αὐτὸ τὸ σβήσιμο κάποιας ἁμαρτίας.

68. Πολλὲς συμβουλές τῶν ἄλλων μᾶς προσφέρονται γιὰ τὸ συμφέρον μας. Γιὰ τὸν καθένα ὅμως τίποτε δὲν εἶναι καταλληλότερο ἀπὸ τὴ δικὴ του γνώμη.

69. Ἄν ζητᾷς νὰ θεραπευτεῖς, φρόντισε τὴ συνειδήσή σου καὶ κάνε ὅ,τι σοῦ λέει, καὶ πολὺ θὰ ὠφεληθεῖς.

18. Α' Βασ. 16, 7.

19. Παροιμ. 15, 11.

70. Τὰ κρυφὰ τοῦ ἀνθρώπου τὰ γνωρίζει ὁ Θεὸς καὶ ἡ συνείδηση, καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο ἃς διορθώνεται ὁ καθένας.

71. Ὁ ἄνθρωπος ὅσα μπορεῖ, προσπαθεῖ κατὰ τὸ θέλημά του. Ὁ Θεὸς ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου τὸ φέρνει κατὰ τὸ δίκαιο.

72. Ἄν θέλεις νὰ ἐπαινῆσαι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ ἔχεις εὐθύνη, ἀγάπησε πρῶτα νὰ ἐλέγχῃσαι γιὰ τὶς ἀμαρτίες σου.

73. Ὅση ντροπὴ δεχτεῖ κανεὶς μ' εὐχαρίστηση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ, ἐκατονταπλάσια θὰ δοξαστεῖ ἀπὸ πολλοὺς. Καὶ εἶναι καλύτερο κάθε ἀγαθὸ νὰ τὸ ἐνεργεῖ ὁ ἄνθρωπος γιὰ χάρη τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν.

74. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὠφελήσῃ ἄνθρωπο μὲ λόγια ἢ μὲ πράξεις, νὰ σκέφτονται καὶ οἱ δύο ὅτι εἶναι Θεοῦ δωρεά. Ἐκεῖνος πού δὲν τὸ ἐννοεῖ αὐτό, θὰ ἐξουσιαστεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὸ ἐννοεῖ.

75. Ἐκεῖνος πού ἐπαινεῖ τὸν πλησίον του ὑποκριτικά, θὰ τὸν κατηγορήσῃ κάποτε καὶ αὐτὸς θὰ ντραπεῖ.

76. Ἐκεῖνος πού δὲν γνωρίζει τὴν ἐνέδρα τῶν ἐχθρῶν, εὐκολα σφάζεται· κι ἐκεῖνος πού δὲν γνωρίζει τὶς αἰτίες τῶν παθῶν, εὐκολα πέφτει.

77. Ἀπὸ τῆ φιληδονίας ἔρχεται ἡ ἀμέλεια καὶ ἀπὸ τὴν ἀμέλεια ἡ λησμοσύνη τῶν καλῶν. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἔχει χαρίσει σὲ ὅλους τὴ γνώση ἐκείνων πού μᾶς συμφέρουν.

78. Ὁ ἄνθρωπος συμβουλεύει τὸν πλησίον του, καθὼς γνωρίζει. Ὁ Θεὸς πάλι ἐνεργεῖ σ' αὐτὸν πού ἀκούει κατὰ τὴν πίστη του.

79. Εἶδα ἀμαθεῖς καὶ ἀπλοὺς ἀνθρώπους πού ἦταν ταπεινόφρονες στὴν πράξη, καὶ ἔγιναν πιὸ σοφοὶ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς.

80. Ἄλλος ἀμαθής, ὅταν ἄκουσε νὰ ἐπαινοῦνται οἱ προηγούμενοι, δὲ μιμήθηκε τὴν ταπεινοφροσύνη τους, ἀλλὰ κενοδόξησε γιὰ τὴν ἀμάθειά του κι ἀπόκτησε ὑπερηφάνεια.

81. Ἐκεῖνος πού ἐξευτελίζει τὴ φρόνηση καὶ καυχιέται γιὰ ἀμάθεια, δὲν εἶναι μόνον ἀμαθής κατὰ τὸ λόγο, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ γνώση²⁰.

82. Ὅπως ἄλλο εἶναι σοφία λόγου καὶ ἄλλο φρόνηση, ἔτσι ἄλλο εἶναι ἀμάθεια καὶ ἄλλο ἀφροσύνη.

83. Δὲν βλάπτει διόλου ἡ ἀμάθεια τῶν λόγων τὸν εὐλαβέστατο, ὅπως οὔτε ἡ σοφία τῶν λόγων βλάπτει τὸν ταπεινόφρονα.

84. Μὴ λές, δὲν γνωρίζω τὸ πρέπον καὶ ἐπομένως δὲν ἀμαρτάνω πού δὲν τὸ πράττω. Γιατὶ ἂν ἔκανες ὅσα καλὰ γνώριζες, θὰ σοῦ φανερώνονταν στὴ συνέχεια καὶ τὰ λοιπὰ, ὅπως βλέπεις καθὼς προχωρεῖς τὸ ἕνα σπίτι μετὰ τὸ ἄλλο. Δὲν σὲ συμφέρει πρὶν ἐργαστεῖς τὰ πρῶτα, νὰ μάθεις τὰ δευτέρω. Ἐπειδὴ ἡ γνώση φουσκώνει, δηλαδὴ φέρνει ὑπερηφάνεια ἐξαιτίας τῆς ἀργίας, ἐνῶ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ, γιὰτὶ ὑπομένει τὰ πάντα²¹.

20. Β' Κορ. 11, 6.

21. Α' Κορ. 8, 1· 13, 7.

85. Μελέτα τὰ λόγια τῆς θείας Γραφῆς μὲ τὴν πράξη καὶ μὴν ἐπεκτείνεσαι σὲ πολυλογία, ὑπερηφανευόμενος γιὰ σκέψεις θεωρητικές.

86. Ἐκεῖνος πού ἄφησε τὴν πράξη καὶ βασίζεται σὲ μιὰ ἀπλὴ γνώση, ἀντὶ γιὰ δίκαιο μαχαίρι κρατᾷ καλαμένιο ραβδί, τὸ ὁποῖο σὲ καιρὸ πολέμου, κατὰ τὴν Γραφή, θὰ τοῦ τρυπήσῃ τὸ χέρι καὶ θὰ μπεῖ μέσα σ' αὐτὸ καὶ θὰ τοῦ βάλῃ τὸ φυσικὸ δηλητήριο προτοῦ τοῦ τὸ βάλουν οἱ ἐχθροί²².

87. Ὁ Θεὸς κρίνει καὶ ζυγίζει κάθε διαλογισμό μας. Μπορεῖ τὸ ἴδιο πράγμα νὰ τὸ σκεπτῇ κανεὶς ἢ ἀπλά, ἢ μὲ ἐμπάθεια.

88. Ἐκεῖνος πού ἐκτελεῖ κάποια ἐντολή, ἃς περιμένει τὸν πειρασμὸ πού ἐπισύρει. Γιατὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστὸ μὲ τὰ ἀντίθετα δοκιμάζεται.

89. Μὴν καταφρονήσεις ποτὲ καὶ ἀμελήσεις τοὺς λογισμοὺς σου. Γιατὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει χωρὶς λάθος κάθε λογισμό.

90. Ὅταν ἔχεις λογισμό πού σὲ προτρέπει νὰ ζητήσεις ἀνθρώπινη δόξα, νὰ ξέρεις καλὰ, ὅτι σοῦ προετοιμάζει αἰσχύνη.

91. Γνωρίζει ὁ ἐχθρὸς τὸ δίκαιο τοῦ πνευματικοῦ νόμου καὶ γι' αὐτὸ ζητᾷ μόνον τὴ νοερὴ συγκατάθεση. Ἐτσι ἢ θὰ ἀναγκάσῃ αὐτὸν πού νικήθηκε νὰ ὑποβληθεῖ στοὺς κόπους τῆς μετάνοιας, ἢ ἂν δὲν μετανοεῖ, θὰ τὸν θλίψῃ μὲ ἀκούσιες συμφορές. Κάποτε τὸν κάνει νὰ γογγύζῃ ἐξαιτίας τῶν συμφορῶν, ὥστε καὶ ἐδῶ νὰ πολλαπλασιάσῃ τὶς ὁδύνες, καὶ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου νὰ τὸν ἀποδείξῃ ἄπιστο ἐξαιτίας τῆς ἀνυπομονησίας του.

92. Ἐναντίον τῶν θλίψεων πολλοὶ πολλὰ ἀντέταξαν. Ἀλλὰ χωρὶς προσευχῇ καὶ μετάνοια κανεὶς δὲν διέφυγε τὶς συμφορές.

93. Τὰ κακὰ παίρνουν δύναμη τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐπίσης καὶ τὰ καλὰ αὐξάνονται τὸ ἕνα μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἄλλου, καὶ τὸν ἄνθρωπο πού μετέχει σ' αὐτὰ τὸν προτρέπουν περισσότερο πρὸς τὰ ἐμπρός.

94. Τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα ὁ διάβολος τὰ δείχνει μηδαμινὰ ἐπειδὴ διαφορετικὰ δὲν μπορεῖ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπο στὰ μεγαλύτερα κακὰ.

95. Ρίζα τῆς αἰσχυρῆς ἐπιθυμίας εἶναι ὁ ἀνθρώπινος ἐπαινος, ὅπως καὶ τῆς σωφροσύνης ὁ ἔλεγχος τῆς κακίας, ὅχι ὅταν τὸν ἀκοῦμε μόνον, ἀλλὰ ὅταν τὸν παραδεχόμαστε.

96. Τίποτε δὲν ὠφελήθηκε ἐκεῖνος πού ἐγκατέλειψε τὸν κόσμον καὶ ζεῖ μὲ ἡδυσπάθεια, ἐπειδὴ ἐκεῖνο πού ἔκανε μὲ τὰ χρήματα τὸ κάνει καὶ τώρα πού δὲν ἔχει τίποτε.

97. Παρομοίως ὁ ἐγκρατής, ἂν ἀποκτᾷ χρήματα, εἶναι ἀδελφὸς τοῦ προηγούμενου κατὰ τὴ διάνοια. Ἐχει τὴν ἴδια μητέρα μὲ αὐτόν, δηλ. τὴν νοερὴ ἡδονή, πατέρα ὅμως διαφορετικὸ, γιὰτὶ πρόκειται γιὰ ἄλλο πάθος.

98. Ὑπάρχει ἄνθρωπος πού κόβει ἕνα πάθος γιὰ χάρη μεγαλύτερης ἡδυσπάθειας, καὶ ἀπὸ ἐκείνους πού ἀγνοοῦν τὸ σκοπὸ τοῦ ἐπαινείναι. Ἰσως

22. Δ' Βασ. 18, 21.

καὶ ὁ ἴδιος ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτό του, ὅτι ἐργάζεται ἀνώφελα.

99. Αἰτία κάθε κακίας εἶναι ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἡδονή. Ἐκεῖνος πού δὲν τὰ μίσησε αὐτά, δὲν νικᾷ κανένα πάθος.

100. Ρίζα ὅλων τῶν κακῶν ὀνομάστηκε ἡ φιλαργυρία²³, ἀλλὰ αὐτὴ σαφῶς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκεῖνες (δηλ. τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή).

101. Τυφλώνεται ὁ νοῦς μὲ τὰ τρία αὐτὰ πάθη, τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή.

102. Τρεῖς θυγατέρες τῆς βδέλλας εἶναι αὐτὲς κατὰ τὴν Γραφή, πού τίς ἀγαπᾷ ἡ μητέρα τους ἡ ἀφροσύνη²⁴.

103. Ἡ γνώση καὶ ἡ πίστη πού εἶναι σύντροφοι τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ τίς ἀνωτέρω κακίες ἐξασθένησαν.

104. Θυμὸς καὶ ὀργή καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ κακὰ γι' αὐτὲς τίς τρεῖς κακίες πολὺ ἔχουν δυναμώσει μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.

105. Πρέπει λοιπὸν νὰ μισήσουμε τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονή, ὡς μητέρες τῶν κακῶν καὶ μητρικὲς τῶν ἀρετῶν.

106. Γι' αὐτὲς τίς κακίες ἔχομε προσαγῇ νὰ μὴν ἀγαποῦμε τὸν κόσμον μηδὲ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου²⁵. Ὅχι γιὰ νὰ μισήσουμε χωρὶς διάκριση τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γιὰ νὰ περικόψομε τίς ἀφορμὲς τῶν τριῶν αὐτῶν κακιῶν.

107. Κανένας πού παίρνει μέρος σὲ ἐκστρατεία δὲν μπλέκεται σὲ βιοτικὰς ὑποθέσεις²⁶. Γιατὶ ἐκεῖνος πού θέλει νὰ νικήσει τὰ πάθη ἐνῶ εἶναι μπλεγμένος στὰ βιοτικά, μοιάζει μ' ἐκεῖνον πού θέλει νὰ σβήσει τὴ φωτιὰ μὲ ἄχυρα.

108. Ἐκεῖνος πού ἐξαιτίας χρημάτων ἢ δόξας ἢ ἡδονῆς ὀργίζεται κατὰ τοῦ πλησίον, δὲν γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς διοικεῖ τὰ πάντα μὲ δικαιοσύνη.

109. Ὅταν ἀκούσεις τὸν Κύριο νὰ λέει: «Καθένας πού δὲν ἀπαρνιέται ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ μένα»²⁷, μὴν ἐννοήσεις ὅτι λέει μόνο γιὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλες τίς πράξεις τῆς κακίας.

110. Ἐκεῖνος πού δὲν γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, οὔτε μπορεῖ νὰ πιστεύει ἀληθινά. Γιατὶ ἡ γνώση, φυσικὰ προηγεῖται τῆς πίστεως.

111. Ὅπως σὲ κάθε πράγμα πού βλέπομε, ὁ Θεὸς ἔδωσε κατάλληλες φυσικὲς ιδιότητες, ἔτσι ἔκανε καὶ στοὺς ἀνθρώπινους λογισμοὺς εἴτε θέλομε εἴτε δὲν θέλομε.

112. Ὅποιος ἀμαρτάνει φανερά χωρὶς νὰ μετανοεῖ καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε μέχρι τὸ θάνατό του, γι' αὐτὸν νὰ πιστεύεις ὅτι ἡ κρίση θὰ εἶναι χωρὶς ἔλεος.

113. Ἐκεῖνος πού προσεύχεται μὲ φρόνηση, ὑπομένει τὰ συμβαίνοντα θλιβερά. Ἐκεῖνος πού ἔχει μνησικακία, δὲν προσευχήθηκε ἀκόμη καθαρὰ.

23. Α' Τιμ. 6, 10.

24. Παροιμ. 24, 50.

25. Α' Ίω. 2, 15.

26. Β' Τιμ. 2, 4.

27. Λουκ. 14, 33.

114. Ἄν ζημιωθεῖς ἢ ὑβρισθεῖς ἢ ἐκδιωχθεῖς ἀπὸ κάποιον, μὴ λογαριάσεις τὸ παρόν, ἀλλὰ περίμενε τὸ μέλλον· καὶ θὰ βρεῖς ὅτι σοῦ ἔγινε πρόξενος πολλῶν καλῶν, ὅχι μόνο στὸν παρόντα, ἀλλὰ καὶ στὸν μέλλοντα αἰώνα.

115. Ὅπως μερικὸς ἀρρώστους τοὺς ὠφελεῖ ἡ πικρὴ ἀψιθιά, ἔτσι τοὺς διεστραμμένους τοὺς συμφέρει νὰ ὑποφέρουν συμφορές. Γιατὶ στοὺς πρώτους τὰ φάρμακα δίνουν εὐεξία, ἐνῶ τοὺς δεύτερους τοὺς κάνουν νὰ μετανοοῦν.

116. Ἄν δὲ θέλεις νὰ κακοπαθεῖς, μὴ θέλεις νὰ κακοποιεῖς. Γιατὶ τὸ εἶναι ἀκολουθεῖ ἀναπόφευκτα τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ ὅ,τι σπείρει ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θὰ θερίσει²⁸.

117. Ὅταν σπείρομε μὲ τὴ θέλησή μας τὰ κακὰ καὶ ἔπειτα ἀκούσια τὰ θερίζομε, πρέπει νὰ θαυμάζομε τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

118. Ἐπειδὴ μεταξὺ σπορᾶς καὶ θερισμοῦ μεσολαβεῖ καιρὸς, γι' αὐτὸ ἀπιστοῦμε γιὰ τὴν ἀνταπόδοση.

119. Ἄν ἀμαρτήσεις, μὴν κατηγορεῖς τὴν πράξη ἀλλὰ τὴν ἰδέα. Γιατὶ ἂν δὲν πῆγαινε μπροστὰ ὁ νοῦς, δὲν θὰ ἀκολουθοῦσε τὸ σῶμα.

120. Ἀπὸ ἐκεῖνους πού ἀδικοῦν φανερά, πιὸ πονηρὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἀδικεῖ κρυφά. Γι' αὐτὸ καὶ σκληρότερα κολάζεται.

121. Ἐκεῖνος πού δολοπλοκεῖ καὶ κάνει κακὸ στὰ κρυφὰ εἶναι φίδι, κατὰ τὴ Γραφή, πού κάθετα στὸ δρόμο καὶ δαγκώνει τὸ ἄλογο στὴ φτέρνα²⁹.

122. Ἐκεῖνος πού συγχρόνως ἐπαινεῖ καὶ κατηγορεῖ τὸν ἄλλον, αὐτὸς κατέχεται ἀπὸ κενοδοξία καὶ φθόνον. Καὶ μὲ τοὺς ἐπαίνους προσπαθεῖ νὰ κρύψει τὸ φθόνον, ἐνῶ μὲ τίς κατηγορίες συνιστᾷ τὸν ἑαυτό του ὡς καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνον.

123. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατό νὰ βόσκουν μαζὶ πρόβατα καὶ λύκοι, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ τύχει ἔλεος ἐκεῖνος πού δολιεύεται τὸν πλησίον του.

124. Ἐκεῖνος πού μαζὶ μὲ τὴν ἐντολὴ ἀνακατώνει κρυφὰ τὸ δικό του θέλημα, εἶναι μοιχὸς καθὼς δηλώνεται στὴ Σοφία³⁰, καὶ ἀπὸ ἔλλειψη φρενῶν ὑποφέρει λύπες καὶ ἀτιμίες.

125. Ὅπως εἶναι ἀδύνατη ἡ συνύπαρξη φωτιᾶς καὶ νεροῦ, ἔτσι εἶναι ἐνάντιες ἡ δικαιολογία καὶ ἡ ταπεινώση.

126. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ ἄφεση, ἀγαπᾷ τὴν ταπεινοφροσύνη. Ἐκεῖνος πού κατακρίνει τὸν ἄλλον, ἐπισφραγίζει τίς ἀμαρτίες του.

127. Μὴν ἀφήσεις ἀμαρτία χωρὶς νὰ τὴν ἐξαλείψεις, ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι πολὺ μικρή, γιὰ νὰ μὴ σὲ παρασύρει κατόπιν σὲ μεγαλύτερα κακὰ.

128. Ἄν θέλεις νὰ σωθεῖς, ἀγάπησε τὸν ἀληθινὸ λόγον καὶ μὴν ἀποστραφεῖς ποτὲ ἀδιάκριτα ἔλεγχον ἀπὸ ἄλλον.

28. Γάλ. 6, 7.

29. Γεν. 49, 17.

30. Παροιμ. 6, 32.

129. Λόγος ἀληθινός, δηλ. ἔλεγχος, μετέβαλε τὰ «γεννήματα ἐχιδνῶν» καὶ ὑπέδειξε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν «μέλλουσα ὀργή»³¹.

130. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται λόγους ἀλήθειας, ὑποδέχεται τὸ Θεὸ Λόγο. Γιατὶ λέει: «Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ἐσᾶς, δέχεται ἐμένα»³².

131. Παραλυτικός ποὺ τὸν κατέβασαν ἀπὸ τὸ δῶμα στὸν Ἰησοῦ εἶναι ὁ ἁμαρτωλός, ποὺ ἐλέγχεται κατὰ Θεὸν ἀπὸ πιστοὺς καὶ γιὰ τὴν πίστη ἐκείνων λαμβάνει τὴν ἄφεση³³.

132. Καλύτερα νὰ προσεύχεσαι μὲ εὐλάβεια γιὰ τὸν πλησίον σου, παρὰ νὰ τὸν ἐλέγχεις γιὰ κάθε ἀμάρτημα.

133. Ἐκεῖνος ποὺ μετανοεῖ σωστά, περιπαίζεται ἀπὸ τοὺς ἀνόητους ἀνθρώπους. Καὶ αὐτὸ εἶναι σημάδι ὅτι εὐαρεστεῖ τὸ Θεό.

134. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται, ἐγκρατεύεται ἀπ' ὅλα καὶ δὲν σταματᾷ νὰ ἐγκρατεύεται, μέχρις ὅτου ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος τὸ σπέρμα ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα³⁴.

135. Πὲς πὼς εἶναι δώδεκα τὰ πάθη. Ἄν ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ἀγαπήσεις μὲ τὸ θέλημά σου, εἶναι ἱκανὸ νὰ ἀναπληρώσει καὶ τὰ ἄλλα ἔντεκα.

136. Φωτιά ποὺ καίει εἶναι ἡ ἀμαρτία. Ὅσο λοιπὸν κόψεις τὸ ὕλικὸ ποὺ τὴν τροφοδοτεῖ, τόσο καὶ θὰ σβηστεῖ. Καὶ ὅσο ὕλικὸ ρίξεις μέσα στὴ φωτιά, τόσο περισσότερο θὰ φουντώσει.

137. Ἄν σὲ ἐπαινέσουν καὶ ὑπερηφανευτεῖς, περίμενε ἀτιμία. Γιατὶ λέει: «Ὅποιος ὑψώνει τὸν ἑαυτὸ του θὰ ταπεινωθεῖ»³⁵.

138. Ὅταν διώξουμε ἀπὸ τὸ νοῦ μας κάθε ἐκούσια κακία, τότε θὰ πολεμήσουμε καὶ ἐναντίον τῶν παθῶν, στὰ ὁποῖα πέφτομε ἀπὸ πρόληψη.

139. Πρόληψη εἶναι, τῶν προηγουμένων ἀμαρτιῶν ἀθέλητη μνήμη. Καὶ στὸν ἀγωνιστὴ ἐμποδίζεται νὰ ἐξελιχθεῖ σὲ πάθος, ὁ νικητὴς ὅμως μὲ τὴν πρώτη προσβολὴ τὴν ἀνατρέπει.

140. Προσβολὴ εἶναι κίνηση καρδιάς χωρὶς ἁμαρτωλὸ ὁμοίωμα ἢ φαντασία, σὰν μιὰ κλεισούρα ποὺ τὴν ἔχουν καταλάβει οἱ ἔμπειροι προηγουμένως. (Κλεισούρα = στενὸ πέρασμα μεταξὺ δύο βουνῶν).

141. Ὅπου ὑπάρχουν εἰκόνες ἀπὸ τὸ λογισμό, ἐκεῖ ἔχει γίνεи συγκατάθεση. Μόνον ἡ χωρὶς εἰκόνα προσβολὴ εἶναι ἀναμάρτητη. Ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ φεύγει ἀπὸ αὐτὰ σὰν δαυλὸς ποὺ ξεφεύγει ἀπὸ τὴ φωτιά³⁶, καὶ ὑπάρχει κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γυρίζει πίσω μέχρις ὅτου φουντώσει ἡ φλόγα.

142. Μὴ λὲς ὅτι ἔρχεται ὁ πειρασμός χωρὶς νὰ θέλω. Γιατὶ ὅπως δὴποτε καὶ ἂν δὲν ἀγαπᾷς τὴν ἁμαρτωλὴ πράξη, ἀγαπᾷς ὅμως τὶς αἰτίες της.

143. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ ἔπαινο, βρίσκεται μέσα σὲ πάθος. Κι ἐκεῖνος ποὺ ὁδύρεται γιὰ θλίψη ποὺ τοῦ ἦρθε, ἀγαπᾷ τὴν ἡδονή.

144. Σὰν νὰ εἶναι πάνω σὲ ζυγαριὰ εἶναι ἄστατη ἡ σκέψη τοῦ φιλήδο-

31. Ματθ. 3, 7.

32. Ματθ. 10, 40.

33. Μάρκ. 2, 4.

34. Ἱερ. 27, 16.

35. Λουκ. 14, 11.

36. Ζαχ. 3, 2.

νου. Ἄλλοτε κλαίει καὶ θρηνεῖ γιὰ τὶς ἀμαρτίες του, ἄλλοτε πολεμᾷ καὶ ἀντιλέγει κατὰ τοῦ πλησίον ἐπιδιώκοντας τὶς ἡδονές.

145. Ἐκεῖνος ποὺ ὅλα τὰ ἐλέγχει³⁷ καὶ κατέχει ὅ,τι καλὸ εὔρει, στὴ συνέχεια θὰ ἀποφύγει καὶ κάθε πονηρό.

146. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μακροθυμεῖ, ἔχει πολλὴ φρόνηση³⁸. Ὅμοιος μὲ αὐτὸν εἶναι ὁποῖος τεντώνει τὸ αὐτί του γιὰ νὰ ἀκούει λόγους πνευματικῆς σοφίας.

147. Χωρὶς μνήμη Θεοῦ, ἀληθινὴ γνώση δὲν ὑπάρχει. Ἡ πνευματικὴ γνώση χωρὶς τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ εἶναι νόθος.

148. Τὸν σκληρόκαρδο ὠφελεῖ λόγος πιὸ λεπτῆς γνώσεως, ποὺ νὰ τὸν φέρνει σὲ φόβο. Γιατὶ χωρὶς φόβο δὲν δέχεται εὐχαρίστως τοὺς κόπους τῆς μετάνοιας.

149. Τὸν πρᾶο ἄνθρωπο ὠφελοῦν λόγοι περὶ πίστεως, γιατί δὲν ἐνοχλεῖ τὴ μακροθυμία τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν τὸν κατηγορεῖ ἢ συνειδήσή του γιὰ συχνὲς παραβάσεις.

150. Ἄνθρωπο μὲ σημαντικὴ δύναμη μὴ τὸν ἐλέγξεις γιὰ κενοδοξία, ἀλλὰ ὑπόδειξέ του τὴν ἐπιδρομὴ τῆς μελλοντικῆς ἀτιμίας. Γιατὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἐλέγχεται ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος.

151. Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὸν ἔλεγχον³⁹ ἔχει παραδοθεῖ θεληματικὰ στὸ πάθος. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὸν ἔλεγχον, εἶναι φανερό ὅτι παρασύρεται στὸ πάθος ἀπὸ προηγούμενη κακὴ συνήθεια.

152. Μὴ θέλεις νὰ ἀκοῦς ξένες πονηρίες, γιατί ἔτσι σοῦ ἐντυπώνονται καὶ τὰ περιστατικὰ καὶ χαρακτηριστικὰ τῶν ξένων πονηριῶν.

153. Ὅταν ἀκούσεις κακὰ λόγια, νὰ ὀργίζεσαι ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ὄχι ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὰ εἶπε. Γιατὶ ἂν πονηρὰ ἀκούσεις, πονηρὰ θ' ἀποκριθεῖς.

154. Ἄν κανεῖς συναπαντηθεῖ μὲ ἀνθρώπους ποὺ μιλοῦν μάταια, νὰ νομίζει τὸν ἑαυτὸ του ὑπεύθυνο γιὰ τοὺς μάταιους αὐτοὺς λόγους· κι ἂν δὲν εἶναι ἀπὸ πρόσφατη, εἶναι χρεώστης ἀπὸ παλιὰ ἀμαρτία.

155. Ἄν κανεῖς σὲ ἐπαινεῖ ὑποκριτικά, περίμενε κάποια ὥρα καὶ κατηγορία ἀπὸ τὸν ἴδιο.

156. Τὶς θλίψεις τοῦ παρόντος νὰ τὶς ἀνταλάσσεις προκαταβολικὰ μὲ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ, καὶ ποτὲ δὲ θὰ ἀτονήσει ὁ ἀγώνας σου ἀπὸ ἀμέλεια.

157. Ὅταν σὲ βοηθήσει κανεῖς ὕλικῶς καὶ τὸν ἐπαινέσεις ὡς ἀγαθὸ, χωρὶς νὰ λογαριάσεις τὸ Θεό, ὕστερα ὁ ἴδιος θὰ σοῦ φανεῖ πονηρός.

158. Κάθε καλὸ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Κύριο κατ' οἰκονομίαν καὶ ἀπὸ θεία συγκατάβαση. Κι ἐκεῖνοι ποὺ τὰ φέρνουν εἶναι ὑπηρέτες τῶν καλῶν.

159. Τὶς ἐναλλαγές τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν νὰ τὶς δέχεσαι μὲ ἡρεμία. Ἐτσι ἀνατρέπει ὁ Θεὸς τὶς ἀνωμαλίες τῶν πραγμάτων.

37. Α' Θεσ. 5, 21.

38. Παροιμ. 14, 29.

39. Παροιμ. 12, 1.

160. Αὐτὰ ποὺ μᾶς συμβαίνουν, ὀφείλονται στοὺς ἁμαρτωλοὺς λογισμοὺς μας. Γιατὶ ὁ Θεὸς τὰ ἀθέλητα τὰ ἀπέδωσε ταιριασμένα στὰ ἐκούσια.

161. Τὰ αἰσθητὰ εἶναι γεννήματα τῶν νοερῶν καὶ ἀποδίδουν τὸ πρέπον μὲ ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ.

162. Ἀπὸ καρδιὰ ποὺ τρυφᾷ καὶ ζεῖ ἡδονικά, γεννιοῦνται λογισμοὶ καὶ λόγοι πονηροὶ καὶ θανατηφόροι. Καὶ ἀπὸ τὸν καπνὸ καταλαβαίνομε τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ καίγεται.

163. Νὰ παραμένεις μὲ νήψη μέσα στὸ νοῦ σου καὶ δὲν θὰ κοπιᾷσεις σὲ ὥρα πειρασμῶν. Ἄν φύγεις ἀπὸ ἐκεῖ, ὑπόμενε τὶς ἐπερχόμενες θλίψεις.

164. Νὰ προσεύχεσαι νὰ μὴ σοῦ ἔρθει πειρασμός⁴⁰. Ὅταν ὁμως ἔρθει, δέξου τὸν σὰν δικό σου καὶ ὄχι σὰν ξένο.

165. Πάψε νὰ σκέπτεσαι ὁποιαδήποτε πλεονεξία, καὶ τότε θὰ μπορέσεις νὰ δεῖς τὶς ἀπάτες καὶ τὶς πανουργίες τοῦ διαβόλου.

166. Ἐκεῖνος ποὺ λέει ὅτι γνωρίζει ὅλες τὶς τέχνες καὶ τὶς ἀπάτες τοῦ διαβόλου, μᾶς δείχνει ὅτι δὲ γνωρίζει τέλεια τὸν ἑαυτό του.

167. Ὅταν ὁ νοῦς ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὶς σωματικὲς φροντίδες, βλέπει ἀνάλογα τὶς πανουργίες τῶν ἐχθρῶν.

168. Ἐκεῖνος ποὺ παρασέρνεται ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς του, τυφλώνεται ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐνῶ βλέπει τὶς ἐνέργειες τῆς ἁμαρτίας, τὶς αἰτίες τοὺς δὲν μπορεῖ νὰ τὶς δεῖ.

169. Ὑπάρχει ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος φανερὰ ἐκτελεῖ θεϊκὴ ἐντολή, ἐνῶ δουλεῦει σὲ πάθος, καὶ μὲ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καταστρέφει τὴν ἀγαθὴν πράξη.

170. Ὅταν βρίσκεσαι στὴν ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, μὴν πεῖς: «Δὲ θὰ μὲ νικήσει». Γιατὶ ὅσο βρίσκεσαι μέσα στὸ κακό, τόσο ἔχεις ἤδη νικηθεῖ.

171. Κάθε πράγμα ἀπὸ λίγο ἀρχίζει, καὶ σιγά-σιγά ἀναπτύσσεται καὶ μεγαλώνει.

172. Δίχτυ πολὺπλοκο εἶναι ἡ μέθοδος τῆς κακίας, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐμπλεξε λίγο, ἂν ἀμελήσει, σφίγγεται ἐξ ὀλοκλήρου.

173. Μὴ θέλεις νὰ ἀκοῦς τὴ δυστυχία τῶν ἐχθρῶν σου. Ἐκεῖνος ποὺ ἀκοῦει τὴ διήγηση αὐτῆς, μαζεῦει τοὺς καρποὺς τῆς κακῆς του προθέσεως.

174. Μὴ νομίζεις ὅτι κάθε θλίψη ἔρχεται στοὺς ἀνθρώπους ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ εὐαρεστοῦν τὸ Θεὸ καὶ ὁμως ἔχουν θλίψεις· γιατί λέει ἡ Γραφή: «Θὰ διωχτοῦν οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀσεβῶν θὰ ἐξολοθρευτοῦν»⁴¹. Ἄλλ' ἐπίσης λέει: «Ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, θὰ ὑποστοῦν διωγμούς»⁴².

175. Στὸν καιρὸ τῆς θλίψεως νὰ προσέχεις τὴν προσβολὴ τῆς ἡδονῆς, γιατί εὐκολα γίνεται παραδεκτὴ, ἐπειδὴ παρηγορεῖ τὴ θλίψη.

40. Ματθ. 6, 18.

41. Ψαλμ. 36, 28.

42. Β' Τιμ. 3, 12.

176. Μερικοὶ λέγουν φρόνιμους ἐκεῖνους ποὺ μποροῦν νὰ διακρίνουν καὶ νὰ ἀναλύουν τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Φρόνιμοι ὁμως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐξουσιάζουν τὰ κακὰ τοὺς θελήματα.

177. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξαφάνιση τῶν κακῶν, μὴν ὑπακούσεις στὴν καρδιά σου. Γιατὶ ὅ,τι τῆς βάλεις, ἀπὸ αὐτὸ τὸ πράγμα ζητᾷ καὶ ἄλλο.

178. Ὅπως ὑπάρχουν φίδια στὰ δασώδη φαράγγια καὶ ἄλλα ποὺ φωλιάζουν μέσα στὰ σπίτια, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ πάθη ποὺ διαμορφώνονται μὲ τὴν σκέψη καὶ ἄλλα ποὺ γίνονται μὲ τὴν πράξη, ἂν καὶ ἀπὸ ἄλλες εἰκόνες, μεταμορφώθηκαν σὲ ἄλλες.

179. Ὅταν δεῖς ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται μέσα σου σταθερά, νὰ κινοῦνται καὶ νὰ προκαλοῦν τὸν νοῦ, ποὺ εἶναι ἥσυχος, σὲ κάποιο πάθος, νὰ γνωρίζεις ὅτι ὁ νοῦς σου κάποτε προηγήθηκε καὶ ἔφερε σὲ πράξη καὶ τὰ ἔβαλε μέσα στὴν καρδιά.

180. Δὲν γίνεται σύννεφο χωρὶς νὰ πνεύσει λίγος ἄνεμος, καὶ δὲ γεννιέται πάθος χωρὶς λογισμό.

181. Ἄν δὲν πράττομε πλέον τὰ σαρκικά θελήματα κατὰ τὴν Γραφή⁴³, εὐκολα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου θὰ σβήσουν αὐτά, τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἴχαμε μέσα μας.

182. Οἱ εἰκόνες ποὺ βρίσκονται χαραγμένες μέσα στὸ νοῦ εἶναι πονηρότερες καὶ δυνατότερες. Οἱ εἰκόνες ποὺ διαμορφώνονται μὲ τὴ σκέψη εἶναι αἰτίες αὐτῶν καὶ ἔχουν προηγηθεῖ (δηλ. πρῶτα τὶς σκέφτηκε ὁ νοῦς, δὲν τὶς ἔδωξε καὶ τότε ἐγκαταστάθηκαν στὸ βάθος τῆς καρδιάς ὡς νοσηροὶ λογισμοὶ καὶ πάθη).

183. Ὑπάρχει κακία ποὺ ἐγκαταστάθηκε στὴν καρδιά ἐξαιτίας τῆς μακροχρόνιας συνήθειας. Καὶ ὑπάρχει κακία ποὺ πολεμᾷ μὲ λογισμοὺς μέσω τῶν καθημερινῶν πραγμάτων.

184. Ὁ Θεὸς τὶς πράξεις μας τὶς λογαριάζει σύμφωνα μὲ τὶς προθέσεις μας. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Νὰ σοῦ δώσει ὁ Κύριος κατὰ τὴν καρδιά σου»⁴⁴.

185. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καρτερεῖ στὴ μελέτη καὶ ἐξέταση τῆς συνειδήσεως, οὔτε τοὺς σωματικοὺς κόπους γιὰ τὴν εὐσέβεια δέχεται εὐχάριστα.

186. Ἡ συνείδηση εἶναι ἓνα βιβλίον ποὺ τὸ ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας. Ἐκεῖνος ποὺ τὸ μελετᾷ στὴν πράξη, δέχεται θεῖα βοήθεια.

187. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν προτιμᾷ τοὺς κόπους γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας θεληματικά, παιδεύεται σκληρότερα ἀπὸ τοὺς ἀθέλητους κόπους.

188. Ἐκεῖνος ποὺ γνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ τὴ δύναμή του τὸ ἐκτελεῖ, μὲ μικροὺς κόπους θὰ ἀποφύγει τοὺς μεγάλους.

189. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ νικήσει τοὺς πειρασμοὺς χωρὶς προσευχὴ καὶ ὑπομονή, δὲν θὰ τοὺς διώξει, ἀλλὰ θὰ περιπλακεῖ περισσότερο.

43. Ἐφ. 2, 3.

44. Ψαλμ. 19, 5.

190. Ὁ Κύριος εἶναι κρυμμένος μέσα στίς ἐντολές Του, καί σ' ἐκείνους πού Τόν ζητοῦν, βρίσκειται ἀνάλογα μέ τήν προθυμία καί τήν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

191. Μὴν πεῖς: «Ἐκανα τίς ἐντολές καί δὲν βρῆκα τὸν Κύριο». Γιατί γνώση καί ἀρετή, κατὰ τὴν Γραφή, πολλές φορές βρῆκες. Καί ὅποιοι ὀρθὰ Τὸν ζητοῦν, θὰ εὑρουν εἰρήνη⁴⁵.

192. Εἰρήνη εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ἡ ὁποία χωρὶς τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν βρίσκειται.

193. Ἄλλο εἶναι ἐκτέλεση ἐντολῆς καί ἄλλο ἀρετή, ἂν καί ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη παίρνει τὴν ἀφορμὴ.

194. Ἐκτέλεση ἐντολῆς εἶναι τὸ νὰ κάνει κανεὶς τὸ διαταγμένο ἀπὸ τὸ θεῖο νόμο. Ἀρετὴ, τὸ νὰ ἀρέσκειται κανεὶς πραγματικὰ στὴν ἐκτέλεση τῆς θείας ἐντολῆς.

195. Ὅπως ἓνας εἶναι ὁ ὕλικὸς πλοῦτος, ἀλλὰ ἀποκτιέται μέ διάφορους τρόπους, ἔτσι μία εἶναι ἡ ἀρετή, ἀλλὰ εἶναι πολλῶν εἰδῶν οἱ ἐργασίες τῆς.

196. Ἐκεῖνος πού ἐφευρίσκει καί λέει λόγους εὐσεβεῖς χωρὶς νὰ ἔχει ἔργα, πλουτίζει ἀπὸ ἀδικία καί οἱ κόποι του, κατὰ τὴ Γραφή, μπαίνουν σὲ ξένα σπίτια⁴⁶.

197. Ὅλα ὑπακούουν στοῦ χρυσό, λέει ἡ παροιμία. Καί ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ὅλες οἱ σκέψεις τακτοποιοῦνται καί διορθώνονται.

198. Συνειδηση ἀγαθῆ βρίσκειται μέ τὴν προσευχή· καί προσευχὴ πάλι καθαρὴ, μέ τὴ συνειδηση. Γιατί τὸ ἓνα ἔχει ἀνάγκη τὸ ἄλλο ἐκ φύσεως.

199. Ὁ Ἰακώβ ἔραψε γιὰ τὸν Ἰωσήφ πολύχρωμο φόρεμα⁴⁷. Καί ὁ Κύριος χαρίζει στὸν πρῶτο τὴν γνώση τῆς ἀλήθειας, ὅπως εἶναι γραμμένο: «Θὰ διδάξει ὁ Κύριος τοὺς πρῶτους τοὺς δρόμους Του»⁴⁸.

200. Πάντοτε νὰ πράττεις τὸ ἀγαθὸ κατὰ δύναμη, καί στὸν καιρὸ πού χρειάζεται τὸ μεγαλύτερο, μὴν προτιμᾷς τὸ μικρότερο, γιατί λέει ἡ Γραφή: «Κανένας πού ἔβαλε τὸ χέρι του στοῦ ἄροτρο καί κοιτάει πίσω δὲν εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν»⁴⁹.

45. Παροιμ. 16, 8.

46. Παροιμ. 5, 10.

47. Γεν. 37, 3.

48. Ψαλμ. 24, 9.

49. Λουκ. 9, 62.

Τὰ 226 κεφάλαια περὶ αὐτῶν πού νομίζουν ὅτι δικαιοῦνται ἀπὸ τὰ ἔργα τους

Η παρανομία τῶν κοσμικῶν θὰ ἐλεγχθεῖ μέ ὅσα γράφονται παρακάτω, ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν σταθερὴ πίστη καί γνώρισαν τὴν ἀλήθεια.

2. Ὁ Κύριος, θέλοντας νὰ φανερώσει ὅτι κάθε ἐντολὴ ἀποτελεῖ χρέος μας καί ὅτι ἡ υἱοθεσία εἶναι δωρεὰ Του, μέ τὸ Αἷμα Του χαρισμένη στοὺς ἀνθρώπους, λέει: «Ὅταν κάνετε ὅλα τὰ διαταγμένα σ' ἐσᾶς, νὰ λέτε, εἴμαστε δούλοι τιποτένιοι καί κάναμε ὅτι χρωστούσαμε νὰ κάνουμε»⁵⁰. Γι' αὐτό, ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν δὲν εἶναι μισθὸς γιὰ ἔργα, ἀλλὰ χάρη τοῦ Κυρίου πού ἔχει ἐτοιμαστῆ γιὰ τοὺς πιστοὺς δούλους Του.

3. Δὲν ἀπαιτεῖ ὁ δούλος σὰν μισθὸ τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ εὐαρεστεῖ τὸν Κύριο σὰν χρεώστης καί τὴν περιμένει κατὰ χάρη.

4. Ὁ Χριστὸς πέθανε σύμφωνα μέ τίς Γραφές γιὰ τίς ἀμαρτίες μας⁵¹, καί σ' ἐκείνους πού τὸν ὑπηρετοῦν καλῶς, χαρίζει ἐλευθερία. Γιατί λέει: «Εὐγε δούλε ἄξιε καί πιστέ· στάθηκες πιστὸς στὰ λίγα, θὰ σοὺ ἐμπιστευθῶ τὰ πολλὰ. Ἐλα μέσα στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»⁵².

5. Δὲν εἶναι ἀκόμα δούλος πιστὸς, ἐκεῖνος πού βασιζέται στὴν φιλή γνώση τῶν θείων, ἀλλὰ ἐκεῖνος πού δείχνει τὴν πίστη του μέ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

6. Ἐκεῖνος πού τιμᾷ τὸν Κύριο, ἐκτελεῖ ἐκεῖνα πού Αὐτὸς διατάζει. Ὅταν σφάλλει ἢ παρακούσει, ὑπομένει τίς συνέπειες, ἀφοῦ ὀφείλονται σ' αὐτόν.

7. Ἄν εἶσαι φιλομαθής, νὰ γίνεις καί πρόθυμος ἐκτελεστὴς τῶν θείων ἐντολῶν, γιατί ἡ φιλή γνώση τῶν θείων «φουσκώνει»⁵³ τὸν ἄνθρωπο.

8. Οἱ πειρασμοὶ πού μᾶς ἔρχονται ἀναπάντεχα, εἶναι θεῖα οἰκονομία καί μᾶς διδάσκουν νὰ εἴμαστε φιλόπονοι στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, καί χωρὶς νὰ τὸ θέλομε μᾶς ἐλκύουν στὴ μετάνοια.

9. Οἱ θλίψεις πού ἔρχονται στοὺς ἀνθρώπους εἶναι γεννήματα τῶν ἀμαρτιῶν καί κακιῶν τους. Ἄν τίς ὑπομένομε μέ προσευχή, τότε βλέπομε νὰ ἔρχονται πάλι τὰ καλὰ.

10. Μερικοὶ πού τοὺς پاῖνεψαν γιὰ ἀρετὴ εὐχαριστήθηκαν, καί τὴν ἡδονὴ τῆς κενοδοξίας τὴν νόμισαν γιὰ θεῖα παρηγοριά. Ἄλλοι πού ἐλέγχθηκαν γιὰ ἀμαρτία πόνεσαν, καί τὸν ὠφέλιμο πόνο τὸν νόμισαν ὅτι εἶναι ἐνέργεια τῆς κακίας.

50. Λούκ. 17, 10.

51. Α' Κορ. 15, 3.

52. Ματθ. 25, 21.

53. Α' Κορ. 8, 1.

11. "Όσοι με πρόφαση τοὺς ἀγῶνες τοὺς ὑπερφηανεύονται σὲ βάρος τῶν πιὸ ἀμελῶν, αὐτοὶ νομίζουν ὅτι δικαιώνονται ἀπὸ τὰ σωματικά τους ἔργα. "Όσοι, βασιζόμενοι στὴν φιλή καὶ χωρὶς ἔργα γνώση, περιφρονοῦμε ὅσους δὲν γνωρίζουν τὰ θεῖα, εἴμαστε πολὺ πιὸ ἀνόητοι ἀπὸ αὐτούς.

12. "Αν δὲν ἔχομε ἔργα, δὲν εἶναι ἀκόμη βέβαιη ἡ γνώση μας καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀληθινή. Γιατὶ σὲ κάθε περίπτωση τὴν ἐπιβεβαίωση τὴν ἀποτελεῖ τὸ ἔργο.

13. Πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴν ἀμέλεια γιὰ τὴν πράξη, σκοτίζεται καὶ ἡ γνώση. Γιατὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι παραμέλησαν τελείως τὴν πνευματικὴ ἔργασία, αὐτῶν καὶ οἱ ἐνθυμήσεις θὰ σβήσουν με τὸ χρόνο.

14. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή συμβουλεύει νὰ ἀποκτήσουμε πλήρη γνώση γιὰ τὸ Θεό, γιὰ νὰ Τὸν ὑπηρετοῦμε ὀρθὰ με τὰ ἔργα μας.

15. "Όταν με τρόπο φανερό ἐκτελοῦμε τὶς ἐντολές, παίρνομε τὴν ἀνάλογη ἀμοιβή μας ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ ὠφελοῦμαστε ψυχικὰ ἀνάλογα με τὸ σκοπὸ τῆς προαιρέσεως.

16. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ κάνει κάτι καὶ δὲν μπορεῖ, εἶναι σὰν νὰ τὸ ἔκανε, ἀπέναντι στὸν καρδιογνώστη Θεό. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ καλὰ καὶ γιὰ τὰ κακὰ.

17. Ὁ νοῦς, καὶ χωρὶς τὸ σῶμα πολλὰ πράττει, καλὰ καὶ κακὰ. Τὸ σῶμα ὅμως χωρὶς τὸ νοῦ, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει, γιατί πρὶν ἀπὸ τὴν πράξη ἀναγνωρίζεται ὁ νόμος τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀποφασίζει ὁ νοῦς τί νὰ πράξει καὶ τί νὰ μὴν πράξει.

18. Μερικοί, ἐνῶ δὲν τηροῦν τὶς ἐντολές, νομίζουν ὅτι πιστεύουν ὀρθὰ. Μερικοὶ πάλι ποὺ τὶς τηροῦν, περιμένουν τὴν Βασιλεία σὰν μισθὸ ποὺ τοὺς τὸν χρεωστεῖ ὁ Θεός. Καὶ οἱ δύο βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

19. Ἀπὸ τὸν κύριο ἑνὸς δούλου, δὲν ὀφείλεται μισθὸς στὸν δούλο, οὔτε πάλι ἐλευθερώνονται ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ὑπηρετοῦν σωστά.

20. "Αν ὁ Χριστὸς πέθανε γιὰ μᾶς⁵⁴, σύμφωνα με τὶς Γραφές, καὶ δὲ ζοῦμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, ἀλλὰ γιὰ Ἐκεῖνον ποὺ πέθανε γιὰ μᾶς καὶ ἀναστήθηκε⁵⁵, εἶναι φανερό ὅτι χρεωστοῦμε νὰ Τὸν ὑπηρετοῦμε μέχρι θανάτου. Πῶς λοιπὸν θὰ σκεφτοῦμε ὅτι μᾶς χρεωστεῖ ὁ Χριστὸς τὴν υἱοθεσία;

21. Ὁ Χριστὸς εἶναι Κύριος οὐσιαστικὰ καὶ Κύριος κατ' οἰκονομίαν, ἐπειδὴ καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχομε μᾶς ἔπλασε, καὶ ἀφοῦ πεθάναμε ἐξαίτιας τῆς ἁμαρτίας, μᾶς ἐξαγόρασε με τὸ Αἷμα Του, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτὸ δῶρισε τὴ χάρη.

22. "Όταν ἀκούσεις τὴ Γραφή ποὺ λέει ὅτι «θὰ ἀποδώσει στὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του»⁵⁶, μὴ σκεπτεῖς ἔργα ἄξια τῆς κολάσεως ἢ τῆς Βασιλείας, ἀλλὰ ἔργα τῆς πίστεως ἢ τῆς ἀπιστίας σ' Αὐτόν, τὰ ὅποια ὁ Χριστὸς ἀντα-

54. Ρωμ. 5, 8.

55. Β' Κορ. 5, 15.

56. Ματθ. 16, 27.

ποδίδει στὸν καθένα, ὅχι σὰν νὰ κάνει δοσοληψία ἐμπορικὴ ἀλλὰ ὡς Θεὸς δημιουργὸς καὶ ἀγοραστὴς μας (με τὸ Αἷμα Του).

23. "Όσοι ἀξιωθήκαμε καὶ βαπτισθήκαμε, τὰ καλὰ ἔργα δὲν τὰ προσφέρουμε στὸ Θεὸ γιὰ νὰ λάβομε ἀνταπόδοση γι' αὐτά, ἀλλὰ γιὰ νὰ φυλάξομε τὴν καθαρότητα τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος.

24. Κάθε καλὸ ἔργο ποὺ κάνομε, μᾶς κάνει νὰ ἀπέχομε ἀπὸ τὸ ἀντίθετό του κακὸ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς προσθέσει ἁγιασμὸ χωρὶς τὴ θεῖα χάρη.

25. Ὁ ἐγκρατὴς ἀπέχει ἀπὸ τὴ λαιμαργία. Ὁ ἀκτῆμονας, ἀπὸ τὴν πλεονεξία. Ὁ ἥσυχος ἀπὸ τὴν πολυλογία. Ὁ ἀγνὸς ἀπὸ τὴ φιληδονία. Ὁ σεμνὸς ἀπὸ τὴν πορνεία. Ὁ αὐτάρκης ἀπὸ τὴ φιλαργυρία. Ὁ πρᾶος ἀπὸ τὴν ταραχή. Ὁ ταπεινὸς ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Ὁ ὑποτακτικὸς ἀπὸ τὴ φιλονεικία. Ὁ ἐλεγχτικὸς ἀπὸ τὴν ὑποκρισία. Ἐπίσης, ὁ προσευχόμενος ἀπὸ τὴν ἀπελπία, ὁ φτωχὸς ἀπὸ τὰ πολλὰ χρήματα, ὁ ὁμολογητὴς ἀπὸ τὴν ἄρνηση, ὁ μάρτυρας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία. Βλέπεις πῶς κάθε ἀρετὴ ποὺ γίνεται μέχρι θανάτου, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἀποχή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία; Ἡ ἀποχή ἀπὸ τὴν ἁμαρτία εἶναι φυσικὸ ἔργο καὶ ὅχι ἀντάλλαγμα τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν.

26. Ὁ ἄνθρωπος μόλις καὶ μπορεῖ νὰ φυλάξει ὅσα ἐπιβάλλει ἡ φύση του. Ὁ Χριστὸς διὰ τοῦ Σταυροῦ χαρίζει τὴν υἱοθεσία.

27. Ὑπάρχει ἐντολὴ μερικὴ (ποὺ ἀφορᾷ στὸ μέρος), καὶ ἄλλη ποὺ τὰ συμπεριλαμβάνει ὅλα. Με τὴν μερικὴ διατάζει νὰ δίνει κανεὶς σ' ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει⁵⁷, με τὴν ἄλλη διατάζει νὰ ἀπαρνεῖται κανεὶς ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του⁵⁸.

28. Ὑπάρχει ἐνέργεια τῆς χάρης τὴν ὁποία ἀγνοεῖ ὁ νήπιος πνευματικὰ, καὶ ὑπάρχει ἄλλη ἐνέργεια τῆς κακίας ποὺ μοιάζει με τὴν ἀλήθεια. Καλὸ εἶναι νὰ μὴν τὰ παρατηροῦμε αὐτά, γιὰ νὰ μὴν πέσομε σὲ πλάνη, οὔτε νὰ τὰ ἀναθεματίζομε, μὴν τυχὸν καὶ εἶναι ἀληθινὰ, ἀλλὰ ὅλα νὰ τὰ ἀναφέρουμε με ἐλπίδα στὸ Θεό. Γιατὶ Αὐτὸς γνωρίζει τὴν χρησιμότητα καὶ τῶν δύο.

29. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ περάσει τὴ νοσητὴ θάλασσα τῶν παθῶν, μακροθυμεῖ, ταπεινοφρονεῖ, ἀγρυπνεῖ, ἐγκρατεῖται. "Αν προσπαθήσει νὰ περάσει χωρὶς αὐτὰ τὰ τέσσερα, ταραξεῖ μόνον τὴν καρδιά, νὰ περάσει ὅμως δὲν μπορεῖ.

30. Ἡ ἡσυχία εἶναι ἀποκοπὴ τῶν κακῶν. "Αν πάρει καὶ τὶς προηγούμενες τέσσερις ἀρετὲς μαζί με προσευχή, δὲν ὑπάρχει συντομότερη βοήθεια πρὸς ἀπόκτηση τῆς ἀπάθειας.

31. Δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσει ὁ νοῦς, ἂν δὲν ἡσυχάσει τὸ σῶμα. Οὔτε νὰ

57. Λουκ. 3, 11.

58. Λουκ. 14, 33.

καταργήσει τὸν τοῖχο πού τὰ χωρίζει, χωρίς ἡσυχία καὶ προσευχή.

32. Ἡ κατώτερη φύση μας πού δουλεύει στὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας, ἐπιθυμεί ἐναντίον τῆς πνευματικῆς φύσεώς μας πού ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐκεῖνοι πού συμπεριφέρονται σύμφωνα μὲ τὶς ἐμπνεύσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ἐκτελοῦν τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας⁵⁹.

33. Δὲν ὑπάρχει τέλεια προσευχή χωρίς νοερή ἐπίκληση. Ὅταν χωρίς περισπασμὸ φωνάζει δυνατὰ ὁ νοῦς, θὰ ἐπακούσει ὁ Κύριος.

34. Ὁ νοῦς ὅταν προσεύχεται χωρίς περισπασμὸ, προσεκτικὰ καὶ ἐπιμονα, πιέζει καὶ συντρίβει τὴν καρδιά. Μιὰ καρδιά γεμάτη συντριβὴ καὶ ταπείνωση, ὁ Θεὸς δὲν θὰ τὴν ἐξουθενώσει⁶⁰.

35. Καὶ ἡ προσευχή ἀρετὴ λέγεται, ἂν καὶ εἶναι μητέρα τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ γεννᾷ τὶς ἀρετὲς διὰ μέσου τῆς ἐνώσεως μὲ τὸν Χριστό.

36. Ὅ,τι κάνομε χωρίς προσευχή καὶ καλὴ ἐλπίδα, ὕστερα ἀποδεικνύεται βλαβερὸ καὶ ἀτελές.

37. Ὅταν ἀκούσεις ὅτι «θὰ εἶναι οἱ τελευταῖοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι τελευταῖοι»⁶¹, νὰ σκεφτεῖς μετόχους ἀρετῶν καὶ μετόχους ἀγάπης. Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι τελευταία μεταξὺ τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν τάξη, πρώτη ὅμως στὴν ἀξία· καὶ ὅλες τὶς ἀρετὲς πού πραγματοποιήθηκαν πρὶν ἀπὸ αὐτή, τὶς ἀποδεικνύει τελευταῖες.

38. Ἄν πάνω στὴν προσευχή σου σὲ καταλάβει ἀκηδία, ἢ στενοχωρηθεῖς μὲ διάφορους τρόπους ἀπὸ τὴν κακία, θυμήσου τὸν θάνατό σου καὶ τὶς φοβερὲς κολάσεις. Καλύτερα νὰ προσκολλᾶσαι στὸ Θεὸ μὲ προσευχή καὶ ἐλπίδα⁶², παρὰ νὰ ἔχεις ἐξωτερικὲς ἐνθυμήσεις, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ὠφέλιμες.

39. Καμιά ἀπὸ τὶς ἀρετὲς δὲν μπορεῖ ν' ἀνοίξει ἀπὸ μόνη τῆς τὸ δρόμο πρὸς τὸ Θεό, ἂν δὲν ἐξαρτῶνται ὅλες μὲ ἀκολουθία ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη.

40. Δὲν εἶναι ἐγκρατὴς ἐκεῖνος πού τρέφεται μὲ λογισμούς. Ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὠφέλιμοι, δὲν εἶναι πιὸ ὠφέλιμοι ἀπὸ τὴν ἐλπίδα.

41. Θανάσιμη ἁμαρτία εἶναι ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία δὲν μετανοεῖ ὁ ἄνθρωπος. Καὶ ἅγιος ἂν προσευχηθεῖ γι' αὐτὴν γιὰ ἄλλον, δὲν εἰσακούεται.

42. Ἐκεῖνος πού μετανοεῖ σωστά, δὲν βάζει ἀντιμέτρημα στὶς παλιὲς ἁμαρτίες τὸν κόπο, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν ἐξιλεώνει τὸ Θεό.

43. Ἄν ἔχομε χρέος νὰ κάνομε κάθε ἡμέρα ὅσα καλὰ μπορεῖ νὰ κάνει ὁ ἄνθρωπος, τί λοιπὸν θὰ ἀνταποδώσουμε στὸ Θεὸ γιὰ τὶς προηγούμενες ἁμαρτίες μας;

44. Ὅσο ὑπερβολικὴ ἀρετὴ ἂν πραγματοποιήσουμε σήμερα, αὐτὸ δὲν ἐπιφέρει ἀνταπόδοση, ἀλλὰ εἶναι ἔλεγχος ὅτι στὸ παρελθὸν ἤμαστε ἀμελεῖς.

45. Ἐκεῖνος πού θλίβεται νοερὰ καὶ ἀναπαύεται σαρκικά, εἶναι ὅμοιος μ' ἐκεῖνον πού θλίβεται σωματικὰ καὶ διασκορπίζεται νοερὰ.

59. Γαλ. 5, 16-17. 60. Ψαλμ. 50, 19. 61. Ματθ. 19, 30. 62. Ψαλμ. 72, 28.

46. Ἡ θεληματικὴ θλίψη καὶ ἀπὸ τὰ δύο, συνεργεῖ καὶ στὸ ἓνα καὶ στὸ ἄλλο: ἡ διανοητικὴ συνεργεῖ στὴ σαρκική, καὶ ἡ σαρκικὴ στὴ διανοητική, γιατί ἡ σύνθεσή τους γίνεται πιὸ κοπιαστικά.

47. Μεγάλῃ ἀρετῇ εἶναι νὰ ὑπομένει κανεὶς τὶς ἐπερχόμενες θλίψεις, καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον πού τὸν μισεῖ, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου⁶³.

48. Δεῖγμα ἀγάπης χωρίς ὑποκρισία εἶναι ἡ συγχώρηση τῶν ἀδικημάτων. Γιατὶ καὶ ὁ Κύριος ἔτσι ἀγάπησε τὸν κόσμον.

49. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ συγχωρήσει κανεὶς μὲ τὴν καρδιά του τὰ παρραπτώματα τῶν ἄλλων, ἂν δὲν ἔχει ἀληθινὴ πνευματικὴ γνώση, γιατί αὐτὴ φανερώνει τὶς θλίψεις στὸν καθένα σὰν δικές του.

50. Τίποτε δὲ θὰ χάσεις ἀπὸ ὅσα ἀφήσεις συγχωρώντας γιὰ τὸν Κύριο. Γιατὶ στὸν ἴδιο καιρὸ θὰ ἔρθουν πολλαπλάσια.

51. Ὅταν λησμονήσει κανεὶς ὅτι σκοπὸς του εἶναι ἡ εὐσέβεια, τότε τὸ φανερὸ ἔργο τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀνώφελο.

52. Ἄν σὲ κάθε ἄνθρωπο ἡ στραβὴ κατεύθυνση τοῦ νοῦ εἶναι βλαβερή, πολὺ περισσότερο εἶναι σ' ἐκείνους πού ἔχουν σὰν κανόνα τῆς ζωῆς τους τὴν ἀκρίβεια σὲ λόγους, σὲ πράξεις καὶ σὲ λογισμούς.

53. Νὰ φιλοσοφεῖς ἔμπρακτα σχετικὰ μὲ τὴ βούληση τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀνταπόδοση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τὰ λόγια δὲν εἶναι ὠφελιμότερα ἢ σοφότερα ἀπὸ τὰ ἔργα.

54. Στους κόπους γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας ἐπακολουθεῖ ἡ θεία βοήθεια. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ μάθομε ἀπὸ τὸ θεῖο νόμο καὶ τὴ συνείδηση.

55. Ἐνας δέχτηκε μιὰ γνώμη καὶ ἀπρόσεκτα τὴν κράτησε. Ἄλλος τὴ δέχτηκε καὶ ἔκανε τὴ σύγκρισή της μὲ τὴν ἀλήθεια. Ἐρωτᾶται, ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο ἐνήργησε μὲ μεγαλύτερη εὐσέβεια;

56. Γνώση ἀληθινὴ εἶναι ἡ ὑπομονὴ τῶν θλίψεων καὶ τὸ νὰ μὴν κατηγορεῖς τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὶς συμφορές σου.

57. Ἐκεῖνος πού κάνει τὸ καλὸ καὶ ζητεῖ ἀνταπόδοση, δὲν ὑπηρετεῖ τὸ Θεό, ἀλλὰ τὸ θέλημά του.

58. Δὲν εἶναι δυνατόν ἐκεῖνος πού ἀμάρτησε νὰ ξεφύγει, παρὰ μὲ τὴ μετάνοια πού ἀρμόζει στὸ σφάλμα του.

59. Μερικοὶ λένε, δὲν μπορούμε νὰ πράξομε τὸ ἀγαθόν, ἂν δὲ δεχτοῦμε ἐνεργῶς τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος.

60. Πάντοτε ἐκεῖνοι πού εἶναι μὲ τὴν προαίρεσή τους προσηλωμένοι στὶς ἡδονές, δὲ φροντίζουν νὰ κάνουν ὅ,τι μποροῦν, νομίζοντας ὅτι στὸν ἀγῶνα τοὺς μένουν ἀβόητοι ἀπὸ τὸ Θεό.

61. Ἡ χάρη δόθηκε μυστικὰ σὲ ὅσους βαπτίσθηκαν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἐνεργεῖ ὅμως σ' αὐτοὺς ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Καὶ

63. Ματθ. 5, 44.

κρυφά ἡ χάρη δὲν παύει νὰ μᾶς βοηθεῖ, ἀπὸ ἐμᾶς ὅμως ἐξαρτᾶται νὰ πράττομε τὸ ἀγαθὸ κατὰ δύναμη.

62. Στὴν ἀρχὴ ἡ χάρη κατὰ τρόπον ποὺ ἀρμόζει στὸ Θεό, ἀνασηκώνει τὴν πεσμένη συνείδηση. Γι' αὐτὸ καὶ κακοποιοὶ ποὺ μετανόησαν εὐαρέστησαν τὸ Θεό.

63. Ἄλλοτε ἡ χάρη εἶναι κρυμμένη στὴ διδασκαλία τοῦ πλησίον μας. Κάποτε ἀκολουθεῖ τὴν ἀνάγνωση καὶ με φυσικὴ ἀκολουθία διδάσκει τὴ δικὴ τῆς ἀλήθεια. Ἄν λοιπὸν τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἀκολουθίας δὲν κρύψομε τὸ τάλαντο (ποὺ λάβαμε μ' αὐτοὺς τοὺς τρόπους), στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου ἐνεργῶς θὰ εἰσέλθομε⁶⁴.

64. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρὶν ἐργαστεῖ τις ἐντολὰς ζητεῖ τις ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, εἶναι ὅμοιος μὲ δούλο ποὺ τὸν ἀγόρασαν καὶ ὁ ὁποῖος μὸλις ἀγοράστηκε, μαζὶ μὲ τὸ τίμημα, ζητεῖ νὰ τοῦ δώσουν γραμμένο καὶ τὸ χαρτί τῆς ἐλευθερίας.

65. Ἐκεῖνος ποὺ βρῖσκει ὅτι οἱ θλίψεις του ἔρχονται ἀπὸ τὴν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἀναζητώντας τὸν Κύριο βρῆκε γνῶση μαζὶ μὲ δικαιοσύνη⁶⁵.

66. Ἄν ἐννοήσεις κατὰ τὴ Γραφὴ ὅτι «σὲ ὅλη τὴ γῆ βρῖσκονται οἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου»⁶⁶, τότε κάθε συμφορὰ σοῦ γίνεται δάσκαλος θεογνωσίας.

67. Ἀνάλογα μὲ τὴ σκέψη κάθε ἀνθρώπου, τοῦ ἔρχεται αὐτὸ ποὺ πρέπει. Τὴν ποικιλία τοῦ πειρασμοῦ ποὺ χρειάζεται, τὴ γνωρίζει μόνον ὁ Θεός.

68. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι σοῦ κάνουν κάποια ἀτιμία, εὐθύς σκέψου ὅτι θὰ σοῦ ἔρθει κάποια δόξα ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ γιὰ τὴν ἀτιμία δὲ θὰ νιώσεις λύπη καὶ ταραχὴ, ἀλλὰ καὶ στὴ δόξα θὰ μείνεις πιστὸς καὶ δὲν θὰ κατακριθεῖς ὅταν σοῦ ἔρθει.

69. Ὅταν ἐπαινέσαι ἀπὸ τὸ πλῆθος κατ' εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ, μὴν ἀνακατέψεις καμιά ἐπίδειξη σὲ ὅ,τι οἰκονόμησε ὁ Θεός, γιὰ νὰ μὴν ἀλλάξουν τὰ πράγματα καὶ πέσεις στὸ ἀντίθετο.

70. Ὁ σπόρος δὲν αὐξάνεται χωρὶς γῆ καὶ νερό· καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ὠφεληθεῖ χωρὶς ἐκούσιους κόπους καὶ θεία βοήθεια.

71. Δὲ γίνεται νὰ πέσει βροχὴ χωρὶς σύννεφο· οὔτε χωρὶς ἀγαθὴ ἐσωτερικὴ μαρτυρία (συνείδηση), νὰ εὐαρεστήσει κανεὶς τὸ Θεό.

72. Μὴν ἀρνεῖσαι νὰ μαθαίνεις, καὶ ἂς τυχαίνει νὰ ξέρεις πάρα πολλά. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ οἰκονομήσει ὁ Θεός εἶναι πολὺ πιὸ ὠφέλιμο ἀπὸ τὴ δικὴ μας φρόνηση.

73. Ὅταν ἀπὸ κάποια ἡδονή, ἡ καρδιὰ ξεγλιστρήσει ἀπὸ τὸν τόπον τῆς φιλοπονίας τῆς, τότε σὰν πέτρα πολὺ βαρὶὰ ποὺ κυλάει πρὸς τὰ κάτω, δὲν μπορεῖ εὐχολὰ νὰ συγκρατηθεῖ.

64. Μαθ. 25, 14-30.

65. Παροιμ. 16, 8.

66. Α' Παρ. 16, 14.

74. Ὅπως ἓνα μοσχάρι ἄπειρο ποὺ φάχνοντας γιὰ χορτάρια ἔφτασε σὲ ἀπόκρημνο τόπον, ἔτσι ἡ ψυχὴ ἀποπλανᾶται λίγο-λίγο ἀπὸ τοὺς λογισμούς.

75. Ὅταν ὁ νοῦς, μὲ ἀνδρεία ποὺ δίνει ὁ Κύριος, ἀποσπᾷ τὴν ψυχὴ ἀπὸ χρόνια συνήθεια ἀμαρτίας, τότε ἡ καρδιὰ εἶναι σὰν νὰ κολάζεται ἀπὸ δημίους ποὺ τὴν σέρνουν ὁ ἓνας ἀπὸ δῶ κι ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ, ὁ νοῦς δηλαδή καὶ τὸ πάθος.

76. Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ταξιδεύουν στὴ θάλασσα γιὰ χάρη τῆς ἐλπίδας τοῦ κέρδους, εὐχαρίστως ὑποφέρουν τὸν καύσωνα τοῦ ἡλίου, ἔτσι κι ἐκεῖνοι ποὺ μισοῦν τὴν κακία, ἀγαποῦν τὸν ἔλεγχον. Γιατὶ ἡ κάψα τοῦ ἡλίου εἶναι ἀντίθετη στοὺς ἀνέμους κι ὁ ἔλεγχος ἀντίθετος στὰ πάθη.

77. Ὅπως τὸ νὰ ταξιδεύεις χειμῶνα ἢ σάββατο⁶⁷ εἶναι πόνος στὴ σάρκα καὶ βεβήλωση στὴν ψυχὴ, ἔτσι εἶναι ἡ ἐπανάσταση τῶν παθῶν σὲ γηραιό σῶμα καὶ σὲ ψυχὴ ἀφιερωμένη στὸ Θεό.

78. Κανεὶς δὲν εἶναι τόσο ἀγαθὸς καὶ σπλαχνικὸς ὅσο ὁ Κύριος. Κι ὅμως ἐκεῖνον ποὺ δὲν μετανοεῖ, οὔτε Αὐτὸς τὸν συγχωρεῖ.

79. Πολλοὶ λυπόμαστε γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας, τὶς αἰτίες τοὺς ὅμως τὶς δεχόμαστε μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση.

80. Ὁ τυφλοπόντικας ποὺ σέρνεται κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, εἶναι τυφλὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ ἄστρα. Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει γιὰ τὰ πρόσκαιρα, οὔτε γιὰ τὰ αἰώνια μπορεῖ νὰ πιστεῦει.

81. Χάρη πρὶν ἀπὸ τὴ χάρη, ἡ ἀληθινὴ πνευματικὴ γνῶση ἔχει δωρηθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους. Προπάντων διδάσκει ἐκείνους ποὺ τὴ δέχτηκαν νὰ πιστεύουν στὸν δωρητὴ Θεό.

82. Ὅταν μιὰ ἀμαρτωλὴ ψυχὴ δὲν δέχεται εὐχαρίστως τὶς θλίψεις ποὺ τῆς ἔρχονται, τότε οἱ Ἀγγελοὶ λέγουν γι' αὐτήν: «Θεραπεύσαμε τὴ Βαβυλῶνα ἀλλὰ δὲν ἔγινε καλὰ»⁶⁸.

83. Ἐκεῖνος ποὺ λησμονεῖ τὴν ἀληθινὴ γνῶση, ἀγωνίζεται γιὰ χάρη τῶν ἀντιθέτων σὰν νὰ ἦταν αὐτὰ ποὺ συμφέρουν στοὺς ἀνθρώπους.

84. Ὅπως ἡ φωτιὰ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει μέσα στὸ νερό, ἔτσι καὶ λογισμὸς αἰσχροῦ δὲ ζεῖ μέσα σὲ ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, γιὰτὶ κάθε φιλόθεος ἀγαπᾷ τοὺς κόπους. Καὶ ὁ ἐκούσιος κόπος εἶναι ἐκ φύσεως ἐχθρὸς τῆς ἡδονῆς.

85. Τὸ πάθος ὅταν στὴν πράξη ἐπικρατήσῃ μὲ θέλησή μας, ὕστερα καὶ χωρὶς νὰ θέλει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς βίας τὸν κατακυριεύει.

86. Τῶν ἀκουσίων λογισμῶν ἀγαποῦμε τὶς αἰτίες καὶ γι' αὐτὸ μᾶς ἐπιτίθενται· τῶν ἐκουσίων λογισμῶν βέβαια, ἀγαποῦμε καὶ τὰ ἀντικείμενα.

87. Ἡ οἴηση καὶ ἡ ἀλαζονεία εἶναι αἷτια τῆς βλασφημίας. Ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ κενοδοξία εἶναι αἷτια τῆς ἀσπλαχνίας καὶ τῆς ὑποκρισίας.

67. Μαθ. 24, 20.

68. Ἱερ. 28, 9.

88. Ὄταν δεῖ ὁ διάβολος ὅτι ὁ νοῦς προσευχήθηκε μετὰ τὴν καρδιά του, τότε ἐπιτίθεται μετὰ μεγάλους καὶ δόλιους πειρασμούς. Γιατὶ μικρὲς ἀρετὲς δὲν θέλει νὰ τίς ἀνατρέπει μετὰ μεγάλες ἐφόδους.

89. Λογισμὸς ποὺ πολυκαιρίζει στὸν ἄνθρωπο, φανερώνει ὅτι ἔχει ἐμπαθὴ ἀγάπη πρὸς τὸ πρᾶγμα. Ἄν ἐξαφανίζεται γρήγορα, φανερώνει πόλεμο καὶ ἀντίπραξη τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ.

90. Τρεῖς νοερὲς περιοχὲς ὑπάρχουν ὅπου μπαίνει ὁ ἄνθρωπος ἔπειτα ἀπὸ μεταβολή, τὸ «κατὰ φύσιν», τὸ «ὑπὲρ φύσιν» καὶ τὸ «παρὰ φύσιν». Ὄταν βρίσκεται στὸ «κατὰ φύσιν», βρίσκει τὸν ἑαυτό του αἴτιο τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ ἐξομολογεῖται στὸ Θεὸ τίς ἁμαρτίες του, ἀναγνωρίζοντας τίς αἰτίες τῶν παθῶν. Ὄταν ἔρθει στὸ «παρὰ φύσιν», λησμονεῖ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ φιλονικεῖ μετὰ τοὺς ἀνθρώπους ὅτι τάχα τὸν ἀδικοῦν. Ὄταν φτάσει στὸ «ὑπὲρ φύσιν», βρίσκει τοὺς καρπούς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ποὺ εἶπε ὁ Ἀπόστολος, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη κτλ.⁶⁹ Καὶ ξέρεи ὅτι ἂν προτιμᾷ τίς σωματικὲς φροντίδες δὲν μπορεῖ νὰ παραμένει ἐκεῖ. Κι ἐκεῖνος ποὺ φεύγει ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτή, δηλ. ἀπὸ τὸ «ὑπὲρ φύσιν», πέφτει στὴν ἁμαρτία καὶ στίς φοβερὲς δοκιμασίες ποὺ ἐπακολουθοῦν, ἂν ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ στὸν καιρὸ τους, καθὼς γνωρίζει ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

91. Τόσο ἀληθινὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ γνώση κάθε ἀνθρώπου, ὅσο τὴν βεβαιώνουν ἡ πραότητα, ἡ ταπείνωση καὶ ἡ ἀγάπη.

92. Κάθε βαπτισμένος ὀρθόδοξος ἔλαβε μυστικὰ ὅλη τὴ χάρη. Πληροφορεῖται γι' αὐτὸ ἀνάλογα μετὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

93. Ἐντολὴ Χριστοῦ ποὺ ἐκτελεῖται συνειδητά, ἀνάλογα μετὰ τίς λύπες τῆς καρδιάς, χαρίζει παρηγοριά. Ἀλλὰ κάθε τι ἀπὸ αὐτὰ ἔρχεται στὸν καιρὸ του.

94. Νὰ κάνεις σταθερὴ καὶ ἐπίμονη δέηση γιὰ κάθε πρᾶγμα, ὥστε τίποτε νὰ μὴν κάνεις χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

95. Κανένα ἄλλο πρᾶγμα δὲν εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ τὴν προσευχή. Καὶ γιὰ καλὴ διάθεση καὶ εὐμένεια τοῦ Θεοῦ, κανένα ἄλλο πιὸ ὠφέλιμο.

96. Κάθε ἐργασία ἐντολῶν περικλείεται στὴν προσευχή. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀνώτερο δὲν ὑπάρχει.

97. Προσευχὴ προσεκτικὴ ποὺ δὲν περισπᾶται ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι σημάδι φιλοθείας ἐκείνου ποὺ τὴν κρατεῖ καὶ τὴ συνεχίζει. Ἀμέλεια τῆς προσευχῆς αὐτῆς καὶ περιπλάνηση τοῦ νοῦ εἶναι τεχμήριο φιληδονίας.

98. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγρυπνεῖ καὶ μακροθυμεῖ καὶ προσεύχεται χωρὶς νὰ στενοχωρεῖται, προφανῶς εἶναι μέτοχος Πνεύματος Ἀγίου. Ἐκεῖνος ποὺ στενοχωρεῖται σ' αὐτὰ ἀλλὰ ὑπομένει ἐκουσίως, καὶ αὐτὸς γρήγορα λαμβάνει βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεό.

69. Γαλ. 5, 22.

99. Ἐντολὴ ἀπὸ ἐντολῆ διαφέρει. Γι' αὐτὸ καὶ πίστη ἀπὸ πίστη διαφέρει καὶ εἶναι ἢ μία πιὸ ἀσφαλὴς καὶ ἀκλόνητη ἀπὸ τὴν ἄλλη.

100. Ὑπάρχει πίστη ποὺ γεννιέται ἀπὸ ὅσα ἀκούσαμε⁷⁰, καὶ πίστη ποὺ κάνει χειροπιαστὰ ὅσα ἐλπίζομε⁷¹.

101. Εἶναι καλὸ νὰ ὠφελοῦμε μετὰ λόγια ὅσους ἐρωτοῦν, καλύτερο ὅμως εἶναι νὰ τοὺς βοηθοῦμε μετὰ τὴν προσευχή καὶ τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει τὸν ἑαυτό του στὸ Θεὸ μετὰ αὐτές, βοηθεῖ καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν πλησίον.

102. Ἄν θέλεις μετὰ λίγα λόγια νὰ βοηθήσεις τὸν φιλομαθὴ, ὑπόδειξέ του προσευχή καὶ ὀρθὴ πίστη καὶ ὑπομονὴ στίς θλίψεις. Γιατὶ ὅλα τὰ ἄλλα καλὰ μετὰ αὐτὰ τὰ ἀποκοτοῦμε.

103. Γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐλπίζει κανεὶς στὸ Θεό, δὲν φιλονικεῖ πλέον γι' αὐτὰ μετὰ τοὺς ἄλλους.

104. Ἄν κάθε ἀκούσιο ἔχει τὴν αἰτία του ἀπὸ τὰ ἐκούσια, κατὰ τὴ Γραφή, κανεὶς δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο εἶναι ὁ ἴδιος τοῦ ἑαυτοῦ του.

105. Ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ πρώτη εἶναι ἡ ἄγνοια, δεύτερη ἡ ἀπιστία.

106. Ν' ἀποφεύγεις τὸν πειρασμὸ μετὰ ὑπομονὴ καὶ προσευχή. Ἄν ἀντιστέκεσαι χωρὶς αὐτὰ, ὁ πειρασμὸς ἐπιτίθεται δυνατότερα.

107. Ὁ κατὰ Θεὸν πράος εἶναι σοφότερος ἀπὸ τοὺς σοφούς, καὶ ὁ ταπεινὸς στὴν καρδιά εἶναι δυνατότερος ἀπὸ τοὺς δυνατούς. Ἐπειδὴ τὸν ζυγὸ τοῦ Χριστοῦ βαστάζουν⁷² μετὰ πνευματικὴ γνώση.

108. Ὅσα λέμε ἢ κάνομε χωρὶς προσευχή, ὕστερα βγαίνουν ἢ σφαλερὰ ἢ ἐπιβλαβή, καὶ μᾶς ἐλέγχουν ἐμπράκτως.

109. Ἐξαιτίας ἔργων καὶ λόγων καὶ σκέψεως, ἕνας γίνεται δίκαιος. Ἐξαιτίας πίστεως καὶ χάρης καὶ μετάνοιας, πολλοὶ γίνονται δίκαιοι.

110. Ὅπως εἶναι ἀσυμβίβαστο στὸν μετανοοῦντα νὰ ὑψηλοφρονεῖ, ἔτσι σ' ἐκεῖνον ποὺ ἁμαρτάνει θεληματικὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ ταπεινοφρονεῖ.

111. Ἡ ταπεινοφροσύνη δὲν εἶναι καταδίκη συνειδήσεως, εἶναι χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀκριβὴς πληροφορία τῆς συμπάθειάς Του.

112. Ὅτι εἶναι τὸ σπίτι γιὰ τὸν ἄερα, ἔτσι εἶναι καὶ ὁ νοῦς γιὰ τὴ θεία χάρη. Ὅσο βγάζεις ὑλικά πρᾶγματα μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι, τόσο ἔρχεται ὁ ἄερας· καὶ ὅσο βάζεις πρᾶγματα μέσα στὸ σπίτι, τόσο φεύγει ὁ ἄερας.

113. Ὑλικά τοῦ σπιτιοῦ εἶναι τὰ σκεύη καὶ φαγητά. Ὑλικά τοῦ νοῦ ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἡδονή.

114. Εὐρυχωρία τῆς καρδιάς εἶναι ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό. Ἐκεῖνο ποὺ τὴν στενοχωρεῖ εἶναι ἡ σωματικὴ φροντίδα.

115. Μία καὶ ἀμετάβλητη εἶναι ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος· ἐνεργεῖ ὅμως στὸν καθένα ὅπως θέλει⁷³.

70. Ρωμ. 10, 17.

71. Ἐβρ. 11, 1.

72. Ματθ. 11, 29.

73. Α' Κορ. 12, 11.

116. Ὅπως ἡ βροχὴ ποὺ πέφτει στὴ γῆ, δίνει στὰ φυτὰ τὴν ἀνάλογη μὲ αὐτὰ ποιότητα, γλυκιὰ στὰ γλυκά, στυφὴ στὰ πιὸ στυφά, ἔτσι καὶ ἡ χάρις ποὺ πέφτει στὶς καρδιὰς τῶν πιστῶν χαρίζει στὶς ἀρετὲς τὶς ἀρμόζουσες καὶ πρέπουσες ἐνέργειες.

117. Ἡ χάρις ὅταν πέσει στὴν ψυχὴ, σ' ἐκείνον ποὺ πεινᾷ γιὰ τὸ Χριστό, γίνεται τροφή· στὸν διψασμένο, γλυκύτατο νερό· σ' ἐκείνον ποὺ κρυώνει, ἔνδυμα· καὶ στὸν κοπιᾶζοντα, ἀνάπαυση· σ' ἐκείνον ποὺ προσεύχεται γίνεται πληροφωρία· καὶ σ' ἐκείνον ποὺ πενθεῖ γίνεται παρηγορία.

118. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις τὴ Γραφὴ νὰ λέει γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὅτι «κάθησε σὲ καθένα ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους»⁷⁴ ἢ ὅτι «ὄρμησε πάνω στὸν προφήτη»⁷⁵ ἢ «ἐνεργεῖ»⁷⁶ ἢ «λυπεῖται»⁷⁷ ἢ «σβέννυται»⁷⁸ ἢ «παροξύνεται»⁷⁹· καὶ πάλι νὰ λέει ὅτι «ἄλλοι ἔχουν τοὺς πρώτους καρπούς»⁸⁰, ἐνῶ ἄλλοι «εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα»⁸¹, ἐσὺ νὰ μὴ νομίσῃς μερισμὸ ἢ μετατροπὴ ἢ ἀλλοίωση τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ πιστεῦε μὲ τὸν τρόπο ποὺ προείπαμε, ὅτι εἶναι ἀμετάβλητο καὶ ἀναλλοίωτο καὶ παντοδύναμο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἐνεργεῖ, καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι μένει, καὶ στὸν καθένα παρέχει τὸ πρέπον θεοπρεπὺς, δηλ. ὅπως ἀρμόζει σὲ Θεό. Γιατὶ τὸ Πνεῦμα σὰν ἥλιος ἔχει χυθεῖ ἐντελῶς ἐπάνω στοὺς βαπτισμένους. Ὁ καθένας μας πάλι στὸ μέτρο ποὺ ἔχει μισήσει τὰ πάθη ποὺ τὸν σκοτίζουν καὶ τὰ ἔχει βγάλει ἀπὸ τὴ μέση, ἀνάλογα φωτίζεται. Καὶ κατὰ τὸ μέτρο ποὺ τὰ ἀγαπᾷ, σκοτίζεται.

119. Ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ τὰ πάθη, βγάξει ἀπὸ τὴ μέση τὶς ἀφορμὲς τους. Ἐκεῖνος ποὺ περιχυκλώνεται ἀπὸ τὶς ἀφορμὲς, πολεμεῖται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ χωρὶς νὰ θέλει.

120. Ὅταν μᾶς πολεμοῦν πονηροὶ λογισμοί, νὰ κατηγοροῦμε τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ὄχι τὴν προπατορικὴ ἀμαρτία.

121. Ρίξες τῶν πονηρῶν λογισμῶν εἶναι οἱ ὀλοφάνερες κακίες τὶς ὁποῖες μὲ τὰ χέρια, μὲ τὰ πόδια καὶ μὲ τὸ στόμα ὑπερασπιζόμαστε κάθε φορά.

122. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀσχολοῦμαστε μὲ οἰκειότητα μὲ κάποιο πάθος κατὰ διάνοια, ἂν δὲν ἀγαποῦμε τὶς αἰτίες του.

123. Γιατί, ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀνέχεται τὸ ντρόπιασμα, καὶ ἀσχολεῖται διανοητικὰ μὲ τὴν κενοδοξία; Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἐξουθένωση, καὶ ταράζεται ὅταν τὸν βρίσουν; Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει καρδιὰ γεμάτη συντριβὴ καὶ ταπείνωση⁸², καὶ παραδέχεται σαρκικὴ ἡδονή; Ἡ ποιὸς πιστεύει στὸ Χριστό, καὶ φροντίζει γιὰ πρόσκαιρα καὶ φιλονεικεῖ;

124. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποδοκιμάζεται ἀπὸ ἄλλον καὶ δὲν φιλονεικεῖ μήτε

74. Πράξ. 2, 3.

75. Α' Βασ. 11, 6· 16, 13.

76. Α' Κορ. 12, 11.

77. Ἐφ. 4, 30.

78. Α' Θεσ. 5, 19.

79. Ἦσ. 63, 10.

80. Ρωμ. 8, 23.

81. Πράξ. 2, 4 κ.ά.

82. Ψαλμ. 50, 19.

μὲ λόγια, μήτε νοερά μ' ἐκείνον ποὺ τὸν ἀποδοκιμάζει, αὐτὸς ἔχει ἀληθινὴ πνευματικὴ γνώση, καὶ πίστη βέβαιη παρουσιάζει στὸν Κύριο.

125. Ἐξαπατοῦν οἱ ἄνθρωποι στὸ ζῦγι γιὰ νὰ ἀδικήσουν⁸³, ὁ Θεὸς ὁμῶς στὸν καθένα ἀποδίδει τὸ δίκαιο.

126. Ἄν οὔτε στὸν ἀδικοῦντα περισσεύουν, οὔτε ὁ ἀδικούμενος ὑστερεῖται, ἄρα ὁ ἄνθρωπος περνᾷ ἀπὸ τὸν κόσμον σὰν μιὰ εἰκόνα ὀνείρου, καὶ συνεπῶς μάταια ταράζεται⁸⁴.

127. Ὅταν δεῖς κανένα καὶ στενοχωρεῖται ἐπειδὴ τὸν πρόσβαλαν πολὺ, νὰ ξέρεις ὅτι ἀφοῦ γέμισε μὲ λογισμοὺς κενοδοξίας, τώρα μὲ ἀηδία καὶ ἀποστροφή θερίζει ὅτι ἔσπειρε στὴν καρδιά του.

128. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόλαυσε τὶς ἡδονὲς πέρα ἀπὸ τὸ μέτρο, μὲ ἑκατονταπλάσιες θλίψεις καὶ στενοχώριες θὰ πληρώσει τὴν ἀφθονία τῶν ἡδονῶν.

129. Ὁ προϊστάμενος ὀφείλει νὰ λέει στὸν ὑποτακτικὸ τὸ χρέος του, ὅταν ὁμῶς τὸν παρακούει, νὰ τοῦ προαναγγέλλει τὴν ἐπιδρομὴ τῶν κακῶν.

130. Ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖται ἀπὸ κάποιον καὶ δὲν ζητεῖ τὸ δίκιο του ἀπὸ αὐτὸν ποὺ τὸν ἀδικεῖ, δείχνει ὅτι πιστεύει στὸν Χριστὸ καὶ ἑκατονταπλάσια λαμβάνει στὴν παρούσα ζωὴ καὶ ζωὴ αἰώνια⁸⁵ κληρονομεῖ.

131. Μνήμη Θεοῦ εἶναι πόνος τῆς καρδιάς γιὰ χάρις τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸ Θεό. Ὁ καθένας ποὺ λησμονεῖ τὸ Θεό, στρέφεται στὶς ἡδονὲς τοῦ βίου καὶ γίνεται ἀναίσθητος.

132. Μὴ λές ὅτι ὁποῖος δὲν ἔχει πάθη δὲν μπορεῖ νὰ θλίβεται. Γιατὶ ἂν δὲν θλίβεται γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὀφείλει νὰ θλίβεται γιὰ τὸν πλησίον.

133. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς κρατήσῃ τὰ χέρια του πολλοὺς λογαριασμοὺς τῶν ἀμαρτημάτων ποὺ παραδόθηκαν στὴ λήθη, τότε ἀναγκάζει τὸν χρεωφειλέτη νὰ κάνει τὰ ἴδια ἀμαρτήματα καὶ στὴν μνήμη, χρησιμοποιώντας εὐλογα τὸ νόμο τῆς ἀμαρτίας⁸⁶.

134. Ἄν θέλεις ἀκατάπαυστα νὰ θυμᾷσαι τὸ Θεό, μὴν ἀποκρούεις ὡς ἄδικες τὶς θλίψεις ποὺ σοῦ ἔρχονται, ἀλλὰ ὑπόμένε τις συλλογιζόμενος ὅτι δίκαια ἔρχονται. Γιατὶ ἡ ὑπομονή, μὲ κάθε θλίψη ξαναθέτει σὲ κίνηση τὴ μνήμη, ἐνῶ ἡ χαύνωση λιγοστεύει τὸ νοερὸ φρόνημα τῆς καρδιάς καὶ μὲ τὴν ἀνάπαυση φέρνει τὴ λησμοσύνη τοῦ Θεοῦ.

135. Ἄν θέλεις νὰ σκεπαστοῦν οἱ ἀμαρτίες σου ἀπὸ τὸν Κύριο⁸⁷, μὴ φανερώσεις στοὺς ἀνθρώπους ὅτι ἔχεις ἀρετὲς. Γιατὶ ὅ,τι κάνομε γι' αὐτές, αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς κάνει γιὰ ἐκείνες.

136. Ἄν κρύψεις τὴν ἀρετὴ σου, μὴν ὑπερηφανεύσαι ὅτι τάχα κάνεις ἀρετὴ. Γιατὶ ἀρετὴ δὲν εἶναι μόνο νὰ κρύβουμε τὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ σκεφτόμαστε τίποτε ἀπὸ ὅσα ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει.

137. Μὴ χαίρεσαι ὅταν εὐεργετήσῃς κανέναν, ἀλλὰ ὅταν χωρὶς μνησι-

83. Ψαλμ. 61, 10.

84. Ψαλμ. 38, 7.

85. Μάρκ. 10, 30.

86. Ρωμ. 7, 23.

87. Ψαλμ. 31, 1.

κακία ὑποφέρεις τὴν ἔχθρα γιὰ τὸ καλὸ ποὺ ἔκανες. Γιατὶ ὅπως οἱ νύχτες διαδέχονται τὶς ἡμέρες, ἔτσι καὶ οἱ κακίες διαδέχονται τὶς εὐεργεσίες.

138. Ἡ κενοδοξία, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ ἡδονή, δὲν ἀφήνουν τὴν εὐεργεσία νὰ μείνει καθαρὴ, ἂν οἱ κακίες αὐτὲς δὲν καταπέσουν πρῶτα μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

139. Στὶς ἀκούσιες θλίψεις εἶναι κρυμμένο τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο τραβά σὲ μετάνοια ἐκείνον ποὺ δείχνει ὑπομονὴ καὶ τὸν γλυτώνει ἀπὸ τὴν αἰώνια κόλαση.

140. Μερικοὶ ποὺ ἐκτελοῦν τὶς ἐντολές, περιμένουν νὰ τὶς ἰσορροπήσουν στὴ ζυγαριὰ μὲ τὶς ἁμαρτίες τους. Ἄλλοι ἐξιλεώνουν Ἐκείνον ποὺ πέθανε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Ἄς ἀναζητήσουμε, ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο ἔχει ὀρθὸ τὸ φρόνημα;

141. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως καὶ ὁ ἔρωτας τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν παράγουν τὴν ὑπομονὴ στὶς θλίψεις. Καὶ αὐτὸ ὅχι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ ἀπὸ Ἐκείνον ποὺ γνωρίζει τὶς σκέψεις μας.

142. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὰ μελλοντικά, ἀπομακρύνεται ἀπροφάσιστα ἀπὸ τὰ παρόντα εὐχάριστα. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν πιστεύει, γλυκαίνεται στὰ παρόντα καὶ γίνεται ἀναίσθητος.

143. Μὴν πείς, πῶς θὰ ζήσει ἡδονικὰ ὁ φτωχός, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὶς προϋποθέσεις; Γιατὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ζεῖ ἡδονικὰ ἀκόμα καὶ μὲ τὶς σκέψεις του κατὰ τρόπο ἀθλιότερο.

144. Ἄλλο εἶναι γνώση τῶν πραγμάτων καὶ ἄλλο βαθιὰ γνώση τῆς θείας ἀλήθειας. Ὅσο διαφέρει ὁ ἥλιος ἀπὸ τὴ σελήνη, τόσο ἡ δεύτερη εἶναι πιὸ ωφέλιμη ἀπὸ τὴν πρώτη.

145. Ἡ γνώση τῶν πραγμάτων προστίθεται στοὺς ἀνθρώπους ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ἡ βαθιὰ γνώση τῆς θείας ἀλήθειας, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐλπίδα στὸ Χριστό.

146. Ἄν θέλεις νὰ σωθεῖς καὶ νὰ ἔρθεις σὲ πλήρη γνώση τῆς ἀλήθειας⁸⁸, νὰ προσπαθεῖς πάντοτε νὰ ξεπερνᾷς τὰ αἰσθητὰ καὶ νὰ προσκολλᾷς στὸ Θεὸ μὲ μόνη τὴν ἐλπίδα. Γιατὶ ἂν παρασύρεσαι χωρὶς νὰ θέλεις, θὰ σὲ πολεμοῦν μὲ προσβολές οἱ δαιμονικὲς ἀρχές καὶ ἐξουσίες. Ὅταν ὅμως τὶς νικᾷς μὲ τὴν προσευχὴ καὶ κρατώντας τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, θὰ ἀποκτήσεις τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία θὰ σὲ γλυτώσει ἀπὸ τὴ μέλλουσα ὀργή.

147. Ἐκεῖνος ποὺ ἐνόησε ὅ,τι εἶπε ὁ Παῦλος μὲ τρόπο μυστικό, ὅτι δηλαδὴ ἡ πάλη μας γίνεται ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων⁸⁹, αὐτὸς θὰ καταλάβει καὶ τὴν παραβολὴ τοῦ Κυρίου ποὺ ἔλεγε ὅτι πρέπει νὰ προσευχόμαστε καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρυνόμαστε⁹⁰.

148. Ὁ Μωσαϊκὸς νόμος διατάζει ἕξ ἡμέρες νὰ ἐργάζονται καὶ τὴν ἑβδομὴ νὰ ἀναπαύονται⁹¹. Αὐτὸ προτυπώνει ὅτι ἔργο τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ

88. Α' Τιμ. 2, 4.

89. Ἐφ. 6, 12.

90. Λουκ. 18, 1.

91. Ἐξ. 20, 9.

ἀγαθοεργία μὲ χρήματα καὶ μὲ πράγματα, ἀργία δὲ καὶ ἀνάπαυση εἶναι τὸ νὰ πουλήσει κανεὶς ὅλα τὰ υπάρχοντά του καὶ νὰ τὰ δώσει στοὺς φτωχοὺς σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου⁹², καὶ ἀφοῦ ἀναπαυθεῖ μὲ τὴν ἀκτημοσύνη, νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ νοερὴ ἐλπίδα. Σ' αὐτὴν τὴν ἀνάπαυση καὶ ὁ Παῦλος μᾶς προτρέπει νὰ φροντίσουμε νὰ μποῦμε⁹³.

149. Αὐτὰ τὰ λέμε, ὅχι γιατί ἀποκλείομε τὰ μέλλοντα, οὔτε καὶ γιατί ἐδῶ εἶναι ἡ καθολικὴ ἀνταπόδοση, ἀλλὰ γιατί πρέπει πρῶτα νὰ ἔχομε τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νὰ ἐνεργεῖ μέσα στὴν καρδιά μας καὶ ἔτσι κατὰ ἀναλογία νὰ μποῦμε στὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Τοῦτο φανερώνοντας καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε: «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μέσα σας»⁹⁴. Αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε: «Ἡ πίστη εἶναι ἡ πραγματικότητα αὐτῶν ποὺ ἐλπίζομε»⁹⁵, καὶ: «Ἐτσι καὶ σεῖς τρέχετε γιὰ νὰ κερδίσετε»⁹⁶ καὶ πάλι: «Νὰ δοκιμάζετε τὸν ἑαυτὸ σας ἂν στέκεστε στὴν πίστη· ἡ δὲν γνωρίζετε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατοικεῖ μέσα σας; Ἄν ὅχι, τότε εἰστε ἄξιοι ἀποδοκιμασίας»⁹⁷.

150. Ἐκεῖνος ποὺ γνώρισε τὴν ἀλήθεια δὲν ἀντιστέκεται στὰ θλιβερά περιστατικά, γιατί γνωρίζει ὅτι ὁδηγοῦν τὸν ἄνθρωπο στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

151. Οἱ παλιές ἁμαρτίες, ὅταν τὶς φέρνει κανεὶς στὸ νοῦ του μία πρὸς μία, βλάπτουν ἐκείνον ποὺ ἔχει καλὴ ἐλπίδα στὸ Θεό. Γιατὶ ὅταν ξαναγυρῶν μὲ λύπη, ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐλπίδα. Ὅταν μᾶς ἔρθουν οἱ εἰκόνες τους χωρὶς λύπη, βάζουν μέσα στὴ ψυχὴ τὸν παλιὸ μολυσμὸ.

152. Ὅταν ὁ νοῦς ἀρνηθεῖ ὁλότελα τὸν ἑαυτὸ του καὶ κρατήσῃ σταθερὰ τὴν ἐλπίδα, τότε ὁ ἐχθρὸς μὲ τὴν πρόφαση δῆθεν τῆς ἐξομολογήσεως παριστάνει μὲ εἰκόνες ἀκριβῶς τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διαπράχθηκαν, μὲ σκοπὸ νὰ ξαναζωντανέψῃ τὰ πάθη ποὺ λησμονήθηκαν μὲ τὴν χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βλάψῃ κρυφὰ τὸν ἄνθρωπο. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸς καὶ μισεῖ τὰ πάθη, κατ' ἀνάγκην θὰ σκοτιστεῖ καὶ θὰ πέσει σὲ σύγχυση γιὰ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματά του. Ἄν μάλιστα εἶναι ἀκόμη στὴν καταχνιά καὶ στὴν ἀγάπη τῆς ἡδονῆς, θὰ μεταφερθεῖ στὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ θὰ ἀσχολεθεῖ μὲ ἐμπάθεια μὲ τὶς προσβολές τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε ἡ μνήμη αὐτῆ θ' ἀποδειχτεῖ σύνδεσμος μὲ τὰ προηγούμενα καὶ ὅχι ἐξομολόγηση.

153. Ἄν θέλεις νὰ προσφέρεις στὸ Θεὸ ἀκαταδίκαστη ἐξομολόγηση, μὴν ἀναφέρεις ἕνα-ἕνα τὰ παραστρατήματα, ἀλλὰ νὰ ὑπομένεις μὲ γενναϊότητα τὶς συνέπειές τους.

154. Τὰ λυπηρὰ καὶ δυσάρεστα ἔρχονται ἐξαιτίας τῶν ἁμαρτιῶν ποὺ κάναμε πρωτύτερα καὶ φέρνουν μαζί τους ὅ,τι πρέπει γιὰ κάθε ἁμαρτία.

155. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γνώση καὶ γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, ἐξομολογεῖται στὸ Θεὸ ὅχι μὲ τὴν ἀνάμνηση ἐκείνων ποὺ ἔπραξε, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν θλιβερῶν ποὺ τοῦ ἔρχονται.

92. Ματθ. 18, 21.

93. Ἐβρ. 4, 11.

94. Λουκ. 17, 21.

95. Ἐβρ. 11, 1.

96. Α' Κορ. 9, 24.

97. Β' Κορ. 13, 5.

156. Ὅταν ἀποβάλλεις τοὺς σωματικούς κόπους καὶ τὴν ἐξουδένωση, μὴ λές ὅτι θὰ μετανοήσεις μὲ ἄλλες ἀρετές. Γιατί ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀναισθησία, ἀπὸ τὴ φύση τους δουλεύουν στὴν ἁμαρτία ἀκόμη καὶ μὲ εὐλογες προφάσεις.

157. Ὅπως τὶς ἀρετὲς τὶς γεννοῦν κόποι καὶ καταφρονήσεις καὶ ὕβρεις, ἔτσι καὶ τὶς κακίες τὶς γεννοῦν ἡδονὲς καὶ κενοδοξίες.

158. Κάθε σωματικὴ ἡδονὴ προέρχεται ἀπὸ προηγούμενη ἀνάπαυση. Τὴν ἀνάπαυση πάλι τὴ γεννᾷ ἡ ἀπιστία.

159. Ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἁμαρτίας, δὲν μπορεῖ μόνος του νὰ νικήσει τὸ σαρκικὸ φρόνημα, γιατί ἔχει τὸν ἐρεθισμό ἀκατάπαυστο καὶ ἐγκατεστημένο μέσα στὰ μέλη του.

160. Ὅσοι εἶναι ἐμπαθεῖς πρέπει νὰ προσεύχονται καὶ νὰ ὑποτάσσονται, ἐπειδὴ μόλις μποροῦν μὲ βοήθεια νὰ πολεμήσουν τὶς κακὲς συνήθειες τῶν περασμένων ἁμαρτιῶν τους.

161. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται μὲ ὑποταγὴ καὶ προσευχὴ ἐναντίον τοῦ σαρκικοῦ θελήματος, εἶναι ἀγωνιστὴς ποὺ μεταχειρίζεται καλὴ μέθοδο, ἐκδηλώνοντας τὸ νοητὸ πόλεμο μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

162. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐγκαταλείπει τὸ θέλημά του γιὰ χάρη τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, πεδικλώνεται στὰ δικά του ἔργα καὶ γίνεται ὑπόδουλος τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων.

163. Ὅταν δεῖς δύο κακοὺς νὰ ἔχουν ἀγάπη ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον, νὰ γνωρίζεις ὅτι ὁ ἓνας βοηθεῖ στὰ κακὰ θελήματα τοῦ ἄλλου.

164. Ὁ ὑπερήφανος καὶ ὁ κενοδόξος εὐχαρίστως κάνουν ἀνταλλαγὴ μεταξὺ τους. Ὁ ὑπερήφανος ἐπαινεῖ τὸν κενοδόξο ἐπειδὴ τοῦ φέρεται δουλικά, ἐνῶ ὁ κενοδόξος ἐκθειάζει τὸν ὑπερήφανο ποὺ τὸν ἐπαινεῖ συνεχῶς.

165. Ὁ ἀκροατὴς ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη προμηθεύεται ὠφέλεια. Ὅταν ἀναγνωρίζεται γιὰ τὸ ἀγαθό, γίνεται προθυμότερος. Ὅταν ἐλέγχεται γιὰ τὸ κακό, ἀναγκάζεται νὰ μετανοεῖ. Πρέπει σύμφωνα μὲ τὴν πρόδοό μας νὰ ἔχομε τὸ βίο, καὶ σύμφωνα μὲ τὸ βίο ὀφειλομε νὰ προσφέρομε στὸ Θεὸ τὶς προσευχὲς μας.

166. Καλὸ εἶναι νὰ τηροῦμε τὴν κυριότερη ἐντολὴ καὶ γιὰ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ φροντίζομε ἢ νὰ προσευχόμαστε, ἀλλὰ μόνον νὰ ζητοῦμε τὴ Βασιλεία καὶ τὸ λόγος τοῦ Θεοῦ⁹⁸. Ἄν ὅμως ἀκόμη φροντίζομε γιὰ κάθε μία ἀνάγκη, ὀφειλομε καὶ γιὰ κάθε μία νὰ προσευχόμαστε. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ χωρὶς προσευχὴ κάνει κάτι ἢ φροντίζει, δὲν εὐδοκιμεῖ. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ εἶπε ὁ Κύριος: «Δίχως ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»⁹⁹.

167. Ἐκεῖνον ποὺ παραβλέπει τὴν ἐντολὴ τῆς προσευχῆς, χειρότερες παρακαοὲς τὸν περιμένουν, καὶ ἡ μιὰ στὴν ἄλλη τὸν παραδίνει σὰν δεσμώτη.

168. Ἐκεῖνος ποὺ παραδέχεται τὰ παρόντα θλιβερά γιὰ χάρη τῆς ἀνα-

98. Ματθ. 6, 33.

99. Ἰω. 15, 5.

μονῆς τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἔχει βρεῖ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας. Καὶ εὐκολα θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ ἀπὸ τὴ λύπη.

169. Ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾷ τὴν κακουχία καὶ τὴν περιφρόνηση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, βαδίζει τὸν ἀποστολικὸ δρόμο, σηκώνοντας τὸν σταυρὸ καὶ δεμένος μὲ ἀλυσίδα¹⁰⁰. Ἐκεῖνος ποὺ χωρὶς αὐτὰ προσπαθεῖ νὰ προσέχει στὴν καρδιά του, πλανᾶται καὶ πέφτει σὲ παγίδες τοῦ διαβόλου¹⁰¹.

170. Οὔτε τοὺς κακοὺς λογισμοὺς χωρὶς ἀπὸ τὶς αἰτίες τους, οὔτε τὶς αἰτίες χωρὶς ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς μπορούμε νὰ νικήσομε. Γιατί ὅταν τὸ ἓνα μόνον μέρος ἀποβάλομε, σὲ λίγο, μέσω τοῦ ἄλλου, πηγαίνομε καὶ στὰ δύο.

171. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ φόβο νὰ μὴ κακοπαθήσει ἢ ἐξαιτίας ὀνειδισμοῦ φιλονικεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ἐδῶ μὲ συμφορὲς περισσότερο κακοπαθεῖ ἢ στὸν μέλλοντα αἰῶνα κολάζεται ἀνελέητα.

172. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀποκλείσει κάθε κακὸ συμβάν, ὀφείλει μὲ τὴν προσευχὴ νὰ κάνει μιὰ σχετικὴ συναλλαγὴ μὲ τὸ Θεό. Νὰ κρατᾷ μέσα στὸ νοῦ του τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύναμη νὰ παραβλέπει τὴ φροντίδα τῶν αἰσθητῶν.

173. Ὅταν ὁ διάβολος βρεῖ τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀσχολεῖται χωρὶς ἀνάγκη μὲ τὰ σωματικά, πρῶτα τοῦ ἀφαιρεῖ τὴ γνώση τῶν θείων. Κατόπιν καὶ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, τὴν κόβει σὰν κεφάλι.

174. Ἄν ποτὲ ἀξιωθεῖς καὶ πάρεις ὀχυρὸ τόπο τῆς προσευχῆς, τότε μὴν παραδέχεσαι τὴ γνώση τῶν πραγμάτων ποὺ σοῦ προσφέρει ὁ ἐχθρός, γιὰ νὰ μὴ χάσεις τὸ μεγαλύτερο καλὸ. Ἐπειδὴ εἶναι καλύτερο μὲ τὰ βέλη τῆς προσευχῆς νὰ τὸν κατατοξεύσεις ἀποκλεισμένο στὰ χαμηλά, παρὰ νὰ συναναστρέφεις αὐτὸν ποὺ μᾶς προσφέρει τὰ φαῦλα καὶ μηχανεύεται νὰ μᾶς ἀποσπάσει ἀπὸ τὴν ἐναντίον του δέηση.

175. Ἡ γνώση τῶν πραγμάτων, σὲ ὥρες πειρασμοῦ ἢ ἀκηδίας ὠφελεῖ τὸν ἄνθρωπο, σὲ ὥρες ὅμως προσευχῆς συνήθως τὸν βλάπτει.

176. Ἄν σοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ διδάσκεις καὶ δὲ σὲ ἀκοῦνε, νὰ θλίβεσαι νοερὰ χωρὶς νὰ ταράζεις φανερά. Γιατί ὅταν θλίβεσαι, δὲ θὰ καταδικαστεῖς μαζί μὲ αὐτὸν ποὺ παρακούει. Ἄν ὅμως ταράζεσαι, θὰ ἔχεις πειρασμὸ στὸ ἴδιο πράγμα.

177. Ὅταν διδάσκεις καὶ ἐξηγεῖς, μὴν κρύψεις τὰ πρόποντα ἀπὸ τοὺς παρόντες. Τὰ κόσμια καὶ εὐπρεπὴ νὰ τὰ πεῖς καθαρότερα, τὰ σκληρὰ μὲ ὑπαινιγμούς.

178. Ἐκεῖνου ποὺ δὲν εἶναι στὴν ὑποταγὴ σου μὴν τοῦ πεῖς τὸ σφάλμα κατὰ πρόσωπο. Γιατί αὐτὸ εἶναι δικαίωμα ἐξουσίας μᾶλλον, παρὰ συμβουλῆς.

179. Ἐκεῖνα ποὺ λέγονται στὸν πληθυντικὸ, γίνονται σὲ ὅλους ὠφέλι-

100. Πράξ. 28, 20.

101. Α' Τιμ. 6, 9.

μα, γιατί παρουσιάζονται στὸν καθένα σὰν τὸ περιεχόμενο τῆς συνειδήσεώς του.

180. Ἐκεῖνος ποὺ ὁμιλεῖ ὀρθά, ὀφείλει νὰ πιστεύει ὅτι παραλαμβάνει ἀπὸ τὸ Θεὸ τὰ λόγια. Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι αὐτοῦ ποὺ μιλά, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐνεργεῖ.

181. Μ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχεις ὁμολογία ὑποταγῆς τους, μὴ φιλονεικεῖς μαζί τους, ὅταν ἀντιστέκονται στὴν ἀλήθεια, γιὰ νὰ μὴ διεγείρεις μίσος, ὅπως λέει ἡ Γραφή¹⁰².

182. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποχωρεῖ στὸν ὑποτακτικό του ὅταν φέρνει ἀντιρρήσεις ποὺ δὲν πρέπει, τὸν παραπλανᾷ σ' αὐτὸ τὸ πράγμα καὶ τὸν προετοιμάζει νὰ παραβαίνει τὶς ὑποσχέσεις τῆς ὑποταγῆς.

183. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ φόβο Θεοῦ συμβουλεύει ἢ τιμωρεῖ ὅποιον ἁμαρτάνει, προξενεῖ στὸν ἑαυτό του τὴν ἀντίθετη ἀπὸ τὸ σφάλμα ἀρετή. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μνησικακεῖ καὶ ἀπὸ κακία ἐπιπλήττει καὶ ὑβρίζει, περιπίπτει στὸ ἴδιο πάθος σύμφωνα μὲ τὸν πνευματικὸ νόμο.

184. Ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε καλὰ τὸ νόμο, φοβᾶται τὸ νομοθέτη. Κι ἐπειδὴ τὸν φοβᾶται, ἀποφεύγει κάθε κακό.

185. Μὴ γίνεις διπρόσωπος, ἀλλίως δηλ. στὰ λόγια καὶ ἀλλίως στὴ συνειδήση. Τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν ἡ Γραφή τὸν θέτει κάτω ἀπὸ κατάρρα¹⁰³.

186. Ὑπάρχει ὁ εἰλικρινὴς ποὺ λέει τὴν ἀλήθεια καὶ οἱ ἀνόητοι τὸν μισοῦν, κατὰ τὸν Ἀπόστολο¹⁰⁴. Καὶ ὑπάρχει ἄλλος ποὺ ὑποκρίνεται καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἀγαποῦν. Ὅμως καμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἀνταποδόσεις δὲν κρατάει πολὺ καιρό, γιατί ὁ Κύριος ἀποδίδει στὴν ὥρα του στὸν καθένα τὸ πρέπον.

187. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀποφύγει τὰ μελλοντικὰ λυπηρά, ὀφείλει νὰ ὑποφέρει μ' εὐχαρίστηση τὰ παρόντα. Καὶ ἔτσι ἀνταλλάσσοντας νοερὰ τὸ ξ-να πράγμα μὲ τὸ ἄλλο, μὲ μικρὲς θλίψεις θὰ ξεφύγει μεγάλες τιμωρίες.

188. Βάλε ἀσφάλεια στὰ λόγια σου γιὰ νὰ μὴν καυχθεῖς καὶ φύλαγε τὸ νοῦ σου νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι εἶσαι κάτι, γιὰ νὰ μὴν παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς καὶ πράξεις τὰ ἀντίθετα. Γιατί τὸ ἀγαθὸ δὲν κατορθώνεται ἀπὸ μόνον τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Παντεπόπτη Θεοῦ.

189. Ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος τὰ πάντα ἐπιβλέπει, ὅπως μᾶς δίνει τὶς ἀνταμοιβές ποὺ ἀξίζουν τὰ ἔργα μας, τὸ ἴδιο κάνει καὶ γιὰ τοὺς λογισμοὺς μας καὶ γιὰ τὶς ἐκούσιες σκέψεις μας.

190. Οἱ ἀκούσιοι λογισμοὶ ξεφυτρώνουν ἀπὸ προηγούμενη ἁμαρτία, οἱ ἐκούσιοι ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη θέλησή μας. Λοιπὸν, αἵτιοι τῶν πρώτων εἶναι οἱ δεῦτεροι.

191. Στὶς κακὲς σκέψεις ποὺ μᾶς ἔρχονται χωρὶς νὰ θέλομε, ἀκολουθεῖ λύπη. Γι' αὐτὸ καὶ σύντομα ἐξαφανίζονται. Σ' αὐτὲς ὅμως ποὺ μᾶς ἔρχον-

102. Παροιμ. 9, 8.

103. Σ. Σειρ. 28, 13.

104. Γαλ. 4, 16.

ται μὲ τὴν πρόθεσή μας, ἀκολουθεῖ χαρά, γι' αὐτὸ καὶ δύσκολα γλυτώνομε ἀπὸ αὐτὲς.

192. Ὁ φιλήδονος λυπᾶται στὶς κατηγορίες καὶ τὶς κακοπάθειες. Ὁ φιλόθεος στοὺς ἐπαίνους καὶ τὶς πλεονεξίες.

193. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὶς τιμωρίες τοῦ Θεοῦ, βαδίζει νοερὰ ξ-να δρόμο ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη γκρεμνοὺς καὶ ἀπὸ κάθε ἄνεμο εὐκόλα ἀναποδογυρίζεται. Ὅταν ἐπαινεῖται, καμαρώνει καὶ φουσκώνει· ὅταν τὸν κατηγοροῦν, πικραίνεται. Ὅταν τρώει καλὰ, γίνεται ἀσελγής· ὅταν κακοπαθεῖ, ὀδύρεται. Ὅταν ἐννοεῖ, ἐπιδεικνύεται· ὅταν δὲν ἐννοεῖ, προσποιεῖται. Ὅταν πλουτεῖ, ἀλαζονεύεται· ὅταν φτωχαίνει, ὑποκρίνεται. Ὅταν φάει ἄφθονα καὶ χορτάσει, γίνεται θρασύς· ὅταν νηστεύει, γίνεται κενόδοξος. Μὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἐλέγχουν, φιλονεικεῖ· ἐκείνους ποὺ τοῦ δίνουν συγγνώμη, τοὺς θεωρεῖ ἀνόητους.

194. Ἄν λοιπὸν δὲν λάβει ἀπὸ τὸν Χριστὸ κάποιος τὴ χάρη Του γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ γνώση τῆς ἀλήθειας καὶ φόβο Θεοῦ, ὅχι μόνον ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅσα λυπηρά τοῦ συμβαίνουν, τραυματίζεται σοβαρά.

195. Ὅταν θέλεις νὰ βρεῖς λύση σὲ πρόβλημα περίπλοκο, ψάξε γι' αὐτό, τί ἀρέσει στὸ Θεό, καὶ θὰ βρεῖς τὴ λύση τοῦ τὴν ὠφέλιμη.

196. Σ' ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ εὐαρεστεῖται ὁ Θεός, σ' αὐτὰ καὶ ὅλη ἡ κτίση ὑπηρετεῖ. Σ' ἐκεῖνα ποὺ ὁ Θεὸς ἀποστρέφεται, καὶ ἡ κτίση ἀντιστέκεται.

197. Ἐκεῖνος ποὺ ἀντιστέκεται στὰ λυπηρά συμβάντα, πολεμᾷ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζει τὴ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ τὰ παραδέχεται, γνωρίζοντας καλὰ γιατί ἔρχονται καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ προέρχονται, αὐτός, κατὰ τὴν Γραφή, ὑπομένει τὸν Κύριο¹⁰⁵.

198. Ὅταν σοῦ ἔρθει πειρασμός, θλίψη καὶ συμφορά, μὴ ζητᾷς γιατί καὶ μέσω τίνος ἦρθε. Ζήτησε νὰ τὸν ὑποφέρῃς μ' εὐχαρίστηση, χωρὶς λύπη καὶ χωρὶς μνησικακία.

199. Ξένο κακὸ δὲν μᾶς προσθέτει ἁμαρτία, ἂν ἐμεῖς δὲν τὸ παραδεχτοῦμε μὲ κακὲς σκέψεις.

200. Ἄν δὲ μπορούμε νὰ βροῦμε εὐκόλα ἄνθρωπο ποὺ εὐαρέστησε τὸ Θεὸ χωρὶς πειρασμοὺς, πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεὸ γιὰ ὅ,τι μᾶς συμβαίνει.

201. Ἄν δὲν ἀποτύγχανε ὁ Πέτρος στὸ νυχτερινὸ φάρμα¹⁰⁶, δὲ θὰ πετύχαινε στὸ φάρμα τῆς ἡμέρας. Καὶ ἂν δὲν πάθαινε τύφλωση στὰ μάτια ὁ Παῦλος¹⁰⁷, δὲν θὰ ἀνέβλεπε στὸ νοῦ. Καὶ ἂν ὁ Στέφανος δὲ δεχόταν συκοφαντία ὡς βλάσφημος, δὲ θὰ ἄνοιγαν οἱ οὐρανοὶ γιὰ νὰ δεῖ τὸ Θεό¹⁰⁸.

105. Ψαλμ. 26, 14.

106. Λουκ. 5, 5.

107. Πράξ. 9, 8.

108. Πράξ. 6, 13· 7, 56.

202. Ὅπως ἡ κατὰ Θεὸν ἐργασία λέγεται ἀρετή, ἔτσι καὶ ἡ ἀναπάντεχη θλίψη ὀνομάζεται πειρασμός.

203. Ὁ Θεὸς πείραζε τὸν Ἀβραάμ, δηλαδή τὸν στενοχωροῦσε πρὸς τὸ συμφέρον του κι ὅχι γιὰ νὰ μάθει τί εἶδους ἦταν, γιατί τὸν γνώριζε Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπαρξή τους· ἤθελε νὰ τοῦ δώσει ἀφορμὲς γιὰ τὴν τέλεια πίστη.

204. Κάθε θλίψη ἐλέγχει τὴν κλίση τοῦ θελήματος, ἂν κλίνει στὰ δεξιὰ ἢ στὰ ἀριστερά. Γι' αὐτὸ ἡ θλίψη ποὺ μᾶς συμβαίνει λέγεται πειρασμός, ἐπειδὴ παρέχει πείρα, δηλαδή φανερώνει στὸν θλιβόμενο τὰ κρυφὰ θελήματά του.

205. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀναγκάζει νὰ πολεμοῦμε τὴν κακία. Ὅταν ἐμεῖς πολεμοῦμε, τὴν πολεμεῖ ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀφανίζει.

206. Σοφία δὲν εἶναι μόνο νὰ γνωρίζομε μὲ φυσικὴ συνέπεια τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπομένομε σὰν δική μας τὴν πονηρία ἐκείνων ποὺ μᾶς ἀδικοῦν. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔμειναν στὴν πρώτη περίπτωση, φούσκωσαν ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἔφτασαν στὴ δεύτερη, ἀπόκτησαν ταπεινοφροσύνη.

207. Ἄν θέλεις νὰ μὴν πειράζεσαι ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, νὰ καταδέχεσαι ἐξουδένωση τῆς ψυχῆς σου καὶ θλίψη τῆς σάρκας τρυ. Κι αὐτὸ ὅχι σὲ μερικά, ἀλλὰ σὲ κάθε καιρὸ καὶ τόπο καὶ πράγμα.

208. Ἐκεῖνος ποὺ γυμνάζεται μὲ τὴ θέλησή του στὶς θλίψεις, δὲ θὰ κατακυριευτεῖ ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους πονηροὺς λογισμοὺς. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καταδέχεται τὰ πρῶτα, αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὰ δεύτερα καὶ χωρὶς νὰ θέλει.

209. Ὅταν ἀδικεῖσαι καὶ σκληραίνει ἡ καρδιά σου καὶ τὰ σπλάχνα σου, μὴ λυπᾶσαι, ἐπειδὴ αὐτὸ ἔγινε κατ' οἰκονομίαν, ἀλλὰ μὲ χαρὰ νὰ ἀνατρέψεις τοὺς λογισμοὺς ποὺ ξεσηκώνονται, γνωρίζοντας ὅτι μὲ τὸν ἀφανισμό τῶν λογισμῶν, μόλις αὐτοὶ ἐφανιστοῦν, ἀφανίζεται καὶ τὸ κακὸ. Ἄν ὅμως οἱ λογισμοὶ ἐξακολουθοῦν ἀδιάκοπα, τότε καὶ τὸ κακὸ μεγαλώνει.

210. Χωρὶς συντριβὴ καρδιάς εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν κακία. Δίνει συντριβὴ στὴν καρδιά ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ τὰ τρία αὐτά: ὕπνο, τροφή καὶ σωματικὴ ἀνάπαυση. Ἡ ἀφθονία αὐτῶν φέρνει τρυφή καὶ ἡδονικὴ ζωὴ, καὶ αὐτὰ δέχονται τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ εἶναι ἀντίθετα στὴν προσευχὴ καὶ στὴν πρέπουσα διακονία.

211. Ἄν σοῦ ἔλαχε νὰ διατάξεις ἀδελφούς, φύλαγε τὴν τάξη σου καὶ μὴ σωπάσεις καὶ δὲν πεῖς τὰ δέοντα, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀντιλέγοντες. Καὶ ἂν ὑπακούουν, θὰ ἔχεις μισθὸ γιὰ τὴν ἀρετὴ τους. Ἄν παρακούουν, πάντως νὰ τοὺς συγχωρήσεις καὶ θὰ λάβεις τὰ ἴσα ἀπὸ Αὐτὸν ποὺ εἶπε: «Συγχωρεῖστε, καὶ θὰ συγχωρηθεῖτε»¹⁰⁹.

109. Ματθ. 6, 14.

212. Μὲ πανήγυρη μοιάζει κάθε θλίψη. Ἐκεῖνος ποὺ ξέρει νὰ ἐμπορεύεται, θὰ κερδίσει πολλά. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ξέρει, ζημιώνεται.

213. Ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὑπακούει μὲ τὸ πρῶτο, μὴν τὸν βιάζεις μὲ φιλονεικία, ἀλλὰ τὸ κέρδος ποὺ ἔχασε ἐκεῖνος, κέρδισέ το ἐσύ· γιατί περισσότερο ἀπὸ τὴ διόρθωση ἐκείνου, θὰ σὲ ὠφελήσει ἡ ἀνεξικακία σου.

214. Ὅταν ἡ βλάβη τοῦ ἐνὸς ἀφορᾷ σὲ πολλούς, τότε δὲν πρέπει νὰ μακροθυμεῖς οὔτε νὰ ζητεῖς τὸ συμφέρον σου, ἀλλὰ τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀφορᾷ σὲ πολλούς εἶναι πιὸ ὠφέλιμη ἀπὸ τὴν ἀρετὴ ποὺ ἀφορᾷ σὲ ἓναν.

215. Ἄν κανεὶς πέσει σὲ ὁποιαδήποτε ἁμαρτία καὶ δὲν λυπηθεῖ ἀνάλογα μὲ τὸ σφάλμα, εὐκολα πάλι ἐφέτει στὸ ἴδιο δίχτυ.

216. Ὅπως τὸ λιοντάρι δὲν πλησιάζει μὲ φιλικὰ αἰσθήματα τὸ δαμάλι, ἔτσι ἡ ἀναισχυντία δὲ δέχεται εὐχάριστα τὴ λύπη γιὰ τὶς ἁμαρτίες.

217. Ὅπως λύκος μὲ πρόβατο δὲν συνέρχονται γιὰ νὰ τεκνοποιήσουν, ἔτσι ὁ χορτασμός δὲ συνέρχεται μὲ τὸν πόνο τῆς καρδιάς γιὰ νὰ γεννήσουν ἀρετές.

218. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πόνο καὶ λύπη κατὰ Θεόν, ἂν δὲν ἀγαπήσει πρωτύτερα τὶς αἰτίες τους.

219. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἔλεγχος γιὰ τὰ σφάλματά μας προξενοῦν λύπη. Ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγρυπνία συντροφιάζουν μὲ τὸν πόνο.

220. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν διδάσκεται ἀπὸ τὶς ἐντολὲς καὶ τὶς συμβουλὲς τῆς Γραφῆς θὰ χτυπηθεῖ μὲ μᾶστιγα ἀλόγου καὶ κεντρὶ τοῦ ὄνου¹¹⁰. Ἄν δὲν τὰ δεχτεῖ κι αὐτά, τότε μὲ φίμωτρο καὶ χαλινάρι θὰ σφιχτεῖ ἀπὸ τὸ λαιμό¹¹¹.

221. Ἐκεῖνος ποὺ εὐκολα νικιέται ἀπὸ τὰ μικρά, ἐξ ἀνάγκης ἔχει ὑποδουλωθεῖ καὶ στὰ μεγάλα. Ἐκεῖνος ποὺ καταφρονεῖ τὰ μικρά, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου θὰ ἀντισταθεῖ στὰ μεγάλα.

222. Μὴν προσπαθεῖς μὲ ἐλέγχους νὰ ὠφελήσεις ἐκεῖνον ποὺ καυχίεται γιὰ ἀρετές. Γιατὶ ὁ ἴδιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ καὶ τὴν ἐπίδειξη καὶ τὴν ἀλήθεια.

223. Κάθε λόγος τοῦ Χριστοῦ φανερώνει ἔλεος καὶ δικαιοσύνη καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ· τούτων τὴ δύναμη βάζει μέσω τῆς ἀκοῆς στὶς ψυχὰς ὅσων ἀκοῦν μ' εὐχαρίστηση. Γι' αὐτό, οἱ ἀνελεήμονες καὶ ἄδικοι ποὺ τὸν ἄκουσαν μὲ δυσἀρέσκεια, δὲν μπόρεσαν νὰ ἐννοήσουν τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ Διδάσκαλο τὸν σταύρωσαν. Ἄς προσέξομε λοιπὸν κι ἐμεῖς ἂν ἀκούμε μ' εὐχαρίστηση. Γιατὶ ὁ Ἰδιος εἶπε: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ θὰ φυλάξει τὶς ἐντολές μου· θὰ τὸν ἀγαπήσει ὁ Πατέρας μου, θὰ τὸν ἀγαπήσω κι ἐγὼ καὶ θὰ τοῦ φανερώσω τὸν ἑαυτὸ μου»¹¹². Βλέπεις πῶς ἔκρυψε μέσα στὶς ἐντολὲς τῆ

110. Παροιμ. 26, 3.

111. Ψαλμ. 31, 9.

112. Ἰω. 14, 21.

φανέρωσή Του; Ἀπ' ὅλες λοιπὸν τίς ἀρετές, ἐκεῖνη ποὺ τίς περιλαμβάνει ὅλες εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὴν ἡσυχία τῶν λογισμῶν.

224. Τὸ γνωρίζει αὐτὸ ὁ Κύριος καὶ μᾶς παραγγέλλει: «Μὴ φροντίζετε γιὰ τὸ αὖριο»¹¹³. Καὶ εἶναι σωστό· γιατί ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν μέριμνα τῆς ὕλης, πῶς θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς; Κι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ λογισμοὺς, πῶς θὰ δεῖ πραγματικὴ τὴν ἁμαρτία ποὺ σκεπάζουν οἱ λογισμοί; Αὐτὴ εἶναι σκοτάδι καὶ ὁμίχλη τῆς ψυχῆς, ποὺ προῆλθε ἀπὸ πονηρὲς σκέψεις καὶ πράξεις. Ὁ διάβολος πειράζει μὲ προσβολὲς πονηρῶν λογισμῶν, δὲ βιάζει ὅμως ἀλλὰ ὑποδεικνύει τὴν ἀρχή. Ὁ ἄνθρωπος μὲ φιληδονία καὶ κενοδοξία εὐχαρίστως ἀνταποκρίνεται· γιατί ἂν καὶ δὲν ἤθελε ἀπὸ διάκριση, ἀλλὰ στὴν πράξη εὐχαριστιόταν καὶ παραδεχόταν. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶδε τὴν καθολικὴ (γενικὴ) ἁμαρτία, πότε θὰ παρακαλέσει νὰ ἀπαλλαχτεῖ ἀπὸ αὐτήν; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καθάριστηκε, πῶς θὰ βρεῖ τὸν τόπο τῆς καθαρῆς φύσεως; Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸν βρῆκε, πῶς θὰ δεῖ τὸν ἐσωτερικότερο οἶκο τοῦ Χριστοῦ; Ἀφοῦ εἴμαστε οἶκος Θεοῦ κατὰ τὸν προφητικὸ καὶ εὐαγγελικὸ λόγο καὶ τὸν ἀποστολικό¹¹⁴.

225. Πρέπει λοιπὸν ἀκολουθώντας αὐτὰ ποὺ εἴπαμε παραπάνω, νὰ ζητήσουμε νὰ βροῦμε τὸν οἶκο, καὶ μὲ προσευχὴ νὰ ἐπιμένουμε νὰ «αὐτοῦμε», ὥστε ἡ τῶρα ἡ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μας νὰ μᾶς ἀνοίξει ὁ Κύριος καὶ νὰ μὴ μᾶς πεῖ ἐπειδὴ ἀμελήσαμε, «Δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῦ εἴστε»¹¹⁵. Ὅχι μόνο χρεωστοῦμε νὰ ζητήσουμε καὶ νὰ λάβουμε, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι λάβουμε νὰ φυλάξουμε. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ τὸ ἔχασαν, ἀφοῦ τὸ ἔλαβαν. Γι' αὐτό, τῶν πραγμάτων ποὺ προείπαμε, φιλὴ γνώση ἢ καὶ τυχαία πείρα, ἴσως καὶ ὀφθαλμοὶ καὶ νέοι κατέχουν. Τὴν ἐργασία ὅμως τὴν ὑπομονετικὴ καὶ ἐπίμονη, μόλις διαθέτουν οἱ εὐλαβεῖς καὶ πολυπείροι γέροντες, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἀπροσεξία πολλὰς φορὲς τὴν ἔχασαν καὶ μὲ ἐκούσιους κόπους τὴν ἀναζητήσαν καὶ τὴν βρῆκαν. Αὐτὸ καὶ ἐμεῖς νὰ μὴν παύουμε νὰ κάνουμε μέχρις ὅτου τὴν ἀποκτήσουμε μόνιμα.

226. Αὐτὲς τίς λίγες ἐντολὲς τοῦ Πνευματικοῦ Νόμου ξεχωρίσαμε ἀπὸ τίς πολλές. Αὐτὲς καὶ ὁ μέγας Ψαλμωδὸς¹¹⁶ προτρέπει ἀκατάπαυστα νὰ μαθαίνομε καὶ νὰ πράττομε ὅσοι συνεχῶς ψάλλομε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ. Σ' Αὐτὸν ἀνῆκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνηση, τῶρα καὶ στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

113. Ματθ. 6, 34.

115. Λουκ. 13, 25.

114. Ἰω. 14, 23· Α' Κορ. 3, 16· Ἑβρ. 3, 6.

116. Ψαλμ. 1, 2 κ.ά.

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μονάζοντα Νικόλαο

Ἐπειδὴ ἀπὸ καιρὸ ἦσουν πολὺ ἀπασχολημένος μὲ τὴ σωτηρία σου καὶ ἡ φροντίδα σου ἦταν πολλή γιὰ τὴ ζωὴ τὴ σύμφωνη μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἦρθες σὲ μένα καὶ μοῦ ἔλεγες τὰ δικά σου, μὲ ποιοὺς κόπους καὶ πόθο φλογερὸ εἶχες σκοπὸ νὰ προσκολληθεῖς στὸν Κύριο, μὲ ζωὴ αὐστηρή, μὲ ἐγκράτεια καὶ κάθε κακοπάθεια, ἀγωνιζόμενος μὲ ἀγρυπνία πολλή καὶ ἐπίμονη καὶ συνεχὴ προσευχή. Καὶ ποιοὶ πόλεμοι, μοῦ ἔλεγες, καὶ σμήνη ἀπὸ σαρκικὰ πάθη ἀνασυντάσσονται μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ξεσηκώνονται κατὰ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας¹¹⁷ ποὺ ἐναντιώνεται καὶ μάχεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ μας. Περισσότερο ἀπ' ὅλα θρηνοῦσες γιατί σ' ἐνοχλοῦσε τὸ πάθος τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ ζητοῦσες ἀπὸ μένα κάποια μέθοδο καὶ συμβουλή, μὲ ποιοὺς ἀγῶνες καὶ κόπους θὰ μπορούσες νὰ κατανικήσεις τὰ καταστρεπτικὰ αὐτὰ πάθη. Καὶ τότε, ὅσο ἦταν δυνατό, συμβούλεψα προσωπικὰ τὴν ἀγάπη σου, ἐκθέτοντάς σου τὰ ψυχωφελῆ νοήματα, τίς σκέψεις καὶ τὰ φρονήματα. Καὶ σοῦ εἶπα τότε μὲ ποιοὺς κόπους καὶ ἐπιμονὴ ἀσκητικὴ καὶ σύνεση καὶ γνώση λογικὴ σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο ἂν ζήσει ἡ ψυχὴ, μὲ πίστη καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάριτος, μπορεῖ νὰ νικήσει τίς κακίες ποὺ ἀναβλύζουν μέσα μας καὶ μάλιστα τίς κακίες ποὺ εἴπαμε παραπάνω.

Ἐναντίον ἐκείνων τῶν παθῶν ποὺ ἔδωσαν ἀπὸ τὴν προηγούμενη συνήθεια σ' αὐτὰ τὴν ποιότητά τους στὴν ψυχὴ ποὺ ὅπως εἶναι ἐπόμενο παρασύρεται περισσότερο ἀπὸ αὐτά, ἐναντίον αὐτῶν τῶν παθῶν ὀφείλει ἡ ψυχὴ νὰ ἀγωνιστεῖ μὲ μεγαλύτερη ἔνταση καὶ ἀκατάπαυστα, ἕως ὅτου ὑποτάξει τίς σαρκικὲς καὶ παράλογες ἐπιθυμίες τῆς καρδιᾶς, στίς ὁποῖες προηγουμένως παρασυρόταν καὶ ὑποτασσόταν καὶ γινόταν αἰχμάλωτὴ τους μὲ τὴ συνεχὴ ὑπενθύμιση καὶ κακὴ μελέτη τῶν λογισμῶν καὶ τὴν ἐσωτερικὴ συγκατάθεση τῶν σκέψεων. Σωματικὰ λοιπὸν ἀπομακρύνθηκα ἀπὸ σένα στὸ πρόσωπο μόνο, ὅχι ὅμως καὶ στὴν καρδιά¹¹⁸, καὶ πῆγα στὴν ἔρημο κοντὰ στοὺς ἀληθινούς ἐργάτες καὶ πολεμιστὲς τοῦ Χριστοῦ, μὲ σκοπὸ καὶ ἐγώ, ἔστω καὶ λίγο, νὰ ἀγωνιστῶ καὶ νὰ συμπολεμήσω μὲ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων σαρκικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἀντιπαρατάσσονται γενναῖα ἐναντίον τῶν παθῶν, καὶ νὰ ἀποβάλω τὴν ὀκνηρία καὶ ν' ἀπορρίψω τὴν ἀμέλεια ἀπὸ πάνω μου καὶ νὰ πάρω ἐπάνω μου κάθε φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια, ἐπειδὴ βιαζόμουν νὰ εὐαρεστήσω τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ μὲ προθυμία στέλνω γραπτὴ ψυχωφελὴ νοουθεσία σ' ἐσένα ποὺ εἶσαι ἀληθινὸς καὶ γνήσιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸ σκοπὸ, ὅσα σοῦ ἔλεγα τότε πρόσωπο μὲ πρόσω-

117. Ρωμ. 7, 23.

118. Α' Θεσ. 2, 17.

πο, διατυπωμένα τώρα πιὸ σύντομα στὴ μικρὴ συμβουλευτικὴ ἐπιστολή, νὰ τὰ διαβάσεις μ' ἐπιμέλεια σὰν νὰ εἶμαι παρὼν καὶ νὰ ὠφεληθεῖς πνευματικά.

Λοιπὸν τὴν ἀρχὴ τῆς κατὰ Θεὸν ὠφέλειάς σου, παιδί μου, ὀφείλεις νὰ τὴν κάνεις ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο: πρέπει νὰ μελετᾷς καὶ νὰ συλλογίζεσαι ἀκατάπαυστα χωρὶς ποτὲ νὰ ξεχνᾷς, ὅλες τὶς οἰκονομίες (τὶς διευθετήσεις καὶ τοὺς μυστηριώδεις τρόπους τῆς θείας βουλῆς) καὶ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔκανε κι ἐξακολουθεῖ νὰ σοῦ κάνει ὁ Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου· ὅχι τυλιγμένος ἀπὸ τὴ λήθη ποὺ προκαλεῖ ἡ κακία ἢ ἐξαιτίας τῆς ραθυμίας νὰ ξεχνᾷς τὶς πολλὰ καὶ μεγάλα πρὸς ἐσένα εὐεργεσίες Του, καὶ ἔτσι νὰ περνᾷς τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ σου χωρὶς ὠφέλιμα ἔργα καὶ χωρὶς εὐχαριστία. Ἐπειδὴ οἱ ἀκατάπαυστες αὐτὲς ἐνθυμήσεις τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, κεντοῦν σὰν τὸ σουβλὶ τὴν καρδιά καὶ τὴν παρακινοῦν σὲ ἐξομολόγηση καὶ δοξολογία, σὲ ταπεινώση, σὲ εὐχαριστία μὲ συντριβὴ ψυχῆς, σὲ κάθε ἀγαθὴ ἀπασχόληση, σὲ προθυμία γιὰ νὰ ἀνταποδώσει τὶς εὐεργεσίες πρὸς τὸ Θεὸ μὲ τρόπους καὶ ἥθη ἀγαθὰ καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀρετὴ ποὺ εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ θέλημά Του· καὶ τὴν κάνουν νὰ μελετᾷ πάντοτε τὸν προφητικὸ λόγο: «Τί θὰ ἀνταποδώσω στὸν Κύριο γιὰ ὅλα, μὲ ὅσα μ' ἔχει εὐεργετήσει;»¹¹⁹

Ἄς ἀναλογιστεῖ ὁ ἄνθρωπος τὶς εὐεργεσίες τοῦ φιλάνθρωπου Θεοῦ ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς γεννήσεως, ἢ ἀπὸ πόσους κινδύνους γλύτωσε, σὲ πόσες ἁμαρτίες ἔπεσε καὶ σὲ πόσες παραβάσεις γλίστρησε θεληματικά, καὶ ἐντούτοις δὲν τὸν παρέδωσε γιὰ ἀπώλεια καὶ θάνατο, σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιο, στὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ τὸν ἐξαπάτησαν, ἀλλὰ τὸν διαφύλαξε μακρόθυμα ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, παραβλέποντας τὶς ἁμαρτίες του, περιμένοντας τὴν ἐπιστροφή του. Καὶ ἐνῶ ἡ ψυχὴ του δούλευε μὲ τὰ πάθη τῆς θεληματικῆς στὰ ἐχθρικά καὶ πονηρὰ πνεύματα, Αὐτὸς τὸν διέτρεφε, τὸν σκέπαζε καὶ τὸν προστάτευε, προνοώντας μὲ κάθε τρόπο γι' αὐτόν. Καὶ τέλος ἔβαλε μέσα του ἀγαθὴ κλίση καὶ τὸν ὁδήγησε σὲ ὁδὸ σωτηρίας καὶ ἔβαλε στὴν καρδιά του ἔρωτα ἀσκητικοῦ βίου καὶ τὸν δυνάμωσε, ὥστε ν' ἀφήσει μὲ χαρὰ τὸν κόσμο καὶ ὅλη τὴν ἀπάτη τοῦ κόσμου καὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, καὶ τὸν καταστόλισε μὲ τὸ ἀγγελικὸ σχῆμα τῆς ἀσκητικῆς τάξεως, καὶ προετοίμασε τὰ πράγματα ὥστε νὰ γίνῃ δεκτὸς σὲ ἀδελφότητα ἀγίων ἀνδρῶν.

Ποιὸς λοιπὸν, ἂν εἶναι εὐσυνείδητος καὶ τὰ συλλογίζεται αὐτά, δὲ θὰ βρίσκεται πάντοτε σὲ συντριβὴ καρδιάς; Καὶ ἀφοῦ ἔχει τόσες προηγούμενες εὐεργεσίες σὰν ἐνέχυρα, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχει πράξει κανένα ἀγαθόν, δὲν θὰ ἔχει πάντοτε βέβαιη ἐλπίδα; Θὰ ἔχει βέβαιη ἐλπίδα, γιατί θὰ σκέφτεται: «Ἐγὼ κανένα καλὸ δὲν ἔκανα ἀλλὰ ἀντίθετα ἔχω ἁμαρτήσῃ πολὺ ἐνώπιόν Του μὲ σαρκικὰς ἁμαρτίες καὶ πολλὰς ἄλλες κακίες· ὥστόσο δὲ μοῦ φέρθηκε ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνομίες μου, οὔτε μοῦ ἀνταπέδωσε ἀνάλογα μὲ τὶς

119. Ψαλμ. 115, 3.

ἁμαρτίες μου¹²⁰, ἀλλὰ τόσες δωρεὲς καὶ εὐεργεσίες οἰκονόμησε γιὰ μένα. Ἄν τώρα δώσω ὁλότελα τὸν ἑαυτό μου νὰ Τὸν ὑπηρετῶ στὸ ἔξῃς, μὲ ἀγνὴ διαγωγή καὶ ἐνάρετες πράξεις, γιὰ πόσα ἀγαθὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα θὰ μὲ κρίνει ἄξιο καὶ θὰ μὲ δυναμώσει καὶ θὰ μὲ κατευθύνει καὶ θὰ μὲ κατευοδώσει σὲ κάθε καλὸ ἔργο; Γι' αὐτό, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πάντοτε τέτοιες σκέψεις καὶ δὲ λησμονεῖ τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ντρέπεται τὸν ἑαυτό του καὶ τὸν διορθώνει καὶ τὸν βιάζει γιὰ κάθε καλὴ ἄσκηση ἀρετῆς καὶ γιὰ κάθε ἐργασία ἐνάρετη καὶ εἶναι πάντοτε πρόθυμος, πάντοτε ἔτοιμος στὸ νὰ ἐκτελεῖ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Λοιπὸν, ἀγαπητό μου παιδί, ἐπειδὴ ἔχεις μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ φυσικὴ σύνεση, αὐτὴ τὴν ἀγαθὴ μελέτη νὰ τὴν ἔχεις διαρκῶς στὸ νοῦ σου καὶ νὰ φροντίζεις νὰ μὴν τὴν σκεπάζει ἡ καταστρεπτικὴ λησμοσύνη, οὔτε ἡ ἀμέλεια ποὺ ματαιώνει καὶ ἀπομακρύνει τὸ νοῦ ἀπὸ τῆ θεϊκῆ ζωῇ νὰ τὴν ἐμποδίζει· οὔτε νὰ σκοτίζεται ὁ νοῦς σου ἀπὸ τὴν ἄγνοια ποὺ εἶναι αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, οὔτε ἀπὸ σαρκικὴ ἡδονὴ νὰ δελεάζεσαι, οὔτε νὰ νικιέσαι ἀπὸ τὴ λαιμαργία. Νὰ μὴν αἰχμαλωτίζεται ὁ νοῦς σου ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία ὥστε νὰ μολύνεται ἀπὸ συγκατάθεση σὲ σκέψεις πορνικῆς. Νὰ μὴ σὲ νικοῦν ἡ ὀργὴ καὶ ἡ μνησικακία ποὺ γεννοῦν τὸ μίσος ἐναντὶον τῶν ἄλλων, καὶ μὲ μιὰ ἐλεεινὴ καὶ ἄθλια πρόφαση νὰ λυτᾷσαι καὶ νὰ λυπεῖς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μαζεύεις μνησικακία στὴν ψυχὴ σου κατὰ τοῦ πλησίον σου καὶ ἔτσι νὰ ξεπέφτεις ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ αἰχμάλωτος πιά στὸ νοῦ ν' ἀγριοκοιτάξεις τὸν ἀδελφὸ ποὺ ἔχει κι αὐτὸς τὴν ἴδια ψυχὴ μ' ἐσένα. Γιατί μὲ δεμένη τὴ συνείδηση ἀπὸ τὸ παράλογο σαρκικὸ φρόνημα, θὰ παραδοθεῖς ἀπὸ τὸ Θεὸ στὰ πονηρὰ πνεύματα στὰ ὁποῖα ὑπάκουσες, πρὸς τιμωρία σου γιὰ ἓνα ὀρισμένο διάστημα, ἕως ὅτου βρεθεῖ ὁ νοῦς σὲ τέλεια ἀπορία καὶ ἀπελπισία ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, σὰν νὰ τὸν ἔχουν καταπιεῖ ὅλα αὐτά, καὶ ἀφοῦ θὰ ἔχει χάσει τὴν κατὰ Θεὸν προκοπὴ ἀπὸ τὶς παραπάνω αἰτίες, θ' ἀρχίσει πάλι μὲ πολλὴ ταπεινώση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Καὶ ἀφοῦ κοπιᾷ πολὺ σὲ προσευχῆς καὶ ὁλονύκτιες ἀγρυπνίες, θὰ καταργήσει τὶς αἰτίες μὲ τὴν ταπεινώση καὶ τὴν ἐξομολόγηση πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον.

Ἔτσι ἀρχίζει ὁ νοῦς πάλι νὰ ἔρχεται στὸν ἑαυτό του καὶ φωτιζόμενος μὲ φωτισμοὺς εὐαγγελικῆς γνώσεως, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, μαθαίνει ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲν παραδίνει τὸν ἑαυτό του αὐτοπροαιρέτως στὸ σταυρὸ μὲ φρόνημα ταπεινώσεως καὶ ἐξουδενώσεως καὶ δὲ ρίχνει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ κάτω ἀπ' ὅλους νὰ καταπατεῖται καὶ νὰ ἐξουδενώνεται καὶ νὰ καταφρονεῖται καὶ νὰ καταγελάται καὶ νὰ ἐμπαίζεται καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ τὰ ὑπομένει μὲ χαρὰ καὶ διόλου νὰ μὴν ἐπιδιώκει τὰ ἀνθρώπινα, δόξα ἢ τιμὴ ἢ ἔπαινο ἢ ἡδονὴ φαγητοῦ ἢ ποτοῦ ἢ ἐνδύματος, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀληθινὸς χριστιανός.

120. Ψαλμ. 102, 10.

Λοιπόν, ἀφοῦ εἶναι ἐμπρός μας τέτοιοι ἀγῶνες καὶ παλαίσματα καὶ βραβεῖα, μέχρι πότε θὰ μᾶς περιγεῖται ἡ ὑποκριτικὴ μόρφωση εὐσέβειας γιὰ νὰ ὑπηρετοῦμε μὲ πανουργία τὸν Κύριο, ἄλλο νὰ μᾶς νομίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἄλλο νὰ φαινόμαστε σ' Ἐκεῖνον ποὺ γνωρίζει τὰ κρυφά; Γιατὶ ἐνῶ πολλοὶ μᾶς νομίζουν γιὰ ἁγίους, ἐμεῖς ἔχομε ἀκόμη ἄγριο χαρακτήρα καὶ φερσίματα, καὶ ἐνῶ ἔχομε τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῆς εὐσέβειας, ἀρνούμαστε τὴ δύναμή της¹²¹. Καὶ ἐνῶ μᾶς νομίζουν πολλοὶ παρθένοὺς καὶ ἀγνούς, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ποὺ γνωρίζει τὰ κρυφὰ τῆς καρδιᾶς μας εἴμαστε μολυσμένοι μέσα μας ἀπὸ συγκαταθέσεις σὲ πορνικούς λογισμοὺς καὶ λασπωμένοι ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῶν παθῶν καὶ ἀκάθαρτοι. Καὶ γιὰ τὴν ὑποκριτικὴ μας ἀκόμη ἄσκηση καμαρώνομε μπροστὰ στοὺς ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων καὶ τυφλώνεται ὁ λόγος μας.

Ὡς πότε λοιπόν θὰ βαδίζομε μὲ τὴν ματαιότητα τοῦ νοῦ μας χωρὶς νὰ πιάσομε γερά τὸ εὐαγγελικὸ φρόνημα καὶ χωρὶς νὰ φροντίζομε νὰ πληροφρηθοῦμε ποιὸς εἶναι ὁ ἀκριβὴς καὶ κατὰ συνείδηση βίος γιὰ νὰ ἐπιδιώξομε νὰ τὸν ἐφαρμόσομε καὶ νὰ βροῦμε τὴν ἀφοβία καὶ τὸ θάρρος τῆς συνειδήσεως; Ἀλλὰ ἀκόμη στηριζόμαστε στὴν ἐξωτερικὴ μόνο ἀρετὴ, κι αὐτὸ γιὰτὶ δὲν ἔχομε τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ ἀπατοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ ἐξωτερικὰ ἔργα καὶ θέλομε νὰ ἀρέσομε στοὺς ἀνθρώπους καὶ κυνηγοῦμε τὶς δόξες, τὶς τιμὲς καὶ τοὺς ἐπαίνους τοὺς.

Θὰ ἔρθῃ ὅπωςδήποτε Ἐκεῖνος ποὺ φανερώνει τὰ κρυμμένα στὸ σκοτάδι καὶ τὰ θελήματα τῶν καρδιῶν¹²², ὁ δικαστὴς ποὺ δὲν ξεγελιέται μὲ σοφίσματα, ποὺ μήτε τὸν πλούσιο ντρέπεται, μήτε τὸ φτωχὸ ἔλεει. Ἐκεῖνος ποὺ ἀφαιρεῖ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα καὶ φανερώνει τὴν ἐσωτερικὰ κρυμμένη ἀλήθεια. Ἐκεῖνος ποὺ στεφανώνει ἐπὶ παρουσία Ἀγγέλων μπροστὰ στὸν Πατέρα Του τοὺς ἀληθινούς ἀγωνιστὲς καὶ ἀθλητὲς ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὴ συνείδησή τους. Ἐκεῖνος ποὺ σέρνει στὸ θρίαμβό του, μπροστὰ στὴν ἄνω Ἐκκλησία τῶν ἁγίων καὶ σὲ ὅλη τὴν ἐπουράνια στρατιά, τοὺς ὑποκριτὲς ποὺ φοροῦν μόνο τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα τῆς εὐσέβειας καὶ μόνο φαινομενικὴ ἀγιότητα ἐπιδεικνύουν στοὺς ἀνθρώπους καὶ στηρίζονται σ' αὐτὴν καὶ ἀπατοῦν τὸν ἑαυτὸ τους¹²³, καὶ ποὺ τοὺς ἀποστέλλει φοβερὰ ντροπιασμένους στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, ὅπως τὶς μωρὲς παρθένες¹²⁴. Αὐτὲς καὶ τὴν ἐξωτερικὴ παρθενία φύλαξαν, γιὰτὶ δὲν κατηγορήθηκαν ὅτι δὲν τὴν φύλαξαν, ἀλλὰ καὶ λάδι στὰ δοχεῖα τοὺς εἶχαν ἐν μέρει, δηλαδὴ εἶχαν καὶ μερικὲς ἀρετὲς καὶ μερικὰ ἐξωτερικὰ κατορθώματα καὶ χαρίσματα, γι' αὐτὸ οἱ λαμπάδες τοὺς μέχρις ἐνὸς σημείου ἀναβάν· ἀλλὰ ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἄγνοια καὶ ὀκνηρία, δὲν εἶχαν προνοήσει καὶ δὲν γνώρισαν μὲ ἀκριβεία τὸ πλῆθος τῶν παθῶν ποὺ εἶχαν μέσα τοὺς καὶ ποὺ τὰ ἐνεργοῦσαν καὶ τὰ κινοῦσαν τὰ πο-

νηρὰ πνεύματα· ἀλλὰ ἄφηναν νὰ διαφθείρονται οἱ σκέψεις τοὺς ἀπὸ τὶς ἀντίθετες ἐνέργειες τῶν πονηρῶν πνευμάτων καθὼς μὲ τὴ συγκατάθεσή τους στοὺς πονηροὺς λογισμοὺς ἐπιάναν σχέση μὲ αὐτοὺς, ἐπαιρναν τὸ δόλωμα στὴν καρδιά τους καὶ ἐπεφταν νικημένες. Τὶς νικοῦσε δηλαδὴ ὁ χάριστος φθόνος, ἡ ζήλεια ποὺ μισεῖ τὰ καλὰ, ἡ διχόνοια, ἡ φιλονεικία, τὸ μῖσος, ἡ ὀργή, ἡ πικρία καὶ δυσἀρέσκεια, ἡ μνησικακία, ἡ ὑποκρισία, ὁ θυμὸς, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ κενοδοξία, ἡ ἀνθρωπαρέσκεια, ἡ φιλαργυρία, ἡ ἀκηδία, ἡ σαρκικὴ ἐπιθυμία ἡ ὁποία ἐργάζεται νοερὰ τὴν ἡδυπάθεια, ἡ ἀπιστία, ἡ ἔλλειψη τοῦ θεοῦ φόβου, ἡ δειλία, ἡ λύπη, ἡ ἀντιλογία, ἡ ἀτονία, ὁ ὕπνος, ἡ οἴηση, ἡ δικαιολογία, τὸ φούσκωμα τοῦ φρονήματος, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἀπληστία, ἡ ἀσωτία, ἡ πλεονεξία, ἡ ἀπελπισία ποὺ εἶναι τὸ χειρότερο ὅλων τῶν κακῶν, καὶ οἱ λεπτὲς ἐνέργειες τῆς κακίας. Οἱ ὁποῖες μωρὲς παρθένες καὶ τὴν ἐργασία τῶν καλῶν, τὴ σεμνὴ δηλ. πολιτεία τους, καὶ αὐτὴν ποὺ φαίνονταν ὅτι κάνουν στοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀπολάμβαναν τοὺς ἐπαίνους (μ' ὅλο ποὺ εἶχαν καὶ μερικὰ χαρίσματα, τὰ παρέδιναν στὰ πνεύματα τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρέσκειας), καὶ μὲ τὴ μετοχὴ τῶν λοιπῶν παθῶν, ἀνακάτωναν τὰ καλὰ ἔργα μὲ τὰ πονηρὰ καὶ σαρκικὰ φρονήματα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔκαναν ἀπαράδεκτα καὶ ἀκάθαρτα ὅπως ἡ θυσία τοῦ Κάιν¹²⁵ καὶ ἔτσι ἀποκλείστηκαν ἀπὸ τὴ χαρὰ τοῦ Νυμφίου καὶ τοῦ ἐπουράνιου νυμφῶνα.

Αὐτὰ λοιπόν ἃς σκεφτόμαστε καὶ ἃς ξεκαθαρίζομε καὶ ἃς δοκιμάζομε γιὰ νὰ ἐννοήσομε καὶ νὰ μάθομε σὲ ποιά κατάσταση βρισκόμαστε, μὲ τὸ σκοπὸ, ἐφόσον ἔχομε ἀκόμη καιρὸ μετάνοιας καὶ ἐπιστροφῆς στὸν Θεό, νὰ διορθώσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας. Ἔτσι θὰ ἐκτελοῦμε τὰ καλὰ ἔργα μὲ καθαρὴ καρδιά κι ἔτσι θὰ εἶναι αὐτὰ ἀληθινὰ καὶ καθαρὰ καὶ ὄχι ἀνακατωμένα μὲ σαρκικὸ φρόνημα καὶ δὲ θὰ ἀπορριφθοῦν μακριὰ σὰν θυσία ἐπίμεμπτη, ἐξαιτίας ἀφοβίας καὶ ἀμέλειας καὶ ἐλλείψεως ἀληθινῆς γνώσεως. Φοβοῦμαι μήπως καὶ τὸν κόπο τῆς παρθενίας καὶ ἐγκράτειας καὶ ἀγρυπνίας καὶ νηστείας καὶ φιλοξενίας ὑποφέρομε καὶ ξοδέψομε τὶς ἡμέρες μας, καὶ γιὰ τὶς παραπάνω αἰτίες τῶν παθῶν ποὺ εἴπαμε, ἐκεῖνα ποὺ νομίζαμε γιὰ ἀρετὲς βρεθοῦν θυσία ἐπίμεμπτη καὶ γίνουν ἀπαράδεκτα ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Ἱερέα Χριστό.

Αὐτὸς λοιπόν, παιδί μου, ποὺ θέλει νὰ σηκώσει τὸ σταυρὸ του καὶ νὰ ἀκολουθήσει τὸ Χριστὸ μὲ τὴν ἀκατάπαυστη ἐξέταση τῶν λογισμῶν του, πρέπει νὰ φροντίζει πρῶτα-πρῶτα νὰ ἔχει τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ τὴ φρόνηση· νὰ ἔχει πολλὴ μέριμνα γιὰ τὴν σωτηρία του, πολλὴ σύνεση καὶ πολλὴ σπουδὴ πρὸς τὸ Θεό· νὰ ἐρωτᾷ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὸ ἴδιο φρόνημα μὲ αὐτόν, δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγωνίζονται τὸν ἴδιο ἀγῶνα, γιὰ νὰ γνωρίζει

121. Β' Τιμ. 3, 5.

122. Α' Κορ. 4, 5.

123. Γαλ. 6, 3.

124. Ματθ. 25, 1-12.

125. Γεν. 4, 5.

πού και πώς βαδίζει, μήπως από άγνοια βαδίζει στο σκοτάδι χωρίς λύχνο να του φέγγει. Γιατί εκείνος που είναι ιδιορρυθμος κι ακολουθεί δικό του τρόπο ζωής και βαδίζει χωρίς ευαγγελική γνώση και χωρίς οδηγία, σκοντάφτει συχνά και πέφτει σε πολλούς λάκκους και παγίδες του πονηρού και πλανιέται πολύ, πέφτει σε πολλούς κινδύνους και δεν γνωρίζει τί τέλος θα έχει. Έπειδή πολλοί πέρασαν από πολλούς κόπους και άσκηση και κακοπάθειες και πολλούς μόχθους υπέφεραν για τον Θεό, αλλά η ιδιορρυθμία, η έλλειψη διακρίσεως και η έλλειψη της πνευματικής βοήθειας των άλλων έκαναν τους τόσους και τόσους κόπους τους ανίσχυρους και μάταιους.

Συ λοιπόν, αγαπητό μου παιδί, όπως σου γράφω και στην αρχή αυτού του λόγου, μην ξεχνάς τις εύεργεσίες που σου έχει κάνει ο προσκυνητός και φιλόανθρωπος Θεός· μη δελεάζεσαι από την κακία και όκηνηρία, αλλά βάλε μπροστά στα μάτια σου όλες τις εύεργεσίες του Θεού από τη γέννησή σου μέχρι τώρα, σωματικές και πνευματικές, να τις μελετάς και να τις σκέπτεσαι προσεκτικά, όπως λέει και η Γραφή: «Μην ξεχνάς όλες τις εύεργεσίες Του»¹²⁶. Έτσι θα παρακινείται η καρδιά σου στο φόβο και στην αγάπη του Θεού, ώστε όσο μπορείς να Του ανταποδώσεις βίο προσεκτικό, ζωή ένερπη, συνείδηση εύσεβη, λόγο κατάλληλο, πίστη όρθή, φρόνημα ταπεινό, και με μια λέξη να αναθέσεις όλόκληρο τον έαυτό σου στο Θεό, φιλοτιμημένος από την ανάμνηση των εύεργεσιών του αγαθού και φιλόανθρωπου Κυρίου. Κι έτσι κατά κάποιο τρόπο αυτόμάτως με τη μνήμη των εύεργεσιών Του, ή μάλλον και με την βοήθεια από τον ούρανό, πληγώνεται η καρδιά σου από την αγάπη και τον πόθο προς Αυτόν, γιατί εκείνα τα θαυμάσια που δεν έκανε σε άλλους που είναι πολύ καλύτεροι σου, τα έκανε σε σένα λόγω της άρρητης φιλανθρωπίας Του.

Να προσπαθείς λοιπόν να θυμάσαι αδιάκοπα όλες τις εύεργεσίες που σου έχει κάνει ο Θεός. Έξαιρετικά και ιδιαίτερα να θυμάσαι αδιάλείπτα εκείνη τη μεγάλη και θαυμαστή χάρη και εύεργεσία· ταξίδευες μαζί με την μητέρα σου από τους Άγίους Τόπους προς την Κωνσταντινούπολη, όπως μάς διηγήθηκες, και σηκώθηκε η φοβερή και ανυπόφορη εκείνη θαλασσοταραχή και μεγάλη τρικυμία εκείνη τη νύχτα και όλοι όσοι βρίσκονταν στο πλοίο μαζί με τους ναύτες και την μητέρα σου χάθηκαν στο βυθό, και από ένα παράδοξο θαύμα της θείας δυνάμεως, μόνον έσύ και δύο άλλοι σωθήκατε. Και πώς κατά θεία οικονομία, μάς είπες, ήρθες στην Άγκυρα και σε λυπήθηκε κάποιος με πατρικά σπλάχνα· σε πήρε κοντά του και από συμπάθεια και προαίρεση συνδέθηκες με τον εύλαβέστατο Έπιφάνιο, για να οδηγηθείτε και οι δύο από έναν όσιο άνθρωπο και να έρθετε στο δρόμο της σωτηρίας και να γίνετε δεκτοί από άγιους δούλους του Θεού, ως γνήσια τέκνα.

126. Ψαλμ. 102, 2.

Για όλα λοιπόν αυτά τα καλά που σου έκανε ο Θεός, τί αξιο έχεις να ανταποδώσεις σ' Εκείνον που κάλεσε την ψυχή σου στη ζωή την αιώνια; Άρα λοιπόν, σύμφωνα με τον νόμο της δικαιοσύνης όφείλεις να μη ζεις πια για τον έαυτό σου, αλλά γι' Αυτόν που για σένα πέθανε κι αναστήθηκε¹²⁷. Να ζεις με κάθε άρετή, να κατορθώνεις κάθε έντολή, και γενικά να απέχεις από κάθε κοσμικό φρόνημα και να αποκτάς χριστιανικά φρονήματα, ώστε να διακρίνεις ποιο είναι το θέλημα του Θεού που είναι αγαθό και εύαρεστο σ' Αυτόν και τέλειο¹²⁸, και με όλη σου τη δύναμη να επιδιώκεις να το εκπληρώσεις. Άλλά και τη νεότητά σου υπόταξέ την στο λόγο του Θεού, όπως απαιτεί ο λόγος αυτός, δηλαδή να παραστήσεις το σώμα σου θυσία στο Θεό ζωντανή, άγία, εύαρεστη στο Θεό, χρησιμοποιώντας τα μέλη σου ως όργανα πράξεων άγιων και όχι άμαρτίας· αυτή είναι η λογική λατρεία¹²⁹. Κάθε ύγρασία σαρκικής επιθυμίας με τη λίγη τροφή και το λίγο νερό και με όλονύκτιες άγρυπνίες σβήσε και μάρανέ την, για να πεις και συ σαν τον Δαβίδ: «Τόσο πολύ κακουχήθηκα, ώστε ξγίνα κατάξερος σαν άσχος που τον ξέρανε ή πάχνη και ή παγωνιά, αλλά δεν λησμόνησα τα δικαιώματά Σου και τις έντολές Σου»¹³⁰. Και άφου κατανοήσεις βαθιά ότι άνήκεις στο Χριστό, σταύρωσε τη σάρκα σου μαζί με τα πάθη και τις επιθυμίες της¹³¹ και νέκρωσε τα μέλη σου που επιθυμούν τις γήινες ήδονές¹³², όχι μόνο την πορνεία αλλά και κάθε άκαθαρσία που ενεργείται στη σάρκα από τα πονηρά πνεύματα.

Και δε σταματά μόνο ως έδω τον άγώνα εκείνος που περιμένει το στεφάνι της αληθινής και άμόλυντης και όλοκληρωτικής παρθενίας, αλλά ακολουθώντας την αποστολική διδασκαλία, αγωνίζεται να νεκρώσει και αυτού του πάθους της σαρκικής επιθυμίας την έννοια και την κίνηση. Όμως ούτε και σ' αυτό αναπαύεται, από τον σφοδρό έρωτα που έχει να κατασκηνώσει επάνω στο σώμα του ή άγγελική και άμόλυντη παρθενία, αλλά προσεύχεται να εξαφανιστεί και αυτή η ένθυμηση της ψιλής επιθυμίας που έρχεται με το λογισμό στο νοϋ, χωρίς κίνηση και πάθος σωματικό, άλλ' άπλως σαν παρεκτροπή του νοϋ. Αυτό μόνο με την ούράνια βοήθεια και δύναμη και πλούσια παροχή του Άγίου Πνεύματος είναι δυνατό να κατορθωθεί, αν ίσως και υπάρχουν άνθρωποι που γίνονται πράγματι αξιο γι' αυτή τη χάρη.

Έτσι λοιπόν εκείνος που περιμένει το στεφάνι της καθαρής και άυλης και άμόλυντης παρθενίας, σταυρώνει τη σάρκα με άσκητικούς πόνους, νεκρώνει τα γήινα μέλη του με την αύξηση και έπιμονή στην έγκράτεια, φθείρει τον έξωτερικό άνθρωπο με το να τον κάνει αδύνατο και ζαρωμένο και κατάξερο. Έτσι με την πίστη και με τους άγώνες και την ενέργεια της θείας

127. Β' Κορ. 5, 15.

128. Ρωμ. 12, 2.

129. Ρωμ. 12, 1.

130. Ψαλμ. 118, 83.

131. Γαλ. 5, 24.

132. Κολ. 3, 5.

χάρης, ο έσωτερικός άνθρωπος, δηλαδή η ψυχή, θα ανανεώνεται ημέρα με την ημέρα¹³³, προοδεύοντας στο καλύτερο με το να μεγαλώνει στην αγάπη, να στολίζεται με πραότητα, να εύφραίνεται με αγαλλίαση του πνεύματος, να κυριαρχεί μέσα στην καρδιά του ως επιβράβευση ή ειρήνη του Χριστού¹³⁴, να οδηγείται από την καλοσύνη, να φυλάγεται με την αγαθότητα, να κρατείται από το φόβο του Θεού, να φωτίζεται από φρόνηση και πνευματική γνώση, να γίνεται λαμπρός από σοφία, να καθοδηγείται από την ταπεινοφροσύνη. Με αυτές και παρόμοιες αρετές ο νοῦς ανανεώνεται από το "Άγιο Πνεῦμα και αναγνωρίζει πάνω του τα χαρακτηριστικά της θείας εικόνας και έννοει πλήρως το νοητό και ἄρρητο κάλλος της ομοιώσεως με τὸν Κύριο και κατακτᾷ τὸν πλοῦτο της αὐτοδίδακτης κι αὐτομάτης της σοφίας που περιέχει ο έσωτερικός ἐνδιάθετος νόμος.

Λέπτυνε λοιπόν, παιδί μου, τη νεαρή σου σάρκα και θρέψε με τὰ προλεχθέντα την ἀθάνατη ψυχή και ανανέωσε τὸν νοῦ σου με τις αρετές που εἴπαμε με την συνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατί νεανικές σάρκες που ἔχουν παχύνει με διάφορα φαγητά και κρασί, εἶναι σὰν χοῖρος ἑτοιμος για σφάξιμο, ἐνῶ με τὸ ἀναμμα τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν σφάζεται η ψυχή και με τὸ βρασμό της κακής ἐπιθυμίας αἰχμαλωτίζεται ο νοῦς και δὲν μπορεί νὰ ὑποφέρει τις ἡδονές της σάρκας. Γιατί εἰσοδος αἵματος φέρνει ἔξοδο πνεύματος. Ἰδιαίτερος τὸ κρασί οὔτε νὰ τὸ μυρίζει ο νέος, μὴν τυχόν ἀπὸ τὴ διπλὴ φωτιά που φανερώνεται με την έσωτερικὴ ἐνέργεια τοῦ πάθους και με την ἑξωτερικὴ οἰνοποσία, ἡ ἡδονὴ της σάρκας ἀνάψει πολὺ, διώξει την πνευματικὴ ἡδονὴ τοῦ πόνου της κατανύξεως και φέρει σύγχυση και ἀπολίθωση στὴν καρδιά. Ἀλλὰ οὔτε τὸ νερὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ χορταίνει ο νέος, για χάρη της πνευματικῆς ἐπιθυμίας. Ἐπειδὴ πάρα πολὺ βοηθεῖ στὴν ἀποκτῆση της σωφροσύνης ἡ στέρηση τοῦ νεροῦ, πράγμα που ἂν τὸ δοκιμάσεις, θὰ τὸ πληροφορηθεῖς με την πείρα σου. Κι αὐτὸ δὲν σοῦ τὸ νομοθετῶ οὔτε τὸ ὀρίζω ἀναγκαστικά, ἀλλὰ ὡς ἐπινόηση και καλὴ μέθοδο που βοηθεῖ στὴν ἀληθινὴ παρθενία και ἀκριβὴ σωφροσύνη ἀπὸ ἀγάπη σὲ παρακινῶ και σὲ συμβουλεύω, ἀφήνοντας στὴν αὐτεξούσια προαίρεσή σου νὰ κάνεις ὅ,τι θέλεις.

Ἐλα τώρα λοιπὸν νὰ ποῦμε μερικὰ και για τὸ παράλογο πάθος της ὀργῆς που ἐρημώνει και συγχίζει και σκοτίζει κάθε ψυχή και ἀποδεικνύει τὸν ἄνθρωπο ὅμοιο με θηρίο, ὅταν ἐνεργεῖ και μπαίνει σὲ κίνηση ὁ θυμὸς και μάλιστα σ' ἐκείνον που εἶναι εὐέξαπτος και κλίνει πολὺ στὸ πάθος αὐτό. Αὐτὸ τὸ πάθος στηρίζεται ἰδιαίτερα στὴν ὑπερηφάνεια και δυναμώνει με αὐτὴ και γίνεται ἀκατάλυτο. Ἐφόσον τὸ διαβολικὸ δένδρο της ἔχθρας, της ὀργῆς και τοῦ θυμοῦ ποτίζεται ἀπὸ τὸ πρόστυχο νερὸ της ὑπερηφάνειας, ἀνθεῖ και θάλλει και φέρνει πολὺ καρπὸ ἀνομίας. Καὶ ἔτσι τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πο-

133. Β' Κορ. 4, 16.

134. Κολ. 3, 15.

νηροῦ διαβόλου γίνεται ἀκατάλυτο, γιατί ἔχει στήριγμα και ὀχύρωμα τὰ θεμέλια της ὑπερηφάνειας. Ἄν λοιπὸν θέλεις τὸ δένδρο της ἀνομίας, δηλαδή τὸ πάθος της ἔχθρας, τοῦ θυμοῦ και της ὀργῆς νὰ ξεραθεῖ μέσα σου και νὰ γίνει ἄκαρπο, και νὰ ἔρθει ἡ ἀξίνη τοῦ Πνεύματος νὰ τὸ κόψει και νὰ τὸ ρίξει στὴ φωτιά¹³⁵ και νὰ τὸ σηκώσει μαζί με κάθε κακία, και ἂν θέλεις τὸ σπῖτι της ἀνομίας που κτίζει ὁ πονηρὸς με κακία μέσα στὴν ψυχή με πέτρες τις διάφορες εὐλογες ἢ παράλογες προφάσεις (που παρουσιάζονται κάθε φορὰ στοὺς λογισμοὺς ἀπὸ τὰ ὑλικά πράγματα ἢ λόγια και κτίζει με αὐτὰ οἰκοδομὴ κακίας μέσα στὴν ψυχή) βάζοντας ἀπὸ κάτω για στήριγμα και ὀχύρωμα τοὺς λογισμοὺς της ὑπερηφάνειας· ἂν λοιπὸν θέλεις νὰ κατεδαφιστεῖ και νὰ κατασκαφτεῖ αὐτὴ ἡ οἰκοδομὴ, νὰ ἔχεις τὴν ταπείνωση τοῦ Κυρίου ἀλησμόνητη μέσα στὴν καρδιά σου.

Τί ἦταν δηλαδή ὁ Κύριος και τί ἔγινε για μᾶς και ἀπὸ ποιά φωτεινὰ ὕψη θεότητας που ἦταν ἀποκαλυμμένη ἀνάλογα με τὴ δύναμη τῶν ἐπουράνιων οὐσιῶν και που τὴ δόξαζε κάθε λογικὴ φύση, Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες, Ἀρχές, Ἐξουσίες, Χερουβείμ και Σεραφεῖμ και ὅσες ἄγνωστες νοερές Δυνάμεις, (που τὰ ὀνόματά τους δὲν ἔφτασαν σ' ἐμᾶς, ὅπως ὑπαινίσσεται ὁ Ἀπόστολος Παῦλος¹³⁶), σὲ ποῖο βάθος ταπεινώσεως ἀνθρώπων ἐξαιτίας της ἄρρητης ἀγαθότητάς Του κατέβηκε και ἔγινε σὲ ὅλα ὅμοιος με ἐμᾶς που καθόμαστε ἀπελπισμένοι στὸ σκοτάδι της πλάνης και της ἀσέβειας και στὴ σκιά της ἁμαρτίας και τοῦ θανάτου¹³⁷, που με τὴν παράβαση τοῦ Ἀδὰμ γίναμε αἰχμάλωτοι και μᾶς ἐξουσιάζει ὁ ἐχθρὸς με τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν. Σὲ τέτοια λοιπὸν φοβερὴ και ἄγρια αἰχμαλωσία ἐνῶ βρισκόμαστε και εἴχαμε κατακτηθεῖ ἀπὸ τὸν ἀόρατο και πικρὸ θάνατο, δὲν ντράπηκε ὁ Κύριος κάθε ὀρατῆς και ἀόρατης κτίσεως, ἀλλὰ ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ Του και ἀφοῦ ἀνέλαβε τὸν ἄνθρωπο, που εἶχε καταδικαστεῖ κάτω ἀπὸ τὰ πάθη της ἀτιμίας και της ἐπιθυμίας με τὴ δεσποτικὴ ἀπόφαση, ἔγινε ἄνθρωπος ὅμοιος σὲ ὅλα με ἐμᾶς χωρὶς ἁμαρτία¹³⁸, δηλαδή χωρὶς τὰ πάθη της ἀτιμίας. Γιατί τις τιμωρίες που ἐπιβλήθηκαν ἀπὸ τὴ δεσποτικὴ ἀπόφαση για τὴν ἁμαρτία της παραβάσεως στοὺς ἀνθρώπους, τὴν τιμωρία τοῦ θανάτου, τὸν κόπο, τὴν πείνα, τὴ δίψα και τὰ λοιπά, ὅλα τὰ πῆρε πάνω Του ὁ Κύριος Ἰησοῦς και ἔγινε ὅ,τι εἴμαστε ἐμεῖς, για νὰ γίνουμε ὅ,τι εἶναι Αὐτός. Ὁ Λόγος «σὰρξ ἐγένετο»¹³⁹ για νὰ γίνῃ ἡ σάρκα Λόγος. Ἦταν πλούσιος κι ἔγινε φτωχὸς για μᾶς, ὥστε νὰ πλουτήσουμε με τὴ φτώχεια Ἐκεῖνου¹⁴⁰. Ἐγινε ὅμοιος με ἐμᾶς ἐξαιτίας της πολλῆς φιλανθρωπίας, για νὰ γίνουμε ἐμεῖς ὅμοιοι με Αὐτόν, μέσω κάθε ἀρετῆς. Γιατί ἀφότου ἦρθε ὁ Χριστὸς, πράγματι ὁ ἄνθρωπος που πλάστηκε κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσή Του, ανανεώνεται με τὴ χάρη και τὴ δύναμη τοῦ Παναγίου Πνεύματος και φτάνει στὰ μέτρα της

135. Ματθ. 3, 10.

137. Ἦσ. 9, 2· Ματθ. 4, 16· Λουκ. 1, 79.

139. Ἰω. 1, 14.

136. Ἐφ. 1, 21.

138. Ἐβρ. 4, 15.

140. Β' Κορ. 8, 9.

τέλειας ἀγάπης, ἡ ὁποία βγάζει ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὸν φόβο¹⁴¹ καὶ ἡ ὁποία δὲν ξεπέφτει ποτέ, γιατί «ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει»¹⁴². Ἡ ἀγάπη, ὅπως λέει ὁ Ἰωάννης, εἶναι ὁ Θεός, κι ὅποιος μένει μέσα στὴν ἀγάπη, μένει στὸ Θεό¹⁴³. Σ' αὐτὸ τὸ μέτρο καταξιώθηκαν καὶ ἔφτασαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἄσκησαν τὴν ἀρετὴ σὰν τοὺς Ἀποστόλους καὶ παρουσίασαν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν τέλειους στὸν Κύριο καὶ ἀκολούθησαν σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ μὲ τέλειο πόθο τὸ Χριστό.

Αὕτῃ λοιπὸν τὴν τόσο μεγάλη ταπείνωση, τὴν ὁποία ἀνέλαβε ἐπάνω Του ὁ Κύριος γιὰ τὴν ἀγάπῃ Του πρὸς ἐμᾶς ἀπὸ ἀνέκφραστη φιλανθρωπία, νὰ σκέφτεσαι χωρὶς νὰ τὴν ξεχνᾷς, δηλαδὴ τὴν κατοίκηση τοῦ Θεοῦ Λόγου στὴ μήτρα τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, τὸ ὅτι ἔλαβε ἀνθρώπινη μορφὴ, τὴν γέννησὴ Του ἀπὸ γυναίκα, τὴν αὔξησὴ Του σωματικά, τὶς ἀτιμίες, τὶς βρισιές, τὶς κατηγορίες, τὰ περιπαίγματα, τὶς κακολογίες, τὶς μάστιγες, τὰ φτυσίματα, τὰ γέλια, τὸν ἐμπαιγμὸ, τὴν κόκκινη χλαμύδα, τὸ ἀκάνθινο στεφάνι, τὴν ἀπόφαση τῶν ἀρχόντων ἐναντίον Του, τὴ φωνὴ τῶν ἀνόμων Ἰουδαίων, ἂν καὶ ἦταν ὁμόφυλοι Του: «ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν»¹⁴⁴, τὸ σταυρό, τὰ καρφία, τὴ λόγχη, τὸν ποτισμὸ μὲ ξύδι καὶ χολή, τὸν θρίαμβο τῶν ἐθνικῶν, τὰ περιφρονητικὰ γέλια ἐκείνων ποὺ περνοῦσαν κοντὰ στὸ σταυρὸ καὶ ἔλεγαν: «Ἄν εἴσαι γιὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρό, καὶ θὰ σὲ πιστέψουμε»¹⁴⁵, καὶ τὰ λοιπὰ πάθη ποὺ ὑπέφερε γιὰ χάρη μας, τὴ σταύρωση, τὸ θάνατο, τὴν τριήμερη ταφὴ, τὴ κάθοδο στὸν ἅδη. Ἐπειτα νὰ σκέφτεσαι τοὺς καρποὺς τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, τί λογῆς καὶ ποιοὶ εἶναι, δηλαδὴ τὴν ἀνάστασι ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, τὴ λαφυραγώγησι τοῦ ἁδὲ καὶ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὶς ψυχὰς ποὺ ἀνταμώθηκαν μὲ τὸν Κύριο, τὴν Ἀνάληψι στους οὐρανοὺς, τὸ κάθισμά Του στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, τὴν παραπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα τιμημένο τιμὴ καὶ δόξα¹⁴⁶, τὴν προσκύνησι ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀγγέλους¹⁴⁷ τοῦ Πρωτότοκου τῶν νεκρῶν ἐξαιτίας τῶν παθημάτων Του, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴ φωνὴ ποὺ λέει: «Ὡς ὑπάρχει μέσα σας τὸ φρόνημα τῆς ταπεινώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως ποὺ ὑπῆρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὅποιος ἂν καὶ εἶχε τὴν ἴδια οὐσία καὶ φύσι μὲ τὸ Θεὸ κι ἐνῶ ὑπῆρχε μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, δὲ θεώρησε ὅτι ἦταν κάτι ποὺ εἶχε ἀρπάξει ἡ ἰσότητά Του μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀπογύμνωσε τὸν ἑαυτὸ Του καὶ μίκρυνε μόνος Του πρόσκαιρα τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς θεότητάς Του καὶ πῆρε μορφὴ δούλου κι ἐγίνε ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα βρέθηκε ὡς ἄνθρωπος, ἐνῶ ἦταν συγχρόνως καὶ Θεός. Καὶ ταπείνωσε τὸν ἑαυτὸ Του μὲ τὸ νὰ γίνε ὑπήκοος μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γιὰ τὴν ταπείνωσὴ Του αὐτὴ καὶ τὴν ὑπακοή, ὁ Θεὸς τὸν σήκωσε πάρα πολὺ ψηλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπο, καὶ

141. Α' Ἰω. 4, 18. 143. Α' Ἰω. 4, 16. 145. Ματθ. 27, 39-40. 147. Ἐβρ. 1, 6.

142. Α' Κορ. 13, 8. 144. Ἰω. 19, 15. 146. Ἐφ. 1, 21.

τοῦ χάρισε ὄνομα ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα. Γιὰ νὰ λυγίσει ταπεινὰ στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κάθε γόνατο καὶ νὰ προσκυνήσουν λατρευτικὰ Αὐτὸν τὸν Ἰησοῦ καὶ οἱ Ἀγγελοι στους οὐρανοὺς, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ὄντα ποὺ βρίσκονται στὰ καταχθόνια κτλ.»¹⁴⁸. Νὰ λοιπὸν ποιὲς εἶναι οἱ αἰτίες οἱ ὁποῖες, σύμφωνα μὲ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀνέβασαν τὸν Θεάνθρωπο σὲ τέτοια δόξα καὶ τέτοιο ὕψος.

Λοιπὸν, ἂν μὲ πόθο καὶ καλὴ προαίρεσι διατηρεῖς αὐτὰ ἀλησμόνητα μέσα στὴν καρδιά σου, δὲν θὰ σὲ κυριεύσει τὸ πάθος τῆς ἐχθρας, τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ θυμοῦ. Ἐπειδὴ ὅταν βγοῦν ἀπὸ κάτω τὰ θεμέλια τῆς ὑπερηφάνειας μὲ τὴν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ ποὺ θὰ συλλογίζεσαι, ὅλο τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνομίας τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης εὐκόλα καὶ ἀπὸ μόνου του κατεδαφίζεται. Γιατί ποιά σκληρὴ καὶ πέτρινη καρδιά, ἂν ἔχει διαρκῶς στὸ νοῦ τῆς τὴν τόση μεγαλειότητα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ποὺ τόσο ταπεινώθηκε γιὰ μᾶς καὶ ἂν θυμᾶται τὰ πάθη ποὺ ἀπαρίθμησα παραπάνω, δὲν συντρίβεται; Δὲν ἔρχεται σὲ κατάνυξι; Δὲν ταπεινώνεται; Πῶς δὲν θὰ γίνε θεληματικὰ στάχτη καὶ χῶμα¹⁴⁹ νὰ τὴν πατοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατὰ τὴν Γραφή; Καὶ ἔτσι ὅταν ταπεινώνεται καὶ συντρίβεται ἡ ψυχὴ ἀποβλέποντας στὴν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ, ποῖος θυμὸς μπορεῖ νὰ τὴν νικήσει; Ποιά ὀργή; Ποιά πικρία μπορεῖ νὰ ὑπερισχύσει;

Ἀλλὰ ὅπως φαίνεται, ἡ λησμοσύνη τῶν λογισμῶν αὐτῶν ποὺ μᾶς συμφέρουν καὶ μᾶς δίνουν ζωή, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς λησμοσύνης ὀκνηρία καὶ ἡ συνεργὸς καὶ ὁμότροπὴ τους ἄγνοια, δηλαδὴ τὰ πιὸ βαριὰ καὶ ἐσώτερα πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ δυσκολοεξιχνίαστα καὶ δυσκολονίκητα, ποὺ καλύπτουν καὶ σκοτίζουν τὴν ψυχὴ μὲ φοβερὴ πολυπραγμοσύνη, κάνουν νὰ ἐνεργοῦν καὶ νὰ φωλιάζουν μέσα σ' αὐτὴ τὰ ὑπόλοιπα πάθη τῆς κακίας. Ἐπειδὴ προκαλοῦν ἀφοβία καὶ ἀμέλεια τῶν καλῶν καὶ προσφέρουν ἄφοβα καὶ εὐκόλα ἐργασία γιὰ κάθε πάθος. Γιατί ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ τὴν πάγκακη λησμοσύνη καὶ ἀπὸ τὴν ὀλέθρια ἀμέλεια καὶ ἀπὸ τὴν ἄγνοια, τὴ μητέρα καὶ τὴν τροφὸ ὅλων τῶν κακῶν, εὐκόλα δένεται ὁ ἄθλιος καὶ τυφλὸς νοῦς ἀπὸ κάθε τι ποὺ βλέπομε ἢ σκεφτόμαστε ἢ ἀκοῦμε. Παράδειγμα· ἂν δεῖ ὁμορφὴ γυναίκα, εὐθὺς πληγώνεται ἀπὸ τὴ σαρκικὴ ἐπιθυμία. Καὶ ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ δεχτοῦν οἱ μνημεῖς ἐκεῖνο ποὺ εἶδε ἢ ἀκούσε ἢ ψηλάφησε, μὲ τὸ ξανατύπωμα τῶν σκέψεων καὶ τὴν κακὴ μελέτη ξαναζωγραφίζουν μέσα μας τὶς εἰκόνες, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ μολύνουν τὸν ἐμπαθὴ καὶ ἄθλιο νοῦ, μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν πορνικῶν πνευμάτων. Τότε λοιπὸν καὶ ἡ σὰρκα, ἂν εἶναι παχιά καὶ λιπαρὴ ἢ νέα ἢ ἐπιρρεπὴς στὰ σαρκικὰ πάθη, διεγείρεται εὐκόλα πρὸς τὸ πάθος ἀπὸ τὶς μνημεῖς αὐτὲς καὶ κάνει κινήσεις πρὸς τὴν ἐπιθυμία, ἢ ἐνίοτε στὸν ὕπνο ἢ καὶ στὸ ξύπνο ἐργάζεται τὴν ἀκαθαρσία, ἂν καὶ δὲν πλησίασε γυναίκα. Καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς νομίζεται ἐγκρατὴς καὶ παρ-

148. Φιλιπ. 2, 5-10.

149. Γεν. 18, 27· Ἰωβ 42, 6· Σ. Σειρ. 17, 32.

θένος καὶ ἄγνός — καὶ ἅγιος ἀκόμη νομίζεται —, ἐνώπιον ὅμως τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐπιβλέπει τὰ κρυφὰ τῶν καρδιῶν, κρίνεται ὡς ἀκάθαρτος καὶ ἄσωτος καὶ μοιχός. Καὶ δικαίως καταδικάζεται ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἃν δὲν θρηνεῖ καὶ δὲν πενθεῖ καὶ ἃν μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες καὶ ἀκατάπαυστες προσευχὲς δὲ μαράνει τὴν σάρκα· τὸ νοῦ ὅμως πρέπει μὲ ἅγιες ἐνθυμήσεις καὶ μελέτες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ νὰ θεραπεύσει καὶ νὰ διορθώσει· ἔτσι προσφέρει ἄξια μετάνοια στὸ Θεό, ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου σκέφτηκε ἡ ἔπραξε τὰ κακά. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὴ ἡ γλώσσα ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ ὅμως σὰς λέω· καθέννας ποὺ βλέπει γυναῖκα μὲ βλέμμα ἐπιθυμίας, ἥδη ἔκανε μοιχεία μ' αὐτὴν μέσα στὴν καρδιά του»¹⁵⁰.

Γι' αὐτὸ συντελεῖ πολὺ, καὶ μάλιστα στοὺς νέους, νὰ μὴ συναντιοῦνται μὲ γυναῖκες διόλου, ἂν εἶναι δυνατό, ἀκόμη καὶ ἂν νομίζονται ἅγιες. Ἄν εἶναι δυνατό νὰ ζοῦν μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅποτε περνᾷ κανεὶς ἐλαφρότερα τὸν πόλεμο καὶ αἰσθάνεται καθαρότερα τὴν προκοπὴ του, καὶ μάλιστα ἂν προσέχει μὲ ἀκρίβεια στὸν ἑαυτὸ του καὶ περνᾷ ἀγωνιζόμενος μὲ ὀλιγάρεα, μὲ λίγη πόση νεροῦ καὶ ἀγρυπνία πολλή καὶ προσευχή, καὶ φροντίζει νὰ συναναστρέφεται καὶ νὰ εἶναι μαζί μὲ πεπειραμένους πνευματικούς πατέρες καὶ νὰ φροντίζει νὰ ὁδηγεῖται ἀπὸ αὐτούς. Γιατὶ εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ ζεῖ κανεὶς μόνος του, ἰδιόρρυθμος καὶ ἀδέσποτος, ἢ νὰ ζεῖ μαζί μὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχουν πείρα τοῦ πνευματικοῦ πολέμου. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κυριεύονται μὲ διαφορετικούς τρόπους πολέμου, γιατί εἶναι πολλὰ τὰ μηχανήματα τῆς κακίας καὶ πολλὰ οἱ κρυφὲς ἐνέδρες, καὶ διάφορες παγίδες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἔχουν στηθεῖ ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ διάβολο. Γι' αὐτό, ἂν εἶναι δυνατόν, πρέπει κανεὶς νὰ φροντίζει καὶ νὰ ἀγωνίζεται νὰ εἶναι συνεχῶς μαζί μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν πνευματικὴ γνώση, μὲ σκοπὸ, ἂν ὁ ἴδιος δὲν ἔχει φωτισμὸ ἀληθινῆς γνώσεως, ἐπειδὴ εἶναι ἀκόμη ἀτελής ἡ πνευματικὴ ἡλικία του καὶ εἶναι νήπιος, περπατώντας μαζί μὲ ἐκείνον ποὺ ἔχει, νὰ μὴν περπατᾷ στὸ σκοτάδι, νὰ μὴν κινδυνεύει νὰ πέσει σὲ θηλειές καὶ παγίδες καὶ νὰ μὴν πέφτει πάνω στὰ νοητὰ θηρία ποὺ ζοῦν στὸ σκοτάδι κι ἀρπάζουν καὶ ἀφανίζουν ἐκείνους ποὺ περπατοῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ σκοτάδι χωρὶς τὸ νοητὸ λύχνο τοῦ θείου λόγου.

Ἄν λοιπὸν θέλεις, παιδί μου, νὰ ἀποκτήσεις δικό σου λύχνο φωτὸς νοητοῦ καὶ πνευματικῆς γνώσεως μέσα σου, γιὰ νὰ μὴν ποῖς ἀνεμπόδιστα νὰ περπατήσεις μέσα στὸ βαθύτατο σκοτάδι αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα καὶ ἂν θέλεις νὰ καθοδηγοῦνται τὰ βήματά σου ἀπὸ τὸν Κύριο, μὲ σκοπὸ νὰ θελήσεις σφοδρὰ τὸ δρόμο τοῦ Εὐαγγελίου κατὰ τὸν προφήτη¹⁵¹, δηλαδὴ νὰ θελήσεις νὰ ζεῖς μέσα στὴ φλογερὴ πίστη πρὸς τὴν τελειότερη εὐαγγελικὴ ἐντολὴ καὶ νὰ συμμετέχεις στὰ πάθη τοῦ Κυρίου μὲ ἱερὴ ἐπιθυμία καὶ προσευχή, ἐγὼ σοῦ ὑποδεικνύω μιὰ θαυμαστὴ μέθοδο καὶ πνευματικὴ ἐπινόηση. Ἡ μέθοδος

150. Ματθ. 5, 28.

151. Ψαλμ. 36, 23.

αὐτὴ δὲν χρειάζεται σωματικὸ κόπο ἢ ἀγώνα, ἀλλὰ χρειάζεται πόνος ψυχικὸ καὶ γνώση τοῦ νοῦ καὶ διάνοια προσεκτικὴ ποὺ βοηθεῖται ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ μπορέσεις εὐκολὰ νὰ τρέψεις σὲ φυγὴ τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν, κατὰ τὸ μακάριο Δαβίδ, ὁ ὁποῖος σκότωσε ἕνα γίγαντα ἀλλόφυλο μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη του στὸ Θεό¹⁵² καὶ ἔτσι τὶς μυριάδες τῶν ἐχθρῶν ἔτρεψε σὲ φυγὴ εὐκολὰ μαζί μὲ τὸ λαό.

Στὴ δική μας περίπτωσις ὑπάρχουν τρεῖς δυνατοὶ καὶ ἰσχυροὶ γίγαντες, πάνω στοὺς ὁποίους στηρίζεται ὅλη ἡ ἐχθρικὴ δύναμη τοῦ νοητοῦ Ὀλοφέρνη¹⁵³ (τοῦ διαβόλου)· αὐτοὶ ὅταν πέσουν κάτω καὶ νεκρωθοῦν, εὐκολὰ θὰ ἐξασθενήσει ὅλη ἡ δύναμη τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς γίγαντες εἶναι ἡ ἄγνοια, μητέρα ὅλων τῶν κακῶν, ἡ λησμοσύνη, ἀδελφή, βοηθὸς καὶ συνεργάτης τῆς ἄγνοιας, καὶ ἡ ραθυμία, ἡ ὁποία ὑφαίνει τὸ σκοτεινὸ καὶ μαῦρο σύννεφο γιὰ ἔνδυμα καὶ σκέπασμα τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ὁποία στηρίζει καὶ δυναμώνει τὶς ἄλλες δύο καὶ τοὺς δίνει ὑπαρξὴ καὶ φυτεύει στὴν ἀμελέστατη ψυχὴ τὴν κακίαν καὶ τὴν στερεώνει. Ἀπὸ τὴν ραθυμία, τὴν λησμοσύνη καὶ τὴν ἄγνοια δυναμώνουν τὰ ὑποστυλώματα τῶν λοιπῶν παθῶν καὶ μεγαλώνουν. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι οἱ τρεῖς αὐτὲς κακίαι βοηθοὶ ἡ μία στὴν ἄλλη, ἀποδεικνύονται ἰσχυρὲς δυνάμεις καὶ δυνατοὶ ἄρχοντες τοῦ πονηροῦ διαβόλου, μέσω τῶν ὁποίων ὁ στρατὸς τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐπιστρέφει καὶ ὑποστηρίζεται καὶ μπορεῖ νὰ ἐκτελεῖ τὶς πονηρὲς βουλές του, καὶ χωρὶς αὐτὲς ὅσα εἶπαμε πρὶν δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρξουν.

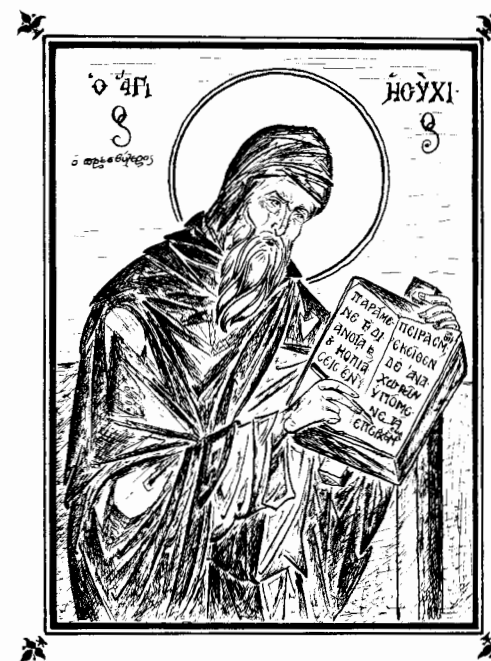
Ἄν λοιπὸν θέλεις νὰ νικήσεις τὰ πάθη ποὺ ἀναφέραμε πρὶν καὶ νὰ κατατροπώσεις μὲ εὐκολία τὸ στρατὸ τῶν νοητῶν ἀλλοφύλων, ἀφοῦ συμμαζεῦτεῖς στὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ βυθιστεῖς στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σου, ξετρύπωσε τοὺς τρεῖς αὐτοὺς δυνατοὺς γίγαντες τοῦ διαβόλου, τὴν λησμοσύνη, τὴν ραθυμία καὶ τὴν ἄγνοια, ποὺ εἶναι ὑποστυλώματα τῶν δαιμόνων, μέσω τῶν ὁποίων ἐπιστρέφουν καὶ τὰ λοιπὰ πάθη τῆς κακίας καὶ ἐνεργοῦν καὶ ζοῦν καὶ δυναμώνουν μέσα στὶς ψυχές τῶν ἀμαθῶν καὶ φιληδόνων. Καὶ μὲ πολλὴ προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια τοῦ νοῦ καὶ μὲ τὴν θεῖαν βοήθεια, καὶ ἀφοῦ βρεῖς αὐτὲς τὶς μεγάλες κακίαι ποὺ οἱ ἄλλοι τὶς ἀγνοοῦν καὶ οὔτε φαντάζονται ὅτι ὑπάρχουν, αὐτὲς ποὺ εἶναι πιὸ καταστρεπτικὲς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα κακά, πολέμησέ τις μὲ τὰ ὅπλα τῆς δικαιοσύνης ποὺ εἶναι ἀντίθετα σ' αὐτὲς. Τὴν λησμοσύνη πολέμησέ την μὲ τὴν ἀγαθὴ μνήμη ποὺ εἶναι αἰτία ὅλων τῶν καλῶν· τὴν ἄγνοια πολέμησέ την μὲ τὴν φωτισμένη γνώση, μὲ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ ξαναξυπνάει καὶ διώχνει ἀπὸ πάνω της τὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας· τὴν ραθυμία πολέμησέ την μὲ τὴν προθυμία ποὺ εἶναι ὅπλο ἄριστο νὰ βάλει σὲ τάξη καὶ νὰ σπρώξει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴ σωτηρία.

Ἀφοῦ ντυθεῖς αὐτὰ τὰ ὅπλα τῆς ἀρετῆς, μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

152. Α' Βασ. 17, 45.

153. Ἰουδθ 2, 4.

ματος, με κάθε εἶδους προσευχή καὶ δέηση, με γενναιότητα καὶ ἀνδρεία, θὰ κατανικήσεις τοὺς τρεῖς γίγαντες ποὺ ἀναφέραμε τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων. Με τὴν ἄριστη μνήμη τοῦ Θεοῦ σκεπτόμενος πάντοτε ὅσα εἶναι ἀληθινά, ὅσα εἶναι σεμνὰ καὶ σεβαστά, ὅσα εἶναι σύμφωνα με τὸ δίκαιο, ὅσα εἶναι ἀγνά, ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη, καὶ ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀρετὴ καὶ ὅποιοδήποτε ἔργο ποὺ εἶναι ἄξιο ἐπαίνου¹⁵⁴ θὰ νικήσεις τὴν παγκράτιστη λησμοσύνη καὶ θὰ τὴ διώξεις μακριὰ σου. Με τὴ φωτισμένη καὶ οὐράνια γνώση θὰ ἐξαφανίσεις τὴν καταστρεπτικὴ καὶ σκοτεινὴ ἄγνοια· με τὴν κάλλιστη καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀρετὴ προθυμία θὰ διώξεις μακριὰ τὴν ἄθεη ραθυμία, ἡ ὁποία φυτεύει μέσα στὴν ψυχὴ τὸ κακό. Αὐτὲς τὶς ἀρετὲς ἀφοῦ τὶς ἀποκτήσεις ὅχι με ψιλὴ προαίρεση μόνο, ἀλλὰ πραγματικά — με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ συνεργασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος —, με πολλὴ προσοχὴ καὶ προσευχή, θὰ μπό-
 ρέσεις νὰ γλυτώσεις ἀπὸ τοὺς τρεῖς δυνατοὺς γίγαντες τοῦ πονηροῦ ποὺ ἀναφέραμε. Γιατὶ ἡ συνύπαρξη γνώσεως ἀληθινῆς καὶ μνήμης λόγων Θεοῦ καὶ ἀγαθῆς προθυμίας, ποὺ με τὴ βοήθεια τῆς ζωντανῆς χάρης θὰ ἐγκατα-
 σταθεῖ με ἀγώνα στὴν ψυχὴ καὶ θὰ διατηρηθεῖ με ἐπιμέλεια, ἐξαφανίζει ἀπὸ αὐτὴ (τὴν ψυχὴ) καὶ καθιστᾷ ἀνύπαρκτο κάθε ἴχνος λησμοσύνης καὶ ἄ-
 γνοιας καὶ ραθυμίας. Καὶ λοιπὸν, τότε βασιλεύει ἡ θεία χάρις μέσα στὴν ψυ-
 χή, στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας· σ' Αὐτὸν ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΑΓΙΟΣ ΗΣΥΧΙΟΣ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὁσῖος πατέρας μας Ἡσύχιος ἦταν πρεσβύτερος στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἱε-
 ροσολύμων. Ἐξῆσε στὰ χρόνια τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Νέου καὶ φημιζόταν
 γιὰ τὸ διδακτικὸ περιεχόμενο τῶν λόγων του. Ἡ κοίμησή του ἐγινε γύ-
 ρω στὸ ἔτος 433. Ἐγραψε πολλὰ συγγράμματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μόνο ὁ παρὼν λό-
 γος ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 203 κεφάλαια ἔχει συμπεριληφθεῖ στὴν Φιλοκαλία.
 Θεωρήθηκε χρησιμώτατος σχετικὰ με τὴ νήψη καὶ τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ γιὰ τοὺς
 ἀρχάριους· ἀλλὰ καὶ στὴ φυλακὴ τῆς καρδιᾶς, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλον ὠφε-
 λμότερος. Γι' αὐτόν, ὁ κριτικὸς Φώτιος λέει τὰ ἐξῆς κατὰ λέξη (Ἀνάγνωση
 198):

154. Φίλιπ. 4, 8.

«Καὶ μέσα στὰ ἄλλα περιέχει καὶ τὸ εἰκοστὸ δεύτερο (κεφάλαιο) τοῦ Ἡσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, μὲ τὸ ὁποῖο ὁλοκληρώνεται ὅλη ἡ διδασκαλία τοῦ βιβλίου, ἀπαραίτητη ὅσο τίποτε ἄλλο γιὰ ὅσους ἀσκοῦνται καὶ ἀποβλέπουν στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἶναι ἀκόμη καὶ στὴν ἀνάγνωση σαφὴς καὶ στὰ ἄλλα τέτοιος, ὅπως ἀρμόζει σὲ ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου γιὰ τὸν ἀγῶνα τῶν λόγων, ἀλλὰ ἔχουν ἀναδεχθεῖ ὅλο τὸν κόπο καὶ τὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἀσκησιὴ στὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς...».

Εἰσαγωγικά σχόλια

Τὰ 202 κεφάλαια περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς, εἶναι ἔργο φωτεινῆς διάνοιας, ἀγιασμένης καρδιᾶς καὶ πολυμαθοῦς νοῦ. Ἄν ὅμως ἀνήκουν στὸν πρεσβύτερο Ἡσύχιο τῆς Ἱεροσολυμικῆς Ἐκκλησίας ἢ σ' ἄλλον μεταγενέστερο ὄσιο, αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἔρευνας.

Τὸ ἐρώτημα τίθεται ἀπὸ τὸ δεδομένο, ὅτι ἐνῶ ὁ Ἡσύχιος τοποθετεῖται χρονικῶς στὰ μέσα τοῦ 4ου αἰῶνα, στὸ ἔργο αὐτὸ περιλαμβάνονται ἀρκετὰ κεφάλαια ἀπὸ τὶς συγγραφές τοῦ ὁσίου Μάρκου τοῦ Ἀσκητῆ, ποὺ ἔζησε ἀργότερα, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἐνδείξεις ὅτι ἔχει ὑπόψη του τὰ «Γνωστικὰ κεφάλαια» τοῦ ἀγίου Διαδόχου Φωτικῆς, καὶ αὐτοῦ μεταγενεστέρου του.

Παρατρέχοντας τὸ ἱστορικὸ αὐτὸ θέμα, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν πατρότητα τῶν 202 κεφαλαίων, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ σύνοψη ἀγιοπνευματικῶν ἐμπειριῶν καὶ ἓνα ἀριστοῦργημα τῆς νηπτικῆς καὶ φιλολογικῆς γραμματείας τῆς Ὁρθοδόξιας.

Ὁ συγγραφέας τοὺς ἐπωφελεῖται τῆς πρὸ αὐτοῦ ἐμπειρίας τῶν Πατέρων τῆς Ἐρήμου, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος εἰσφέρει τὸ μέγιστο μέρος τῆς προσωπικῆς του, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι, πείρας, ὥστε τὰ 202 κεφάλαια νὰ ἀπηχοῦν τὴν καθολικὴ διδασκαλία γιὰ τὴ νήψη, τὴν προσευχὴ καὶ γιὰ τὶς παραδοσιακὲς πράξεις τῆς ἀσκήσεως καὶ τὶς μεθόδους τῶν πνευματικῶν πολέμων.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπευθύνεται σὲ κάποιο Θεόδουλο, προφανῶς μοναχό, καὶ οἱ περισσότερες προτάσεις του στηρίζονται σὲ Γραφικὲς μαρτυρίες καὶ στὴν πείρα τῶν προγενεστέρων, ὅπως δηλώνει ὁ συγγραφέας, δίνοντας ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴ μονολόγιστη, ἢ τὴ νοερὴ προσευχὴ, μὲ ὑποδείξεις ψυχοτεχνικῆς, πράγμα ποὺ ὁδηγεῖ στὴ βεβαιότητα ὅτι τὰ 202 κεφάλαια γράφηκαν μετὰ τὸν ἕκτο, τουλάχιστον, αἰῶνα. Ἡ διδασκαλία τῆς νοερῆς προσευχῆς, ὡς ἰσχυροῦ μέσου ἄμυνας καὶ ἐπιθέσεως κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἀναδεικνύει τὸν Ἡσύχιο σὲ ἐγκρατέστατο καθηγητὴ τῆς νήψεως καὶ τῆς προσευχῆς καὶ προωθητὴ τῆς παραδόσεως.

Ἄν κανεὶς παραβάλλει τὸ ἔργο αὐτὸ μὲ τὰ ἐκλεκτὰ πατερικὰ κείμενα, ἀναμφιβόλως θὰ τὸ τοποθετήσει μετὰ τῶν πρώτων, γιὰ τὶς λεπτὲς συλλήψεις τοῦ νοῦ τοῦ σ. καὶ τὴν θαυμάσια διατύπωση. Θὰ μπορούσε δὲ νὰ λεχθεῖ ὅτι τὰ 202 κεφάλαια ἔχουν σὰν ἄξονες τὴ νήψη καὶ τὴ μονολόγιστη εὐχή, ποὺ ὁδηγοῦν στὴν καθα-

ρότητα τῆς καρδιᾶς, στὸ θεῖο φωτισμὸ καὶ στὴ μυστικὴ ἔνωση μὲ τὸν Χριστό.

Ἡ νήψη, ἡ ἐγρήγορηση τοῦ νοῦ καὶ ἡ συνεχὴς ἐποπτεία του στοὺς λογισμοὺς καὶ στὶς φαντασίες καὶ ἡ κατόπιν ἐπιλογὴς τῶν καλῶν ἀποθησαύρισή τους καὶ ἡ ἀπόρριψη τῶν ἁμαρτωλῶν, βέβαια δὲν εἶναι ἔργο μονάχα τῶν μοναζόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν. Ἡ ἐντολὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι δεδομένη γιὰ τὴν τήρησίν της ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησία, ἀφοῦ μακαρίζει τοὺς καθαρὸς στὴν καρδιά. Ἀλλὰ ἡ νήψη μέσα στὸν κόσμο, μὲ τὶς συμβατικὲς μέριμνες, φαίνεται πὺς δὲν εἶναι καὶ τόσο δυνατή, τουλάχιστο σὲ ἓνα μέτρο πληρότητας. Ὅμως, βοηθούμενος ὁ λαϊκὸς καὶ ἀπὸ τὴ μονολόγιστη καὶ ἀδιάλειπτη εὐχή, μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει σὲ κάποιο βαθμὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς του.

Τὰ 202 κεφάλαια βοηθοῦν ἀποτελεσματικὰ στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν νήψη, ἀφοῦ ἀποτελοῦν πολλαπλὲς ὑποδείξεις ἐπιτυχίας τῆς νήψεως, τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς. Ὁ ἴδιος ὁ σ. χαρακτηρίζει τὴ νήψη σὰν μιὰ πνευματικὴ μέθοδο, ποὺ ὅταν χρονίσει στὸν ἀγωνιζόμενο, τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ ἐμπαθὴ νοήματα, τοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις, μὲ τὴ βοήθεια ὅμως τοῦ Θεοῦ. Σὲ δεῦτερο στάδιο τοῦ ἀποκαλύπτει μυστήρια τοῦ Θεοῦ, γιατί ἡ νήψη εἶναι ταυτόσημη μὲ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, στὴν ὁποία φανερώνεται ὁ Θεός.

Βέβαια ὑπάρχουν διάφοροι τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ἐπιτυγχάνεται ἡ νήψη, τοὺς ὁποίους συνοπτικὰ ὑποδεικνύει ὁ σ. Ὁ ἓνας εἶναι ἡ ἀπόρριψη κάθε κακῆς φαντασίας, χωρὶς τὴν ὁποία ὁ σατανᾶς δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ λογισμοὺς. Ἄλλος εἶναι τὸ νὰ ἔχει ἐσωτερικὴ ἐνότητα μέσα στὴν καρδιά του ὁ ἀγωνιζόμενος, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ εὐχεται ἀπερίσπαστα. Ἄλλος ἐπίσης τρόπος εἶναι νὰ ἐπικαλεῖται τὸν Κύριο Ἰησοῦ μὲ βαθιὰ ταπείνωση. Καὶ ὁ τελευταῖος εἶναι ἡ ἀδιάλειπτη μνήμη θανάτου, ποὺ εἶναι ἰσχυρότατη καὶ ἀνασταλτικὴ τῶν ἀκαθάρτων φαντασιῶν.

Τὰ 202 κεφάλαια ἐντάσσονται στὴ μακρὰ πνευματικὴ καὶ ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας σὰν τεκμήρια τῆς συνεργίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος μὲ τὶς καθαρμένες ὀρθοδόξως ψυχές.

Πρὸς τὸ Θεόδουλο,
λόγος περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς
χωρισμένος σὲ 203 κεφάλαια
(τὰ λεγόμενα ἀντιρρητικὰ καὶ εὐκτικά)

Ἡ νήψη εἶναι μιὰ μέθοδος καὶ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπο — μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ — τελείως ἀπὸ ἐμπαθεῖς σκέψεις καὶ λόγους καὶ ἀπὸ πονηρὰ ἔργα, ἃν ἐξακολουθεῖ ὁ ἄνθρωπος τὴν πνευματικὴ αὐτῇ μέθοδο ἐπὶ πολλὸν καιρὸ καὶ τὴν ἐφαρμόζει μὲ προθυμία. Ἡ νήψη χαρίζει ἐπίσης ἀσφαλὴ γνώση τοῦ ἀκατάληπτου Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατόν, καὶ λύση θεῶν καὶ κρυπτῶν μυστηρίων. Ἐπίσης μὲ αὐτὴν κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐκπληρώσει ὅλες τὶς ἐντολὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ αὐτὴ παρέχει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Αὕτη εἶναι κυρίως ἡ καθαρὴ τῆς καρδιᾶς, ἡ ὁποία λόγῳ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ὠραιότητάς της, ἥ, γιὰ νὰ κυριολεκτήσω, λόγῳ τῆς ἀμέλειάς μας εἶναι πάρα πολὺ σπάνια σήμερα στοὺς μοναχοὺς. Αὐτὴν ὁ Χριστὸς τὴν μακαρίζει μὲ αὐτὰ τὰ λόγια: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά· αὐτοὶ θ' ἀντικρύσουν τὸ Θεόν»¹. Τέτοια λοιπὸν πού εἶναι, χρειάζεται καὶ μεγάλο τίμημα γιὰ νὰ τὴν ἀγοράσεις. Ἡ νήψη, ὅταν πολυκαιρίσει στὸν ἄνθρωπο, γίνεται ὁδηγὸς σωστοῦ καὶ θεάρεστου βίου· αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ ἐπισφράγιση τῆς θεωρίας. Μᾶς διδάσκει νὰ κινούμε δίκαια καὶ τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς (τὸ λογιστικόν, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν), καὶ νὰ φυλάγομε μὲ ἀσφάλεια τὶς αἰσθήσεις μας· καὶ τὶς τέσσαρες γενικὲς ἀρετὲς (φρόνηση, ἀνδρεία, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη) τὶς μεγαλώνει κάθε μέρα σ' ἐκεῖνον πού τὴν κατέχει.

2. Ὁ μέγας νομοθέτης Μωυσῆς, ἡ μᾶλλον τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, θέλοντας νὰ φανερώσει πόσο ἀμεμπτη καὶ καθαρὴ καὶ γενικὴ καὶ ὑποποιὸς εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς νήψεως, καὶ θέλοντας νὰ διδάξει πῶς νὰ τὴν ἀρχίζομε καὶ νὰ τὴν ἐκτελοῦμε, λέει: «Νὰ προσέχεις τὸν ἑαυτὸ σου μήπως ἕνας λόγος κρυμμένος στὴν καρδιά σου γίνῃ ἀνόμημα»². Κρυμμένο λόγο ὀνομάζει τὴ μονολόγιστη ἐνθύμηση (παράστασις) ἐνὸς πονηροῦ πράγματος, τὸ ὁποῖο μισεῖ ὁ Θεός. Αὐτὸ οἱ Πατέρες τὸ ὀνομάζουν καὶ «προσβολή», ἡ ὁποία γίνεται στὴν καρδιά ἀπὸ τὸ διάβολο. Στὴν προσβολή, μόλις ἐμφανιστεῖ στὸ νοῦ μας, ἐπακολουθοῦν οἱ λογισμοὶ μας, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν καὶ συνομιλοῦν μαζί της μὲ πάθος.

3. Ἡ νήψη εἶναι δρόμος κάθε ἀρετῆς καὶ ἐντολῆς Θεοῦ. Αὕτη λέγεται ἐπίσης καὶ ἡσυχία τῆς καρδιᾶς. Καὶ ὅταν φτάσει σὲ τελειότητα, χωρὶς δαιμονικὰς φαντασίες, λέγεται καὶ φυλακὴ τοῦ νοῦ.

1. Ματθ. 5, 8.

2. Δευτ. 15, 9.

4. Ἐκεῖνος πού γεννήθηκε τυφλός, δὲ βλέπει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Καὶ ἐκεῖνος πού δὲ ζεῖ μὲ τὴ νήψη, δὲ βλέπει τὶς πλούσιες ἀκτινοβολίες τῆς χάρης πού ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Οὔτε θὰ ἐλευθερωθεῖ ποτὲ ἀπὸ τὰ πονηρὰ ἔργα καὶ λόγια καὶ σκέψεις πού μισεῖ ὁ Θεός. Καὶ κατὰ τὴν ἐξοδὸ τοῦ ἀπὸ τῆ ζωῆ δὲ θὰ περάσει ἐλεύθερα ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ σκοτεινοῦ ταρτάρου.

5. Προσοχὴ εἶναι μιὰ ἀδιάλειπτη ἡσυχία τῆς καρδιᾶς ἀπὸ κάθε πονηρὸ λογισμό· μόνον τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸ ἀκατάπαυστα ἀναπνέει καὶ ἐπικαλεῖται τὴ βοήθειά Του καὶ μαζί του ἀντιπαρτάσσεται μὲ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Καὶ σ' Αὐτὸν ἐξομολογεῖται, γιὰ τὸ μόνο ὃ Ἰησοῦς ἔχει ἐξουσία νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες. Ἡ ψυχὴ μὲ τὴν ἐπίκλησίν της ἐναγκαλίζεται ἀδιάκοπα τὸ Χριστό, ὃ Ὅποιος μόνος γνωρίζει τί κρύβουν οἱ καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων· καὶ προσπαθεῖ νὰ διαφύγει μὲ κάθε τρόπο τὴν προσοχὴ τῶν ἀνθρώπων ἢ γλυκύτητά της καὶ ὃ ἐσωτερικὸς της ἀγώνας, μήπως ὁ πονηρὸς τὴν ἐξαπατήσῃ λαθραῖα, ἀνοίξει τὸ δρόμο στὴν κακία καὶ ἀφανίσει τὴν ὠραιότατη ἐργασία της.

6. Νήψη εἶναι μιὰ μόνιμη σταθεροποίηση τοῦ λογισμοῦ καὶ στάση τοῦ στήν πύλῃ τῆς καρδιᾶς· βλέπει καὶ ἀκούει τοὺς κλέφτες λογισμοὺς νὰ ἔρχονται, δηλαδὴ τί λένε καὶ τί κάνουν οἱ ἀνθρωποκτόνοι δαίμονες. Καὶ ποιά εἶναι ἡ μορφή πού χάραξαν καὶ ὀρθωσαν οἱ δαίμονες καὶ ἡ ὁποία προσπαθεῖ μὲ τὴ φαντασία νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν νοῦ. Αὐτὰ λοιπὸν ἂν μᾶς ἀπασχολοῦν φιλόπονα, μᾶς φανερώνουν, ἂν θέλομε, μὲ ἐξαιρετικὴ πληρότητα τὴν πείρα τοῦ νοητοῦ πολέμου.

7. Τὴ νήψη τὴ γεννᾷ ὁ διπλὸς φόβος: τόσο οἱ ἐγκαταλείψεις ἀπὸ τὸ Θεόν, ὅσο καὶ οἱ πειρασμοὶ πού ἔρχονται γιὰ παιδαγωγία. Καὶ εἶναι αὕτη μιὰ συνεχὴς παρουσία τῆς προσοχῆς μέσα στὴν ἡγεμονικὴ δύναμη (τὸ νοῦ) τοῦ ἀνθρώπου πού προσπαθεῖ νὰ φράξῃ τὴν πηγὴ τῶν κακῶν λογισμῶν καὶ ἔργων. Γι' αὐτὸ ἔρχονται καὶ οἱ ἐγκαταλείψεις καὶ οἱ ἀναπάντεχοι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πειρασμοὶ πρὸς διόρθωση τοῦ βίου μας. Καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους πού γεύθηκαν τὴν ἀνάπαυση πού δίνει τὸ ἀγαθὸ τῆς νήψεως καὶ κατόπιν πέφτουν στὴν ἀμέλεια. Ἡ νήψη πού τηρεῖται συνεχῶς γεννᾷ τὴ συνήθεια. Ἡ συνήθεια προκαλεῖ κάποια φυσικὴ πυκνότητα στὴ νήψη. Κι αὕτη γεννᾷ ἡρεμὴ θεωρία τοῦ νοητοῦ πολέμου μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ του· τὴ διαδέχεται ἐπίμονη εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἔπειτα γλυκιὰ ἡρεμία τοῦ νοῦ χωρὶς φαντασίες καὶ μιὰ κατὰστασις ἐνώσεως μὲ τὸν Ἰησοῦ.

8. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου πού μένει σταθερὸς καὶ ἐπικαλεῖται τὸ Χριστό ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων καὶ καταφεύγει σ' Αὐτόν, μοιάζει μὲ ἕνα θηρίο πού τὸ περικύκλωσαν πολλοὶ σκύλοι καὶ αὐτὸ ἔπιασε θέση σὲ ἕνα ὀχυρὸ τόπο καὶ ἀντιστέκεται. Βλέπει ἀπὸ μακριὰ νοερά τοὺς νοητοὺς λόγους τῶν ἐχθρῶν καὶ μὲ τὸ νὰ παρακαλεῖ συνεχῶς τὸν εἰρηνοποιὸ Ἰησοῦ νὰ πολεμᾷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μένει ἀπλήγγωτος ἀπὸ αὐτούς.

9. "Αν γνωρίζεις καὶ σοῦ δόθηκε ἡ χάρη τὸ πρῶτὸ νὰ στέκεσαι ἐμπρὸς στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἐξετάζεσαι, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξετάζεις τὸν ἑαυτὸ σου, ἐννοεῖς τί λέω γιὰ τὴ νήψη. "Αν ὄχι, ἔχε νήψη καὶ θὰ λάβεις τὴ χάρη.

10. Τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν τ' ἀποτελεῖ πολὺ νερό. Σύστημα καὶ δύναμη τῆς νήψεως καὶ τῆς νηφαλιότητος καὶ τῆς βαθιᾶς ψυχικῆς ἡσυχίας, καὶ ἄβυσσος θεωριῶν φοβερῶν καὶ ἀπορρήτων καὶ μετανοητικῆς ταπεινώσεως καὶ εἰλικρίνειας καὶ ἀγάπης, εἶναι ἡ τέλεια νήψη καὶ ἡ χωρὶς λογισμοὺς εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὐτὸ νὰ γίνεται μάλιστα ἀδιάκοπα καὶ πυκνὰ καὶ χωρὶς νὰ χάνει κανεὶς τὴν ὑπομονή του καὶ νὰ μικροψυχεῖ.

11. «Δὲ θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μὲ λέει Κύριε, Κύριε, ἀλλ' ὅποιος κάνει τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου»³. Θέλημα τοῦ Πατέρα εἶναι: «Σεῖς ποὺ ἀγαπᾶτε τὸ Θεὸ νὰ μισεῖτε τὰ πονηρά»⁴. Λοιπόν, μαζί μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἃς μισήσουμε καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς· καὶ νά, πράξαμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

12. Παράδειγμα τέλει πρὸς μίμηση καὶ πρότυπο γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ ἀνάκληση τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος εἶναι ὁ Κύριός μας καὶ Θεὸς ποὺ ἔλαβε σάρκα καὶ ἔβαλε ἐμπρὸς μας σὰν ζωγραφικὸ πῖνακα τὸν πανάρετο βίον Του. Μαζὶ μὲ ὅλα τὰ καλὰ, μᾶς ὑπέδειξε μετὰ τὴν βάπτισή Του, ἀφοῦ ἀνέβηκε στὴν ἔρημο, καὶ τοῦτο· ἄρχισε μὲ νηστεία τὸν νοητὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ διαβόλου, ποὺ πῆγε πρὸς Αὐτὸν ὅπως θὰ πῆγαινε σὲ ἀπλὸ ἀνθρώπο⁵. Καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ τὸν νίκησε, ὁ Κύριος⁶ δίδαξε κι ἐμᾶς τοὺς ἀχρεῖους, πῶς νὰ παλεύουμε ἐναντίον τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, δηλαδή μὲ ταπείνωση καὶ νηστεία καὶ προσευχὴ καὶ νήψη. Καὶ τοῦτο, ἐνῶ δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτά, ὡς Θεὸς καὶ Θεὸς τῶν θεῶν.

13. Τώρα, πόσοι τρόποι νήψεως ὑπάρχουν κατ' ἐμέ, ποὺ μποροῦν νὰ καθαρίζουν τὸν νοῦ ἀπὸ ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, δὲ θὰ βαρεθῶ νὰ σοῦ τοὺς φανερώσω μὲ γλώσσα ἀπλὴ καὶ χωρὶς στολίδια. Ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔκρινα καλὸ, σὲ καιρὸ πολέμου πνευματικοῦ, νὰ κρύψω σ' αὐτὸ τὸ λόγο τὴν ὠφέλεια μέσω τῶν κομψῶν λόγων, καὶ μάλιστα μιλώντας σὲ ἀπλουστεροῦς. «Καὶ σύ, παιδί μου Τιμόθεε —λέει— πρόσεχε αὐτὰ ποὺ διαβάξεις»⁶.

14. Ἕνας τρόπος νήψεως εἶναι νὰ ἐξετάζεις συχνὰ καὶ προσεκτικὰ τὴν φαντασία (παράσταση) τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ, δηλ. τὴν «προσβολή», γιατί ὁ σατανᾶς δὲν μπορεῖ χωρὶς φαντασία νὰ δημιουργεῖ λογισμοὺς καὶ νὰ τοὺς παρουσιάζει στὸ νοῦ γιὰ νὰ τὸν ἐξαπατήσει.

15. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ κρατᾷς τὴν καρδιά σου πάντοτε σὲ βαθιὰ σιωπὴ καὶ ἡσυχία ἀπὸ κάθε λογισμὸ καὶ νὰ προσεύχεσαι.

16. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ παρακαλεῖς συνεχῶς τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ ταπείνωση νὰ ἔρθει σὲ βοήθεια.

17. Ἄλλος τρόπος εἶναι νὰ θυμᾶται κανεὶς ἀκατάπαυστα τὸ θάνατο.

3. Ματθ. 7, 21.

4. Ψαλμ. 96, 10.

5. Ματθ. 4, 3.

6. Α' Τιμ. 4, 13.

18. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐργασίες, ἀγαπητέ, ἐμποδίζουν τὶς πονηρὲς σκέψεις σὰν φοβεροὶ θυρωροί. Τὸ νὰ προσβλέπεις στὸν οὐρανὸ καὶ νὰ νομίζεις ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶναι τίποτε, εἶναι καὶ αὐτὸ ὠφέλιμο καὶ ἀποτελεσματικὸ μαζί μὲ τὰ ἄλλα, κι ἂν μοῦ δώσει ὁ Θεὸς λόγο, θὰ τὸ ἐκθέσω ἀλλοῦ πιὸ ἐκτεταμένα.

19. "Αν κόφομε γιὰ λίγο τὶς αἰτίες τῶν παθῶν καὶ ἀσχοληθοῦμε μὲ πνευματικὲς σκέψεις χωρὶς νὰ διατρίφομε σ' αὐτὲς καὶ χωρὶς νὰ τὸ κάνομε αὐτὸ ἔργο μας, τότε εὐκολα πάλι ξαναγυρίζομε στὰ πάθη τῆς σάρκας, χωρὶς νὰ κερδήσουμε τίποτε ἀπὸ αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ἐργασία μας, παρὰ μόνον τέλειο σκοτισμὸ τοῦ νοῦ καὶ παραστράτημα πρὸς τὰ ὕλικά.

20. Πρέπει ὁ ἀγωνιζόμενος τὸν ἐσωτερικὸ ἀγῶνα νὰ ἔχει κάθε στιγμή τοῦ χρόνου αὐτὰ τὰ τέσσερα: ταπείνωση, ἄκρα προσοχή, ἀντίρρηση κατὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ προσευχή. Νὰ ἔχει ταπείνωση, γιατί ὁ ἀγῶνας εἶναι ἐναντίον τῶν ὑπερφηφάνων δαιμόνων, γιὰ νὰ ἔχει τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ πρόχειρη· ἐπειδὴ ὁ Κύριος μισεῖ τοὺς υπερήφανους⁷. Προσοχή, γιὰ νὰ μὴν ἔχει στὴν καρδιά του κανένα λογισμό, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς φαίνεται ἀγαθός. Ἀντίρρηση, ὥστε μόλις μὲ δξύτητα ἐννοήσει ὅτι ἦρθε ὁ δαίμονας, εὐθὺς μὲ ὀργὴ νὰ φέρει ἀντιλογία στὸν πονηρό. «Θ' ἀπαντήσω, λέει, σὲ ὅσους μὲ κατηγοροῦν: δὲ θὰ ὑποταχθεῖ ἡ ψυχὴ μου στὸ Θεό;»⁸ Προσευχὴ, γιὰ νὰ φωνάξει δυνατὰ πρὸς τὸν Χριστὸ μὲ στεναγμὸ ἀνέκφραστο⁹, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀντίρρηση. Καὶ τότε ὁ ἀγωνιζόμενος ἄνθρωπος θὰ δεῖ τὸν ἐχθρὸ νὰ παραλύει ἢ νὰ ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸ προσκυνητὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, σὰν σκόνη στὸν ἄνεμο, ἢ νὰ χάνεται σὰν καπνὸς μαζί μὲ τὸν πονηρὸ λογισμό του.

21. Ὅποιος δὲν ἔχει προσευχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ πονηροὺς λογισμοὺς, αὐτὸς εἶναι σὰν νὰ πηγαίνει στὸν πόλεμο χωρὶς ὅπλο. Προσευχὴ ἐννοῶ ἐκείνη ποὺ γίνεται ἀκατάπαυστα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, ὥστε μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Χριστοῦ, ὁ σατανᾶς ποὺ πολεμᾷ κρυφά, νὰ μαστιγώνεται καὶ νὰ καίγεται.

22. Ἐσὺ ὀφείλεις, μὲ διαπεραστικὸ καὶ διαρκῶς τεταμένο μάτι τοῦ νοῦ, νὰ βλέπεις ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνεσαι ποιοὺς μπαίνει· καὶ μόλις δεῖς ὅτι ἔρχεται νὰ μπεῖ πονηρὸς λογισμὸς, ἀμέσως μὲ τὴν ἀντίρρηση νὰ σπάζεις τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ¹⁰. Καὶ συγχρόνως μὲ στεναγμὸ φώναξε τὸ Χριστό, καὶ θὰ δοκιμάσεις τὴ θεϊκὴ καὶ ἀόρατὴ βοήθεια. Καὶ τότε θὰ δεῖς λαμπρὰ τὴν ἀπλότητα καὶ χρηστότητα τῆς καρδιάς.

23. Ἐκεῖνος ποὺ κρατᾷ ἕνα καθρέφτη στὸ χέρι του καὶ βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἄλλους, βλέπει στὸν καθρέφτη τὸ δικό του πρόσωπο, ὅσο βλέπει καὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἄλλων ποὺ σκύβουν στὸν καθρέφτη. Ἔτσι κι ἐκεῖνος ποὺ σκύβει μέσα στὴν καρδιά του, βλέπει τὴν δική του κατάσταση μέσα σ' αὐτήν, βλέπει ὅμως καὶ τὰ μαῦρα πρόσωπα τῶν νοητῶν αἰθιόπων, δηλαδή τῶν δαιμόνων.

7. Παροιμ. 3, 14.

8. Ψαλμ. 61, 1.

9. Ρωμ. 8, 26.

10. Γεν. 3, 15.

24. Δεν μπορεί ό νοϋς μόνος του νά νικήσει τήν φαντασία τών δαιμόνων. "Ας μὴν ἔχει ποτέ κανεὶς τέτοιο θάρρος. Ἐπειδὴ εἶναι πανοῦργοι, ὑποκρίνονται ὅτι νικιοῦνται καὶ ἀνατρέπουν τὸν ἀγωνιστὴ μὲ τὴν κενοδοξία. "Αν ὅμως ἐπικαλεῖσαι τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τότε δὲν μποροῦν οὔτε μιὰ στιγμή νά σταθοῦν καὶ νά σέ δολιευθοῦν.

25. Πρόσεξε νά μὴν ὑπερηφανευτεῖς καὶ σύ, ὅπως παλιὰ ὁ Ἰσραήλ, καὶ παραδοθεῖς στοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς. Γιατὶ ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ, ἀφοῦ τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Θεὸς τῶν ὅλων, ἐπενόησε γιὰ βοηθό του χυτὸ εἶδωλο¹¹.

26. Εἶδωλο χυτὸ νά ἐννοήσεις τὸν ἀσθενὴ νοῦ μας, ὁ ὁποῖος ἐνόσω παρακαλεῖ τὸν Ἰησοῦ Χριστό ἐναντίον τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εὐκολα τὰ καταδιώκει καὶ μὲ τεχνικὴ μέθοδο κατατροπώνει τὶς ἀόρατες καὶ ἐχθρικές δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Ὅταν ὅμως ὁ νοῦς ἀποκτήσῃ ἀπερίσχεπτα θάρρος στὸν ἑαυτό του, τότε κατακρημνίζεται σὰν τὸ πουλὶ πού λέγεται ὀξύπτερος. Λέει ἡ Γραφή: «Ἡ καρδιά μου ἤλπισε στὸ Θεό, πῆρα βοήθεια, καὶ ἡ σάρκα μου ἀναβλάστησε»¹². «Καὶ ποὶὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ μὲ ἀναστήσῃ καὶ θὰ συμπαταχθεῖ μαζί μου ἐναντίον τῶν ἀμέτρητων λογισμῶν πού τραβοῦν στὸ κακό;»¹³ Ὅποιος ἔχει τὸ θάρρος στὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι στὸ Θεό, θὰ ἔχει πτώση τρομακτική.

27. Τῆς καρδιακῆς ἡσυχίας, ἀγαπητέ, πρότυπο καὶ παράδειγμα (ἂν θέλεις νά ἀγωνίζεσαι) νά ἔχεις τὸ μικρὸ ζωῦφιο, τὴν ἀράχνη. Διαφορετικὰ δὲν θεωρεῖσαι ὅτι ἡσύχασες στὸ νοῦ ὅπως πρέπει. Ἡ ἀράχνη κυνηγᾷ τὶς μικρὲς μύγες· κι ἐσύ, ἂν ἡσυχάζεις κοπιᾷζοντας μέσα στὴν ψυχὴ σου, δὲ θὰ πάφεις νά σκοτώνεις πάντοτε τὰ μικρὰ νήπια τῆς Βαβυλώνας· μὲ τὸν φόνο αὐτὸν μακαρίζεσαι ἀπὸ τὸ "Άγιο Πνεῦμα διὰ τοῦ Δαβὶδ¹⁴.

28. Δεν εἶναι δυνατόν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα νά φανεῖ στὸ στερέωμα ἀνάμεσα στ' ἀστέρια, οὔτε εἶναι δυνατόν, ἄνθρωπος πού ζεῖ πάνω στὴ γῆ νά μὴν ἀναπνέει τὸν ἀέρα. Ἔτσι δὲν εἶναι δυνατό νά καθαρίσουμε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς σκέψεις καὶ νά διώξουμε τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς ἀπ' αὐτὴ χωρὶς συχνὴ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

29. "Αν μὲ ταπεινὸ φρόνημα καὶ μνήμη θανάτου καὶ αὐτοκατηγορία καὶ ἀντίρρηση κατὰ τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ μὲ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μένεις μέσα στὴν καρδιά σου καὶ ἂν τὸν στενὸ ἀλλὰ χαροποῖο καὶ τερπνὸ δρόμο τῆς διάνοιας μὲ τὰ παραπάνω ὅπλα βαδίζεις καθημερινὰ ἔχοντας νήψη, θὰ φτάσεις σὲ ἅγιες θεωρίες Ἀγίων. Καὶ θὰ φωτιστεῖς σὲ βαθιὰ μυστήρια ἀπὸ τὸ Χριστό, στὸν Ὅποιο βρίσκονται οἱ θησαυροὶ οἱ κρυμμένοι τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας¹⁵, στὸν Ὅποιο κατοικεῖ ὅλη ἡ θεότητα μὲ σωματικὴ μορφή¹⁶. Θὰ αἰσθανθεῖς δηλαδὴ ὅτι μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ, πῆδη-

11. Ἐξ. 32, 4.

12. Ψαλμ. 27, 7.

13. Ψαλμ. 93, 16.

14. Ψαλμ. 136, 9.

15. Κολ. 2, 3.

16. Κολ. 2, 9.

σε ὀρμητικὰ στὴν ψυχὴ σου τὸ "Άγιο Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ Ὅποιο ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου φωτίζεται νά βλέπει μὲ ξέσκεπο πρόσωπο¹⁷. «Κανείς —λέει ἡ Γραφή— δὲν μπορεῖ νά πεῖ Κύριε Ἰησοῦ, παρὰ μόνον μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»¹⁸, δηλαδὴ τὸ "Άγιο Πνεῦμα βεβαιώνει μυστικὰ ὅτι ἔχεις μέσα σου τὸν ζητούμενο Κύριο.

30. Πρέπει νά γνωρίζουν καὶ τοῦτο ἐκεῖνοι πού θέλουν νά μαθαίνουν τὰ θεῖα· ὅτι οἱ φθονεροὶ δαίμονες πολλές φορές κρύβουν καὶ συμμαζεῦν ἀπὸ μᾶς τὸ νοητὸ πόλεμο, γιατί φθονοῦν οἱ ἄγριοι τὴν ἀπὸ τὸν πόλεμο προερχόμενη ὠφέλεια καὶ γνώση καὶ ἀνύψωση πρὸς τὸ Θεό. Θέλουν νά μᾶς κάνουν νά μὴ φροντίζουμε καὶ τότε ξαφνικὰ ν' ἀρπάξουν τὸν νοῦ μας καὶ ν' ἀφαιρέσουν τὴν προσοχὴ τῆς διάνοιας. Γιατὶ ἀδιάκοπος σκοπὸς τῶν δαιμόνων καὶ ἀγῶνας τοὺς εἶναι νά μὴν ἀφήνουν διόλου τὴν καρδιά μας νά ζεῖ μὲ προσοχή, ἐπειδὴ γνωρίζουν τὸν πλοῦτο πού μαζεῦομε ἀπ' αὐτὸ στὴν ψυχὴ μας. Ἐμεῖς ὅμως τότε μάλιστα μὲ τὴν μνήμη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νά ἐπεκτεινόμεστε σὲ πνευματικές θεωρίες καὶ ὁ πόλεμος θὰ γυρίζει πάλι στὸν νοῦ μας. Μόνον μὲ τὴν γνώμη —γιὰ νά τὸ πῶ ἔτσι— τοῦ Κυρίου καὶ μὲ ταπεινώση πολλὴ ἄς τὰ κάνουμε ὅλα.

31. Ἐφόσον ζοῦμε σὲ κοινόβιο, πρέπει μὲ τὴν ἀβίαστη προαίρεσή μας καὶ μὲ πρόθυμη καρδιά νά κόβομε κάθε θέλημά μας ἀπέναντι στὸν ἡγούμενο. Καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, γινόμεστε εὐπειθεῖς, ἡμεροὶ καὶ χωρὶς δικό μας θέλημα. Αὐτὸ ὅμως πρέπει νά γίνεται μὲ τέχνη, γιὰ νά μὴν παραζόμεστε ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ νά μὴν κινοῦμε τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς παράλογα καὶ παρὰ φύση, καὶ βρεθοῦμε ἔτσι νά μὴν ἔχομε παρρησία στὸν ἀόρατο πόλεμο. Γιατὶ, ὅταν δὲν κόβομε τὸ θέλημά μας ἐκουσίως, συνήθως θυμώνομε ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιχειροῦν νά μᾶς τὸ κόψουν ἐκουσίως μας. Καὶ ἀπὸ αὐτό, ὁ θυμὸς πού ἀναφε γαυγίζοντας ἄγρια, ἀφανίζει τὴ γνώση τῆς πάλης πού μὲ πολλὴ δυσκολία μπορέσαμε ν' ἀποκτήσουμε· γιατί ὁ θυμὸς ἐκ φύσεως εἶναι καταστρεπτικός. "Αν κινηθεῖ ἐναντίον δαιμονικῶν λογισμῶν, τοὺς καταστρέφει καὶ τοὺς ἐξαφανίζει. "Αν πάλι βράζει ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, καταστρέφει τοὺς ἀγαθοὺς λογισμοὺς μας. Λοιπὸν ὁ θυμὸς, βλέπω ὅτι εἶναι καταστρεπτικός κάθε λογισμοῦ, εἴτε πονηροῦ, εἴτε ἀκόμη καὶ ἀγαθοῦ· μᾶς ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ ὡς ὅπλο καὶ τόξο, ἂν δὲν χρησιμοποιεῖται ἐναντίον καὶ τῶν δύο λογισμῶν. "Αν ὅμως ἐνεργεῖ διαφορετικὰ, τότε εἶναι καταστρεπτικός. Γιατὶ ἐγὼ γνωρίζω καὶ σχύλο θρασύ, ὁ ὁποῖος καταστρέφει τὰ πρόβατα ὅπως ὁ λύκος.

32. Πρέπει νά μισοῦμε τὴν ἐλευθεροστομία σὰν δηλητήριο τῆς ἔχιδνας καὶ νά ἀποφεύγομε τὶς πολλὲς συνομιλίες σὰν φίδια καὶ γεννήματα ἐχιδνῶν¹⁹, γιατί αὐτὲς μποροῦν τὸ ταχύτερο νά κάνουν τὸν ἀγωνιστὴ νά λησμονήσει τελείως τὸν ἐσωτερικὸ πόλεμο καὶ νά κατακρημνίσουν τὴν ψυχὴ

17. Β' Κορ. 3, 18.

18. Α' Κορ. 12, 3.

19. Ματθ. 3, 7.

από την ύψηλή χαρά που προέρχεται από την καθαρότητα της καρδιάς. Ἡ καταραμένη λησμοσύνη είναι αντίθετη στην καρδιακή προσοχή, όσο το νερό στη φωτιά, και κάθε στιγμή της είναι ισχυρός αντίπαλος· από την λησμοσύνη κατανατούμε στην αμέλεια και από την αμέλεια στην καταφρόνηση των θείων και τη ραθυμία και σε άτοπες επιθυμίες. Κι έτσι πάλι γυρίζουμε πίσω, όπως ο σκύλος γυρίζει στον έμετό του²⁰. "Ας αποφύγουμε λοιπόν την έλευθεροστομία σαν θανατηφόρο φαρμάκι. Τα κακά αποτελέσματα από τη λησμοσύνη γιατρεύει μια πολύ αύστηρή φύλαξη του νου και μια αδιάκοπη επίκληση του Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δίχως Αυτόν, τίποτε δεν μπορούμε να κάνουμε²¹.

33. Δεν είναι δυνατό να πιάσεις φίλα με το φίδι και να το βάλεις μέσα στον κόρφο σου· ούτε είναι δυνατό να χαϊδεύεις και να περιποιείσαι το σώμα σου με κάθε τρόπο και να το αγαπάς, εκτός απ' όσο του είναι αναγκαίο και του χρειάζεται, και συγχρόνως να φροντίζεις για την ούράνια ἀρετή. Γιατί, εκ φύσεως, το φίδι δαγκώνει, ενώ το σώμα μολύνει με την ήδονή· εκείνον που το περιποιείται. Σε ό,τι φταίει το σώμα, κτύπα το με γροθιές χωρίς να το λυπάσαι· σαν μεθυσμένος δούλος που δραπέτευσε, ως λάβει την πείρα του μαστιγώματος από τον κύριό του και ως φύγει από τα καπηλεία. "Ας μην αγνοεί την αβφαρτη κυρία του, την ψυχή, αυτό που είναι φαρττή λάσπη και δούλος της ψυχής όλο σκοτάδι. Μέχρι το θάνατό σου μην έμπιστευτείς να πάρεις θάρρος με τη σάρκα σου. Λέει η Γραφή: «Το θέλημα της σάρκας είναι έχθρα κατά του Θεού. Και η σάρκα επιθυμεί αντίθετα με το πνεύμα, και το πνεύμα αντίθετα με τη σάρκα. Όσοι ζουνε ζωή σαρκική δεν μπορούν ν' αρέσουν στο Θεό. Ἐμείς όμως δεν είμαστε σαρκικοί, αλλά πνευματικοί»²².

34. Έργο της φρονήσεως είναι να κινεί πάντοτε το θυμικό μέρος της ψυχής, για να συνάπτομε την έσωτερική μάχη κατά των παθών και των δαιμονικών προσβολών και να κατηγορούμε τον έαυτό μας. Έργο της σοφίας είναι να παρακινεί το λογιστικό μέρος της ψυχής σε νήψη ακριβή και ολοκληρωμένη και σε πνευματική θεωρία. Έργο της δικαιοσύνης είναι να διευθύνει το επιθυμητικό μέρος της ψυχής προς την ἀρετή και το Θεό, ενώ έργο της ανδρείας είναι να κυβερνά και να κατέχει τις πέντε αίσθήσεις για να μη μολύνεται από αυτές τόσο ο έσωτερικός μας άνθρωπος, δηλαδή η καρδιά, όσο και ο έξωτερικός, δηλαδή το σώμα.

35. «Πάνω στον Ἰσραήλ λάμπει η μεγαλοπρέπειά Του», δηλαδή πάνω στο νου που βλέπει, όσο είναι δυνατό, το κάλλος της δόξας του Θεού, «και η δύναμή Του φανερώνεται στα νέφη»²³, δηλαδή στις ψυχές τις όλοφώτεινες που ατενίζουν τα πρωινά Αυτόν που κάθεται στα δεξιά του Πατέρα Του, να

20. Β' Πέτρ. 2, 22.

21. Ἰω. 15, 5.

22. Ρωμ. 8, 6· Γαλ. 5, 17.

23. Ψαλμ. 67, 35.

φεγγοβολεί προς αυτές, σαν τόν ήλιο που ακτινοβολεί ανάμεσα από τα καθαρά σύννεφα, και τις δείχνει αξιογάπητες.

36. Ένας που άμαρτάνει, λέει η θεία Γραφή, θα χάσει μεγάλη δικαιοσύνη και ἀρετή²⁴. Και ο νους που άμαρτάνει θα χάσει τα άθανάτα και αβφαρτα ποτά και φαγητά που αναφέρονται στο ίδιο κεφάλαιο²⁵.

37. Δεν είμαστε δυνατότεροι από το Σαμψών, ούτε σοφότεροι από τόν Σολομώντα, ούτε έχουμε μεγαλύτερη γνώση από τόν Δαβίδ· ούτε αγαπούμε το Θεό περισσότερο από τόν κορυφαίο Πέτρο. "Ας μην έχουμε λοιπόν θάρρος στον έαυτό μας, γιατί λέει η Γραφή: «Όποιος έχει θάρρος στον έαυτό του, θα έχει πτώση τρομακτική»²⁶.

38. "Ας μάθομε από τόν Χριστό την ταπεινοφροσύνη και από τόν Δαβίδ την ταπείνωση και από τόν Πέτρο το να δακρύζομε για όσα συμβαίνουν· αλλά ως μην απέλπίζομαστε, όπως ο Σαμψών, ο Ἰούδας και ο Σολομών, που ήταν πάρα πολύ σοφός.

39. Ο διάβολος, σαν λιοντάρι που μουγκρίζει, περπατεί μαζί με τις δυνάμεις του ζητώντας ποιόν να καταπιεί²⁷. Ἡ καρδιακή λοιπόν προσοχή και νήψη και αντίρρηση και εύχη προς τόν Ἰησοῦ Χριστό, το Θεό μας, ως μην παύει ποτέ. Γιατί καλύτερη βοήθεια, εκτός από τόν Ἰησοῦ, δεν θα βρείς σε όλη τη ζωή σου. Μόνο Αυτός ο Κύριος γνωρίζει, ως Θεός που είναι, τις πανουργίες και τις μεθόδους και τούς δόλους των δαιμόνων.

40. Ἡ ψυχή λοιπόν ως έχει το θάρρος της στο Χριστό και ως τόν παρακαλεί και καθόλου ως μη δειλιάζει, γιατί δεν πολεμεί μόνη της, αλλά μαζί με τόν φοβερό βασιλιά Ἰησοῦ Χριστό, που είναι ο Κτίστης όλων των όντων, άσωμάτων και σωματικών, δηλαδή όρατων και άοράτων.

41. Όπως η βροχή όσο περισσότερο πέφτει πάνω στη γή, τόσο την μαλακώνει, έτσι και τη γή της καρδιάς μας χαροποιεί και εύφραίνει το άγιο όνομα του Χριστού, όσο περισσότερο το φωνάζομε και όσο συχνότερα το επικαλούμαστε.

42. Είναι καλό λοιπόν να γνωρίζουν οι άπειροι ότι, εμείς οι παχείς που κλινόμε στη γή και με το σώμα μας και με το φρόνημά μας, έχουμε έχθρους άσώματους και άόρατους, που θέλουν το κακό μας και ξέρουν καλά την τέχνη να μάς κακοποιήσουν και είναι δραστήριοι και εύκνητοι και έμπειροπόλεμοι από τα χρόνια του Ἀδάμ και μέχρι τώρα· και δεν έχουμε άλλο τρόπο να τούς νικήσομε παρά μόνο με την άκατάπαυστη νήψη του νου και την επίκληση του Ἰησοῦ Χριστοῦ του Θεού και Δημιουργού μας. Και για εκείνους που είναι ακόμη άπειροι, ως είναι τα παραπάνω, δηλ. η εύχη του Ἰησοῦ Χριστοῦ και η προτροπή να δοκιμάσουν και να γνωρίσουν το καλό. Για όσους όμως έχουν πείρα, η πράξη και η δοκιμασία και η άνάπαυση που δίνει το καλό, είναι άριστος τρόπος και δάσκαλος.

24. Έκκλ. 9, 18.

25. Έκκλ. 9, 7.

26. Ἰώβ 18, 12.

27. Α' Πέτρ. 5, 8.

43. Τὸ μικρό, δηλαδή τὸ ἀπονήρευτο παιδί, ὅταν βλέπει κάποιον ποὺ κάνει θεατρικὰ τεχνάσματα, εὐχαριστεῖται καὶ τὸν ἀκολουθεῖ ἀπὸ ἀκακία. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μας, ἐπειδὴ εἶναι ἀπλή καὶ ἀγαθὴ, γιὰ τὴν πλάστηκε ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Κύριο, εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν προσβολὴν τοῦ διαβόλου ποὺ παριστάνει ψευδεῖς φαντασίες. Καὶ ἔτσι ἐξαπατᾶται καὶ τρέχει πρὸς τὸ κακὸ σὰν νὰ ἦταν καλὸ, ὅπως ἡ περιστέρα τρέχει πίσω ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ τῶν παιδιῶν της. Ἀνακατώνει ἡ ψυχὴ τοὺς λογισμοὺς της μὲ τὴν φαντασίαν τῆς δαιμονικῆς προσβολῆς, λ.χ. ἕνα πρόσωπο γυναικῆς ὡραίας, ἢ κατὶ ἄλλο ποὺ ἀπαγορεύεται τελείως ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Θέλει νὰ κάνει πραγματικότητα ὅ,τι ὡραῖο εἶδε στὴ φαντασίαν της. Καὶ τότε ἀφοῦ δώσει τὴν συγκατάθεσίν της, πραγματοποιεῖ καὶ μὲ τὸ σῶμα ἐκείνη τὴν ἁμαρτίαν ποὺ εἶδε μὲ τὸ νοῦ της, μὲ συνέπειαν τὴν ἴδιαν της τὴν κατάκριση.

44. Αὕτῃ εἶναι ἡ τέχνη τοῦ πονηροῦ, καὶ μὲ αὐτὰ τὰ βέλη δηλητηριάζει τὴν ψυχὴ. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσφαλές, πρὶν ἀποκτήσῃ ὁ νοῦς μεγάλη πολεμικὴ πείρα, νὰ ἀφήνῃ τοὺς λογισμοὺς νὰ μπαίνουν μέσα στὴν καρδιά μας καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή, ἐπειδὴ ἀκόμη ἡ ψυχὴ μας εὐχαριστεῖται στὶς δαιμονικὰς προσβολὰς καὶ τὴν ἀκολουθεῖ. Ἀλλὰ πρέπει μόνο νὰ τοὺς ἐννοεῖ καὶ νὰ τοὺς κόβῃ μὲ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν προσβάλλουν. Ὅταν ὁ νοῦς πολυκαιρίσῃ σ' αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ ἔργο καὶ ἐξασκηθεῖ καὶ ἐννοήσῃ καλὰ καὶ τοῦ γίνῃ σταθερὴ συνήθεια ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀληθινὴ γνώσις τῶν λογισμῶν του, καὶ ὅταν μπορεῖ, ὅπως λέει ὁ προφήτης, εὐκολὰ νὰ πιάνῃ τὴν νεαρὴν ἀλεπούδα²⁸, τότε μὲ προσοχὴ καὶ ἐπιμέλειαν, πρέπει νὰ τοὺς ἀφήνῃ νὰ ἔρχονται καὶ νὰ τοὺς ἐλέγχει.

45. Ὅπως εἶναι ἀδύνατον, μέσα ἀπὸ τὸν ἴδιον σωλήνα νὰ περάσουν φωτιά καὶ νερὸ μαζί, ἔτσι εἶναι ἀδύνατον νὰ μπεῖ ἡ ἁμαρτία μέσα στὴν καρδιά μας, ἂν δὲν χτυπήσῃ πρῶτα τὴν πόρταν τῆς καρδιᾶς μὲ προσβολὴ μιᾶς ἁμαρτωλῆς φαντασίας.

46. Πρῶτα-πρῶτα, ὑπάρχει ἡ προσβολὴ τῆς κακῆς σκέψεως. Δεύτερο, ὁ συνδυασμὸς, ὅταν ἀνακατώνονται οἱ δικοὶ μας καὶ οἱ δαιμονικοὶ λογισμοί. Τρίτο, ἡ συγκατάθεσις, ὅταν οἱ λογισμοὶ μας συσκέπτονται μὲ τοὺς δαιμονικοὺς λογισμοὺς γιὰ νὰ διαπράξουν τὸ κακόν. Τέταρτο εἶναι ἡ αἰσθητὴ πράξις, δηλαδή ἡ ἁμαρτία. Ἄν λοιπὸν ὁ νοῦς προσέχει μὲ νήψη, καὶ μὲ τὴν ἀντίρρηση καὶ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ φυγαδεύῃ τὴν προσβολὴν μὲ τὴν ἀναφανεί, τότε τὰ ἐπόμενα (συνδυασμὸς, συγκατάθεσις, ἁμαρτία) μένουν ἀργά. Ὁ πονηρὸς δαίμονας ἐπειδὴ εἶναι ἀσώματος νοῦς, δὲν μπορεῖ διαφορετικὰ νὰ πλανήσῃ τὴν ψυχὴν, παρὰ μὲ τὴν φαντασίαν καὶ τοὺς λογισμοὺς. Γιὰ τὴν προσβολὴν ὁ Δαβὶδ λέει: «Κάθε πρωὶ σκότωνα ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς»²⁹. Καὶ ὁ μέγας Μωυσῆς λέει γιὰ τὴν συγκατάθεσιν: «Δὲ θὰ δώσεις τὴν συγκατάθεσίν σου σ' αὐτοὺς, γιὰ νὰ μὴ σὲ κάνουν καὶ ἁμαρτήσεις»³⁰.

28. Ἄσμα 2, 15.

29. Ψαλμ. 100, 8.

30. Ἐξ. 23, 32.

47. Νοῦς μὲ νοῦ συμπλέκεται ἀόρατα καὶ πολεμᾷ, δηλαδή ὁ δαιμονικὸς νοῦς μὲ τὸ δικό μας. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη κάθε στιγμὴ νὰ φωνάζομε πρὸς τὸ Χριστό, νὰ διώξῃ τὸν δαιμονικὸν νοῦ καὶ νὰ μᾶς δώσει τὴν νίκην ὡς φιλόανθρωπος.

48. Ὑπόδειγμα ἡσυχίας τῆς καρδιᾶς νὰ ἔχεις ἐκείνον ποὺ κρατεῖ στὸ χέρι τοῦ καθρέφτη καὶ βλέπει μέσα σ' αὐτὸν ἀδιάκοπα. Καὶ τότε θὰ βλέπῃς ἐκεῖνα ποὺ ζωγραφίζονται νοερὰ μέσα στὴν καρδιά σου, τόσο τὰ πονηρὰ ὅσο καὶ τὰ ἀγαθὰ.

49. Κοίταξε νὰ μὴν ἔχεις κανένα λογισμό στὴν καρδιά σου, οὔτε παράλογο οὔτε εὐλογο, γιὰ νὰ ἀναγνωρίζῃς εὐκολὰ τοὺς ἀλλόφυλους, δηλαδή τοὺς πρωτότοκους γιουὺς τῶν Αἰγυπτίων.

50. Πόσο ὠφέλιμη καὶ τερπνὴ, φωτεινὴ καὶ γλυκύτατη, πανέμορφη, λαμπρὴ καὶ ὡραία ἀρετὴ εἶναι ἡ νήψη, ὅταν ἀπὸ Σένα Χριστέ μπαίνει σὲ καλὸ δρόμο καὶ ὅταν ὁ ἄγρυπνος νοῦς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀσκεῖ μὲ μεγάλη ταπεινώσιον. Ἀπλώνει μέχρι τὴν θάλασσαν καὶ μέχρι τὴν ἄβυσσον τῶν θεωριῶν τὰ κλήματά της καὶ μέχρι τῶν τερπνῶν καὶ θείων μυστηρίων τὰ βλαστάρια της³¹. Ποτίζει τὸ νοῦ ποὺ ἀπὸ πολὺ καιρὸ τὸν ἔχει κατακάψῃ ἡ ἀσέβεια μὲ τὴν ἀρμύραν τῶν πονηρῶν δαιμονικῶν λογισμῶν καὶ τὸ ἐχθρικὸ σαρκικὸ φρόνημα, τὸ ὁποῖο εἶναι θάνατος³².

51. Ἡ νήψη μοιάζει μὲ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ, πάνω στὴν ὁποία μένει ὁ Θεὸς καὶ ἀνεβαίνουν οἱ Ἄγγελοι³³. Γιὰ τὴν ἀφανίζει καὶ καταστρέφει ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε κακόν. Αὕτῃ κόβει τὴν πολυλογία, τὴν κακολογίαν ἐναντίον τῶν ἄλλων, τὴν κατάκρισιν καὶ ὅλον τὸν κατάλογο τῶν αἰσθητῶν ἁμαρτημάτων, γιὰ τὴν δὲν ἀνέχεται οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ νὰ στερηθεῖ ἐξαιτίας τοὺς τὴν δικὴν της γλυκύτητα.

52. Τὴν νήψη, ἀδελφοί μου, ἄς τὴν ἀσκοῦμε μὲ προθυμία. Καὶ στὰ ὕψη της μὲ καθαρὴ διάνοιαν πετώντας μὲ τὴν χάριν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄς ἀναλογιζόμεσθα τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ τὸν προηγούμενον βίον μας. Ἔτσι, νιώθοντας συντριβὴ καὶ ταπεινώσιον μὲ τὴν μνήμην τῶν ἁμαρτιῶν μας, θὰ ἔχομε ἀκατάπαυστη τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας στὸν ἀόρατον πόλεμον. Ὅταν στερηθοῦμε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν ἢ κενοδοξίαν ἢ φιλαυτίαν, τότε στερούμαστε καὶ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, μὲ τὴν ὁποία φανερώνεται ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπον· ἐπειδὴ ἡ αἰτία νὰ δοῦμε τὸ Θεόν, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου³⁴, εἶναι ἡ καθαρὴ καρδιά.

53. Ὁ νοῦς ποὺ δὲν ἀμελεῖ τὴν κρυφὴν ἐργασίαν του, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καλὰ ποὺ θὰ βρεῖ ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπὴ φύλαξίν του, θὰ βρεῖ καὶ τὴν πέντε αἰσθήσεις τοῦ σώματος νὰ εἶναι ἀργές ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ κακά. Γιὰ τὴν μὲ τὸ νὰ προσέχει τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν νήψιν του καὶ μὲ τὸ νὰ θέλει νὰ ἐνδιατρίβῃ στὶς καλὰς σκέψεις, δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν κλέβουν οἱ πέντε αἰσθήσεις ποὺ τοῦ φέρ-

31. Ψαλμ. 79, 12.

32. Ρωμ. 8, 6-8.

33. Γεν. 28, 12.

34. Ματθ. 5, 8.

νουν ύλικούς και μάταιους λογισμούς· αλλά έπειδή γνωρίζει πόσο άπατηλές είναι, τις πιδ πολλές φορές τις περιορίζει ακόμη και μέσα του.

54. Μένε μέσα στη διάνοιά σου διά της νήψεως και δέν θα κοπιάσεις στους πειρασμούς. "Αν φεύγεις από εκεί, ύπόμεινε τούς πειρασμούς που έρχονται.

55. "Όπως εκείνους που έχουν κακοφάγει, τούς ώφελεί τδ πικρό άψίνθιο, έτσι και οι κακώτροποι έχουν συμφέρον νά ύποφέρουν θλίψεις.

56. "Αν δέ θέλεις νά ύποφέρεις κακά, μη θέλεις και νά κάνεις κακά, γιατί σ' αυτό άκολουθεί, χωρίς εξαίρεση, εκείνο. "Ό,τι σπείρει ό άνθρωπος, τούτο και θά θερίσει³⁵. "Όταν λοιπόν έκουσίως σπέρνομε τά πονηρά κι έπειτα άκουσίως τά θερίζομε, όφείλομε νά θαυμάζομε τή δικαιοσύνη του Θεού.

57. Τυφλώνεται ό νοός με τά τρία αυτά πάθη, τή φιλαργυρία, τήν κενοδοξία και τήν ήδονή.

58. "Η γνώση και ή πίστη, που είναι σύντροφοι τής ανθρώπινης φύσεως, από τίποτε άλλο δέν άδυνάτισαν, παρά από τις τρεις προηγούμενες καχίες.

59. "Ο θυμός και ή όργή και οι πόλεμοι και οι φόντοι και όλος ό κατάλογος τών λοιπών κακών, εξαιτίας τών προηγούμενων τριών κακιών ίσχυροποιήθηκαν πάρα πολύ μεταξύ τών ανθρώπων.

60. "Εκείνος που δέν γνωρίζει τήν αλήθεια, δέν μπορεί και νά πιστεύει αληθινά. Γιατί ή γνώση φυσικά προηγείται από τήν πίστη, κι αυτό έπειδή εκείνα που λέει ή Γραφή, δέν θά λέει μόνο για νά τά μάθομε, αλλά για νά τά πράξομε.

61. "Ας άρχίσομε λοιπόν τδ έργο. "Έτσι σιγά-σιγά προκόβοντας θά βρούμε ότι ή έλπίδα στο Θεό και ή βέβαιη πίστη και ή βαθύτερη γνώση και ή άπελευθέρωση από τούς πειρασμούς και τά θεία χαρίσματα και ή από τήν καρδιά έξομολόγηση και τά συνεχή δάκρυα, έρχονται στους πιστούς με τήν προσευχή. Και όχι αυτά μόνο· αλλά και ή ύπομονή στις θλίψεις και ή ειλικρινής συγχώρηση του πλησίον και ή βαθιά γνώση του πνευματικού νόμου και ή εύρεση τής δικαιοσύνης του Θεού και ή έπιφοίτηση του "Αγίου Πνεύματος και ή χορήγηση τών πνευματικών θησαυρών και όλα όσα ύποσχέθηκε ό Θεός νά δώσει στους πιστούς και στόν παρόντα και στόν μέλλοντα αιώνα. Και μ' ένα λόγο, είναι άδύνατο νά φανεί ή ψυχή είκόνα Θεού, παρεκτός με χάρισμα του Θεού και πίστη του ανθρώπου, ό όποιος παραμένει με μεγάλη ταπεινοφροσύνη και άδιάσπαστη προσευχή στη διάνοιά του.

62. Μεγάλο άγαθό πράγματι από τήν πείρα έχομε παραλάβει, τδ νά επικαλούμαστε συνεχώς τόν Κύριο Ίησού έναντίον τών νοητών έχθρών, όσοι θέλομε νά καθαρίσομε τήν καρδιά μας. Και παρατήρησε, πώς ό λόγος που λέω είναι σύμφωνος με τις "Αγιες Γραφές. Λέει κάπου: «Νά έτοιμάζεσαι

35. Γαλ. 6, 7.

Ίσραήλ για νά επικαλείσαι τδ όνομα του Κυρίου του Θεού σου»³⁶. Και ό "Απόστολος λέει: «Νά προσεύχεστε άδιαλείπτως»³⁷. Και ό Κύριός μας λέει: «Δέν μπορείτε νά κάνετε τίποτε δίχως έμένα. "Όποιος μένει σ' έμένα κι έγώ σ' αυτόν, αυτός κάνει πολύ καρπό. "Αν δέ μένει σ' έμένα, θά πεταχτεί έξω όπως τδ ξερό κλήμα»³⁸. Μέγα άγαθό είναι ή προσευχή, τδ όποιο περιέχει όλες τις άρετές, γιατί καθαρίζει τήν καρδιά, μέσα στην όποία ό Θεός φανερώνεται στους πιστούς.

63. "Η ταπείνωση, έπειδή εκ φύσεως άνυψώνει τόν άνθρωπο και έχει τήν αγάπη του Θεού και άφανίζει σχεδόν όλα τά κακά που ύπάρχουν μέσα μας τά όποια μισεί ό Θεός, είναι δυσκολοκατόρθωτη. Και μπορεί νά βρείς σέ έναν άνθρωπο μερική έργασία πολλών άρετών, αν όμως ζητήσεις και μυρωδιά μόνον ταπεινώσεως, μόλις που θά τη βρείς. Γι' αυτό είναι άνάγκη νά έχομε μεγάλη έπιμέλεια, ώστε νά άποκτήσομε τήν αγία ταπείνωση. "Η Γραφή, τόν διάβολο τόν όνομάζει άκάθαρτο, έπειδή έξαρχής άπώθησε τδ άγαθό τής ταπεινοφροσύνης και αγάπησε τήν ύπερηφάνεια. Γι' αυτό και πνεύμα άκάθαρτο όνομάζεται σέ όλες τις Γραφές³⁹. Ποιά σωματική άκαθαρσία μπορεί νά κάνει ό άσώματος, άσαρκος και άστάθμητος, για νά τόν λέει ή Γραφή άκάθαρτο; Φανερό είναι ότι για τήν ύπερηφάνειά του όνομάστηκε άκάθαρτος και από καθαρός και φωτεινός άγγελος, έγινε βέβηλος. "Επειδή, για τδ Θεό είναι άκάθαρτος κάθε ύπερήφανος⁴⁰, και πρώτη άμαρτία είναι ή ύπερηφάνεια⁴¹. "Έτσι και ό ύπερήφανος Φαραώ έλεγε: «Δέ γνωρίζω τδ Θεό σου και δέ θά έλευθερώσω τόν Ίσραήλ»⁴².

64. "Υπάρχουν πολλές πράξεις και έργα του νοού που μπορούν νά μάς προμηθεύσουν τδ άγαθό δώρο τής ταπεινοφροσύνης, αν δέν είμαστε άμελείς για τή σωτηρία μας· δηλαδή ή μνήμη τών άμαρτιών μας, όσες κάναμε με λόγια, με έργα και με τδ νοό μας, και άλλα πολλά που βοηθούν νά άποκτήσομε τήν ταπεινοφροσύνη. Ταπείνωση αληθινή προξενεί και τδ νά θυμόμαστε πάντοτε τά κατορθώματα τής άρετής τών άλλων και νά μεγαλοποιούμε τά άλλα φυσικά πλεονεκτήματά τους και νά συγκρίνομε τά δικά μας έργα με τά δικά τους, για νά βλέπομε ότι είμαστε κατώτεροι από αυτούς. Και έτσι βλέποντας ό νοός τήν ευτέλειά του και πόσο ύστερεί από τήν τελειότητα τών αδελφών, θεωρεί τόν έαυτό του χώμα και στάχτη και όχι άνθρωπο, αλλά σκύλο, έπειδή σέ όλα είναι κατώτερος και πολύ πίσω από όλους τούς λογικούς ανθρώπους.

65. Λέει τδ στόμα του Χριστού, ό στύλος τής Έκκλησίας, ό μέγας πατέρας μας Βασίλειος: «Μεγάλο καλό για νά μήν άμαρτάνομε, ούτε τήν άλλη ήμέρα νά πέφτομε στα ίδια άμαρτήματα, είναι τδ νά άνακρίνομε στο τέλος τής ήμέρας τή συνείδησή μας σέ τί σφάλαμε και τί καλό κάναμε. Αυτό

36. "Αμώς 4, 12.

37. Α' Θεσ. 5, 17.

38. Ίω. 15, 5-6.

39. Ματθ. 10, 1· 12, 43 κ.ά.

40. Παροιμ. 16, 5.

41. Σ. Σειρ. 10, 13.

42. Έξ. 5, 2.

έκανε και ο Ίώβ για τον εαυτό του και για τα παιδιά του⁴³. Γιατί οι ανάκρισεις των πράξεών μας, όταν γίνονται κάθε μέρα, μάς φωτίζουν τί πρέπει να κάνουμε κάθε στιγμή».

66. Και άλλος πάλι σοφός στα θεία ειπεί: «Άρχη της καρποφορίας είναι το άνθος και άρχη της πρακτικής αρετής είναι η έγκράτεια». Λοιπόν ας έγκρατευτούμε· και αυτό με μέτρο και ζύγι, όπως διδάσκουν οι Πατέρες. Και όλη την ημέρα, τις δώδεκα ώρες, να τις περνούμε με νήψη και φύλαξη του νοῦ. "Αν κάνουμε έτσι, θα μπορέσουμε με κάποια βία να σβήσουμε και να λιγοστέψουμε την κακία με τη βοήθεια του Θεοῦ. Έπειδή με τη βία κατορθώνεται η έναρετη ζωή, με την οποία μάς δίνεται η Βασιλεία των Ουρανῶν⁴⁴.

67. Ο δρόμος για τη θεία γνώση είναι η απάθεια και η ταπείνωση. Χωρίς αυτές, κανείς δεν θα δει τον Κύριο.

68. Εκείνος που προσέχει διαρκῶς στο έσωτερικό του, είναι φρόνιμος και έγκρατης· και όχι μόνο αυτό, αλλά και ασχολείται με πνευματικές θεωρίες και θεολογεί και προσεύχεται. Και αυτό είναι εκείνο που λέει ο Απόστολος: «Να οδηγείστε από το Πνεῦμα και δε θα έκτελέσετε επιθυμία της σάρκας»⁴⁵.

69. Όποιος δεν ξέρει να βαδίζει τον πνευματικό δρόμο, δε φροντίζει διόλου για τις έμπαθεις σκέψεις. Όλη του η ασχολία είναι γύρω από την σάρκα και η είναι γαστρίμαργος και ακόλαστος, η λυπάται και όργίζεται και μνησικακεί· με αυτά σκοτίζει τον νοῦ του. "Η πάλι μεταχειρίζεται υπερβολική άσκηση και θολώνει τη διάνοιά του.

70. Εκείνος που εγκατέλειψε τα έξωτερικά μόνο πράγματα, π.χ. την γυναίκα, τα χρήματα κλπ., μόνον έξωτερικῶς έγινε μοναχός, όχι όμως και έσωτερικῶς. Εκείνος ο οποίος απαρνήθηκε και τις έμπαθεις σκέψεις του νοῦ του, αυτός είναι αληθινός μοναχός. Και τον έξωτερικό άνθρωπο, εύκολα τον κάνει κανείς μοναχό, αν θελήσει. Άλλά για να κάνεις μοναχό τον έσωτερικό άνθρωπο, χρειάζεται μεγάλος αγώνας.

71. Ποιός άραγε είναι εκείνος στην παρούσα γενιά, που έχει απαλλαγει έντελῶς από έμπαθεις σκέψεις και άξιώθηκε να αποκτήσει και να έχει διαπαντός την καθαρή και μακριά από κάθε ύλικη σκέψη προσευχή; Αυτό είναι το σημάδι του έσωτερικοῦ μοναχοῦ.

72. Πολλά πάθη είναι κρυμμένα μέσα στις ψυχές μας. Και φανερώνονται τότε, όταν παρουσιάζονται οι αίτιές τους.

73. Μην αφιερώνεις όλη σου την ασχολία γύρω από τη σάρκα, αλλά όρισέ της άσκηση κατά δύναμη και όλο σου το νοῦ να τον στρέφεις έντός σου. Γιατί η σωματική άσκηση λίγο ωφελεί, ενώ η ευσέβεια είναι σε όλα ωφέλιμη⁴⁶.

43. Ίώβ 1, 5.

44. Ματθ. 11, 12.

45. Γαλ. 5, 16.

46. Α' Τιμ. 4, 8.

74. Όταν τα πάθη πάφουν να ενεργούν, είτε γιατί αποκόπτονται οι αίτιες, είτε γιατί οι δαίμονες δολίως υποχωρούν, ακολουθεί η ύπερηφάνεια.

75. Η ταπείνωση και η ταλαιπώρηση της σάρκας ελευθερώνουν τον άνθρωπο από κάθε άμαρτία· η πρώτη καταργεί τα πάθη της ψυχής, η άλλη τα πάθη του σώματος. Γι' αυτό λέει ο Κύριος: «Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά· αυτοί θα δουν το Θεό»⁴⁷. Θα δουν το Θεό και τους θησαυρούς Του, όταν με την αγάπη και την έγκράτεια καθαρίσουν τον εαυτό τους. Και τόσο περισσότερο θα Τον δουν, όσο επιτείνουν την κάθαρση.

76. Σκοπιά από την οποία βλέπει κανείς τους λόγους κάθε αρετής είναι η τήρηση του νοῦ, όπως ο παλαιός εκείνος φρουρός του Δαβίδ φανέρωνε την «περιτομή της καρδιάς»⁴⁸.

77. Όπως όταν βλέπουμε με τα μάτια μας εκείνα που βλέπτουν, βλέπτόμαστε, έτσι και όταν συλλογίζόμαστε με το νοῦ μας πονηρούς λογισμούς.

78. Όπως όταν χτυπήσει κανείς τη ρίζα του φυτού, το ξεραίνει ολόκληρο, έτσι συμβαίνει και όταν χτυπηθεί από τους πονηρούς λογισμούς η καρδιά του ανθρώπου. Πρέπει να προσέχουμε κάθε στιγμή, γιατί οι δαίμονες ποτέ δεν κάθονται άργοι.

79. Ο Κύριος, θέλοντας να δείξει ότι κάθε έντολη την εκτελούμε από χρέος, ενώ η υίοθεσία που προσφέρει, συντελείται στους ανθρώπους με το αίμα Του, λέει: «Όταν κάνετε όσα έχετε διαταχθεί, να πείτε ότι είμαστε άχρεοί δούλοι και κάναμε αυτό που όφειλαμε»⁴⁹. Γι' αυτό δεν είναι μισθός έργων η Βασιλεία των Ουρανῶν, αλλά χάρη και δωρεά του Κυρίου που έχει ετοιμάσει για τους πιστούς δούλους Του. Δεν απαιτεί ο δούλος την ελευθερία ως μισθό, αλλά εύχαριστεί ως όφειλέτης και την περιμένει ως δωρεά.

80. Ο Χριστός πέθανε για τις άμαρτίες μας, σύμφωνα με τις Γραφές⁵⁰. και σε όσους Τον υπηρετούν καλῶς, χαρίζει την ελευθερία. Γιατί λέει: «Εὐγε δούλε χρήσιμε και πιστέ· στάθηκες πιστός στα λίγα, θα σου έμπιστευθώ πολλά. Έλα μέσα στη χαρά του Κυρίου σου»⁵¹. Άλλά δεν είναι ακόμη δούλος πιστός εκείνος που στηρίζεται στην άπλη και φιλή γνώση, αλλά εκείνος που δείχνει την πίστη του με την υπακοή στον έντολοδότη Χριστό.

81. Εκείνος που τιμά τον Κύριο, εκτελεί όσα διατάζει Έκείνος. Όταν κάνει σφάλμα η παρακοή, υπομένει σάν δίκαιες τις συμφορές. "Αν είσαι φιλομαθής, να γίνεις και φιλόπονος. Γιατί η φιλή γνώση «φουσκώνει» τον άνθρωπο⁵².

82. Οι πειρασμοί που μάς έρχονται αναπάντεχα, μάς διδάσκουν κατ' οικονομίαν Θεοῦ να γινόμαστε φιλόπονοι.

83. Το άστρο έχει το ιδίωμα να λάμπει. Και ο θεοσεβής και φοβούμε-

47. Ματθ. 5, 8.

48. Β' Βασ. 18, 24.

49. Λουκ. 17, 10.

50. Α' Κορ. 15, 3.

51. Ματθ. 25, 21.

52. Α' Κορ. 8, 2.

νος τὸ Θεὸ ἔχει ὡς ἰδίωμα τῇ λιτότητι καὶ τὴν ταπείνωσιν, ἐπειδὴ κανένα ἄλλο δὲν εἶναι τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὸ ταπεινὸ φρόνημα καὶ τὸ λιτὸ παρουσιαστικόν. Καὶ αὐτὸ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους τὸ φωνάζουν τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζεῖ ἔτσι ταπεινά, ξεπέφτει ἀπὸ τὸ μέρος Ἐκείνου ποὺ ταπεινώσε τὸν ἑαυτοῦ Του μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου, ὁ Ὅποιος εἶναι καὶ τῶν θείων Εὐαγγελίων ὁ πρακτικὸς Νομοθέτης.

84. Λέει ἡ Γραφή: «Ὅσοι διψᾶτε, πηγαίνετε στὸ νερό»⁵³. Ὅσοι ὅμως διψᾶτε τὸ Θεό, βαδίζετε μὲ τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ σας. Πρέπει ὅμως, ἔκείνος ποὺ μὲ τὴν καθαρότητα αὐτὴ πετᾷ ψηλά, νὰ βλέπει καὶ κάτω τῇ γῇ τῆς μηδαιμότητάς του. Γιατὶ κανεὶς δὲν εἶναι ὑψηλότερος τοῦ ταπεινοῦ. Ὅπως ὅταν δὲν ὑπάρχει φῶς εἶναι ὅλα σκοτεινά καὶ ζοφερά, ἔτσι καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει ταπεινοφροσύνη, ὅλα μας τὰ κατὰ Θεὸν ἔργα εἶναι μάταια καὶ ἄχρηστα.

85. Ἄκου τώρα τὴν κατακλείδα τοῦ λόγου μου. Νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ φυλάγεις τίς ἐντολές Του⁵⁴, καὶ νοερὰ καὶ αἰσθητὰ. Γιατὶ ἂν βιάσεις τὸν ἑαυτοῦ σου νὰ τηρεῖ τίς θεῖες ἐντολές νοερά, λίγες φορές θὰ χρειαστεῖς αἰσθητοὺς κόπους γιὰ τὴν τήρησή τους, ὅπως λέει καὶ ὁ Δαβίδ: «Θέλησα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου νὰ πράξω τὸ θέλημά Σου καὶ τὸ νόμο Σου»⁵⁵.

86. Ἄν ὁ ἄνθρωπος δὲν κάνει τὸ θέλημα καὶ τὸ νόμο τοῦ Κυρίου μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά του, οὔτε ἐξωτερικῶς μπορεῖ νὰ τὸ κάνει εὐκόλα. Καὶ θὰ πεῖ πρὸς τὸ Θεὸ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει νήψη καὶ εἶναι ἀδιάφορος: «Δὲ θέλω νὰ ξέρω τοὺς δρόμους Σου»⁵⁶, ὅπως οἱ ἄλλοι ἀπὸ ἑλπίδα τοῦ Θεοῦ φωτισμοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ μετέχει στὸ θεῖο φωτισμό, δὲ μένει χωρὶς ἐσωτερικὴ πληροφορία, ἀλλὰ θὰ γίνῃ στερεὸς καὶ ἀμετακίνητος σχετικὰ μὲ τὰ θεῖα.

87. Ὅπως τὸ ἀλάτι κάνει νόστιμο τὸ ψωμί καὶ κάθε φαγητὸ καὶ διατηρεῖ τὰ κρέατα νὰ μὴ σαπίζουν, τὸ ἴδιο σκέφου καὶ γιὰ τὴ νοητὴ γλυκύτητα καὶ τὴ θαυμαστὴ ἐργασία τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ. Γιατὶ γλυκαίνει μὲ θεῖο τρόπο τὸν ἐσωτερικὸ καὶ τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο, διώχνει τὴ δυσωδία τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ μᾶς διατηρεῖ σταθεροὺς στὰ καλά.

88. Ἀπὸ τὴν προσβολὴ γεννιοῦνται πολλοὶ πονηροὶ λογισμοί. Ἀπὸ αὐτοὺς γεννιέται ἡ ἁμαρτωλὴ πράξις. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ὅποιος εὐθὺς μόλις φανεῖ ἡ πονηρὴ προσβολὴ τῇ σβήνει ἀμέσως μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ, αὐτὸς ξεφυγε καὶ τὰ ἐπόμενα καὶ θὰ γεμίσει πλουσιοπάροχα ἀπὸ γλυκιὰ θεῖα γνώση, μὲ τὴν ὁποία θὰ βρεῖ τὸ Θεό, τὸν πανταχοῦ παρόντα. Στρέφοντας πρὸς Αὐτὸν σταθερὰ τὸν καθρέφτη τοῦ νοῦ του, φωτίζεται ἀκατάπαυστα, ὅπως φωτίζει ὁ ἥλιος τὸ καθαρὸ γυαλί. Καὶ τότε ἀναπαύεται ὁ νοῦς ἀπὸ κάθε ἄλλῃ θεωρία, γιατί ἔφτασε στὸ ἔσχατο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐπιθυμητὰ πράγματα.

89. Ἐπειδὴ κάθε λογισμὸς μὲ τὴ φαντασία κάποιων αἰσθητῶν μπαίνει στὴν καρδιά, τότε καταυγάζει τὸ νοῦ τὸ μακάριο φῶς τῆς θεότητος, ὅταν ἀ-

53. Ἦσ. 55, 1.

54. Ἐκκλ. 12, 13.

55. Ψαλμ. 39, 9.

56. Ἰωβ 21, 14.

δειάσει ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ μένει χωρὶς σχήματα καὶ μορφές. Γιατὶ βέβαια, ἡ θεία ἐκείνη λαμπρότητα φαίνεται στὸν καθαρὸ νοῦ, ὅταν στερηθεῖ αὐτὸς ὅλα τὰ νοήματα.

90. Ὅσο πὶο τέλεια προσέχεις τὴν διάνοια, τόσο περισσότερο μὲ πόθο θὰ προσευχηθεῖς στὸν Ἰησοῦ. Ὅσο πάλι ἀμελεῖς τὴ διάνοιά σου, τόσο περισσότερο θὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ. Καὶ ὅπως τὸ πρῶτο φωτίζει τέλεια τὸν ἀέρα (τὸν χώρο) τῆς διάνοιας, ἔτσι καὶ ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ νήψη καὶ ἀπὸ τὴ γλυκιὰ ἐπὶ κλήση τοῦ Ἰησοῦ τὸν σκοτίζει ἀπόλυτα. Τὸ πράγμα εἶναι τέτοιο ἀπὸ τὴ φύση του καὶ δὲ γίνεται διαφορετικὰ. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἀντιληφθεῖς μὲ τὴν πείρα, δοκιμάζοντάς το στὴν πράξι. Γιατὶ καμιά ἀρετὴ καὶ ξεχωριστὰ ἡ φωτογεννήτρα αὐτὴ καὶ εὐχάριστη πνευματικὴ ἐργασία, δὲ συμβαίνει νὰ διδάσκεται ἀλλιῶς, παρὰ ἀπὸ τὴν πείρα.

91. Αἰτία τῆς ἀδιάκοπης ἐπὶ κλήσεως τοῦ Ἰησοῦ, μ' ἓνα πόθο γεμάτο γλυκύτητα καὶ χαρὰ, εἶναι ἡ χαρὰ καὶ ἡ γαλήνη ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι γεμάτος ὁ ἀέρας τῆς καρδιάς, ἐξαιτίας τῆς ἄκρας προσοχῆς. Αἰτία τῆς τέλει καθάρσεως τῆς καρδιάς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, ὁ ὅποιος εἶναι ὅλων τῶν καλῶν αἴτιος καὶ ποιητής· ὅπως λέει: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς ποὺ φέρνω τὴν εἰρήνη»⁵⁷.

92. Ἡ ψυχὴ ποὺ εὐεργετεῖται καὶ γλυκαίνεται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, ἀνταμείβει τὸν Εὐεργέτη τῆς μὲ τὴν δοξολογία πρὸς Αὐτόν, γεμάτη ἀγάπη καὶ ἀγαλλίαση· εὐχαριστεῖ καὶ ἐπικαλεῖται μὲ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη Αὐτὸν ποὺ τῆς χαρίζει τὴν εἰρήνη καὶ τὸν βλέπει νοητῶς μέσα τῆς νὰ διαλύει τίς φαντασίες τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

93. «Καὶ ἀτένισε —λέγει ὁ Δαβίδ— ὁ νοητὸς ὀφθαλμὸς μου τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς μου καὶ τὸ αὐτί μου θὰ ἀκούσει αὐτοὺς ποὺ ξεσηκώνονται πονηρὰ ἐναντίον μου»⁵⁸. «Καὶ εἶδα νὰ γίνῃται ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀνταπόδοση στοὺς ἁμαρτωλοὺς γιὰ χάρι μου»⁵⁹. Ὅταν δὲν ὑπάρχουν φαντασίες μέσα στὴν καρδιά, τότε ὁ νοῦς βρίσκεται στὴ φυσικὴ του κατάσταση καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ κινεῖται σὲ κάθε θεωρία τερπνὴ, πνευματικὴ καὶ ἀγαπημένη ἀπὸ τὸ Θεό.

94. Ἔτσι λοιπόν, ὅπως εἶπα, εἶναι ἐκ φύσεως συστατικὰ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου ἡ νήψη καὶ ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἄκρα προσοχὴ συντελεῖ στὴν ἀδιάκοπη εὐχὴ· ἡ εὐχὴ πάλι στὴν τέλεια νήψη καὶ προσοχὴ τοῦ νοῦ.

95. Ὁ φέλιμος παιδαγωγὸς καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀδιάκοπη μνήμη τοῦ θανάτου· ἀφήνοντάς δηλαδὴ ὅλα ὅσα συμβαίνουν στὸ μεταξὺ, αὐτὸν πάντοτε νὰ ἔχομε ἐμπρὸς στὰ μάτια μας, αὐτὸ τὸ κρεβάτι νὰ φανταζόμαστε ὅπου ξαπλωμένοι θὰ ψυχομαχοῦμε καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα.

96. Δὲν πρέπει, ἀδελφοί, νὰ ἀποκοιμηθεῖ ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ εἶναι διαπαντὸς ἀπλήγωτος. Ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο: ἢ νὰ πέσει καὶ νὰ χαθεῖ ἀφοῦ γυμνωθεῖ ἀπὸ τίς ἀρετές, ἢ νὰ στέκεται πάντοτε μὲ τὸ

57. Ἦσ. 45, 7.

58. Ψαλμ. 91, 12.

59. Ψαλμ. 90, 8.

νοῦ του ὀπλισμένο. Γιατὶ καὶ ὁ ἐχθρὸς διάβολος πάντοτε στέκεται ὀπλισμένος, μαζί με ὅλη τὴν παράταξή του.

97. Ἀπὸ τῆ συνεχῆ μνήμη καὶ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἂν δὲν ἀμελοῦμε τὴν ἀδιάκοπη νοερὴ δέησή μας πρὸς Αὐτὸν καὶ τὴν ἀδιάσπαστη νήψη καὶ τὴν ἐργασία τῆς προσοχῆς, δημιουργεῖται στὸ νοῦ μας μία θεία κατάσταση. Ἐπομένως ἃς ἔχομε πραγματικό μας ἔργο ποῦ θὰ ἐκτελοῦμε πάντοτε καὶ με τὸν ἴδιο τρόπο τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, κρᾶζοντας πρὸς Αὐτὸν με πυρπολημένη καρδιὰ ὥστε νὰ γίνουμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ συνεχὴς ἐργασία καὶ στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν κακία εἶναι μητέρα τῆς συνήθειας. Καὶ αὕτῃ εἶναι δευτέρη φύση. Ὅταν φτάσει ὁ νοῦς σὲ τέτοια κατάσταση, τότε ζητάει τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες, ὅπως τὸ λαγωνικὸ ζητάει τὸ λαγὸ μέσα στὶς λόχμες· καὶ αὐτὸ ζητάει τὸν λαγὸ γιὰ νὰ τὸν φάει, ἐνῶ ὁ ἀγωνιστὴς νοῦς τὸν ἐχθρὸ γιὰ νὰ τὸν ἀφανίσει.

98. Ὅταν λοιπὸν συμβαίνει νὰ πληθύνονται στὸ νοῦ μας οἱ πονηροὶ λογισμοί, νὰ βάζουμε ἀνάμεσά τους τὴν ἐπίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀμέσως θὰ τοὺς δοῦμε νὰ διαλύονται σὰν καπνὸς στὸν ἀέρα, ὅπως μᾶς δίδαξε ἡ πείρα. Καὶ τότε ἀφοῦ μένει μόνος τοῦ ὁ νοῦς, χωρὶς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, ἃς ἀρχίζουμε πάλι τὴν συνεχῆ προσοχὴ καὶ ἐπίκληση. Καὶ ὅσες φορὲς τὸ πάθομε αὐτὸ ἀπὸ πειρασμό, ἔτσι νὰ κάνουμε.

99. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μπεῖ κανεὶς στὸν πόλεμο με γυμνὸ, ἄοπλο σῶμα, ἢ νὰ κολυμπήσει σὲ μεγάλο πέλαγος με τὰ ροῦχα του, ἢ νὰ ζήσει χωρὶς νὰ ἀναπνέει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο χωρὶς ταπείνωση καὶ συνεχῆ δέηση πρὸς τὸν Χριστό, νὰ μάθει κανεὶς τὸ νοητὸ καὶ κρυφὸ πόλεμο καὶ νὰ καταδιώκει καὶ νὰ χτυπᾷ με τέχνη τὸ νοητὸ ἐχθρό.

100. Ὁ μέγας κατὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ Δαβὶδ λέει πρὸς τὸν Κύριο: «Τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω»⁶⁰. Ὡστε τὸ νὰ φυλαχθεῖ μέσα μας τὸ «κράτος», δηλ. ἡ δύναμη τῆς καρδιακῆς καὶ νοερῆς ἡσυχίας, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιοῦνται ὅλες οἱ ἀρετές, αὐτὸ ἐπέρχεται σ' ἐμᾶς με τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὶς ἐντολὲς καὶ διώχνει ἀπὸ μᾶς τὴν σιχαμερὴ λήθη ὅταν συνεχῶς τὸν καλοῦμε νὰ μᾶς βοηθήσει, καὶ ἡ ὁποία (λήθη) φθείρει ὑπερβολικὰ τὴν καρδιακὴ ἡσυχία, ὅπως τὸ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά. Γι' αὐτό, μοναχέ, μὴν κοιμᾶσαι ἀπὸ ἀμέλεια τὸν ὕπνο τοῦ θανάτου⁶¹, ἀλλὰ με τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ μαστίγωνε τοὺς ἐχθρούς· καί, ὅπως κάποιος σοφὸς ἔχει πεῖ, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ἃς ἐνωθεῖ με τὴν πνοή σου καὶ τότε θὰ μάθεις τὴν ὠφέλεια τῆς ἡσυχίας⁶².

101. Ὅταν ἀξιωθοῦμε οἱ ἀνάξιοι νὰ κοινωνήσουμε τὰ θεῖα καὶ ἄχραντα μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ μας καὶ Βασιλιᾶ, τὰ φοβερά καὶ φρικτά, ἃς ἐπιδειξομε τότε περισσότερο τὴ νήψη καὶ τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἀ-

κριβεία, γιὰ νὰ καταφλέξει τὶς ἁμαρτίες μας καὶ τὶς μικρὲς καὶ μεγάλες ἀκαθαρσίες μας τὸ θεϊκὸ πῦρ, δηλαδὴ τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ ὅταν αὐτὸ μπαίνει μέσα μας, εὐθὺς διώχνει τὰ πονηρὰ πνεύματα ἀπὸ τὴν καρδιά μας καὶ συγχωρεῖ τὶς ἁμαρτίες ποὺ κάναμε πρωτύτερα· καὶ ἀφήνεται ὁ νοῦς τότε χωρὶς τὴν ἐνόχληση τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Καὶ ἂν στὴ συνέχεια φυλάξομε με ἀκριβεία τὸ νοῦ μας καὶ φρουρήσομε τὴν καρδιά μας, ὅταν ἀξιωθοῦμε πάλι νὰ κοινωνήσουμε, τότε ἀκόμη περισσότερο τὸ θεῖο Σῶμα καταλάμπει τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνει ὅμοιο με ἀστέρι.

102. Ἡ λήθη ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ σβήνει τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ ὅπως τὸ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά. Ἡ ἀδιάκοπη εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ἀδιάσπαστη νήψη ἐξαφανίζει τελείως τὴ λήθη ἀπὸ τὴν καρδιά. Γιατὶ ἡ εὐχὴ ἔχει ἀνάγκη τῆς νήψεως ὅπως τὸ λυχνάρι γιὰ νὰ φωτίσει ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ φυτίλι.

103. Πρέπει νὰ κοπιᾶζομε γιὰ νὰ φυλάξομε τὰ πολύτιμα. Καὶ πολύτιμα πράγματι εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς προφυλάγουν ἀπὸ κάθε αἰσθητὴ καὶ νοητὴ κακία· καὶ αὐτὰ εἶναι ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ νὰ βλέπομε πάντοτε στὸ βάθος τῆς καρδιάς καὶ νὰ ἡσυχάζομε ἀκατάπαυστα στὴ διάνοια —γιὰ νὰ πῶ ἔτσι— ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐκείνους τοὺς λογισμοὺς ποὺ μᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι καλοί, καὶ νὰ φροντίζομε νὰ βρισκόμαστε ἄδαιοι ἀπὸ λογισμοὺς· ἔτσι δὲν θὰ μπαίνουν στὴ διάνοιά μας ἀπαρτήρητοι οἱ κλέφτες δαίμονες. Ἄν καὶ κοπιᾶζομε ὅταν παραμένομε στὸ ἔργο αὐτὸ τῆς καρδιάς, ὅμως κοντὰ εἶναι ἡ παρηγοριά.

104. Ἐκ φύσεως ἡ καρδιά, ὅταν φυλάγεται ἀδιάκοπα καὶ δὲν τῆς ἐπιτρέπεται νὰ δέχεται τὶς μορφές καὶ τὶς εἰκόνες καὶ τὶς φαντασίες τῶν σκοτεινῶν καὶ πονηρῶν πνευμάτων, γεννᾷ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς λογισμοὺς ποὺ φεγγοβολοῦν. Ὅπως τὸ κάρβουνο γεννᾷ φλόγα, ἔτσι πολὺ περισσότερο ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ μέσα στὴν καρδιά με τὸ ἅγιο Βάπτισμα, ἂν βρίσκει τὸν ἀέρα τῆς διανοίας μας καθαρὸ ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τῆς πονηρίας καὶ φρουρούμενο ἀπὸ τὴν τήρηση τοῦ νοῦ, ἀνάβει τὴ διάνοιά μας γιὰ νὰ δοθεῖ σὲ θεωρίες, ὅπως ἡ φλόγα τὸ κερί.

105. Πρέπει πάντοτε νὰ στρέφομε μέσα στὸν χώρο τῆς καρδιάς μας τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἡ ἀστραπὴ στρέφεται στὸ στερέωμα, ὅταν πρόκειται νὰ πέσει ἡ βροχὴ. Αὐτὸ τὸ γνωρίζουν ἀκριβῶς ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν πείρα τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ πολέμου. Ἐτσι θὰ διευθύνουμε με τάξη στρατηγικὴ τὸν νοητὸ αὐτὸ πόλεμο: Πρῶτα, προσοχὴ· κατόπιν, ὅταν δοῦμε ὅτι ἤρθε ὁ ἐχθρὸς λογισμὸς στὴν καρδιά μας, νὰ τὸν χτυπήσομε ὀργισμένοι με λόγια κατάρας. Τρίτον, ἀμέσως νὰ προσευχηθοῦμε ἐναντίον του, συγκεντρώνοντας τὴν καρδιά με τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ καταπέσει ἀμέσως ἡ δαιμονικὴ φανταστικὴ εἰκόνα, ὥστε νὰ μὴν ἀκολουθήσει ὁ νοῦς τὴν φαντασία, σὰν νήπιο ποὺ πλανιέται ἀπὸ κάποιον ψευδοθαυματοποιό.

60. Ψαλμ. 58, 10.

61. Ψαλμ. 12, 4.

62. Κλῆμαξ 27, 26.

106. "Ας κοπιάσουμε σάν τόν Δαβίδ, κράζοντας τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ». "Ας βραχνιάσει ὁ λάρυγγάς μας καὶ ἄς μὴν κουράζονται τὰ μάτια τοῦ νοῦ μας ἀπὸ τὸ νὰ ἐλπίζουμε στὸν Κύριο τὸ Θεό μας⁶³.

107. "Ας θυμόμαστε πάντοτε τὴν παραβολὴ τοῦ ἄδικου κριτῆ⁶⁴, ποὺ εἶπε ὁ Κύριος γιὰ νὰ διδάξει ὅτι πρέπει νὰ προσευχόμαστε πάντοτε καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρυνόμαστε, καὶ θὰ βροῦμε τὸ κέρδος καὶ τὴν προστασία ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες.

108. "Ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἀτενίζει πρὸς τὸν ἥλιο, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ φωτίζεται πλουσιοπάροχα τὸ πρόσωπό του, ἔτσι κι ἐκεῖνος ποὺ σκύβει μέσα στὸν ἀέρα τῆς καρδιᾶς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ φωτίζεται.

109. "Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ ζήσει κανεὶς στὴ ζωὴ αὐτὴ χωρὶς νὰ τρώει καὶ νὰ πίνει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο, χωρὶς φύλαξη τοῦ νοῦ καὶ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, δηλαδὴ χωρὶς ἐκεῖνο ποὺ λέγεται νήψη, νὰ φτάσει ἡ ψυχὴ σὲ κάτι πνευματικὸ καὶ ἀρεστὸ στὸ Θεό, ἢ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν κατὰ διάνοια ἁμαρτία, ἀκόμη καὶ ἂν βιάζει κανεὶς τὸν ἑαυτό του νὰ μὴν ἁμαρτάνει ἀπὸ τὸ φόβο τῶν κολάσεων.

110. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέχουν μὲ κάποια βία ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, εἶναι μακάριοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τὴν λογαριάζονται ὡς «βιαστές» τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν⁶⁵.

111. Ἡ θαυμαστὴ ὠφέλεια τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν ἡσυχία εἶναι ὅτι ὅλα τὰ ἁμαρτήματα, τὰ ὁποῖα πρωτύτερα χτυποῦσαν τὴν πόρτα τοῦ νοῦ μόνο μὲ λογισμοὺς, ὥστε ἂν γίνονταν δεκτοὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν διάνοια, νὰ γίνουν αἰσθητὰ καὶ χοντρά ἁμαρτήματα, ὅλα αὐτὰ τὰ κόβει ἡ διανοητικὴ καὶ νηπτικὴ ἀρετὴ, γιὰ τὴν τὰ ἐμποδίζει νὰ μποῦν στὸν ἐσωτερικὸ μας ἄνθρωπο καὶ νὰ γίνουν ἔργα πονηρά· καὶ αὐτό, μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

112. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη εἶναι εἰκόνα τῆς ἐξωτερικῆς καὶ αἰσθητῆς σωματικῆς ἀσκήσεως. Τὸ "Ἄγιο Εὐαγγέλιο, ἡ Καινὴ Διαθήκη, εἶναι εἰκόνα τῆς προσοχῆς, δηλαδὴ τῆς καθαρότητος τῆς καρδιᾶς. Ἡ Παλαιὰ δὲν τελειοποιοῦσε οὔτε ὀλοκλήρωνε τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο στὴ θεοσέβεια, —ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Κανένα δὲν τελειοποίησε ὁ Νόμος»⁶⁶— ἀλλὰ ἐμπόδιζε μόνο τὰ χοντρά ἁμαρτήματα. Γιὰ τὸ ἀπὸ τὸ νὰ ἐμποδίζει νὰ βγάξει κάποιος τὸ μάτι καὶ τὸ δόντι τοῦ πλησίον, ἀκόμη καὶ τὸ νὰ κόβει κανεὶς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τίς πονηρὲς ἐνθυμήσεις ἀπὸ τὴν καρδιά —ποὺ εἶναι διὰ τὴν ταξὶ τοῦ Εὐαγγελίου— εἶναι ἀνώτερο καὶ συντελεῖ περισσότερο στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ἔτσι καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν σωματικὴ ἀρετὴ καὶ ἀσκήση, ἐννοῶ τὴ νηστεία, τὴν ἐγκράτεια, τὴν χαμαικοιτία, τὴν ὀρθοστάσια, τὴν ἀγρυπνία καὶ τὰ λοιπὰ ποὺ ἀναφέρονται στὸ σῶμα καὶ κάνουν νὰ ἡσυχάζει τὸ παθητικὸ μέρος τοῦ σώματος ἀπὸ τὴν ἔμπρακτη ἁμαρτία, ὅπως εἶπα καὶ

γιὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι καλὰ καὶ αὐτά. Γιὰ τὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι παιδαγωγία τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου καὶ φρούρηση τῶν παθῶν ποὺ ἐνεργοῦνται σωματικά, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ διάνοια ἁμαρτήματα φρουροῦν, δηλαδὴ ἐμποδίζουν, ὅπως γιὰ παράδειγμα μποροῦν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ φθόνο, τὴν ὀργὴ καὶ τὰ λοιπὰ.

113. Ἡ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς, δηλαδὴ ἡ φύλαξη καὶ ἡ τήρηση τοῦ νοῦ, τύπος τῆς ὁποίας εἶναι ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἂν τὴν φυλάγομε ὅπως πρέπει, ξεριζώνει καὶ κόβει ὅλα τὰ πάθη καὶ ὅλα τὰ κακὰ ἀπὸ τὴν καρδιά, καὶ εἰσάγει χαρὰ, καλὴ ἐλπίδα, κατάνυξη, πένθος, δάκρυα, ἀκριβὴ γνώση τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῶν ἁμαρτιῶν μας, μνήμη θανάτου, ταπείνωση ἀληθινή, ἀγάπη ἀπειρη πρὸς τὸ Θεό καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐγκάρδιο θεῖο ἔρωτα.

114. "Ὅπως δὲν εἶναι δυνατό, ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει, νὰ μὴν κόβει τὸν ἀέρα γιὰ νὰ περπατήσει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴν πολεμεῖται ἀκατάπαυστα ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοὺς δαίμονες ἢ νὰ ἐπηρεάζεται κρυφὰ ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχει μεγάλη σωματικὴ ἀσκήση.

115. "Ἄν θέλεις ὄχι μόνο νὰ νομίζεσαι μοναχὸς ἐνάρετος καὶ ἐπεικὴς καὶ ἐνωμένος πάντοτε μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶσαι στὴν πραγματικότητα τέτοιος, τότε νὰ ἐξασκῇς μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη τὴν ἀρετὴ τῆς νοερῆς προσοχῆς, ἡ ὁποία εἶναι φύλαξη καὶ τήρηση τοῦ νοῦ καὶ τέλεια καρδιακὴ γλυκιά ἡσυχία, μιὰ ψυχικὴ κατάσταση μακάρια καὶ χωρὶς φαντασία ποὺ δὲν βρίσκειται σὲ πολλούς.

116. Αὐτὴ λέγεται νοητὴ φιλοσοφία. Βάδιζε τὴν μὲ μεγάλη νήψη καὶ θερμὴ προθυμία μαζί μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ, μὲ ταπείνωση καὶ ἀδιάκοπη δέηση καὶ μὲ σιωπὴ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν χειλιῶν, μὲ ἐγκράτεια φαγητῶν καὶ ποτῶν καὶ κάθε ἁμαρτωλοῦ πράγματος. Βάδιζε τὴν πάνω στὸ δρόμο τῆς διάνοιας μὲ συναίσθηση καὶ μὲ φρόνηση. Καὶ αὐτὴ θὰ σὲ διδάξει, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα ποὺ δὲν τὰ γνώριζες καὶ θὰ σοῦ φανερώσει καὶ θὰ σὲ φωτίσει καὶ θὰ σὲ συντελεῖ καὶ θὰ σὲ μάθει πράγματα, τὰ ὁποῖα πρωτύτερα ἦταν ἀδύνατο νὰ τὰ βάλεις στὸ νοῦ σου, καθὼς περπατοῦσες μέσα στὸ σκοτάδι τῶν παθῶν καὶ τῶν σκοτεινῶν ἔργων καὶ ἦσουν σκεπασμένος ἀπὸ τὴν λήθη καὶ τὴν ἄβυσσο τῆς συγχύσεως.

117. "Ὅπως οἱ κοιλάδες παράγουν ἄφθονο σιτάρι, ἔτσι καὶ ἡ νοητὴ αὐτὴ ἐργασία γεμίζει τὴν καρδιά μὲ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Ἡ μᾶλλον θὰ σοῦ τὰ δώσει ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ποὺ χωρὶς τὴ βοήθειά Του δὲν μποροῦμε νὰ κάνομε τίποτε. Καὶ πρῶτα θὰ βρεῖς τὴ νοητὴ αὐτὴ ἐργασία ὡς σκόλα. Ἐπειτα ὡς βιβλίον ποὺ διαβάζεται. Κατόπιν, ὅταν προκόψεις σ' αὐτήν, θὰ τὴ βρεῖς ὡς ἐπουράνια πόλη Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸν Βασιλιὰ Χριστὸ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰσραὴλ θὰ τὸν δεῖς καθαρὰ μὲ τὸ νοῦ μαζί μὲ τὸν Ὁμοούσιο Πατέρα Του καὶ τὸ προσκυνητὸ "Ἄγιο Πνεῦμα.

118. Μὲ μιὰ φεύτικη φαντασία πάντοτε οἱ δαίμονες μᾶς ὁδηγοῦν στὸ

63. Ψαλμ. 68, 4.

64. Λουκ. 18, 1-8.

65. Ματθ. 11, 12.

66. Ἐβρ. 7, 19.

νὰ ἀμαρτάνομε. Μὲ μιὰ φαντασία σχετική μὲ τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ κέρδος ὁδήγησαν τὸν ἄθλιο Ἰούδα νὰ παραδώσει τὸν Κύριο καὶ Θεὸ τῶν ὅλων. Καὶ μὲ τὸ ψεῦδος μιᾶς τιποτένειας ἀναπαύσεως καὶ τιμῆς καὶ κέρδους καὶ δόξας τὸν ὁδήγησαν στὴν ἀγχόνη καὶ τοῦ προξένησαν αἰώνιο θάνατο, ἀνταμείβοντάς τον οἱ ἄθλιοι μὲ τὰ ἀντίθετα ἀπ' ὅσα τοῦ εἶχαν παρουσιάσει μὲ τὴν ψεύτικη φαντασία τους, ἐννοῶ τὴν προσβολὴ τῶν πονηρῶν λογισμῶν.

119. Κοίταξε, πῶς μὲ φαντασία καὶ ψεῦδος καὶ κούφιες ὑποσχέσεις μᾶς κατανικοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας μας. Καὶ αὐτὸς ὁ σατανᾶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κατακρημνίστηκε ἀπὸ τὸ οὐράνιο ὕψος ὡς ἀστραπή⁶⁷, ἐπειδὴ ἔβαλε στὴ φαντασία του νὰ γίνεῖ ἴσος μὲ τὸ Θεό. Καὶ τὸν Ἀδὰμ τὸν χώρισε ὁ σατανᾶς ἀπὸ τὸ Θεό, παρουσιάζοντάς του τὴ φαντασία ὅτι θὰ γινόταν ἴσος μὲ τὸ Θεό⁶⁸. Καὶ ἔτσι συνηθίζει νὰ ἐξαπατᾷ ὅλους ὅσοι ἀμαρτάνουν ὁ ψεύτης καὶ δόλιος ἐχθρός.

120. Πικραίνεται ἡ καρδιά μας ἀπὸ τὸ δηλητήριο καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, ὅταν ἀπὸ τὴν ἀμέλειά μας καὶ τὴ λήθη μας ἀπομακρυνόμαστε πολὺ ἀπὸ τὴν προσοχὴ καὶ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ· γλυκαινόμαστε ὅμως πάλι μὲ τὴν αἴσθησι μιᾶς γλυκύτητας ἢ μιᾶς μακάριας ἀγαλλιάσεως, ὅταν ὅσα ἀναφέραμε πιὸ πάνω τὰ ἐκτελοῦμε σταθερὰ καὶ πρόθυμα μέσα στὸ ἐργαστήριο τῆς διάνοιάς μας, μ' ἐπιμέλεια καὶ μὲ θεῖο ἔρωτα. Τότε, προθυμοποιούμεστε νὰ βαδίζετε τὸ δρόμο τῆς καρδιακῆς ἡσυχίας ὅχι γιὰ ἄλλο τίποτε, ἀλλὰ γιὰ χάρι τῆς γλυκιάς ἡδονῆς καὶ εὐχαριστήσεως* ποὺ ἔρχεται ἀπὸ αὐτὴν στὴν ψυχὴ.

121. Ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τέχνη τῶν τεχνῶν εἶναι ἡ ἀντιμετώπιση τῶν κακούργων καὶ πονηρῶν λογισμῶν. Ἀριστος τρόπος λοιπὸν καὶ τέχνη ἀντιμετωπίσεώς τους εἶναι τὸ νὰ βλέπομε τὴ φαντασία μὲ τὴν ὁποία γίνεται ἡ προσβολή, βοηθημένοι ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ φυλάγομε τὸν νοῦ μας ὅπως προφυλάγομε τὸ μάτι μας καὶ μ' αὐτὸ παρακολουθοῦμε ἄγρυπνα ὅποιον τύχει νὰ ἔρχεται νὰ μᾶς τὸ χτυπήσει, καὶ μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη ἐμποδίζομε νὰ μπεῖ σ' αὐτὸ ἡ παραμικρὴ ἀγκίδα.

122. Δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσῃ τὸ χιόνι φλόγα ἢ τὸ νερὸ φωτιά, οὔτε ὁ θάμνος σύκα. Ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ δαιμονικοὺς λογισμοὺς καὶ λόγια καὶ ἔργα, ἂν δὲν καθαρῇ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς καὶ δὲ φυλάξῃ τὴ νήψη ἐνωμένη μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ δὲν κατορθώσῃ τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ψυχικὴ ἡσυχία καὶ δὲ σπεύδῃ νὰ βαδίζει ἔτσι μὲ μεγάλη προθυμία. Ἡ ἀπρόσεκτη ὅμως ψυχὴ ἀναγκαστικὰ θὰ γίνῃ στείρα ἀπὸ κάθε ἀγαθὸ καὶ τέλειο νόημα, σὰν ἄκαρπο μουλάρι, χωρὶς σύνεση καὶ πνευματικὴ φρόνησι. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ γλυκὸ πρᾶγμα καὶ ὄνομα Ἰησοῦς καὶ τὸ ἄδειασμα ἀπὸ ἐμπαθείς σχέψεις.

123. Ὅταν συμφωνήσῃ ἡ ψυχὴ μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ σώματος, τότε

67. Λουκ. 10, 18.

68. Γεν. 3, 5.

κτίζουν μαζί μιὰ πόλιν κενοδοξίας καὶ ἓναν πύργο ὑπερηφάνειας καὶ βάζουν ὡς κατοίκους τοὺς ἀσεβεῖς λογισμοὺς. Ὁ Κύριος μὲ τὸν φόβο τῆς κολάσεως συγγέει καὶ διασπᾷ αὐτὴ τὴ συμφωνία⁶⁹, ἀναγκάζοντας τὴν κυρίαρχη ψυχὴ νὰ μιλᾷ καὶ νὰ φρονεῖ διαφορετικὰ καὶ ἀντίθετα ἀπὸ τὸ σῶμα. Ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κολάσεως ἐπέρχεται ὁ διαμερισμὸς αὐτός, ἐπειδὴ τὸ σαρκικὸ φρόνημα εἶναι ἔχθρα τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ὑποτάσσεται στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ⁷⁰.

124. Τὰ καθημερινὰ μας ἔργα, πρέπει νὰ τὰ ζυγίζομε κάθε στιγμὴ καὶ νὰ τὰ προσέχομε, καὶ τὸ βράδυ νὰ τὰ ἐλαφρύνομε ὅσο μποροῦμε περισσότερο μὲ τὴ μετάνοια, ἂν θέλομε, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, νὰ νικήσομε τὴν κακία. Καὶ πρέπει νὰ παρατηροῦμε προσεκτικὰ, ἂν ἐκτελοῦμε ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ φανερὰ ἔργα μας σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο γιὰ τὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴ παρασυρόμαστε παράλογα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις μας.

125. Ἄν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάθε ἡμέρα κερδίζομε ἀπὸ τὴν νήψη μας, δὲν πρέπει νὰ συμπεριφερόμαστε μὲ ἀδιαφορία καὶ νὰ ζημιωνόμαστε μὲ πολλὰς ἐπιβλαβεῖς συνομιλίας· ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ καταφρονόμε τὰ μάταια γιὰ τὸ ἀξιαγάπητο καὶ γλυκὸ κέρδος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς καὶ τὴν ὁμορφίαν της.

126. Δίκαια καὶ κατὰ φύσιν, ὅπως τὰ δημιουργῇ ὁ Θεός, ὀφείλομε νὰ κινούμε τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς. Τὸ θυμικὸ ἐναντίον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τοῦ σατανᾶ· γιὰτὶ λέει: «Νὰ ὀργίζεστε κατὰ τῆς ἀμαρτίας, δηλαδὴ νὰ ὀργίζεστε ἐναντίον σας καὶ ἐναντίον τοῦ διαβόλου, γιὰ νὰ μὴν ἀμαρτάνετε στὸ Θεό»⁷¹. Τὸ ἐπιθυμητικὸ νὰ τὸ στρέφομε πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὴν ἀρετὴ. Τὸ λογιστικὸ νὰ τὸ βάλομε ἐπικεφαλῆς τῶν δύο ἄλλων μὲ σοφία καὶ ἐπιτηδειότητα, ὥστε νὰ δίνει σ' αὐτὰ διαταγές, νὰ τὰ συμβουλεύει, νὰ τὰ τιμωρεῖ καὶ νὰ τὰ ἐξουσιάζει, ὅπως ὁ βασιλιάς τοὺς δούλους· καὶ τότε αὐτὰ θὰ τὰ κυβερνᾷ τὸ λογικὸ μας σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ τὰ πάθη ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τοῦ λογικοῦ. Καὶ νὰ βάλομε ἐπιστάτη πάνω στὰ πάθη τὸ λογικὸ νὰ τὰ ἡγεμονεύει. Γιατὶ λέει ὁ ἀδελφός Θεός Ἰάκωβος: «Ἄν τὸ λογικὸ κάποιου δὲ σφάλλῃ, αὐτὸς εἶναι τέλειος καὶ ἔχει τὴ δύναμιν νὰ χαλιναγωγῇ καὶ ὅλο τὸ σῶμα»⁷². Ἐπειδὴ, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθειαν, κάθε ἀνομία καὶ ἀμαρτία μὲ τὰ τρία αὐτὰ μέρη τῆς ψυχῆς ἐπιτελεῖται, ὅπως καὶ κάθε ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη πάλι ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία γίνεται.

127. Τότε ὁ νοῦς σκοτιζέται καὶ μένει ἄκαρπος, ὅταν ἡ διατυπώσι λόγους κοσμικοῦς, ἢ τοὺς δεχτεῖ στὴ διάνοιά του καὶ τοὺς συζητήσῃ, ἢ ἀσχοληθεῖ μάταια μὲ πράγματα αἰσθητὰ μὲ τὸ σῶμα καὶ μὲ τὸν νοῦ, ἢ παραδώσῃ τὸν ἑαυτό του σὲ ματαιότητες. Ἀμέσως τότε χάνει τὴ θερμὴ καὶ τὴν κατάνυξιν καὶ τὴν παρησίαν πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὴ θεῖαν γνώσιν. Ἐπειδὴ ὅσο προσέχομε στὸ νοῦ, φωτιζόμαστε· καὶ ὅσο δὲν προσέχομε, σκοτιζόμαστε.

69. Γεν. 11, 1-9.

70. Ρωμ. 8, 6.

71. Ψαλμ. 4, 5.

72. Ἰακ. 3, 2.

128. Ἐκεῖνος πού κάθε μέρα ἐπιδιώκει καὶ ζητεῖ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία τοῦ νοῦ, αὐτὸς εὐκολὰ θὰ καταφρονήσει κάθε αἰσθητὸ πρᾶγμα, γιὰ νὰ μὴ κοπιᾷ μάταια. Ὅποιος ὅμως ξεγελάει τὴ συνειδήσή του, θὰ κοιμηθεῖ πικρὰ τὸν θάνατο τῆς λήθης, τὸ ὁποῖο ὁ Δαβὶδ παρακαλεῖ νὰ μὴ πάθει⁷³. Λέει καὶ ὁ Ἀπόστολος: «Ὅποιος ξέρεי τὸ καλὸ καὶ δὲν τὸ κάνει, ἔχει ἁμαρτία»⁷⁴.

129. Ὁ νοῦς ἐπιστρέφει στὴν τάξη του καὶ στὴ νήψη, ἀπὸ ὅπου εἶχε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ ἀμέλεια, ἂν τὸν ἐπιμεληθοῦμε καὶ ἂν μὲ θερμὴ προθυμία τὸν ἐπαναφέρουμε στὴν πρακτικὴ ἐργασία τῆς νήψεως.

130. Ὁ ὄνος πού γυρίζει τὸ μύλο, δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ παραπέρα ἀπὸ τὸν κύκλο τοῦ μύλου, ὅπου εἶναι δεμένος. Οὔτε ὁ νοῦς μπορεῖ νὰ προχωρήσει στὴν ἀρετὴ πού φέρνει στὴν τελειότητα, ἂν δὲν τακτοποιήσει τὸ ἐσωτερικό του. Γιατὶ εἶναι τυφλὸς στὰ ἐσωτερικά του μάτια καὶ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὴν ἀρετὴ καὶ τὸν Ἰησοῦ πού ἀκτινοβολεῖ.

131. Ἐνα ζωηρὸ καὶ υπερέφανο ἄλογο ὁρμᾷ χαρούμενο ὅταν δεχτεῖ ἀναβάτη στὴ ράχη του. Καὶ ἓνας δεκτικὸς νοῦς τέρπεται, ὅταν δεχτεῖ τὸ φῶς τοῦ Κυρίου καὶ εἰσέλθει σ' αὐτό, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ νοήματά του. Θὰ βαδίζει ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας τοῦ νοῦ, μὲ ἄρνηση τοῦ ἱδίου τοῦ ἐαυτοῦ του, σὲ ἄρρητη δύναμη πού θεωρεῖ τὰ ἄρρητα καὶ τὶς ἀρετές. Καὶ ἀφοῦ δεχτεῖ τὸ βάθος τῶν θείων καὶ ὑψηλῶν ἐννοιῶν τοῦ ἀπείρου, θὰ φανερωθεῖ σ' αὐτόν, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὴν καρδιά, ὁ Θεὸς τῶν θεῶν⁷⁵. Ὁ νοῦς ἀπὸ ἐκπληξῆς δοξάζει μὲ ἀγάπη τὸ Θεὸ πού βλέπεται καὶ βλέπει, καὶ πού τόσο γιὰ τὸ ἓνα ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἄλλο σώζει ἐκεῖνον πού στρέφει τὸ βλέμμα του σ' Αὐτόν.

132. Ἡ καρδιακὴ ἡσυχία, ὅταν πραγματοποιεῖται, θὰ δεῖ μὲ μυστικὴ γνῶση τὸν ὑψηλὸ βυθὸ καὶ θ' ἀκούσει ἐξαίρετα πρᾶγματα ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ αὐτὸ τοῦ νοῦ πού ἡσυχάζει.

133. Ὁ ὁδοιπóρος πού πρόκειται νὰ περάσει μακρὸ καὶ δύσβατο καὶ δύσκολο δρόμο καὶ φοβάται νὰ μὴν παραπλανηθεῖ στὴν ἐπιστροφή, βάζει σημάδια στὸ δρόμο γιὰ νὰ ὁδηγεῖται καὶ νὰ ἐπιστρέψει εὐκολὰ. Ὁ ἄνθρωπος πού βαδίζει μὲ νήψη καὶ προσευχή, βάζει γιὰ σημάδια λόγους, ἐπειδὴ φοβᾶται καὶ αὐτὸς νὰ μὴν πλανηθεῖ στὸ δρόμο.

134. Στὸν ὁδοιπóρο, τὸ νὰ γυρίσει πίσω ἐκεῖ πού ξεκίνησε, γίνεται πρόξενο χαρᾶς. Γιὰ τὸν ἀγωνιστὴ ὅμως, τὸ νὰ γυρίσει πίσω, εἶναι καταστροφὴ ψυχῆς καὶ σημάδι ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰ ἔργα, τοὺς λόγους καὶ τὶς σκέψεις πού ἀρέσουν στὸ Θεό. Καὶ στὸν καιρὸ τοῦ θανατηφόρου ὕπνου τῆς ψυχῆς θὰ ἔχει τοὺς λογισμοὺς νὰ τὸν κεντοῦν καὶ νὰ τὸν ξυπνοῦν μὲ τὴν ὑπόμνηση τοῦ βαριοῦ ὕπνου καὶ τῆς ραθυμίας πού τοῦ ἦρθε ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του.

73. Ψαλμ. 12, 4.

74. Ἰακ. 4, 17.

75. Ψαλμ. 83, 8.

135. Ὅταν περιπέσομε σὲ θλίψη, σὲ ἀπόγνωση καὶ ἀπελπισία, τότε πρέπει νὰ κάνομε ὅ,τι ἔκανε καὶ ὁ Δαβὶδ, δηλαδὴ νὰ ξεχύνομε τὴν δέησή μας μπροστὰ στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἀναγγέλλομε τὴ θλίψη μας στὸν Κύριο⁷⁶. Πρέπει νὰ ἐξομολογοῦμαστε στὸ Θεό, ἐπειδὴ μπορεῖ μὲ σοφία νὰ ρυθμίσει τὶς ὑποθέσεις μας καὶ νὰ ἐλαφρώσει τὴ θλίψη μας, ἂν μᾶς συμφέρει, καὶ νὰ μᾶς γλυτώσει ἀπὸ τὴν ὀλέθρια καὶ καταστρεπτικὴ λύπη.

136. Ὁ θυμὸς πού στρέφεται παρὰ φύση ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων, ἢ λύπη ἢ ὄχι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀκηδία, εἶναι ἐξίσου καταστρεπτικὰ τῶν καλῶν λογισμῶν καὶ τῶν λογισμῶν τῆς μυστικῆς γνώσεως· τὰ ὁποῖα διασκορπίζει ὁ Κύριος ὅταν τοῦ ἐξομολογοῦμαστε τὶς θλίψεις μας καὶ μᾶς ἐμπνέει χαρὰ.

137. Λογισμοὺς πού ἔχουν στερεωθεῖ μέσα στὴν καρδιά μας παρὰ τὴ θέλησή μας καὶ παραμένουν ἐκεῖ, ἔχει τὸ ἰδίωμα νὰ τοὺς ἐξαφανίζει ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ ὅταν τὴ λέμε μὲ νήψη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μας.

138. Ὅταν μᾶς θλίσουν πολλοὶ καὶ παράλογοι λογισμοί, θὰ βροῦμε ἀνακούφιση καὶ χαρὰ ὅταν μεμφοῦμε καὶ κατηγορήσομε τοὺς ἐαυτοὺς μας μὲ εἰλικρίνεια καὶ ἀβίαστα ἢ ὅταν τοὺς ἀναγγέλλομε στὸν Κύριο, ὅπως ἀκριβῶς θὰ τοὺς λέγαμε σὲ ἄνθρωπο. Καὶ ὅπωςδήποτε μὲ τοὺς δύο αὐτοὺς τρόπους θὰ βροῦμε ἀνάπαυση σὲ κάθε περίπτωση.

139. Οἱ Πατέρες θεωροῦν τὸν Μωυσῆ εἰκόνα τοῦ νοῦ. Γιατὶ ὁ Μωυσῆς βλέπει τὸ Θεὸ στὴν βάτο⁷⁷, καὶ λάμπει τὸ πρόσωπό του⁷⁸, καὶ θεὸς Φαραὼ γίνεται ἀπὸ τὸ Θεὸ τῶν θεῶν⁷⁹. μαστιγώνει τὴν Αἴγυπτο καὶ ἐλευθερώνει τὸν Ἰσραὴλ καὶ νομοθετεῖ. Αὐτὰ ὅταν τὰ θεωρήσομε ἀλληγορικὰ καὶ πνευματικά, εἶναι ἐνέργειες καὶ πλεονεκτήματα τοῦ νοῦ.

140. Εἰκόνα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ Ἀαρών, ὁ ἀδελφὸς τοῦ νομοθέτη. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ὅταν κατηγοροῦμε μὲ θυμὸ τὸν ἐξωτερικό μας ἄνθρωπο, ὅπως ὁ Μωυσῆς ἔκανε στὸν Ἀαρών ὅταν αὐτὸς ἔσφαλε, τοῦ λέμε: «Σὲ τί σὲ ἀδίκησε ὁ Ἰσραὴλ καὶ βιάστηκες νὰ τὸν ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὸν ζώντα Θεό, τὸν Παντοκράτορα Κύριο;»⁸⁰

141. Ὁ Κύριος μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα ἀγαθὰ μᾶς δίδαξε καὶ αὐτό, ὅταν ἦταν νὰ ἀναστήσει τὸ Λάζαρο: νὰ καταστέλλομε μὲ ἐπιβολὴ τὴν ἔλλειψη ἀνδρείας καὶ τὴν ἀστάθεια τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἔχομε ἓνα αὐστηρὸ ἦθος μὲ αὐτομεμφία· αὐτὸ ἐλευθερώνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ φιλαυτία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια.

142. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ περάσει κανεὶς μεγάλο πέλαγος χωρὶς μεγάλο πλοῖο, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ διώξει κανεὶς μιὰ προσβολὴ ἐνὸς πονηροῦ λογισμοῦ χωρὶς τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

143. Ἡ ἀντίρρηση ἀποστομώνει, ἐνῶ ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

76. Ψαλμ. 141, 3.

78. Ἐξ. 34, 30.

80. Ἐξ. 32, 31.

77. Ἐξ. 3, 2.

79. Ἐξ. 7, 1.

διώχνει ἀπὸ τὴν καρδιά τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς. Ὅταν ἡ προσβολὴ τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ διαμορφωθεῖ στὴν εἰκόνα ἐνὸς αἰσθητοῦ πράγματος μέσα στὴν ψυχὴ, π.χ. μὲ τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποὺ μᾶς ἔχει λυπήσει ἢ στὴ φαντασία γυναικείας ὁμορφιάς ἢ χρυσοῦ ἢ χρημάτων, τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὅταν ἐμφανιστεῖ στὴ διάνοιά μας, ἀμέσως γίνονται φανεροὶ οἱ λογισμοὶ τῆς μνησικακίας, τῆς πορνείας καὶ τῆς φιλαργυρίας ποὺ τὸ προκάλεσαν. Καὶ ἂν ὁ νοὺς μας εἶναι πεπειραμένος καὶ ἐκπαιδευμένος καὶ ἔχει συνηθίσει στὴν τήρηση τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ στὸ νὰ βλέπει καθαρά καὶ μὲ διαύγεια τὶς θελκτικὰς εἰκόνες καὶ τὶς ἀπάτες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εὐκολα, μόλις ἐμφανιστοῦν, μὲ τὴν ἀντίρρηση καὶ μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ σβήνει ἀμέσως τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου⁸¹. Δὲν ἐπιτρέπει στὴν ἐμπαθὴ φαντασία νὰ εἰσχωρήσει στὴν καρδιά, οὔτε ἐπιτρέπει στοὺς λογισμοὺς μας νὰ συμορφωθοῦν ἐμπαθῶς μὲ τὴν πονηρὴ φαντασία ἢ νὰ συνομιλήσουν μαζί της φιλικὰ ἢ νὰ τὴ σκεφτοῦν πολὺ καὶ νὰ δώσουν τὴ συγκατάθεσή τους, πράγματα στὰ ὁποῖα ἐπακολουθοῦν τὰ πονηρὰ ἔργα μὲ κάποια ἀναγκαιότητα, ὅπως ἐπακολουθοῦν οἱ νύχτες στὶς ἡμέρες.

144. Ἄν ὅμως ὁ νοὺς μας εἶναι ἄπειρος καὶ δὲν ἔχει τὴν εὐχέρεια τῆς νήψεως, ἀμέσως ἀνακατώνεται μὲ τὴν ἐμπαθὴ εἰκόνα, ὅποια καὶ νὰ εἶναι, καὶ συνομιλεῖ μὲ αὐτὴ καὶ δέχεται κακὰς ἐρωτήσεις καὶ δίνει ἀπαντήσεις. Καὶ τότε ἀνακατώνονται οἱ λογισμοὶ μας μὲ τὴν δαιμονικὴ φαντασία, ἡ ὁποία ὅσο πάει μεγαλώνει καὶ πληθύνεται γιὰ νὰ φανεῖ ἀξιαγάπητη καὶ ὠραία καὶ θελκτικὴ στὸ νοῦ ποὺ τὴ δέχεται καὶ αἰχμαλωτίζεται. Συμβαίνει τότε στὸ νοῦ, ὅπως ὅταν φανεῖ σὲ ἄκακα ἄρνια ἕνας σκύλος, ἐκεῖ ποὺ βόσκουν σὲ πεδινὸ μέρος· καὶ νομίζουν αὐτὰ ὅτι εἶναι ἡ μητέρα τους καὶ τρέχουν κοντά του, χωρὶς νὰ κερδίσουν τίποτε μὲ τὸ νὰ πλησιάσουν τὸν σκύλο παρὰ μόνον τὴν ἀκαθαρσία καὶ τὴν δυσωδία του. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ οἱ λογισμοὶ μας, ὡς ἀμαθεῖς τρέχουν σὲ ὅλες τὶς δαιμονικὰς φαντασίες καὶ ἀφοῦ ἀνακατωθοῦν μαζί τους, τοὺς βλέπει κανεὶς ἐνωμένους νὰ θέλουν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἰλιούπολη (Τροία) ὅπως ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Μενέλαος. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ σκέφτονται τί πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν μὲ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ποὺ φάνηκε ὠραῖο μὲ τὴν ἀπάτη τῆς δαιμονικῆς εἰσβολῆς. Κι ἔτσι λοιπὸν δημιουργοῦνται ἐσωτερικῶς οἱ πτώσεις τῆς ψυχῆς· καὶ τότε κατ' ἀνάγκην θὰ ἐξωτερικευτεῖ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς καρδιάς.

145. Ὁ νοὺς εἶναι κάτι τὸ εὐκολο καὶ ἄκακο καὶ εὐκολα ἀκολουθεῖ τοὺς δαιμονικοὺς λογισμοὺς, καὶ δύσκολο μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ ἀπὸ τὶς ἄνομες φαντασίες τῶν δαιμόνων, ἂν δὲν ἔχει τὸν αὐτοκράτορα τῶν παθῶν λογισμό, ποὺ νὰ τὸν ἐμποδίζει ἀκατάπαυστα καὶ νὰ τὸν χαλινάγωγεῖ.

146. Ἡ θεωρία καὶ ἡ πνευματικὴ γνώση γίνονται φυσικοὶ ὁδηγοὶ καὶ πρόξενοι ἀκριβοῦς βίου, γιὰτὶ μὲ αὐτὰς ἡ διάνοια ἀνυψώνεται τόσο, ὥστε νὰ

81. Ἐφ. 6, 16.

καταφρονεῖ τὶς ἡδονὰς καὶ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ τὶς εὐχαριστήσεις τῆς ζωῆς σὰν πράγματα μηδαμινά.

147. Ὁ προσεκτικὸς βίος ποὺ κατορθώνεται μὲ τὴν χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γίνεται πατέρας τῆς θεωρίας καὶ τῆς γνώσεως. Ἀκόμη γεννᾷ θεία προκοπὴ καὶ ἀνύψωση καὶ σοφώτατους στοχασμοὺς, ὅταν πάρει σύζυγο τὴν ταπεινώση, ὅπως λέει ὁ θεῖος προφήτης Ἡσαΐας. «Ὅσοι περιμένουν μὲ ὑπομονὴ τὸν Κύριο, θὰ πάρουν νέα δύναμη· θὰ βγάλουν φτερὰ καὶ θὰ πετάξουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου»⁸².

148. Σκληρὸ καὶ δύσκολο φαίνεται στοὺς ἀνθρώπους τὸ νὰ ἡσυχάζει ἡ ψυχὴ τους ἀπὸ κάθε λογισμό. Καὶ πράγματι εἶναι δύσκολο καὶ ἐπίπονο. Καὶ δὲν εἶναι δυσβάστακτο μόνον σὲ ὅσους εἶναι ἀμύητοι στὸν πνευματικὸ πόλεμο, τὸ νὰ περιορίζουν καὶ νὰ περικλείουν τὸν ἀσώματο νοῦ μέσα στὸ σωματικὸ σπῆτι, ἀλλ' ἀκόμη καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν λάβει πείρα τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς πάλης. Ὅποιος ὅμως ἔχει ἀγκαλιάσει τὸν Κύριο Ἰησοῦ μὲ τὴ συνεχτὴ εὐχὴ, δὲν θὰ κοπιᾷ νὰ τὸν ἀκολουθεῖ, ὅπως λέει ὁ προφήτης⁸³. Καὶ δὲν θὰ ἐπιθυμῇ ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος νὰ ζήσει ὅπως ζοῦν οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι, ἐξαιτίας τῆς ὠραιότητος καὶ τερπνότητος καὶ γλυκύτητος τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ δὲ θὰ ντροπιαστεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες ποὺ περπατοῦν γύρω του⁸⁴, ὅταν τοὺς ἀντιμετωπίζει στεχόμενος μπροστὰ στὴν πύλη τῆς καρδιάς του καὶ τοὺς καταδιώκει διὰ τοῦ Ἰησοῦ.

149. Ἡ ψυχὴ ποὺ θὰ πετάξει ψηλὰ στὸν ἀέρα διὰ τοῦ θανάτου, στὶς πύλες τοῦ Οὐρανοῦ, ἔχοντας μαζί της ὑπερασπιστὴ τὸ Χριστό, οὔτε ἐκεῖ θὰ ντραπεῖ τοὺς ἐχθροὺς της, ἀλλὰ μὲ θάρρος ὅπως τώρα θὰ μιλήσει σ' αὐτούς· μόνον νὰ μὴ χάσει τὴν ὑπομονὴ τῆς μέχρι τὴν ὥρα τοῦ θανάτου νὰ φωνάζει ἡμέρα καὶ νύχτα πρὸς τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Καὶ Αὐτὸς θὰ τιμωρήσει γρήγορα τοὺς ἐχθροὺς τῆς δαίμονες, σύμφωνα μὲ τὴν ἀληθινὴ καὶ θεία ὑπόσχεσή Του, ποὺ εἶπε γιὰ τὸν ἄδικο κριτὴ⁸⁵. Naί, σὰς λέω, θὰ τιμωρήσει τοὺς ἐχθροὺς της καὶ στὴ ζωὴ αὐτῇ, καὶ μετὰ τὴν ἔξοδο τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα.

150. Ταξιδεύοντας τὴ νοητὴ θάλασσα, ἔχε τὸ θάρρος σου στὸν Ἰησοῦ. Γιατὶ σοῦ φωνάζει μέσα στὴν καρδιά σου μυστικά: «Μὴ φοβᾶσαι, παιδί μου Ἰακώβ, μικρὲ Ἰσραήλ⁸⁶. Μὴ φοβᾶσαι σκουλήχι Ἰσραήλ, ἐγὼ σὲ ὑπερασπίζομαι». Ἄν ὁ Θεὸς εἶναι μὲ τὸ μέρος μας, ποῖος κακὸς θὰ σταθεῖ ἀντίθετός μας; Εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ μακάρισε τοὺς καθαρὸς στὴν καρδιά⁸⁷, καὶ νομοθέτησε, ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς καὶ μόνος καθαρὸς, ποὺ θέλει νὰ πατεῖ θεϊκὰ μέσα στὶς καθαρὰς καρδιὰς καὶ νὰ κατοικεῖ σ' αὐτὰς. Γι' αὐτὸ ἂς μὴν παύομε, κατὰ τὸ θεῖο Παῦλο, νὰ γυμνάζομε τὸ νοῦ μας μὲ στόχο τὴν εὐσέβεια⁸⁸. Εὐλογα λοιπὸν ὀνομάστηκε ἀληθινὴ ἡ εὐσέβεια ἐκεῖνη ποὺ βγάζει ἀπὸ τὴ ρίζα

82. Ἡσ. 40, 31.

84. Ψαλμ. 11, 9.

86. Ἡσ. 41, 13.

88. Α' Τιμ. 4, 7.

83. Ἰερ. 17, 16.

85. Λουκ. 18, 1-8.

87. Ματθ. 5, 8.

τὰ σπέρματα τοῦ πονηροῦ. Αὐτὴ ἡ εὐσέβεια εἶναι ὁ «οἶμος τοῦ λόγου», δηλ. ὁδὸς τοῦ λογικοῦ ἢ ὁδὸς τοῦ λογισμοῦ. Στὴν Ἀττικὴ ἑλληνικὴ διάλεκτο οἶμος καὶ χέλευθος λέγεται ἡ ὁδός, ποὺ εἶναι ὁ λογισμός.

151. Θὰ ἀπολαύσει τὰ ἀγαθὰ μὲ πολλὴ εἰρήνη⁸⁹, κατὰ τὸν Δαβίδ, ἐκείνος ποὺ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ πρόσωπο ἀνθρώπου ὅταν κρίνει τὴν ἀδικία στὴν καρδιά του, δηλαδή δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὶς μορφές τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ὥστε μέσω αὐτῶν νὰ σκέφτεται τὴν ἁμαρτία, καὶ κρίνοντας καὶ δικάζοντας κακῶς μέσα στὴν καρδιά του, νὰ δίνει τὸ δίκαιο στὴν ἁμαρτία. Γιατὶ οἱ μεγάλοι καὶ διακριτικοὶ Πατέρες σὲ μερικὰ συγγράμματά τους ὀνόμασαν ἀνθρώπους καὶ τοὺς δαίμονες, ἐπειδὴ ἔχουν τὸ λογικόν. Παρόμοιο εἶναι καὶ τὸ εὐαγγελικόν, ὅπου ὁ Κύριος λέει: «Ἐνας ἄνθρωπος κακὸς τὸ ἔκανε τοῦτο, καὶ ἀνακάτωσε μέσα στὸ σιτάρι καὶ τὰ ζιζάνια»⁹⁰. Δὲν ὑπάρχει γρήγορη ἀντίρρηση στοὺς λογισμοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πράττουν τὰ κακά. Γι' αὐτὸ καὶ κατατρωγόμεστε ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς.

152. Ὅταν ἀρχίσουμε νὰ ζοῦμε μὲ προσοχὴ τοῦ νοῦ, ἂν προσαρμόζουμε στὴ νήψη τὴν ταπεινώση καὶ συνάπτομε στὴν ἀντίρρηση τὴν εὐχή, τότε θὰ βαδίσουμε καλὰ τὸ δρόμο τῆς μετάνοιας· σὰν νὰ στολίζουμε, νὰ σκουπίζουμε καὶ νὰ καθαρίζουμε τὸ σπῆτι τῆς καρδιάς ἀπὸ τὴν πονηρία, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ προσκυνητοῦ καὶ ἀγίου ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄν ἔχομε τὸ θάρρος μας μόνον στὴ νήψη ἢ στὴν προσοχὴ τῇ δικῇ μας, τότε γρήγορα θὰ μᾶς σπρώξουν, θὰ μᾶς ἀνατρέψουν, θὰ πέσουμε καὶ θὰ μᾶς νικήσουν οἱ ἐχθροὶ μας οἱ πανοῦργοι καὶ δολιότατοι. Καὶ περισσότερο θὰ περιπλεχθοῦμε στὰ δίχτυα τους, δηλαδή τὶς πονηρὲς ἐνθυμήσεις, ἢ καὶ θὰ μᾶς σφάξουν εὐκόλα, ὅταν δὲν κρατοῦμε τὸ ἰσχυρὸ δόρυ, δηλαδή τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ μόνον τὸ σεβάσμιο αὐτὸ ξίφος, ὅταν στρέφεται πολὺ συχνὰ μέσα σὲ καρδιά ποὺ μόνον ἓνα τρόπο ζωῆς γνωρίζει (νήψη δηλ. καὶ εὐχή), μόνον αὐτὸ ξέρεי νὰ στριφογυρίζει καὶ νὰ κατακόβει τοὺς πονηροὺς δαίμονες καὶ νὰ τοὺς καίει καὶ νὰ τοὺς κάνει ἄφαντους, σὰν καλάμι ποὺ τὸ τρώει ἡ φωτιά.

153. Τὸ κορύφωμα τῆς ἀδιάκοπης νήψεως, δηλαδή ὠφέλεια τῆς ψυχῆς καὶ μεγάλο κέρδος, εἶναι νὰ βλέπει κανεὶς εὐθὺς τὶς φαντασίες τῶν λογισμῶν μόνις σχηματίζονται στὸ νοῦ του. Ἐνῶ τὸ κορύφωμα τῆς ἀντιρρήσεως εἶναι νὰ ἐλέγχουμε καὶ νὰ ἐξακριβώνουμε τὸ λογισμό ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ μπεῖ στὸ νοῦ μας μέσω τῆς φαντασίας κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ σβήνει καὶ διαλύει ἀμέσως κάθε σκέψη πονηρῇ τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων, κάθε λόγο, κάθε φαντασία, κάθε πονηρὴ εἰκόνα καὶ παράσταση, εἶναι ἡ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου. Κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι βλέπομε στὸ νοῦ μας τὴν ὁλοσχερῇ ἤττα τους, ποὺ προξενεῖται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ τὸ μεγάλο Θεό μας, καὶ τὴν ἐκδίκηση ποὺ παίρνει ὁ Ἰησοὺς γιὰ μᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀσήμεντους καὶ ἄχρηστους.

89. Ψαλμ. 36, 11.

90. Ματθ. 13, 28.

154. Τὸ ὅτι ὅλοι οἱ λογισμοὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον φαντασίες αἰσθητῶν καὶ κοσμικῶν πραγμάτων, οἱ περισσότεροι δὲν τὸ γνωρίζουμε. Ἄν κρατήσουμε ἐπὶ πολὺ καιρὸ μὲ νήψη τὴν εὐχή, τότε ἡ εὐχή ἀποστερεῖ τὴν διάνοια ἀπὸ κάθε ὕλικῃ φαντασίᾳ πονηρῶν λογισμῶν καὶ φανερώνει σ' αὐτὴ τοὺς τρόπους τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων καὶ τὸ μεγάλο κέρδος τῆς εὐχῆς καὶ τῆς νήψεως. «Ὅμως, θὰ παρακολουθήσεις μὲ τὰ μάτια σου καὶ θὰ δεῖς νοερὰ τὴν τιμωρία τῶν νοητῶν ἁμαρτωλῶν, τῶν δαιμόνων», ὅπως λέει ὁ θεῖος μελωδὸς Δαβίδ⁹¹.

155. Ἄς θυμόμαστε, ἂν εἶναι δυνατόν, ἀκατάπαυστα τὸν θάνατο. Ἐτσι γεννιέται μέσα μας ἡ ἀπόθεση τῶν φροντίδων καὶ κάθε ματαιότητος, ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ, ἡ ἀκατάπαυστη δέηση, ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀποστροφή τῆς ἁμαρτίας. Καὶ σχεδὸν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, κάθε ἀρετὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν μνήμη αὐτῇ. Γι' αὐτὸ ἂς τὴν χρησιμοποιήσουμε ὅπως τὴν ἴδια τὴν ἀναπνοή μας.

156. Ἡ καρδιά ποὺ εἶναι τελείως ἄδεια ἀπὸ φαντασίες, θὰ γεννήσει νοήματα καὶ σκέψεις ποὺ θὰ σκιρτοῦν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς, θεῖες καὶ μυστηριώδεις, ἔτσι ὅπως πηδοῦν τὰ ψάρια καὶ βουτοῦν τὰ δελφίνια ὅταν ἔχει γαλήνη ἢ θάλασσα. Ἡ θάλασσα ἀνεμίζεται ἀπὸ τὴ λεπτὴ αὖρα, ἐνῶ ἡ ἄβυσσος τῆς καρδιάς ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἐπειδὴ εἰστε γιοί, γι' αὐτὸ ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ Του στὶς καρδιές σας, ποὺ φωνάζει: Ἀββᾶ, Πατέρα»⁹².

157. Κάθε μοναχὸς ποὺ θὰ ἐπιχειρήσει ν' ἀναλάβει πνευματικὸ ἔργο πρὶν ἀπὸ τὴ νήψη τοῦ νοῦ, θὰ βρεθεῖ σὲ ἀδιέξοδο καὶ σὲ διχασμὸ τοῦ νοῦ. Κι αὐτό, ἢ γιατί δὲ γνωρίζει τὴν ὁμορφίᾳ τῆς, ἢ τὴν γνωρίζει ἀλλὰ ἀπὸ ἀμέλεια δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κρατήσει. Θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο χωρὶς ἀμφιβολία, ὅταν ἀρχίσει τὴ φύλαξη τοῦ νοῦ, ποὺ εἶναι καὶ λέγεται διανοητικὴ φιλοσοφία ἢ πρακτικὴ φιλοσοφία τοῦ νοῦ, ἐπειδὴ θὰ ἔχει βρεῖ τὴν «ὁδὸν» γιὰ τὴν ὁποία εἶπε ὁ Κύριος: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀνάσταση καὶ ἡ ζωὴ»⁹³.

158. Καὶ πάλι θὰ βρεθεῖ σὲ ἀπορία ἡ ψυχὴ βλέποντας μιὰ ἀπέραντη ἄβυσσο ἀπὸ λογισμοὺς καὶ πλῆθος νήπια τῆς Βαβυλώνας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἀπορία τὴν λύνει ὁ Χριστὸς, ἂν στηρίζουμε ἀδιάκοπα τὴ βάση τῆς διανοίας μας πάνω σ' Αὐτὸν καὶ ἂν τὰ νήπια τῆς Βαβυλώνας τὰ χτυποῦμε καὶ τὰ συντρίβουμε πάνω στὴν πέτρα αὐτῇ⁹⁴ (τὸ Χριστό), ἐκπληρώνοντας τὴν ἐπιθυμία μας ἐναντίον τους. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅποιος φυλάγει τὴν ἐντολή, δὲ θὰ γνωρίσει πονηρὸ λόγον»⁹⁵, καὶ «Δίχως ἐμένα, δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»⁹⁶.

159. Ἐκεῖνος εἶναι πράγματι ἀληθινὸς μοναχός, ὁ ὁποῖος κατορθώνει

91. Ψαλμ. 90, 8.

92. Γαλ. 4, 6.

93. Ἰω. 11, 25· 14, 6.

94. Ψαλμ. 136, 9.

95. Ἐκκλ. 8, 5.

96. Ἰω. 15, 5.

τῇ νήφῃ· καὶ ἔχει ἀληθινὰ νήψη, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μοναχὸς κατὰ τὴν καρδιά.

160. Ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου παρατείνεται μαζί με τὰ χρόνια ποὺ περνοῦν, με μῆνες, με ἐβδομάδες, ἡμέρες, νύχτες, ὥρες καὶ στιγμές, στρεφόμενος μαζί με τὸν χρόνον. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα ὀφείλομε νὰ ἐπεκτείνουμε κι ἐμεῖς τὶς ἐνάρετες ἐργασίες, τὴν νήψη καὶ τὴν εὐχὴ καὶ τὴ γλυκύτητα τῆς καρδιάς με ἐπιμελημένη ἡσυχία μέχρι τὸ θάνατό μας.

161. Θὰ ἔρθῃ καὶ σὲ μᾶς ἡ ὥρα τοῦ θανάτου, θὰ ἔρθῃ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν ἀποφύγομε. Καὶ εἴθε τότε, ὅταν ἔρθῃ ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀέρα⁹⁷, νὰ βρεῖ τὰ ἀμαρτημάτων μας λίγα καὶ μηδαμινὰ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἐλέγξει στ' ἀλήθεια καὶ κλάφομε τότε ἀνώφελα. Γιατί, λέει τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο: «Ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ποὺ γνώρισε τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου του καὶ δὲν ἔκανε ὅ,τι ἔπρεπε, θὰ δαρθεῖ πολὺ»⁹⁸.

162. «Ἀλλοίμονο —λέει— σ' ἐκείνους ποὺ ἔχασαν τὴν καρδιά. Καὶ τί θὰ κάνουν ὅταν τοὺς ἐπισκεφθεῖ ὁ Κύριος;»⁹⁹ Γι' αὐτό, ἀδελφοί, ἄς δεῖξομε ζῆλο καὶ προθυμία.

163. Στους ἀπλοϊκοὺς καὶ δῆθεν ἀπαθεῖς λογισμοὺς, ἀκολουθοῦν οἱ ἐμπαθεῖς, καθὼς ἔχομε μάθει με τὴν μακροχρόνια πείρα καὶ παρατήρηση. Οἱ πρῶτοι λογισμοὶ ἀνοίγουν τὴν εἴσοδο στους δεύτερους, οἱ ἀπαθεῖς στους ἐμπαθεῖς.

164. Πράγματι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ χωρίζεται με τὴν προαίρεσή του σὲ δύο κομμάτια, καὶ νὰ σχίζεται με σοφώτατη ἐπινόηση, ὅπως εἶπα· καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἐχθρὸς ἀφιλίωτος καὶ ἄσπονδος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὅποια διάθεση ἀκριβῶς ἔχει ἕνας γιὰ κάποιον ποὺ ἐξαιρετικὰ καὶ πολλὰς φορὲς τὸν ἔχει λυπήσει καὶ ἀδικήσει, ἔτσι νὰ ἐχθρευόμαστε τὸν ἑαυτό μας ἢ καὶ πολὺ περισσότερο, ἂν βέβαια θέλομε νὰ κατορθώσομε τὴν μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή, δηλαδὴ τὴν διαγωγή τοῦ Χριστοῦ, τὴ μακάρια ταπείνωση, τὸν ἕναρκο τρόπο ζωῆς τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ποιὸς θὰ με ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτό, τὸ κυριευμένο ἀπὸ τὸν θάνατο¹⁰⁰; Γιατί δὲν ὑποτάσσεται στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ»¹⁰¹. Θέλοντας ὁ Ἀπόστολος νὰ φανερώσει ὅτι τὸ νὰ ὑποτάξομε τὸ σῶμα στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς, λέει: «Ἄν κρίναμε τὸν ἑαυτό μας, δὲ θὰ καταδικασθῶμε· κι ὅταν καταδικασθῶμε, παιδαγωγούμαστε ἀπὸ τὸν Κύριον»¹⁰².

165. Ἡ ἀρχὴ τῆς καρποφορίας εἶναι τὸ ἄνθος. Καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ φαγητὰ καὶ ποτά, ἡ ἄρνηση καὶ ἀποχὴ κάθε πονηροῦ λογισμοῦ καὶ ἡ ἡσυχία τῆς καρδιάς.

166. Ὅταν δυναμωμένοι με τὴ δύναμη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀρχίζομε νὰ τρέχομε ἀσφαλισμένοι με τὴν νήψη, στὴν ἀρχὴ μᾶς φανερώνεται σὰν μία

97. Ἰω. 14, 30.

98. Λουκ. 12, 47.

99. Σ. Σειρ. 2, 14.

100. Ρωμ. 7, 24.

101. Ρωμ. 8, 7.

102. Α' Κορ. 11, 31-32.

λαμπάδα στὸ νοῦ μας ποὺ τὴν κρατᾶμε με τὸ χέρι τοῦ νοῦ μας καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὸ δρόμο τῆς διάνοιας· ὕστερα σὰν πανσέληνος ὀλόφεγγη ποὺ κάνει τὴν τροχιά της στὸ στερέωμα τῆς καρδιάς. Καὶ τέλος μᾶς φανερώνεται σὰν ἥλιος ὁ Ἰησοῦς, ποὺ ἀκτινοβολεῖ δικαιοσύνη, δηλαδὴ φανερώνει σ' ἐμᾶς τὸν ἑαυτό Του καὶ τοὺς ὀλόλαμπρους φωτισμοὺς τῶν θείων του καὶ ἱερῶν ἐννοιῶν.

167. Αὐτὰ τὰ φανερώνει μυστικὰ ὁ Ἰησοῦς στὸ νοῦ ἐκεῖνο ποὺ ἐπιμένει στὴν ἐντολὴ ποὺ λέει: «Θὰ περικόψετε τὴν σκληροκαρδιά σας»¹⁰³. Καὶ καθὼς εἶπαμε, ἐξαίσιες σκέψεις διδάσκει τὸν ἄνθρωπο ἡ ἐπιμελὴς νήψη· γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἀπροσωπόληπτος¹⁰⁴. Γι' αὐτό λέει ὁ Κύριος: «Ἀκοῦστε με καὶ καταλάβετε τὰ λόγια Μου· σ' ὅποιον ἔχει, θὰ δοθοῦν καὶ ἄλλα καὶ θὰ περισσέψουν, ἐνῶ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει, θὰ ἀφαιρεθεῖ κι ἐκεῖνο ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει»¹⁰⁵. Σ' ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν τὸν Θεό, ὅλα συνεργοῦν γιὰ τὸ καλὸ τους¹⁰⁶. Πολὺ περισσότερο λοιπὸν οἱ ἀρετὲς θὰ συνεργήσουν καὶ θὰ βοηθήσουν.

168. Ὅπως τὸ πλοῖο δὲν μπορεῖ νὰ ταξιδέψῃ χωρὶς νερό, ἔτσι καὶ ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ δὲν προχωρεῖ διόλου χωρὶς νήψη καὶ ταπείνωση καὶ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ.

169. Θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ εἶναι οἱ πέτρες. Θεμέλιο καὶ ὀροφὴ τῆς ἀρετῆς τῆς νήψεως εἶναι τὸ προσκυνητὸ καὶ ἅγιο ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνας ἀνόητος κυβερνήτης πλοίου, ἂν στὴν τρικυμία διώξῃ τοὺς ναῦτες καὶ ρίξῃ στὴ θάλασσα τὰ κουπιά καὶ τὰ πανιά καὶ κοιμηθεῖ, εὐκόλα θὰ ναυαγήσῃ. Καὶ ἡ ψυχὴ εὐκολότερα θὰ καταποντιστεῖ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἂν ἀμελήσῃ τὴν νήψη καὶ δὲν ἐπικαλεῖται, μόλις φανεῖ ἡ δαιμονικὴ προσβολή, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

170. Ὅ,τι γνωρίζομε, αὐτὸ λέμε στὸ γραπτὸ μας· καὶ ὅ,τι εἶδαμε στὸ δρόμο ποὺ περνοῦμε, ἐκεῖνο μαρτυροῦμε σ' ὅποιον θέλει, ἂν βέβαια θελήσετε νὰ δεχθεῖτε τοὺς λόγους μας. Αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπε: «Ἄν κάποιος δὲ μείνει σ' Ἐμένα, θὰ πεταχτεῖ ἔξω ὅπως τὸ κλῆμα, καὶ κάποιος τὸ μαζεῦσιν, τὸ ρίχνουν στὴ φωτιά καὶ καίγεται· ἐνῶ ὅποιος μένει σ' Ἐμένα, μένω κι ἐγὼ σ' αὐτόν»¹⁰⁷. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ λάμψῃ ὁ ἥλιος χωρὶς φῶς, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ καθαριστεῖ ἡ καρδιά ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῶν λογισμῶν τῆς ἀπώλειας, χωρὶς τὴν εὐχὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι, ὅπως βλέπω, ἀληθινόν, νὰ τὸ μεταχειρίζομαστε ὅπως καὶ τὴν ἀναπνοή μας. Γιατί τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι φῶς, ἐνῶ οἱ πονηροὶ λογισμοί, σκοτάδι. Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος τῶν ὅλων, ἐνῶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ εἶναι δοῦλοι δαιμόνων.

171. Φωτογεννήτρα καὶ ἀστραπογεννήτρα καὶ ἀκτινοβόλος καὶ πυρφό-

103. Δευτ. 10, 16.

104. Ρωμ. 2, 11.

105. Λουκ. 8, 18.

106. Ρωμ. 8, 28.

107. Ἰω. 15, 5-6.

ρος, ή φύλαξη του νοῦ ἀπὸ πονηρὸς λογισμοῦς, μ' αὐτὰ τὰ ὀνόματα ὅπως τῆς ταιριάζουν καὶ δίνουν τὸ περιεχόμενό της ὡς καλεῖται. Γιατί, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ ἅπειρες σωματικὲς ἀσκήσεις καὶ πολλὲς ἄλλες ἀρετές. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ αὐτὰ τὰ τίμια ὀνόματα νὰ ὀνομάζουμε τὴν ἀρετὴ αὐτῇ, ἐξαιτίας τῶν ὁλόλαμπρων φώτων ποὺ γεννᾷ. "Ὅσοι ἐρωτευθοῦν αὐτὴ τὴν ἀρετὴ, ἀπὸ ἁμαρτωλοὶ ποὺ ἦταν καὶ ἄχρηστοι καὶ βέβηλοι καὶ χωρὶς πνευματικὴ γνώση καὶ ἀσύνετοι καὶ ἄδικοι, μποροῦν νὰ γίνουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δίκαιοι, χρήσιμοι μπροστὰ στὸ Θεό, καθαροί, ἅγιοι καὶ συνετοί. Καὶ ὅχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ μυστηριώδη καὶ ἀπόκρυφα νὰ θεωροῦν καὶ νὰ θεολογοῦν. Καὶ ἀφοῦ γίνουν θεωρητικοί, κολυμποῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ καθαρότατο καὶ ἄπειρο φῶς, τὸ ἀγγίζουν μὲ ἄρρητα ἀγγίσματα καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ κατοικοῦν καὶ ζοῦν, γιατί γεύθηκαν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός¹⁰⁸. Ἔτσι ἐκπληρώνεται καθαρὰ σ' αὐτοὺς τοὺς πρώτους ἀγγελιοφόρους ὁ λόγος τοῦ θεοῦ Δαβὶδ: «Οἱ δίκαιοι θὰ δοξολογήσουν τὸ ὄνομά Σου καὶ οἱ εὐθεῖς θὰ κατοικήσουν ἐνώπιον τοῦ προσώπου Σου»¹⁰⁹. Γιατὶ αὕτῃ εἶναι ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια, αὐτοὶ μόνο ὀρθὰ καὶ μὲ ἀκρίβεια ἐπικαλοῦνται καὶ δοξολογοῦν τὸ Θεό, καὶ ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι μαζὶ Του πάντοτε ἀπὸ ἀγάπη γι' Αὐτόν.

172. Ἄλλοίμονο στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά. Γιατὶ πολὺ θὰ στεναχωρηθεῖ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς αἰσθήσεις. Καὶ ἀφοῦ στενοχωρηθεῖ, θὰ χρησιμοποιοῦν μαστίγιο κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων. Ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἔχει ὑποστει αὐτά, ἐννοεῖ τὰ λεγόμενα.

173. Ἄν ὁ ἐσωτερικὸς μας ἄνθρωπος νήφει, κατὰ τοὺς πατέρες, εἶναι σὲ θέση νὰ φυλάξει καὶ τὸν ἕξω ἄνθρωπο. Ἀλλὰ ἐμεῖς καὶ οἱ κακοῦργοι δαίμονες ἀπὸ κοινοῦ διαπράττομε τὶς ἁμαρτίες. Καὶ οἱ δαίμονες μόνο μὲ λογισμοὺς, δηλαδὴ μὲ φανταστικὲς εἰκόνες, ζωγραφίζουν στὸ νοῦ ὅπως θέλουν τὴν ἁμαρτία· ἐμεῖς ὅμως καὶ μὲ λογισμοὺς ἐσωτερικῶς καὶ μὲ ἔργα ἐξωτερικῶς. Οἱ δαίμονες μὴ ἔχοντας σῶμα, ἐπειδὴ εἶναι πνεύματα, μόνο μὲ λογισμοὺς, μὲ δολιότητα καὶ ἀπάτη, προξενοῦν καὶ στὸν ἑαυτὸ τους καὶ σ' ἐμᾶς τὴν κόλαση. Γιατὶ ἂν δὲν εἶχαν στερηθεῖ τὸ σῶμα οἱ κακοῦργοι, θὰ ἔκαναν συνεχῶς καὶ ἔμπρακτες ἁμαρτίες, ἐπειδὴ ἡ προαίρεσή τους εἶναι πάντοτε ἔτοιμη στὸ νὰ ἀσεβοῦν.

174. Ἡ μονολόγιστη εὐχὴ σκοτώνει καὶ κάνει στάχτη τὶς ἀπάτες τους. Γιατὶ ὅταν προσκαλεῖται συνεχῶς καὶ ἀκούραστα ἀπὸ ἐμᾶς ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καθόλου δὲν ἐπιτρέπει σ' αὐτούς, οὔτε τὴν ἀρχὴ τῆς εἰσβολῆς ἢ ὁποία καὶ προσβολὴ ὀνομάζεται, οὔτε μορφὴ νὰ ὑποδείξουν στὸ νοῦ μὲ τὸν καθρέφτη τῆς διάνοιας, οὔτε λόγους νὰ ποῦν στὴν καρδιά. Κι ἂν δὲν εἰσχωρεῖ στὴν καρδιὰ δαιμονικὴ μορφή, τότε ὅπως εἶπαμε, καὶ ἡ καρδιά θὰ εἶναι ἄδεια ἀπὸ πονηρὸς λογισμοῦς· ἐπειδὴ οἱ δαίμονες ἔτσι συ-

108. Ψαλμ. 33, 9.

109. Ψαλμ. 139, 14.

νηθίζουν, νὰ πλησιάζουν μὲ λογισμοὺς καὶ νὰ διδάσκουν κρυφὰ τὴν κακία.

175. Ἀπὸ τὴν συνεχὴ λοιπὸν εὐχὴ μένει καθαρὸς ὁ ἀέρας τῆς διάνοιας ἀπὸ σκοτεινὰ σύννεφα, ἀπὸ ἀνέμους τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Καὶ ὅταν εἶναι καθαρὸς ὁ καρδιακὸς ἀέρας, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ λάμπει μέσα σ' αὐτὸν τὸ θεϊκὸ φῶς τοῦ Ἰησοῦ, ἐκτὸς ἂν ἀπὸ κενοδοξία, ἀπὸ ἔπαρση καὶ ἐπίδειξη φουσκῶνομε καὶ ἀπὸ ἐλαφρότητα τοῦ νοῦ θέλομε νὰ φτάσουμε τὰ ἀκατάληπτα καὶ ἀφθαστα. Τότε δὲν μᾶς βοηθεῖ ὁ Ἰησοῦς, γιατί ὁ Χριστός, ὁ Ὅποιος μᾶς ὑπέδειξε καὶ μᾶς δίδαξε τὴν ταπεινωση, μισεῖ τὰ πράγματα αὐτά.

176. Ἄς ἀκολουθοῦμε λοιπὸν τὴν εὐχὴ καὶ τὴν ταπεινωση, αὐτὰ τὰ δύο, τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὴ νήψη στρέφονται κατὰ τῶν δαιμόνων σὰν μαχαίρι ἀπὸ φλόγα. Μποροῦμε λοιπὸν, ὅταν ἔτσι ζοῦμε, κάθε ἡμέρα καὶ ὥρα μέσα στὴ καρδιά μας νὰ ἐορτάζομε μὲ μυστικὴ εὐφροσύνη.

177. Μέσα στοὺς ὀχτῶ γενικότατους λογισμοὺς τῆς κακίας περιέχεται κάθε λογισμὸς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς γεννιοῦνται ὅλοι οἱ λογισμοί, ὅπως γεννήθηκε ἀπὸ τὴν Ἥρα καὶ τὸν Δία κάθε βδελυρὸς θεὸς τῶν Ἑλλήνων σύμφωνα μὲ τοὺς μύθους τους. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὀχτῶ λογισμοὶ ἀνεβαίνουν στὴν πόρτα τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅταν βροῦν τὸν νοῦ ἀφύλακτο, μπαίνουν μὲ τὴ σειρὰ ἑνας-ἑνας. Ὅποιοσδήποτε λογισμὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὀχτῶ μπεῖ ἐκεῖ μέσα, σέρνει μαζὶ του καὶ ἕνα κοπάδι ἀπὸ αἰσχροὺς λογισμοὺς. Καὶ ἔτσι ἀφοῦ σκοτίζει τὸν νοῦ, προσκαλεῖ τὸ σῶμα καὶ τὸ παροτρύνει νὰ διαπράξει αἰσχρὲς πράξεις.

178. Ὅποιος λοιπὸν συντρίβει τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ¹¹⁰ καὶ μὲ ἀντίρρηση γεμάτη θυμὸ τὸ γρονθοκοπεῖ μὲ θυμωμένα λόγια, αὐτὸς ἀπέκρουσε τὸν πόλεμο. Γιατὶ λιώνοντας τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ, ξέφυγε πολλοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ πονηρότατα ἔργα. Καὶ τότε μένει ἡσυχὴ καὶ ἀτάραχη ἡ διάνοια, μὲ τὸ νὰ δέχεται ὁ Θεὸς τὴν ἐγρήγορσή της στοὺς λογισμοὺς· τὸ δῶρο ποὺ τῆς κάνει γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶναι γνώση πῶς πρέπει νὰ νικᾷ τοὺς ἀντίπαλους δαίμονες καὶ πῶς νὰ καθαρίζεται βαθμηδὸν ἡ καρδιά ἀπὸ λογισμοὺς ποὺ μολύνουν τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ὅπως λέει ὁ Κύριος Ἰησοῦς: «Ἀπὸ τὴν καρδιά ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, πορνείες, μοιχεῖες· καὶ αὐτὰ εἶναι ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπο»¹¹¹.

179. Ἔτσι λοιπὸν μπορεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου νὰ σταθεῖ μὲ τὴ δική της ὁμορφιά, τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν εὐθύτητά της, ὅπως ἐξαρχῆς κτίσθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ ἐξαιρετικὰ ὠραία καὶ εἰλικρινής, καθὼς λέει ὁ μέγας δοῦλος τοῦ Θεοῦ Ἀντώνιος: «Ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκεται στὴ φυσικὴ νοερὴ τῆς κατάστασις —ὅπως τὴν ἔπλασε ὁ Θεός— τότε ὑπάρχει ἀρετὴ». Καὶ πάλι λέει: «Τὸ νὰ εἶναι εἰλικρινής ἡ ψυχὴ, αὐτὸ εἶναι ἡ φυσικὴ πνευματικὴ κατάστασή της, ὅπως ἔχει δημιουργηθεῖ». Καὶ παρακάτω λέει: «Ἄς εἴμαστε κα-

110. Γεν. 3, 15.

111. Ματθ. 15, 19.

θαροί στη διάνοιά μας. Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ὅταν αὐτὴ ἀπὸ παντοῦ εἶναι καθαρή καὶ στέκεται στὸ κατὰ φύση, μπορεῖ νὰ γίνεи διορατικὴ καὶ νὰ βλέπει περισσότερο καὶ μακρύτερα ἀπὸ τοὺς δαίμονες, γιατί ἔχει τὸν Κύριο ὁ ὁποῖος τῆς ἀνοίγει τὰ μάτια». Αὐτὰ λέει ὁ ἐνδοξος Ἀντώνιος, ὅπως γράφει ὁ Μ. Ἀθανάσιος στὸ βίβλ. τοῦ Μ. Ἀντωνίου.

180. Κάθε λογισμὸς παρουσιάζει στὸ νοῦ τὴ φαντασία κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος. Γιατὶ ὁ σατανᾶς εἶναι νοῦς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαπατήσει ἂν δὲν μεταχειριστεῖ τὰ αἰσθητὰ καὶ συνήθη σ' ἐμᾶς.

181. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατό νὰ καταδιώκομε τὰ πουλιὰ στὸν ἀέρα ἢ νὰ πετοῦμε ὅπως ἐκεῖνα, γιατί ἡ ἀνθρώπινη φύση μας δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ἰδιότητα, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατό νὰ νικήσουμε ἀσώματους δαιμονικούς λογισμούς, χωρὶς εὐχὴ νηπτικὴ καὶ συχνή· ἢ χωρὶς νὰ προσηλώνομε μὲ ἄκρα προσοχὴ τὸ μάτι τοῦ νοῦ μας στὸ Θεό. Ἄν δὲν τὸ κάνεις αὐτό, κυνηγᾷς τὴ γῆ.

182. Πράγματι, ἂν θέλεις νὰ καταντροπιάσεις τοὺς λογισμοὺς καὶ νὰ ἡσυχάζεις μὲ ἀγαθότητα καὶ νὰ νήφεις μέσα στὴν καρδιά σου μὲ εὐκολία, ἄς κολλήσῃ ἡ εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ στὴν ἀναπνοή σου, καὶ σὲ λίγες ἡμέρες θὰ δεῖς νὰ γίνεται αὐτό.

183. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ γραφοῦν γράμματα πάνω στὸν ἀέρα, ἀλλὰ πρέπει νὰ χαραχτοῦν πάνω σὲ κάποιο σῶμα γιὰ νὰ μένουν διαρκή. Ἔτσι καὶ στὴν κοπιαστικὴ νήψη ἄς κολλήσουμε τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ μένει ἡ ὠραιότατη ἀρετὴ τῆς νηφαλιότητος διαρκὴς μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μέσω Αὐτοῦ νὰ διατηρεῖται σ' ἐμᾶς ἀναφαίρετη στὸν αἰῶνα.

184. Στήριξε τὰ ἔργα σου πάνω στὸν Κύριο καὶ θὰ βρεῖς χάρη. Τότε δὲ θὰ λέγεται καὶ γιὰ μᾶς ἀπὸ τὸν προφήτη: «Στὸ στόμα τους Κύριε εἶσαι κοντά, πολὺ μακριὰ ὅμως ἀπὸ τὰ νεφρά τους»¹¹² (τὴν ἔδρα τοῦ θυμικοῦ). Κανεῖς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ εἰρηνεύσει τὴν καρδιά σου ἀπὸ τὰ πάθη, παρὰ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, πού συνένωσε ἐκεῖνα πού ἦταν ἀπομακρυσμένα¹¹³.

185. Τὸ ἴδιο σκοτίζουν τὴν ψυχὴ, τόσο οἱ συνομιλίες τῶν λογισμῶν κατὰ διάνοια ὅσο καὶ οἱ ἐξωτερικὲς συναναστροφές καὶ ἀργολογίες. Γιὰ νὰ ἀποφύγομε τὴ βλάβη τοῦ νοῦ μας πρέπει καὶ τοὺς δύο, δηλ. καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους πού θέλουν νὰ ἀργολογοῦν, νὰ τοὺς λυποῦμε γιὰ πολὺ εὐλογία κατὰ Θεὸν αἰτία, γιὰ νὰ μὴ σκοτισθεῖ ὁ νοῦς καὶ χαλαρώσει τὴ νήψη. Γιατὶ ὅταν μᾶς σκοτίσει ἡ λήθη, χάνομε τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ.

186. Ἐκεῖνος πού μὲ κάθε προθυμία κρατᾷ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς, θὰ ἀποκτήσῃ δάσκαλο αὐτῆς τῆς ἱερῆς ἐργασίας τὸν νομοθέτη τῆς Χριστοῦ, πού θὰ τοῦ ὑπαγορεύει μυστικὰ τὸ θέλημά Του. «Θ' ἀκούσω τί θὰ πεῖ μέσα μου ὁ Κύριος ὁ Θεός»¹¹⁴, λέει ὁ Δαβίδ, φανερώνοντας αὐτὸ τὸ

112. Ἱερ. 12, 2.

113. Ἐφ. 2, 14.

114. Ψαλμ. 84, 9.

πράγμα. Μιλώντας γιὰ τὸ νοητὸ πόλεμο καὶ θέλοντας νὰ δηλώσει τὴν ἐπιστροφή τοῦ νοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν προστατευτικὴν ὑπεράσπιση ἀπὸ τὸ Θεό, ἔλεγε: «Καὶ θὰ ρωτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἄραγε ὁ δίκαιος θὰ ἀμοιφθεῖ;» Κατόπιν ἀπὸ τὴ συζήτηση ἀνάμεσά τους, ἐγκρίθηκε ἡ ἀπόφασις: «Ἄρα ὑπάρχει ὁ Θεὸς πού θὰ κρίνει αὐτούς»¹¹⁵, δηλ. τοὺς πονηροὺς δαίμονες, στὸ χῶρο τῆς καρδιάς μας. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος λέει: «Θὰ προσέλθῃ ἄνθρωπος μὲ βαθιὰ καρδιά καὶ θὰ ὑψωθεῖ ὁ Θεός»¹¹⁶. Καὶ τότε τίς πληγές τῶν δαιμόνων θὰ τίς θεωρήσομε σὰν βέλη νηπίων.

187. Μὲ παιδαγωγημένη τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὴ σοφία¹¹⁷ ἄς ζοῦμε πάντοτε, κατὰ τὸν Δαβίδ, ἀναπνέοντας ἀδιάκοπα αὐτὴ τὴν δύναμη τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τὴ σοφία τοῦ Θεοῦ¹¹⁸, τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Ἄν ἀπὸ οἰαδήποτε περίστασις χαλαρωθοῦμε καὶ ἀμελήσομε τὴν νοητὴν αὐτὴ ἐργασία, τὸ ἄλλο πρωὶ ἄς σφίξομε πάλι γερὰ τὴ μέση τοῦ νοῦ μας καὶ ἄς ξαναρχίσομε μὲ δύναμη τὴν νοητὴν αὐτὴ ἐργασία. Γιατὶ δὲν ἔχομε ἀπολογία, ἂν γνωρίζομε τὸ καλὸ καὶ δὲν τὸ πράζομε.

188. Τὰ φαγητὰ πού φέρνουν ἀρρώστια, μᾶς ἐνοχλοῦν μόνις τὰ βάλομε στὸ στομάχι μας· ὅποιος φάει ἀπὸ αὐτὰ αἰσθάνεται ἀμέσως τὴν ἐνόχληση, ἂν ὅμως πιεῖ γρήγορα κάποιο φάρμακο καὶ κάνει ἐμετό, μένει ἀβλαβής. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ἂν δεχτεῖ πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς καταπιεῖ καὶ αἰσθανθεῖ τὴν πικρία τους, τότε μὲ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ πού κραυγάζει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς του, εὐκολα τοὺς κάνει ἐμετό καὶ τελειῶς τοὺς ἀποβάλλει· ἔτσι —μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ— ἡ μάθησις, καὶ μὲ τὴ μάθησις ἡ πείρα, ἔχουν δώσει σὲ ὅσους ἔχουν τὴ νήψη νὰ ἐννοήσουν γιὰ τὸ θέμα αὐτό.

189. Μὲ τὴν ἀναπνοή σου ἔνωσε τὴ νήψη καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀδιάκοπη μελέτη θανάτου καὶ ταπείνωσης. Γιατὶ ὠφελοῦν πολὺ καὶ τὰ δύο.

190. Εἶπε ὁ Κύριος: «Μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἰμαι πρᾶος καὶ ἡ καρδιά μου ταπεινὴ καὶ θ' ἀναπαυθοῦν οἱ ψυχές σας»¹¹⁹.

191. Εἶπε ὁ Κύριος: «Ὅποιος ταπεινώσει τὸν ἑαυτὸ του ὅπως τὸ παιδί τοῦτο, θὰ ὑψωθεῖ· ἐνῶ ὅποιος ὑψώνει τὸν ἑαυτὸ του, θὰ ταπεινωθεῖ»¹²⁰. «Ἀπὸ ἐμένα», λέει, «μάθετε». Βλέπεις ὅτι μάθησις εἶναι ἡ ταπείνωσις; Γιατὶ ἡ ἐντολὴ Του εἶναι ζωὴ αἰώνια¹²¹. Κι αὐτὴ εἶναι ἡ ταπείνωσις. Ὁ μὴ ταπεινὸς λοιπὸν ξεγλύστρησε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ θὰ βρεθεῖ στὸ ἀντίθετο τῆς ζωῆς.

192. Κάθε ἀρετὴ οἰκοδομεῖται μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Καὶ κτίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἀρετὴ ὅπως εἶπα παίρνει ὑπαρξή. Πῶς τότε δὲν εἴμαστε ὁλότελα μανιακοὶ ὅταν καυχώμαστε γιὰ τὰ στολίδια τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος πού δὲν εἶναι δικὰ μας καὶ κενοδοξοῦμε καὶ στηριζόμαστε πάνω στὴν ὑπερηφάνεια πού εἶναι σὰν καλαμέ-νιο ραβδί, καὶ τὸ Θεὸ πού ὑπερέχει ἀπείρως κατὰ τὸ μέγεθος ἀπὸ ἐμᾶς τὸν διεγείρομε ἐναντίον μας, πράγμα πού εἶναι πάρα πολὺ φρικτὸ, μὲ τὴν ὑπερ-

115. Ψαλμ. 57, 12.

117. Ψαλμ. 89, 12.

119. Ματθ. 11, 29.

121. Ἰω. 12, 50.

116. Ψαλμ. 63, 7.

118. Α' Κορ. 1, 24.

120. Ματθ. 18, 4· 23, 12.

βολική μας ανομία και ανοησία; Γιατί ο Κύριος αντιτίθεται στους υπερήφανους¹²². Αντί να μιμούμαστε τον Κύριο με ταπείνωση, πιάνουμε φιλία με τον δαίμονα, τον έχθρο του Κυρίου, από φρόνημα κενόδοξο και υπερήφανο. Γι' αυτό έλεγε ο Απόστολος: «Τί έχεις που δεν τὸ ἔλαβες; Μήπως ἐσὺ ἔπλασες τὸν ἑαυτό σου; Καὶ ἂν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ σὰ ὁποῖα καὶ μετὰ τὰ ὁποῖα οἰκοδομεῖται κάθε ἀρετὴ, τὰ ἔλαβες ἀπὸ τὸ Θεό, γιατί καυχῆσαι σὰν νὰ μὴ τὰ ἔλαβες;»¹²³ Ὁ Κύριος εἶναι πού σου τὰ δωρίζει.

193. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ὁ τέλειος καθαρισμὸς τῆς καρδιάς, μετὸν ὁποῖο καὶ ταπείνωση καὶ κάθε ἀγαθὸ βρίσκεται μέσα μας προερχόμενο ἀπὸ τὸν οὐρανό, παρὰ τὸ νὰ μὴ ἐπιτρέπομε διόλου στοὺς λογισμοὺς πού προβάλλουν τὸ κεφάλι τους, νὰ μποῦν στὴν ψυχὴ.

194. Ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ, μετὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο γιὰ τὸ Θεό, ὅταν πολυκαιρίσει στὴν ψυχὴ, χορηγεῖ φρόνηση στὸ λογικὸ γιὰ τοὺς κατὰ Θεὸν ἀγῶνες. Μεγάλῃ ἰκανότητά δίνει σ' ἐκείνον πού τὴν ἔχει, νὰ διευθύνει καὶ νὰ διευθετῇ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους του μετὰ κρίση καὶ σκέψη εὐπρόσδεκτες στὸν Κύριο.

195. Τὰ διακριτικὰ τοῦ Ἀρχιερέα στὴν Παλαιὰ Διαθήκη¹²⁴ ἦταν προτυπώσεις τῆς καθαρῆς καρδιάς, γιὰ νὰ προσέχομε κι ἐμεῖς στὸ ἄμφιο τῆς καρδιάς μας μήπως μαυρίσει ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ τὸ καθαρίζομε μετὰ δάκρυα καὶ μετάνοια καὶ προσευχή. Γιατὶ ὁ νοῦς εἶναι κάτι τὸ ἐλαφρὸ καὶ εὐκίνητο καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀναχαιτιστεῖ ἀπὸ τίς παράνομες ἐνθυμήσεις. Ἀκολουθεῖ μετὰ τὴν ἴδια εὐκολία καὶ τίς κακὰ καὶ τίς καλὰς διανοητικές φαντασίες.

196. Μακάριος πραγματικὰ εἶναι ἐκεῖνος πού ἔχει κολλήσει τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ στὴ διάνοιά του καὶ φωνάζει πρὸς Αὐτὸν ἀκατάπαυστα μέσα στὴν καρδιά του, ὅπως εἶναι ἐνωμένος ὁ ἀέρας μετὰ τὰ σώματά μας ἢ ἡ φλόγα μετὰ τὸ κερί. Ὅταν περνᾷ ὁ ἥλιος πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, φέρνει τὴν ἡμέρα. Καὶ τὸ ἅγιο καὶ σεβάσμιον ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὅταν λάμπει συνεχῶς μέσα στὸν νοῦ μας, θὰ γεννήσει ἀναρίθμητες ἔννοιες, λαμπρὲς σὰν τὸν ἥλιο.

197. Ὅταν διασκορπίζονται τὰ σύννεφα, ὁ ἀέρας φανερώνεται καθαρός. Καὶ ὅταν διασκορπίζονται οἱ φαντασίες τῶν παθῶν ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης Ἰησοῦ Χριστοῦ, τότε ὅπωςδήποτε γεννιοῦνται στὴν καρδιά φωτεινὰ καὶ ἀστραφτερὰ νοήματα, ἐπειδὴ φωτίστηκε ὁ ἀέρας τῆς καρδιάς ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ. Γιατὶ λέει ὁ Ἐκκλησιαστής: «Ὅσοι θαρροῦν στὸν Κύριο θὰ ἐννοήσουν τὴν ἀλήθεια, καὶ οἱ πιστοὶ θὰ παραμένουν κοντὰ Του μετὰ ἀγάπης»¹²⁵.

198. Εἶπε ἓνας ἀπὸ τοὺς Ἀγίους: «Ἄν θέλεις νὰ μνησικαχεῖς, νὰ μνησικαχεῖς ἐναντὶ τῶν δαιμόνων· καὶ ἂν θέλεις νὰ ἔχεις ἐχθρό, νὰ ἐχθρεύεσαι τὸ σῶμα σου παντοτενὰ. Ἡ σάρκα εἶναι δόλιος φίλος καὶ ὅσο τὴν περι-

ποιεῖσαι, τόσο περισσότερο πολεμεῖ». Καὶ πάλι εἶπε: «Ἀπόκτησε ἐχθρὰ κατὰ τοῦ σώματός σου καὶ πόλεμον ἐναντὶ τῆς κοιλιάς σου».

199. Στὰ προηγούμενα, στὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη ἐκατοντάδα, γράψαμε γιὰ τοὺς κόπους τῆς ἱερῆς ἡσυχίας τοῦ νοῦ, ὅχι καρποὺς τῆς διάνοιάς μας μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅσα μᾶς διδάσκουν οἱ λόγοι τῶν θεοφόρων Πατέρων σχετικὰ μετὰ τὴν καθαρότητα τοῦ νοῦ. Τώρα, ἀφοῦ ποῦμε λίγα γιὰ τὸ κέρδος τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ, θὰ σταματήσουμε τὸν λόγο.

200. Ἐλα λοιπὸν ἀκολουθήσε με στὴν συνεχῇ ἐργασία τῆς μακαρίας φυλάξεως τοῦ νοῦ, ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶσαι, ἂν ποθεῖς νὰ δεῖς ἡμέρες ἀγαθές, καὶ μετὰ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου, θὰ σὲ διδάξω τὴ φανερὴ ἐργασία καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν νοερῶν δυνάμεων. Δὲν θὰ χορτάσουν οἱ ἄγγελοι νὰ ὑμνοῦν τὸν Ποιητὴ, οὔτε ὁ καθαρὸς νοῦς νὰ ἀγωνίζεται νὰ τοὺς φτάσει. Καὶ ὅπως οἱ ἄνθρωποι δὲν φροντίζουν γιὰ τροφή, ἔτσι οὔτε οἱ ὕλικοι ἄνθρωποι φροντίζουν γιὰ τροφή, ἂν βέβαια μποῦν στὸν οὐρανὸ τῆς ἡσυχίας τοῦ νοῦ.

201. Ὅπως λοιπὸν οἱ ἀγγελικὲς Δυνάμεις δὲν φροντίζουν γιὰ χρήματα ἢ κτήματα, ἔτσι οὔτε καὶ ἐκεῖνοι πού καθάρισαν τὴν ὁραση τῆς ψυχῆς καὶ συνήθισαν στὴν ἀρετὴ, δὲ θὰ νοιαστοῦν γιὰ τὴν ταλαιπωρία ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα. Καὶ ὅπως στὰ οὐράνια πνεύματα εἶναι φανερός ὁ πλοῦτος τῆς προκοπῆς πρὸς τὸ Θεό, ἔτσι καὶ σ' ὅσους ἀσχοῦν τὴ νήψη εἶναι φανερός ὁ ἔρωτας καὶ ἡ ἀγάπη τοὺς πρὸς τὸ Θεό, ἡ ἐνατένιση καὶ ἡ ἀνάβασή τους πρὸς Αὐτόν. Γεμάτοι ἀπὸ θεῖο ἔρωτα προχωροῦν συνεχῶς σὲ πνευματικὲς ἀναβάσεις χωρὶς νὰ χορταίνονται, ἐπειδὴ γεύθηκαν τὸ θεῖο καὶ ἐκστατικὸ πόθο· δὲ θὰ σταματήσουν μέχρις ὅτου φτάσουν τὰ Σεραφεῖμ. Οὔτε θὰ ἀφήσουν τὴ νήψη τοῦ νοῦ καὶ τὴν ἐρωτικὴ ἀνύψωση, μέχρις ὅτου γίνουν Ἀγγελοι, μετὰ τὴ χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας.

202. Δὲν ὑπάρχει δυνατότερο δηλητήριο ἀπὸ τὸ δηλητήριο τῆς ἀσπίδας καὶ τοῦ βασιλίσκου. Καὶ δὲν ὑπάρχει κακία χειρότερη ἀπὸ τὴν φιλαυτία. Παιδιὰ τῆς φιλαυτίας πού κινοῦνται μετὰ ὀρμὴ εἶναι: ὁ αὐτοέπαινος μέσα στὴν καρδιά, ἡ αὐταρέσκεια, ἡ γαστριμαργία, ἡ πορνεία, ἡ κενοδοξία, ὁ φθόνος, καὶ ἡ κορωνίδα ὅλων, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ ὁποία γνωρίζει ὅχι μόνο ἄνθρωπους, ἀλλὰ καὶ Ἀγγέλους νὰ ρίχνει ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ καὶ νὰ τοὺς ντύνει μετὰ σκοτάδι ἀντὶ μετὰ φῶς.

203. Αὐτὰ σοῦ γράφω, Θεόδουλε, ἐγὼ πού ἔχω ὄνομα πού δηλώνει ἡσυχία, ἂν καὶ διαφεύδεται αὐτὸ ἀπὸ τὴν πράξη. Ἴσως ὅμως δὲν εἶναι δικὰ μου τὰ γραφόμενα, ἀλλὰ ὅ,τι ἔδωσε ὁ Θεός, πού Τὸν ὑμνεῖ καὶ Τὸν δοξάζει ὡς Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ Ἅγιο Πνεῦμα ὅλη ἡ λογικὴ φύση τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὅλη ἡ κτίσις, τὴν ὁποία δημιούργησε ἡ ἄρρητη Τριάδα, ὁ ἓνας Θεός. Εἶθε κι ἐμεῖς νὰ γίνουμε μέτοχοι τῆς λαμπρῆς βασιλείας Του, μετὰ τίς εὐχὰς τῆς ὑπεράγνης Θεοτόκου καὶ τῶν ὁσίων Πατέρων μας. Στὸν ἀκατάληπτο Θεό, δόξα αἰῶνια. Ἀμήν.

122. Ἰακ. 4, 6.

123. Α' Κορ. 4, 7.

124. Ἐξ. 28.

125. Σ. Σολ. 3, 9.

τὰ ὑποδεχόμεστε τοὺς ἀναγνώστες σὰν νὰ τοὺς προσφέρομε κηρήθρες ἀπὸ μέλι. Γιατὶ πράγματι στάζουν μέλι καὶ νέκταρ καὶ ἀμβροσία καὶ ὑπόσχονται πολλαπλάσιο καρπὸ.

Ὁ ἱερὸς Φώτιος, ὁ σοφώτατος, τὸν ἀναφέρει στὴν 201ῃ Ἀνάγνωσι μετὰ τὴν ἐξῆς: «Καὶ ἓνα λόγος τοῦ Νείλου τοῦ Μοναχοῦ ἀναγνώσαμε, χωρισμένο σὲ 153 κεφάλαια, ὅπου ὁ θεὸς ἄνδρας ἀναπτύσσει τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς. Καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ εἶναι ἀξιόλογα. . . τὰ ὅποια μαρτυροῦν τὴν τελειότητά του στὰ ἔργα καὶ τὴ δύναμή του στοὺς λόγους».

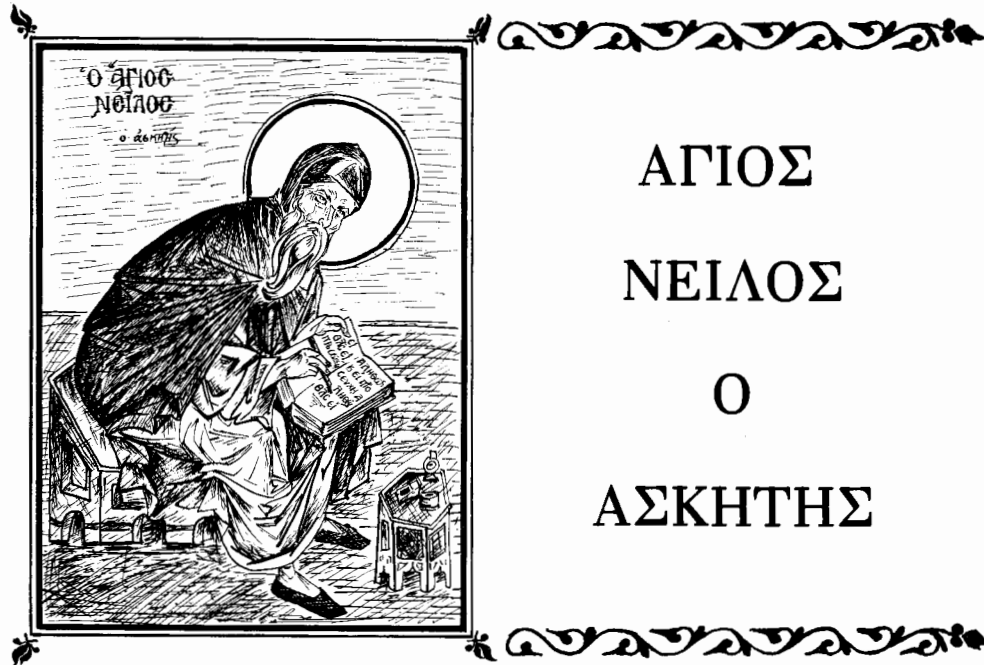
Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ ὁσιος Νεῖλος ὁ Ἀσκητὴς εἶναι μίᾳ ἀπὸ τὶς πλέον γνωστὲς μορφές στὴ σειρά τῶν ἀσκητικῶν συγγραφέων. Σ' αὐτὸ πολὺ συνετέλεσε ἡ εὐγενὴς καταγωγή του καὶ ἡ πρῶν ὑψηλὴ διοικητικὴ θέση του ὡς ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἦταν κάτοχος μεγάλης θύραθεν παιδείας καὶ διετελέσε μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, ὅταν ἀποφάσισε νὰ ἀνταλλάξει τὴν λαμπρὴ στολὴ του μετὰ τὸ ἀσκητικὸ τριβώνιο. Ἀναχώρησε γιὰ τὴν σιναϊτικὴ Ἐρημο μαζὶ μετὰ τὸν γιό του Θεόδουλο, ὁ ὁποῖος κάποτε συνελήφθη ἀπὸ ἐπιδραμόντες βαρβάρους· μετὰ τὴν προσευχὴς ὁμοῦ τοῦ πατέρα, διασώθηκε τὴν τελευταία στιγμὴ θαυματουργικὰ ἀπὸ τὸν θάνατο.

Ὁ ὁσιος Νεῖλος συνέγραψε πολλὰ ἀσκητικὰ ἔργα, ἀπὸ τὰ ὅποια οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἐνσωμάτωσαν δύο μόνο· τὸν λόγο «περὶ προσευχῆς» καὶ τὸν «ἀσκητικὸν λόγον». Ὅπως ὁμοῦς ἤδη σημειώσαμε στὸ σχόλιο γιὰ τὸν Εὐάγριο, ὁ περὶ προσευχῆς λόγος μετὰ τὰ 153 κεφάλαια ἀνήκει σ' αὐτὸν μᾶλλον παρὰ στὸν ὁσιο Νεῖλο, ὅπως μέχρι τώρα ἀπαιτεῖ ἡ κριτικὴ βάσανος τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἀντικαταστάθηκε τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγρίου μετὰ τοῦ ὁσίου Νείλου πρὶν ἀπὸ τὸν 9ο αἰῶνα, ἐπεὶ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου δὲν ἤχουσε εὐάρεστα στοὺς Βυζαντινοὺς ὕστερα ἀπὸ τὴν καταδίκη του ὡς ὠριγενιστῆ.

Ἀνεξαρτήτως πάντως τῆς πατρότητος τοῦ περὶ προσευχῆς λόγου, πρόκειται γιὰ ἓνα ἔργο ἀξιόλογο, ποὺ προήλθε ἀπὸ μακρὰ ἀσκητικὴ καὶ πνευματικὴ πείρα καὶ διατυπώθηκε ἀπὸ ἓνα ρωμαλεὸ νοῦ, ποὺ γεύτηκε τὴ γλυκύτητα τῆς προσευχῆς καὶ ἀντιμετώπισε μετὰ σοφία τὶς μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων. Τὰ 153 κεφάλαια ἀγνοοῦν μὲν τὴν ψυχοτεχνικὴ μέθοδο τῆς νοερῆς προσευχῆς, ποὺ διαμορφώθηκε μεταγενέστερα, ἀλλὰ βρίσκονται μέσα στὴν πείρα τῶν ἀσκητῶν τῆς Ἐρήμου, ἀποκαλύπτουν τὶς μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων γιὰ νὰ ματαιώσουν τὴν προσευχὴ καὶ διδάσκουν τὰ στάδια καὶ τὸ ἦθος τῆς προσευχῆς.

Τὰ 153 κεφάλαια ἔχουν γραφῆ ἀπὸ μεγάλο καὶ καθαρὸ νοῦ, ποὺ δοκίμασε τὴ γλυκύτητα τῆς καθαρῆς προσευχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνία τῶν δύο «νῶν», τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως λέει καὶ ὁ ὕμνογράφος στὸ κοντάκιο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά: «...ὡς νοῦς Νοῦ τῷ πρώτῳ παριστάμενος...». Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὰ 153 κεφάλαια ἐπισημαίνουν τὶς προϋποθέσεις τῆς προσευχῆς, τὰ

ΑΓΙΟΣ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Τοῦ θεσπέσιου Νείλου πατρίδα ἦταν ἡ Κωνσταντινούπολη, δάσκαλός του ὁ θεὸς Χρυσόστομος καὶ χρόνος τῆς ἀκμῆς του τὸ 442 μ.Χ. Βουτηγμένος σὲ εὐγένεια καὶ πλοῦτο, χρημάτισε καὶ ἑπαρχὸς στὴν πατρίδα του. Κατόπιν ὁμοῦς ἀποχαιρέτησε τὰ πάντα καὶ πῆγε στὸ ὄρος Σινᾶ, ὅπου ἀσπάστηκε τὸν ἀσκητικὸ βίον. Ἐχοντας μεγάλη μόρφωση, θεολογικὴ καὶ κοσμικὴ, μᾶς ἄφησε διάφορα συγγράμματα, γεμάτα ἀπὸ πνευματικὴ σοφία καὶ ἀνέκφραστη γλυκύτητα, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐμεῖς μετὰ τὸν τρόπο τῆς μέλισσας διαλέξαμε τὸν περὶ προσευχῆς λόγο, χωρισμένο σὲ 153 κεφάλαια, ὁ ὁποῖος ἐπιγράφεται Ἀσκητικός. Μετὰ αὐ-

αἷτια ποὺ ἐμποδίζουν τὴν προσευχή, τοὺς ὅρους ποὺ τὴν εὐνοοῦν, τὶς ἐνέργειες τῆς χάριτος, τοὺς πολέμους τοῦ σατανᾶ καὶ τὶς πνευματικὲς καταστάσεις ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν καθαρὴν προσευχή.

Ὅσο γιὰ τὸν γνήσιο καρπὸ τῆς ἐμπειρίας τοῦ ὁσίου Νεῖλου, τὸν Ἀσκητικὸ Λόγο, θὰ πρέπει νὰ λεχθεῖ ὅτι ἀποτελεῖ μία ἐκτενὴ πραγματεία ποὺ συγκεφαλαιώνει τὶς διάφορες φάσεις τοῦ ἀσκητισμοῦ μὲ πυκνὲς ἀναφορὲς στὶς θεῖες Γραφές, τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ἐγκρατέστατος μύστης. Καταπληκτικὸς δὲ εἶναι στὴν ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπου μὲ προσφύεστατους παραλληλισμοὺς διαφόρων χωρίων μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἀρετὲς, ἀναπτύσσει τὸ ἀσκητικὸ, πνευματικὸ καὶ θεολογικὸ θέμα του.

Κάτοχος μεγάλης παιδείας, εὐφυὲς ἐκ καταβολῆς καὶ δεκτικὸς τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γνωρίζει μὲ σαφήνεια τὰ πνευματικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὶς ἀδυναμίες του, τὶς πλάνες, τὴν ἐμπάθειά του, ἀλλὰ καὶ τὶς δυνατότητες ποὺ ἔχει ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ Αὐτὸν κατὰ χάρι, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη του. Γι' αὐτὸ ὑποδεικνύει σὰν ἄριστη ὁδὸ ὑψώσεως στὰ ἐπίπεδα τῆς θεώσεως, τὴ σωστὴ ἀσκησιμὴ στὰ πλαίσια τῆς ἡσυχαστικῆς παραδόσεως.

Ὁ Ἀσκητικὸς Λόγος, ἐπειδὴ ἀποβλέπει στὴ διδασχὴ τῶν νεωτέρων νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὑψηλὴ πολιτεία τοῦ μοναχισμοῦ, προβαίνει σὲ συγκρίσεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν χριστιανῶν, ποὺ ἐπιχείρησαν νὰ βιώσουν τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, καταλήγοντας στὸ συμπέρασμα, ὅτι μονάχα οἱ τελευταῖοι πέτυχαν νὰ φιλοσοφήσουν ἀληθινά, ζώντας κατὰ Χριστὸν ἀσκητικά.

Πραγματικά, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι, μὲ τοὺς Ἑσσαίους, ἀστόχησαν τοῦ σκοποῦ, ἀφοῦ ἀποδοκίμασαν τὴν αὐτοσοφία, τὸν Χριστό· οἱ δὲ Ἕλληνες ἀπέτυχαν λόγῳ τῆς κενοδοξίας καὶ τῶν ἄλλων παθῶν τους, περιφερόμενοι καὶ ἐπιδεικνύοντας τὸ φιλοσοφικὸ τριβῶνιο, τὴν ἀτημέλητη γενειάδα τους καὶ τὴν «ἀσκητικὴ» τους βακτηρία.

Ἀληθινοὶ φιλόσοφοι ἀποδείχθησαν οἱ χριστιανοὶ μοναχοὶ — ἂν καὶ λίγοι — ποὺ ἀκολούθησαν τὰ ἔχνη τοῦ Διδασκάλου, ζώντας μὲ ἐκούσια πτωχεία καὶ γενόμενοι ἀνώτεροι ἀπὸ ἡδονές, φιλοδοξίες καὶ φιλαργυρία. Ὁ ὅσιος Νεῖλος, ἐπάνω στὸ θέμα τοῦ μοναχισμοῦ, ἀναλύει τὶς διάφορες ἐκδοχές, ὑποδεικνύει τὰ ἀληθινὰ πρότυπα πνευματικῆς ζωῆς, στηλιτεύει τὶς νοθεῖες καὶ παραχαράξεις τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ γενικῶς στηλογραφεῖ τὸν γνήσιο τύπο τοῦ μοναχοῦ.

Περὶ προσευχῆς 153 κεφάλαια

Ἀπὸ τὸν φλογερὸ καύσωνα τοῦ πυρετοῦ τῶν ἀκαθάρτων παθῶν μὲ θεράπευσε, ὡς συνήθως, μὲ τὶς θεοφιλεῖς σου ἐπιστολές, καὶ παρηγόρησε τὸ νοῦ μου ποὺ ἦταν κουρασμένος μέσα στὰ αἰσχίστα ἔργα καὶ μιμήθηκες τὸ μεγάλο καθηγητὴ καὶ δάσκαλο μὲ ἐπιτυχία. Καὶ δὲν εἶναι παράξενο αὐτό. Γιατί σὲ σένα πάντοτε ἔτυχαν τὰ διακεκριμένα ὅπως καὶ στὸν εὐλογημένο Ἰακώβ. Γιατί ἀφοῦ ἐργάστηκες καλῶς γιὰ χάρι τῆς Ραχὴλ καὶ πῆρες γυναῖκα τὴ Λεῖα¹, τώρα ζητεῖς καὶ τὴν ἀγαπητὴ σου, ἀφοῦ δούλεψες ἄλλα ἑπτὰ χρόνια. Ἐγὼ δὲ θὰ ἀρνηθῶ, ὅτι ἂν καὶ κουράστηκα ὅλη τὴν νύχτα, δὲν ἔπιασα κανένα ψάρι. Πλὴν ἐπειδὴ ζητεῖς ἀπὸ ἐμένα λόγους, ἔριξα τὰ δίχτυα καὶ ψάρεψα μεγάλο πλῆθος ψάρια· δὲν νομίζω ὅτι εἶναι μεγάλα, στὴν ποσότητα ὅμως εἶναι 153²· καὶ σοῦ τὰ στέλνω κατὰ τὸ πρόσταγμά σου, ἀφοῦ τὰ ἔβαλα μέσα στὸ καλάθι τῆς ἀγάπης.

Θαυμάζω καὶ πολὺ μακαρίζω τὴν ἄριστη πρόθεσή σου ποὺ ἔχεις ἔρωτα νὰ μάθεις περὶ προσευχῆς. Γιατί δὲν ἐπιθυμεῖς ἐπιτόλεια νὰ μάθεις αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα πάνω σὲ χαρτὶ μὲ μελάνη, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι γραμμένα στὸν νοῦ μὲ ἀγάπη καὶ ἀμνησικαχία. Ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ὅλα διπλά, τὸ ἓνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο³, δέξου τὸ γράμμα καὶ πρόσεξε στὸ πνεῦμα· γιατί πρὶν ἀπὸ κάθε γράμμα προηγεῖται τὸ πνεῦμα. Ἄν λείπει τὸ πνεῦμα, δὲν ὑπάρχει οὔτε γράμμα. Λοιπὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς εἶναι διπλός. Ὁ ἓνας πρακτικὸς, ὁ ἄλλος θεωρητικὸς. Ἔτσι καὶ στὸν ἀριθμὸ τὸ πρόχειρο εἶναι ἡ ποσότητα, τὸ σημανόμενον ὅμως εἶναι ἡ ποιότητα.

Χώρισα τὸν περὶ προσευχῆς λόγο σὲ 153 κεφάλαια καὶ σοῦ τὸν στέλνω σὰν ἐφόδιο ποὺ ἀγόρασα ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, γιὰ νὰ βρεῖς τὴν τερπνότητα τοῦ συμβολικοῦ ἀριθμοῦ* ποὺ ἔχει σχῆμα τρίγωνο καὶ ἐξάγωνο. Τὸ πρῶτο συμβολίζει τὴν εὐσεβὴ γνώση τῆς Ἁγίας Τριάδας, τὸ δεύτερο τὴ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς 100 εἶναι τετράγωνος. Ὁ 53 εἶναι τρίγωνος καὶ σφαιρικὸς, ὡς ἄθροισμα τοῦ 28 ποὺ εἶναι τρίγωνος καὶ τοῦ 25 ποὺ εἶναι σφαιρικὸς, ἐπειδὴ εἶναι ἴσος μὲ 5 φορές τὸ 5. Λοιπὸν, ἔ-

1. Γεν. 29, 25.

2. Ἰω. 21, 11.

3. Σ. Σειρ. 42, 24.

* Ἐνας ἀριθμὸς λέγεται τρίγωνος (ἢ τετράγωνος ἢ πεντάγωνος κλπ.) ὅταν εἶναι ἴσος μὲ ἄθροισμα ἀριθμῶν ποὺ πρῶτος εἶναι ὁ 1 καὶ οἱ ἄλλοι προκύπτουν ὁ καθένας ἀπὸ τὸν προηγούμενόν του ἀφοῦ αὐξηθεῖ αὐτὸς κατὰ 1 (ἢ 2 ἢ 3 κλπ. ἀντίστοιχα). Ἔτσι, ὁ 153 εἶναι τρίγωνος ἐπειδὴ $153 = 1 + 2 + 3 + \dots + 16 + 17$, καὶ ἐξάγωνος ἐπειδὴ $153 = 1 + 5 + 9 + 13 + 17 + \dots + 33$. Ὁ 28 εἶναι τρίγωνος γιατί $28 = 1 + 2 + 3 + \dots + 7$, καὶ ὁ 100 τετράγωνος γιατί $100 = 1 + 3 + 5 + \dots + 17 + 19$.

Ἐνας ἀριθμὸς λέγεται σφαιρικὸς ὅταν εἶναι τὸ τετράγωνο τοῦ τελευταίου του ψηφίου, πχ. ὁ $25 = 5 \times 5 = 5^2$.

χεις ένα σχήμα τετράγωνο που συμβολίζει τις τέσσερις γενικές αρετές (φρόνηση, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, ανδρεία), αλλά και ένα σφαιρικό αριθμό, το 25, που εκφράζει τη σοφή γνώση αυτού του αιώνα, επειδή ο χρόνος κινείται κυκλικά. Γιατί η εβδομάδα ακολουθεί την εβδομάδα, ο μήνας το μήνα, ο χρόνος το χρόνο και η εποχή την εποχή, όπως βλέπομε και στην κίνηση του ήλιου και της σελήνης, της άνοιξης και του θέρους κλπ. Το τρίγωνο συμβολίζει τη γνώση της Αγίας Τριάδας. Ή, με τον συνολικό αριθμό 153, που είναι τρίγωνος, να έννοήσεις τις τρεις καταστάσεις, πρακτική, φυσική και θεολογική: η την πίστη, την έλπιδα και την αγάπη⁴. Ή χρυσάφι, άσχημα, πολύτιμα πετράδια⁵. Άρχουν αυτά, σχετικά με τον αριθμό.

Και σύ, δέ θα περιφρονήσεις την ταπεινότητα των κεφαλαίων, γιατί γνωρίζεις και να χορταίνεις και να στερείσαι⁶ και γιατί θυμάσαι τα δύο λεπτά της χήρας⁷, τα όποια δεν τα απέριψε ο Κύριος, αλλά τα δέχτηκε καλύτερα από τον πλούτο των άλλων. Λοιπόν έσύ που γνωρίζεις να εύνοεις και να αγαπάς τους γνήσιους αδελφούς σου, να προσεύχεσαι για μένα τον παράλυτο, για να δώ την υγεία μου και αφού σηκώσω το κρεβάτι μου, να περπατήσω⁸ με τη χάρη του Χριστού. Άμήν.

1. Όποιος θέλει να φτιάξει το εύδιαστο θυμίαμα, θα πάρει το διαφανές λιβάνι, την κασσία, τον όνυχα και τη στακτή και θα τα ενώσει σε ίσες ποσότητες, σύμφωνα με το νόμο⁹. Αυτά είναι η τετράδα των αρετών. Άν αυτές είναι έντελώς ολοκληρωμένες και ίσες, δέ θα προδοθεί ο νοός.

2. Άφου καθαριστεί η ψυχή με την τέλεια εκπλήρωση των έντολων, σταθεροποιεί την τάξη του νοού, κάνοντάς τον έπιδεκτικό της έπιθυμητής προσευχής.

3. Ή προσευχή είναι συναναστροφή του νοού με το Θεό. Σε ποιά κατάσταση λοιπόν πρέπει να βρίσκεται ο νοός για να μπορέσει, χωρίς να στρέφεται άλλου, να πλησιάσει τον Κύριό του και να συνομιλεί μαζί Του χωρίς να μεσολαβεί κανένας άλλος;

4. Άν ο Μωυσής προσπαθώντας να πλησιάσει την φλεγόμενη βάτο έμποδίζεται μέχρις ότου λύσει το υπόδημα των ποδιών του¹⁰, πώς έσύ που θέλεις να δείς το Θεό που είναι πάνω από κάθε αίσθηση και έννοια και να συνομιλήσεις μαζί Του, δέ θα λύσεις και δέ θα απομακρύνεις κάθε έμπαθη σκέψη;

5. Πρώτα-πρώτα προσευχήσου να λάβεις το χάρισμα των δακρύων, για να μπορέσεις έτσι να μαλακώσεις την αγριότητα της ψυχής σου και αφού έξομολογηθείς έναντίον σου τις άμαρτίες σου στον Κύριο, να λάβεις από Αυτόν την άφεση.

4. Α' Κορ. 13, 13.

6. Φιλip. 4, 12.

8. Μάρκ. 2, 11.

10. Έξ. 3, 5.

5. Α' Κορ. 3, 12.

7. Μάρκ. 12, 42-44.

9. Έξ. 30, 34.

6. Να χρησιμοποιείς τα δάκρυα για να έπιτύχεις κάθε αίτημά σου. Γιατί πολύ χαίρεται ο Κύριος όταν προσεύχεσαι με δάκρυα.

7. Άν στην προσευχή σου χύνεις πηγές δακρύων, μην υπερηφανεύεσαι ότι τάχα είσαι ανώτερος από τους πολλούς. Δέν είναι δικό σου κατόρθωμα αυτό, αλλά βοήθεια για την προσευχή σου από τον Κύριο, για να μπορέσεις να έξομολογηθείς με προθυμία τις άμαρτίες σου σ' Αυτόν και να τον έξευμενίσεις με τα δάκρυά σου. Μή λοιπόν μετατρέψεις σε πάθος το βοήθημά σου κατά των παθών, για να μην παροργίσεις περισσότερο τον Κύριο που σου έδωσε αυτή τη χάρη.

8. Πολλοί, εκεί που έχυναν δάκρυα για τις άμαρτίες τους, λησμόνησαν το σκοπό των δακρύων, υπερηφανεύτηκαν και ξεστράτισαν.

9. Να στέκεσαι ύπομένοντας τον κόπο, να προσεύχεσαι με ένταση και έπιμονή και να αποστρέφεις τις φροντίδες και τις σκέψεις που σου ήρθαν. Γιατί σε ταράζουν και σε θορυβούν για να παραλύσουν την δύναμη και έντασή σου.

10. Όταν σε δούν οι δαίμονες ότι είσαι πρόθυμος να προσευχηθείς αληθινά, τότε σου φέρνουν στο νού σκέψεις πραγμάτων δήθεν αναγκαίων και σε λίγο σε κάνουν να τα λησμονήσεις και παρακινούν το νού να τα αναζητήσει. Και επειδή αυτός δέν τα βρίσκει, στενοχωρείται και λυπάται. Όταν ξανά σταθεί στην προσευχή, του ύπενθυμίζουν εκείνα που του είχαν βάλει στο νού του και τα αναζητούσε, για να στραφεί ο νοός σ' αυτά και να χάσει την καρποφόρα προσευχή.

11. Άγωνίσου να κρατήσεις το νού κατά την ώρα της προσευχής κωφό και άλαλο, και τότε θα μπορέσεις να προσευχηθείς.

12. Όταν σου τύχει πειρασμός, ή σε έρεθίζει μια αντίλογία για να στρέψεις το θυμό σου έναντίον ενός ανθρώπου ή να βάλεις καμιά άναρθρη φωνή, τότε θυμήσου την προσευχή και το κρίμα που έπισύρει, και άμέσως θα ήρεμήσει ή άτακτη αυτή κίνηση μέσα σου.

13. Ό,τι κάνεις έναντίον αδελφού σου που σε άδίκησε, όλα θα σου γίνουν έμπόδιο στον καιρό της προσευχής.

14. Προσευχή είναι γέννημα της πραότητας και της άοργησίας.

15. Προσευχή είναι προβολή χαράς και εύχαριστίας.

16. Προσευχή είναι άποτρεπτικό της λύπης και της μικροψυχίας.

17. Πήγαινε πούλησε τα υπάρχοντά σου και δώσε στους φτωχούς¹¹ και πάρε το σταυρό σου και άπαρνήσου τον έαυτό σου¹², για να μπορέσεις να προσευχηθείς χωρίς περισπασμούς.

18. Άν θέλεις να προσεύχεσαι με τρόπο άξιέπαινο, να άρνείσαι τον έαυτό σου κάθε στιγμή και άν ύποφέρεις πάρα πολλά δεινά, να φιλοσοφήσεις την ωφέλεια της προσευχής.

11. Ματθ. 19, 21.

12. Ματθ. 16, 24.

19. Ὅποιαδήποτε δυσκολία ὑπομείνεις καὶ φιλοσοφήσεις τῇ μηδαμινότητά της, τὸν καρπὸ της θὰ τὸν βρεῖς στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

20. Ἄν ἐπιθυμήσεις νὰ προσευχηθεῖς ὅπως πρέπει, μὴ λυπήσεις κανένα ἄνθρωπο. Διαφορετικὰ προσεύχεσαι μάταια.

21. «Ἄφησε τὸ δῶρο σου, λέει ὁ Κύριος, μπροστὰ στὸ θυσιαστήριο καὶ πῆγαινε νὰ συμφιλιωθεῖς μὲ τὸν ἀδελφὸ σου»¹³ καὶ τότε ἔλα καὶ προσευχήσου χωρὶς ταραχή. Γιατὶ ἡ μνησικακία θαμπώνει τὸ λογικὸ τοῦ προσευχομένου καὶ σκοτεινιάζει τὶς προσευχές του.

22. Ἐκεῖνοι ποὺ συσσωρεύουν λύπες καὶ μνησικακίες ἐπάνω τους, μοιάζουν μὲ ἀνθρώπους ποὺ ἀντλοῦν νερὸ καὶ τὸ βάζουν μέσα σὲ τρύπιο πιθάρι.

23. Ἄν εἶσαι ὑπομονητικός, θὰ προσευχηθεῖς πάντοτε μὲ χαρά.

24. Ἄν προσεύχεσαι ὅπως πρέπει, θὰ σοῦ συμβοῦν τέτοια πράγματα ὥστε νὰ νομίσῃς ὅτι εἶναι δίκαιο νὰ κάνεις χρῆση τοῦ θυμοῦ. Δὲν ὑπάρχει διόλου δίκαιος θυμὸς κατὰ τοῦ πλησίον. Ἄν σκεπτῇς καλὰ τὸ πράγμα, θὰ βρεῖς ὅτι εἶναι δυνατὸ καὶ χωρὶς θυμὸ νὰ διευθετηθεῖ τὸ ζήτημα. Μεταχειρίσου λοιπὸν κάθε τέχνη νὰ μὴ θυμώσεις.

25. Πρόσεχε, μὴ τυχὸν νομίζοντας ὅτι θεραπεύεις ἄλλον, μείνεις ἐσὺ ὁ ἴδιος ἀθεράπευτος καὶ προκαλέσεις ἐμπόδιο στὴν προσευχή σου.

26. Ἄν κάνεις οἰκονομία στὸ θυμὸ, θὰ βρεῖς οἰκονομία καὶ θὰ ἀναδείξεις τὸν ἑαυτὸ σου φρόνιμο καὶ θὰ βρεθεῖς μεταξὺ τῶν προσευχομένων.

27. Ἄν ὀπλίζῃς ἐναντίον τοῦ θυμοῦ, δὲ θὰ ἀνεχθεῖς ποτὲ ἐπιθυμία. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία προσφέρει τὰ ὕλικά στὸ θυμὸ καὶ αὐτὸς ταράζει τὸ νοερὸ μάτι καὶ διαφθείρει τὴν κατάστασιν τῆς προσευχῆς.

28. Μὴν προσεύχεσαι μόνον μὲ ἐξωτερικὰ σχήματα, ἀλλὰ νὰ προτρέπεις τὸ νοῦ σου νὰ συναισθάνεται τὴν πνευματικὴν προσευχή μὲ μεγάλο φόβο.

29. Ἄλλοτε μπορεῖ νὰ σταθεῖς ξαφνικὰ στὴν προσευχή καὶ νὰ προσευχηθεῖς καλὰ· ἄλλοτε μπορεῖ πολὺ νὰ κοπιᾷς χωρὶς νὰ ἐπιτύχεις τὸ σκοπὸ σου, κι αὐτὸ γιὰ νὰ τὸ ζητήσεις περισσότερο καὶ ἀφοῦ τὸ λάβεις νὰ ἔχεις ἀναφαίρετο τὸ κατόρθωμά σου.

30. Ὅταν φτάσει ὁ Ἄγγελος, ἀμέσως ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ δαίμονες ποὺ μᾶς ἐνοχλοῦν ἀπομακρύνονται καὶ τότε ὁ νοῦς μὲ μεγάλη ἀνεση προσεύχεται ἀνεπηρέαστα. Ἄλλοτε πάλι ὅταν ξεσπᾷ ἐπάνω μας ὁ συνηθισμένος πόλεμος, παλεύει ὁ νοῦς καὶ δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ σηκώσει κεφάλι. Γιατὶ ἔχει ἀποκτήσει ἀπὸ πρὶν οἰκειότητα μὲ τὰ διάφορα πάθη. Ὅμως ἂν ἐπιμένει νὰ ζητεῖ, θὰ εὔρει· καὶ ἂν κρούει, θὰ τοῦ ἀνοιχθεῖ¹⁴.

31. Μὴν προσεύχεσαι νὰ γίνουν τὰ θελήματά σου, γιατί ὅπωςδήποτε δὲν συμφωνοῦν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ μᾶλλον καθὼς διδάχθηκες λέγε στὴν προσευχή σου: «Γενηθῆτω τὸ θέλημά Σου ἐν ἐμοί»¹⁵. Καὶ σὲ κάθε

13. Ματθ. 5, 24.

14. Ματθ. 7, 8.

15. Λουκ. 22, 42.

πράγμα ἔτσι νὰ ζητᾷς ἀπὸ Αὐτόν, νὰ γίνῃ τὸ θέλημά Του, γιατί ὁ Θεὸς θέλει τὸ ἀγαθὸ καὶ συμφέρον τῆς ψυχῆς σου. Ἐνῶ ἐσὺ ὅπωςδήποτε δὲν ζητεῖς πάντοτε τὸ συμφέρον σου.

32. Πολλές φορές ζήτησα μὲ τὴν προσευχή ἀπὸ τὸ Θεό, νὰ μοῦ γίνῃ κάτι ποὺ τὸ νόμιζα καλὸ, καὶ ἐπέμενα παράλογα νὰ τὸ ζητῶ βιάζοντας τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν Τὸν ἄφηνα νὰ οἰκονομήσῃ Ἐκεῖνος ὅ,τι γνωρίζει ὡς συμφέρον δικό μου. Καὶ λοιπὸν ἀφοῦ ἔλαβα ὅ,τι ζήτησα, στενοχωρήθηκα ὕστερα πολὺ ποὺ δὲν εἶχα ζητήσει μᾶλλον νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν μοῦ ἦρθε τὸ πράγμα ἔτσι ὅπως τὸ νόμιζα.

33. Τί εἶναι ἀγαθὸ, παρὰ ὁ Θεός; Λοιπὸν σ' Αὐτόν ἂς ἀναθέσωμε ὅλα τὰ ζητήματά μας, καὶ ὅλα θὰ πᾶνε καλὰ. Γιατὶ ὁ ἀγαθός, ὅπωςδήποτε χορηγεῖ καὶ ἀγαθὰ δωρεές.

34. Μὴ λυπᾷσαι γιατί δὲν παίρνεις ἀμέσως ἐκεῖνο ποὺ ζητᾷς ἀπὸ τὸ Θεό, γιατί θέλει νὰ σὲ εὐεργετήσῃ περισσότερο μὲ τὸ νὰ ὑπομένῃς καρτερικὰ στὴν προσευχή. Τί ἀνώτερο ὑπάρχει ἀπὸ τὸ νὰ πλησιάζεις τὸ Θεὸ καὶ νὰ ἀσχολεῖσαι σὲ συνομιλία μαζί Του;

35. Προσεκτικὴ προσευχή εἶναι ἡ τέλεια νόηση τοῦ νοῦ.

36. Προσευχή εἶναι τὸ ἀνέβασμα τοῦ νοῦ στὸ Θεό.

37. Ἄν ἔχεις πόθο νὰ προσευχηθεῖς, ἀπαρνήσου τὰ πάντα, γιὰ νὰ κληρονομήσεις τὸ πᾶν.

38. Πρῶτα-πρῶτα νὰ προσεύχεσαι νὰ καθαριστεῖς ἀπὸ τὰ πάθη σου· δεύτερο, νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ τὴ λήθη· καὶ τρίτο, νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ κάθε πειρασμὸ καὶ ἐγκατάλειψη Θεοῦ.

39. Στὴν προσευχή σου νὰ ζητεῖς μόνον τὴν δικαιοσύνη καὶ τὴν Βασιλεία¹⁶, δηλαδὴ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν πνευματικὴ γνώση. Καὶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα θὰ σοῦ προστεθοῦν.

40. Δίκαιο εἶναι νὰ μὴν προσεύχεσαι μόνον γιὰ τὴ δική σου κάθαρση ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κάθαρση κάθε ἀνθρώπου, γιὰ νὰ μιμηθεῖς τὸν ἀγγελικὸ τρόπο.

41. Πρόσεξε, ἂν πράγματι κατὰ τὴν προσευχή σου παρίστασαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἢ νικιέσαι ἀπὸ τὸν ἔπαινο τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτὸν κυνηγᾷς μὲ τὸ νὰ μεταχειρίζεσαι ὡς πρόσχημα τὴν παράτασιν τῆς προσευχῆς.

42. Εἴτε μόνος, εἴτε μαζί μὲ ἀδελφούς προσεύχεσαι, ἀγωνίσου νὰ προσεύχεσαι ὅχι ἀπὸ συνήθεια, ἀλλὰ μὲ αἴσθησιν.

43. Αἴσθησιν προσευχῆς εἶναι μιὰ περισυλλογὴ τοῦ νοῦ ἐνωμένη μὲ εὐλάβεια, μὲ κατάνυξη, μὲ πόνο ψυχῆς ποὺ συνοδεύει τὴν ἐξομολόγησιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ μὲ στεναγμούς ὅχι ἐπιδεικτικούς, ἀλλὰ ἀφανείς.

44. Ἄν ἀκόμη ὁ νοῦς σου διασκορπίζεται στὴν ὥρᾳ τῆς προσευχῆς, δὲ γνώρισῃς ἀκόμη ὅτι προσεύχεται ὡς μοναχός, ἀλλὰ εἶναι ἀκόμη κοσμικός καὶ στολίζει τὴν ἐξωτερικὴν σκηνή.

16. Ματθ. 6, 33.

45. Ὄταν προσεύχεσαι, φύλαγε δυνατὰ τὴ μνήμη σου νὰ μὴ βάζει ἐμπρός σου τὰ δικά σου, ἀλλὰ νὰ παρακινεῖς τὸν ἑαυτό σου νὰ ἐννοεῖ μπροστὰ σὲ ποιὸν βρίσκεται. Γιατὶ ὁ νοῦς ἔχει στὴ φύση του νὰ παρασύρεται πάρα πολὺ ἀπὸ τὴ μνήμη στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς.

46. Στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς ἡ μνήμη σοῦ φέρνει ἢ φαντασίες παλαιῶν πραγμάτων, ἢ νέες φροντίδες, ἢ τὸ πρόσωπο ἐκείνου ποῦ σ' ἔχει λυπήσει.

47. Ὁ διάβολος φθονεῖ πάρα πολὺ τὸν ἄνθρωπο ποῦ προσεύχεται, καὶ μεταχειρίζεται κάθε μηχανὴ γιὰ νὰ διαφθείρει τὸν σκοπὸ του. Δὲν παύει λοιπὸν νὰ κινεῖ τις σκέψεις τῶν πραγμάτων μετὰ τὴ μνήμη καὶ νὰ ἀνακατῶνει ὅλα τὰ πάθη μετὰ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἄριστη ἐργασία τῆς προσευχῆς καὶ τὴν ἀνάβαση τοῦ νοῦ στοῦ Θεοῦ.

48. Ὄταν μεταχειριστεῖ ὁ διάβολος πολλὰ μέσα καὶ δὲν μπορέσει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προσευχὴ τοῦ δικαίου, τότε ἀποσύρεται γιὰ λίγο καὶ τὸν ἐκδικεῖται κατόπιν, ἀφοῦ προσευχηθεῖ. Εἴτε τὸν ἀνάβει γιὰ νὰ τὸν κάνει νὰ ὀργιστεῖ, καταστρέφοντας τὴν ἄριστη κατάσταση τοῦ νοῦ ποῦ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν προσευχή, ἢ ἀφοῦ τὸν ἐρεθίσῃ σὲ παράλογη ἡδονή, μολύνει τὸ νοῦ του.

49. Ὄταν προσευχηθεῖς ὅπως πρέπει, περίμενε ἐκεῖνα ποῦ δὲν πρέπει, καὶ στάσου γενναῖα, γιὰ νὰ φυλάξεις τὸν καρπὸ τῆς προσευχῆς. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σ' αὐτὸ ἔχεις ταχθεῖ, νὰ ἐργάζεσαι καὶ νὰ φυλάγεις¹⁷. Μὴ λοιπὸν, ἀφοῦ ἐργαστεῖς, ἀφήσεις ἀφύλακτο ὅ,τι ἔκανες· ἂν τὸ ἀφήσεις, δὲν ὠφελήθηκες διόλου ἀπὸ τὴν προσευχή σου.

50. Ὁλος ὁ πόλεμος ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ τοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες, δὲ γίνεται γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ τὴν πνευματικὴ προσευχή. Γιατὶ πολὺ ἐχθρική καὶ ἐνοχλητικὴ γίνεται σ' αὐτοὺς ἡ προσευχή, ἐνῶ σ' ἐμᾶς εἶναι πρόξενος σωτηρίας, τερπνὴ καὶ εὐχάριστη.

51. Τί θέλουν οἱ δαίμονες νὰ κάνουν νὰ ἐνεργήσῃ σ' ἐμᾶς; Γαστριμαργία, πορνεία, φιλαργυρία, ὀργή, μνησικακία καὶ τὰ λοιπὰ πάθη, γιὰ νὰ παχύνει ἀπὸ αὐτὰ ὁ νοῦς καὶ νὰ μὴν μπορέσει νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει. Γιατὶ ὅταν ὑπερισχύσουν τὰ ἄλογα πάθη, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ κινεῖται λογικά.

52. Τίς ἀρετὲς τίς ἀσκοῦμε γιὰ νὰ μάθομε τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν κτισμάτων καὶ μετὰ αὐτοὺς νὰ γνωρίσουμε τὸ δημιουργὸ τους Θεὸ Λόγο. Καὶ ὁ Λόγος συνηθίζει νὰ φανερώνεται στὴν κατάστασι τῆς προσευχῆς.

53. Κατάστασι προσευχῆς εἶναι μιὰ ἀπαθὴς συνήθεια, ἡ ὁποία μετὰ ἕνα ἄκρο θεῖο ἔρωτα ἀρπάζει σὲ μεγάλο πνευματικὸ ὕψος τοῦ νοῦ, ποῦ ἐπιζητεῖ νὰ ἀποκτήσῃ τὴ σοφία.

54. Πρέπει ὅχι μόνον νὰ εἶναι κύριος τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκεῖνος ποῦ πραγματικὰ θέλει νὰ προσευχηθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ κάθε ἐμπαθεὴ σκέψη.

17. Γεν. 2, 15.

55. Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, συνομιλεῖ πάντοτε μαζὶ Του ὡς γιὸς πρὸς πατέρα καὶ ἀποστρέφεται κάθε ἐμπαθεὴ σκέψη.

56. Ὅποιος πέτυχε τὴν ἀπάθεια δὲν σημαίνει κιόλας πὼς προσεύχεται ἤδη ἀληθινά. Γιατὶ μπορεῖ νὰ στέκεται στὰ φιλὰ νοήματα (χωρὶς πάθος σκέψεις) τῶν πραγμάτων καὶ νὰ περισπᾶται ἀπὸ τις εἰκόνες τοὺς καὶ νὰ βρίσκεται σὲ ἀπόστασι ἀπὸ τὸ Θεό.

57. Ὄταν δὲν χρονοτριβεῖ ὁ νοῦς στὰ φιλὰ νοήματα (ἀπαθεῖς σκέψεις) τῶν πραγμάτων, δὲ σημαίνει ὅτι ἔφτασε ἤδη τὴν ἀληθινὴν προσευχή. Ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ μένει στὴ θεωρία τῶν πραγμάτων καὶ νὰ λεπτολογεῖ τοὺς λόγους τοὺς· τὰ ὁποῖα ἂν καὶ εἶναι γυμνὰ λόγια, ἀφοῦ εἶναι θεωρίες πραγμάτων, δίνουν μορφή καὶ σχῆμα στοῦ νοῦ καὶ τὸν ἀποτραβοῦν μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό.

58. Ἄν ὁ νοῦς δὲν ξεπεράσῃ τὴ θεωρία τῆς σωματικῆς φύσεως, δὲν εἶδε ἀκόμη τελείως τὸν τόπο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μπορεῖ νὰ μένει στὴ γνώσι τῶν νοητῶν καὶ νὰ μεταβάλλεται ἀνάλογα μ' αὐτά.

59. Ἄν θέλεις νὰ προσευχηθεῖς, ἔχεις ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ ποῦ δίνει τὴν προσευχὴ στὸν προσευχόμενο¹⁸. Νὰ τὸν ἐπικαλεῖσαι λοιπὸν λέγοντας: «Ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου, ἐλθέτω ἡ Βασιλεία Σου»¹⁹, δηλαδή, ἄς ἔρθῃ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὁ Μονογενὴς Σου Υἱός. Γιατὶ ἔτσι δίδαξε ὁ Κύριος λέγοντας: «Πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ νὰ εἶναι ἡ προσκύνησι τοῦ Πατέρα»²⁰.

60. Ἐκεῖνος ποῦ προσεύχεται πνευματικὰ καὶ ἀληθινά, δὲν τιμᾷ τὸ δημιουργὸ ἔχοντας ἀφορμὴ τὰ δημιουργήματά Του, ἀλλὰ τὸν ὕμνει καὶ τὸν δοξολογεῖ παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ Αὐτὸν τὸν ἴδιο.

61. Ἄν εἶσαι θεολόγος, θὰ προσευχηθεῖς ἀληθινά. Καὶ ἂν προσεύχεσαι ἀληθινά, εἶσαι πράγματι θεολόγος.

62. Ὄταν ὁ νοῦς σου, ἀπὸ τὸν μεγάλο πόθο πρὸς τὸ Θεό, εἶναι σὰν νὰ ἀποσύρεται σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ ἀποστρέφεται τις σκέψεις ποῦ προέρχονται ἀπὸ τις αἰσθήσεις ἢ ἀπὸ τὴ μνήμη ἢ ἀπὸ τὴν κατάστασι τοῦ σώματος, γεμίζοντας ἀπὸ εὐλάβεια καὶ χαρά, τότε μπορεῖς νὰ φρονεῖς ὅτι πλησίασες στὰ σύνορα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς.

63. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ συμπάσχει μετὰ τὴν ἀσθενεία μας, ἐπιφοιτᾷ σ' ἐμᾶς, ἂν καὶ εἴμαστε ἀκάθαρτοι. Καὶ ἂν βρεῖ τὸ νοῦ νὰ προσεύχεται εἰλικρινὰ μόνον σ' Αὐτό, κυριαρχεῖ σ' αὐτόν, ἐξαφανίζει ὅλη τὴ φάλαγγα τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ σκέψεων ποῦ τὸν περικυκλώνουν καὶ τὸν προτρέπει στὸν ἔρωτα τῆς πνευματικῆς προσευχῆς.

64. Ὅλοι οἱ ἄλλοι μετὰ τὴ μεταβολὴ τοῦ σώματος προκαλοῦν στοῦ νοῦ λογισμοὺς ἢ σκέψεις ἢ θεωρίες, ἐνῶ ὁ Κύριος ἐνεργεῖ ἀντίθετα· κυριαρχώντας πάνω στὸν ἴδιο τὸ νοῦ βάζει μέσα του τὴ γνώσι ἐκείνων ποῦ θέλει. Καὶ διὰ μέσου τοῦ νοῦ ἀποκοιμίζει τις ἄτακτες κινήσεις τοῦ σώματος.

65. Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἔρωτα ἀληθινῆς προσευχῆς καὶ ὀργίζεται ἢ μνη-

18. Α' Βασ. 2, 9.

19. Ματθ. 6, 9-10.

20. Ἰω. 4, 24.

σικακεῖ, εἶναι ἀξιοκατηγόρητος. Εἶναι ὁμοιος μ' ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ βλέπει καθαρά καὶ ὅμως ταραῖζει ὁ ἴδιος τὰ μάτια του.

66. "Αν ἔχεις πόθο νὰ προσευχηθεῖς, μὴν κάνεις τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἀντίθετα στὴν προσευχή, γιὰ νὰ σὲ πλησιάσει ὁ Θεὸς καὶ νὰ βαδίζει μαζί σου.

67. Μὴ φανταστεῖς κανένα σχῆμα γιὰ τὸ Θεὸ ὅταν προσεύχεσαι, οὔτε νὰ ἐπιτρέπεις στὸ νοῦ σου νὰ μορφωθεῖ σύμφωνα μὲ κάποια μορφή, ἀλλὰ πλησίασε μὲ ἄυλο τρόπο τὸν "Αὔλο καὶ θὰ ἐννοήσεις.

68. Νὰ προφυλάγεις ἀπὸ τίς παγίδες τῶν δαιμόνων. Γιατὶ συμβαίνει, ἐκεῖ ποῦ προσεύχεσαι καθαρά καὶ ἀτάραχα, ξαφνικά νὰ σοῦ παρουσιάσουν μιὰ μορφή παράξενη καὶ ἄγνωστη, γιὰ νὰ σὲ ὀδηγήσουν σὲ οἴηση καθὼς θὰ ὑποθέσεις ὅτι ἐκεῖ εἶναι τὸ θεῖο. Θέλουν νὰ σὲ πείσουν ὅτι ἡ ὕλική μορφή ποῦ σοῦ παρουσιάστηκε ξαφνικά εἶναι τὸ θεῖον, ἐνῶ τὸ θεῖον εἶναι ἄυλο καὶ χωρὶς σχῆμα.

69. "Όταν ὁ φθονερὸς δαίμονας δὲν μπορέσει νὰ ἀνακινήσει τὴ μνήμη κατὰ τὴν προσευχή, τότε ἀναγκάζει τὸ ἴδιο τὸ σῶμα νὰ προκαλέσει στὸ νοῦ κάποια παράξενη φαντασία καὶ μὲ αὐτὴ νὰ δώσει μορφή στὸ νοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔχει συνήθεια νὰ ζεῖ μὲ τίς σκέψεις του, εὐκόλα λυγίζει. Καὶ ἐνῶ σπεύδει νὰ λάβει γνώση ἄυλη καὶ ἄμορφη, ἐξαπατᾶται καὶ κατέχει καπνὸ ἀντὶ γιὰ φῶς.

70. Στάσου καλὰ πάνω στὴ σκοπιά σου καὶ φύλαγε τὸ νοῦ σου ἀπὸ νοήματα κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, γιὰ νὰ τελειώσεις τὴν αἵτησή σου καὶ νὰ σταθεῖς στὴν ἡρεμία σου. Ἐτσι θὰ ἐπιφοιτήσει καὶ σὲ σένα Αὐτὸς ποῦ συμπάσχει μὲ ὅσους ἔχουν ἄγνοια. Καὶ τότε θὰ λάβεις τὸ ἐνδοξότατο δῶρο τῆς προσευχῆς.

71. Δὲ θὰ μπορέσεις νὰ προσευχηθεῖς καθαρά, ἂν ἀνακατεύεις μὲ τὰ ὕλικά πράγματα καὶ σὲ ταραίζουν συνεχεῖς φροντίδες. Προσευχή εἶναι ἀπόρριψη σκέψεων.

72. Δὲν μπορεῖ ὁ δεμένος νὰ τρέξει. Οὔτε ὁ νοῦς ποῦ εἶναι δοῦλος σὲ κάποιο πάθος θὰ μπορέσει νὰ δεῖ τόπο πνευματικῆς προσευχῆς, γιατί σύρεται καὶ γυρίζει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ σκέψη καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἀτάραχος.

73. "Όταν λοιπὸν προσεύχεται ὁ νοῦς καθαρά καὶ χωρὶς πάθος, τότε δὲν ὁρμοῦν πλέον οἱ δαίμονες ἐναντίον του ἀπὸ τὰ ἀριστερά, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δεξιά. Τοῦ ὑποβάλλουν μορφή τοῦ Θεοῦ καὶ ἕνα εἰκονισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀγαπητοὺς στὴν αἴσθηση, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι πέτυχε τελείως τὸ σκοπὸ τῆς προσευχῆς. Αὐτό, εἶπε κάποιος μὲ πνευματικὴ γνώση, συμβαίνει ἀπὸ τὸ πάθος τῆς κενοδοξίας καὶ ἀπὸ τὸ δαίμονα ποῦ ἀγγίζει τὸν τόπο τοῦ ἐγκεφάλου.

74. Νομίζω ὅτι ὁ δαίμονας αὐτὸς ποῦ ἀγγίζει τὸν τόπο τοῦ ἐγκεφάλου, μεταστρέφει τὸ φῶς τοῦ νοῦ ὅπως θέλει. Καὶ ἔτσι κινεῖται τὸ πάθος τῆς κε-

νοδοξίας σὲ λογισμὸ ποῦ διαμορφώνει τὸ νοῦ, ὥστε μὲ ἐπιπολαιότητα νὰ νομίζει ὅτι ἀπέκτησε θεῖα καὶ πραγματικὴ γνώση. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ σαρκικά καὶ ἀκάθαρτα πάθη, ἀλλὰ παρίσταται καθαρῶς δῆθεν στὴν προσευχή, πιστεύει ὅτι δὲν γίνεται πλέον μέσα του καμιά ἀντίθετη ἐνέργεια. Γι' αὐτὸ βάζει στὸ νοῦ του ὅτι εἶναι κάποια θεῖα ἐμφάνιση ἐκείνη ποῦ προέρχεται σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ δαίμονα, ποῦ χρησιμοποιεῖ ἐξαιρετικὴ δεινότητα καὶ διὰ μέσου τοῦ ἐγκεφάλου ἀλλοιώνει τὸ ἐνωμένο μὲ τὸ νοῦ φῶς καὶ μεταβάλλει τὸ νοῦ, ὅπως εἴπαμε παραπάνω.

75. "Όταν ἔρθει ὁ "Αγγελος τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ λόγο του μόνο παύει αὐτὴ τὴ δαιμονικὴ ἐνέργεια καὶ κινεῖ τὸ φῶς τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ ἐνεργεῖ χωρὶς πλάνη.

76. Τὸ λεγόμενο στὴν "Αποκάλυψη ὅτι ὁ "Αγγελος φέρνει θυμίαμα, γιὰ νὰ τὸ δώσει στίς προσευχῆς τῶν "Αγίων²¹, νομίζω ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ χάρη ποῦ ἐνεργεῖται διὰ τοῦ "Αγγέλου. Γιατὶ φέρνει γνώση τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς, ὥστε στὸ ἐξῆς νὰ στέκεται ὁ νοῦς ἔξω ἀπὸ ταραχή, ἀκηδία καὶ ἀπροσεξία.

77. Οἱ φιάλες τῶν θυμιαμάτων εἶναι οἱ προσευχῆς τῶν "Αγίων, τίς ὁποῖες ἔφεραν μαζί τους οἱ εἴκοσι τέσσερις πρεσβύτεροι²². Φιάλη πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τὴ φιλία μὲ τὸ Θεό, δηλαδὴ τὴν τέλεια καὶ πνευματικὴ ἀγάπη, μέσα στὴν ὁποία ἐνεργεῖται ἡ προσευχή πνευματικὰ καὶ ἀληθινά.

78. "Όταν νομίζεις ὅτι δὲν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ δάκρυα στὴν προσευχή σου γιὰ τίς ἁμαρτίες σου, σκέψου πόσο ἔχεις ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, ἐνῶ ὀφείλεις νὰ βρίσκεσαι διαρκῶς κοντὰ σ' Αὐτόν, καὶ τότε θὰ δακρύσεις μὲ μεγαλύτερη θερμότητα.

79. Πράγματι, ἂν γνωρίζεις σὲ ποιά ἄθλια πνευματικὴ κατάσταση βρίσκεσαι, μ' εὐχαρίστηση θὰ πενθήσεις, ἐλεεινολογώντας τὸν ἑαυτὸ σου κατὰ τὸν προφήτη Ἡσαΐα: πῶς, ἐνῶ εἶσαι ἀκάθαρτος καὶ ἀνάμεσα σὲ τέτοιο λαό, δηλαδὴ λαὸ δαιμόνων, τολμᾷς νὰ παρουσιάζεις μπροστὰ στὸν Κύριο²³.

80. "Αν προσεύχεσαι ἀληθινά, μεγάλη πεποίθηση καὶ βεβαιότητα θὰ βρεῖς. Καὶ "Αγγελοι θὰ ἔρθουν μαζί σου ὅπως καὶ στὸν Δανιήλ, καὶ θὰ σὲ διδάξουν τοὺς λόγους κάθε πράγματος²⁴.

81. Πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι οἱ ἅγιοι "Αγγελοι μᾶς προτρέπουν στὴν προσευχή καὶ στέκονται μαζί μας καὶ χαίρουν καὶ προσεύχονται καὶ αὐτοὶ γιὰ χάρη μας²⁵. "Αν λοιπὸν ἀμελήσουμε καὶ δεχτοῦμε ἀντίθετους λογισμοὺς, πολὺ τοὺς παροργίζουμε· γιατί ἐνῶ αὐτοὶ ἀγωνίζονται τόσο γιὰ μᾶς, ἐμεῖς οὔτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας δὲ θέλομε νὰ ἱκετεύσουμε τὸ Θεό, ἀλλὰ περιφρονώντας τὴν ὑπηρεσία τῶν "Αγγέλων καὶ ἐγκαταλείποντας τὸν Κύριό τους καὶ Θεό, ἀνταμώνομε μὲ ἀκάθαρτους δαίμονες.

21. "Αποκ. 8, 3.

22. "Αποκ. 5, 8.

23. Ἡσ. 6, 5.

24. Δαν. 12, 19.

25. Τωβίτ 12, 12.

82. Νὰ προσεύχεσαι μὲ πραότητα καὶ χωρὶς ταραχὴ καὶ νὰ φάλλεις μὲ σύνεση καὶ μὲ τάξη καὶ θὰ εἶσαι σὰν μικρὸ νεογνὸ ἀετοῦ, πετώντας στὰ ὕψη.

83. Ἡ φαλμωδία καταλαγιάζει τὰ πάθη καὶ κάνει νὰ ἡρεμοῦν οἱ ἄτακτες κινήσεις τοῦ σώματος. Ἡ προσευχὴ διαθέτει τὸν νοῦ νὰ ἐνεργεῖ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι δικό του ἔργο, δηλαδὴ νὰ προσκολλᾶται στὸ Θεό.

84. Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ πρέπουσα ἐνέργεια πρὸς τὴν ἀξία τοῦ νοῦ. Δηλαδὴ εἶναι ἡ καλύτερη καὶ ἡ καθαρὴ χρῆση τοῦ νοῦ.

85. Ἡ φαλμωδία εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ διάφορα εἶδη τῆς σοφίας. Ἡ προσευχὴ εἶναι πρόλογος τῆς αὐλῆς καὶ ποικιλοτρόπης πνευματικῆς γνώσεως.

86. Ἡ πνευματικὴ γνώση εἶναι ἄριστο πράγμα, γιατί εἶναι συνεργὸς τῆς προσευχῆς, ποὺ ξυπνάει τὴν νοερὴ δύναμη τοῦ νοῦ γιὰ τὴ θεωρία τῆς θείας γνώσεως.

87. Ἄν δὲν ἔλαβες ἀκόμη χάρισμα προσευχῆς ἢ φαλμωδίας, ζήτησε μ' ἐπιμονὴ καὶ θὰ τὸ λάβεις.

88. Ὁ Κύριος «ἔλεγε σ' αὐτοὺς καὶ παραβολὴ γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ προσεύχονται πάντοτε καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρύνονται». Λοιπὸν, καθόλου νὰ μὴν ἀποθαρρύνεσαι, οὔτε νὰ ἄθυμεις ἐπειδὴ δὲν ἔλαβες. Γιατί θὰ λάβεις ἀργότερα. Τελειώνοντας τὴν παραβολὴ αὐτὴ, ὁ Κύριος εἶπε: «Ἄν καὶ οὔτε τὸ Θεὸ φοβᾶμαι οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ντρέπομαι, ὅμως ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ γυναῖκα μὲ ἐνοχλεῖ συνεχῶς, θὰ τῆς δώσω τὸ δίκαιό της. Ἔτσι καὶ ὁ Θεός, θὰ κάνει σύντομα τὸ θέλημα αὐτῶν ποὺ τὸν παρακαλοῦν νύχτα καὶ μέρα»²⁶. Γι' αὐτὸ λοιπὸν νὰ εἶσαι χαρούμενος καὶ νὰ ἐπιμένεις ὑπομένοντας τὸν κόπο τῆς ἀγίας προσευχῆς.

89. Μὴ θέλεις νὰ γίνονται τὰ ζητήματά σου ὅπως νομίζεις ἐσύ, ἀλλὰ ὅπως θέλει ὁ Θεός, καὶ θὰ εἶσαι ἀτάραχος καὶ γεμάτος εὐγνωμοσύνη στὴν προσευχή σου.

90. Καὶ ἂν ἀκόμη νομίζεις ὅτι βρίσκεσαι μαζί μὲ τὸ Θεό, νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς πορνείας, γιατί εἶναι μέγας ἀπατεώνας καὶ φθονερότατος καὶ θέλει νὰ εἶναι πιὸ δραστήριος ἀπὸ τὴν κίνηση καὶ τὴ νήψη τοῦ νοῦ σου, ὥστε καὶ ἀπὸ τὸ Θεὸ ἀκόμη νὰ τὸν ἀποσπᾷ, ὅταν στέκεται ἐμπρὸς Του μὲ εὐλάβεια καὶ φόβο.

91. Ἄν ἔχεις ἐπιμέλεια στὴν προσευχή, νὰ ἐτοιμάζεσαι γιὰ ἐφόδους δαιμόνων ἐναντίον σου καὶ νὰ ὑπομένεις μὲ καρτερία τὰ χτυπήματα. Γιατί θὰ ὀρμήσουν κατεπάνω σου σὰν ἄγρια θηρία καὶ θὰ ταλαιπωρήσουν ὅλο σου τὸ σῶμα.

92. Νὰ εἶσαι πάντοτε ἔτοιμος, σὰν ἔμπειρος ἀγωνιστής· καὶ ἂν ξαφνικὰ δεῖς καμιὰ φαντασία, νὰ μὴ τρομάξεις· ἂν δεῖς μαχαίρι σηκωμένο κατεπάνω σου, εἴτε λαμπάδα ἀναμμένη νὰ κινεῖται πρὸς τὸ πρόσωπό σου, νὰ μὴν

26. Λουκ. 18, 1-8.

ταραχθεῖς. Καὶ ἂν δεῖς ἀκόμη καμιὰ μορφή ἀπαίσια καὶ αἵματοβαμμένη, νὰ μὴν ἐξασθενεῖ καὶ χάνει τὴ δύναμή της ἡ ψυχὴ σου. Ἀλλὰ νὰ σταθεῖς ὁμολογώντας τὴν καλὴ ὁμολογία²⁷ καὶ εὐκολα θὰ ἀντιμετωπίσεις τοὺς ἐχθροὺς σου.

93. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποφέρει τὰ λυπηρά, θὰ ἐπιτύχει καὶ τὰ χαρούμενα. Κι ἐκεῖνος ποὺ ἐγκάρτερεῖ στὰ δυσάρεστα, δὲν θὰ μείνει ἀμέτοχος καὶ ἀπὸ τὰ εὐχάριστα.

94. Πρόσεχε, μὴ σὲ ἐξαπατήσουν μὲ κανένα ὄραμα οἱ πονηροὶ δαίμονες, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθεῖς καταφεύγοντας στὴν προσευχὴ καὶ νὰ παρακαλεῖς τὸ Θεό, ἂν προέρχεται ἀπὸ Αὐτὸν ἡ σκέψη, Αὐτὸς νὰ σὲ φωτίσει· ἂν ὅμως δὲν προέρχεται ἀπὸ Αὐτόν, νὰ ἐκδιώξει τὸ ταχύτερο τὸν πλάνο δαίμονα ἀπὸ σένα. Ἔχε θάρρος, γιατί δὲ θὰ σταθοῦν οἱ σκύλοι, ἂν ἐσὺ μεταχειρίζεσαι σὰν φωτιὰ τὴν συνομιλία μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀμέσως, χτυπημένοι ἀοράτως καὶ ἀφανῶς μὲ μάστιγα ἀπὸ τὸ Θεό, θὰ διωχτοῦν μακριά.

95. Δίκαιο εἶναι κι αὐτὴ τὴν ἀπάτη νὰ μὴν ἀγνοεῖς· ὅτι καμιὰ φορὰ διαιροῦνται οἱ δαίμονες καὶ ἂν φανεῖς ὅτι ζητεῖς βοήθεια, ἔρχονται μερικοὶ σὰν ἄγγελοι καὶ διώχνουν τοὺς ἄλλους γιὰ νὰ ἐξαπατοῦν τὴ γνώμη σου ὅτι δῆθεν εἶναι ἄγγελοι.

96. Φρόντισε νὰ ἔχεις πολλὴ ταπεινοφροσύνη καὶ ἀνδρεία καὶ δὲν θὰ ἀγγίξει τὴν ψυχὴ σου ἐπιβουλὴ δαιμόνων, οὔτε μάστιγα θὰ πλησιάσει στὴν σκηνή σου, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἀγγέλους Του γιὰ νὰ σὲ διαφυλάξουν²⁸. Καὶ αὐτοὶ ἀοράτως θὰ διώξουν μακριὰ σου ὅλη τὴν ἐνέργεια τῶν δαιμόνων.

97. Κρότους καὶ χτύπους καὶ φωνές καὶ κακώσεις ἀπὸ τοὺς δαίμονες θὰ ἀκούσει ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει νὰ ἔχει καθαρὴ προσευχή. Ἀλλὰ δὲ θὰ πέσει, οὔτε θὰ προδώσει τὸ λογισμό του, λέγοντας στὸ Θεό: «Δὲ θὰ φοβηθῶ συμφορές, γιατί Ἐσὺ εἶσαι μαζί μου»²⁹.

98. Στὸν καιρὸ τέτοιου εἶδους πειρασμῶν, κάνε σύντομη, ἔντονη καὶ ἐπίμονη προσευχή.

99. Ἄν σὲ ἀπειλήσουν οἱ δαίμονες ξαφνικὰ καὶ φαίνονται στὸν ἀέρα, ὥστε νὰ σοῦ δημιουργήσουν ἐκπληξή καὶ νὰ κυριαρχήσουν στὸ νοῦ σου, μὴν τοὺς φοβηθεῖς, μήτε νὰ σκεφτεῖς διόλου τὴν ἀπειλή τους. Γιατί σὲ φοβερίζουν γιὰ νὰ δοῦν ἂν τοὺς προσέχεις ἢ τοὺς περιφρόνησες τελείως.

100. Ἀφοῦ κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς σου βρίσκεσαι ἐμπρὸς στὸν Παντοκράτορα Θεό, τὸ Δημιουργὸ καὶ Προνοητὴ τοῦ παντός, γιατί στέκεσαι τόσο ἀνόητα, ὥστε νὰ λησμονεῖς τὸν φόβο Του, ποὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν ὑπερνικήσει, καὶ νὰ φοβᾶσαι τὰ κουνούπια καὶ τὰ σκαθάρια; Ἡ μήπως δὲν ἀκουσες τὴν ἐντολή: «Θὰ φοβᾶσαι τὸν Κύριο, τὸ Θεό σου»³⁰ καὶ «Ὅλα φρίττουν καὶ τρέμουν νιώθοντας τὴν παρουσία τῆς δυνάμεώς Του»³¹;

27. Α' Τιμ. 6, 12.

28. Ψαλμ. 90, 10-11.

29. Ψαλμ. 22, 4.

30. Δευτ. 6, 13.

31. Λουκ. 18, 10-14.

101. Ὅπως τὸ φῶμί εἶναι τροφή τοῦ σώματος καὶ ἡ ἀρετὴ τροφή τῆς ψυχῆς, ἔτσι καὶ τοῦ νοῦ τροφή εἶναι ἡ πνευματικὴ προσευχή.

102. Νὰ προσεύχῃς στὸν ἱερὸ τόπο τῆς προσευχῆς ὄχι φαρισαϊκά, ἀλλὰ τελωνικά, γιὰ νὰ δικαιωθεῖς καὶ σὺ ἀπὸ τὸν Κύριο.

103. Ν' ἀγωνίζῃς νὰ μὴν προσευχηθεῖς ἐναντίον κανενὸς στὴν προσευχή σου, γιὰ νὰ μὴν γκρεμίσεις ὅ,τι κτίζεις μὲ τὸ νὰ κάνεις σιχαμερὴ τὴν προσευχή σου.

104. Ὁ χρεωφειλέτης τῶν μυρίων ταλάντων ἃς σοῦ γίνεῖ παράδειγμα. Ἄν δὲν συγχωρήσεις ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἐβλάψε, οὔτε ἐσὺ δὲ θὰ ἐπιτύχεις τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν σου. Γιατί λέει ἡ Ἀγία Γραφή ὅτι αὐτὸν «τὸν παρέδωκε στοὺς βασανιστές»³².

105. Νὰ παραβλέπεις τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, γιὰ νὰ μὴν χάσεις τὸ μέγιστο κέρδος τῆς προσευχῆς σου ἀπὸ τὸ κέντημα φύλλου ἢ ψείρας ἢ κουνουπιοῦ ἢ μύγας.

106. Μάθαμε ὅτι σὲ κάποιον ἅγιο, ἐνῶ προσευχόταν, ἔφερε τόση ἀντίσταση ὁ πονηρός, ὥστε μόλις ἄπλωνε τὰ χέρια του γιὰ νὰ προσευχηθεῖ, ὁ διάβολος μετασχηματιζόταν σὲ λιοντάρι καὶ σήκωνε τὰ μπροστινὰ πόδια του καὶ ἔμπηγε τὰ νύχια του στὴ σάρκα τοῦ ἀγωνιστῆ, στὸ μέρος τῶν νεφρῶν. Καὶ δὲν ἔφευγε ὁ διάβολος πρὶν κατεβάσει ὁ ἀσκητὴς τὰ χέρια του. Ἀλλὰ ὁ ἀγωνιστὴς ποτὲ δὲν χαλάρωσε τὰ χέρια του, μέχρις ὅτου τελειώσει τὶς συνηθισμένες εὐχές.

107. Τέτοιον γνωρίσαμε καὶ τὸν Ἰωάννη τὸ Μικρό, ἢ μᾶλλον τὸν πελώριο μοναχό, ὁ ὁποῖος ἔζησε ἡσυχάζοντας μέσα σὲ ἓνα λάκκο. Αὐτὸς ἔμεινε ἀκίνητος λόγῳ τῆς ἐπικοινωνίας του μὲ τὸ Θεὸ στὴν προσευχή, ἐνῶ ὁ διάβολος μετασχηματισμένος σὲ φοβερὸ φίδι, τυλίχτηκε ἐπάνω του καὶ μασοῦσε τὶς σάρκες του καὶ τὶς ἔφτυνε στὸ πρόσωπό του.

108. Θὰ ἔχεις ἀσφαλῶς διαβάσει καὶ τοὺς βίους τῶν Ταβερνησιωτῶν μοναχῶν, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς: Ἐνῶ μιλοῦσε ὁ ἀββὰς Θεόδωρος πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἦρθαν δυὸ ἔχιδνες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του. Αὐτὸς χωρὶς νὰ ταραχθεῖ, ἔκανε τὰ πόδια του ἓνα εἶδος καμάρας καὶ ἐκεῖ τὶς κράτησε μέχρις ὅτου τελείωσε τὸ λόγο του. Τότε τὶς ἔδειξε στοὺς ἀδελφούς καὶ εἶπε σ' αὐτοὺς τὸ γεγονός.

109. Ἐπίσης ἔχομε διαβάσει γιὰ κάποιον ἄλλον πνευματικὸ ἀδελφό, ὅτι ἐνῶ προσευχόταν, ἦρθε μία ἔχιδνα καὶ δάγκασε τὸ πόδι του. Αὐτὸς δὲν κατέβασε τὰ χέρια του μέχρις ὅτου τελείωσε τὴν συνηθισμένη του προσευχή. Καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, γιατί ἀγάπησε τὸ Θεὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

110. Νὰ ἔχεις ἀδιάσπαστη προσοχή στὴν προσευχή σου· καὶ ἀφοῦ ἀρνηθεῖς τὸ σῶμα καὶ τὴ ψυχή, ζῆσε νοερά.

32. Ματθ. 18, 24-35.

111. Σὲ κάποιον ἄλλο ἅγιο ποὺ ἡσύχαζε στὴν ἔρημο καὶ προσευχόταν μὲ ζῆλο, ἦρθαν δαίμονες καὶ ἐπὶ δύο ἐβδομάδες τὸν πετοῦσαν πάνω καὶ τὸν τίναζαν στὸν ἀέρα καὶ τὸν δέχονταν κάτω σὲ μιὰ φάθα. Καὶ δὲν μπόρεσαν διόλου νὰ κατεβάσουν τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν φλογερὴ προσευχή του.

112. Σὲ ἄλλον πάλι φιλόθεο, ἐνῶ βάδιζε προσευχόμενος στὴν ἔρημο, ἦρθαν δύο ἄγγελοι καὶ βάδιζαν μαζί του ἔχοντάς τον στὸ μέσο. Ἀλλὰ αὐτὸς δὲν πρόσεξε διόλου τοὺς ἀγγέλους, γιὰ νὰ μὴ χάσει τὸ καλύτερο καὶ ἀνώτερο, δηλαδὴ τὸ Θεό, γιατί θυμήθηκε τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ ποὺ λέει: «Οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχές, οὔτε δυνάμεις δὲ θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ»³³.

113. Ὁ μοναχὸς γίνεται μὲ τὴν προσευχή ἴσος μὲ τοὺς Ἀγγέλους, μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ δεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ οὐράνιου Πατέρα.

114. Μὴ θέλεις καθόλου νὰ δέχῃς στὸ νοῦ σου κάποια μορφή ἢ σχῆμα στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

115. Μὴν ἐπιθυμεῖς νὰ δεῖς ἀγγέλους ἢ δυνάμεις ἢ τὸ Χριστὸ σωματικῶς, μὴν τυχὸν καὶ φτάσεις σὲ τέτοια κατάσταση φρενῶν, ὥστε νὰ δεχτεῖς λύκο ἀντὶ βοσκοῦ καὶ προσκυνήσεις τοὺς ἐχθροὺς δαίμονες.

116. Ἀρχὴ τῆς πλάνης τοῦ νοῦ εἶναι ἡ κενοδοξία, ἀπὸ τὴν ὁποία παραινέται ὁ νοῦς καὶ προσπαθεῖ νὰ περιγράφει τὸ θεῖο μὲ μορφές καὶ σχήματα.

117. Ἐγὼ λέω κάτι δικό μου, ποὺ τὸ ἔχω πεῖ καὶ σὲ νεωτέρους. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ἀπέκτησε τέλεια ἀπουσία μορφῶν καὶ σχημάτων.

118. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος, προσευχόμενος χωρὶς περισπασμούς, ἀποκτᾷ διαρκῶς περισσότερο πόθο πρὸς τὸ Θεό.

119. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς γίνεται ἄυλος καὶ ἐλεύθερος ἀπὸ ὅλα.

120. Μακάριος ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς ἀπέκτησε τέλεια ἀναισθησία γιὰ ὅλα τὰ πράγματα.

121. Μακάριος εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος λογαριάζει κάθε ἄνθρωπο σὰν Θεό, μετὰ τὸ Θεό.

122. Μακάριος εἶναι ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος τὴ σωτηρία καὶ προκοπὴ ὅλων τὴν βλέπει μὲ πολλὴ χαρὰ σὰν δική του.

123. Μακάριος εἶναι ὁ μοναχός ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του σκουπίδι ὅλων.

124. Μοναχός εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει χωριστεῖ ἀπὸ ὅλους καὶ μὲ ὅλους εἶναι ἐνωμένος.

125. Μοναχός εἶναι ἐκεῖνος ποὺ νομίζει τὸν ἑαυτό του ἓνα μαζί μὲ ὅλους, μὲ τὸ νὰ πιστεύει ἀδιάλειπτα ὅτι στὸν καθένα βλέπει τὸν ἑαυτό του.

33. Ρωμ. 8, 38-39.

126. Πραγματική προσευχή ἐκτελεῖ ἐκεῖνος πού προσφέρει πάντοτε ὁλόκληρη τὴν πρώτη σκέψη του θυσία στὸ Θεό, σὰν τὴ θυσία τῶν πρώτων καρπῶν.

127. Ν' ἀποφεύγεις κάθε ψεῦδος καὶ κάθε ὄρκο, ἂν εἶσαι μοναχὸς πού ποθεῖ νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει. Διαφορετικά, μάταια ἔχεις τὸ μοναχικὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖο δὲ σοῦ ταιριάζει.

128. Ἄν θέλεις νὰ προσεύχεσαι πνευματικά, μὴν ἀντλήσεις τίποτε ἀπὸ ὅσα ἀνήκουν στὴ σάρκα, καὶ δὲν θὰ ἔχεις ἀπέναντί σου, στὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, κανένα σύννεφο νὰ σὲ σκοτίζει.

129. Ἀνάθεσε μὲ ἐμπιστοσύνη τίς ἀνάγκες τοῦ σώματός σου στὸν Θεό· καὶ αὐτὸ θὰ φανερώσει ὅτι ἀνάθεσες σ' Αὐτὸν καὶ τίς ἀνάγκες τοῦ πνεύματος.

130. Ἄν ἐπιτύχεις τὴν ἐκπλήρωση τῶν θείων ὑποσχέσεων, θὰ βασιλεύσεις αἰωνίως. Λοιπόν, ἂν ἔχεις προσηλωμένα τὰ μάτια σου σ' αὐτές, θὰ ὑποφέρεις μὲ εὐχαρίστηση τὴν τωρινὴ φτώχεια σου.

131. Μὴν ἀποφεύγεις τὴ φτώχεια καὶ τὴ θλίψη, γιατί αὐτές ἀποτελοῦν τὸ ὕλικο τῆς χωρὶς βάρους προσευχῆς.

132. Φρόντισε νὰ εἶναι σύμφωνες καὶ συναρμοσμένες οἱ σωματικές σου ἀρετὲς μὲ τίς ψυχικές· καὶ οἱ ψυχικές μὲ τίς πνευματικές· καὶ αὐτές (οἱ πνευματικές) μὲ τὴν ἄυλη καὶ πλήρη θεία γνώση.

133. Νὰ παρατηρεῖς, ὅταν προσευχηθεῖς ἐναντίον πονηροῦ λογισμοῦ καὶ αὐτὸς ὑποχωρήσει εὐκολα, ἀπὸ ποιά αἰτία συνέβη τοῦτο· μὴν τυχόν καὶ πέσεις σὲ παγίδα, πλανηθεῖς καὶ νικηθεῖς.

134. Μερικὲς φορές οἱ δαίμονες ὑποβάλλουν πονηροὺς λογισμοὺς καὶ σὲ προτρέπουν νὰ προσευχηθεῖς τάχα ἐναντίον τους ἢ νὰ τοὺς φέρεις ἀντίρρηση, καὶ ἔπειτα θεληματικὰ ὑποχωροῦν. Αὐτὸ τὸ κάνουν γιὰ νὰ ἐξαπατηθεῖς καὶ νὰ πέσεις σὲ ὑπερηφάνεια καὶ οἴηση, νομίζοντας ὅτι ἄρχισες νὰ νικᾷς τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ νὰ ἐμπνέεις φόβο στοὺς δαίμονες.

135. Ἄν προσεύχεσαι ἐναντίον ἐνὸς πάθους ἢ ἐνὸς δαίμονα πού σὲ ἐνοχλεῖ, νὰ θυμᾷσαι αὐτὸ πού λέει ὁ Δαβίδ: «Θὰ καταδιώξω τοὺς ἐχθρούς μου καὶ θὰ τοὺς προφτάσω, καὶ δὲν θὰ γυρίσω πίσω ὥσπου νὰ ἀφανιστοῦν. Θὰ τοὺς λιώσω καὶ δὲ θὰ μποροῦν νὰ σταθοῦν· θὰ πέσουν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου κτλ.»³⁴. Αὐτὰ νὰ τὰ πεῖς ὅταν χρειαστεῖ, ὀπλίζοντας μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τὸν ἑαυτό σου ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων δαιμόνων.

136. Μὴ νομίζεις ὅτι ἀπόκτησες ἀρετὴ, ἂν δὲν ἀγωνίστηκες πρωτότερα γι' αὐτὴν μέχρι νὰ χύσεις τὸ αἷμα σου. Ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, πρέπει νὰ ἀντιστεκόμαστε ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας μέχρι θανάτου³⁵ μὲ ἀγωνιστικότητα καὶ ἄμεμπτο τρόπο.

137. Ἄν ὠφελῇσεις κανένα ἄνθρωπο, θὰ βλαφτεῖς ἀπὸ ἄλλον, γιὰ νὰ

34. Ψαλμ. 17, 38-39.

35. Ἐφ. 6, 11.

πεῖς ἢ νὰ κάνεις κάτι ἀνάρμοστο λόγω τῆς ἀδικίας πού θὰ σοῦ γίνεῖ, καὶ γιὰ νὰ σκορπίσεις ἔτσι μὲ κακὸ τρόπο ὅ,τι μάζεψες δίκαια καὶ μὲ καλὸ τρόπο. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Γι' αὐτὸ ἄς προσέχουμε μὲ φρόνηση.

138. Περίμενε πάντοτε βίαιες ἐπιθέσεις δαιμόνων καὶ νὰ ἔχεις φροντίδα μὲ ποῖο τρόπο νὰ ἀπομακρυνθεῖς ἀπὸ τὴν δουλεία τους.

139. Τὴν νύχτα οἱ πονηροὶ δαίμονες ζητοῦν νὰ ταραξοῦν τὸν πνευματικὸ δάσκαλο αὐτοὶ οἱ ἴδιοι· τὴν ἡμέρα ζητοῦν νὰ τὸν ταραξοῦν διὰ μέσου τῶν ἀνθρώπων, περικυκλώνοντας αὐτὸν μὲ συμφορές, συκοφαντίες καὶ κινδύνους.

140. Μὴν ἀποφεύγεις ἐκείνους πού κατεργάζονται τὰ μάλλινα ὑφάσματα. Γιατὶ ἂν καὶ τὰ χτυποῦν καὶ τὰ πατοῦν, τὰ τραβοῦν καὶ τὰ ξύνουν, ἀλλὰ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γίνεται τὸ ροῦχο σου λαμπρό.

141. Ἐνόσω δὲν ἀρνήθηκες τὰ πάθη, ἀλλὰ ὁ νοῦς σου ἐναντιώνεται στὴν ἀρετὴ καὶ στὴν ἀλήθεια, δὲν θὰ βρεῖς στὸ βάθος τῆς καρδιάς σου τὸ εὐωδιαστὸ λιβάνι τῆς προσευχῆς.

142. Ἐχεις πόθο νὰ προσευχηθεῖς; Γίνε νεκρὸς γιὰ τὴ γῆ, ἔχε διαπαντὸς πατρίδα τὸν οὐρανό³⁶, ὅχι μὲ τὰ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἀγγελικὴ συμπεριφορὰ καὶ μὲ θεία γνώση.

143. Ἄν θυμᾷσαι τὸν Κριτὴ πόσο φοβερός, δίκαιος καὶ ἀπροσωπώληπτος εἶναι, μόνο ὅταν δυστυχεῖς, δὲν ἔμαθες ἀκόμη νὰ ὑπηρετεῖς τὸν Κύριο μὲ φόβο καὶ νὰ εὐφραίνεσαι ἀπὸ Αὐτὸν μὲ τρόμο³⁷. Πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι καὶ κατὰ τίς πνευματικὲς ἀναπαύσεις καὶ χαρὲς πρέπει μὲ εὐλάβεια καὶ συστολὴ νὰ λατρεύεις περισσότερο τὸ Θεό.

144. Ἄνθρωπος μὲ ἐπίγνωση εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προτοῦ νὰ ἀποκτήσει τέλεια μετάνοια, δὲν παύει νὰ θυμᾷται μὲ λύπη τὰ ἁμαρτήματά του καὶ τὴν δίκαιη τιμωρία του γι' αὐτὰ στὸ αἰώνιο πῦρ.

145. Ἐκεῖνος πού ἐνῶ διαπράττει ἁμαρτίες καὶ ὀργίζεται, τολμᾷ μὲ ἀναίδεια νὰ ἐπιδιώκει τὴ γνώση τῶν θειοτέρων πραγμάτων ἢ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξασκήσει τὴν ἄυλη προσευχή, ἃς δέχεται τὴν ἀποστολικὴ ἐπίπληξη, ὅτι εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ προσεύχεται μὲ γυμνὴ καὶ ἀκάλυπτη κεφαλὴ. Γιατὶ ὀφείλει —λέει ὁ Ἀπόστολος— ὁ ἄνθρωπος τοῦ εἶδους αὐτοῦ, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἀγγέλους οἱ ὁποῖοι ἀοράτως εἶναι παρόντες, νὰ ἔχει κάλυμμα στὸ κεφάλι³⁸, δηλαδὴ νὰ φορᾷ τὴν πρέπουσα συστολὴ καὶ ταπεινοφροσύνη.

146. Ἐκεῖνος πού ἔχει ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν, δὲν ὠφελεῖται διόλου ἂν τὸ καταμεσήμερο μὲ τὸ σφοδρότατο καύσωνα, βλέπει τὸν ἥλιο γιὰ πολλὴ ὥρα χωρὶς προφύλαξη. Ἔτσι καὶ τὸ νοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐμπαθὴς καὶ ἀκάθαρτος, δὲν τὸν ὠφελεῖ διόλου ἢ ἀπομίμηση τῆς «ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-

36. Φιλίπ. 3, 20.

37. Ψαλμ. 2, 11.

38. Ἀ' Κορ. 11, 5-7.

θεία» φοβεράς καὶ θαυμαστῆς προσευχῆς. Ἀντίθετα μάλιστα, ἐξεγείρει τὸ Θεὸ σὲ ἀγανάκτηση ἐναντίον του.

147. Ἄν ὁ Θεὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε καὶ εἶναι ἀδέκαστος, δὲ δέχτηκε ἐκεῖνον ποὺ ἦρθε στὸ θυσιαστήριο μὲ δῶρο μέχρις ὅτου συμφιλωθεῖ μὲ τὸν πλησίον του ποὺ ἦταν λυπημένος μαζί του³⁹, σκέφου πόση προφύλαξη καὶ διάκριση πρέπει νὰ ἔχομε γιὰ νὰ προσφέρουμε στὸ Θεὸ τὴν προσευχή ὡς εὐπρόσδεκτο θυμίαμα στὸ θυσιαστήριο τοῦ νοῦ.

148. Μὴν ἀγαπᾶς τὰ λόγια οὔτε τὴ δόξα. Διαφορετικά, ὅχι πλέον πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη σου, ἀλλὰ μπροστὰ στὸ πρόσωπό σου σὲ ἐπιβουλεύονται οἱ ἁμαρτωλοὶ⁴⁰ δαίμονες, καὶ θὰ γίνεις γι' αὐτοὺς ἀντικείμενο χαρᾶς στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, καθὼς θὰ παρασύρεσαι καὶ θὰ δελεάζεσαι ἀπὸ αὐτοὺς σὲ ἀλλόκοτους λογισμούς.

149. Ἡ προσοχή τοῦ νοῦ ποὺ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ προσευχή, θὰ βρεῖ προσευχή. Γιατί ἡ προσευχή ἀκολουθεῖ ὅσο τίποτε ἄλλο στὴν προσοχή. Γι' αὐτὸ ἂς φροντίσουμε μὲ προθυμία νὰ ἀποκτήσουμε τὴν προσοχή.

150. Ὅπως ἀπ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις καλύτερη εἶναι ἡ ὄραση, ἔτσι καὶ ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετὲς ἡ προσευχή εἶναι ἡ πιὸ θεία καὶ ἱερή.

151. Ἐπαινος τῆς προσευχῆς δὲν εἶναι ἡ ποσότητα ἀλλὰ ἡ ποιότητα. Αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνη⁴¹, καὶ ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου: «Ἐσεῖς ὅταν θὰ προσεύχεστε, νὰ μὴν λέτε πολλὰ μὲ μηχανικὸ τρόπο»⁴².

152. Ἐφόσον προσέχεις στὴν ὁμορφιὰ τοῦ σώματος καὶ ὁ νοῦς σου ἀσχολεῖται μὲ τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου, δὲν εἶδες ἀκόμη τὸν τόπο τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ εἶναι ἀκόμη μακριὰ ἀπὸ σένα ὁ μακάριος δρόμος τῆς.

153. Ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς προσευχῆς σου ξεπεράσεις κάθε ἄλλη χαρά, τότε πράγματι βρήκες τὴν ἀληθινὴ προσευχή.

39. Ματθ. 5, 23-24.

40. Ψαλμ. 128, 3.

41. Λουκ. 18, 10.

42. Ματθ. 6, 7.

Λόγος ἀσκητικὸς

Ἐπιχείρησαν πολλοί, καὶ Ἑθνικοὶ καὶ Ἰουδαῖοι, νὰ φιλοσοφήσουν. Μόνο ὅμως οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ προσπάθησαν νὰ μάθουν τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία, γιατί μόνο αὐτοὶ εἶχαν δάσκαλο τῇ Σοφίᾳ (τὸ Χριστό), ποὺ ἔδειξε μὲ ἔργα τὴν ἐπιμέλεια καὶ τὴν ἐργασία τῆς ἀληθινῆς φιλοσοφίας. Οἱ πρῶτοι, δηλ. οἱ Ἕλληνες, σὰν νὰ ἔπαιζαν δράμα πάνω στὴ σκηνὴ φόρεσαν ξένο προσωπεῖο, ἔχοντας ἄδειο ὄνομα φιλοσοφίας, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιδεικνύοντας τὴ φιλοσοφικότητά τους μὲ τὸ νὰ φοροῦν τρίβωνα (τριμμένο πανωφόρι) καὶ νὰ ἔχουν γενειάδα καὶ ραβδί. Στὴν οὐσία περιποιούνταν τὸ σῶμα καὶ ὑπηρετοῦσαν τὶς ἐπιθυμίες τους σὰν κυρίες τους· ἦταν δούλοι τῆς κοιλιᾶς τους καὶ θεωροῦσαν τὶς σαρκικὲς ἡδονὲς ὡς ἔργο τῆς φύσεως. Ὑπήκοοι τῆς ὀργῆς καὶ ξιπασμένοι γιὰ δόξα, ἐφορμοῦσαν στὰ λαμπρὰ συμπόσια μὲ λαιμαργία σὰν σκυλάκια, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι προπάντων ὁ φιλόσοφος πρέπει νὰ συμπεριφέρεται σὰν ἄνθρωπος ἐλεύθερος καὶ περισσότερο νὰ ἀποφεύγει νὰ εἶναι δούλος τῶν παθῶν, παρὰ δούλος ἀγορασμένος μὲ χρήματα ἢ δούλος οἰκογενειακός. Γιατί τὸ νὰ εἶναι κανεὶς δούλος ἀνθρώπου ἴσως δὲν βλάπτει ἐκεῖνον ποὺ ζεῖ ὀρθά· ἐνῶ τὸ νὰ κυριεύεται κανεὶς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὶς ἡδονὲς, προξενεῖ ντροπὴ καὶ μεγάλη γελοιοποίηση. Ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἀμελοῦν τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ ἐντελῶς, νομίζουν ὅτι ἔχουν διαλέξει τὴ λογικὴ φιλοσοφία, φλυαροῦν γιὰ ἀφηρημένα πράγματα καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ ἀνεξήγητα· δηλώνουν ὅτι γνωρίζουν τὸ μέγεθος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὶς διαστάσεις τοῦ ἡλίου καὶ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀστέρων· ἐνίοτε ἐπιχειροῦν καὶ νὰ θεολογήσουν, ὅπου καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἀκατόρθωτη καὶ ὁ στοχασμὸς μὲ εἰκασίες εἶναι ἐπικίνδυνος. Καὶ αὐτὰ ἐνῶ ζοῦν ἀτιμότερα καὶ ἀπὸ τοὺς χοίρους ποὺ κυλιοῦνται στὸ βόρβορο. Εἶναι καὶ μερικοὶ ποὺ ἔγιναν πρακτικοί· αὐτοὶ ἔγιναν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς προηγουμένους μὲ τὸ νὰ πουλήσουν τοὺς κόπους γιὰ τὶς δόξες καὶ τοὺς ἐπαίνους. Ἐπειδὴ γιὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ γιὰ ἐπίδειξη καὶ φιλοδοξία ἔκαναν τὰ περισσότερα οἱ ταλαίπωροι καὶ ἀντάλλαξαν τὴν τόση ταλαιπωρία μὲ τὸν τιποτένιο καὶ φτηνὸ ἔπαινο. Γιατί τὸ νὰ κρατοῦν παντοτινὴ σιωπὴ καὶ νὰ τρέφονται μὲ χόρτα καὶ νὰ φοροῦν τρίχινα ράκη καὶ νὰ ζοῦν μέσα στὸ πιθάρι, χωρὶς νὰ περιμένουν καμιά ἀμοιβὴ μετὰ τὸ θάνατο, εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ἀνοησία, ἀφοῦ μὲ τὸ τέλος τῆς ζωῆς συγκαταργοῦνται τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς· ἔθεσαν στὸν ἑαυτό τους ἀγῶνα χωρὶς στεφάνι καὶ παντοτινὴ πάλη χωρὶς βραβεῖο καὶ παλαίστρα ποὺ μόνον ἰδρώτες ἔχει καὶ τίποτε περισσότερο.

Ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πάλι ὅσοι τίμησαν αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ βίου, κι αὐτοὶ

εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰωναδὰβ⁴³, ὅλους ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν νά ζοῦν παρόμοια, τοὺς καθοδηγοῦν σ' αὐτὸ τὸν τρόπο ζωῆς. Κατοικοῦν πάντοτε σὲ σκηνές· ἀπέχουν ἀπὸ κρασί καὶ ἀπὸ κάθε τι πού συντελεῖ σὲ μαλθακότερη ζωή· ζοῦν μὲ εὐτελῆ δίαιτα καὶ ἔχουν μετρημένα τὰ ἀναγκαῖα τοῦ σώματος. Φροντίζουν πολὺ γιὰ τὴν ἠθικὴ κατάστασι τῆς ψυχῆς καὶ ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴ μελέτη καὶ τὴ θεωρία. Ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὀνομάζονται Ἑσσαῖοι, ὄνομα πού σημαίνει θεωρία. Καὶ γενικὰ κατορθώνουν τὸν σκοπὸ τῆς φιλοσοφίας, καὶ δὲν ἀντιβαίνει πούθενά ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τους στὴ φιλοσοφία. Ἀλλὰ τί ὠφέλεια ἔχουν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες καὶ τὴν κοπιαστικὴ ἀσκησι, ἀφοῦ θανάτωσαν τὸν ἀγωνοθέτη Χριστό; Καὶ σ' αὐτοὺς λοιπὸν χάνεται ὁ μισθὸς τῶν κόπων, γιὰτὶ ἀρνήθηκαν αὐτὸν πού ἀπονέμει τὰ βραβεῖα καὶ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ ἀπέτυχαν στὴν φιλοσοφία.

Γιὰτὶ, φιλοσοφία εἶναι ὁρθὴ τοποθέτησι τοῦ χαρακτήρα, ἐνωμένη μὲ ἀληθινὴ γνώσι περὶ τοῦ ὄντος, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ. Ἀπ' αὐτὴ πλανήθηκαν καὶ οἱ δύο, Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες, γιὰτὶ ἀποποιήθηκαν τὴν Σοφία πού ἦρθε ἀπὸ τὸν Οὐρανὸ καὶ προσπάθησαν νά φιλοσοφήσουν χωρὶς Χριστό, πού εἶναι ὁ μόνος πού μᾶς ἔδειξε μὲ ἔργο καὶ μὲ λόγῳ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία. Πρῶτος Αὐτὸς χάραξε τὸ δρόμῳ τῆς μὲ τὴν καθαρὴ καὶ ἀναμάρτητη ζωὴ Του καὶ κράτησε τὴν ψυχὴ Του πάντοτε ἀνώτερη ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ σώματος. Τέλος τὴν καταφρόνησε καὶ αὐτὴ ὅταν ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, πού ὁ Ἰδιὸς οἰκονομοῦσε, ἀπαιτοῦσε τὸν θάνατό Του. Καὶ μὲ αὐτὰ δίδαξε ὅτι ἐκεῖνος πού θέλει νά ἐξασκεῖ τὴν ἀληθινὴ φιλοσοφία πρέπει νά ἀπαρνηθεῖ τίς ἀπολαύσεις τοῦ βίου καὶ νά νικᾷ τοὺς πόνους καὶ τὰ πάθη, καταφρονώντας τὸ σῶμα· καὶ οὔτε τὴ ζωὴ νά τὴ θεωρεῖ σὰν κάτι πού ἔχει ἀξία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ νά τὴν παραδίδει μὲ προθυμία, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νά τὴν ἀποβάλλει γιὰ χάρι τῆς ἀρετῆς.

Αὐτὴ τὴν φιλοσοφία τὴν πῆραν καὶ τὴν ἐφάρμοσαν οἱ ἅγιοι Ἀποστόλοι. Μόλις τοὺς κάλεσε ὁ Χριστὸς ἀπαρνήθηκαν τὸ βίον καὶ ἀφοῦ περιφρόνησαν πατρίδα, συγγένεια καὶ ὅλα τοὺς τὰ ὑπάρχοντα, μπῆκαν στὸν σκληρὸ καὶ κοπιαστικὸ βίον καὶ πέρασαν ἀπὸ ὅλες τίς δυσκολίες· στενοχωρούμενοι, κακοπαθοῦντες, διωγμένοι, στερούμενοι ἀπὸ ὅλα, ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἐνδύματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πιὸ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς· τέλος θανατώθηκαν. Μιμήθηκαν τέλεια σὲ ὅλα τὸν Διδάσκαλον καὶ ἄφησαν πρότυπον ἀριστερῆς ζωῆς καὶ πολιτείας.

Οἱ Χριστιανοί, ἐνῶ εἶχαν χρέος ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτῆ τῶν Ἀποστόλων νά ἀντιγράψουν τὸ βίον τους, δὲ θέλησαν, ἢ δὲν μπόρεσαν νά τοὺς μιμηθοῦν. Λίγοι μόνον μπόρεσαν νά ὑπερπηδῇσιν τίς ταραχές καὶ νά φύγουν τὴν ζάλη τῶν πόλεων· καὶ ἀφοῦ βρέθηκαν ἔξω ἀπὸ τοὺς θορύβους, προτίμησαν τὸν μοναχικὸ βίον καὶ ἔκαναν ἓνα ἀποτύπωμα τῆς ἀποστολικῆς ἀρετῆς. Προτίμη-

43. Ἱερ. 42, 6-7.

σαν δηλαδὴ τὴν ἀκτημοσύνη, παρὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν γηίνων, γιὰ νά εἶναι ἀπερίσπαστοι· καὶ τὴν πρόχειρη τροφὴ ἀπὸ τὴν τροφὴ μὲ καρυκεύματα, γιὰ νά μὴ ἐπαναστατοῦν τὰ πάθη ἐναντίον τους, ἐκπληρώνοντας τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος μὲ ὅ,τι τροφὴ πρόχειρα τύχαινε. Ἀδιαφόρησαν γιὰ ἐνδύματα μαλακὰ καὶ ὄχι ἀπαραίτητα, σὰν ἐπιπόνησι ἀνθρώπινης πολυτέλειας, καὶ φόρεσαν ἀκαλλώπιστη καὶ ἀπλὴ στολὴ γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος· σκέφτηκαν ὅτι εἶναι ἄσχετο μὲ τὴ φιλοσοφία, ἢ φροντίδα γιὰ τὰ οὐράνια νά στρέφεται σ' ἐκεῖνα πού βρίσκονται χαμηλὰ καὶ πού τὰ βρίσκουν καὶ τὰ θηρία πρόχειρα. Δὲν γνώρισαν τὸν κόσμον, ἐπειδὴ εἶχαν βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Δὲν ὑπῆρχε μετὰ τὸν πλεονέκτης ἢ ἀδικούμενος ἀπὸ πλεονεξία τῶν ἄλλων. Δὲν ὑπῆρχε μετὰ τὸν κανεὶς νά σέρνει στὰ δικαστήρια, οὔτε κανεὶς νά τὸν πηγαίνουν στὰ δικαστήρια, γιὰτὶ ὁ καθένας εἶχε ἀδέκαστο δικαστὴ τὴ συνείδησή του. Δὲν ἦταν ὁ ἓνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος φτωχός, οὔτε ὁ ἓνας νά λιώνει ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τοῦ ἄλλου νά σπάει ἡ κοιλιὰ ἀπὸ τὴν πολυφαγία· γιὰτὶ ἀναπλήρωνε τὴ φτώχεια ἐκείνων πού εἶχαν ἀνάγκη, ἢ μεγαλοδωρία ἐκείνων πού εἶχαν περισσεύματα. Καὶ ὑπῆρχε μετὰ τὸν ἰσότητα καὶ ἰσονομία, γιὰτὶ οἱ ἀνώτεροι ἐξισώνονταν θεληματικὰ μὲ τοὺς κατώτερους καὶ εἶχε ἐξοριστεῖ ἡ ἀνισότης ἀπὸ ἀνάμεσά τους. Ἡ μᾶλλον οὔτε τότε ὑπῆρχε ἰσότης, γιὰτὶ ἔφερε ἀνισότης ἢ προθυμία ἐκείνων πού φρόντιζαν νά ταπεινῶνται περισσότερο, ὅπως κάνει τώρα ἡ μανία ἐκείνων πού φιλονεικοῦν γιὰ μεγαλύτερη δόξα. Εἶχε πεταχτεῖ ἔξω ὁ φθόνος· εἶχε ἐξοριστεῖ ἡ συκοφαντία· εἶχε φυγαδευτεῖ ἡ κενοδοξία· εἶχε ἐξοντωθεῖ ἡ ὑπερηφάνεια· εἶχαν καταργηθεῖ ὅλες οἱ ἀφορμὲς τῆς διχόνοιας καὶ τῆς διαφωνίας. Ἀπέναντι στὰ ἰσχυρότερα πάθη ἦσαν σὰν νεκροὶ καὶ ἀναίσθητοι. Οὔτε ὄνειρο φαντασίας αὐτῶν τῶν παθῶν δὲν εἶχαν, γιὰτὶ ἐξαρχῆς εἶχαν ἀποστραφεῖ καὶ αὐτὴ τὴν ἐνθύμησίν τους, καὶ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀσκησι καὶ ἐπιμονὴ εἶχαν φτάσει σ' αὐτὴ τὴν καλὴ συνήθειαν. Καὶ γενικὰ ἦσαν λύχνοι πού φώτιζαν μέσα στὸ σκοτάδι καὶ ἀστέρια ἀκίνητα πού φώτιζαν τὴ σκοτεινὴ νύχτα τοῦ βίου καὶ προβλήτες λιμένων, ἀπρόσβλητοι αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τρικυμία, ἀποδεικνύοντας σὲ ὅλους ὅτι εἶναι εὐκολὸ νά διαφεύγουν χωρὶς βλάβη τίς προσβολὰς τῶν παθῶν.

Ἀλλὰ ἡ ἀκριβὴς ἐκείνη ζωὴ καὶ οὐράνια διαγωγή, σὰν εἰκόνα πού ἀλλοιώνεται σιγὰ-σιγὰ ὅταν ἀντιγράφεται, ἀπὸ ἀμέλεια τῶν ἀντιγραφῶν ἐφτασε στὴν τέλεια ἀνομοιότητα καὶ κατάντησε τελειῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὸ πρωτότυπον. Ἐπειδὴ ἐμεῖς πού σταυρωθήκαμε γιὰ τὸν κόσμον⁴⁴ καὶ χωρίστηκαμε ἀπὸ τὸ βίον καὶ ἀρνήθηκαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι καὶ ἀγωνιζόμεστε μὲ τὴν ἀπάθεια νά γίνουμε ὅμοιοι μὲ τοὺς Ἀγγέλους, γυρίσαμε πίσω καὶ μὲ βιοτικὰ ἔργα καὶ ἀξιοκατηγόρητες ἀποκτήσεις συσκοτιζομε τὴν ἀκρίβεια ἐκείνων πού ἀποκτήσαμε μὲ τὴν ἐνάρετη ζωὴ μας· καὶ κείνους πού πρέπει

44. Γαλ. 6, 14.

νά τιμῶνται γιὰ τὴν ἀρετὴ τους, κάνομε νὰ δυσφημοῦνται καὶ νὰ κακολογοῦνται μὲ τὴν ἀπροσεξία μας. Τὴν λαβὴ τοῦ ἀλετριοῦ τὴν κρατᾶμε, μὲ τὸ νὰ φοροῦμε τὸ σεμνὸ σχῆμα, δὲν εἴμαστε ὅμως κατάλληλοι γιὰ τὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, γιατί στραφήκαμε πίσω⁴⁵ καὶ εἴμαστε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια προσηλωμένοι σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔχομε χρέος νὰ λησμονήσουμε. Δὲν φροντίζομε γιὰ τὴν ἀνέξοδη καὶ πρόχειρη ζωὴ, οὔτε θεωροῦμε τὴν ἡσυχία χρήσιμη γιὰ νὰ ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τοὺς παλιούς μολυσμούς μας τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ προτιμοῦμε ἓνα πλῆθος πραγμάτων ποὺ εἶναι ἀνώφελο στὸν πραγματικὸ σκοπὸ μας· καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς ὕλης νίκησε τὶς σωτήριες συμβουλές. Ὁ Κύριος διατάζει νὰ ἀπομακρυνόμαστε τελείως ἀπὸ τὴν φροντίδα τῶν ἐπιγείων καὶ νὰ ζητοῦμε μονάχα τὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν⁴⁶. Ἐμεῖς, φροντίζοντας νὰ βαδίζομε τὸν ἀντίθετο δρόμο, δὲν λογαριάσαμε τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθήκαμε ἀπὸ ἐκείνη τὴν φροντίδα, βάλαμε τὶς ἐλπίδες μας στὰ δικὰ μας χέρια. Ἐκεῖνος λέει: «Παρατηρήστε τὰ πουλιὰ στὸν οὐρανό· οὔτε σπεύρουν, οὔτε θερρίζουν, οὔτε μαζεύουν τροφίμα σὲ ἀποθήκες καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας τὰ τρέφει. Καὶ πάλι παρατηρήστε τὰ ἄνθη πῶς φυτρώνουν μόνον τοὺς στὸ χωράφι· δὲν κοπιᾶζουν, οὔτε γνέθουν»⁴⁷. Ἐπίσης ἐμπόδισε τοὺς Ἀποστόλους νὰ φέρουν σακκούλι καὶ πορτοφόλι καὶ ραβδί, ὅταν τοὺς ἔστειλε γιὰ εὐεργεσία τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων, ὥστε νὰ ἀκολουθοῦν μόνον τὴν ἀληθέστατη ὑπόσχεση ποὺ τοὺς ἔδωσε λέγοντας: «Ὁ ἐργάτης ἔχει δικαίωμα νὰ παίρνει τὴν τροφὴ του»⁴⁸. Γιατὶ γινώριζε ὁ Κύριος ὅτι ἡ ὑπόσχεσή Του εἶναι βεβαιότερη ἀπὸ τὴν δική μας φροντίδα.

Ἐμεῖς ὅμως, ὅση γῆ μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε, δὲν τὴν ἀφήνομε· καὶ ἀγοράζομε κοπάδια προβάτων καὶ βόδια νὰ ὀργώνουν τὴ γῆ, ζηλευτὰ γιὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθός τους, καὶ ὄνους καλοθρεμμένους· τὰ πρόβατα γιὰ νὰ μᾶς προμηθεύουν ἄφθονο μαλλὶ γιὰ τὶς ἀνάγκες μας, ἐνῶ τὰ βόδια νὰ μᾶς ὑπηρετοῦν στὴν καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ νὰ δίνουν τροφὴ σ' ἐμᾶς καὶ χόρτο στὸν ἑαυτὸ τους καὶ στὰ ἄλλα ζῶα, καὶ τὰ ὑποζύγια νὰ μεταφέρουν ἀπὸ ἄλλες χώρες ἐκεῖνα ποὺ λείπουν ἀπὸ τὴ δική μας, γιὰ νὰ ἔχομε καρυκεύματα γιὰ τὴν τροφὴ μας καὶ νὰ αὐξάνουν γιὰ μᾶς τὸν ἀπολαυστικὸ βίον. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἀπὸ τὶς τέχνες προτιμοῦμε τὶς πλουσιότερες ποὺ δὲ δίνουν διόλου καιρὸ νὰ θυμόμαστε τὸ Θεό, ἀλλὰ τραβοῦν σ' αὐτὲς ὅλη τὴν ἐπιμέλεια καὶ ἔτσι —ὅπως φαίνεται— κατηγοροῦμε τὸν κηδεμόνα (Θεὸ) ὡς ἀσθενῆ, ἢ τὸν ἑαυτὸ μας γιὰ τὴν πρωτοτερινὴ μας ὁμολογία. Γιατὶ καὶ ἂν δὲν τὸ ὁμολογοῦμε αὐτὸ μὲ τὰ λόγια, μᾶς ἐλέγχουν τὰ πράγματα, μὲ τὸ νὰ χαιρόμαστε μὲ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν κοσμικῶν, ὅταν κάνομε τὰ ἴδια μ' ἐκεῖνους καὶ κατατριβόμαστε περισσότερο μὲ τὶς σωματικὲς δραστηριότητες.

Ἔτσι οἱ πολλοὶ νομίζουν ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶναι πηγὴ ὑλικοῦ πλουτι-

45. Λουκ. 9, 62.

46. Ματθ. 6, 33.

47. Ματθ. 6, 26-28.

48. Ματθ. 10, 10.

σμοῦ⁴⁹, καὶ ὅτι γιὰ τίποτε ἄλλο δὲ διάγομε τὸν ἄλλοτε ἀμέριμνο καὶ ἡσυχό βίον, παρὰ γιὰ νὰ ἀποφύγομε μὲ τὴν πλαστὴ θεοσέβεια τὶς κοπιαστικὲς ἐργασίες καὶ νὰ ἔχομε εὐκαιρία νὰ ἀπολαμβάνομε ἀνεμπόδιστα ἐκεῖνα ποὺ μᾶς φαίνονται καλὰ. Καυχιόμαστε μὲ πολλὴ ἀλαζονεία καὶ ἀδιαντροπιὰ κατὰ τῶν ἀφελεστέρων, καὶ κάποτε καὶ κατὰ τῶν ἀνωτέρων, νομίζοντας ὅτι ὁ ἐνάρετος βίος εἶναι ὑπόθεση τυραννίας καὶ ὄχι ταπεινώσεως καὶ ἐπιείκειας. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ μᾶς σέβονται, μᾶς βλέπουν σὰν τυχαῖο ὄχλο. Ἀνακατωνόμαστε μάλιστα στὶς ἀγορὲς μὲ κάθε εἶδους ἀνθρώπους, μὴ ἔχοντας τίποτε τὸ ἐξαιρετικὸ —ὅπως ἔπρεπε— ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὸ σχῆμα καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ ζωὴ θέλομε νὰ γνωρίζομαστε. Καὶ ἐνῶ ἀποφεύγομε τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς, ἐπιθυμοῦμε μὲ μανία τὴ δόξα γιὰ τοὺς ἀσκητικὸς κόπους καὶ παρουσιάζομε τὸ ψεῦδος σὰν ἀλήθεια.

Ντύνεται κάποιος σήμερα τὸ σεμνὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ ξεπλύνει τοὺς μολυσμούς τῆς ψυχῆς ἢ νὰ σβῆσει ἀπὸ τὸν νοῦ του τὰ χαραγμένα σημάδια τῶν παλιῶν ἀμαρτημάτων του, ἐνῶ ἀσελγαίνει ἀκόμη μὲ τὶς φανταστικὲς εἰκόνες τῶν ἀνομιμάτων, χωρὶς ἀκόμη νὰ καταρτίσει τὸ χαρακτήρα του σύμφωνα μὲ τὴ μοναχικὴ ὑπόσχεση, οὔτε νὰ γνωρίσει ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας, παίρνει ἀμέσως ὑψηλὸ φαρισαϊκὸ φρόνημα καὶ ἔχει μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἐπειδὴ ἔγινε μοναχός. Καὶ περιφέρεται δείχνοντας ἐργαλεία, τῶν ὁποίων τὴν τέχνη δὲν ἔχει μάθει. Καὶ ὑπόσχεται μὲ τὸ φαινόμενο σχῆμα τοῦ ὅτι κατέχει ἐπιστήμη, τὴν ὁποία οὔτε μὲ τὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν του δὲν γεύθηκε. Καὶ εἶναι σκόπελος ἀντὶ λιμάνι, καὶ ἀντὶ ναός, εἶναι τάφος ἀσβεστωμένος, καὶ ἀντὶ πρόβατο, λύκος καταστρεπτικὸς γιὰ ἐκεῖνους ποὺ δελεάζονται ἀπ' αὐτόν.

Ὅταν οἱ τέτοιοι δραπετεύσουν ἀπὸ τὰ μοναστήρια, ἐπειδὴ δὲν ὑποφέρουν τὴν αὐστηρότητα τῆς μοναχικῆς ζωῆς, γλεντοκοπᾶνε στὶς πόλεις· τότε λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς πείνας, περιφέρουν τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τῆς εὐσέβειας σὰν δόλωμα καὶ ὅλα τὰ ὑπομένουν γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ φᾶνε, γιατί τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι πιὸ βιαστικὸ καὶ πιεστικὸ ἀπὸ τὴν πείνα, ἡ ὁποία ἐφεύρισκε διάφορα τεχνάσματα γιὰ ἐκεῖνους ποὺ πιέζονται ἀπ' αὐτὴ καὶ μάλιστα ὅταν συνυπάρχει ἡ ἀργία. Τότε ἡ σκέψη προχωρεῖ μελετημένα καὶ μὲ περισσότερη πανουργία. Προσφέρουν λοιπόν τὸ σεβασμὸ τους στὶς πόρτες τῶν πλουσιῶν, ὄχι λιγότερο ἀπὸ τοὺς παράσιτους κόλακες. Στὶς ἀγορὲς τρέχουν δουρικὰ μπροστὰ τους καὶ παραμερίζουν ὅσους τοὺς πλησιάζουν. Σπρώχνουν ὅλους, γιὰ νὰ περάσουν εὐκόλα οἱ πλούσιοι· καὶ αὐτὰ ὅλα γιὰ νὰ τοὺς κάνουν τραπέζι, γιατί δὲν ἔχουν μάθει νὰ τιμωροῦν τὴν ἡδονὴ ἀπὸ τὰ νόστιμα φαγητά, οὔτε θέλησαν σὰν τὸν Μωυσῆ νὰ φέρουν πᾶσσαλο στὴ ζώνη τους γιὰ νὰ σκάβουν καὶ νὰ σκεπάζουν τὴν ἀκαθαρσία τους⁵⁰. Γιατὶ ἂν εἶχαν αὐτὸ τὸν πᾶσσαλο, θὰ γινώριζαν ὅτι κανόνας κάθε ἡδονῆς φαγητῶν

49. Α' Τιμ. 6, 5.

50. Δευτ. 23, 14.

είναι ή πείνα και ότι ή πρόχειρη τροφή που ίκανοποιεί την ανάγκη του σώματος σκεπάσει τις ασχήμιες της άκαιρης επιθυμίας.

Γι' αυτό, το όνομα του Θεού βλασφημείται κι ό περιπόθητος μοναχικός βίος έγινε σιχαμερός και ή άρετή εκείνων που πράγματι ζουν ένάρετα θεωρείται άπάτη. Και επιβαρύνονται οι πόλεις από τέτοιους μοναχούς, που περιέρχονται σ' αυτές μάταια, κι ένοχλούνται εκείνοι που μένουν στα σπίτια τους, και αηδιάζουν και να τους βλέπουν ακόμα να παραμένουν μπροστά στις πόρτες πιό άδιάντροπα και από τους ζητιάνους. Πολλοί που έγιναν δεκτοί σε σπίτια, αφού υποκρίθηκαν εύλάβεια και έκρυψαν κάτω από το ψεύτικο πρόσωπο της υποκρίσεως τον κακούργο σκοπό τους, ύστερα έκλεψαν εκείνους που τους φιλοξένησαν, ώστε να διασπείρουν παντού την κατηγορία κατά του μοναχικού βίου. Αυτοί λοιπόν που κάποτε δίδασκαν τη σωφροσύνη, διώχνονται από τις πόλεις σαν επικίνδυνοι και σαν μολυσμένοι, όχι λιγότερο παρά αν ήταν λεπροί. Και θα προτιμούσε κανείς να έμπιστευτεί ληστές και κλέφτες παρά μοναχούς, σκεπτόμενος ότι εύκολότερα μπορεί να προφυλαχτεί από την φανερή κακουργία παρά από την ένέδρα της υποκριτικής αξιοπιστίας.

Οί τέτοιοι μοναχοί ούτε καν άρχισαν να σέβονται το Θεό, ούτε γνωρίζουν το κέρδος της ήσυχίας, αλλά από κάποια ανάγκη ίσως έγιναν μοναχοί χωρίς να το σκεφτούν, θεωρώντας βιοποριστικό επάγγελμα τον μοναχισμό. Και νομίζω θα ήταν πιό αξιοσέβαστη ή επιχείρησή τους, αν δεν γύριζαν σε όλες τις πόρτες, αλλά να πρόβαλαν το σχήμα τους κίνητρο εύσπλαχνίας για μεγαλύτερο κέρδος και για καταβολή της αναγκαίας για τις σωματικές ανάγκες φορολογίας. Είναι άδηλο αν ή χαύνωση όσων ζούνε με τρυφή δημιούργησε τις άμετρες επιθυμίες και είναι δύσκολο να θεραπεύσει κανείς όσους έχουν ανίατη ασθένεια. Πώς να εξηγήσει κανείς τη χρησιμότητα της ύγείας σε κείνους που δεν ήταν ποτέ υγιείς, αλλά από τα σπάργανα ακόμη ανατράφηκαν με τη φθίση; Και το νομίζουν αυτό άτύχημα της φύσεως, γιατί το έχουν συνηθίσει και σκέφτονται ότι δεν είναι καθόλου άφύσικο αυτό. Έτσι είναι περιττός κάθε λόγος για διόρθωση, όταν ή επιμέλεια αυτών που θα τον ακούσουν έκλινε προς το χειρότερο και είναι αντίθετη στη συμβουλή. Και μάλιστα όταν ή έλπιδα του κέρδους τρέφει την επιθυμία, το πάθος φράζει τελείως την άκοη προς τις συμβουλές για σωφρονισμό, ώστε αυτές να μη βρίσκουν είσοδο, αφού ή διάνοια έχει στραφεί προς την επιθυμία του κέρδους, ακόμη και αν αυτό προξενεί ντροπή.

Εμείς όμως αγαπητοί, οι όποιοι για τον πόθο της άρετής νομίζουμε ότι άρνηθήκαμε το βίο και τις κοσμικές επιθυμίες και υποσχεθήκαμε να ακολουθούμε το Χριστό, γιατί πάλι ανακατευόμαστε με τις άπασχολήσεις του βίου και κτιζόμε κακώς εκείνα τα όποια καλώς κατεδαφίσαμε πρωτύτερα; Γιατί συμμετέχουμε στην κακή γνώμη εκείνων που δεν ζούν όπως πρέπει το

μοναχισμό και ανάβομε τις όρέξεις των ασθενεστέρων με την φροντίδα μας για τα μάταια; Γίναμε για τους απλούστερους υπόδειγμα πλεονεξίας· από τον Κύριο έχομε έντολή να φροντίζομε για κείνους που μπορούν να γλυτρήσουν εύκολα και όχι να τους έρεθίζομε, και να βάζομε πρώτο όχι εκείνο που μάς άρέσει, αλλά εκείνο που είναι ωφέλιμο σ' αυτούς^{50α}· μήπως αλλιώς, ακολουθώντας τις αδιάκριτες όρμές μας, κάνομε τους απλούστερους να σκοντάψουν και γίνομε γι' αυτούς υπόδειγμα αγάπης για τα γήινα. Γιατί έχομε για μεγάλο πράγμα την ύλη, την όποια έχομε διδαχτεί να καταφρονούμε, και είμαστε προσηλωμένοι στα χρήματα και στα κτήματα, και διαμοιράζομε τον νοϋ μας σε πολλές και άνώφελες φροντίδες; Η άπασχόλησή μας μ' αυτές μάς απομακρύνει από την επιμέλεια των θείων και μάς κάνει να παραμελούμε την ψυχή μας· επίσης οδηγεί σε μεγάλο βάραθρο εκείνους που είναι προσκολλημένοι στα βιοτικά πράγματα και νομίζουν ότι είναι λαμπρή και άνώτατη εύτυχία ή απόλαυση του πλούτου, όταν βλέπουν αυτούς που υπόσχονται να φιλοσοφούν και που καυχιούνται ότι είναι άνώτεροι των ήδονών, να φροντίζουν για τα κοσμικά περισσότερο από ό,τι εκείνοι. Κανένα άλλο πράγμα δεν οδηγεί αναπόφευκτα στην κόλαση, όσο το να κάνει κανείς και άλλους μιμητές των άμαρτιών του· γιατί ή άπώλεια εκείνων που μιμήθηκαν γίνεται προσθήκη τιμωρίας σ' εκείνον που δίδαξε το κακό. Και σ' εκείνους που δεν απέφυγαν τη μίμηση των αίσχρων, δεν θα είναι μικρή ή καταδίκη, γιατί έγιναν και αυτοί δάσκαλοι κακών. Έκείνοι όμως που σκέφτηκαν όρθά, απέφυγαν με σωφροσύνη τη μίμηση του κακού κρίνοντας ότι αυτή είναι επονειδιστή.

Γι' αυτό κανείς να μην αποστρέφεται τα λεγόμενα. Η διορθώστε όσα γίνονται κακώς εξαιτίας της άδιαφορίας των πολλών και ντροπιάζουν το μοναχικό όνομα, ή παρατήστε και το όνομα. Αν πρόκειται να φιλοσοφήσετε κατά Θεόν, είναι περιττά τα κτήματα· γιατί ή κατά Θεόν φιλοσοφία απαιτεί αποξένωση και απ' αυτό το σώμα για χάρη της καθαρότητας της ψυχής. Αν μερικοί φροντίζουν πολϋ να αποκτήσουν υλικά αγαθά και να απολαμβάνουν τις απολαύσεις του βίου, γιατί ύπερηφανεύονται για φιλοσοφία με τα λόγια, αφού με τα έργα την άρνούνται και διαπράττουν πράξεις ξένες στο μοναχικό σχήμα, καλυμμένοι με σεμνές όνομασίες;

Έπειτα, δεν είναι ντροπή να κατηγορούμαστε από τους ύποδεεστέρους, τους όποιους όνομάζομε κοσμικούς, για παράβαση των έντολών του Σωτήρα μας και να διδασκόμαστε τις έντολές που παραβαίνομε από εκείνους που έπρεπε να μαθαίνουν από έμάς; Όταν φιλονεικούμε και μάς λένε οι κοσμικοί: «Ο δούλος του Κυρίου δεν πρέπει να φιλονεικεί, αλλά να είναι ήπιος σε όλους»⁵¹, και όταν φιλονεικούμε για χρήματα ή κτήματα και μάς λένε: «Όποιος θέλει να πάρει το πουκάμισό σου, άφησέ τον να σου πάρει και το

50α. Α' Κορ. 10,24· Α' Θεσ. 5,14.

51. Β' Τιμ. 2, 24.

ἐπανωφόρι»⁵², τί ἄλλο κάνουν, παρὰ μᾶς περιπαίζουν, μᾶς διακωμωδοῦν καὶ μᾶς χλευάζουν γιὰ τὴν ἀντίθεση τῆς διαγωγῆς μας πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ; Γιατί κατ' ἀνάγκη, θὰ ἀγωνιζόμαστε ὅταν διεκδικοῦμε κτήματα καὶ θὰ κάνουμε ὅσα χρειάζεται ἡ ἐπίβλεψή τους: ἔβγαλε κάποιος τὸ σύνορο τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τὸ τοποθέτησε στὸ δικό του· ἄλλος ἄφησε ἐλεύθερο τὸ ζῶο του καὶ μᾶς ἔκανε ζημιὰ· ἄλλος ἀποτράβηξε τὸ νερὸ ποὺ πότιζε τὸν κῆπο μας. Πρέπει λοιπὸν νὰ λυσάξουμε καὶ νὰ γίνουμε χειρότεροι ἀπὸ τοὺς τρελοὺς, μαλλώνοντας γιὰ καθένα ἀπὸ αὐτά, καὶ νὰ προσηλώσουμε στὰ δικαστήρια τὸ νοῦ μας, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ θεωρία τῶν ὄντων, καὶ νὰ μεταβάλλουμε τὴ θεωρητικὴ του δύναμη σὲ πραγματικὴ πανουργία ὥστε νὰ ἐπιτύχουμε τὴν ἀφθονία ἐκείνων ποὺ σὲ τίποτε δὲν μᾶς χρησιμεύουν.

Γιατί θέλουμε νὰ οἰκειοποιηθοῦμε τὰ ξένα καὶ κατασκευάζουμε γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας βαριὰ τὰ δεσμὰ τῆς ὕλης καὶ δὲν ἀκούμε ἐκείνον ποὺ ἐλεεινολογεῖ τοὺς τέτοιους ἀνθρώπους; Γιατί λέει ὁ προφήτης: «Ἀλλοίμονο σ' ἐκείνον ποὺ μαζεύει αὐτὰ ποὺ δὲν τοῦ ἀνήκουν καὶ βαραίνει πολὺ κλοιό του»⁵³. Ἄν εἶναι ἐλαφροὶ οἱ διῶκτες μας, ὅπως λέει ὁ προφήτης: «Ἐγὶναν ἐλαφροὶ ἐκείνοι ποὺ σὰς καταδιώκουν πιδὸ πολὺ ἀπὸ τοὺς ἀετοὺς τοῦ οὐρανοῦ»⁵⁴, ἐνῶ ἐμεῖς ἐπιβαρύνουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ κοσμικὰ πράγματα, εἶναι φανερό ὅτι θὰ βαδίζουμε τὸ δρόμο πιδὸ ἀργά, καὶ εὐκολὰ θὰ μᾶς προφτάσουν οἱ ἐχθροί, τοὺς ὁποῖους ὁ Παῦλος μᾶς δίδαξε νὰ ἀποφεύγουμε λέγοντας: «Φεύγετε τὴν πλεονεξία»⁵⁵. Ἀκόμη καὶ οἱ εὐκίνητοι ποὺ τρέχουν γιὰ τὸ βραβεῖο, ἂν δὲν βάλουν τὰ δυνατά τους, δὲν φτάνουν στὸ τέρμα, γιατί οἱ ἐχθροὶ τρέχουν πιδὸ γρήγορα.

Μεγάλο ἐμπόδιο σ' ἐκείνους ποὺ βιάζονται γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐμπαθὴς κλίση πρὸς τὰ κοσμικὰ πράγματα, ἡ ὁποία πολλὰς φορὲς φέρνει καταστροφή καὶ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα. Τί ἦταν αὐτὸ ποὺ ὀδήγησε στὴν καταστροφὴ τὸν Ναβουθὲ τὸν Ἰσραηλίτη; Δὲν καταστράφηκε ἐξαιτίας τοῦ ἀμπελιοῦ τοῦ ἀπὸ φθόνου τοῦ γείτονά του Ἀχαάβ⁵⁶; Τί ἔκανε τὶς δυόμισι φυλὰς νὰ μείνουν ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, παρὰ τὸ πλῆθος τῶν κτηνῶν⁵⁷; Τί χώρισε τὸν Λῶτ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ; Δὲν ἦταν τὸ πλῆθος τῶν κοπαδιῶν, ποὺ κίνησαν τοὺς ποιμένες σὲ συνεχεῖς φιλονεικίες καὶ τοὺς χώρισαν τελείως⁵⁸;

Ἄν λοιπὸν τὰ κτήματα καὶ σὲ φθόνου ἐρεθίζουν, καὶ ἀποκλείουν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν, καὶ τὴ συγγένεια τὴν κόβουν, καὶ τοὺς φίλους τοὺς κάνουν ἐχθροὺς, καὶ πρὸς τὴ μέλλουσα ζωὴ κανένα κοινὸ δὲν ἔχουν, καὶ γιὰ τὴ σωματικὴ ζωὴ σὲ τίποτα τὸ σπουδαῖο δὲν χρησιμεύουν, γιατί ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ κυριευόμαστε ἀπὸ τὴν ματαιότητα; Μήπως ἐμεῖς εἴμαστε ἐκείνοι ποὺ κατορθώνουμε ὅ,τι χρεια-

52. Ματθ. 5, 40.

54. Θρ. Ἱερ. 4, 19.

56. Γ' Βασ. 20, 1-16.

58. Γεν. 13, 5-11.

53. Ἀββ. 2, 6.

55. Κολ. 3, 5.

57. Ἀριθ. 34, 15.

ζόμαστε γιὰ τὴ ζωὴ μας; Ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ τὴν οἰκονομεῖ. Ἡ ἀνθρώπινη ἐπιμέλεια, ἂν δὲν ἔχει καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κατ' ἀνάγκη ἀποτυγχάνει στὸ σκοπὸ τῆς· ἡ οἰκονομία ὁμῶς τοῦ Θεοῦ καὶ χωρὶς τὴ συνεργασία τοῦ ἀνθρώπου τέλεια παρέχει τὰ ἀγαθὰ. Τί ὠφέλησε ἡ ἐπιμέλεια ἐκείνους, στοὺς ὁποῖους ἔλεγε ὁ Θεός: «Σπειράτε πολλὰ καὶ μαζέψατε λίγα, καὶ τὰ φύσηξα καὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὰ χέρια σας»⁵⁹; Ἀλλὰ καὶ τί ἔλειψε ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν ἐνάρετα, χωρὶς νὰ φροντίσουν διόλου γι' αὐτά; Δὲν τρεφόταν οἱ Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο σαράντα χρόνια χωρὶς νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ; Καὶ δὲν ἔλαβαν ἀνάγκη ἀπὸ τροφή, ἀλλὰ ἡ θάλασσα ἔβγαζε παράδοξη τροφή τὰ ὀρτύκια καὶ ὁ οὐρανὸς ἔβρεχε ἀσυνήθιστη καὶ παράξενη τροφή, τὸ μάννα⁶⁰. Ἐπίσης, βράχος ξερὸς καὶ χωρὶς καμιὰ ὑγρασία ράγισε καὶ ἔβγαζε ἄφθονο νερό⁶¹, ἐνῶ τὰ ροῦχα καὶ τὰ παπούτσια τοὺς ὑπηρετοῦσαν ὅλο τὸν καιρὸ χωρὶς νὰ παλιώνουν⁶². Μὲ ποιὰ καλλιέργεια τῆς γῆς τρεφόταν ὁ Ἥλιος στὸ χεῖμαρρο; Δὲν τοῦ ἔφερναν τὰ κοράκια τροφή; Καὶ ὅταν πῆγε στὰ Σάρεφθα, μιὰ φτωχὴ χήρα δὲν τοῦ ἔδωσε ψωμί, ἀφοῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τὸ στόμα τῶν παιδιῶν τῆς⁶³, γιὰ νὰ φανερωθεῖ ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι προτιμότερη καὶ ἀπὸ τὰ μητρικὰ σπλάχνα;

Αὐτὰ εἶναι παράδοξα, ἀλλὰ καὶ εὐλογα καὶ πρέποντα· γιατί εἶναι δυνατὸ καὶ χωρὶς τροφή νὰ ζήσει κανεὶς, ὅταν θέλει ὁ Θεός. Πῶς ὁ Ἥλιος βάδιζε σαράντα ἡμέρες μὲ τὴ δύναμη ἑνὸς φαγητοῦ ποὺ ἔφαγε⁶⁴; Καὶ πῶς ὁ Μωυσῆς πέρασε ὀγδόντα ἡμέρες πάνω στὸ ὄρος ἐπικοινωνώντας μὲ τὸ Θεὸ χωρὶς νὰ φάει ἀνθρώπινη τροφή; Ὑστερα ἀπὸ σαράντα ἡμέρες κατέβηκε ἀπὸ τὸ ὄρος καὶ ἐπειδὴ θύμωσε ποὺ οἱ Ἰσραηλίτες εἶχαν κάνει ἓνα εἰδωλομόσχου, ἔσπασε τὶς πλάκες τοῦ νόμου· ἀνέβηκε κατόπιν στὸ ὄρος ὅπου ἔμεινε ἄλλες σαράντα ἡμέρες καὶ ἀφοῦ πῆρε ἀπὸ τὸ Θεὸ δεύτερες πλάκες, κατέβηκε στὸ λαό⁶⁵. Ποιὰ ἀνθρώπινη σκέψη μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει αὐτὸ τὸ θαῦμα; Πῶς ἡ ρευστὴ ἀνθρώπινη φύση βάσταξε νὰ κινεῖται τόσο καιρὸ, χωρὶς νὰ ἀναπληρώνεται ἡ δύναμη ποὺ ξοδευόταν κάθε μέρα; Λύνει αὐτὴ τὴν ἀπορία ὁ θεῖος λόγος ποὺ λέει: «Ὁ ἄνθρωπος δὲ θὰ ζήσει μόνο μὲ ψωμί, ἀλλὰ μὲ κάθε λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ»⁶⁶.

Γιατί λοιπὸν τὴν οὐράνια ζωὴ τὴν κατεβάζουμε στὴ γῆ καὶ βουλιάζουμε στὶς ὑλικὰ ταλαιπωρίες; Καὶ ντυνόμαστε κόπρο ἐμεῖς ποὺ ἄλλοτε φορούσαμε πορφύρα⁶⁷, ὅπως ἔλεγε θρηνώντας ὁ Ἱερεμίας γιὰ μερικούς. Γιατί ὅταν ἀναπαυόμαστε ἐπάνω σὲ λαμπρὲς καὶ φλογερὲς σκέψεις, ντυνόμαστε μὲ πορφύρα· καὶ ὅταν ἀφήσουμε τὴν κατάστασι αὐτὴ καὶ ἀσχολοῦμαστε μὲ τὰ γήινα, τότε ντυνόμαστε μὲ κόπρο. Γιατί ἀφήσαμε τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸ Θεὸ καὶ στηριζόμαστε στὴ δύναμή μας, καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Κυρίου τὴν ἀποδίδουμε στὰ δικὰ μας χέρια; Αὐτό, δηλ. τὸ νὰ βάλει τὸ χέρι του στὸ στόμα καὶ

59. Ἀγγ. 1, 9.

62. Δευτ. 8, 4.

65. Ἐξ. 24, 12-18· 32, 15-19· 34.

60. Ἐξ. 16.

63. Γ' Βασ. 17, 6-15.

66. Ματθ. 4, 4.

61. Ἐξ. 17, 6.

64. Γ' Βασ. 19, 8.

67. Θρ. Ἱερ. 4, 5.

νὰ τὸ φιλήσει, ὁ Ἰώβ καταράστηκε νὰ τοῦ καταλογισθεῖ ὡς μεγάλη ἀμαρτία⁶⁸. Ἐμεῖς ὅμως δὲ φοβόμαστε νὰ τὸ κάνομε. Γιατὶ συνηθίζουν πολλοὶ νὰ φιλοῦν τὰ χέρια τους λέγοντας ὅτι ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν τὴν εὐπορία τους. Γι' αὐτοὺς κάνει ὑπαινιγμὸς ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος καὶ λέει: «Ὅποιος βαδίζει μὲ τὰ χέρια, εἶναι ἀκάθαρτος· καὶ ὅποιος βαδίζει διαπαντὸς μὲ τὰ τέσσερα, εἶναι ἀκάθαρτος»⁶⁹. Βαδίζει μὲ τὰ χέρια ἐκεῖνος ποὺ βασίζεται στὰ χέρια καὶ σ' αὐτὰ ἔχει ὅλη τὴν ἐλπίδα του. Βαδίζει στὰ τέσσερα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν πεποίθησή του στὰ αἰσθητὰ πράγματα καὶ διαρκῶς σ' αὐτὰ στρέφει τὸ νοῦ του. Καὶ πολλὰ πόδια ἔχει ἐκεῖνος ποὺ τριγυρίζει στενὰ γύρω ἀπὸ τὰ σωματικά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφὸς συγγραφέας τῶν Παροιμιῶν οὔτε δύο πόδια δὲ θέλει νὰ ἔχει ὁ τέλειος, ἀλλὰ ἓνα καὶ αὐτὸ σπάνια νὰ κινεῖται στὰ σωματικά πράγματα· γιατί λέει: «Σπάνια νὰ βάζεις τὸ πόδι σου στὸ σπίτι τοῦ φίλου σου, μήπως σὲ χορτάσει καὶ σὲ μισήσει»⁷⁰. Ἄν ἐκεῖνος ποὺ σπάνια ἐνοχλεῖ τὸ Χριστὸ γιὰ τίς ἀνάγκες τοῦ σώματος (αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν φίλων αὐτοῦ τοῦ εἵδους—ὅπως ἔλεγε στοὺς μαθητὲς Του ὁ Σωτήρας: «Ἐσεῖς εἰστε φίλοι μου»⁷¹), γίνεται μισητὸς ἂν τὸ κάνει αὐτὸ συχνότερα, τί ἄραγε θὰ πάθει καὶ πῶς δὲ θὰ εἶναι σιχαμερὸς ἐκεῖνος ποὺ διαρκῶς ἀπασχολεῖται μὲ τίς ἀνάγκες του καὶ δὲν σηκώνεται ποτε πρὸς τὴν ὀρθία ζωὴ, ἀφοῦ δὲν ἔχει σκέλη ὥστε νὰ πηδᾷ πάνω ἀπὸ τὴ γῆ;

Τὰ σκέλη ὅταν εἶναι ἐνωμένα δέχονται ὅλο τὸν ὄγκο τοῦ σώματος καὶ ὅταν λίγο προσεγγίσουν τὴ γῆ κάνουν ἀμέσως τὸ σῶμα νὰ ἀναπηδᾷ ψηλά. Ἐτσι ὁ λογισμὸς ποὺ διακρίνει τὰ πράγματα τῆς φύσεως, ἀφοῦ λίγο ταπεινωθεῖ γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος, γρήγορα πάλι σηκώνει ψηλὰ ἐλαφρὸ τὸ φρόνημα, χωρὶς καθόλου νὰ σηκώνει μαζὶ καὶ τοὺς χοϊκοὺς λογισμοὺς. Καὶ τὸ νὰ ἔχουν ὀρθὰ τὰ σκέλη ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπιδιώκουν συνεχῶς τίς ἀπολαύσεις καὶ δὲν εἶναι χαμηλά, ἀνήκει ὅμως καὶ στίς ἅγιες ἀγγελικὲς δυνάμεις, γιατί δὲν ἔχουν διόλου ἀνάγκη ἀπὸ τὰ σωματικά οὔτε ἀπὸ τὴ συγκατάθεση πρὸς αὐτά. Αὐτὸ φανερώνοντας ὁ μέγας Ἰεζεκιήλ, ἔλεγε: «Ἦταν ὀρθὰ τὰ σκέλη τους καὶ τὰ πόδια τους φτερωτά»⁷². Μ' αὐτὸ δηλώνει τὸ ἀμετακίνητο τῆς προαιρέσεως καὶ τὴν ταχυκίνησιν τῶν ἁγίων δυνάμεων πρὸς τὰ νοητά. Ὅσο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, φτάνει νὰ ἔχουν σκέλη ποὺ λυγίζουν, καὶ ἄλλοτε νὰ χρησιμεύουν στίς ἀνάγκες τοῦ σώματος καὶ ἄλλοτε στίς ὑψηλὰς ἐνασχολήσεις τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ ψυχὴ, γιὰ τὴ συγγένεια μὲ τίς οὐράνιες δυνάμεις νὰ καταγίνεται μὲ τὰ οὐράνια μαζὶ μὲ ἐκεῖνες, γιὰ τὴ συγγένεια μὲ τὸ σῶμα νὰ στρέφει τόσο τὴ φροντίδα τῆς στῆς γῆ, ὅσο ἀπαιτεῖ ἡ ἀνάγκη. Νὰ σύρεται ὅμως διαρκῶς σὲ ἐτοιμασίες γιὰ ἀπολαύσεις, εἶναι πράγματι ἀκάθαρτο καὶ δὲν ἀρμόζει σὲ ἄνθρωπο ποὺ ἔχει πείρα λογικῆς γνώσεως. Ὅπως εἶδαμε, ὁ Νόμος ὀνόμασε ἀκάθαρτο ὃχι ἐκεῖνον ποὺ ἀπλῶς βαδίζει μὲ τὰ τέσσερα, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ διαπαντὸς βαδίζει μὲ τὰ τέσ-

68. Ἰώβ 31, 27.

69. Λευϊτ. 11, 27-42.

70. Παροιμ. 25, 17.

71. Ἰω. 15, 14.

72. Ἰεζ. 1, 7.

σερα, γιατί ἔδωσε καιρὸ σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸ σῶμα νὰ κατεβαίνουν πρόσκαιρα γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος.

Γιατὶ καὶ ὁ Ἰωνάθαν, πολεμώντας μὲ τὸν Ναὰς τὸν Ἀμμανίτη⁷³, νίκησε ἀφοῦ περπάτησε μὲ τὰ τέσσερα, ἐπειδὴ ἔτσι ὑπηρέτησε μόνον τὴν ἀνάγκη τῆς φύσεως. Γιατὶ ἔπρεπε ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾷ μὲ τὸ φίδι ποὺ σέρνεται μὲ τὸ στήθος—ἔτσι ἐρμηνεύεται τὸ Ναὰς— νὰ ἐξομοιωθεῖ πρόσκαιρα μ' ἐκεῖνο βαδίζοντας μὲ τὰ τέσσερα. Καὶ κατόπιν, ἀφοῦ σηκώθηκε στὸ φυσιολογικὸ του, τὸν ἔκανε ὑποχείριο μὲ μεγάλη εὐκολία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰεβοσθέ δὲν μᾶς διδάσκει νὰ μὴν εἴμαστε προσηλωμένοι στὰ σωματικά, οὔτε νὰ ἐμπιστευόμαστε στὴν αἴσθηση τῆς φρονήσεώς μας; Ὁ Ἰεβοσθέ λοιπὸν ἦταν βασιλιάς καὶ ἀναπαυόταν στὸ δωμάτιό του καὶ τὴν φύλαξή του τὴν ἀνέθεσε σὲ γυναίκα θυρωρὸ. Ὅταν ἔφτασαν οἱ ἄνδρες τοῦ Ριχὰβ καὶ βρῆκαν τὴ γυναίκα νὰ καθαρίζει σιτάρι καὶ νὰ νυστάζει, μῆλκον κρυφὰ καὶ σκότωσαν τὸν Ἰεβοσθέ, ὁ ὁποῖος ἐπίσης κοιμόταν⁷⁴. Ἐτσι ὅλα πέφτουν στὸν ὕπνο, καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ αἴσθηση, ὅταν ἐπικρατοῦν τὰ σωματικά. Γιατὶ τὸ νὰ καθαρίζει ἡ θυρωρὸς σιτάρι φανεώνει τὴν ἀπασχόληση τῆς διάνοιας στὰ σωματικά, ὥστε νὰ φροντίζει γι' αὐτὰ μὲ ἐπιμέλεια καὶ ὄχι σὰν νὰ εἶναι πάρεργο. Καὶ ἀπὸ τὴ διήγησή εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν τὸ ἐννοεῖ ἡ Γραφὴ κατὰ γράμμα. Γιατὶ ἄλλιως, πῶς ἓνας βασιλιάς εἶχε γυναίκα θυρωρὸ μόνον, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νὰ φρουρεῖται ἀπὸ πλῆθος στρατιωτῶν καὶ νὰ ἔχει γύρω του ὅλη τὴν ἀκολουθία ποὺ ἀρμόζει στὸ ἀξίωμά του; Ἡ, πῶς ἦταν τόσο φτωχός, ὥστε ἡ θυρωρὸς του νὰ καθαρίζει σιτάρι; Ἀλλὰ πολλὲς φορὲς μὲ τὴν ἱστορία ἀναμινύεται τὸ παράλογο, γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας ἐκείνων ποὺ κρύβονται κάτω ἀπ' αὐτήν. Ἐτσι ὁ νοῦς τοῦ κάθε ἀνθρώπου, σὰν βασιλιάς, μένει κάπου μέσα του καὶ ἔχει θυρωρὸ τῶν αἰσθήσεων τῆς διάνοιας, ἡ ὁποία ὅταν παραδώσει τὸν ἑαυτὸς τῆς στὰ σωματικά—σωματικὸ εἶναι καὶ τὸ καθάρισμα τοῦ σιταριοῦ—, εὐκολα τότε οἱ ἐχθροὶ μπαίνουν κρυφὰ καὶ θανατώνουν τὸν νοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Ἀβραάμ δὲν ἐμπιστεύτηκε τὴ φύλαξή τῆς θύρας σὲ γυναίκα, ἐπειδὴ ἤξερε ὅτι εὐκολὰ ἀπατάται ἡ αἴσθηση καὶ ὅτι ὅταν αὐτὴ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴ θέα τῶν αἰσθητῶν, διχάζει τὸ νοῦ καὶ τὸν πείθει νὰ μετᾷ καὶ αὐτὸς στὰ τερπνὰ, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ συμμετοχὴ εἶναι καθαρὰ ἐπικίνδυνη. Ἀλλὰ κάθησε αὐτὸς ὁ ἴδιος⁷⁵. Καὶ στὰ θεῖα νοήματα εἶχε ἀνοικτὴ τὴν εἴσοδο, τὴν εἶχε ὅμως κλειστὴ στίς κοσμικὲς φροντίδες.

Τί κερδίζομε στὴ ζωὴ μας ἀπὸ τὴ ματαιοπονία γιὰ τὰ ὕλικά; Κάθε κόπος τοῦ ἀνθρώπου δὲ πηγαίνει στὸ στόμα του⁷⁶, καθὼς λέει ὁ Ἐκκλησιαστής; Τροφὲς καὶ σκεπάσματα, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, εἶναι ἀρκετὰ⁷⁷ γιὰ τὴν συντήρησή τῆς ταλαίπωρης σάρκα. Γιατὶ λοιπὸν κάνομε ἔργα χωρὶς τέλος καὶ κοπιᾶζομε στὸν ἄερα⁷⁸, ὅπως λέει ὁ Σολομών, καὶ ἐξαιτίας τῆς φροντί-

73. Α' Βασ. 14, 13.

74. Β' Βασ. 4, 5-8.

75. Γεν. 18, 1.

76. Ἐκκλ. 6, 7.

77. Α' Τιμ. 6, 8.

78. Ἐκκλ. 5, 15.

δας γιὰ τὰ γήινα ἐμποδίζουμε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυση τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ περιποιούμεστε καὶ περιθάλλομε τὴ σάρκα παραπάνω ἀπὸ ὅσο πρέπει; Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν τρέφομε καὶ τὴν κάνομε ἐχθρὸ πού μᾶς πολεμᾷ ἀπὸ πολὺ κοντά, ὥστε ὄχι μόνον ἀμφίβολη γι' αὐτὴν νὰ μὴν εἶναι ἡ μάχη, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγωνίζεται ρωμαλέα καὶ ἀπὸ πλεονεκτικὴ θέση κατὰ τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἀποβλέπει σὲ τιμὲς καὶ στεφάνια. Ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος, ὥστε μὲ τὴν πρόφασί της ἐπεκτείνουμε τὴν ἐπιθυμία χωρὶς τέλος; Πάντως τίποτε ἄλλο, ἀπὸ ψωμί καὶ νερό. Ὑστερα οἱ πηγὲς δὲν δίνουν ἄφθονο τὸ νερό, καὶ τὸ ψωμί δὲν μπορεῖ κανεὶς εὐκολὰ νὰ τὸ προμηθευτεῖ ὅταν ἔχει χέρια; Καὶ μπορούμε νὰ ἔχομε τέτοια ἐργασία, πού νὰ ἐκπληρώνεται ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος μὲ λίγο ἢ καθόλου περισπασμός. Ἀλλὰ μήπως τὸ ἔνδυμα ἔχει μεγάλη φροντίδα; Οὔτε αὐτό, ἂν δὲν ἀποβλέπομε στὴ μωρία τοῦ συρμού, ἀλλὰ μόνον στὴν ἀνάγκη. Ποιὰ ἀραχνούφαντα ἐνδύματα, ποιὰ λινὰ ἢ βαμμένα μὲ πορφύρα ἢ μεταξωτὰ φόρεσε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; Δὲν τοὺς ἔντυσε μὲ δέρματα ὁ Δημιουργὸς καὶ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ τρέφονται μὲ χόρτα⁷⁹; Αὐτὰ τὰ ὅρια ἔθεσε ὁ Δημιουργὸς γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος καὶ ἔτσι διέταξε καὶ ἐμπόδισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴ σημερινὴ ἀχρεϊότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Πάντως δὲ λέω ὅτι καὶ τώρα θὰ μᾶς θρέψει ὅταν εἴμαστε εὐσεβεῖς, Αὐτὸς πού τρέφει τὰ πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὅτι θὰ μᾶς ντύσει Ἐκεῖνος πού τὰ ἄνθη τοῦ ἀγροῦ περιβάλλει μὲ τόση δόξα⁸⁰. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ πείσω ἐκείνους πού ἔχουν πολὺ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ μιὰ τέτοια πίστη. Ὅμως ποιοὺς δὲν θὰ δώσει τὰ ἀναγκαῖα σ' ἐκεῖνον πού ζεῖ ἐνάρετη ζωὴ, καὶ μάλιστα καὶ θὰ τὸν παρακαλέσει νὰ τὰ πάρει; Ὅταν ἄνθρωποι βάρβαροι, οἱ Βαβυλωνιοὶ πού κατέλαβαν μὲ πόλεμο τὴν Ἱερουσαλήμ, σεβάστηκαν τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἱερεμία⁸¹ καὶ τοῦ πρόσφεραν ἄφθονα κάθε σωματικὴ περιποίησι, καὶ ὄχι μόνον τροφὴ τοῦ ἔδωσαν, ἀλλὰ καὶ σκεύη πού χρησιμεύουν γιὰ τὸ φαγητό, πῶς δὲν θὰ σεβαστοῦν τὸν ἐνάρετο βίον οἱ ὁμόφυλοι καὶ καθαροὶ ἀπὸ κάθε βαρβαρικὴ συμπεριφορὰ, πού ξέρουν τὸ καλὸ καὶ εἶναι ζηλωτὲς τῆς ἀρετῆς; Καὶ ἂν δὲν μπόρεσαν οἱ ἴδιοι νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἀρετὴ ἐξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης ἀδυναμίας, τιμοῦν ὥστόσο τὴν ἀρετὴ καὶ θαυμάζουν τοὺς ἀγωνιστὲς τῆς. Ποιοὺς ἔπεισε τὴν Σουμαντίτσα νὰ ἐτοιμάσει τόπο γιὰ ἀνάπαυση στὸν Ἐλισσαῖο καὶ νὰ τοῦ βάλει τραπέζι καὶ σκαμνὶ καὶ λύχνον⁸²; Ὅχι ἡ ἀρετὴ τοῦ Ἐλισσαίου; Καὶ τί ἔπεισε τὴ χήρα ἐκεῖνη, ἐνῶ ἡ πείνα κατέστρεφε ὅλη τὴ χώρα, νὰ προτιμῇ τὴν περιποίησι τοῦ προφήτη, παρὰ τὴ δική της ἀνάγκη⁸³; Πάντως ἂν δὲν ἔμενε ἐκστατικὴ μπροστὰ στὴν ἀρετὴ τοῦ προφήτη Ἡλία, δὲ θὰ ἀφαιροῦσε τὴ μικρὴ παρηγοριὰ πού εἶχε γιὰ τὴ ζωὴ τὴ δική της καὶ τῶν παιδιῶν της γιὰ νὰ τὴν δώσει σ' ἐκεῖνον. Τὸν θάνατο ἀπὸ ἀσι-

79. Γεν. 3, 21.

81. Ἱερ. 47, 5.

83. Γ' Βασ. 17, 10-16.

80. Ματθ. 6, 25-30.

82. Δ' Βασ. 4, 10.

τία πού τὸν περίμενε ἐντὸς ὀλίγου, τὸν διάλεξε πρόωρα, μὲ τὴν μεγαλοδωρία τῆς πρὸς τὸν ξένο.

Ἐφτάσαν σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο οἱ παραπάνω προφῆτες μὲ τὴν γενναιότητά τους καὶ μὲ τὴν ἐπιμονή τους στοὺς κόπους καὶ μὲ τὴν καταφρόνησή τους πρὸς τὰ πράγματα τοῦ βίου. Ἐπειδὴ ζοῦσαν φτωχικὰ καὶ πρόκοψαν ὥστε ἀπὸ τὴν ὀλιγάρκεια νὰ φτάσουν στὴν κατάστασι νὰ μὴ χρειάζονται τίποτε, πλησίασαν τὶς ἀσώματες Δυνάμεις. Καὶ γι' αὐτό, ἐνῶ ἦταν σωματικὰ ἀφανεῖς καὶ ἀσήμαντοι, ἔγιναν δυνατότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού εἶχαν τὰ πρωτεῖα καὶ κυβερνοῦσαν τοὺς ἄλλους. Συνομιλοῦσαν μὲ τόση παρρησία μ' ἐκείνους πού φοροῦσαν τὸ στέμμα, ὅσο οὔτε αὐτοὶ δὲ μιλοῦσαν στοὺς ὑπάρχουσους. Σὲ ποιὰ ὅπλα καὶ σὲ ποιὰ δύναμη βασιζόταν ὁ Ἡλίας, ὅταν ἔλεγε στὸν Ἀχαάβ· «Δὲν παρασύρω ἐγὼ στὸ κακὸ τὸ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ σὺ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατέρα σου»⁸⁴; Πῶς ὁ Μωυσῆς ἐρχόταν ἀντιμέτωπος τοῦ Φαραῶ⁸⁵, χωρὶς νὰ ἔχει ἄλλο ἐφόδιο θάρρους, παρὰ μόνον τὴν ἀρετὴ; Καὶ πῶς ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος, ἐνῶ ἦταν μαζεμένος γιὰ πόλεμο ὁ στρατὸς τῶν βασιλέων Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα, ἔλεγε πρὸς τὸν Ἰωράμ (βασιλιὰ τοῦ Ἰσραὴλ): «Ζεῖ ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, ἐνώπιον τοῦ Ὁποίου παρουσιάστηκα· ἂν δὲν ἦταν γιὰ χάρη τοῦ Ἰωσαφάτ, βασιλιὰ τοῦ Ἰούδα, οὐδέποτε θὰ ἔριχνα πάνω σου τὸ βλέμμα μου, οὔτε θὰ σὲ πρόσεχα»⁸⁶. Δὲν φοβήθηκε ὁ Ἐλισσαῖος οὔτε τὸ στρατὸ πού ἦταν ἔτοιμος γιὰ πόλεμο, οὔτε τὸ θυμὸ τοῦ βασιλιᾶ, ὁ ὁποῖος σὲ καιρὸ πολέμου ἦταν φυσικὸ νὰ χρησιμοποιοῦσε μιὰ παράλογη βία, καθὼς ἦταν συγχυσμένη ἡ σκέψις του ἀπὸ τὴν ἀγωνία. Μπορεῖ νὰ κάνει ὁ βασιλιάς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ ἀρετὴ; Ποιὸ βασιλικὸ ἔνδυμα ἔσχισε τὸν Ἰορδάνη ὅπως ἡ προβεῖα τοῦ προφήτη Ἡλίου⁸⁷; Ποιὸ στέμμα θεράπευσε ἀσθένειες, ὅπως τὰ μαντήλια τῶν Ἀποστόλων⁸⁸; Ἐλεγε κάποτε ὁ προφήτης τὸ βασιλιὰ πού παρέβαινε τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ ἦταν μαζί μὲ ὅλο τὸ στρατὸ του. Θύμωσε ὁ βασιλιάς καὶ ἄπλωσε τὸ χέρι του ἐναντίον τοῦ προφήτη. Ὅμως οὔτε τὸν προφήτη ἔπιασε, οὔτε τὸ χέρι του μπόρεσε νὰ τὸ φέρει στὴ θέσι του, γιατί ἔγινε ξερὸ⁸⁹. Ἐγινε δηλαδὴ πόλεμος μεταξὺ ἀρετῆς καὶ βασιλικῆς δυνάμεως, καὶ νίκησε ἡ ἀρετὴ. Χωρὶς νὰ πολεμᾷ ὁ προφήτης, ἡ ἀρετὴ κατατρόπωνε τὸν ἀντίπαλο. Ἦταν ἀργὸς ὁ ἀγωνιστής, ἀλλὰ ἡ πίστη ἐργαζόταν. Οἱ σύμμαχοι τοῦ βασιλιᾶ ἔκαναν τὴν ἀπονομή τῶν βραβείων καὶ τὸ χέρι πού στεκόταν ξερὸ μαρτυροῦσε τὴ νίκη τῆς ἀρετῆς.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κατόρθωσαν οἱ παραπάνω ἅγιοι, ἐπειδὴ ἀποφάσισαν νὰ ζοῦν μόνον γιὰ τὴν ψυχὴ· τὸ σῶμα καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος τὶς ἀποστρέφονταν, καὶ τοὺς ἔκανε μεγάλους τὸ ὅτι δὲν εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε. Προτιμοῦσαν νὰ ἀφήσουν τὸ σῶμα καὶ νὰ φύγουν ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, παρὰ νὰ προδώσουν τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ κολακέψουν γιὰ χάρη κάποιας σωματικῆς ἀνάγκης κανένα ἀπὸ τοὺς πλουσίους. Ἐμεῖς ὁ-

84. Γ' Βασ. 18, 18.

86. Δ' Βασ. 3, 14.

88. Πράξ. 19, 12.

85. Ἐξ. 2.

87. Δ' Βασ. 2, 8.

89. Γ' Βασ. 13, 4.

μως, ὅταν ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι, ἐγκαταλείπομε τὸ γενναῖο ἀγῶνα ἐναντίον τῶν θλιβερῶν καὶ τρέχομε στοὺς πλουσίους, ὅπως τὰ σκυλάκια ποὺ κουνοῦν τὴν οὐρὰ χαρούμενα σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ρίχνουν ἕνα γυμνὸ ἴσως κόκκαλο ἢ λίγα κομματάκια ψωμιοῦ· καὶ τοὺς ἀποκαλοῦμε εὐεργέτες καὶ προστάτες τῶν χριστιανῶν, καὶ λέμε ὅτι ἔχουν κάθε ἀρετὴ, ἀκόμη καὶ ἂν βρίσκονται στὰ ἔσχατα τῆς κακίας, γιὰ νὰ πετύχομε ἐκεῖνο ποὺ θέλομε.

Δὲν ἐξετάζομε μὲ προσοχὴ τὴ διαγωγὴ καὶ τὴ ζωὴ τῶν ἀγίων, τῶν ὁποίων δῆθεν ἔχομε σκοπὸ νὰ μιμηθοῦμε τὴν ἀρετὴ. Ἦρθε πρὸς τὸν Ἐλισσαῖο ὁ στρατηλάτης τῆς Συρίας Νεεμάν μὲ πολλὰ δῶρα. Τί ἔκανε λοιπὸν ὁ προφήτης; Ἄραγε τὸν προϋπάντησε; Ἄραγε ἔτρεξε πρὸς αὐτόν; Δὲν φανέρωσε τὴ θέλησὶ του πρὸς τὸν Νεεμάν μέσω ἑνὸς παιδιοῦ; Οὔτε τὸ πρόσωπό του δέχτηκε νὰ δεῖ, γιὰ νὰ μὴ νομιστεῖ ὅτι γιὰ χάρη τῶν δώρων τὸν θεράπευσε⁹⁰. Αὐτὰ τὰ εἶπαμε, ὅχι γιὰ νὰ διδάχομε ἀλαζονεία, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν κολακεύομε ἐξαιτίας κάποιας ἀνάγκης μας ἐκείνους ποὺ ἔχουν περὶ πολλοῦ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐμεῖς διακηρύττομε ὅτι τὰ καταφρονοῦμε.

Γιατί λοιπὸν ἀφήσαμε τὸν κύριο σκοπὸ τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας καὶ ἀσχολοῦμαστε μὲ τὴ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριο; Τί σημασία ἔχει γιὰ τὸ Θεό, ἂν συνεισφέρουμε κι ἐμεῖς τὴν φροντίδα μας, γιὰ νὰ νομιστεῖ ὅτι ἔχομε κοινὴ τὴν ἐπιμέλεια τῆς γεωργίας; Ἡ ἀνθρώπινη ἐπιμέλεια ὀργώνει τὴ γῆ καὶ σπέρνει. Ὁ Θεὸς μὲ ἀλλεπάλληλες βροχὲς ποτίζει τοὺς σπόρους γιὰ νὰ ἀπλώσουν τὶς ρίζες μέσα στὴ γῆ· ἀνατέλλει τὸν ἥλιο ποὺ ζεσταίνει τὴ γῆ καὶ μὲ τὴ θερμότητα προσκαλεῖ πρὸς τὰ ἐπάνω τὰ φυτὰ· στέλνει τοὺς ἀνέμους ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία τῶν φυτῶν. Μὲ ἀπαλὸ ἀέρα φυσᾷ στὴν ἀρχὴ τὴν πεδιάδα, ὅπου ἔχουν φυτρώσει τὰ στάχια, γιὰ νὰ μὴν ξεραίνονται τὰ σπαρμένα μὲ ζεστοὺς ἀνέμους· κατόπιν μὲ πνοὴ σταθερότερων ἀνέμων ὠριμάζει τὴ γαλακτώδη οὐσία μέσα στοὺς σπόρους. Στὸν ἀλωνισμό δίνει τὸν κατάλληλο καύσωνα καὶ στὸ λίκνισμα κατάλληλους ἀνέμους. Καὶ ἂν λείπει ἕνα ἀπ' αὐτά, μάταιος εἶναι ὁ ἀνθρώπινος κόπος, καὶ μένει χωρὶς ἀποτέλεσμα ἡ δικὴ μας ἐπιμέλεια ἂν δὲν σφραγιστεῖ ἀπὸ τὶς δωρεὲς τοῦ Θεοῦ. Πολλὲς φορές καὶ χωρὶς νὰ λείπει τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά, ἔρχεται μιὰ σφοδρὴ βροχὴ, παράκαιρη καὶ πολλή, καὶ παρασέρνει ἢ τὰ στάχια ποὺ εἶναι ἀκόμη στὸ ἀλῶνι, ἢ καθαρὸ τὸ σιτάρι στὸ σωρό. Κάποτε καὶ στὴν ἀποθήκη τὸ τρώει τὸ σκουλήκι καὶ τὸ ἀρπάζει, νὰ ποῦμε ἔτσι, ἀπὸ τὸ στόμα μας. Ποῦ λοιπὸν καὶ σὲ τί μᾶς χρησιμεύει ἡ δικὴ μας ἐπιμέλεια, ἀφοῦ ὁ Θεὸς κρατεῖ τὸ τιμὸν τῶν πραγμάτων καὶ ὁδηγεῖ καὶ φέρνει τὰ πάντα, ὅπως Ἐκεῖνος θέλει;

Ἀλλὰ θὰ ποῦμε ὅτι στὶς ἀρρώστιες τὸ σῶμα θέλει περιποίησι; Δὲν εἶναι καλύτερο νὰ πεθάνομε, παρὰ νὰ πράξομε κάτι ποὺ δὲν ἀρμόζει στὸ μοναχικὸ σχῆμα; Πάντως, ἂν ὁ Θεὸς θέλει νὰ ζήσομε, ἢ βάζει στὸ σῶμα ἀνάλογη δύναμη, ὥστε νὰ ὑποφέρομε τὸν πόνο τῆς ἀρρώστιας ἢ νὰ δεχτοῦμε στεφάνους γιὰ τὴν γενναιότητα, ἢ θὰ ἐπινοήσῃ τρόπο γιὰ παρηγοριὰ τοῦ ἀρρώ-

90. Δ' Βασ. 5, 10-16.

στου· καὶ δὲ θὰ λείπει βέβαια ἐπινοήσι παρηγορίας ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς σοφίας.

Καλὸ λοιπὸν εἶναι, ἀγαπητοί, καὶ πάρα πολὺ καλὸ, νὰ ἀνεβοῦμε στὴν ἀρχαία μακαριότητα καὶ νὰ ἀναλάβομε τὸν τρόπο ζωῆς τῶν παλαιῶν μοναχῶν. Εἶναι νομίζω εὐκολο σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν. Ἀλλὰ καὶ ἂν συνυπάρχει καὶ κανένας κόπος, δὲν θὰ εἶναι ἄκαρπος, προσφέροντας ἀρκετὴ παρηγοριὰ τόσο τὴν καλὴ φήμῃ ἐκείνων ποὺ ἔχουν προηγηθεῖ στὴν ἀρετὴ ὅσο καὶ τὴν διόρθωσι τῶν μεταγενεστέρων. Καὶ δὲν εἶναι μικρὸ κέρδος σ' ἐκείνους ποὺ εἶχαν ἀρχίσει τὴν ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἄφησαν στοὺς κατοπινούς εἰκόνα ἄριστης ζωῆς, ἢ ἀνάκτησι ὅσων ἐγκαταλείφθηκαν.

Ἄς ἀποφύγομε νὰ μένομε στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά, γιὰ νὰ τρέχουν σ' ἐμᾶς ἐκεῖνοι ποὺ βρίσκονται στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά. Ἄς ἐπιδιώξομε τὶς ἐρημίαι γιὰ νὰ τραβήξομε σ' ἐμᾶς ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀποφεύγουν, ἂν μερικοὶ τὸ θέλουν αὐτό. Ἐχει γραφεῖ ἐπαινετικά γιὰ μερικοὺς ὅτι ἄφησαν τὶς πόλεις καὶ κατοίκησαν στοὺς βράχους καὶ ἔγιναν σὰν περιστέρια πρόθυμα στὴ μελέτῃ⁹¹. Ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς ἔμενε στὴν ἔρημο καὶ ὅλες οἱ πόλεις σύσσωμες ἔρχονταν σ' αὐτόν. Κι ἐκεῖνοι ποὺ φοροῦσαν τὰ μεταξωτὰ βιάζονταν νὰ πάνε νὰ δοῦνε τὴν δερμάτινη ζώνη του· καὶ προτιμοῦσαν νὰ ταλαιπωροῦνται στὸ ὑπαιθρο ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν σπίτια μὲ χρυσὲς ὀροφές, καὶ νὰ ξαπλώνουν πάνω στὴν ἄμμο παρὰ νὰ ἀναπαύονται πάνω σὲ λιθοκόλλητα κρεβάτια. Καὶ ὅλα τὰ ὑπέφεραν εὐχάριστα, ἂν καὶ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὶς συνήθειές τους, γιὰτὶ μέλωνε τὴν αἴσθησι τῶν ὀδυνηρῶν ὁ πόθος νὰ βλέπουν τὸν Πρόδρομο· καὶ τὸν πόνο τῆς σκληραγωγίας τοὺς τὸν ἀφαιροῦσε τὸ θαῦμα τῆς ἀρετῆς. Τόσο πολυτιμότερη εἶναι ἡ ἀρετὴ ἀπὸ τὸν πλοῦτο καὶ ὁ ἡσυχαστικὸς βίος ἐπιφανέστερος ἀπὸ τὰ πολλὰ χρήματα. Πόσοι κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἦταν πλούσιοι καὶ εἶχαν μεγάλη ἰδέα γιὰ τὴ δόξα τους, καὶ δὲν μιλάει κανένας γι' αὐτούς. Καὶ τὸ μέγα θαῦμα τῆς ἀρετῆς τοῦ ἁδοξοῦ Προδρόμου μέχρι τώρα φάλλεται, καὶ ἡ μνήμη τοῦ πολίτη τῆς ἐρήμου εἶναι σὲ ὅλους ἐπιθυμητή. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ ἔχει αἰώνια δόξα, καὶ ἡ φήμη τῆς ἀναγγέλλει στοὺς ἀνθρώπους τὰ ἀγαθὰ τῆς.

Ἄς παρατήσομε τὴν κτηνοτροφία, γιὰ νὰ ἀποκτήσομε ποιμαντικὴ συνήθεια. Ἄς ἀφήσομε τὸ ἐπονείδιστο ἐμπόριο, γιὰ νὰ ἀποκτήσομε τὸ πολύτιμο μαργαριτάρι⁹². Ἄς ἀποφύγομε τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς ποὺ βγάζει ἀγκάθια καὶ τριβόλια⁹³, γιὰ νὰ γίνομε ἐργάτες καὶ φύλακες τοῦ Παραδείσου. Ἄς ἀπορρίψομε τὰ πάντα καὶ ἄς ἐκλέξομε τὸν ἡσυχὸ βίον, γιὰ νὰ ντραποῦν ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς κατηγοροῦν ὅτι ἐπιδιώκομε τὴν ἀπόκτησι τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Τίποτε ἄλλο δὲ μαλακώνει ἐκείνους ποὺ μᾶς κατηγοροῦν ὅσο ἡ ταπεινὴ διόρθωσί μας σὲ ὅ,τι μᾶς κατηγοροῦν. Γιατὶ ἡ μεταβολὴ τῶν κατηγορουμένων γίνεται μεταβολὴ τῆς γνώμης τῶν κατηγορῶν.

Ἄξιο ντροπῆς καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς περιγελοῦν ὅλοι εἶναι κι αὐτό: μό-

91. Ἱερ. 31, 28.

92. Ματθ. 13, 46.

93. Γεν. 3, 18.

λις ἔρθει κανεὶς στὸ μοναχικὸ βίον καὶ μόλις μάθει τὶς συνήθειες τῆς ἀσκήσεως, πῶς καὶ πότε προσεύχονται καὶ ποιά δάματα ἔχουν, νὰ γίνεται ἀμέσως δάσκαλος γιὰ ὅ,τι ἀκόμη δὲν ἔμαθε. Καὶ κυκλοφορεῖ σέρνοντας μαζί του πλῆθος μαθητῶν, ἐνῶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔχει ἀνάγκη διδασκαλίας, νομίζοντας τὸ πράγμα τόσο εὐκόλο. Καὶ δὲν ξέρει ὅτι τὸ δυσκολότερο ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἐπιμέλεια ψυχῶν, οἱ ὁποῖες ἔχουν ἀνάγκη νὰ καθαριστοῦν ἀπὸ τοὺς παλιοὺς μολυσμοὺς τῆς ἀμαρτίας καὶ ἔπειτα χρειάζονται μεγάλη προσοχὴ γιὰ νὰ δεχτοῦν τοὺς τύπους τῶν ἀρετῶν. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν φαντάστηκε τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σωματικὴν ἀσκήση, πῶς θὰ διορθώσει τὰ ἥθη τῶν ὑποτακτικῶν του; Πῶς θὰ μεταβάλλει ἐκεῖνους ποὺ εἶναι αἰχμάλωτοι τῆς κακῆς συνήθειας; Πῶς θὰ βοηθήσει ἐκεῖνους ποὺ πολεμοῦνται ἀπὸ τὰ πάθη, ἀφοῦ δὲν γνωρίζει διόλου τὸν νοητὸ πόλεμο; Ἡ πῶς θὰ θεραπεύσει τὶς πληγές, ἐνῶ εἶναι αὐτὸς τραυματίας καὶ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐπιδέσμους;

Ἡ μήπως κάθε τέχνη χρειάζεται καιρὸ καὶ μακρὰ διδασκαλία, καὶ μόνον ἡ τέχνη τῶν τεχνῶν ἐξασκεῖται χωρὶς προηγούμενη μαθητεία; Ἐνας ἄπειρος δὲ θὰ ξεθαρρευτεῖ νὰ καταπιαστεῖ μὲ τὴ γεωργία, οὔτε ἕνας ἀμύητος στὴν ἱατρικὴ θὰ ἀσχοληθεῖ μὲ ἔργα γιαντροῦ· γιατί ὁ ἕνας θὰ ἐλεγχθεῖ ὅτι δὲν ὠφέλησε διόλου τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρρώστια τὴν πῆγε στὸ χειρότερο, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ὅτι τὴν ὀργωμένη γῆ τὴν ἔκανε χέρσα καὶ γεμάτη ἀγριόχορτα. Μόνο μὲ τὴ θεοσέβεια, σὰν νὰ εἶναι ἡ πιὸ εὐκόλη ἀπ' ὅλες, καταπιάνονται οἱ ἀπαίδευτοι· καὶ τὸ δυσκολοκατόρθωτο πράγμα, φαίνεται εὐκόλο στοὺς πολλοὺς· καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Παῦλος ὅτι δὲν τὸ ἔχει καταλάβει ἀκόμη⁹⁴, αὐτὸ βεβαιώνουν ὅτι τὸ γνωρίζουν μὲ ἀκριβεία ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ξέρουν ἀκόμη οὔτε ὅτι ἔχουν ἄγνοια. Γι' αὐτὸ ἔγινε εὐκαταφρόνητος ὁ μοναχικὸς βίος καὶ περιπαίζονται ἀπὸ ὅλους οἱ μοναχοί. Ποιὸς δὲ θὰ περιγελάσει ἐκεῖνον ποὺ μέχρι χθὲς ἦταν νεροκουβαλητῆς σὲ καπηλεῖο καὶ σήμερα τὸν βλέπει δάσκαλο τῆς ἀρετῆς καὶ νὰ συνοδεύεται τιμητικὰ ἀπὸ μαθητές; Ἡ ἐκεῖνον ποὺ ἄφησε πρὶν λίγο τὶς κακοτυχίες τῆς πόλεως καὶ σήμερα μαζί μὲ πλῆθος μαθητῶν περνᾷ καμαρωτὰ τὴν ἀγορὰ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη; Ἄν εἶχαν πεισθεῖ μὲ σαφήνεια ὅτι εἶναι πολὺς ὁ κόπος νὰ ὀδηγοῦν τοὺς ἄλλους στὴν θεοσέβεια καὶ ἂν γνώριζαν ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτό, ὅπως δὴποτε θὰ παρτοῦσαν τὸ πράγμα ὡς ἀνώτερο τῶν δυνάμεων τους. Ὅσο ὅμως τὸ ἀγνοοῦν καὶ νομίζουν δόξα τοὺς νὰ εἶναι προϊστάμενοι μερικῶν, θὰ ἔρθει ὥρα ποὺ θὰ πέσουν μὲ τὸ κεφάλι στὸ βάραθρο. Καὶ τὸ νὰ πηδοῦν σὲ ἕνα καμῖνι ποὺ καίει, τὸ νομίζουν εὐκόλο. Φέρνουν γέλια σ' ἐκεῖνους ποὺ γνωρίζουν τὸ χθεσινὸ τοὺς βίον, στὸ Θεὸ ὅμως προκαλοῦν ἀγανάκτηση γιὰ τὴν αὐθάδειά τους. Ὁ Ἥλεις δὲ γλύτωσε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ οὔτε μὲ τὸ σεβάσμιο γῆρας του, οὔτε μὲ τὴν προηγούμενη παρρησία πρὸς τὸ Θεό, οὔτε μὲ τὴν ἱερατικὴν του τιμὴν, γιατί ἀμέλησε τὴν διόρθωση τῶν παιδιῶν του⁹⁵. Πῶς θὰ γλυτώσουν τώρα τὴν ἀγανάκτηση τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνοι ποὺ

94. Φίλιπ. 3, 12.

95. Α' Βασ. 2, 12-29· 4, 18.

οὔτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔργα τοὺς εἶναι ἀξιόπιστοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, οὔτε γνωρίζουν τὸ πῶς φτάνει κανεὶς στὴν ἀμαρτία, ἢ τὴ μέθοδον τῆς διορθώσεως, ἀλλὰ χωρὶς πείρα, ἀπὸ φιλοδοξία ἀναλαμβάνουν ἐπικίνδυνον πράγμα;

Γιὰ τοῦτο ὁ Κύριος φαινομενικὰ ἐννοοῦσε μόνον τοὺς Φαρισαίους διδασκάλους ὅταν ἔλεγε: «Ἀλλοίμονό σας γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριτές! Περιέρχεστε τὴ θάλασσα καὶ τὴν ξηρὰ γιὰ νὰ προσελκύσετε ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν τὸ ἐπιτύχετε, τὸν κάνετε νὰ γίνῃ παιδί τῆς γέεννας δυὸ φορὲς περισσότερον ἀπὸ σᾶς»⁹⁶. Στὴν πραγματικότητά, μὲ τὴν ἐπίπληξιν ἐκείνων ἤθελε νὰ συμβουλέψῃ ὅσους θὰ ἔπεφταν ὕστερα στὰ ἴδια παραπτώματα, ὥστε νὰ φοβηθοῦν καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἑαυτὸν τοὺς ἀπὸ τὴν ἀνάρμοστη ἐπιθυμία τῆς ἀνθρώπινης δόξας, κρίνοντας πιὸ φοβερὸ τὸ «ἄλλοιμονον» τοῦ Κυρίου. Ἄς ντρέπονται αὐτοὶ καὶ τὸν Ἰωβ· καί, ἢ σὰν τὸν Ἰωβ νὰ φροντίζουν γιὰ τοὺς ὑποτακτικούς, ἢ νὰ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴν προστασία τους, ἐφόσον δὲν γνωρίζουν νὰ κάνουν ὅπως ἐκεῖνος, οὔτε καταβάλλουν τὴν ἴδια μὲ ἐκεῖνον ἐπιμέλεια γιὰ χάρη τῶν ὑποτακτικῶν τους. Ὁ Ἰωβ, θέλοντας νὰ ἔχει τοὺς γιούς του καθαρὸς ἀκόμα κι ἀπὸ τοὺς μολυσμοὺς τῆς διάνοιας, πρόσφερε κάθε ἡμέρα θυσία γι' αὐτούς, λέγοντας: «Μήπως οἱ γιοί μου μὲ τὴ διάνοιά τους σκέφτηκαν κακὰ πρὸς τὸν Θεόν»⁹⁷. Πῶς αὐτοί, ἐνῶ ἀγνοοῦν νὰ διακρίνουν καὶ φανερὰ ἀκόμη ἀμαρτήματα, γιατί ἡ σκὴν ἀπὸ τὴν μάχη τῶν παθῶν σκοτίζει ἀκόμη τὸ λογικόν τους, πῶς ὁρμοῦν καὶ ἀναλαμβάνουν τὴν θεραπεία καὶ προστασία ἄλλων ψυχῶν, χωρὶς νὰ ἔχουν θεραπεύσει ἀκόμη τὰ δικά τους πάθη, ὥστε νὰ ὀδηγοῦν ἀπὸ τὴ δική τους νίκη κατὰ τῶν παθῶν καὶ τοὺς ἄλλους στὴ νίκη; Πρέπει πρωτίτερα νὰ πολεμήσουν τὰ πάθη καὶ νὰ βάλουν μὲ μεγάλη προσοχὴ στὴ μνήμη τους τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα τοῦ πολέμου· καὶ ἔτσι ἀπὸ τὶς δικές τους ἐμπειρίες γιὰ τὸν πόλεμον, νὰ διδάσκουν τοὺς ἄλλους καὶ νὰ κάνουν σ' αὐτοὺς εὐκολότερη τὴ νίκη, λέγοντάς τους ἀπὸ πρὶν τὶς μεθόδους τοῦ πολέμου.

Γιατὶ ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ νίκησαν τὰ πάθη, ἴσως μὲ τὴ μεγάλη τους σκληραγωγία· καὶ ἐντούτοις δὲ γνωρίζουν τὸν τρόπο τῆς νίκης, ἐπειδὴ οἱ συμπλοκὲς ἔγιναν σὰν σὲ νυχτερινὴ μάχη, οὔτε ἐνόησαν τὶς ἐνέδρες καὶ τὸν δόλο τῶν ἐχθρῶν γιὰ νὰ τὰ τυπώσουν στὸ νοῦ τους. Αὐτὸ ἔκανε συμβολικὰ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, ὅταν ὁ στρατὸς περνοῦσε νύχτα τὸν Ἰορδάνην· διέταξε νὰ ἀνασύρουν πέτρες ἀπὸ τὸ ποτάμι, νὰ κάνουν μὲ αὐτὲς μία στήλη, νὰ τὶς ἀσβεστώσουν καὶ νὰ γράφουν πάνω πῶς πέρασαν τὸν Ἰορδάνην⁹⁸. Μ' αὐτὸ ἔδειξε ὅτι πρέπει νὰ φανερώνομε τὰ βαθιὰ κρυμμένα νοήματα τῆς ἐμπαθοῦς διαγωγῆς καὶ νὰ τὰ δημοσιεύομε μὲ σαφήνεια καὶ νὰ μὴν κρύβομε ζηλότυπα τὴ γνώση ἀπὸ τοὺς ἄλλους· γιὰ νὰ μὴ γνωρίζει μόνον ἐκεῖνος ποὺ πέρασε τὸν τρόπο τῆς διαβάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ θὰ θελήσουν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο, μὲ τὴ μάθηση νὰ περάσουν πιὸ εὐκόλα, καὶ ἢ πείρα τῶν πρώτων νὰ γίνῃ διδασκαλία στοὺς ἄλλους.

96. Ματθ. 23, 15.

97. Ἰωβ 1, 5.

98. Ἰ. Ναυῆ 4, 1-9.

Ἄλλὰ αὐτὰ οὔτε τὰ βλέπουν ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους γίνεται λόγος, οὔτε καὶ ἄλλοι ἂν τοὺς τὰ λένε ἀκοῦν, ἀλλὰ μόνο τῇ δικῇ τους σκέφῃ βλέπουν καὶ ἐπιβάλλουν στοὺς ἀδελφοὺς δουλικὲς ὑπηρεσίες σὰν νὰ ἦταν σκλάβοι ἀγορασμένοι, καὶ ὅλη τῇ δόξᾳ τοὺς τὴν ἐξαρτοῦν ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι προϊστάμενοι περισσοτέρων. Καὶ συνερίζονται, ὅταν βγαίνουν ἔξω, νὰ μὴ σέρνουν μαζί τοὺς λιγότερους ἀπὸ τίς ἄλλες ἀδελφότητες, σὰν ἀνδράποδα. Ἡ διαγωγή τοὺς εἶναι διαγωγή μᾶλλον καπῆλων, παρὰ διδασκάλων. Καθὼς νομίζουν ὅτι εἶναι εὐκόλο νὰ διατάζουν μὲ τὰ λόγια, ἔστω καὶ ἂν εἶναι βαριά ἐκεῖνα πού διατάζουν, καὶ δὲν καταδέχονται νὰ τὰ διδάσκουν μὲ τὸ ἔργο, φανερώνουν σὲ ὅλους τὸ σκοπὸ τοὺς· ἐπιδιώκουν αὐτὴ τὴν ἀρχηγία, ὅχι γιὰ νὰ ὠφελήσουν ἐκείνους πού ἔρχονται σ' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ νὰ πετύχουν τὴ δική τους ἱκανοποίηση. Ἄς μάθουν αὐτοί, ἂν θέλουν, ἀπὸ τὸν Ἀβιμέλεχ καὶ τὸν Γεδεὼν, ὅτι ὅχι λόγια, ἀλλὰ ἔργα ὁδηγοῦν σὲ μίμηση τοὺς ὑπηκόους. Ὁ Ἀβιμέλεχ ἔκοψε ἓνα φορτίο ξύλα καὶ ἀφοῦ τὰ σήκωσε εἶπε: «Ὅπως μὲ εἶδατε νὰ κάνω, κάνετε καὶ σεῖς»⁹⁹. Ὁ Γεδεὼν διακήρυξε ὅτι τὸ ἔργο εἶναι κοινὸ καὶ ἄρχισε πρῶτος τὴν ἐργασία λέγοντας: «Βλέπετε τί κάνω ἐγώ, ἔτσι νὰ κάνετε καὶ σεῖς»¹⁰⁰. Καὶ ὁ Ἀπόστολος γράφει: «Στὶς ἀνάγκες μου καὶ στὶς ἀνάγκες ἐκείνων πού ἦταν μαζί μου ὑπηρέτησαν αὐτὰ ἐδῶ τὰ χέρια μου»¹⁰¹. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔπραξε καὶ ὕστερα δίδαξε. Ὅλα αὐτὰ ποῖον δὲν πείθουν ὅτι πιὸ ἀξιόπιστη εἶναι ἡ διδασκαλία μὲ τὰ ἔργα, παρὰ μὲ τὰ λόγια;

Αὐτοὶ ὅμως μπροστὰ σ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα κλείνουν τὰ μάτια καὶ προστάζουν μὲ ἀλαζονεῖα ἐκεῖνα πού πρέπει νὰ γίνουν. Ὅταν νομίσουν ὅτι γνωρίζουν κάτι ἀπ' αὐτὰ ἐπειδὴ τὸ ἔχουν ἀκούσει, τότε ὅπως οἱ ἄπειροι ποιμένες πού κατηγορεῖ ὁ προφήτης Ζαχαρίας, φοροῦν μαχαίρι στὸ βραχίονα καὶ γι' αὐτὸ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμὸς τοὺς τυφλώνεται^{101α}. Γιατὶ ὅταν παραμεληθεῖ ἡ ἀγαθὴ πράξη ἀπὸ ἄγνοια καὶ ἀνοησία, σβήνει μαζί της καὶ τὸ φῶς τῆς θεωρίας. Αὐτὸ παθαίνουν ἐκεῖνοι πού ποιμενίζουν ὠμὰ καὶ ἀπάνθρωπα τὰ πνευματικὰ τοὺς παιδιὰ, ὅταν ἔχουν πρόχειρη τὴν τιμωρητικὴ ἐξουσία· γιατί ἀμέσως οἱ ἀγαθὲς θεωρητικὲς σκέψεις σβήνονται καὶ οἱ πράξεις, ἀφοῦ στερηθοῦν τῇ θεωρίᾳ, μαραίνονται. Ἔτσι οὔτε νὰ πράξουν τίποτε, οὔτε νὰ δοῦν μποροῦν ἐκεῖνοι πού δὲν φέρουν τὸ μαχαίρι στὸ μηρό, ἀλλὰ στὸν βραχίονα. Στὸν μηρό ἔχουν τὸ μαχαίρι ἐκεῖνοι πού μεταχειρίζονται τὸν λόγον πού κόβει, ἐναντίον τῶν δικῶν τοὺς παθῶν· στὸν βραχίονα τὸ ἔχουν ἐκεῖνοι πού ἔχουν πρόχειρη τὴν τιμωρία γιὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων. Ἔτσι καὶ ὁ Ναὰς ὁ Ἀμμανίτης —πού ἐρμηνεύεται φίδι— ἀπειλῆσε τὸν διορατικὸ Ἰσραὴλ ὅτι θὰ τοῦ βγάλει κάθε δεξιὸ μάτι¹⁰², ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχει καμιὰ ἀγαθὴ σκέψη σὲ κανένα γιὰ νὰ τὸν ὁδηγήσει ἔτσι σὲ ἀγαθὴ πράξη. Γνωρίζε ὅτι αὐτὸ γίνεται αἰτία μεγάλῃς προκοπῆς σ' ἐκείνους πού ἀπὸ τῇ θεωρίᾳ ἔρ-

99. Κριτ. 9, 48.

101. Πράξ. 20, 34.

102. Α' Βασ. 11, 2.

100. Κριτ. 7, 17.

101α. Ζαχ. 11, 17.

χονται στὴν πράξη, γιατί γι' αὐτοὺς ἡ πράξη γίνεται ἀνένοχη, ἐπειδὴ τὴ μελέτησαν πρωτύτερα μὲ τὰ διαπεραστικὰ καὶ ὀξυδερκὴ μάτια τῆς γνώσεως.

Εἶναι φανερὸ καὶ ἀπὸ τὴν πείρα ὅτι οἱ ἐπιπόλαιοι ἄνθρωποι, πού δὲν μποροῦν νὰ προσφέρουν καμιὰ πνευματικὴ ὠφέλεια, ἐπιδιώκουν νὰ ἀναλαμβάνουν τὴν προστασία ἄλλων. Γιατὶ ἐκεῖνος πού γεύθηκε τὴν ἡσυχία καὶ τῇ θεωρίᾳ καὶ ὁπωσδήποτε ἄρχισε νὰ ἡρεμεῖ, δὲν θὰ προτιμήσει ποτὲ νὰ δέσει τὸ νοῦ του στὰ σωματικὰ καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ γνώση καί, ἐνῶ φέρεται νὰ πετάει πολὺ ψηλά, νὰ τὸν κάνει νὰ σύρεται κάτω στὰ γῆινα πράγματα. Αὐτὸ γίνεται ἀκόμη πιὸ φανερὸ ἀπὸ τὴν πασίγνωστη παραβολὴ πού παρουσίασε στοὺς Σικιμίτες ὁ Ἰωνάθαν, λέγοντας: Πῆγαν τὰ δένδρα τοῦ δάσους νὰ βγάλουν βασιλιά. Καὶ εἶπαν στὴν ἄμπελο· γίνε βασιλιάς μας. Καὶ εἶπε ἡ ἄμπελος· νὰ ἀφήσω τὸν καρπὸ μου τὸν καλὸ πού τὸν δόξασε ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ γίνω βασιλιάς τῶν δένδρων; Ὅμοια παραιτήθηκαν ἡ συκιά γιὰ τὴ γλυκύτητα τῶν καρπῶν της καὶ ἡ ἐλιά γιὰ τὴν λιπαρότητα τοῦ καρποῦ της. Τέλος δέχτηκε τὸ ἀξίωμα ὁ θάμνος, ξύλο ἄκαρπο καὶ γεμάτο ἀγκάθια, πού κανένα καλὸ δὲν εἶχε, οὔτε δικό του, οὔτε ἀπὸ τὰ δένδρα πού θὰ ὑποτάσσονταν σ' αὐτόν¹⁰³. Δὲν εἶπε ἡ παραβολὴ ὅτι τὰ δένδρα τοῦ κήπου εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ ἐπιμέλεια, ἀλλὰ τὰ δένδρα τοῦ δάσους. Γιατὶ ὅπως ἡ ἄμπελος, ἡ συκιά καὶ ἡ ἐλιά δὲ δέχτηκαν νὰ γίνουν ἀρχηγοὶ τῶν δένδρων τοῦ δάσους, εὐχαριστημένες πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν καρπὸ τοὺς παρὰ ἀπὸ τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι πού βλέπουν στὸν ἑαυτὸ τους κάποιον καρπὸ ἀρετῆς καὶ αἰσθάνονται τὴν ὠφέλειά του, καὶ ἂν πολλοὶ τοὺς βιάζον νὰ ἀναλάβουν τέτοια ἀρχή, ἀρνοῦνται καὶ προτιμοῦν τὴν δική τους ὠφέλεια ἀπὸ τὴν τιμὴ τῶν πολλῶν. Καὶ ὅπως ἦταν ἡ κατάρρα γιὰ τὰ δένδρα τῆς παραβολῆς, τὸ ἴδιο συμβαίνει στοὺς ἀνθρώπους πού συμπεριφέρονται παρόμοια: Ἡ θὰ βγεῖ φωτιὰ ἀπὸ τὸ θάμνο καὶ θὰ φάει τὰ δένδρα τοῦ δάσους, ἢ θὰ βγεῖ φωτιὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ θὰ φάει τὸ θάμνο. Γιατὶ, ὅταν οἱ μοναχικὲς ὑποσχέσεις γίνονται ἀνώφελες, κατ' ἀνάγκην ἐπακολουθεῖ κίνδυνος καὶ σ' ἐκείνους πού ὑποτάσσονται σὲ δάσκαλο χωρὶς πείρα, καὶ σ' αὐτοὺς πού δέχονται τὸ ἀξίωμα τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, ἀπὸ τὴν ἀπροσεξία τῶν μαθητῶν. Ἡ ἔλλειψη πείρας τοῦ δασκάλου ἐξολοθρεύει τοὺς μαθητὲς, ἐνῶ ἡ ἀμέλεια τῶν μαθητῶν φέρνει σὲ κίνδυνον τὸν δάσκαλο καὶ μάλιστα ὅταν λόγῳ τῆς ἀμάθειάς του ἐκεῖνοι πέφτουν σὲ ραθυμία. Οὔτε ἀπὸ τὸ δάσκαλο πρέπει νὰ ξεφεύγει τίποτε ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴ διόρθωση τῶν μαθητῶν, οὔτε οἱ μαθητευόμενοι πρέπει νὰ παραμελοῦν καμιὰ ἀπὸ τίς ἐντολές του. Καὶ τῶν μαθητῶν τὸ παραστράτημα καὶ τοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ ἡ παράβλεψη αὐτῶν πού ἀμαρτάνουν, εἶναι πράγμα βαρὺ καὶ ἐπικίνδυνον.

Δὲν πρέπει ἐπίσης νὰ νομίζουν ὅτι τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἶναι πρόφαση ἀνέσεως καὶ ἀπολαύσεως, γιατί τὸ πιὸ κοπιαστικὸν πράγμα εἶναι τὸ νὰ κυβερνᾷ κανεὶς ψυχές. Ἐκεῖνοι πού διοικοῦν ἄλογα καὶ κτήνη, δὲν συναντοῦν ἀντί-

103. Κριτ. 9, 7-15.

σταση ἀπὸ τὰ κοπάδια, καὶ γι' αὐτὸ εὐκολα τὰ διοικοῦν τὶς πιὸ πολλές φο-
ρές. Σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ διοικοῦν ἀνθρώπους, ἡ ποικιλία τῶν χαρακτήρων
καὶ ἡ πανουργία τῆς σκέψεως κάνουν πιὸ δύσκολη τὴν ἐπίβλεψη. Καὶ πρέ-
πει ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἀναλαμβάνουν, νὰ προετοιμαστοῦν ὅπως γιὰ κοπιαστικὸ
ἀγώνα, γιὰ νὰ ὑπομένουν τὰ ἐλαττώματα ὅλων μὲ μεγάλη ἀνεξικακία, κι
ἐκεῖνα ποὺ τοὺς διαφεύγουν ἀπὸ ἄγνοια, νὰ τοὺς τὰ διδάσκουν μὲ μακροθυ-
μία. Γι' αὐτὸ, σύμφωνα μὲ τὴν Π. Διαθήκη, στὸ Ναὸ ὁ νικτῆρας στηριζόταν
πάνω σὲ βόδια¹⁰⁴, ἐνῶ ἡ λυχνία κατασκευάστηκε ὁλόκληρη στερεὰ καὶ τορ-
νευτῇ¹⁰⁵. Ἡ λυχνία σημαίνει ὅτι ἐκεῖνος ποὺ προτίθεται νὰ φωτίζει τοὺς ἄλ-
λους, ὀφείλει νὰ στερεώνεται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, νὰ μὴν ἔχει τίποτε ἐλαφρὸ ἢ
ἄδειο καὶ ν' ἀφαιρέσει τορνεύοντας τὰ περιττά, ὅσα δὲν θὰ χρησίμευαν γιὰ
παράδειγμα ἀψεγάδιαστης ζωῆς σὲ ὅσους τὰ ἐβλεπαν. Τὰ βόδια ποὺ σηκώ-
νουν τὸ νικτῆρα φανερώουν ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀναλαμβάνει τέτοιο ἔργο, ὀ-
φείλει νὰ μὴν ἀποφεύγει κανένα ἀπὸ τὰ θλιβερά ποὺ ἔρχονται, ἀλλὰ νὰ ὑ-
πομένει τὰ βάρη καὶ τὴν ἀκαθαρσία τῶν μικροτέρων, μέχρι τοῦ σημείου
ποὺ δὲν κινδυνεύει ὁ ἴδιος. Γιατὶ πάντως, ἂν θέλει νὰ καθαρίζει τὶς πράξεις
τῶν προσερχομένων, κατ' ἀνάγκη θὰ λερωθεῖ κάπως καὶ αὐτός, ὅπως καὶ
ὁ νικτῆρας καθαρίζει τὰ χέρια ἐκείνων ποὺ πλένονται, ἀλλὰ αὐτὸς δέχεται
τὴν ἀκαθαρσία. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ συζητεῖ περὶ παθῶν καὶ καθαρίζει τοὺς
ἄλλους ἀπὸ τὶς κηλίδες τους, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περάσει ἀμόλυντος, γιατί
ἡ ἴδια ἡ μνήμη συνηθίζει νὰ μολύνει τὴ διάνοιά του. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν λε-
χθοῦν καθαρὰ οἱ αἰσχροτήτες, πάντως μολύνουν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ νοῦ κατὰ
τὴ διήγηση τοῦ λόγου καὶ τὸν θολώνουν μὲ χρώματα ὅχι καθαρὰ.

Πρέπει ὁ ἡγούμενος νὰ εἶναι καὶ πεπειραμένος ὥστε νὰ μὴν ἀγνοεῖ κα-
μιὰ ἀπὸ τὶς μεθόδους τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ νὰ ἀποκαλύπτει στοὺς ὑποτακτικούς
τοῦ τὰ ἀγωνίσματα ποὺ ἀγνοοῦν καὶ νὰ προλέγει σ' αὐτοὺς τὶς ἐνέδρες τοῦ
διαβόλου, ὥστε νὰ χαρίσει σ' αὐτοὺς τὴ νίκη χωρὶς κόπους καὶ νὰ τοὺς
βγάλει στεφανωμένους ἀπὸ τὸν ἀγώνα. Ὅμως ἓνας τέτοιος εἶναι σπάνιος
καὶ δὲν βρίσκεται εὐκολα. Αὐτὸ μάρτυρεῖ ὁ μέγας Παῦλος λέγοντας: «Δὲν
ἀγνοοῦμε τὶς ἐπινοήσεις τοῦ σατανᾶ»¹⁰⁶. Καὶ ὁ θαυμάσιος Ἰώβ, ἀπορώντας
γι' αὐτὸ, λέει: «Ποιὸς θὰ φανερώσει τὸ κρυμμένο πρόσωπό του; Ποιὸς θὰ
μπεῖ στὴν πτυχή τοῦ θώρακά του; Καὶ ποιὸς θ' ἀνοίξει τὶς πόρτες τοῦ προσ-
ώπου του;»¹⁰⁷ Αὐτὰ ἔχουν τὴν ἐξῆς ἔννοια: «Δὲν φαίνεται, λέει, τὸ πρόσω-
πό του, γιατί μὲ πολλὰ ροῦχα σκεπάζει τὴν πονηρία του. Δελεάζει ἀπατηλὰ
μὲ τὸ φαινόμενο, μὲ τὸ κρυμμένο ὅμως πρόσωπό του ἐτοιμάζει τὴν κατα-
στροφή». Καὶ γιὰ νὰ μὴν συναριθμήσει τὸν ἑαυτό του μ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀ-
γνοοῦν, λέει καθαρὰ τὰ σημάδια του, γνωρίζοντας κάθε ἀγυρτία του: «Τὰ
μάτια του, λέει, εἶναι σὰν τοῦ ἑωσφόρου (=τὸ ἄστρο τῆς αὐγῆς), ἀλλὰ τὰ
σωθικά του εἶναι φίδια ἀσπίδες». Παίρνει τὴ μορφή τοῦ ἑωσφόρου γιὰ νὰ
σύρει μὲ πανουργία πρὸς τὸν ἑαυτό του ἐκείνους ποὺ τὸν βλέπουν, ἀλλὰ μὲ

104. Γ' Βασ. 7, 13. 105. Ἐξ. 25, 30. 106. Β' Κορ. 2, 11. 107. Ἰώβ 41, 5-6.

τὰ φίδια ποὺ ἔχει μέσα του, θανατώνει ὅσους πλησιάζουν.

Καὶ ἡ Παροιμία, πιστοποιώντας τὸν κίνδυνο τοῦ πράγματος, λέει: «Ἐ-
κεῖνος ποὺ σχίζει ξύλα, κινδυνεύει, ἂν τοῦ ξεφύγει τὸ τσεκούρι, νὰ χτυπη-
θεῖ»¹⁰⁸. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ διαίρει τὰ πράγματα μὲ τὸ λόγο, καὶ ὅσα νομί-
ζονται ὅτι ἔχουν ἐνωθεῖ τὰ χωρίζει ἀπὸ τὴν ἐνωσή τους, καὶ φροντίζει νὰ
δείξει ὅτι εἶναι ὁλότελα ξένα μεταξύ τους τὰ πραγματικὰ ἀγαθὰ ἀπὸ τὰ νο-
μιζόμενα ὡς ἀγαθὰ, ἂν δὲν ἔχει ἀπὸ παντοῦ ἀσφαλισμένο τὸ λόγο του, κιν-
δυνεύουν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἀκοῦνε, γιατί ἂν ὁ λόγος τοῦ ξεφύγει ἀπὸ τὸ ὀρθό,
δίνει ἀφορμὴ σκανδάλου σὲ ὅσους τὸν ἀκούσουν. Ἔτσι κάποιος μαθητῆς τοῦ
Ἑλισσαίου ποὺ ἔκοβε ξύλα στὸν Ἰορδάνη καὶ τοῦ ἔπese τὸ τσεκούρι στὸν
ποταμό, βλέποντας τὸν κίνδυνο, φώναξε στὸν Ἑλισσαίو: «Ἀλλοίμονο, κύ-
ριε, χάθηκε τὸ τσεκούρι μου»¹⁰⁹. Αὐτὸ παθαίνουν ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ διδά-
σκουν ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἀκούσει —καὶ φυσικὰ δὲν ὁλοκληρώνουν τὴν προσπά-
θειά τους, ἐπειδὴ δὲν μιλοῦν ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία. Ὅταν ὅμως πια-
στοῦν νὰ λένε κάτι τὸ ἀντίθετο στὸ θέμα τους, τότε ὁμολογοῦν τὴν ἄγνοιά
τους καθὼς κινδυνεύουν ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ εἶπαν. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Ἑλισ-
σαῖος ἔριξε στὸν βυθὸ τοῦ ποταμοῦ ἓνα κομμάτι ξύλο καὶ ἀνέβηκε τὸ χαμέ-
νο τσεκούρι στὴν ἐπιφάνεια. Καὶ μ' αὐτὸ φανέρωσε τὴ σκέψη ποὺ νομιζόταν
κρυμμένη βαθιά, καὶ τὴν ἔθεσε ὑπόψη τῶν ἀκουόντων. Ἐδῶ ὁ Ἰορδάνης
σημαίνει τὸ λόγο τῆς μετάνοιας, γιατί ἐκεῖ βάπτισε ὁ Ἰωάννης βάπτισμα
μετάνοιας. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ δὲ μιλάει μὲ ἀκρίβεια γιὰ τὴ μετάνοια, ἀλλὰ
μὲ τὸ νὰ φανερώσει τὴν κρυμμένη καλοσύνη, κάνει τοὺς ἀχροατὲς νὰ ὑπο-
τιμοῦν τὴν ἀμαρτία, αὐτὸς ρίχνει τὸ σιδερένιο τσεκούρι στὸν Ἰορδάνη. Κα-
λῶς λοιπὸν τὸ ξύλο ξαναφέρει τὸ τσεκούρι ἀπὸ τὸ βυθὸ στὴν ἐπιφάνεια.
Γιατὶ πρὶν ἀπὸ τὸ Σταυρὸ (ποὺ συμβολίζει αὐτὸ τὸ ξύλο), ἦταν κρυμμένος ὁ
λόγος τῆς μετάνοιας καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ θέλησε νὰ πεῖ κάτι, ἐλέγχθηκε
ὅτι μίλησε πρόχειρα. Ὑστερα ἀπὸ τὸν Σταυρὸ, ἔγινε φανερός ὁ λόγος τῆς
μετάνοιας, καθὼς ἀναδείχθηκε στὸν ὀρισμένο καιρὸ ἀπὸ τὸ ξύλο τοῦ Σταυ-
ροῦ.

Αὐτὰ τὰ λέω ὅχι γιὰ νὰ ἐμποδίσω μερικοὺς νὰ ὀδηγοῦν νέους στὴ θεο-
σέβεια, ἀλλὰ γιὰ νὰ παρακαλέσω νὰ ἀποκτήσουν πρῶτα συνήθεια στὴν ἀρε-
τή, ἀνάλογη μὲ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος, καὶ νὰ μὴν ἀναλαμβάνουν πρό-
χειρα αὐτὸ τὸ ἔργο, ἔχοντας στὸ νοῦ τους μόνο τὰ εὐχάριστα καὶ τὴν ὑπη-
ρεσία ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν καὶ τὸν ἔπαινο ἀπὸ τοὺς ἔξω καὶ ἀψηφώντας
τὸν κίνδυνο ποὺ ἀκολουθεῖ· οὔτε νὰ μετατρέπουν τὰ πολεμικὰ ὄργανα σὲ
γεωργικὰ προτοῦ γίνεи τέλεια εἰρήνη. Ὅταν ὑποτάξει κανεὶς τὰ πάθη καὶ
δὲν τὸν ἐνοχλοῦν πλέον ἀπὸ πούθενά πόλεμοι, οὔτε ἔχει ἀνάγκη ἀμυντικῶν
ὅπλων, τότε εἶναι καλὸ νὰ καλλιεργεῖ τοὺς ἄλλους. Ἔως ὅτου ὅμως κυβερ-
νοῦν τὰ πάθη καὶ συνδέεται ὁ σαρκικὸς πόλεμος μὲ τὸ σαρκικὸ φρόνημα,
δὲν πρέπει νὰ ἀφήνομε τὰ ὅπλα, ἀλλὰ ἀδιάκοπα νὰ τὰ κρατοῦμε, γιὰ νὰ

108. Ἐκκλ. 10, 9-10.

109. Δ' Βασ. 6, 5-6.

μὴν ἐκμεταλλευθῶν οἱ ἐχθροὶ τὴν δική μας ἀνάπαυση καὶ μᾶς αἰχμαλωτίζουν χωρὶς νὰ πληγωθῶν. Ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται καλῶς γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ λόγῳ τῇ μεγάλῃ ταπεινοφροσύνῃ τους νομίζουν ὅτι δὲ νίκησαν ἀκόμα, ὁ θεὸς λόγος τοὺς προτρέπει νὰ μετατρέψουν τὰ μαχαίρια τους σὲ ἄροτρα καὶ τὶς λόγχες νὰ τὶς κάνουν δρεπάνια¹¹⁰. συμβουλεύει δηλαδὴ νὰ μὴ ἀσχολοῦνται πλέον μάταια μὲ νικημένους ἐχθροὺς, ἀλλὰ γιὰ τὴν ὠφέλεια τῶν πολλῶν, νὰ μεταποιήσουν τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν πολεμικὴ συνήθεια στὸ νὰ καλλιεργοῦν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀκόμη γεμάτοι μὲ τὰ ἔργα τῆς κακίας. Ἀντίθετα, ἐκείνους ποὺ δὲν ἔφτασαν σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση καὶ ἀπὸ ἀπειρία ἢ θρασύτητα ἐπιχειροῦν παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή τους, ὁ θεὸς λόγος συμβουλεύει: «Κομματιάστε τὰ ἄροτρά σας καὶ κάνετε τα μαχαίρια· καὶ τὰ δρεπάνια σας κάνετε τα λόγχες»¹¹¹. Ποιὸ τὸ ὄφελος ἀπὸ τὴ γεωργία, ὅταν ὁ πόλεμος κατέχει τὴ γῆ καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν καρπῶν τὴν ἔχουν μᾶλλον οἱ ἐχθροὶ παρὰ οἱ γεωργοὶ ποὺ ἔχουν κοπιάσει; Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ στοὺς Ἰσραηλίτες ποὺ πολεμοῦσαν στὴν ἔρημο μὲ διάφορα ἔθνη, ὁ θεὸς λόγος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴ γεωργία γιὰ νὰ μὴν ἐμποδιστοῦν ἀπὸ τὰ πολεμικὰ γυμνάσια, ἀλλὰ συμβουλεύει μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὴν ἀσχολία αὐτῇ, λέγοντας: «Ὅταν μπεῖτε στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, δὲ θὰ φυτέψετε»¹¹². Αὐτὸ τὸ θεωρεῖ αὐτονόητο. Γιατί πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τὰ φυτεύόμενα δὲν εἶναι βέβαια, ἐφόσον δὲ σταθεροποιηθῶν κάπου ἐκεῖνοι ποὺ φυτεύουν.

Τάξη καὶ ἀκολουθία, περισσότερο ἀπὸ παντοῦ, πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ στὸ ἔργο τῆς θεοσέβειας· καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχή. Στὸ φαγητό, ἐκεῖνοι ποὺ παρέβλεψαν ὅσα προσφέρονται πρῶτα καὶ δελεάστηκαν ἀπὸ τὰ νοστιμότερα, κατ' ἀνάγκην πείθονται νὰ ἀκολουθήσουν τὴν τάξη. Ὁ Ἰακώβ, ἐπειδὴ ἐλκύσθηκε ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς Ραχὴλ, ἀδιαφόρησε γιὰ τὴ Λεία ποὺ εἶχε ἀσθενικὰ μάτια· ὅμως δὲν ἀπέφυγε τὸν κόπο γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὴ Λεία (ποὺ συμβολίζει τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ), ἀλλὰ ἐργάστηκε καὶ γι' αὐτὴν ἑπτὰ χρόνια¹¹³. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἀκολουθήσει σωστά τὴ μοναχικὴ ζωὴ, νὰ μὴν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ τέλος, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ προκόβει πρὸς τὴν τελειότητα. Ἔτσι κι ὁ ἴδιος θὰ ἐπιτύχει ἐκεῖνο ποὺ προσπαθεῖ καὶ θὰ ὀδηγήσει σωστά τοὺς ὑποτακτικούς στὸ σκοπὸ τῆς ἀρετῆς.

Οἱ περισσότεροι ὅμως, χωρὶς νὰ συνεισφέρουν κανένα κόπο, οὔτε νὰ κατορθώσουν κανένα μικρὸ ἢ μεγάλο ἔργο θεοσέβειας, τρέχουν ὅπως ἔτυχε νὰ πάρουν τὸν τίτλο τοῦ ἡγουμένου, χωρὶς νὰ τὸ νομίζουν ἐπικίνδυνο. Καὶ ὅχι μόνον δὲν παραιτοῦνται ὅταν μερικοὶ τοὺς προτρέπουν στὸ ἔργο αὐτό, ἀλλὰ καὶ γυρίζουν τὰ στενὰ καὶ τραβοῦν τοὺς περαστικούς νὰ γίνουν ὑποτακτικοὶ τους, δίνοντας ὑπόσχεση γιὰ κάθε ὑπηρεσία καὶ ἐπιμέλεια, σὰν νὰ ἔκαναν συμφωνία μὲ μισθωτοὺς ὑπηρετές, καὶ τοὺς ὑπόσχονται τροφὴ καὶ ἐνδύματα. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ ἔχουν τόσο ἔρωτα γιὰ τὴν ἡγουμένην καὶ θέλουν ὅταν

110. Ἦσ. 2, 4.

111. Ἰωήλ 4, 10.

112. Δευτ. 16, 21.

113. Γεν. 29, 15-28.

βγαίνουν ἔξω νὰ φαίνονται μαζὶ μὲ πλῆθος καὶ νὰ ἀφήνονται στὰ χέρια κάποιων ποὺ τοὺς ὀδηγοῦν καὶ νὰ παίζουν ὅλο τὸ ρόλο τῶν ἡγουμένων, σὰν νὰ εἶναι ἡθοποιοὶ σὲ θεατρικὸ ἔργο, εἶναι ἀνάγκη, γιὰ νὰ μὴν ἐγκαταλειφθῶν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκτελοῦν αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, νὰ ὑποχωροῦν τὶς πιὸ πολλές φορές στὶς ἐπιθυμίες τους γιὰ ἡδονές. Καὶ ἔτσι δὲν ἐμποδίζουν τοὺς ὑποτακτικούς τους νὰ κατευθύνονται στὰ βάραθρα, σὰν ἡνίοχοι ποὺ ἄφησαν τὰ ἡνία καὶ τὰ ἄλογα τρέχουν ὅπου αὐτὰ θέλουν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο τρέχουν στοὺς κρημνοὺς καὶ τὰ βάραθρα καὶ σκοντάφτουν παντοῦ, ἀφοῦ κανεὶς δὲν τοὺς σταματᾷ, οὔτε τοὺς ἐμποδίζει ἀπὸ τὶς ἄτακτες ὁρμές. Ἀλλ' ἂς ἀκούσουν αὐτοὶ τὸν μακάριο Ἰεζεκιήλ ποὺ ἐλεεινολογεῖ ἐκείνους ποὺ προμηθεύουν ἡδονές στοὺς ἄλλους καὶ συμμορφώνονται ἀπὸ συγκατάβαση μὲ τὶς θελήσεις τοῦ καθενὸς καὶ θησαυρίζουν τὸ «οὐαί». «Ἀλλοίμονο, λέει, σ' ἐκεῖνες ποὺ ράβουν προσκεφάλαια γιὰ κάθε ἀγκώνα καὶ κάνουν καλύμματα γιὰ κάθε κεφάλι κάθε ἡλικίας, γιὰ νὰ χάνονται ψυχές γιὰ μιὰ φούχτα κριθάρι ἢ γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί»¹¹⁴. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἱκανοποιοῦν μὲ ἐράνους τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, σὰν νὰ τὶς καλύπτουν μὲ ρούχα συρραμμένα ἀπὸ ράκη. Καὶ ντροπιάζουν ἐκείνους ποὺ ὀφείλουν νὰ προφητεῦουν ἢ νὰ προσεύχονται μὲ ἀκάλυπτο κεφάλι, βάζοντάς τους καλύμματα¹¹⁵. Καὶ μὲ αὐτὰ ἐκθελύνουν τὴν ἀνδρεία κατάστασή τους καὶ ἀφανίζουν τὶς ψυχές, οἱ ὁποῖες δὲν ἔπρεπε νὰ πεθάνουν.

Προπάντων ἔπρεπε νὰ πείθονται στὸν μοναδικὸ Διδάσκαλο Χριστὸ καὶ νὰ ἀρνηθῶν ὅσο μποροῦν τὴν ἐπιμέλεια τῶν ἄλλων. Γιατί λέει ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητές: «Σεῖς μὴν ὀνομαστεῖτε Ραββί»¹¹⁶. Ἄν στὸν Πέτρο καὶ στὸν Ἰωάννη καὶ στοὺς ἄλλους Ἀποστόλους συμβουλεύει νὰ μένουν μακριὰ ἀπὸ τέτοιο ἔργο καὶ νὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι ἄξιοι γιὰ τέτοιο ἀξίωμα, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ φαντάζεται τὸν ἑαυτὸ του παραπάνω ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ ἀναλαμβάνει ἀξίωμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐμποδίστηκαν ἐκεῖνοι; Μήπως λέγοντας ὁ Κύριος, «μὴν ὀνομαστεῖτε Ραββί», ἐμπόδισε ὅχι τὸ νὰ εἶναι, ἀλλὰ τὸ νὰ ὀνομάζονται δάσκαλοι;

Ἄν τώρα κανεὶς, χωρὶς δική του πρόθεση, ἀφοῦ δεχτεῖ ἓνα ἢ δύο μαθητές, ἐκβιαστεῖ νὰ δεχτεῖ νὰ ὀδηγήσει καὶ περισσότερους, πρῶτα-πρῶτα νὰ ἐξετάσει τὸν ἑαυτὸ του μὲ ἀκρίβεια, ἂν μπορεῖ νὰ διδάσκει μὲ ἔργο τὰ πρακτέα καὶ ὅχι μὲ λόγια, καὶ νὰ βάζει σὰν παράδειγμα κάθε ἀρετῆς μπροστὰ στοὺς μαθητὲς τὸν δικό του βίον, ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸν ἀντιγράφουν νὰ μὴ μειώνουν τὴν ὁμορφιά τῆς ἀρετῆς μὲ τὴν ἀσχῆμια τοῦ σφάλματος. Ἐπειτα, ἂς γνωρίζει ὅτι ὀφείλει νὰ ἔχει ἀγωνία γιὰ τοὺς μαθητὲς ὅχι λιγότερη ἀπὸ ὅση ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του· γιατί ὅπως γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἔτσι καὶ γιὰ κείνους θὰ δώσει λόγο, ἀφοῦ μιὰ φορὰ ἀνέλαβε τὴ σωτηρία τους. Οἱ Ἅγιοι φρόντισαν νὰ μὴν ἀφήσουν τοὺς μαθητὲς κατώτερους ἀπὸ τὴν δική τους ἀρετὴ, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡθικὴ κατάστασή τους καὶ τοὺς μεταβάλλουν

114. Ἰεζ. 13, 19.

115. Α' Κορ. 11, 4.

116. Ματθ. 23, 8.

στο καλύτερο. Ἐτσι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὸν Ὀνήσιμο¹¹⁷ ἀπὸ δραπετή τὸν ἔκανε μάρτυρα· ὁ Ἡλίας τὸν Ἐλισσαῖο ἀπὸ γεωργὸ τὸν ἔκανε προφήτη¹¹⁸. ὁ Μωυσῆς τὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ποὺ ἦταν νεώτερος ἀπὸ ὅλους, τοῦ ἔδωσε ἀξίωμα ποὺ τὸν ἐξύψωσε¹¹⁹. καὶ ὁ Ἡλεὶ ἀνέδειξε τὸν Σαμουὴλ μεγαλύτερο καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ¹²⁰. Αὐτοὺς τοὺς βοήθησε καὶ ἡ δική τους ἐπιμέλεια στὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς, ὅμως ὅλη ἡ αἰτία τῆς προκοπῆς ὑπῆρξε τὸ ὅτι τοὺς ἔτυχαν δάσκαλοι ποὺ μπόρεσαν μὲ τὴν προτροπή τους νὰ δυναμώσουν τὴ μισοσβησμένη σπίθα τῆς προθυμίας καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ βγάλει φλόγα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγιναν στόμα Θεοῦ αὐτοὶ ποὺ ὑπηρετήσαν τὰ θελήματά Του μπροστά στοὺς ἀνθρώπους, γιατί Τὸν ἄκουσαν ποὺ λέει: «Ἄν βγάλεις ἀπὸ τὸν ἀνάξιο ἄνθρωπο, ἄνθρωπο ἔντιμο, θὰ εἶσαι σὰν τὸ στόμα μου»¹²¹.

Τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου τὸ ὑποδεικνύει ὁ Θεὸς καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ, διδάσκοντας ποιά εἶναι ἡ μεταβολὴ ποὺ πρέπει νὰ προξενεῖ στοὺς μαθητές. «Ἄνθρωπε, λέει, λάβε ἓνα πλῆθος καὶ βάλε τον μπροστά σου καὶ πάνω σ' αὐτὸν νὰ κάνεις τὸ διάγραμμα τῆς Ἱερουσαλήμ»¹²². Μὲ αὐτὰ θέλει νὰ πεί ὁ Θεὸς ὅτι πρέπει ἀπὸ λάσπη, ὁ δάσκαλος νὰ κάνει τὸν μαθητὴ ναὸ ἅγιο. Καλὸ εἶναι καὶ αὐτὸ ποὺ λέει, «βάλε τον μπροστά σου», ἐπειδὴ ἔτσι θὰ εἶναι γρήγορη ἡ βελτίωση τοῦ μαθητῆ ἂν εἶναι διαπαντὸς κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ δασκάλου. Γιατί οἱ συνεχεῖς ἐπιδράσεις τῶν καλῶν παραδειγμάτων χαράζουν ὅμοιες εἰκόνες στὶς ψυχές ποὺ δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ σκληρές καὶ ἀναίσθητες. Γι' αὐτὸ ὁ Γιεζὴ ὑπέπεσε στὴν κλοπὴ καὶ ὁ Ἰούδας στὴν προδοσία, ἐπειδὴ ἀποτραβήχτηκαν ἀπὸ τὰ μάτια τῶν δασκάλων τους. Ἄν ἔμεναν κοντά τους, δὲν θὰ ἔπεφταν στὴν ἀμαρτία.

Στὴ συνέχεια τῆς προφητείας, ὁ Θεὸς φανέρωσε ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος γιὰ τὸν δάσκαλο ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τῶν μαθητῶν, λέγοντας: «Θὰ βάλεις ἓνα σιδερένιο τηγάνι ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ τὸν πλῆθος, καὶ θὰ εἶναι τεῖχος ἀνάμεσα σὲ σένα καὶ σ' αὐτόν»¹²³. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ δὲν θέλει νὰ συμμετέχει στὴν τιμωρία ἐκείνου ποὺ ἀμελεῖ, ἀφοῦ ἀπὸ λάσπη τὸν κάνει πόλη, πρέπει ἀκόμη νὰ τοῦ λέει καὶ τίς τιμωρίες ποὺ ἀπειλοῦνται γιὰ κείνους ποὺ γυρίζουν πίσω ἀπὸ τὴν καλὴ αὐτὴ κατάστασι, ὥστε νὰ γίνουν αὐτὲς τεῖχος καὶ ν' ἀπομακρύνουν τὸν ἀνάτιο ἀπὸ τὸν αἴτιο. Αὐτὸ διατάζει ὁ Θεὸς τὸν Ἰεζεκιήλ καὶ λέει: «Ἄνθρωπε, σὲ ἔβαλα φρουρὸ τὸν Ἰσραήλ. Ἄν δεις τὴν τιμωρία νὰ ἔρχεται καὶ δὲν προειδοποιήσεις, καὶ ἀρπάξει κανέναν ἢ τιμωρία, τὴν ψυχὴ τοῦ ἀπὸ σένα θὰ ζητήσω»¹²⁴.

Ἐνα τέτοιο τεῖχος ἔβαλε καὶ ὁ Μωυσῆς στοὺς Ἰσραηλίτες λέγοντας: «Πρόσεχε, μὴ θελήσεις νὰ ἀκολουθήσεις τίς συνήθειές τους, μετὰ ποὺ θὰ ἐξολοθρευτοῦν ἀπὸ μπροστά σου»¹²⁵. Γιατί συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ προσέχουν ἀμελῶς στὴ διάνοιά τους, ἀφοῦ κόψουν τὰ πάθη, νὰ ἀρχίζουν νὰ βγαί-

νουν σὰν βλαστοὶ οἱ εἰκόνες τῶν παλιῶν φαντασιῶν. Ἄν ἐπιτρέψει κανεὶς σ' αὐτὲς νὰ πέφτουν συνεχῶς μέσα στὸν νοῦ καὶ δὲν ἐμποδίζει τὴν εἴσοδό τους, θὰ ἐγκαταστήσει μέσα του πάλι τὰ πάθη καὶ ἔτσι θὰ χρειαστεῖ νὰ ξαναρχίσει πάλι τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς νίκης. Γιατί συμβαίνει, ἀφοῦ ἐξημερωθοῦν τὰ πάθη καὶ μάθουν νὰ τρῶνε χορτάρια ὅπως τὰ βόδια, ἀπὸ ἀμέλεια ἐκείνου ποὺ τὰ ἐξημερώνει νὰ ἐξαγριωθοῦν πάλι καὶ νὰ ξαναβροῦν τὴν ὠμότητα τοῦ θηρίου. Γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ αὐτὸ εἶπε ὁ Μωυσῆς, «μὴ θελήσεις νὰ τοὺς ἀκολουθήσεις, μετὰ ποὺ θὰ ἐξολοθρευτοῦν ἀπὸ μπροστά σου», γιὰ νὰ μὴ συνηθίσει ἡ ψυχὴ νὰ εὐχαριστεῖται σὲ τέτοιες φαντασίες καὶ ἐπιστρέφει στὴν παλιὰ κακία.

Καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ, γνωρίζοντας ὅτι αὐτὰ ὅταν τὰ ἔχει κανεὶς στὸ νοῦ του καὶ τὰ μελετᾷ, βλάπτουν τὴ διάνοια καθὼς ἀποτυπώνουν ἔντονα καὶ σαφέστατα τίς αἰσchrές φαντασίες, ἔκρυψε τοὺς ξένους θεοὺς στὰ Σίκιμα¹²⁶. Γιατί ὁ κόπος γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν παθῶν τὰ κρύβει καὶ τὰ ἀφανίζει ὅχι γιὰ λίγο, ἀλλὰ γιὰ πάντα. Σίκιμα σημαίνει τὸν κόπο ἐναντίον τῶν παθῶν· γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰακώβ ἔδωσε στὸν Ἰωσήφ τὰ Σίκιμα¹²⁷, ἐξαιρετικὸ δηλ. ἀγῶνα κατὰ τῶν παθῶν σ' αὐτόν ποὺ πολεμοῦσε τὰ πάθη. Ἐπίσης ὁ Ἰακώβ λέγοντας ὅτι μὲ μαχαίρι καὶ τόξο κατέλαβε τὰ Σίκιμα, φανερώνει ὅτι μὲ πόλεμο καὶ κόπο νίκησε τὰ πάθη καὶ τὰ ἔκρυψε στὴ γῆ τῶν Σικίμων. Μοιάζει κάπως ἀντίθετο τὸ νὰ κρύβεις τοὺς θεοὺς στὰ Σίκιμα ἀπὸ τὸ νὰ βάζεις εἶδωλο σὲ μέρος κρυφὸ· τὸ πρῶτο εἶναι ἀξιέπαινο ἐνῶ τὸ δεύτερο ἀξιοκατηγόρητο, γιατί λέει ἡ Γραφή: «Καταραμένος ὅποιος βάζει εἶδωλο σὲ μέρος κρυφὸ»¹²⁸. Γιατί δὲν εἶναι ἴδιο τὸ νὰ κρύφει κανεὶς ἐντελῶς μὲ τὸ νὰ τὸ βάλει σὲ κρυφὸ μέρος. Ἐκεῖνο ποὺ κατακρύβεται στὴ γῆ καὶ δὲν φαίνεται πλέον, μὲ τὸν καιρὸ ἐξαλείφεται ἀπὸ τὴν μνήμη. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔβαλε κανεὶς σὲ κρυφὸ μέρος, δὲν φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὸ τοποθέτησε ἐκεῖ, τὸ βλέπει συνεχῶς καὶ ἔτσι ἀνακαινίζει τὴ μνήμη του, κατέχοντάς το λαθραῖα. Ἐτσι κάθε αἰσchrὴ σκέψη, ὅταν σχηματίζεται στὸ νοῦ, εἶναι κρυφὸ ἄγαλμα. Καὶ εἶναι ντροπὴ νὰ προβάλλει κανεὶς αὐτὲς τίς σκέψεις. Εἶναι λοιπὸν ἐπικίνδυνο τὸ νὰ βάλει κανεὶς εἶδωλο σὲ κρυφὸ μέρος, πὶδ ἐπικίνδυνο ὅμως εἶναι τὸ νὰ ἀκολουθεῖ καὶ νὰ ἀναζητεῖ τίς μορφές ποὺ ἔχουν ἐξαφανιστεῖ πλέον, ἐπειδὴ ἡ διάνοια εὐκολὰ κλίνει πρὸς τὸ πάθος ποὺ ἔχει ἀποβληθεῖ καὶ γεμίζει τὴν πλάστιγγα τῶν ἡδονῶν μέχρι νὰ γεῖρει ὡς τὸ ἔδαφος.

Γιατί ἡ συνήθεια τῆς ἀρετῆς εἶναι εὐαίσθητη, ταλαντεύεται ὑπερβολικὰ, καὶ ἂν ἀμεληθεῖ γέρνει πρὸς τὰ ἀντίθετα. Αὐτὸ ἡ Γραφή τὸ δηλώνει μὲ σύμβολο ὅταν λέει: «Ἡ γῆ στὴν ὁποία πηγαίνετε, μετακινεῖται, καὶ σ' αὐτὴ μετακινοῦνται λαοὶ καὶ ἔθνη»¹²⁹. Δηλαδή, μόλις ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ συνήθεια τῆς ἀρετῆς κινηθεῖ πρὸς τὰ ἀντίθετα, μετακινήθηκε μαζί καὶ ἡ ἀρετὴ,

117. Φιλῆμ. 10-19.

120. Α' Βασ. 3, 19-20.

123. Ἰεζ. 4, 3.

118. Γ' Βασ. 19, 19.

121. Ἰερ. 15, 19.

124. Ἰεζ. 3, 17-18.

119. Δευτ. 31, 7-8.

122. Ἰεζ. 4, 1.

125. Δευτ. 12, 30.

126. Γεν. 35, 4.

127. Γεν. 48, 21-22.

128. Δευτ. 27, 15.

129. Β' Ἑσδρα 9, 11.

ἐπειδὴ εἶναι γῇ πού μετακινεῖται. Γι' αὐτὸ πρέπει εὐθὺς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ μὴν ἐπιτρέπομε νὰμποῦν στὴ διάνοια οἱ φαντασίες τῶν βλαβερῶν λογισμῶν, οὔτε νὰ ἐπιτρέπομε στὴ διάνοια νὰ κατεβαίνει στὴν Αἴγυπτο, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ καταντᾷ στοὺς Ἀσσυρίους¹³⁰. Ἐπειδὴ ἂν ἡ διάνοια κατέβει στὸ σκοτάδι τῶν ἀκάθαρτων λογισμῶν — αὐτὸ σημαίνει Αἴγυπτος —, τότε διὰ τῆς βίας καὶ χωρὶς νὰ θέλει σέρνεται ἀπὸ τὰ πάθη νὰ δουλέψει σ' αὐτά.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Νομοθέτης, θέλοντας νὰ ἀπαγορεύσει στὴν ἡδονὴ νὰ μπαίνει κρυφὰ μέσα μας, παραγγέλλει συμβολικὰ νὰ συντριβόμε τὸ κεφάλι τοῦ φιδιοῦ, ἐπειδὴ καὶ τὸ φίδι πληγώνει τὴ φτέρνα¹³¹. Γιατί σκοπὸς τοῦ εἶναι ἡ ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας, πού ἂν δὲν τὴν ἀδράξει, δὲν μπορεῖ εὐκολὰ νὰ ἀνακατώσει τὸ δηλητήριό του μέσα μας. Δικὴ μας σπουδὴ εἶναι νὰ σπᾶσμε τὴν ἴδια τὴν προσβολὴ τῆς ἡδονῆς, ἐπειδὴ ἂν συντριβεῖ αὐτὴ, ἀδύναμη θὰ εἶναι ἡ ἐνέργειά της. Ἵσως καὶ ὁ Σαμφὼν δὲν θὰ ἔκαιγε τὰ σπαρτὰ τῶν ἀλλοφύλων, ἂν δὲν γύριζε ἀντίθετα τὰ κεφάλια τῶν ἀλεπούδων καὶ δὲν τίς ἔδενε ἀπὸ τὴν οὐρά¹³². Ἔτσι καὶ ὅποιος μπόρεσε ἀπὸ τὰ πρῶτα σημάδια τῶν πονηρῶν λογισμῶν νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἐνέδρα καὶ, παραβλέποντας τίς ἀρχές τους, πού φροντίζουν νὰ τίς παρουσιάζουν ἄθῳες, νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ τέλος, δηλ. τὴν ἁμαρτία, αὐτὸς ἀπὸ τὴν σύγκριση τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν λογισμῶν ἐλέγχει ὅτι εἶναι ἀνάρμοστοι· αὐτὸς ἔδωσε, ὅπως ὁ Σαμφὼν, οὐρὰ μὲ οὐρὰ καὶ ἔβαλε ἀνάμεσά τους σὰν λαμπάδα ἀναμμένη τὸν ἔλεγχον.

Καὶ γιὰ νὰ κάνω τὸ λόγο πιὸ καθαρό, θὰ πάρω παρὰδειγμα δύο λογισμοὺς, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ μάθει κανεὶς πῶς πρέπει νὰ γίνεται καὶ στοὺς ὑπολοίπους. Πολλὲς φορές ἀπὸ τὴν κενοδοξία ἔρχεται ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας καὶ δείχνει ἄθῳα τὴν εἴσοδο τοῦ δρόμου πού φέρνει στὸν ἄδη, ἐνῶ κρύβει τοὺς ὀλέθριους δρόμους μὲ τοὺς ὁποίους κατεβάζει στὸν θάνατο ἐκείνους πού τὸν ἀκολουθοῦν ἀσυλλόγιστα. Μερικὲς φορές ὑποβάλλει στὸ νοῦ τὴν ἐπιδίωξη τῆς ἱερωσύνης, ἄλλοτε τῆς τέλειας μοναχικῆς ζωῆς· καὶ κάνει νὰ προσέρχονται πολλοὶ σ' αὐτὸν γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν καὶ τὸν κάνει νὰ φαντάζεται τὴν πρόδοό του στὸν λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν πράξη τῆς ἀσκήσεως. Καὶ ὅταν τὸν παραπλανήσῃ μὲ τέτοιες σκέψεις καὶ τὸν ἀπομακρύνει πολὺ ἀπὸ τὴ φυσικὴ νήψη, τότε τοῦ βάζει στὸ νοῦ του καὶ σχεδιάζει συνάντηση μὲ κάποια σεμνὴ δῆθεν γυναίκα. Ἔτσι τὸν φέρνει σὲ νοερὴ συγκατάθεση γιὰ τὴ σιχαμερὴ πράξη καὶ καταντροπιάζει τὴν παρρησία τῆς συνειδήσεως. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού θέλει νὰ δέσει τίς οὐρές, ἃς βάζει στὸ νοῦ του τὰ πέρατα τῶν λογισμῶν, δηλαδή τὴν τιμωρία τῆς κενοδοξίας καὶ τὴν ἀτιμία τῆς πορνείας. Καὶ ὅταν ἐννοήσῃ πόσο ἀντίθετες εἶναι μεταξύ τους, τότε θὰ ἔχει κάνει ὅπως ὁ Σαμφὼν. Ἐπίσης, ὁ λογισμὸς τῆς λαιμαργίας τέλος ἔχει τὸν λογισμὸ τῆς πορνείας, καὶ ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας καταλήγει στὸ λογισμὸ τῆς λύπης. Γιατί εὐθὺς μόλις ἔρβει στὸν ἑαυτὸ τοῦ ἐκεῖνος πού νικῆθηκε ἀπὸ τέτοιους λογισμοὺς, πέφτει σὲ στενοχώρια καὶ λύπη. Ἄς σκεφτεται λοιπὸν ὁ

130. Ἱερ. 49, 19· 50, 2-3.

131. Γεν. 3, 15.

132. Κριτ. 15, 4-5.

ἀγωνιστῆς ὅχι τὴν ἀπόλαυση τῶν φαγητῶν, οὔτε τὴ γλυκύτητα τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ τὸ τέλος τους· καὶ ὅταν βρεῖ ὅτι ἡ λύπη ὑπάρχει πίσω ἀπὸ αὐτές, ἃς γνωρίζει ὅτι τίς ἔδωσε οὐρὰ μὲ οὐρὰ καὶ ὅτι μὲ τὸν ἔλεγχον πού ἔκανε, κατέστρεψε τὰ σπαρτὰ τῶν ἀλλοφύλων.

Ἄν λοιπὸν τόσο πολὺ μεγάλη πείρα καὶ ἐπιστήμη χρειάζεται ὁ πόλεμος πρὸς τὰ πάθη, ἃς γνωρίζουν ἐκεῖνοι πού ἀναλαμβάνουν τὴν πνευματικὴ προστασία τῶν ἄλλων, πόση θεία γνώση χρειάζονται γιὰ νὰ ὀδηγοῦν μὲ φρόνηση τοὺς ὑποτακτικούς τους πρὸς τὸ βραβεῖο πού μᾶς ἐπιφυλάσσει ἡ πρόσκλησή μας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ¹³³· καὶ νὰ τοὺς διδάσκουν μὲ σαφήνεια ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν πνευματικὸ πόλεμον, ὥστε νὰ μὴ σχηματίζουν μόνο στὸν ἄέρα μὲ τὰ χέρια τὰ χτυπήματα τῆς νίκης, ἀλλὰ πάνω σ' αὐτὴ τὴ μάχη νὰ καταφέρουν στὸν ἀντίπαλον καίριες πληγές. Γιατί αὐτὸς ὁ πόλεμος εἶναι δυσκολότερος ἀπὸ τὸν ἀγῶνα πού ἀγωνίζονται οἱ πυγμάχοι· ἐκεῖ γέρνουν τὰ σώματα τῶν ἀθλητῶν, πού μποροῦν εὐκολὰ νὰ σηκωθοῦν ὀρθια, ἐνῶ ἐδῶ πέφτουν κάτω ψυχές, οἱ ὁποῖες μιὰ φορὰ καὶ πέσουν, μόλις καὶ μετὰ βίας μποροῦν νὰ σηκωθοῦν. Ἄν κανεὶς, ἐνῶ γρονθοκοπεῖται ἀκόμη μὲ τὸν ἐμπαθὴ βίον καὶ εἶναι λερωμένος μὲ αἵματα, ἐπιχειρεῖ νὰ οἰκοδομεῖ ναὸ Θεοῦ ἀπὸ λογικὰς ψυχές, θὰ ἀκούσῃ: «Δὲν θὰ μοῦ οἰκοδομήσεις σὺ ναὸ, γιατί εἶσαι ἄνθρωπος αἱμάτων»¹³⁴. Ἐπειδὴ γιὰ νὰ οἰκοδομήσῃ κανεὶς ναὸ στὸ Θεὸ πρέπει νὰ εἶναι σὲ εἰρηνικὴ κατάσταση. Καὶ ὁ Μωυσῆς στήνοντας τὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο¹³⁵, φανερώνει ὅτι ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν πολεμικὸ θόρυβον καὶ νὰ κατοικεῖ μακριὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ὅπου εἶναι ταραχὴ καὶ ὀχλαγωγία, καὶ νὰ μετακινηθεῖ σὲ εἰρηνικὸ καὶ ἀπόλεμον βίον.

Ὅμως, ὅταν βρεθοῦν τέτοιον δάσκαλοι, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μαθητὲς πού ἀρνήθηκαν τόσο πολὺ τὰ θελήματά τους, ὥστε νὰ μὴ διαφέρουν διόλου ἀπὸ νεκρὰ σώματα ἢ ἀπὸ τὴν ὕλη πού εἶναι στὰ χέρια τοῦ τεχνίτη. Καὶ ὅπως ἡ ψυχὴ κάνει στὸ σῶμα ὅ,τι θέλει, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἀντιτάσσεται, ἢ ὅπως ὁ τεχνίτης ἐπιδεικνύει πάνω στὴν ὕλη τὴν τέχνη του, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται καθόλου στὸ σκοπὸ τοῦ ἀπὸ τὴν ὕλη, ἔτσι καὶ ὁ δάσκαλος καθὼς θὰ ὀδηγεῖ τοὺς μαθητὲς στὴν ἀρετὴ, πρέπει νὰ τοὺς ἔχει πειθαρχικούς καὶ χωρὶς νὰ ἀντιλέγουν διόλου. Ἐπειδὴ τὸ νὰ περιεργάζεται ὁ μαθητὴς τὰ μέσα πού μεταχειρίζεται ὁ δάσκαλος καὶ νὰ θέλει νὰ ἐξετάζει ἐκεῖνα πού τὸν διατάζει, εἶναι ἐμπόδιο στὴν προκοπὴ του.

Γιατί ἐκεῖνο πού φαίνεται εὐλόγον καὶ ἀξιόπιστον στὸν ἄπειρον, δὲν εἶναι καὶ πράγματι εὐλόγον, ἐπειδὴ ἀλλιῶς κρίνει τὰ ζητήματα τῆς τέχνης ὁ τεχνίτης καὶ ἀλλιῶς ὁ ἄπειρος ἀπὸ τέχνη· ὁ ἕνας κρίνει μὲ βάση τὴν γνώση, ἐνῶ ὁ ἄλλος ὅπως τοῦ φαίνεται. Ἡ κρίση ὅμως πού γίνεται τυχαία, σπανίως πλησιάζει τὴν ἀλήθεια· τίς πιὸ πολλές φορές δὲ βρίσκει τὸ ὀρθόν, καὶ πλησιάζει πρὸς τὸ ἀπατηλό.

133. Φιλip. 3, 14.

134. Α' Παρ. 22, 8.

135. Ἐξ. 33, 7.

Παράδειγμα ἄς εἶναι τὸ πλοῖο στὴν ὄρθια, ὅπως λένε οἱ ναυτικοί, πλεύση, ὅταν αὐτὸ γέρνει καὶ ὁ κυβερνήτης διατάζει νὰ κάθονται πρὸς τὸ μέρος τῆς βυθιζομένης πλευρᾶς καὶ ὄχι πρὸς τὸ μέρος τῆς ἄλλης πού ἐξέχει. Καὶ βέβαια τὸ εὐλογο θὰ ἦταν νὰ ἐπιβαρύνουν τὴν πλευρὰ πού ἐξέχει καὶ ὄχι νὰ τρέχουν πρὸς τὴν πλευρὰ πού κινδυνεύει· ὅμως οἱ ἐπιβάτες πείθονται στὸν κυβερνήτη μᾶλλον παρὰ στὶς δικές τους ἐπινοήσεις, γιατί ἡ ἀνάγκη τοὺς πείθει νὰ ὑπακοῦν σ' ἐκεῖνον πού τοῦ ἔχει δοθεῖ ἡ ἐξουσία, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν τοὺς φαίνεται σωστὸ αὐτὸ πού κάνει. Λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι πού ἀνέθεσαν σὲ ἄλλους τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς τους, πρέπει νὰ ἀφήσουν ἐκεῖνα πού νομίζουν αὐτοὶ εὐλογα καὶ νὰ ὑποταχθοῦν στὴν τέχνη αὐτοῦ πού γνωρίζει, κρίνοντας ὅτι ἡ γνώση του εἶναι πιὸ ἀξιόπιστη ἀπὸ τὶς δικές τους σκέψεις.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ὅταν ἀπαρνοῦνται τὸν κόσμο, νὰ μὴν κατακρατοῦν τίποτα, φοβούμενοι τὸ τρομερὸ παράδειγμα τοῦ Ἀνανία, ὁ ὁποῖος πιστεύοντας ὅτι δὲν θὰ ἐννοοῦσαν τὴν ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν τιμὴ τοῦ κτήματος, ἔλαβε τὴν καταδίκη ἀπὸ τὸ Θεό¹³⁶. Ὅπως ἔδωσαν τὸν ἑαυτὸ τους, ἔτσι νὰ δώσουν καὶ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά τους, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι ἂν κρατήσουν τίποτε, τότε ἡ διάνοιά τους θὰ εἶναι συνεχῶς σ' αὐτὸ καὶ θὰ ἔχει μεγάλο περισπασμὸ καὶ τελικὰ θὰ χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀδελφότητα. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἔγραψε τοὺς βίους τῶν ἀρχαίων, μὲ σκοπὸ, τὸν καθένα ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν ὁποιοδήποτε τρόπο ζωῆς, μὲ κατάλληλα παραδείγματα νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴν ἀλήθεια. Πῶς λοιπὸν ὁ Ἐλισσαῖος πῆγε μαζὶ μὲ τὸν Ἡλία καὶ ἀπαρνήθηκε τὸν κόσμο; «Ὅργωνε, μᾶς λέει, μὲ βόδια καὶ εἶχε δώδεκα ζεύγη βοδιῶν μπροστά του καὶ τὰ ἔσφαξε καὶ τὰ ἔψησε καίγοντας τ' ἀλέτρια καὶ τ' ἄλλα σκεύη»¹³⁷. Αὐτὸ φανερῶνει τὴ θερμότητα τῆς προθυμίας του. Γιατὶ δὲν εἶπε, θὰ πουλήσω τὰ σκεύη τῶν βοδιῶν καὶ θὰ οἰκονομήσω τὰ πρέποντα, οὔτε σκέφτηκε ὅτι ἂν τὰ πουλοῦσε θὰ εἶχε μεγαλύτερη ὠφέλεια. Κυριεύθηκε ὁλόκληρος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία πού τὸν τραβοῦσε στὴν συναναστροφή τοῦ δασκάλου καὶ καταφρόνησε τὰ βλεπόμενα. Μᾶλλον ἐπειδὴ τοῦ ἔφερναν περισπασμὸ τῆς ὀρθῆς προαιρέσεως, φρόντισε νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι ἡ ἀναβολὴ γίνεται πολλές φορές ἀφορμὴ μεταμέλειας. Πῶς λοιπὸν ὁ Κύριος θὰ διέταξε τὸν πλούσιο πού ἐπιθυμοῦσε τὴν τελειότητα, νὰ πουλήσει τὰ ὑπάρχοντά του καὶ νὰ τὰ δώσει στοὺς φτωχοὺς¹³⁸ καὶ νὰ μὴν κρατήσει τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἂν δὲ γνώριζε ὅτι, ἂν κρατοῦσε τίποτε, θὰ γινόταν αὐτὸ ἀφορμὴ κάθε λογῆς περισπασμοῦ; Νομίζω ὅτι καὶ ὁ Μωυσῆς, λέγοντας σὲ ὅσους θέλουν νὰ καθαριστοῦν μὲ τὴ μεγάλη εὐχή, νὰ ξυρίζουν ὅλο τὸ σῶμα¹³⁹, προστάζει τὴν τέλεια ἀπόρριψη τῶν ὑπαρχόντων.

Δεύτερο· νὰ λησμονήσουν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους τόσο, ὥστε καθόλου νὰ μὴν ἐνοχλοῦνται ποτὲ ἀπὸ τὴν ἐνθύμησή τους. Τὶς ἀγελάδες πού ἔξεψαν στὸ ἀμάξι πού μετέφερε τὴν Κιβωτό, τὶς ἔκανε ἡ Κιβωτὸς νὰ λησμονή-

136. Πράξ. 5, 1-10. 137. Γ' Βασ. 19, 21. 138. Ματθ. 19, 21. 139. Ἀριθ. 8, 7.

σουν τὴ φύση· καὶ μολονότι τὰ μοσχάρια τοὺς εἶχαν κλειστεῖ στὸ σταῦλο καὶ αὐτὲς κανεῖς δὲν τὶς ὀδηγοῦσε, τέλειωσαν ἄφογα τὴ διαδρομὴ χωρὶς νὰ ξεκλίνουν δεξιὰ ἢ ἀριστερά¹⁴⁰. Οὔτε μὲ μούγκρισμα δὲ φανέρωσαν τὸν πόνο τοὺς γιὰ τὸν χωρισμὸ ἀπὸ τὰ παιδιὰ τους· καὶ μ' ὅλο πού τὶς πίεζε τὸ βάρος τῆς Κιβωτοῦ καὶ τὶς τυραννοῦσε τὸ μητρικὸ ἔνστικτο, ἀκολούθησαν τὸ δρόμο τους, σὰν νὰ βάδιζαν πάνω σὲ ἴσια γραμμὴ, νικημένες ἀπὸ τὸ σεβασμὸ τῆς Κιβωτοῦ πού σήκωναν. Ἄν λοιπὸν οἱ ἀγελάδες συμπεριφέρθηκαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, γιατί νὰ μὴν κάνουν τὸ ἴδιο καὶ ἐκεῖνοι πού πρόκειται νὰ σηκώνουν τὴ νοητὴ Κιβωτό; Ἐπρεπε καὶ κάτι περισσότερο, γιὰ νὰ μὴν ἐλέγχεται ἡ λογικὴ φύση ὅτι τὴν ξεπέρασε ἡ ἄλογη φύση, καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν κάνουν μὲ τὴν προαίρεσή τους ἐκεῖνα πού ἀπὸ ἀνάγκη κάνουν τὰ ἄλογα ζῶα.

Ἴσως καὶ ὁ Ἰωσήφ νὰ περιπλανήθηκε στὴν ἔρημο, ἐπειδὴ στὰ ὀνόματα τῶν συγγενῶν ζητοῦσε τὴν τελειότητα. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος πού τὸν ρώτησε τὴν αἰτία τῆς περιπλανήσεως, ὅταν ἔμαθε τὴν αἰτία, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἰωσήφ δὲν ἦταν βοσκὸς, ἀλλὰ ζητοῦσε τοὺς δικούς του, (γιατὶ ἂν ἦταν βοσκὸς καὶ ἤξερε καλὰ αὐτὴ τὴν τέχνη, δὲν θὰ ἔλεγε «πού βόσκουν οἱ ἀδελφοί μου», ἀλλὰ «πού ποιμαίνουν») τοῦ εἶπε: «Ἀναχώρησαν ἀπὸ ἐδῶ, καὶ τοὺς ἄκουσα νὰ λένε, πᾶμε στὴ Δωθαεῖμ»¹⁴¹. Δωθαεῖμ ἐρμηνεύεται, ἀρκετὴ ἐγκατάλειψη. Ἀπ' αὐτὸ μαθαίνομε ὅτι ἐκεῖνος πού περιπλανᾶται ἀκόμη μετὰ τῶν ἀγαπητῶν στὸ σῶμα, δὲν μπορεῖ μὲ ἄλλον τρόπο νὰ ἐπιτύχει τὴν τελειότητα, ἂν δὲν ἐγκαταλείψει σὲ ἀρκετὰ μεγάλο βαθμὸ τὴν προσκόλλησιν σ' ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στὴ σάρκα. Γιατὶ καὶ ἂν ἀφήσει κανεῖς τὴν Χαράν, πού ἐρμηνεύεται «τῶγλες» καὶ σημαίνει τὶς αἰσθήσεις, καὶ βγεῖ ἀπὸ τὴν κοιλάδα Χεβρών, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ταπεινὰ ἔργα, καὶ ἀπὸ τὴν ἔρημο ὅπου περιπλανᾶται ζητώντας τὴν τελείωση (ὅπως ὁ Ἰωσήφ), ἂν δὲ φτάσει νὰ κατοικήσει στὴ Δωθαεῖμ, δηλαδὴ στὴν «ἐγκατάλειψη», κανένα ὄφελος δὲν ἔχει ἀπὸ τὴν ἀνώφελη ταλαιπωρία, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης του πρὸς τοὺς συγγενεῖς ξεστρατίζει ἀπὸ τὴν τελειότητα. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κύριος, πού ἐπέπληξε τὴν Θεοτόκο Μαρίαν, ἐπειδὴ τὸν ζητοῦσε μετὰ τῶν συγγενῶν¹⁴², καὶ πού κρίνει ἀνάξιο Του ἐκεῖνον πού ἀγαπᾷ πατέρα ἢ μητέρα περισσότερο ἀπὸ Αὐτόν¹⁴³, μᾶς προτρέπει στὴν ἐγκατάλειψη.

Ἀφοῦ κατορθώσουν αὐτὰ τὰ δύο πού εἶπαμε, πρέπει νὰ τοὺς συμβουλεύουμε, ἂν εἶναι ἀρχάριοι, νὰ ἡσυχάζουν καὶ νὰ μὴ βγαίνουν συνεχῶς ἔξω, γιὰ νὰ μὴ ξαναξύνουν τὰ τραύματα τῆς ψυχῆς πού ἔρχονται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων, οὔτε στὶς εἰκόνες τῶν παλιῶν ἁμαρτημάτων νὰ προσθέτουν καὶ ἄλλες, ἀλλὰ νὰ ξεφεύγουν τὴν προσβολὴ τῶν νέων ἁμαρτωλῶν εἰκόνων καὶ νὰ φροντίζουν πάρα πολὺ νὰ σβήσουν τὶς παλιές φαντασίες. Γιατὶ εἶναι κοπιαστικὴ στοὺς ἀρχαρίους ἡ ἡσυχία, ἐπειδὴ τότε ἡ μνήμη ἔχει τὸν καιρὸ καὶ ἀνακατῶνει τὴν ἀκαθαρσία πού ἔχει μέσα της, ἐνῶ πρωτύτερα δὲν εἶχε και-

140. Α' Βασ. 6, 12. 141. Γεν. 37, 14-17. 142. Λουκ. 2, 49. 143. Ματθ. 10, 37.

ρὸ νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἐξαιτίας τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν. Μαζὶ ὅμως μὲ τὸν κόπο ἡ ἡσυχία ἔχει καὶ ὠφέλεια, γιατίι μὲ τὸν καιρὸ ἐλευθερώνει τὸν νοῦ τους ἀπὸ τὴν ἐνόχληση τῶν ἀκάθαρτων λογισμῶν. Ἐὰν ἔχουν σκοπὸ νὰ πλύνουν τὴν ψυχὴ τους καὶ νὰ γίνουν καθαροὶ ἀπὸ κάθε μολυσμὸ, πρέπει νὰ ἀπομακρύνονται ἐντελῶς ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πράγματα ποὺ αὐξάνουν τὴν ἀκαθαρσία· πρέπει νὰ ἐξασφαλίζουν πολλὴ γαλήνη στὸ λογικὸ τους, νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ κάθε τι ποὺ ἐρεθίζει, νὰ ἀποφεύγουν τὴ συναναστροφή τῶν ἐπιπολαίων καὶ νὰ προτιμοῦν τὴ μόνωση, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας.

Καὶ εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ πέσουν πάλι στὰ ἴδια δίχτια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα νόμισαν ὅτι ἔχουν γλυτώσει, ὅταν συναναστρέφονται ἄφοβα μὲ τὸν ἀνακατωμένο ὄχλο. Γιατί εἶναι ἀνώφελο σ' ἐκεῖνον ποὺ διάλεξε τὴν ἀρετὴ, νὰ χαίρεται μὲ τὰ ἴδια πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δράπετευσε ἀφοῦ τὰ καταδίκασε. Ἡ συνήθεια εἶναι δυνατὴ ἔλξη καὶ ὑπάρχει φόβος νὰ θυμηθοῦν τις αἰσχροὺς πράξεις, ἀπὸ τις ὁποῖες εἶχαν ἡσυχάσει μὲ μεγάλη προσπάθεια, καὶ νὰ ἐργαστοῦν πάλι τὰ κακὰ ποὺ ἔχουν ξεχάσει. Γιατί ὁ νοῦς ἐκείνων ποὺ ἄφησαν τὴν κακία, μοιάζει μὲ τὸ σῶμα ποὺ μόλις παίρνει πάνω του μετὰ ἀπὸ μακρὰ ἀσθένεια· σ' αὐτὸ καὶ ἡ παραμικρὴ ἀφορμὴ γίνεται αἰτία νὰ ξαναρρωστήσει, ἀφοῦ δὲν ἰσχυροποιήθηκε ἀκόμη ἡ υἱεία του. Ἔτσι καὶ ἡ νοερὴ δύναμη τοῦ ἀρχαρίου εἶναι πλαδαρὴ καὶ κλονίζεται, ὥστε εἶναι φόβος νὰ ξαναγυρίσει τὸ πάθος, τὸ ὁποῖο ἐρεθίζεται ἀπὸ τὴ συναναστροφή μὲ τὸν ὄχλο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μωυσῆς διέταξε νὰ μένουν μέσα στὰ σπίτια τους ὅσοι δὲ θέλουν νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτὴ ἄγγελο: «Δὲ θὰ βγείτε κανένας ἀπὸ τὴν θύρα τοῦ σπιτιοῦ σας, γιὰ νὰ μὴ σὰς ἀγγίσει ὁ ἐξολοθρευτής»¹⁴⁴. Καὶ ὁ Ἱερεμίας τὸ ἴδιο φαίνεται διατάζει ὅταν λέει: «Μὴ πηγαίνετε στὸ χωράφι καὶ μὴ βαδίζετε στὸ δρόμο, γιατίι τὸ μαχαίρι τῶν ἐχθρῶν παραμονεύει γύρω-γύρω»¹⁴⁵.

Μόνο οἱ γενναῖοι ἀγωνιστὲς μποροῦν νὰ βαδίζουν ὀρμητικὰ πάνω στοὺς ἐχθροὺς. Ἐὰν ὅμως εἶναι κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ πολεμήσουν, ἂς μένει ἀνενόχλητος στὸ σπίτι του, ἐξασφαλίζοντας ἀπὸ τὴν ἡσυχία ἀσφάλεια χωρὶς κίνδυνο. Τέτοιος ἦταν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, γιὰ τὸν ὁποῖο λέει ἡ Γραφή: «Ὁ ἀκόλουθος Ἰησοῦς ἐπειδὴ ἦταν νέος δὲν ἐβγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή»¹⁴⁶. Γιατί γνώριζε ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Ἀβελ¹⁴⁷ ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ βγαίνουν πρόωρα στὴν πεδιάδα φονεύονται ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ σώματος καὶ τοὺς φίλους τῆς σάρκας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς Δίνας¹⁴⁸ μπορεῖ νὰ τὸ μάθομε αὐτὸ ἀκριβῶς, ὅτι πραγματικὰ μαρτυρεῖ κοριτοσύνη καὶ γυναικεία ἀντίληψη νὰ ἐπιχειρεῖς ἐκεῖνα ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή σου καὶ νὰ ἐξαπατᾷς στὴ γνώμη σου γιὰ τὴν ἱκανότητά σου. Ἐὰν ἡ Δίνα δὲν πήγαινε ἀστόχαστα νὰ δεῖ ὅσα συμβαίνουν στὴ χώρα, νομίζοντας ὅτι ἔ-

144. Ἐξ. 12, 22-23.

146. Ἐξ. 33, 11.

148. Γεν. 34.

145. Ἱερ. 6, 25.

147. Γεν. 4, 8.

χει τὴ δύναμη νὰ τὸ κάνει χωρὶς νὰ παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησή τους, δὲν θὰ διαφθειρόταν πρόωρα ἡ κρίση τῆς, παρασυρμένη ἀπὸ τὴν φαντασία τῶν αἰσθητῶν, πρὶν σκεφτεῖ νόμιμα καὶ γενναῖα τὰ πράγματα. Γνωρίζοντας ὁ Θεὸς ὅτι αὐτὸ τὸ πάθος τῆς οἰήσεως ἐνεργεῖ στοὺς ἀνθρώπους, καὶ θέλοντας νὰ τὸ ξεριζώσῃ ἀπὸ μᾶς, λέει στὸν Μωυσῆ: «Κάνε εὐλαβεῖς τοὺς Ἰσραηλίτες»¹⁴⁹. Καὶ εἶναι ξένο πρὸς τὴν εὐλάβεια τὸ νὰ καταπιάνεται κανεὶς μὲ ἀγῶνες πέρα ἀπὸ τὴ δύναμή του.

Προτοῦ λοιπὸν σταθεροποιήσουμε τὴ συνήθεια τῆς ἀρετῆς, νὰ μὴν ἀνακατεῦμαστε μὲ τοὺς θορύβους τῶν πόλεων, ἀλλὰ νὰ φεύγομε πολὺ μακριὰ καὶ νὰ κρατοῦμε τὸν νοῦ μακριὰ ἀπὸ τὴ βοή ποὺ μᾶς τριγυρίζει. Γιατί δὲν ὑπάρχει ὄφελος, ἀφοῦ ἀναχωρήσουμε ἀπὸ τὰ πράγματα, νὰ μᾶς χτυποῦν οἱ φήμες γι' αὐτά· καὶ ἀφοῦ φύγομε ἀπὸ τὴν πόλη καὶ τὰ ἔργα τῆς, νὰ καθόμαστε στὴν πόρτα τῆς πόλεως ὅπως ὁ Λῶτ¹⁵⁰ καὶ νὰ γεμίζομε ἀπὸ τὴν ταραχὴ τῆς πόλεως. Πρέπει νὰ φύγομε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη ὅπως ὁ Μωυσῆς, γιὰ νὰ πάψουν ὄχι μόνο τὰ ἔργα ἀλλὰ καὶ οἱ φωνές αὐτῶν. «Ὅταν βγῶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, εἶπε ὁ Μωυσῆς, καὶ σηκώσω ψηλὰ τὰ χέρια μου, θὰ πάψουν οἱ φωνές»¹⁵¹. Γιατί τότε ἔρχεται ἡ ἀληθινὴ γαλήνη, ὅταν ὄχι μόνον οἱ ἐνέργειες πάψουν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνθυμήσεις τους, ὅποτε θὰ μπορέσει καὶ ἡ ψυχὴ νὰ δεῖ τὰ σημάδια τῶν παθῶν ποὺ ἔχουν σφραγιστεῖ πάνω τῆς καὶ θὰ μπορέσει νὰ ἀγωνιστεῖ καὶ νὰ τὰ κόψει ἀπὸ τὴν διάνοια. Ὅταν ὅμως εἰσέρχονται καὶ ἄλλες μορφές στὴν ψυχὴ, οὔτε τὰ παλιὰ σημάδια τῆς ἀμαρτίας εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξαλείψομε, ἀφοῦ ὁ νοῦς ἀσχολεῖται μὲ τις νέες μορφές. Τότε ἀναγκαστικὰ ὁ κόπος νὰ κόψομε τὰ πάθη γίνεται φοβερότερος, γιατίι μὲ τὴν αὐξησὴ σιγὰ-σιγὰ γίνονται πιὸ ἰσχυρὰ καὶ σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μὲ ἀδιάκοπη ὀρμή, μὲ τις φαντασίες ποὺ προσθέτονται, πλημμυρίζουν τὴν διορατικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς. Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ δοῦν στεγνὸ τὸ βυθὸ τοῦ ποταμοῦ, ἴσως γιὰ τίποτα ἀξιόλογα πράγματα ποὺ βρίσκονται ἐκεῖ, δὲν ὠφελοῦνται διόλου ἂν ἀντλήσουν τὸ νερὸ σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου νομίζουν ὅτι βρίσκεται αὐτὸ ποὺ ζητοῦν, ἀφοῦ ἀμέσως ἔρχεται ἄλλο νερὸ καὶ γεμίζει τὸ μέρος. Ὅταν ὅμως κόψουν τὸ νερὸ παραπάνω, τότε φανερώνεται χωρὶς κόπο τὸ ἔδαφος, γιατίι τὸ ὑπόλοιπο νερὸ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω καὶ φαίνεται ἡ ξηρά, γιὰ νὰ δοῦν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν στὸ βυθό. Ἔτσι καὶ τὸ νὰ ἀδειάσουν οἱ μορφές ἐκεῖνες ποὺ παράγουν τὰ πάθη, γίνεται εὐκόλο, ὅταν δὲν προσφέρουν πλέον οἱ αἰσθήσεις ὑλικὸ ἀπ' ἔξω. Ἐὰν ὅμως οἱ αἰσθήσεις κατεβάζουν σὰν ρεῦμα ποταμοῦ τὰ αἰσθητά, ὄχι μόνον εἶναι δύσκολο, ἀλλὰ καὶ τελείως ἀδύνατο νὰ καθαριστεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλημμύρα.

Γιατί, κι ἂν δὲν ἐνοχλοῦν τὰ πάθη ἐπειδὴ δὲν βρίσκουν εὐκαιρία λόγῳ τῶν συχνῶν συναντήσεων μὲ τοὺς ἄλλους, ὅμως παραμένουν κρυφὰ καὶ μεστῶνουν περισσότερο μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Καὶ ὅπως ἡ γῆ ποὺ πατιέται συνεχῶς, ἂν καὶ ἔχει ἀγκάθια, δὲν τὰ μεγαλώνει ὅμως, γιατίι τὰ ἐμπο-

149. Λευίτ. 15, 31.

150. Γεν. 19, 1.

151. Ἐξ. 9, 29.

δίδει ἡ τριβὴ τῶν ποδιῶν, ἐντούτοις μὲ τὸ νὰ ἔχει ἡ γῆ βαθιὰ μέσα τῆς τῆς ρίζες εὐκόλες στὸ νὰ βλαστήσουν καὶ θαλερές, ὅταν ἐπιτρέψει ὁ καιρὸς, αὐτὰ φυτρώνουν καὶ βλαστάνουν. Ἔτσι καὶ τὰ πάθη, ποὺ ἀπὸ τὶς συνεχεῖς συναναστροφές ἐμποδίζονται νὰ φανερωθοῦν, γίνονται πῶς ρωμαλέα. Καὶ ὅταν βρεθοῦν στὴν ἡσυχία, ἐπιτίθενται μὲ μεγάλη δύναμη καὶ κάνουν βαρὺ καὶ ἐπικίνδυνον τὸν πόλεμον σ' ἐκείνους ποὺ ἀμέλησαν στὴν ἀρχὴ νὰ τὰ πολεμήσουν. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης διατάζει νὰ ἐξολοθρεύσουμε τὸ σπέρμα ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ Βαβυλώνα¹⁵², δηλαδὴ νὰ ἐξαφανίσουμε τὶς μορφές τῆς κακίας ὅσο βρίσκονται ἀκόμη στὶς ἀποθήκες τῶν αἰσθήσεων, γιὰ νὰ μὴν πέσουν στὴ γῆ τῆς διάνοιας καὶ βλαστήσουν καὶ ἀφοῦ ποτιστοῦν μὲ τὶς ὁρμητικὲς καὶ βλαβερὲς βροχὲς τῆς ἀδιάκοπης ἀπασχολήσεως, φέρουν πολλὰ πλάσιο τὸν καρπὸ τῆς κακίας.

Ἄλλος προφήτης μακαρίζει ἐκείνους ποὺ δὲν περιμένουν νὰ μεγαλώσουν τὰ πάθη ἀλλὰ τὰ ἐξοντώνουν μικρά, σὰν νήπια ποὺ θηλάζουν. «Μακάριος —λέει— εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀρπάξει στὰ χέρια του καὶ θὰ συντρίψει τὰ νήπιά σου πετώντας τα πάνω στὴν πέτρα»¹⁵³. Ἰσως καὶ ὁ μέγας Ἰωβ, φιλοσοφώντας γιὰ τὰ παθήματά του, ἕνα τέτοιο ὑπαινιγμὸ κάνει ὅταν λέει: «Στὸ νερὸ θάλλει ὁ πάπυρος καὶ τὸ βούτομο καὶ χωρὶς νερὸ κάθε φυτὸ ξεραίνεται»¹⁵⁴. Καὶ τὸ ἄλλο ποὺ λέει: «Ὁ μυρμηκολέων χάθηκε, γιὰτὶ δὲν εἶχε νὰ φάει»¹⁵⁵, φαίνεται ὅτι σημαίνει τὸ ἴδιο. Θέλοντας ὁ μέγας Ἰωβ νὰ φανερώσει πόσο ἐπιβουλο καὶ ἀπατηλὸ εἶναι τὸ πάθος, βρῆκε τὸ ὄνομά του σύνθετο ἀπὸ τὸ θρασύτατο λιοντάρι καὶ ἀπὸ τὸ εὐτελέστατο μυρμήγκι. Καὶ αὐτό, γιὰτὶ οἱ προσβολὲς τῶν παθῶν ἀρχίζουν ἀπὸ τὶς μικρὲς καὶ τιποτένιες φαντασίες καὶ σύρονται κοντὰ μας σὰν μυρμήγκι· ὕστερα ὅμως γίνονται τόσο μεγάλες σὲ ὄγκο, ὥστε νὰ κινδυνεύει κανεὶς ἀπ' αὐτὲς ὅπως ἀπὸ τὴν ἐπίθεση ἑνὸς λιονταριοῦ. Γι' αὐτὸ πρέπει ὁ ἀγωνιστής, τότε νὰ παλεύει ἐναντὶον τῶν παθῶν, ὅταν ἔρχονται σὰν μυρμήγκια καὶ προτείνουν γιὰ δόλωμα τὴν μηδαμινότητά τους· γιὰτὶ ἂν φτάσουν τὴ δύναμη τοῦ λιονταριοῦ δύσκολα πολεμοῦνται. Ἡ νὰ μὴ τοὺς δίνει τροφή· καὶ τροφὴ τῶν παθῶν, ὅπως εἶπαμε πολλὰς φορές, εἶναι οἱ εἰκόνες τῶν αἰσθητῶν ποὺ μπαίνουν μέσα μας ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις· αὐτὲς τρέφουν τὰ πάθη καὶ ὀπλίζουν κάθε μορφὴ διαδοχικὰ ἐναντίον τῆς ψυχῆς.

Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Ναὸ ὁ νομοθέτης κατασκεύασε τὰ διχτυωτά¹⁵⁶, δείχνοντας τί πρέπει νὰ κάνουν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ φυλάγουν καθαρὴ σὰν ναὸ τὴν διάνοιά τους. Ὅπως στὸ Ναὸ κατασκεύασαν δίχτια στὰ παράθυρα, γιὰ νὰ μὴ μπαίνει ἀπὸ ἐκεῖ κανένα ἀκάθαρτο ζῶο, ἔτσι καὶ αὐτοὶ στὶς αἰσθήσεις νὰ βάζουν ὡς ἐμπόδιο τῶν λογισμῶν τὸ φόβο γιὰ τὴ μέλλουσα κρίση, ὁ ὁποῖος θὰ φράζει τὴν εἴσοδο στὶς ἀκάθαρτες μορφὲς ποὺ σέρνονται γιὰ νὰ μποῦν στὴ διάνοια. Ὁ Ὀχοζίας ἀρρώστησε, ἐπειδὴ ἔπεσε ἀπὸ τὸ δι-

152. Ἱερ. 27, 16.

154. Ἰωβ 8, 11.

156. Β' Παρ. 4, 12.

153. Ψαλμ. 136, 9.

155. Ἰωβ 4, 11

χτυωτό¹⁵⁷. Καὶ πέφτει κανεὶς ἀπὸ τὸ διχτυωτό, μὲ τὸ νὰ μὴ λογαριάζει στὸν καιρὸ τῶν πειρασμῶν τὴν μέλλουσα κρίση καὶ ἀνταπόδοση καὶ νὰ πέφτει στὶς ἡδονές. Τί εἶναι χειρότερο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀρρώστια; Ἀρρώστια τοῦ σώματος εἶναι τὸ νὰ ἀνατραπεῖ ἡ ἰσορροπία τῶν στοιχείων τοῦ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἕνα στοιχεῖο κατὰ τρόπο ἀφύσικο· ἐνῶ τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λογισμὸ καὶ νὰ νικηθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ τὴν κάνουν νὰ εἶναι ἄρρωστη. Τέτοια δίχτια στὴν ὁραση ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ ἀκούει, ἐπλεξε ὁ Σολομὼν λέγοντας: «Ὅταν τὰ μάτια σου δοῦν ξένη γυναῖκα, τότε τὸ στόμα σου θὰ μιλήσῃ στραβά»¹⁵⁸. Ἐδῶ στραβὰ ἐννοεῖ ἐκεῖνα ποὺ ἀπαντᾷ κανεὶς μετὰ τὴν ἁμαρτία, στὸν καιρὸ τῆς ἀνταποδόσεως. Γιὰτὶ ὅταν κανεὶς σκεφτεῖ ὅπως πρέπει τὴ μέλλουσα ἀνταπόδοση, αὐτὴ ἡ σκέψις ἐμποδίζει κάθε ἐπικίνδυνον κοίταγμα τῶν ματιῶν. Μπορεῖ καὶ ν' ἀναφέρεται στὸ ποῖα πρέπει νὰ εἶναι ἡ κατάστασις τοῦ λογισμοῦ στὸν καιρὸ τοῦ ἐπικίνδυνου κοιτάγματος, γιὰτὶ στὴ συνέχεια λέει: «Ἡ θέσις σου εἶναι σὰν νὰ εἶσαι μέσα στὴν καρδιὰ τῆς θάλασσας καὶ σὰν κυβερνήτης στὴ μεγάλη φουρτούνα». Γιὰτὶ ἂν μπορέσῃ κανεὶς τὴν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ νὰ πολεμήσῃ τὴ μορφὴ ποὺ ἐρεθίζει, αὐτὸς θὰ μπορέσῃ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὶς ἀπειλούμενες τιμωρίες, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ βρίσκεται σὲ μεγάλη φουρτούνα μέσα στὴ θάλασσα. Καὶ χωρὶς κόπο θὰ ὑπερνικήσῃ τοὺς ἀντιπάλους, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τὶς πληγὲς ποὺ τοῦ δίνουν, ὥστε νὰ πεῖ: «Μὲ χτυποῦσαν καὶ δὲν πόνεσα· μὲ περιγελοῦσαν καὶ ἐγὼ δὲν τὸ γνώριζα». Ἐκεῖνοι, λέει, μὲ χτυποῦσαν καὶ νόμιζαν ὅτι μὲ ἐμπαίζουν, ἐγὼ ὅμως οὔτε τὶς πληγὲς αἰσθανόμουν, γιὰτὶ ἦταν βέλη νηπίων, οὔτε γύρισα νὰ δῶ τὶς ἀπάτες τους, ἀλλὰ ἔκανα σὰν νὰ μὴν ἦταν παρόντες. Ἔτσι καὶ ὁ Δαβὶδ καταφρονοῦσε τέτοιους ἐχθροὺς καὶ ἔλεγε: «Ἐνῶ ἀπομακρυνόταν ὁ πονηρὸς ἀπὸ μένα, ἐγὼ δὲν τὸν γνώριζα»¹⁵⁹. Δηλαδὴ οὔτε ὅταν ἦρθε, οὔτε ὅταν ἔφυγε τοῦ ἔδωσα σημασία.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν γνωρίζει ὅτι μὲ τὶς αἰσθήσεις γίνεται μεγάλη ἐπικοινωνία μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνία εὐκόλῃ εἶναι ἡ ἀπάτη· καὶ δὲν ὑποπεύεται τὴ βλάβῃ ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ γεμίζει ἀπὸ αὐτὰ χωρὶς προφύλαξη, πῶς κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀπάτης θὰ γνωρίσῃ τὴν ἐπίθεσιν, ἂν δὲν σπουδάσῃ προηγουμένως τὴ διάκρισή τους; Ὅτι μὲ τὶς αἰσθήσεις γίνεται ὁ πόλεμος πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ ἐπιβάλλουν φόρους τὰ αἰσθητὰ στὶς νικημένες αἰσθήσεις, φανερώνεται ἀπὸ τὸν πόλεμον τῶν Ἀσσυρίων ἐναντίον τῶν Σοδομιτῶν. Ἡ Γραφὴ ἐξιστορεῖ γιὰ τοὺς τέσσερις βασιλεῖς τῶν Ἀσσυρίων καὶ τοὺς πέντε βασιλεῖς τῆς περιοχῆς τῶν Σοδόμων¹⁶⁰ ὅτι πρῶτα ἔκαναν συμφωνία καὶ σπονδὲς καὶ θυσιὰς εἰρηνικὲς στὴν ἀλμυρὴ θάλασσα· ἔπειτα ὑποδουλώθηκαν οἱ πέντε βασιλεῖς ἐπὶ δώδεκα ἔτη· στὸ δέκατο τρίτο ἔτος ἐπαναστάτησαν· στὸ δέκατο τέταρτο ἔτος ἔγινε πόλεμος, ἐπιτέθηκαν δηλαδὴ οἱ τέσσερις ἐναντίον τῶν πέντε καὶ τοὺς συνέλαβαν αἰχμαλώτους. Καὶ ἡ ἰ-

157. Δ' Βασ. 1, 2.

159. Ψαλμ. 100, 4.

158. Παροιμ. 23, 33-35.

160. Γεν. 14, 1-10.

στορία τελειώνει ἐδῶ· ἐμεῖς ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία διδασκόμαστε τὸν πόλεμο τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ αἰσθητά. Ὁ καθένας μας ἀπὸ τὴ γέννηση μέχρι τὰ δώδεκα ἔτη, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καθαρὴ τὴ διάκριση, παραδίνει χωρὶς νὰ ἐξετάσει τίς αἰσθήσεις του στὰ αἰσθητὰ σὰν σὲ ἀφεντικὰ νὰ τὰ ὑπηρετοῦν σὲ ὅ,τι διατάζουν. Παραδίνει τὴν ὄραση στὰ ὁράτα· τὴν ἀκοὴ στὶς φωνές· τὴ γεύση στοὺς χυμούς· τὴν ὄσφρηση στὶς ὀσμές· καὶ τὴν ἀφὴ στὰ αἰσθητὰ ποὺ ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ τὴν κινοῦν· δὲν μπορεῖ νὰ διακρίνει κανένα ἐμπόδιο λόγῳ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας. Ὅταν ὅμως ὁ λογισμὸς πρόκειται νὰ δυναμώσει καὶ ἀρχίσει νὰ αἰσθάνεται τὴν βλάβη, εὐθὺς σκέφτεται ἐπανάσταση καὶ ἀποφυγὴ μιᾶς τέτοιας δουλείας. Καὶ ἂν εἶναι δυνατὸς καὶ πραγματοποιήσῃ τὴ γνώμη του, μένει γιὰ πάντα ἐλεύθερος, ξεφεύγοντας ἀπὸ πικροὺς ἀφέντες. Ἄν ὅμως ἔχει τὴν κρίση πιὸ ἀσθενή γιὰ τὴν προσπάθειά του, πάλι παραδίνει νικημένες στὴν ἐξουσία τῶν αἰσθητῶν τίς αἰσθήσεις, ποὺ ὑποφέρουν στὸ ἐξῆς τὴν τυραννικὴ δουλεία χωρὶς καμιὰ καλὴ ἐλπίδα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πέντε βασιλεῖς τῆς ἱστορίας, ἀφοῦ νικῆθηκαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους τέσσερις, ὁδηγήθηκαν ὅλοι μαζί σὲ πηγάδια ἀσφάλτου· γιὰ νὰ μάθομε ἐμεῖς ὅτι οἱ νικημένοι ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ ρίχνουν τὴν κάθε αἴσθηση στὰ ἀντίστοιχα αἰσθητὰ σὰν σὲ βάραθρα ἢ πηγάδια, καὶ δὲν ἐννοοῦν τίποτε πέρα ἀπὸ τὰ ὁράτα, γιὰτὶ ἔδεσαν μὲ τὰ γήινα τὴν ἐπιθυμία καὶ ἀγάπησαν τὴν ἀπόλαυση τῶν γήινων περισσότερο ἀπὸ τὰ νοητά.

Ἔτσι κι ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ποὺ ἔχει ἀγαπήσει τὸν κύριό του καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του, καὶ παραιτεῖται ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία γιὰ τὴν συγγένεια τῶν σωματικῶν, γίνεται δοῦλος αἰώνιος καὶ τρυπιέται στὸ αὐτὶ μὲ τὸ σουβλί¹⁶¹, γιὰ νὰ μὴν ἀκούει ἀπὸ τὸ φυσικὸ πόρο τοῦ αὐτιοῦ καὶ δεχτεῖ κάποτε τὸν λόγο τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ νὰ μένει δοῦλος γιὰ πάντα, ἔχοντας ἀγαπήσει τὰ παρόντα. Γι' αὐτὸ ὁ Νόμος διέταξε νὰ κόβεται τὸ χέρι τῆς γυναίκας ποὺ πιάνει τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἐνὸς ἀνδρὸς ὅταν αὐτὸς φιλονεικεῖ μὲ κάποιον ἄλλο¹⁶². γιὰτὶ ἐνῶ φιλονεικοῦν δύο λογισμοὶ περὶ ἐκλογῆς τῶν κοσμικῶν ἢ τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν, αὐτὴ ἄφησε τὴν ἐκλογὴ τῶν οὐρανίων καὶ ἄρπαξε τὰ αἰσθητά, τὰ ὁποῖα γεννιοῦνται καὶ φθείρονται· αὐτὰ σημαίνουν τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Κανένα λοιπὸν ὄφελος ἀπὸ τὴν ἀπάρνηση τῶν πραγμάτων, ἂν δὲν ἐπιμένομε στὴν ἀρχικὴ ἀπόφαση, ἀλλὰ παρασυρόμαστε πάλι καὶ ὑποχωροῦμε στὸ λογισμό, καὶ φανερώνομε τὴν προσκόλλησή μας σ' ὅσα ἀπαρνηθήκαμε μὲ τὸ νὰ στρεφόμαστε διαρκῶς σ' αὐτά, ὅπως ἡ γυναῖκα τοῦ Λῶτ. Αὐτὴ ἐπειδὴ στράφηκε πίσω, στέκεται μέχρι σήμερα παράδειγμα στοὺς ἀνυπάκουους μὲ τὸ νὰ μεταβληθεῖ σὲ στήλη ἀπὸ ἀλάτι¹⁶³. Τέτοια εἶναι ἡ συνήθεια, τῆς ὁποίας σύμβολο εἶναι ἡ γυναῖκα αὐτή, νὰ ξαναγυρῇ πρὸς τὸν ἑαυτὸ της ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἀναχωρήσουν χωρὶς ἐπιστροφή.

161. Ἐξ. 21, 5-6.

162. Δευτ. 25, 11.

163. Γεν. 19, 26.

Τί σημαίνει ἐξάλλου καὶ ὁ νόμος ποὺ διατάζει, ἀφοῦ τελειώσει κανεὶς τὴν προσευχὴ τοῦ στὸ Ναό, νὰ μὴ φεύγει ἀπὸ τὴν πόρτα ποὺ μπήκε, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀντικρυνή, κάνοντας ἔτσι ἀνεπίστροφη τὴν πορεία του πρὸς τὰ ἐμπρός; Σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ μένομε σταθεροὶ στὸ ἴσιο δρόμο πρὸς τὴν ἀρετή, ἀποφεύγοντας τοὺς ἀντίθετους δισταγμούς. Γιατὶ οἱ συνεχεῖς ἐπιστροφές μας πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἐγκαταλείψαμε, μᾶς τραβοῦν πρὸς τὰ πίσω ἐξαιτίας τῆς συνήθειας. Καὶ ἀφοῦ χαλαρώσουν τὴν πρὸς τὰ ἐμπρός ὁρμή μας, ἀλλάζουν τὴν κατεύθυνσή της καὶ τὴν κάνουν νὰ ἐπιστρέφει στὶς παλιές μας κακίες. Ἐχει φοβερὴ δύναμη ἡ συνήθεια νὰ μᾶς τραβήξῃ καὶ νὰ μὴ μᾶς ἐπιστρέφῃ νὰ γυρίσομε πάλι στὴν προηγούμενη ἐνάρετη κατάσταση. Ἀπὸ τὴ συνήθεια ἔρχεται ἡ ἔξη· καὶ ἡ ἔξη γίνεται δεύτερη φύση. Τὴν φύση πάλι εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὴ μεταβάλομε· ἂν παρεκκλίνει λίγο μὲ τὴ βία, γρήγορα γυρίζει στὸν ἑαυτὸ της· κουνιέται λίγο ἀπὸ τὴ θέση της ἀλλὰ δὲν ἀλλάζει τελείως, ἂν δὲν καταβάλομε πολὺ κόπο, ὥστε νὰ ἐπανέλθομε στὴν κατάσταση ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς ἀπομάκρυνε ἡ συνήθεια.

Παρατήρησε τὴν ψυχὴ ποὺ ἀκολουθεῖ διάφορους ἐθισμούς, πῶς κάθεταί πάνω στὰ εἰδῶλα, προσηλωμένη στὶς ὕλες ποὺ δὲν ἔχουν μορφή, καὶ δὲν προσηλώνεται στὸν λόγο ποὺ θέλει νὰ τὴ σηκώσει ψηλότερα, ἀλλὰ ἀρνείται νὰ ἀνέβῃ μαζί του καὶ λέει: «Δὲν μπορῶ νὰ σταθῶ μπροστά σου γιὰτὶ ἔχω τὰ συνήθη τῶν γυναικῶν»¹⁶⁴. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἀναπαύεται ἀπὸ πολὺ καιρὸ στὰ πράγματα τοῦ βίου, κάθεταί πάνω στὰ εἰδῶλα ποὺ εἶναι χωρὶς μορφή καὶ παίρνουν μορφή μὲ ἀνθρώπινη τέχνη. Ἀλήθεια, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα δὲν εἶναι πράγματα χωρὶς μορφή, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα τοῦ βίου, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτε τὸ σαφές καὶ τακτοποιημένο; Ἐχουν μιὰ ἀπατηλὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ παραπλανοῦν μὲ τὸ νὰ δέχονται διάφορες μεταβολές κάθε ἡμέρα. Τοὺς δίνομε ἐμεῖς μορφή, ὅταν, γι' αὐτὰ ποὺ δὲν χρησιμεύουν σὲ τίποτε ὠφέλιμο, πλάθομε μὲ τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ μας φαντασίες ὅτι εἶναι χρήσιμα. Τὴν ἀπαραίτητη ἀνάγκη τοῦ σώματος τὴν ἀπλώνομε μὲ τίς ἐπινοήσεις μας σὲ μέγιστη πολυτέλεια, παραγεμίζοντας τὴν τροφὴ μας μὲ χίλια-δυὸ καρυκεύματα καὶ στολίζοντας τὰ ἐνδύματά μας γιὰ νὰ δείξομε τὴ χλιδὴ καὶ τὴν καλοπέρασή μας. Καὶ ὅταν μᾶς κατηγοροῦν γιὰ τὴν ματαιότητα αὐτὴ, ὅτι δηλαδὴ ἄδिका καὶ χωρὶς λόγου δείχνομε τόση σπατάλη καὶ ἀλαζονεία στὶς ὕλικές μας ἀνάγκες, ἐνῶ μποροῦν αὐτὲς μὲ λίγα νὰ ἱκανοποιηθοῦν, ἐμεῖς ἀπολογούμεστε ὅτι κάνομε πράγματα ποὺ ἀρμόζουν. Τί ἄλλο κάνομε τότε παρὰ φιλονεικοῦμε νὰ δώσομε μορφή στὶς ἄμορφες ὕλες;

Σωστὰ λοιπὸν εἴπαμε ὅτι ἡ ψυχὴ «κάθεται» πάνω σ' αὐτὰ τὰ ὕλικα καὶ μάταια. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει αὐτὲς τίς ἀντιλήψεις γιὰ ὅσα ἀναφέρθηκαν, ἔχει προσηλωθεῖ σ' αὐτὰ καὶ δουλεῖ στὴ συνήθεια καὶ ὄχι στὴν ἀλήθεια.

164. Γεν. 31, 34-35.

Καὶ ἔτσι, σὰν μὲ ἔμμηνη ἀκαθαρσία, μολύνει τὴ φύση τῶν πραγμάτων. Ἡ Γραφή χρησιμοποιοῖ τὴ λέξη «κάθουμι» γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἀργία τῶν καλῶν καὶ τὴ φιληδονία. Τὴν ἀργία, ὅταν λέει: «Καθισμένοι στὴ χώρα καὶ στὴ σκιά τοῦ θανάτου»¹⁶⁵ καὶ δεμένοι μὲ τὶς στερήσεις τῆς φτώχειας καὶ μὲ σιδερένιες ἀλυσίδες»¹⁶⁶, γιὰ τὸ σκοτάδι καὶ οἱ ἀλυσίδες εἶναι ἐμπόδια τῆς ἐργασίας. Καὶ τὴ φιληδονία, ὅταν μιλάει γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιθύμησαν τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔλεγον μεταξύ τους: «Θυμηθήκαμε ποὺ καθόμαστε δίπλα στὰ καζάνια μὲ τὰ κρέατα καὶ χορταίναμε κρέατα»¹⁶⁷. καὶ πράγματι, δίπλα στὰ καζάνια κάθονται οἱ φιληδονοὶ, καθὼς ἐρεθίζονται μὲ ὑγρὴ καὶ ἀκατάπαυστη θερμότητα, γιὰ τὴν μητέρα τῆς φιληδονίας εἶναι ἡ γαστριμαργία. Ἡ γαστριμαργία γεννᾷ τὴ φιληδονία, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα πάθη. Ἀπὸ αὐτῆς, σὰν ἀπὸ ρίζα, βγαίνουν θαλερὰ τὰ λοιπὰ πάθη καὶ σιγὰ-σιγὰ ἀνεβαίνουν ἀπὸ αὐτὴ σὰν δένδρα, σχηματίζοντας οὐρανομήκεις κακίες.

Ἡ φιλοχρηματία, ὁ θυμὸς, ἡ λύπη, εἶναι παιδιὰ καὶ βλαστάρια τῆς γαστριμαργίας. Γιὰ πρῶτα-πρῶτα χρειάζεται χρήματα ὁ γαστρίμαργος γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκπληρῶνει πάντοτε τὴν ἐπιθυμία του, ἂν καὶ αὐτὴ ποτὲ δὲν γεμίζει. Ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐμποδίζουν τὴν ἀπόκτηση χρημάτων εἶναι ἀνάγκη νὰ κινεῖται ὁ θυμὸς. Ἡ λύπη ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην τὸ θυμὸ, ὅταν αὐτὸς ἀποτύχει στὸ σκοπὸ του. Κι ἐκεῖνος ποὺ σέρνεται μὲ τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλιά¹⁶⁸, ὅταν ἔχει τὰ ὑλικά τῶν ἡδονῶν, περπατᾷ μὲ τὴν κοιλιά· ὅταν δὲν τὰ ἔχει, περπατᾷ μὲ τὸ στήθος, ὅπου βρίσκεται ὁ θυμὸς. Γιὰ τὸ οἱ φιληδονοὶ ὅταν στεροῦνται τὶς ἡδονὲς θυμῶνουν καὶ πικραίνονται. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Μωυσῆς βάζει ἐγκόλπιο στὸ στήθος τοῦ ἱερέα (λογεῖο)¹⁶⁹, φανερώνοντας συμβολικὰ ὅτι τὶς ὁρμὲς τοῦ θυμοῦ πρέπει νὰ διευθύνει μυστικὰ τὸ λογικόν, γιὰ τὸ λογεῖο εἶναι σημάδι κρίσεως. Καὶ ὁ μὲν ἱερέας μὲ τὸ λογικὸ συγκρατεῖ τὸ πάθος, ἐπειδὴ εἶναι ἀτελής. Ὁ τέλειος ὅμως Μωυσῆς ἀφαιρεῖ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ θυμὸ, γιὰ τὸν δὲν φέρει λογεῖο, ἀλλὰ ἀφαιρεῖ ὁλόκληρο ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ στήθους: «Καὶ ἀφοῦ πῆρε ὁ Μωυσῆς τὸ στήθος, τὸ ἀφαίρεσε ὡς ἀφιέρωμα στὸν Κύριο»¹⁷⁰. Ὑπάρχουν ἄλλοι οἱ ὁποῖοι οὔτε ὁλόκληρο τὸ θυμὸ ἀφαίρεσαν, οὔτε μὲ τὸ λογικὸ νικοῦν τὸ πάθος, ἀλλὰ τὸ ὑπέταξαν μὲ κόπο. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ ἀφαιροῦν τὸ στήθος μαζὶ μὲ τὸν βραχίονα. Γιὰ τὸν ὁ βραχίονας εἶναι σημάδι κόπου καὶ ἐργασίας.

Ἐπίσης καὶ τὸ νὰ περπατᾷ μὲ τὴν κοιλιά, σημαίνει τὴν ἡδονή, γιὰ τὴν σχεδὸν αἰτία τῶν ἡδονῶν εἶναι ἡ κοιλιά. Ὅταν γεμίσει αὐτὴ, τότε ἔρχονται δυνατὲς ὀρέξεις καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν· ὅταν ὅμως εἶναι ἄδεια, τότε οἱ ὀρέξεις εἶναι ἥρεμες καὶ σταθερότερες. Καὶ ἐδῶ ἀπὸ ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνον ποὺ προκόβει καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἤδη τέλειος. Ὁ Μωυσῆς, ἀπορρίπτοντας τελείως τὴν ἡδονὴ τῆς τροφῆς, ἔπλυνε τὴν κοιλιά καὶ τὰ πόδια μὲ νερό¹⁷¹. Μὲ τὴν κοιλιά, θέλει νὰ πεί τὴν ἡδονή· μὲ τὰ πόδια, τὴν ἀ-

νύφωση καὶ τὶς προκοπὲς στὴν ἀρετή. Ἐκεῖνος ποὺ προκόβει, πλύνει τὰ μέσα τῆς κοιλίας, ὅχι ὅλη τὴν κοιλιά. Τὸ «ἔπλυνε» καὶ τὸ «θὰ πλύνουν» ἔχουν ἐπίσης μεγάλη διαφορὰ. Τὸ πρῶτο ἔγινε θεληματικὰ, τὸ δεύτερο μετὰ ἀπὸ προσταγή. Γιὰ τὸν τέλειον μὲ αὐθόρμητη προθυμία νὰ κινεῖται σὲ πράξεις τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ προκόβει πρὸς τὴν τελειότητα, πρέπει νὰ πείθεται στὴ συμβουλὴ τοῦ ἡγουμένου. Καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι τὸ στήθος τὸ ἀφαιρεῖ ὁλόκληρο, τὴν κοιλιά ὅμως δὲν τὴν ἀφαιρεῖ, ἀλλὰ τὴν πλύνει. Γιὰ τὸν σοφόν, μπορεῖ ὅλο τὸ θυμὸ νὰ τὸν παρατήσῃ καὶ νὰ τὸν ἀποκόψει, τὴν κοιλιά ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὴν κόψει, ἐπειδὴ ἡ φύση βιάζει καὶ τὸν πιὸ ἐγκρατὴ νὰ τρώει γιὰ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος.

Ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν ἀκολουθεῖ τὸν ὀρθὸ καὶ σταθερὸ λόγο, ἀλλὰ ἀπὸ τὶς ἡδονὲς διαφθείρεται σὰν μοιχαλίδα, τότε πρήζεται ἡ κοιλιά, γιὰ τὴν καὶ ἂν παραγεμίσουν οἱ δεξαμενὲς τοῦ σώματος, ἡ ἐπιθυμία μένει διφασμένη. «Καὶ ἀφοῦ πρηστεῖ ἡ κοιλιά, ὕστερα θὰ σαπίσῃ ὁ μηρός»¹⁷². Δηλαδή δὲν ἔχει δύναμη ἡ διάνοια νὰ γεννᾷ τὰ καλὰ, ἀπὸ τὴν ἑξαφῆ τῆς πολυτέλειας τῶν φαγητῶν, καὶ γίνεται παράλυτη γιὰ πνευματικούς κόπους. Αὐτοὺς ἐννοεῖ ἡ Γραφή μὲ τὴν λέξη «μηρός». Λοιπόν, ὁ φιληδονὸς βαδίζει μὲ τὴν κοιλιά, μὲ τὸ νὰ κλίνει ὁλόκληρος σὲς ἀπολαυστικὲς ἡδονές. Ἐκεῖνος ποὺ ἀρχίζει τὸν βίον τῆς ἀρετῆς, ἀφαιρεῖ τὸ λίπος τῆς κοιλίας, ἀποφεύγοντας τὰ φαγητὰ ποὺ παχαίνουν τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ προκόβει, πλύνει τὰ ἐσωτερικὰ τῆς κοιλίας. Καὶ ὁ τέλειος πλύνει ὅλη τὴν κοιλιά, μὲ τὸ νὰ ἀπορρίπτει τελείως ὅ,τι εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος. Πολὺ ταιριασμένο εἶναι τὸ «θὰ περπατᾷς μὲ τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλιά». Γιὰ τὴν ἡδονὴ δὲν εἶναι ἐκείνων ποὺ στέκονται ὀρθοὶ καὶ ἥρεμοι, ἀλλὰ ἐκείνων ποὺ εἶναι ἄστατοι καὶ γεμάτοι ταραχή.

Τὸ πιὸ συγγενικὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας εἶναι ἡ κίνησις τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας· γι' αὐτὸ καὶ ἡ φύση, θέλοντας νὰ δείξῃ τὴν οἰκειότητα αὐτῶν τῶν παθῶν, ἔβαλε τὰ ὄργανα τῆς συνουσίας κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά, φανερώνοντας ἀπὸ τὴν ἐγγύτητα, τὴ συγγένεια. Γιὰ τὸν ἂν τὸ πάθος εἶναι ἀδύναμο, εἶναι τέτοιο λόγω τῆς κοιλίας ποὺ εἶναι ἀδειανή· ἂν εἶναι ζωηρὸ καὶ ἔντονο, ἀπὸ τὴν χορτάτη κοιλιά παίρνει τὴ δύναμη. Ἡ γαστριμαργία δὲν εἶναι μόνο τροφὸς καὶ παραμὰ τῶν παθῶν ποὺ εἶπαμε, ἀλλὰ καταστρέφει καὶ ὅλα τὰ καλὰ. Γιὰ τὸν ὅταν αὐτὴ ἐξουσιάζει καὶ κυριαρχεῖ, τὰ καλὰ πέφτουν καὶ ἐξολοθρεύονται: ἡ ἐγκράτεια, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἀνδρεία, ἡ καρτερία καὶ ὅλες οἱ ὑπόλοιπες ἀρετές. Αὐτὸ εἶπε ἀνιγματοειδῶς ὁ Ἱερεμίας: «Κατέστρεψε γύρω ὅλο τὸ τεῖχος τῆς Ἱερουσαλὴμ ὁ ἀρχιμάγειρος τῶν Βαβυλωνίων»¹⁷³. Μὲ τὸν ἀρχιμάγειρο ἐννοοῦσε τὴ γαστριμαργία. Ὅπως ὁ ἀρχιμάγειρος ἔχει καθὲ ἐπιμέλεια νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν κοιλιά καὶ ἐφευρίσκει τέχνες καὶ κατασκευάζει χιλίες-δυσὶ ἡδονές, ἔτσι καὶ ἡ γαστριμαργία κινεῖ κάθε μηχανὴ γιὰ

165. Ἦσ. 9, 2. 167. Ἐξ. 16, 3. 169. Ἐξ. 28, 15. 171. Λευϊτ. 8, 21· 9, 14.

166. Ψαλμ. 106, 10. 168. Γεν. 3, 14. 170. Λευϊτ. 8, 29.

172. Ἀρθ. 5, 22.

173. Ἱερ. 52, 14.

νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἡδονὴ τοῦ λαίμου. Ὅμως ἡ ποικιλία τῶν φαγητῶν καταστρέφει καὶ κατεδαφίζει τὰ ὀχυρὰ τῆς ἀρετῆς. Τὰ μυρωδικὰ καὶ τὰ πρόσθετα φαγητά, γίνονται μηχανήματα καὶ πολιορκητικὲς μηχανὲς κατὰ τῆς ἀρετῆς ποὺ ἔχει πλέον καλὰ στηριχθεῖ, τὴν τραντάζουν καὶ τὴν κατεδαφίζουν. Καὶ ὅπως ἡ πολυτέλεια καταστρέφει τὴν ἀρετὴν, ἔτσι καὶ ἡ λιτὴ καὶ φτωχικὴ τροφή καταστρέφει τὰ ὀχυρὰ τῆς κακίας. Ὅπως τὸ τεῖχος τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδὴ τῆς εἰρηνικῆς ψυχῆς, κατεδάφισε ὁ ἀρχιμάγειρος τῶν Βαβυλωνίων, ἐρεθίζοντας τὴν σαρκικὴν ἡδονὴν μὲ τὴν μαγειρικὴ τέχνη, ἔτσι καὶ ἕνα κομμάτι κριθαρένιο φωμί κύλισε καὶ κατέστρεψε τὴν σκηνὴν τῶν Μαδιανιτῶν¹⁷⁴. Ἐπειδὴ ἡ φτωχικὴ διαίτα, ὅταν προχωρεῖ καὶ προκόψει πολὺ, καταργεῖ τὰ πάθη τῆς πορνείας, τὰ ὁποῖα συμβολίζουν οἱ Μαδιανῖτες. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ προκάλεσαν τὴν πορνείαν στὸν Ἰσραὴλ¹⁷⁵ καὶ ἐξαπάτησαν πολὺ πλῆθος νέων. Πολὺ ταιριαστὰ λέει ἡ Γραφή ὅτι οἱ Μαδιανῖτες ἔχουν σκηνές, ἐνῶ ἡ Ἱερουσαλήμ τεῖχος. Γιατὶ ὅλα ὅσα περιέχουν τὴν ἀρετὴ εἶναι γερὰ στηριγμένα καὶ σίγουρα, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ περιέχουν τὴν κακίαν εἶναι ψευτοκατασκευάσματα καὶ δὲν διαφέρουν διόλου ἀπὸ φαντασίαν.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἄγιοι ἔφευγαν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἀπέφευγαν τὴν συναναστροφὴν τῶν πολλῶν, ἐπειδὴ γνώριζαν ὅτι ἡ συναναστροφή τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων εἶναι πιὸ καταστρεπτικὴ καὶ ἀπὸ κολλητικὴ ἀρρώστια. Δὲν ἔπαιρναν τίποτε μαζί τους καὶ ἐγκατέλειπαν τὰ κτήματά τους ἀκαλλιέργητα, ἀποφεύγοντας τὸν περισπασμό. Ἐτσι ὁ Ἡλίας ἄφησε τὴν Ἰουδαίαν καὶ κατοικοῦσε στὸ Καρμήλιο ὄρος¹⁷⁶, ποὺ ἦταν ἔρημο καὶ γεμάτο θηρία καὶ ἐκτὸς ἀπὸ δένδρα δὲν εἶχε ἄλλη παρηγοριά. Γιὰ τροφή περιοριζόταν στοὺς καρπούς τῶν δένδρων γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς φύσεως. Ὁ Ἐλισσαῖος εἶχε ἐπίσης τὸν ἴδιον τρόπο ζωῆς καὶ ἀγαποῦσε νὰ ζεῖ στὴν ἐρήμους, διάδοχος τοῦ δασκάλου τοῦ Ἡλίου¹⁷⁷. Κι ὁ Ἰωάννης κατοικοῦσε στὴν ἔρημο τοῦ Ἰορδάνη καὶ ἔτρωγε ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριο¹⁷⁸, δείχνοντας ἔτσι στοὺς πολλοὺς ὅτι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος ἱκανοποιεῖται καὶ χωρὶς πολλὴ ταλαιπωρία καὶ κατηγορώντας τὴν ἀπόλαυση καὶ τὴν φροντίδα τῆς. Ἦσως καὶ ὁ Μωυσῆς τέτοιο νόμο ἔθεσε, παραγγέλλοντας στοὺς Ἰσραηλῖτες νὰ μαζεύουν μόνο τὸ μάννα τῆς ἡμέρας¹⁷⁹ καὶ διδάσκοντας ἔτσι μὲ μυστικὸ τρόπο ὅτι ἐφήμερος εἶναι ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου καὶ δὲν τοῦ χρειάζονται προετοιμασίες. Ἀρμόζει, νομίζει ὁ Μωυσῆς, στὴ λογικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ ἀρκεῖται κανεὶς σ' ὅτι ὑπάρχει κοντά του καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα νὰ ὁμολογεῖ ὅτι τὰμῶς εἶναι ὁ Θεός· καὶ ὅχι, προνοώντας διήθη γιὰ τὸ μέλλον, νὰ ἀπιστεῖ στὴν χάριτες τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλ. δὲν ρίχνουν πάντοτε σὰν βροχὴ στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀέναον δωρεάν.

Καὶ μὲ ἕνα λόγο, γι' αὐτὸ ὅλοι οἱ ἄγιοι, γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἦταν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐγκατέλειψαν τὴν κατοικημένην περιοχὴν καὶ περιπλανιούνταν

174. Κριτ. 7, 13.

176. Γ' Βασ. 18, 19.

178. Μάρκ. 1, 6.

175. Ἀριθ. 25, 1.

177. Δ' Βασ. 2, 25.

179. Ἐξ. 16, 16-17.

στὴν ἐρήμους καὶ στὰ βουνὰ καὶ στὴν σπηλιὰ καὶ στὴν τρύπη τῆς γῆς, φοροῦσαν προβιὲς καὶ γιδοδέρματα καὶ ὑπέφεραν στερήσεις, θλίψεις καὶ κακουχίες¹⁸⁰. Ἐφευγαν μακριὰ ἀπὸ τὴν κακίαν ποὺ οἱ ἄνθρωποι τὴν ἔχουν προχειρὴ καὶ ἀπὸ τὰ τερατώδη καμώματα ποὺ πλημμυρίζουν τὴν πόλιν, γιὰ νὰ μὴν παρασυρθοῦν ἀπὸ τὸ ρεῦμα σὰν ἀπὸ βίαιο χεῖμαρρο καὶ καταλήξουν στὰ λιμνασμένα βαλτονέρια μαζί μὲ τοὺς πολλοὺς. Χαίρονταν τὴ συναναστροφή μὲ τὰ θηρία, θεωρώντας μικρότερη τὴ βλάβη ἀπὸ αὐτά, παρὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπέφευγαν τοὺς ἀνθρώπους σὰν ἐπίβουλους, ἐνῶ ἐμπιστεύονταν τὰ θηρία σὰν φίλους· γιατί τὰ θηρία δὲν διδάσκουν τὴν κακίαν, ἀλλὰ σέβονται καὶ τιμοῦν τὴν ἀρετὴν. Ἐτσι λοιπὸν τὸν Δανιὴλ¹⁸¹, τὸν ἐξολόθρευσαν ὅπως νόμιζαν οἱ ἄνθρωποι, τὸν ἔσωσαν ὅμως τὰ λιοντάρια, ὅταν εἶχε ἄδικα καταδικαστεῖ ἀπὸ φθόνον· καὶ τὴν δικαιοσύνην ποὺ ἄδικα τοῦ στερήσαν οἱ ἄνθρωποι, τὰ λιοντάρια ἔκριναν ὀρθὰ καὶ τὴν διαλάλησαν. Καὶ ἔγινε ἡ ἀρετὴ τοῦ Δανιὴλ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὑπόθεσις φιλονεικίας καὶ φθόνου, ἐνῶ γιὰ τὰ θηρία ἀφορμὴ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς.

Ὅσοι λοιπὸν ἔχομε σπαρμένο μέσα μας τὸν ἔρωτα νὰ γίνουμε καλύτεροι, ἂς προσπαθήσουμε νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἀρετὴν τῶν ἁγίων· καὶ ἀφοῦ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος, ἂς ἐπιδιώξουμε τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ τὸν ἄγριο ὄνον, ποὺ ὁ Δημιουργὸς τὸν ἄφησε ἐλεύθερον στὴν ἔρημον καὶ δὲν ἀκούει κατηγορίαν φορολόγου καὶ περιπαίζει τὸν πολὺ ὄχλον τῆς πόλεως¹⁸², ἂν καὶ μέχρι τώρα τὸν κάναμε νὰ σηκώνει βάρη καὶ τὸν ζευξάμε σὲ πάθη καὶ κακίαι, τώρα ἂς τὸν λύσουμε ἀπὸ τὰ δεσμά, ἔστω καὶ ἂν ἀντιλέγουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶναι ἐκ φύσεως κύριοί του ἀλλὰ ἀπὸ συνήθειαν ἀπέκτησαν τὴν ἐξουσίαν του. Πάντως ὅταν αὐτοὶ μᾶς ἀκούσουν νὰ λέμε, ὅχι μὲ ἀπλὴ φωνή, ἀλλὰ μὲ πεποίθησι, ὅτι «ὁ Κύριος τὸν χρειάζεται»¹⁸³, ἀμέσως θὰ μᾶς τὸν στείλουν. Καὶ ἀφοῦ καταστολιστεῖ μὲ τὰ ἀποστολικά ρούχα, θὰ γίνῃ ὄχημα τοῦ Λόγου. Ἡ, ἀφοῦ ἀπολυθεῖ στὴν παλιὰ βοσκὴ, θὰ τρέχει πίσω ἀπὸ κάθε χλωρωσιά, δηλαδὴ στὰ θαλερὰ λόγια τῆς Γραφῆς, γιὰ νὰ ὁδηγεῖται σὲ βίον ἀκατηγόρητον καὶ νὰ ἀπολαμβάνει πολλὴν τροφή καὶ εὐχαρίστησι. Συγχρόνως ἂς ἐξετάσουμε, πῶς τρέχει πίσω ἀπὸ κάθε χλωρὸ χορτάρι ὁ ἀφημένος στὴν ἔρημον ἀπὸ τὸ Θεὸ ἄγριος ὄνος, ποὺ ἔχει ἐρημικὴ διαίτα καὶ κατοικίαν τὴν ἀλμυρὴν ἔκτασι, ἀφοῦ ἡ ἀλμυρὴ ἔκτασι καὶ ἡ ἔρημος δὲν εἶναι κατάλληλα νὰ βγάξῃ χορτάρι; Ἐκτὸς ἂν ἐρμηνεύσει κανεὶς ὅτι ὁ ἔρημος ἀπὸ πάθη εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀναζητᾷ τὴν θεωρίαν μέσα στὰ θεῖα λόγια, ἀφοῦ ἐξαφανιστεῖ ἡ ὑγρασία τῶν παθῶν.

Ἄς ἐγκαταλείψουμε τὰ βιοτικὰ πράγματα καὶ ἂς σηκώσουμε ψηλὰ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς. Ἐως πότε θὰ παραμένουμε στὰ κοινὰ παιχνιδάκια καὶ δὲν ἀναλαμβάνουμε γενναῖον φρόνημα; Ἐως πότε θὰ εἴμαστε πιὸ ἀδύναμοι καὶ ἀπὸ τὰ νήπια καὶ δὲ θὰ προκόβουμε στὰ μεγαλύτερα; Τὰ

180. Ἐβρ. 11, 37-38. 181. Δαν. 6, 16-23. 182. Ἰωβ 39, 5-8. 183. Μάρκ. 11, 3.

νήπια όταν μεγαλώσουν, ἐγκαταλείπουν τὰ παιχνίδια καὶ ἀποβάλλουν εὐκολὰ τὴν προσκόλλησιν σ' αὐτά. Καρύδια καὶ κότσια καὶ τόπια εἶναι τὰ ὑλικά τῶν παιχιδιῶν. Τὰ νήπια ἔχουν ἀδυναμία σ' αὐτὰ ὅσο ἔχουν τὴν ἀτέλεια τῆς φρονήσεως καὶ τὰ νομίζουν πολύτιμα, ὅταν ὁμως κανεὶς γίνῃ ἀνδρας, τὰ ἀπορρίπτει αὐτὰ καὶ μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια ἀσχολεῖται μὲ τὰ πράγματα. Ἐμεῖς μείναμε πίσω στὴ νηπιακὴ ἡλικία καὶ θαυμάζομε ἐκεῖνα ποὺ ἀξίζουν μόνο γιὰ παιχνίδια καὶ περιφρόνηση. Ἀφήσαμε τὴν φροντίδα γιὰ τὰ ἀνώτερα καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἀνδρικοῦ λογισμοῦ, ἐνῶ ἀσχολούμαστε μὲ γήινες εὐχαριστήσεις καὶ κάνομε νὰ γελοῦν σὲ βάρος μας ἐκεῖνοι ποὺ κρίνουν φυσικά τὰ πράγματα. Γιατὶ ὅπως εἶναι ἄξιο ντροπῆς νὰ βλέπει κανεὶς ἕναν ἄνδρα νὰ κάθεται στὴ στάχτη καὶ νὰ παίζει σὰν παιδί μέσα στὴ σκόνῃ, ἔτσι εἶναι ἄξιο πολὺ μεγαλύτερης ντροπῆς, ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ νὰ τοὺς βλέπει κανεὶς νὰ κυλιοῦνται μέσα στὴ στάχτη τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, καὶ μὲ τὴν ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ τοὺς αὐτὴ νὰ ντροπιάζουν τὴν τελειότητα τοῦ μοναχικοῦ σχήματος. Αἰτία αὐτοῦ, ὅπως φαίνεται, εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐννοήσαμε τίποτε μεγαλύτερο ἀπ' ὅσα βλέπομε, οὐτε μὲ τὴν σύγκρισιν τῆς εὐτέλειας τῶν παρόντων γνωρίσαμε τὴν ὑπεροχὴ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἀλλὰ θαμπωνόμαστε ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν δῆθεν πολυτίμων πραγμάτων αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ δένομε σ' αὐτὰ τὴν ἐπιθυμία μας. Γιατὶ πάντοτε ὅταν ἀπουσιάζουν τὰ καλύτερα, τιμῶνται τὰ χειρότερα καὶ παίρνουν τὴ θέσιν τοὺς. Ἐνῶ ἂν εἴχαμε ὑψηλότερη ἰδέα γιὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, δὲν θὰ στεκόμαστε μὲ ἀνοικτὸ στόμα μπροστὰ στὰ παρόντα.

"Ἄς ἀρχίσομε λοιπὸν νὰ φεύγομε ἀπὸ τὰ παρόντα. "Ἄς περιφρονήσομε κτήματα καὶ χρήματα καὶ ὅλα ὅσα βυθίζουν τὸ νοῦ καὶ τὸν καταποντίζουν. "Ἄς ρίξομε ἔξω τὸ φορτίο γιὰ νὰ ξανασάνει λίγο τὸ πλοῖο. "Ἄς ρίξομε — ἀφοῦ μᾶς ἔπιασε φουρτούνα — καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ χρήσιμα σκεύη στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ σωθεῖ ὁ νοῦς μαζί μὲ τοὺς καλοὺς λογισμοὺς ποὺ πλέουν μαζί του. Ἐκεῖνοι ποὺ ταξιδεύουν στὴ θάλασσα, ὅταν τοὺς πιάσει φουρτούνα, περιφρονοῦν τὰ ἐμπορεύματα καὶ ρίχνουν μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια τοὺς στὴ θάλασσα τὸ φορτίο, κρίνοντας καλύτερο νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τοὺς παρὰ τὰ ἐμπορεύματα· καὶ γιὰ νὰ μὴν κινδυνεύει τὸ πλοῖο, πλημμυρισμένο ἀπὸ νερά, μὲ τὸ βάρος τοῦ φορτίου καὶ βουλιάξει, τὸ ξαλαφρώνουν καὶ ρίχνουν τὰ πολύτιμα πράγματα στὸ βυθό. Γιατὶ καὶ ἐμεῖς, γιὰ χάριν τῆς ἀνώτερης ζωῆς, νὰ μὴν περιφρονοῦμε ἐκεῖνα ποὺ τραβοῦν στὸ βυθὸ τὴν ψυχὴ μας; Γιατὶ δὲν ἔχει δύναμη ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅσο ὁ φόβος τῆς θάλασσας; Ἐκεῖνοι, μὲ τὸ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν πρόσκαιρὴ ζωὴ, δὲν νομίζουν μεγάλη τὴν ζημίαν τῶν ἐμπορευμάτων. Ἐμεῖς ποὺ λέμε ὅτι θέλομε νὰ οἰκιοποιηθοῦμε τὴν αἰώνια ζωὴ, δὲν καταφρονοῦμε οὔτε τὸ παραμικρὸ πρᾶγμα; Ἀλλὰ προτιμοῦμε μᾶλλον νὰ χαθοῦμε μαζί μὲ τὸ φορτίο, παρὰ νὰ σωθοῦμε μὲ τὸ νὰ στερηθοῦμε τὰ πράγματά μας;

"Ἄς γυμνωθοῦμε, παρακαλῶ, ἀπὸ ὅλα. Γιατὶ γυμνὸς στέκεται ὁ ἐχθρὸς. Μήπως ἐκεῖνοι ποὺ ἀγωνίζονται στὸ στάδιο, ἀγωνίζονται ντυμένοι; Οἱ ἀθλητικοὶ κανόνες τοὺς ἐπιβάλλουν νὰ μπαίνουν γυμνοὶ στὸ στάδιο. Εἴτε ζέστη εἶναι, εἴτε κρύο δυνατό, γυμνοὶ μπαίνουν, ἀφήνοντας τὰ ρούχα τοὺς ἔξω· ἂν κανεὶς δὲν ξεγυμνωθεῖ, δὲν μπαίνει στὸν ἀγῶνα. Καὶ ἐμεῖς ποὺ ὑποσχεθήκαμε νὰ πολεμοῦμε ἐναντίον ἐχθρῶν ποὺ εἶναι πολὺ πῖο ἐπιδέξιοι ἀπὸ τοὺς αἰσθητοὺς ἐχθροὺς, ὅχι μόνο δὲν ξεντυθήκαμε, ἀλλὰ καὶ μὲ χίλια-δυὸ φορτὰ πάνω στοὺς ὤμους μας ἐπιχειροῦμε νὰ ἀγωνιστοῦμε, καὶ ἔτσι δίνομε στοὺς ἐχθροὺς πολλὰς εὐκαιρίες. Πῶς θὰ πυγμαχήσει μὲ τὰ πονηρὰ πνεύματα ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ κτήματα, ὅταν εὐκολὰ γρονθοκοπιέται ἀπὸ παντοῦ; Πῶς θὰ παλαίψῃ ἐναντίον τῆς φιλαργυρίας ἐκεῖνος ποὺ εἶναι χωμένος μέσα στὰ χρήματα; Καὶ πῶς θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν δαιμόνων ποὺ εἶναι γυμνοὶ ἀπὸ κάθε φροντίδα, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ντυμένος μὲ ἕνα σωρὸ φροντίδων; Ἡ Ἀγία Γραφή λέει: «Ὁ γυμνὸς θὰ καταδιώξῃ ἐκείνη τὴν ἡμέραν»¹⁸⁴. Ὁ γυμνός, ὅχι ὁ ντυμένος μὲ πολυπτυχες φροντίδες τῶν βιοτικῶν πραγμάτων. Ὁ γυμνός, ὅχι ἐκεῖνος ποὺ ἐμποδίζεται νὰ τρέξει ἀπὸ πολλοὺς λογισμοὺς χρημάτων καὶ κτημάτων.

Ὁ γυμνός εἶναι δύσκολο ἢ καὶ ἀδύνατο νὰ κυριευθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς. Ἄν ὁ Ἰωσήφ ἦταν γυμνός, δὲν θὰ εὗρισκε ἀπὸ ποῦ νὰ τὸν πιάσει ἡ Αἵγυπτις· γιατί λέει ἡ Ἀγία Γραφή ὅτι τὸν ἔπιασε ἀπὸ τὰ ρούχα λέγοντας: «Κοιμήσου μαζί μου»¹⁸⁵. Ρούχα εἶναι τὰ σωματικά πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μᾶς πιάνει καὶ μᾶς κρατᾷ ἡ ἡδονή. Κι ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ τὰ κρατήσει, ἀναγκαστικὰ θὰ σέρνεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καθὼς θὰ μαλώνει μ' ἐκείνους ποὺ τοῦ τὰ ἀφαιροῦν. Ὁ Ἰωσήφ λοιπὸν, αὐτὸς ὁ ἀγωνιστὴς τῆς σωφροσύνης, ὅταν εἶδε τὸν ἑαυτοῦ νὰ ἔλκεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ ὅτι ἔπρεπε γυμνός νὰ μείνῃ μὲ τὴν γυναῖκα ποὺ τὸν προκαλοῦσε, ἐγκατέλειψε τὰ ρούχα τοῦ καὶ ἔφυγε. Καὶ βγήκε ἔξω γυμνός σὰν νὰ περπατοῦσε στὸν παράδεισο, κατὰ μίμησιν τοῦ πρωτοπλάστου, ἔχοντας τὴν ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης. Ὁ πρωτόπλαστος ἔλαβε μεγάλο δῶρο ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ νὰ εἶναι γυμνός, μέχρις ὅτου ἐξαιτίας τῆς παρακοῆς ἔλαβε ἀνάγκη τῶν ἐνδυμάτων. Ὅσο ἀγωνιζόταν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ποὺ τὸν συμβούλευαν νὰ παραβῇ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἦταν γυμνός σὰν ἀθλητὴς μέσα στὴν παλαίστρα. Ὅταν ὁμως νικήθηκε στὸν ἀγῶνα, εὐλογα ντύθηκε, ἀφήνοντας τὴ γύμνωσιν μαζί μὲ τὴν ἀθλητικὴν ιδιότητα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομὼν λέει πρὸς τὸν προπονητὴ: «Βγάλε τὸ ρούχο του, γιατί πέρασε μέσα»¹⁸⁶. Γιατὶ ὅσο ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ στάδιο, χρησιμοποιοῦσε τὰ ρούχα ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀγωνίζονταν, καὶ ἔκρυβε τὴν ἀγωνιστικὴν ἀνδρεία μὲ τὰ ἐνδύματα τῶν αἰσθητῶν. Ἀφοῦ ὁμως μπῆκε στὸν ἀγῶνα, βγάλε τὸ ρούχο του, γιατί πρέπει νὰ ἀγωνίζεται γυμνός. Ἡ μᾶλλον ὅχι μόνον γυμνός, ἀλλὰ καὶ ἀλειμμένος μὲ

184. Ἀμὼς 2, 16.

185. Γεν. 39, 7-12.

186. Παροιμ. 27, 13.

λάδι. Μὲ τὸ νὰ εἶναι γυμνός, δὲν μπορεῖ νὰ τὸν πιάσει ὁ ἀντίπαλος· τὸ λάδι πάλι χρειάζεται, ἂν ποτὲ πιαστῇ, νὰ γλυστρᾷ καὶ νὰ ξεφεύγει. Γι' αὐτὸ κι ἐκεῖνοι ποὺ παλεύουν, προσπαθοῦν νὰ ρίχνουν χῶμα στοὺς ἀντιπάλους, γιὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὴ λειότητα τοῦ λαδιοῦ καὶ νὰ μποροῦν νὰ τοὺς πιάνουν. Ὅ,τι εἶναι ἐκεῖ τὸ χῶμα, στὸν δικό μας ἀγῶνα εἶναι τὰ γήινα πράγματα. Καὶ ὅ,τι εἶναι ἐκεῖ τὸ λάδι, ἐδῶ εἶναι ἡ ἀμεριμνία. Ἐκεῖ ὁ ἀλειμμένος μὲ λάδι εὐκολὰ ξεφεύγει τὶς λαβές, ἂν ὅμως τοῦ ρίξει ὁ ἀντίπαλος χῶμα, δύσκολα ξεφεύγει ἀπὸ τὰ χέρια του. Ἔτσι κι ἐδῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει καμιὰ μέριμνα, δύσκολα πιάνεται ἀπὸ τὸν διάβολο. Ὅταν ὅμως ἔχει φροντίδες, τραχύνει, μὲ τὶς μέριμνες σὰν χῶμα, τὴ λειότητα τῆς ἀμεριμνίας τοῦ νοῦ καὶ δύσκολα θὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ χέρια του.

Ἡ ἀμεριμνία εἶναι ἰδίωμα τέλειαις ψυχῆς, ἐνῶ τὸ νὰ κατατρίβεται σὲ φροντίδες εἶναι ἰδίωμα ἀτελοῦς ψυχῆς. Γιὰ τὴν τέλεια ψυχὴ ἔχει λεχθῇ ὅτι εἶναι κρίνο ἀνάμεσα σ' ἀγκάθια¹⁸⁷. Αὐτὸ σημαίνει τὴν ψυχὴ ποὺ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὶς πολλὰς φροντίδες, ζεῖ ἀμέριμνα. Γιατὶ τὸ κρίνο καὶ στὸ Εὐαγγέλιο τὴν ἀμέριμνη ψυχὴ δηλώνει. «Δὲν κοπιᾶζουν, λέει, οὔτε γνέθουν, κι ὅμως εἶναι ντυμένα πρὸ ἔνδοξα καὶ ἀπὸ τὸ Σολομώντα»¹⁸⁸. Γιὰ ἐκείνους ποὺ βρίσκονται σὲ μεγάλη φροντίδα, λέει: «Ὅλος ὁ βίος τοῦ ἀσεβοῦς εἶναι γεμάτος φροντίδα»¹⁸⁹. Καὶ πράγματι, εἶναι ἀσέβεια νὰ παρατείνουμε σὲ ὅλη μας τὴ ζωὴ τὴν φροντίδα τῶν σωματικῶν καὶ νὰ μὴν ἔχομε καμιὰ ἐπιμέλεια γιὰ τὰ μέλλοντα καὶ νὰ δαπανοῦμε ὅλο τὸν καιρὸ μας στὸ σῶμα, ποὺ δὲν ἔχει καὶ τόση ἀνάγκη ἀπὸ φροντίδα, ἐνῶ στὴν ψυχὴ ποὺ ἔχει τόσο μακρὸ δρόμο μέχρι νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, ὥστε νὰ μὴν φτάνει ὅλη ἡ ζωὴ, νὰ μὴ δίνουμε οὔτε τὸν παραμικρὸ καιρὸ. Κι ἂν φανοῦμε πῶς τῆς δίνουμε κάποιο χρόνο, πάντως τὸ κάνουμε μὲ νωθρότητα καὶ ἀμέλεια, δελεαζόμενοι ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν ὁρατῶν. Καὶ παθαίνομε ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ πιάνονται στὰ δίχτυα ἀπὸ ἀσχημότερες πόρνες, οἱ ὁποῖες μὴ ἔχοντας γνήσια ὁμορφιὰ, δημιουργοῦν μὲ φτιασίδια μία πλαστὴ ὁμορφιὰ γιὰ νὰ παγιδεύουν ὅσους τὶς βλέπουν. Γιατὶ ὅταν νικηθοῦμε μιὰ φορὰ ἀπὸ τὴ ματαιότητα τῶν ἐπιγείων, δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε τὴν ντροπὴ τῆς ὕλης, ἀλλὰ ξεγελιόμαστε ἀπὸ τὴν προσκόλλησή μας σ' αὐτή. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν σταματοῦμε στὰ ἀναγκαῖα τοῦ σώματος, ἀλλὰ βάζουμε ἀρχηγὸ στὴ ζωὴ μας τὴν ἀχορτασιὰ καὶ ἐπαναπαυόμαστε στὴν ἀπόκτηση διαφόρων πραγμάτων. Δὲν βλέπομε ὅτι αὐτὸ ποὺ καθορίζει τὴν ἀπόκτηση εἶναι ἡ ἀνάγκη τοῦ σώματος, ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ τὴν ὑπερβαίνει εἶναι ἀταξία καὶ ὄχι ἀνάγκη. Τὸ φόρεμα ποὺ εἶναι στὰ μέτρα τοῦ σώματος, εἶναι καὶ ἀναγκαῖο καὶ ὁμορφο· ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ μπερδεύεται στὰ πόδια καὶ σέρνεται στὴ γῆ, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι ἀταίριαστο, γίνεται καὶ ἐμπόδιο στὴν ἐργασία. Ἔτσι καὶ ἡ ἀπόκτηση πραγμάτων ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος, εἶναι ἐμπόδιο ἄρε-

187. Ἄσμα 2, 2.

188. Ματθ. 6, 28-29.

189. Ἰωβ 15, 20.

τῆς καὶ καταδικάζεται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ ἐρευνοῦν τὴ φύση τῶν πραγμάτων.

Οὔτε λοιπὸν σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἐξαπατηθεῖ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πρέπει νὰ προσέχομε, οὔτε νὰ ἀκολουθοῦμε ἀστόχαστα ἐκείνους ποὺ μὲ τὸ νὰ μὴ προσέχουν στὰ νοητὰ, ἔχουν προσκολληθεῖ στὰ γήινα· γιατί αὐτὸ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ μεταχειριζόμαστε τυφλοὺς νὰ κρίνουν γιὰ χρώματα, ἢ κουφούς γιὰ μουσική, ἐνῶ αὐτοὶ στεροῦνται τὰ ἀπαραίτητα κριτήρια. Δὲν πρέπει νὰ τοὺς πιστεύουμε ὅτι ἔχουν διαλέξει λογικὰ τὴν ἀπόλαυση τῶν παρόντων, γιατί εἶναι τυφλοὶ καὶ ἔχουν ἀνάπηρο τὸ λογικόν, ποὺ εἶναι τὸ ἀναγκαιότατο κριτήριο, μὲ τὸ ὁποῖο διακρίνονται τὰ σπουδαῖα ἀπὸ τὰ ἀδιάφορα. Τέτοιος ὑπῆρξε ὁ Ἀχαρ, ὁ γιὸς τοῦ Χαρμῆ, ποὺ ὁμολόγησε στὸν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὅτι στὴ σκηνὴ του εἶχε κρύψει τὰ κλεμμένα καὶ κάτω ἀπ' αὐτὰ εἶχε καταχώσει τὰ ἀσημένια νομίσματα¹⁹⁰. Ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ ἀνώτερα τὰ ποικίλα καὶ λαμπρὰ τῆς ὕλης, καὶ ἔκρυψε τὸ λογικὸ κάτω ἀπὸ αὐτά, ἐξαπατᾶται σὰν ἄλογο ζῶο, ὑποχωρώντας στὴ φαντασία τοῦ ὕλικου πράγματος ποὺ τοῦ ἄρεσε, γιατί κατέβασε τὸ λογικὸ ἀπὸ τὸν ἀρχοντικὸ θρόνο καὶ τὸ κατὰταξε στὴν τάξη τῶν ὑπηκόων. Ἄν ἦταν τὸ λογικὸ στὴ θέση ποὺ τοῦ ταιριάζει, ἔχοντας τὴν εὐθύνη τῆς κρίσεως τῶν φαινομένων, θὰ ἐβγαζε δίκαιη καὶ ὀρθὴ ἀπόφαση καὶ θὰ τιμωροῦσε τὴν ὁρμὴ ποὺ τοῦ ἤρθε γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἀπατηλῶν πραγμάτων.

Εἶναι καλὸ λοιπὸν νὰ μένομε σταθερὰ στὰ ὅρια τῆς ἀνάγκης καὶ νὰ φιλονεικοῦμε μὲ τὸν ἑαυτὸ μας νὰ μὴν τὰ ξεπερνοῦμε. Λίγο κανεὶς ἂν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὰ εὐχάριστα τοῦ βίου, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ τὸν σταματήσει στὸν κατήφορο. Καὶ τοῦτο γιατί δὲν ὑπάρχει ὅριο σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ἀλλὰ ἡ ἀνόητη ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἀτέλειωτη ματαιοπονία αὐξάνουν τὸν πόθο τους συνεχῶς, σὰν τὴ φωτιὰ ποὺ φουντώνει ὅσο τῆς ρίχνουμε ξύλα. Γιατὶ ὅσοι ξεπεράσουν μιὰ φορὰ τὰ ὅρια τῆς φυσικῆς ἀνάγκης καὶ ἀρχίζουν νὰ προχωροῦν στὴν ὑλιστικὴ ζωὴ, θέλουν στὸ ψωμί νὰ προσθέσουν καὶ τὸ προσφάγι, καὶ στὸ νερὸ τὸ φτηνὸ κρασί καὶ κατόπιν τὸ πιὸ ἀκριβό. Γιὰ φορέματα πάλι, δὲν ἀνέχονται νὰ μεταχειρίζονται τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ πρῶτα-πρῶτα ἀγοράζουν τὰ λαμπρὰ μάλλινα, καὶ διαλέγουν ἀπὸ τὸ καλύτερο μαλλί· κατόπιν πηγαίνουν στὰ λινομάλλινα καὶ στὴ συνέχεια περιεργάζονται τὰ μεταξωτά· κι αὐτὰ στὴν ἀρχὴ ἀπλά, ἔπειτα ὅμως στολισμένα μὲ πολέμους καὶ θηρία καὶ κάθε εἶδος παραστάσεις. Καὶ κάνουν σκευὴ ἀσημένια καὶ χρυσοκέντητα γιὰ τὸ τραπέζι τους, ἀλλὰ καὶ στὰ ζῶα καὶ στὰ κρεβάτια τους τὰ βάζουν. Καὶ τί ἄλλο χρειάζεται νὰ ἀναφέρομε σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάρμοστη ἐπιθυμία τους γιὰ πλούσια ζωὴ, ὅταν τὴν ἐπεκτείνουν ὥς τὶς ἀτιμότερες ἀνάγκες καὶ δὲν καταδέχονται οὔτε τὰ δοχεῖα ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὰ ἀποπατήματα νὰ εἶναι ἀπὸ ἄλλο ὕλικο,

190. Ἰ. Ναυῆ 7, 21.

παρά από ἀσῆμι; Τέτοιο κακὸ εἶναι ἡ ἡδονή. Ἐπεκτείνεται μέχρι τὰ τελευταῖα καὶ τιμᾷ τὰ ἄτιμα ἔργα μὲ τὴν πολυτέλεια τῆς ὕλης.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι παρά φύσιν· γιατί ὁ φυσικὸς τρόπος ζωῆς καὶ στοὺς ἀνθρώπους καὶ στὰ ζῶα, ὁ ἴδιος ἔχει ὀριστεῖ ἀπὸ τὸν Δημιουργό. Εἶπε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο: «Σὰς ἔδωσα ὅλα τὰ χόρτα τοῦ ἀγροῦ νὰ εἶναι τροφή γιὰ σὰς καὶ γιὰ τὰ ζῶα»¹⁹¹. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομε κοινὴ τὴ δίαίτα μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ ἐμεῖς μὲ διάφορες ἐπινοήσεις τὴν γυρίσαμε στὴν ἡδονή, πῶς δὲ θὰ κριθοῦμε δικαίως πρὸς ἄλλοι ἀπὸ ἐκεῖνα; Τὰ θηρία μένουν στὰ ὅρια τῆς φύσεως καὶ δὲν μετακίνησαν τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ὅρισε ὁ Θεός, ἐμεῖς ὅμως πού ἔχομε τιμηθεῖ μὲ τὸ λογικόν, ξεφύγαμε τελείως ἀπὸ τὴ νομοθεσίαν πού πήραμε τότε. Τί μαγειρεμένα φαγητὰ τρῶνε τὰ ζῶα; Ποιὸς ἀρτοποιὸς ἢ μάγειρας δημιουργεῖ ἡδονὲς στὴν ἄθλια κοιλιά; Δὲν ἀγαποῦν τὴ λιτότητα μὲ τὸ νὰ τρῶνε χορτάρια καὶ ἀρκοῦνται σὲ ὅ,τι βροῦν καὶ πίνουν νερὸ ἀπὸ πηγὲς καὶ αὐτὸ σπάνια; Γι' αὐτὸ ἔχουν μειωμένες τίς σαρκικὲς ἡδονές, γιατί δὲν βάζουν φωτιά σ' αὐτές μὲ καμιὰ λιπαρὴ τροφή· οὔτε γνωρίζουν τὴ διαφορὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ. Μόνο μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἔχουν τὴ σαρκικὴ ὁρμή, ὅταν ὁ νόμος τῆς φύσεως τὸ ἐπιβάλλει γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ γένους. Ὅλο τὸν ἄλλο καιρὸ εἶναι ξένα μεταξὺ τους τόσο πολὺ, ὥστε νὰ λησμονοῦν ἐντελῶς τὴν ὄρεξιν αὐτή. Στοὺς ἀνθρώπους ἀντιθέτως, ἀπὸ τὴν πολυτέλεια τῶν φαγητῶν φυτρώνει ἡ ἀχόρταστη σαρκικὴ ἐπιθυμία καὶ σπέρνει μανιώδεις ὀρέξεις καὶ δὲν ἐπιτρέπει σὲ καμιὰ στιγμή νὰ εἶναι ἡρεμο τὸ σαρκικὸ πάθος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀπόκτηση τῶν ὕλικῶν προξενεῖ μεγάλη βλάβη, καὶ σὰν αἰτία ἀρρώστιας φέρνει ἀφορμὲς ὅλων τῶν παθῶν, ὅς σκοτώσουμε τὴν αἰτία, ἂν πράγματι φροντίζουμε γιὰ τὴν ὑγείαν τῆς ψυχῆς μας. Μὲ τὴν ἀκτημοσύνη ὅς θεραπεύσουμε τὸ πάθος τῆς φιλοχρηματίας. Ἄς ἀποφύγομε τὴ συντροφιά τῶν ἀνωφελῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅς προτιμοῦμε τὴ μόνωση. Γιατὶ εἶναι βλαβερὴ καὶ καταστρέφει τὴν εἰρηνικὴ κατάσταση ἢ συναναστροφή μὲ ἐπιπόλαιους ἀνθρώπους. Ὅπως ἐκεῖνοι πού ἀναπνέουν μολυσμένο ἀέρα ὁπωσδήποτε ἀρρωσταίνουν, ἔτσι κι ἐκεῖνοι πού συναναστρέφονται μὲ ἀδιάφορους ἀνθρώπους, παίρνουν ἀπὸ τὴν κακία τους.

Ποιὰ σχέσιον ἔχουν πλέον μὲ τὸν κόσμον ἐκεῖνοι πού ἀπαρνήθηκαν τὸν κόσμον; Κανεὶς στρατιώτης δὲν ἀνακατεύεται μὲ βιωτικὲς ὑποθέσεις γιὰ νὰ εἶναι ἀρεστὸς σ' ἐκεῖνον πού τὸν στρατολόγησε¹⁹². Γιατὶ ἡ ἀσχολία ἐμποδίζει τὰ πολεμικὰ γυμνάσματα· καὶ πῶς θὰ σταθοῦμε ἀγύμναστοι ἐναντίον ἀντιπάλων πού εἶναι πεπειραμένοι στὸν πόλεμον; Ἡ μᾶλλον, ἂν πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθειαν, τόσο ὀκνηρὰ καὶ ἄτονα πολεμοῦμε, ὥστε νὰ μὴν ἀντέχομε νὰ πολεμήσουμε οὔτε καὶ ὅταν ἔχει πέσει ὁ ἐχθρὸς· καὶ ἐπιβουλεύεται ὁ πεσμένος ἐκεῖνους πού στέκονται ὄρθιοι. Ἐκεῖνο πού παθαίνουν στὸν πόλεμον

191. Γεν. 1, 29-30.

192. Β' Τιμ. 2, 4.

ἀπὸ τὴ φιλοχρηματία τους ἐκεῖνοι πού λεηλατοῦν τοὺς νεκροὺς καὶ σκοτώνονται πολλὰς φορὲς μετὰ τὴν νίκη ἀπὸ ἐκείνους πού κοίτονται στὸ ἔδαφος, καὶ χάνονται ὕστερα ἀπὸ τὰ τρόπαια γιὰ χάριν αἰσχροῦ κέρδους, τὸ ἴδιο παθαίνομε καὶ ἐμεῖς ὅταν πλησιάζομε τὸν ἐχθρό, ἐνῶ ἀναπνέει ἀκόμη. Ἐκεῖνοι καθὼς ἐρευνοῦν τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τὸν πόθο τῶν χρημάτων, πολλὰς φορὲς πλησιάζουν κάποιον πού ζεῖ ἀκόμη καὶ φονεύονται ἀπὸ αὐτόν, ντροπιάζοντας ἀστόχαστα τὴ δόξαν τῆς νίκης. Ἔτσι κι ἐμεῖς, ὅταν μὲ τὴ σωφροσύνη καὶ τὴν ἐγκράτειαν νικήσουμε τὸν βάρβαρο ἐχθρό, ἢ νομίσουμε ὅτι τὸν νικήσαμε, τότε δελεαζόμεστε ἀπὸ τὰ ρούχα του, δηλαδὴ ἀπὸ ἐκεῖνα πού τιμοῦν οἱ ἄνθρωποι, πλοῦτη, ἐξουσία, ὑγείαν, δόξαν· καὶ τὸν πλησιάζομε ἐπιθυμώντας νὰ πάρομε κάτι ἀπ' αὐτόν καὶ ἔτσι πεθαίνομε, ὀδηγώντας μόνοι μας τὸν ἑαυτὸ μας στὴ σφαγή. Ἔτσι χάθηκαν οἱ πέντε παρθένες τοῦ Εὐαγγελίου¹⁹³. μὲ τὴν ἀγνότηταν σκότωσαν τὸν ἐχθρό· ἐξαιτίας ὅμως τῆς ἀσπλαχνίας πού γεννᾷ ἡ φιλοχρηματία, ἔσπρωξαν μόνες τους τὸν ἑαυτὸ τους πάνω στὸ σπαθὶ ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος ἦταν πεσμένος καὶ δὲν μπορούσε νὰ τίς φονεύσει. Τίποτε λοιπὸν νὰ μὴ θελήσουμε ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε μαζὶ μὲ τὰ πράγματα καὶ τὴν ψυχὴν μας. Γιατὶ ὁ διάβολος καὶ τώρα ἀκόμη καλεῖ σ' αὐτὰ καὶ προτρέπει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἂν μάλιστα εὐκόλῃ πείθονται σ' αὐτόν. Αὐτὸς καλοῦσε τὸν ἴδιο τὸν Κύριον λέγοντας: «Ὅλα αὐτὰ θὰ σοῦ τὰ δώσω ἂν πέσεις καὶ μὲ προσκυνήσεις»¹⁹⁴. καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἐξαπατήσῃ μ' ἐκεῖνα πού νομίζονται λαμπρὰ στὴ ζωὴ, Ἐκεῖνον πού δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ αὐτά. Πῶς δὲ θὰ νομίσει ὅτι θὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς εὐκολοκυριετούς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐπιρρεπεῖς στὴν ἀπόλαυση τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων;

Ἄς γυμνάσουμε τὸ νοῦ στὴν εὐσέβεια, ἂν πράγματι ἔχει κατορθωθεῖ ἡ σωματικὴ ἀσκησις. Γιατὶ ἡ σωματικὴ ἐκγύμνασις εἶναι λίγον ὠφέλιμη καὶ μοιάζει μὲ παιδικὰ μαθήματα, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια εἶναι γιὰ ὅλα ὠφέλιμη¹⁹⁵, καὶ προξενεῖ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν εὐρωστίαν τῆς ψυχῆς σ' ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν τὴ νίκη κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν. Τὰ παιδιὰ πού γυμνάζονται θέλοντας νὰ γίνουν ἀθλητὲς, πρέπει νὰ ἀσχοῦν τὸ σῶμα καὶ νὰ κινοῦν συνεχῶς τὰ μέλη καὶ νὰ φροντίζουν ν' ἀποκτήσουν ἀνδρεία καὶ ἀθλητικὴ δύναμη καὶ νὰ προετοιμάζονται γιὰ ἀνώτερους ἀγῶνες. Ἔτσι κι ἐκεῖνοι πού ἀρχίζουν νὰ θεοσεβοῦν, ὅς ἐπιμελοῦνται νὰ ἐμποδίσουν τίς ἐνέργειες τῶν παθῶν. Εἶναι ἀρχετὸ νὰ κυριαρχήσουν στὰ πάθη· ἐπειδὴ, καθὼς βρίσκονται στὴν ἀρχή, ἐπηρεάζονται ἔντονα ἀπὸ τίς ἡδονὲς πού συνοδεύουν τὰ πάθη καὶ σέρνονται ἀπὸ τὴ συνθήκη στὰ κακὰ σχεδὸν χωρὶς νὰ θέλουν. Ἐκεῖνοι ὅμως πού ἔχουν συνηθίσει τὴν πρακτικὴν ἀρετὴ καὶ φροντίζουν πλέον τὸ νοῦ τους, πρέπει νὰ ἔχουν κάθε ἐπιμέλεια νὰ φυλάγουν τὸ λογισμόν τους νὰ μὴν κινήθῃ ἄτακτα καὶ πέσει σὲ ἀτέλεια. Καὶ γενικὰ, οἱ ἀρχάριοι φροντί-

193. Ματθ. 25, 1-13.

194. Ματθ. 4, 9.

195. Α' Τιμ. 4, 8.

ζουν νὰ ἐλέγχουν τὶς σωματικὲς κινήσεις, ἐνῶ ὅσοι κατόρθωσαν τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ φροντίζουν νὰ δεσμεύουν τὶς παρορμήσεις τοῦ λογισμοῦ ὥστε νὰ κινεῖται μόνο πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας, χωρὶς καμιὰ κοσμικὴ φαντασία νὰ τὸν διασκορπίζει ἀπὸ τὰ θεῖα νοήματα. Ὅλη ἡ ἐπιθυμία τοῦ θεοσεβοῦς ἀνθρώπου πρέπει νὰ εἶναι τεταμένη πρὸς τὸν ποθοῦμενο Θεό, ὥστε διόλου νὰ μὴν βρίσκουν εὐκαιρία οἱ ἀνθρώπινοι λογισμοὶ νὰ ἐνεργοῦν τὰ πάθη τους. Ἄν κάθε πάθος, ὅταν κινηθεῖ μέσα στὸν ἄνθρωπο ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτό, κρατᾷ τὸν λογισμό δεμένο, γιατί καὶ ὁ ζῆλος τῆς ἀρετῆς νὰ μὴν κρατῇ ἐλεύθερο τὸ νοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα; Ποιὰ αἰσθησιὴ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ παίρνει ἐκεῖνος ποὺ θυμῶνει, ὅταν πολεμᾷ στὴ σκέψη του μὲ τὸ εἶδωλο ἐκείνου ποὺ τὸν λύπησε; Καὶ ποιὰ αἰσθησιὴ ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ χρήματα, ὅταν συναρπασθεῖ ἀπὸ τὴν φαντασία καὶ μελετᾷ τρόπους γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσει; Ὁ ἀκόλαστος πολλὰς φορὲς καὶ ἐνῶ κάθετα μὲ ἄλλους, χάνει τὴν αἰσθησιὴ τοῦ κόσμου, καὶ ἔχοντας στὸ νοῦ του τὴν μορφή ποὺ ποθεῖ, ξεχνάει τοὺς παρόντες καὶ συναναστρέφεται μὲ ἐκεῖνη· καὶ κάθετα σὰν στήλη χωρὶς φωνή, χωρὶς νὰ καταλαβαίνει τίποτε ἀπὸ ὅσα γίνονται μπροστὰ στὰ μάτια του, ἀλλὰ εἶναι σκυμμένος ὁλόκληρος στὸ ἐσωτερικὸ του μὲ τὴ φαντασία. Μιὰ τέτοια ψυχὴ ἴσως ὀνομάζει ὁ Νόμος «ἀποκαθημένη»¹⁹⁶, ποὺ κάθετα μακριὰ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ περιμαζεύει τὴν ἐνέργειά της, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνεται τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ ἐξαιτίας τῆς αἰσχροῦς φαντασίας ποὺ τὴν κρατεῖ.

Ἄν λοιπὸν αὐτὰ κρατοῦν τόσο πολὺ τὸν λογισμό ἐξαιτίας τῆς ἐμπαθοῦς προσκολλησεως σ' αὐτά, καὶ κάνουν τὶς αἰσθήσεις νὰ εἶναι ἀργές, πόσο μᾶλλον ὁ ἔρωτας τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας θὰ κάνει τὸν νοῦ νὰ ἀπαρνηθεῖ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὶς αἰσθήσεις καὶ θὰ τὸν ἀρπάξει ψηλὰ στὴ θεωρία τῶν νοητῶν; Ἐκεῖνος ποὺ κόβεται ἢ καίγεται, δὲν μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πάθος ποὺ τὸν κατέχει, λόγῳ τοῦ πόνου· ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ σκέφτεται ὅ,τιδήποτε μὲ ἐμπάθεια, δὲν μπορεῖ νὰ σκεφτεῖ τίποτε ἄλλο, γιατί τὸ πάθος ποὺ κατέχει τὴ διάνοια ἔχει ἀφομοιώσει ὅλο τὸ λογισμό του πρὸς αὐτό. Ἔτσι ἡ ὀδύνη δὲν ἐπιτρέπει τὸν κόπο, οὔτε ἡ λύπη τὴ χαρά, οὔτε ἡ σκυθρωπότητα τὴν εὐθυμία. Οὔτε πάλι ὁ ἐντατικὸς κόπος δέχεται τὴν ἡδονή. Οὔτε ἡ λύπη ποὺ κυρίευσε τὴν ψυχὴ ἔχει ζευγμένη μαζί της τὴ χαρά. Οὔτε ἡ σκυθρωπότητα εἶναι ἀνακατεμένη μὲ τὴν εὐθυμία. Ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα πάθη ἀναιροῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο καὶ δὲν θὰ συνέλθουν ποτὲ μαζί, οὔτε θὰ κλίνουν σὲ φιλία, ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς ἀφίλιωτης ἔχθρας καὶ ἀποξενώσεως.

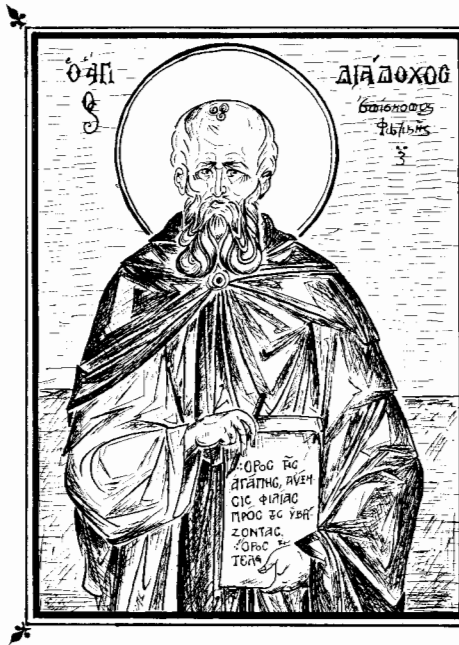
Λοιπὸν, τὴν καθαρότητα τῆς ἀρετῆς ἃς μὴν τὴν θολώνουν οἱ σκέψεις τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, οὔτε τὴν εἰλικρίνεια τῆς θεωρίας νὰ τὴν ταράζουν σωματικὲς φροντίδες. Ἔτσι ἡ εἰκόνα τῆς ἀληθινῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας θὰ λάμπει μὲ τὴν ὁμορφιά της καὶ δὲ θὰ κατηγορεῖται ἀπὸ τοὺς αὐθά-

196. Λευϊτ. 15, 33.

δεις, οὔτε θὰ χλευάζεται ἐξαιτίας τῆς ἀπειρίας ἐκείνων ποὺ τὴν ἀντιγράφουν, ἀλλὰ θὰ ἐπαινεῖται· καὶ ἂν ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ βέβαια ἀπὸ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, ἢ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Χριστό, τὸν Κύριό μας. Ἀπὸ Αὐτὸν ζητοῦσαν καὶ οἱ ἅγιοι τὸν ἔπαινο, ὅπως ὁ μέγας Δαβίδ ποὺ πάτησε τὴν ἀνθρώπινη δόξα καὶ ζητοῦσε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸν ἔπαινο λέγοντας: «Ἀπὸ Σένα ὁ ἔπαινός μου»¹⁹⁷, καὶ «Ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ ἐπαινεθεῖ ἡ ψυχὴ μου»¹⁹⁸. Γιατὶ οἱ ἄνθρωποι πολλὰς φορὲς καὶ ἀπὸ φθόνου κατηγοροῦν τὰ καλὰ, ὁ Θεὸς ὅμως καὶ οἱ Ἀγγελοι ποὺ μᾶς βλέπουν ἀπὸ ψηλὰ κρίνουν ἀπροσωποληπτα τὰ πράγματα καὶ βραβεύουν ὄχι τὰ φαινόμενα ἀλλὰ τὴν ἀλήθεια. Αὐτοὺς τοὺς θεατὲς μας ἀπὸ ψηλὰ ἃς εὐχαριστήσομε μὲ τὴν τερπνότητα τῶν ἔργων μας. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι οὔτε μποροῦν νὰ ἀνταμείψουν τὰ καλὰ, οὔτε νὰ τιμωρήσουν τὰ κακὰ, δὲν χρειάζεται πολὺς λόγος, ἂν ἀπὸ φθόνου ἢ ἐμπάθεια συσκοτίζουν τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς μὲ ὀνόματα τῆς κακίας καὶ διαβάλλουν μὲ πλανεμένες ἀσεβεῖς κατηγορίες τὸν ἅγιο βίον, ποὺ εἶναι γνωστὸς στὸν Θεὸ καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Σ' ἐκείνους ποὺ ἔζησαν ἐνάρετα, θὰ ἀποδοθεῖ ἡ ἀμοιβὴ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἀνταποδόσεως ὄχι ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀλήθεια τῶν ἔργων. Αὐτὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ εἴθε νὰ τὰ ἐπιτύχομε ὅλοι, μὲ τὴ χάρη καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σ' Αὐτὸν καὶ στὸ Θεὸ Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

197. Ψαλμ. 21, 26.

198. Ψαλμ. 33, 3.

ΑΓΙΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΦΩΤΙΚΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ἅγιος πατέρας μας Διάδοχος, πού χρημάτισε ἐπίσκοπος τῆς Φωτικῆς στήν Παλαιά Ἠπειρο τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἦταν παλαιός, πρὶν ἀπὸ τὸν 7ο αἰ. Αὐτὸ τὸ συμπεραίνουμε ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ ἁγίου Μαξίμου, στὰ ὁποῖα ἀναφέρει κεφάλαια τοῦ Διαδόχου. Ὅτι ἦταν σοφὸς ἄνθρωπος πού ἔλαμπε στήν πράξη καὶ στήν θεωρία, μπορεῖ ὁ καθένας νὰ τὸ ἐννοήσει ἀπὸ τὸν λόγο του αὐτό. Τὸν ἔχει συνθέσει ἄριστα ἔπειτα ἀπὸ φιλοσοφημένη πείρα πολλῶν ἐτῶν κι ἀφοῦ ἔζησε πολλὲς θεῖες ἀναβάσεις μέσα στήν καρδιά του. Τὸν διαίρεσε σὲ ἑκατὸ κεφάλαια καὶ ἀποκάλυψε τὶς βαθύτατες μυστικὲς λειτουργίες τῆς προσευχῆς

μέ κάθε ἀκρίβεια· καὶ ἀφοῦ τὸν γέμισε πυκνὰ μὲ λόγια τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ μὲ θεωρίες ἀκριβοῦς πνευματικῆς γνώσεως, ὡς δεῖγμα διδασκαλίας τῆς ἱερῆς νηπτικῆς ἐργασίας, ἀποτελούμενο ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετές, τὸν ἄφησε σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸν νηπτικούς καὶ θεοφόρους πατέρες.

Γι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς στὰ νηπτικὰ ἔργα τους συχνὰ ἀναφέρονται στὰ κεφάλαια αὐτά, ὅπως σὲ ἀκριβεῖς πίνακες, καὶ παραθέτουν αὐτολεξεῖ μαρτυρίες ἀπὸ αὐτά. Τὰ ἀναφέρει καὶ ὁ ἱερός Φώτιος (ἀνάγν. 201) λέγοντας: «Αὐτοὺς τοὺς δέκα ὅρους ἀκολουθοῦν τὰ ἑκατὸ κεφάλαια· καὶ εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ἄριστα συγκροτημένος γιὰ τοὺς ἀσκουμένους στήν ἀρετὴ καὶ γιὰ τοὺς γυμνασμένους στὶς πράξεις τῆς τελειότητος, χωρὶς νὰ περιέχει καμιά ἀσάφεια...» Ἡ Σύνοδος ποὺ ἔγινε μὲ τὴν παρουσία τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ὁ Θεσσαλονίκης Γρηγόριος, ὁ Θεσσαλονίκης Συμεών, ὁ Σιναΐτης Γρηγόριος, ὁ ἀγιότατος Κάλλι-στος, καὶ ἄλλοι πολλοί, μαρτυροῦν ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀμεμπτος.

Τὸ ἑκατοστὸ κεφάλαιο, πού γράφει ὁ Φώτιος, ἂν καὶ φαίνεται ἐπιλήψιμο, ὁ θεῖος Μάξιμος ὡστόσο τὸ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία, ἐρμηνεύοντας τὴν ἐννοιά του σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸ σκοπὸ τῆς εὐσέβειας, καθὼς φαίνεται ἐδῶ στὸ τέλος τῶν κεφαλαίων.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ ἅγιος Διάδοχος ἐπίσκοπος Φωτικῆς τῆς Ἠπείρου, τῆς σημερινῆς Παραμυθιάς, ἤκμασε κατὰ τὸν 5ο αἰώνα. Εἶναι ἐκπληκτικὸ τὸ πῶς ἓνας τόσο μεγάλος θεολόγος καὶ νηπτικὸς πατέρας εἶναι τόσο λίγο γνωστός, παρ' ὅτι ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, κατὰ τοὺς ἀγῶνες του ὑπὲρ τοῦ Ἠσυχασμοῦ καὶ τῆς μυστικῆς του θεολογίας, παραπέμπει ἀρκετὲς φορὲς στὸν ἅγιο Διάδοχο.

Οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας ἐγκωμιάζουν ὡς μεγάλο νηπτικὸ Πατέρα τὸν θεῖο Διάδοχο καὶ ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα διασωθέντα ἔργα του ἐπέλεξαν μόνον τὸ βραχύτατο, τοὺς «Δέκα Ὅρους», καὶ τὸ μακρότατο, τὰ «Ἑκατὸ Γνωστικὰ Κεφάλαια». Πρόκειται γιὰ ἓνα ἔργο βαθύτατης πνευματικῆς ἐμπειρίας, κυριολεκτικῶς ἀγιοπνευματικό, μὲ χρῆση ἑνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ πρωτοτύπων λέξεων, προκειμένου νὰ ἐκφραστοῦν σύνθετες μυστικὲς κινήσεις καὶ γεύσεις τῆς ψυχῆς.

Τὰ «Ἑκατὸ Κεφάλαια», ἂν καὶ παρουσιάζονται σὰν αὐτοτελὴ κείμενα, ὅμως ἔχουν μιὰ ἐσωτερικὴ ἐνότητα, ἡ ὁποία θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθεῖ καὶ μὲ τὸ συνηθισμένο πεζογραφικὸ λόγο. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες, ἰδίως τοὺς νηπτικούς, ἔχει προτιμηθεῖ ἡ ἄρραφη μέθοδος τῶν κεφαλαίων γιὰ νὰ ἐκφράζεται ἔτσι ἡ συγκεκριμένη ἐμπειρία καὶ γιὰ ν' ἀπομνημονεύονται πιὸ εὐκόλα ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς. Ἐπίσης πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἁγίου Διαδόχου διακρίνονται γιὰ τὴ γλωσσικὴ ἀττικὴ χάρη καὶ τὸ σαφὲς τρόπο διατυπώσεως.

Ὅσο καὶ σαφὲς ἂν εἶναι ἡ διατύπωση ἀγιοπνευματικῶν ἐμπειριῶν, ὅμως μονάχα μὲ τὴν ἐσωτερικὴ συγγένεια θὰ μπορούσαμε νὰ τὶς αἰσθανθοῦμε. Καὶ θὰ ἔπρε-

πε νὰ βρισκόμαστε στὴν πνευματικὴ κατάσταση τοῦ ἁγίου Διαδόχου, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἡ ψυχὴ ὁλόκληρη φλεγόταν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ὁ νοῦς του ἦταν μέσα στὴ λάμψη τοῦ ἀκτίστου φωτός, ἡ ταπεινὴ συγκρατοῦσε σὲ αὐτογνωσία τὸν θεωμένο ὄσιο, τὸ σῶμα του συνευφραινόταν μαζί με τὴν ψυχὴ του, οἱ πνευματικὲς θεωρίες διαδέχονταν ἡ μία τὴν ἄλλη, ἡ προσευχὴ μέσα στὴν καρδιά του εἶχε γίνῃ φύση, ἡ μυστικὴ ἔνωσή του με τὸν Θεὸ ἦταν συνεχῆς, γιὰ νὰ καταλάβουμε με πληρότητα τὸ περιεχόμενο τῶν ἐμπειριῶν του.

Καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ αὐτὴ τὴν πάμφωτη ἐρωτικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς τοῦ ἁγίου Διαδόχου ἀνέβλυσαν τὰ ἡδύτατα «Γνωστικὰ Κεφάλαια» σὰν οὐσία καὶ μορφή, ποὺ ἀπευθύνονται κυρίως σὲ μοναχοὺς, ἀλλὰ ἔχουν καὶ γενικότερη σημασία γιὰ χρῆσιν ἀπ' ὅλη τὴν Ἐκκλησίαν, γιατί ἀναφέρονται στὰ προβλήματα τῆς χριστιανικῆς ψυχῆς, ποὺ καλεῖται ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ ἀνεβῇ ὅλα τὰ σκαλοπάτια τῆς χριστιανικῆς τελειότητος. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμα δὲν κατορθώσει κανεὶς νὰ γίνῃ τέλειος σχετικῶς, πάντως μένει τὸ κέρδος τῆς ἡττας ποὺ συνεπάγεται τὴν αὐτοταπεινώση. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα κέρδος θετικόν.

Στὰ «Γνωστικὰ Κεφάλαια» ὑπάρχουν ἀπλανεῖς λύσεις καὶ ἐρμηνεῖς τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων τῶν μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, διέξοδος στὰ ἀδιέξοδα τῶν ψυχῶν, αἰτιολόγησις τῶν διαφορῶν ψυχοπαθολογικῶν φαινομένων, ὑποδείξεις μέσων θεραπείας, ἐκτίθεται ἡ κλίμακα τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ἀποκαλύπτονται τὰ ὄργανα τῆς μυστικῆς θεολογίας, ἀναπτύσσεται ἡ διδασκαλία τῆς νοερῆς προσευχῆς καὶ τέλος, δακτυλοδεικτεῖται ὁ δρόμος τῆς χαρᾶς, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀγάπης, τῆς ἀπάθειας ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι καὶ τῆς ἐν θείῳ φωτὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅσο γιὰ τοὺς «Δέκα Ὁρους», αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀκρότατην ἔκφραση τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, ποὺ συνίσταται στὴν πίστη, σὰν ἀπαθὴ ἔννοια περὶ Θεοῦ καὶ σὰν ἐκδημία τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα· στὴν ὑπομονή, σὰν ἀδιάλειπτη ἀναμονὴ τοῦ Ἀοράτου· στὴν ἀφιλαργυρία, ὅταν κανεὶς δὲν θέλει τίποτε· στὴν ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἐκείνου ποὺ ἀγνοεῖ τὸν ἑαυτὸ του τελείως ἐπειδὴ ζεῖ ἐν Θεῷ· στὴν ταπεινοφροσύνη, ποὺ συνίσταται στὴ λήθη τῶν ὅσων καλῶν κάνει· στὴν ἀοργησία, σὰν ἐπιθυμία θερμῇ νὰ μὴν ὀργίζεται κανεὶς· στὴν ἀγνότητα, ποὺ ἐκφράζεται σὰν αἴσθησις συνεχοῦς ἐνώσεως με τὸν Θεόν· στὴν ἀγάπην, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν αὔξησις τῆς φιλίας πρὸς τοὺς ὑβρίζοντες· καὶ τέλος, στὴν ἀλλοίωσις τῆς ψυχῆς, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν διαρκὴ ἐντρυφήσις τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴν χαρὰ ἀπὸ τὴν ἀναμονὴ τοῦ θανάτου.

Ὁ ἅγιος Διάδοχος εἶναι ἀναμφίβολα ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους νηπιτικούς πατέρες, ποὺ ἐπηρέασε θετικῶς τὴν μοναστικὴ καὶ πνευματικὴ παράδοσις καὶ πλούτισε τὴν ἡσυχαστικὴ καὶ θεολογικὴ γραμματεία τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁροι

1. Ὁρος* τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀπαθὴς σκέψις καὶ κατανόησις τοῦ Θεοῦ.
2. Ὁρος τῆς ἐλπίδας εἶναι ἡ ἀναχώρησις τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθά.
3. Ὁρος τῆς ὑπομονῆς εἶναι τὸ νὰ βλέπει κανεὶς μετὰ νοητὰ μάτια τὸν ἀόρατον Θεόν σὰν ὄρατον μπροστά του, ἔχοντας ἀδιάλειπτη ἐγκαρτέρησις.
4. Ὁρος τῆς ἀφιλαργυρίας εἶναι τὸ νὰ θέλει κανεὶς νὰ μὴν ἔχει, ὅπως ἄλλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν.
5. Ὁρος τῆς πνευματικῆς γνώσεως εἶναι τὸ νὰ ἀγνοεῖ κανεὶς τὸν ἑαυτό του, μετὰ τὸ νὰ βρίσκειται σὲ ἔκστασις στὸν Θεόν.
6. Ὁρος τῆς ταπεινοφροσύνης εἶναι τὸ νὰ φροντίζει νὰ λησμονεῖ κανεὶς ὅλα τὰ καλὰ ἔργα του.
7. Ὁρος τῆς ἀοργησίας εἶναι τὸ νὰ ἔχει κανεὶς μιὰ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ μὴν ὀργίζεται.
8. Ὁρος τῆς ἀγνότητος εἶναι ἡ παντοτινὴ αἴσθησις ὅτι εἶναι κανεὶς ἐνωμένος μετὰ τὸν Θεόν.
9. Ὁρος τῆς ἀγάπης εἶναι τὸ νὰ αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι μεγαλώνει ἡ ἀγάπη του πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν ὑβρίζουν.
10. Ὁρος τῆς τελείας ἀλλοιώσεως ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῆς ἀγάπης του στὸν Θεόν, εἶναι τὸ νὰ νομίζει χαρὰ τὴν φρίκη τοῦ θανάτου.

* Ὁρος: ὄριο, τέρμα, κανόνας.

Λόγος ἀσκητικὸς χωρισμένος σὲ 100 πρακτικὰ κεφάλαια πνευματικῆς γνώσεως καὶ διακρίσεως

Ἀπὸ κάθε πνευματικῆς θεωρίας, ἀδελφοί, πρέπει νὰ προηγεῖται ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀγάπη· προπάντων ὅμως ἡ ἀγάπη. Ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα διδάσκουν τὸν ἄνθρωπο νὰ καταφρονεῖ τὰ ὀρατὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Ἐνῶ ἡ ἀγάπη ἐνώνει τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ἀρετὲς τοῦ Θεοῦ, ἀναζητώντας τὸν Ἀόρατο μὲ τὴν νοερὴ αἴσθηση.

2. Κατὰ φύσιν ἀγαθὸς εἶναι μόνον ὁ Θεός. Γίνεται καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀγαθὸς μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς διαγωγῆς του μέσω τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ, δηλ. τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀλλάζει ὁ ἄνθρωπος καὶ γίνεται αὐτὸ πού δὲν εἶναι, δηλ. ἀγαθός, ὅταν ἡ ψυχὴ μὲ τὸ νὰ ἐπιμελεῖται τὸ καλὸ πλησιάζει τόσο τὸ Θεό, ὅσο ἐνεργοποιεῖται ἡ δύναμή της στὸ ἀγαθό. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Νὰ γίνεστε ἀγαθοὶ καὶ σπλαχνικοί, ὅπως ὁ Πατέρας σας στὸν οὐρανόν»¹.

3. Τὸ κακὸ, οὔτε φυσικὴ ὑπαρξὴ ἔχει, ἀλλ' οὔτε καὶ κανένας εἶναι ἐκ φύσεως κακός. Γιατὶ ὁ Θεός δὲν ἔπλασε τίποτε κακόν. Ὅταν κανεὶς ἐπιθυμῇ τὸ κακόν, τότε τὸ ἀνύπαρκτο ἀρχίζει καὶ γίνεται ὑπαρκτό, ὅπως τὸ θέλει ἐκεῖνος πού τὸ κάνει. Πρέπει λοιπὸν μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀμελοῦμε τὴ συνήθεια τοῦ κακοῦ. Γιατὶ εἶναι πιὸ δυνατὴ ἡ φύση τοῦ καλοῦ ἀπὸ τὴ συνήθεια τοῦ κακοῦ. Καὶ τοῦτο γιατί τὸ καλὸ ὑπάρχει, ἐνῶ τὸ κακὸ δὲν ὑπάρχει, παρὰ μόνον ὅταν τὸ πράττομε.

4. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε πλασμένοι κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Τὸ «κατ' ὁμοίωσιν» ὅμως τὸ ἔχουν μόνον ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι μὲ πολλὴ ἀγάπη ὑποδούλωσαν τὴν ἐλευθερίαν τους στὸ Θεόν· γιατί ὅταν δὲν ἀνήκομε στοὺς ἑαυτοὺς μας, τότε εἴμαστε ὅμοιοι μὲ Ἐκεῖνον πού μᾶς συμφιλῶσε μὲ τὸν ἑαυτό Του μέσω τῆς ἀγάπης. Αὐτὸ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἐπιτύχει, ἂν δὲν πείσει τὴν ψυχὴ του νὰ μὴν δελεάζεται ἀπὸ τὴν εὐχολὴ δόξα αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

5. Αὐτεξουσιότητα εἶναι ἡ θέληση τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία στρέφεται ἀμέσως σὲ ὅ,τι θέλει. Αὕτῃ πρέπει νὰ τὴν παρακινούμε νὰ εἶναι ἐτοιμὴ πάντοτε νὰ στρέφεται μόνον πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὥστε πάντοτε μὲ τὶς ἀγαθὰς ἐννοίες νὰ ἀφανίζομε τὴ μνήμη τοῦ κακοῦ.

6. Φῶς ἀληθινῆς γνώσεως εἶναι τὸ νὰ διακρίνομε χωρὶς λάθος τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακόν. Τότε ἡ ὁδὸς τῆς ἀρετῆς, ὁδηγώντας τὸ νοῦ στὸ Θεόν, τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, τὸν εἰσάγει σὲ ἀπειρὸ φῶς γνώσεως, ὥστε πλέον νὰ ζητεῖ φανερά καὶ μὲ θάρρος τὴν ἀγάπην. Πρέπει λοιπὸν μὲ θυμὸ χωρὶς ὀργὴ νὰ ἀρπάζομε τὸ δίκαιο ἀπὸ ἐκείνους πού τολμοῦν νὰ τὸ ὑβρίζουν καὶ νὰ τὸ

καταπατοῦν. Γιατὶ ὁ ζῆλος γιὰ τὴν εὐσέβεια μάχεται καὶ νικᾷ ὄχι μὲ μίσος, ἀλλὰ μὲ τὸν ἔλεγχον.

7. Ὁ πνευματικὸς λόγος πληροφορεῖ τὴ νοερὴ αἴσθηση, γιατί προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ταλαιπωρεῖται ὁ νοῦς μας κατὰ τὶς θεολογικὲς του θεωρίες, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τότε ἐκείνη τὴ φτώχεια πού ὁδηγεῖ στὴν ἀναζήτησιν νοημάτων, καθὼς ἀπλώνεται σὲ πνευματικὲς θεωρίες τόσο, ὅσο θέλει ἡ ἐνέργεια τῆς ἀγάπης. Καλὸ λοιπὸν εἶναι πάντοτε νὰ περιμένουμε, μὲ πίστη πού τὴν κινεῖ ἡ ἀγάπη, τὸν φωτισμὸ τοῦ λόγου. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμον τίποτε φτωχότερο ἀπὸ τὸ νὰ φιλοσοφεῖ κανεὶς περὶ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἔχει τὸ φωτισμὸ τοῦ Θεοῦ.

8. Ὅταν κάποιος εἶναι ἀφώτιστος, δὲν πρέπει νὰ καταπιάνεται μὲ τὰ πνευματικὰ θέματα· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος πού φωτίζεται πλούσια ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, δὲν πρέπει νὰ ἀρχίσει νὰ ὁμιλεῖ γι' αὐτά. Ἡ φτώχεια στὰ πνευματικὰ φέρνει τὴν ἀγνοία, ἀλλὰ καὶ ὁ πλούτος δὲν ἐπιτρέπει τὴν ὁμιλία. Γιατὶ τότε ἡ ψυχὴ, μεθυσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐπιθυμεῖ μέσα στὴ σιωπὴ της νὰ ἀπολαμβάνει τὴ δόξα τοῦ Κυρίου. Ὡστε πρέπει νὰ παρατηροῦμε πότε βρισκόμαστε σὲ μιὰ μέση κατάσταση καὶ τότε νὰ μιλάμε γιὰ τὸ Θεόν. Αὕτῃ ἡ κατάσταση δίνει στὴν ψυχὴ ἕνα εἶδος λόγων γεμάτων ἀπὸ δόξα, ἐνῶ ἡ λαμπρότητα τοῦ θείου φωτισμοῦ τρέφει μὲ πίστη τὴν πίστη ἐκείνου πού λέει τοὺς λόγους αὐτοὺς, γιὰ νὰ γευθεῖ πρῶτος αὐτὸς τὸν καρπὸ τῆς θείας γνώσεως μὲ τὴν ἀγάπην. Γιατὶ ὁ γεωργὸς πού κοπιᾷζει πρέπει πρῶτος νὰ γεύεται τοὺς καρπούς².

9. Ἡ σοφία καὶ ἡ γνώση εἶναι χαρίσματα τοῦ ἐνὸς Ἀγίου Πνεύματος. Τὸ κάθε ὅμως χάρισμα ἐνεργεῖ μὲ διάφορο τρόπο. «Σὲ ἄλλον δίνεται σοφία, σὲ ἄλλον γνώση, ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα»³, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Καὶ ἡ γνώση ἐνώνει μὲ τὴν πείρα τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ Θεόν, ἀλλὰ δὲν κινεῖ τὴν ψυχὴ σὲ λόγους γιὰ τὰ ὄντα. Γι' αὐτὸ καὶ μερικοὶ πού ἀσχοῦν τὸ μοναχικὸ βίον, φωτίζονται ἀπὸ τὴ γνώση μὲ νοερὴ αἴσθηση, ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τους δὲν κινεῖται σὲ θείους λόγους. Ἡ σοφία ὅμως, ὅταν δοθεῖ μὲ φόβον σὲ κάποιον μαζί μὲ τὴ γνώση (καὶ αὐτὸ εἶναι σπάνιον), φανερώνει τὶς ἴδιες τὶς ἐνέργειες τῆς θείας γνώσεως· γιατί ἡ γνώση συνηθίζει νὰ φωτίζει τὸν νοῦ μὲ τὴν ἐμπειρία, ἐνῶ ἡ σοφία μὲ τὸν πνευματικὸν λόγο. Τὴ γνώση τὴν προξενεῖ ἡ προσευχὴ καὶ ἡ πολλὴ ἡσυχία καὶ ἡ τέλεια ἀμεριμνία, ἐνῶ τὴ σοφία τὴν προξενεῖ ἡ συνεχὴς μελέτη τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, πού γίνεται χωρὶς κενοδοξία· καὶ προπάντων ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ.

10. Ὅταν τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς κινεῖται κατὰ τῶν παθῶν, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι εἶναι καιρὸς σιωπῆς, γιατί εἶναι ὥρα ἀγώνα. Ὅταν κάποιος δεῖ ὅτι ἡ ταραχὴ ἐκείνη, μὲ τὴν προσευχὴν ἢ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη καὶ τὴ συμπάθεια, μεταβλήθηκε σὲ γαλήνη, τότε ἂς κινεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ στὸν ἔρωτα

1. Λουκ. 6, 36.

2. Β' Τιμ. 2, 6.

3. Α' Κορ. 12, 8.

τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ἀσφαλίζοντας ὁμῶς μὲ τὸ δεσμὸ τῆς ταπεινοφροσύνης τὰ φτερὰ τοῦ νοῦ. Γιατὶ ἂν κανεῖς δὲν ταπεινώσει ὑπερβολικὰ τὸν ἑαυτὸ του μὲ τέλεια καταφρόνηση, δὲν μπορεῖ νὰ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

11. Ὁ πνευματικὸς λόγος φυλάγει πάντοτε τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν κενοδοξία, γιατί τὴ φωτίζει σὲ ὅλα τὰ μέρη της καὶ τὴν κάνει νὰ μὴν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀνθρώπινη τιμὴ. Γι' αὐτὸ καὶ φυλάγει τὴ διάνοια ἀπὸ φαντασίες, καθὼς τὴν ἀλλοιώνει καὶ τὴ στρέφει ὀλόκληρη στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἀντίθετα, ὁ λόγος τῆς σοφίας τοῦ κόσμου παρακινεῖ πάντοτε τὸν ἄνθρωπο στὴ φιλοδοξία· ἐπειδὴ δὲν ἱκανοποιεῖ μὲ νοερὴ αἴσθησι τὴν ψυχὴ, προξενεῖ στοὺς ὁπαδοὺς τοῦ ἀγάπῃ γιὰ ἐπαίνους, ἀφοῦ εἶναι δημιουργημὰ κενοδόξων ἀνθρώπων. Θὰ γνωρίσουμε λοιπὸν τὴν ἐνέργεια τοῦ θεοῦ καὶ πνευματικοῦ λόγου χωρὶς νὰ πλανηθοῦμε, ὅταν δαπανοῦμε τὶς ὥρες πού δὲν μιλάμε, σὲ σιωπὴ χωρὶς μέριμνες καὶ στὴ θερμὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

12. Ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτὸ του, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ τὸ Θεό. Ἐκεῖνος πού δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτὸ του ἐξαιτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ πλούτου τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἀγαπᾷ τὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν ζητεῖ ποτὲ τὴ δική του δόξα, ἀλλὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὸν ἑαυτὸ του, ζητεῖ τὴ δική του δόξα· ἐκεῖνος ὁμῶς πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ἀγαπᾷ τὴν δόξα τοῦ Δημιουργοῦ του. Εἶναι ἰδίωμα τῆς ψυχῆς πού ἔχει πνευματικὴ αἴσθησι καὶ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, τὸ νὰ ζητεῖ πάντοτε τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ σὲ ὅλες τὶς ἐντολὰς πού πράττει καὶ νὰ εὐχαριστεῖται στὴν δική της ταπείνωση. Γιατὶ στὸ Θεὸ πρέπει ἡ δόξα γιὰ τὴ μεγαλοσύνη Του, ἐνῶ στὸν ἄνθρωπο ἀρμόζει ἡ ταπείνωση μὲ τὴν ὁποία γινόμεσθε οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ. Ὅ,τι καὶ ἂν κάνομε, ἃς λέμε πάντοτε καὶ ἐμεῖς μὲ χαρὰ γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνο πού ἔλεγε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής: «Ἐκεῖνος πρέπει νὰ δοξάζεται, ἐνῶ ἐμεῖς νὰ μικραίνομε»⁴.

13. Γνωρίζω κάποιον, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ τόσο πολὺ τὸ Θεὸ (καὶ ὁμῶς πενθεῖ γιατί δὲν τὸν ἀγαπᾷ ὅσο θὰ ἤθελε), ὥστε ἡ ψυχὴ του νὰ βρίσκεται ἀκατάπαυστα σὲ μιὰ τέτοια θερμὴ ἐπιθυμία, ὥστε ὁ Θεὸς νὰ δοξάζεται ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ὁ ἴδιος νὰ εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει. Ὁ ἴδιος οὔτε γνωρίζει ὅτι ἔχει τόση ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό, ἀκόμα καὶ ὅταν τὸν ἐπαινοῦν. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει, γιατί ἀπὸ τὴν πολλὴ ἐπιθυμία τῆς ταπεινώσεως δὲν ἐννοεῖ τὴν ἀξία του, ἀλλὰ ὑπηρετεῖ τὸ Θεό, ὅπως εἶναι νόμος γιὰ τοὺς ἱερεῖς· καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀγάπη τοῦ πρὸς τὸν Θεό, λησμονεῖ τὴν ἀξία του, κρύβοντας στὸ βάθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τὸ καύχημά του γι' αὐτὴ μὲ πνεῦμα ταπεινώσεως. Ἐτσι φαίνεται πάντοτε στὸν ἑαυτὸ του ἀχρεῖος δοῦλος, κατώτερος τῆς ἀξίας του, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς ταπεινώσεως. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνομε καὶ ἐμεῖς καὶ νὰ ἀποφεύγομε κάθε τιμὴ καὶ δόξα γιὰ χάρη τοῦ ὑπερβολι-

4. Ἰω. 3, 30.

κοῦ πλούτου τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου, πού τόσο μᾶς ἀγαπᾷ.

14. Ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μὲ αἴσθησι καρδιάς, ἐκεῖνος εἶναι γνωρίμος τοῦ Θεοῦ⁵. Γιατὶ ὅσο περισσότερο δέχεται κανεῖς μὲ αἴσθησι ψυχῆς τὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, τόσο περισσότερο αὐξάνει τὴν ἀγάπῃ του στὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν παύει ποτὲ μὲ ἓναν σφοδρὸ ἔρωτα νὰ ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσει περισσότερο τὸ Θεό, μέχρις ὅτου τὸν αἰσθανθεῖ καὶ μὲ αὐτὴ τὴν αἴσθησι τῶν ὁσίων του. Δὲν γνωρίζει πλέον τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ εἶναι ὀλόκληρος ἀλλοιωμένος ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται σ' αὐτὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ δὲν βρίσκεται σ' αὐτόν. Βρίσκεται σ' αὐτόν μὲ τὸ σῶμα του, ἀλλὰ ζεῖ μὲ τὴν ἀγάπῃ ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον, καθὼς ἡ ψυχὴ του κινεῖται ἀκατάπαυστα πρὸς τὸ Θεό. Καθὼς λοιπὸν καίγεται ὀλοένα ἡ καρδιά του ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς ἀγάπης, κάποιος πόθος τὸν σπρώχνει νὰ προσκολληθεῖ στὸ Θεό, μιὰ καὶ βγήκε ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἐξαιτίας τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Θεό. «Εἴτε βγήκαμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, τὸ κάναμε γιὰ τὸ Θεό, λέει ὁ Ἀπόστολος· εἴτε σωφρονοῦμε, τὸ κάνομε γιὰ σᾶς»⁶.

15. Ὅταν ἀρχίσει κανεῖς νὰ αἰσθάνεται πλουσιοπάροχα τὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, τότε ἀρχίζει νὰ ἀγαπᾷ μὲ πνευματικὴ αἴσθησι καὶ τὸν πλησίον. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγάπῃ γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦν ὅλες οἱ Γραφές. Ἡ κατὰ σάρκα φιλία πολὺ εὐκόλα διαλύεται, ὅταν βρεθεῖ κάποια ἀσήμαντη αἰτία, γιατί δὲν εἶναι δεμένη μὲ τὴν πνευματικὴ αἴσθησι. Στὸν ἄνθρωπο ὁμῶς πού στὴν ψυχὴ του ἐνεργεῖ ὁ Θεός, καὶ ἂν συμβεῖ κάποιος ἐρεθισμός, δὲν λύνεται ὁ δεσμὸς τῆς ἀγάπης. Γιατὶ μὲ τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ ξαναθερμαίνει τὸν ἑαυτὸ της στὸ καλὸ καὶ γρήγορα ξαναφέρει μέσα της τὴν ἀγάπῃ τοῦ πλησίον μὲ πολλὴ χαρὰ, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχει ὑβρισθεῖ ἢ ζημιωθεῖ ὑπερβολικὰ ἀπὸ αὐτόν· καὶ μὲ τὴ γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ ἐξουδετερώνει τὴν πικρία τῆς φιλονεικίας.

16. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει τὸ Θεὸ μὲ αἴσθησι καρδιάς, ἂν πρωτύτερα δὲν τὸν φοβηθεῖ μὲ ὅλη του τὴν καρδιά. Γιατὶ ἡ ψυχὴ φτάνει σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπῃ ἀφοῦ ἐξαγνιστεῖ καὶ μαλακώσει, κατὰ κάποιο τρόπο, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ φόβου. Δὲν μπορεῖ ὁμῶς κανεῖς νὰ φτάσει στὸ φόβον τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν τρόπο πού εἴπαμε, ἂν δὲν ἐγκαταλείψει κάθε φροντίδα τοῦ βίου. Γιατὶ ὅταν ὁ νοῦς βρεθεῖ σὲ πολλὴ ἡσυχία καὶ ἀμεριμνία, τότε τὸν ἐνοχλεῖ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε γήινο, γιὰ νὰ τὸν φέρει σὲ μεγάλη ἀγάπῃ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ὡστε ὁ φόβος ἀνήκει σ' ἐκείνους πού βρίσκονται στὸ στάδιο τοῦ καθαρισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ ἔχουν μιὰ μέτρια ἀγάπῃ. Ἡ τέλεια ὁμῶς ἀγάπῃ ἀνήκει σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἤδη καθαριστεῖ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν φόβον· γιατί ἡ τέλεια ἀγάπῃ διώχνει τὸν φόβον⁷. Ἀλλὰ, καὶ τὰ δύο — ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγάπῃ — ἀνήκουν στοὺς δικαίους μόνο, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καλλιεργοῦν

5. Α' Κορ. 8, 3.

6. Β' Κορ. 5, 13.

7. Α' Ἰω. 4, 18.

τις ἀρετές. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή, ἀλλοῦ λέει: «Φοβηθεῖτε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ἅγιοι Του»⁸, κι ἀλλοῦ λέει: «Ἀγαπήστε τὸν Κύριο ὅλοι οἱ ὅσιοι Του»⁹. γιὰ νὰ μάθομε καλὰ ὅτι στοὺς δικαίους ποὺ καθαρίζονται ἀκόμη, ἀνήκει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μὲ μιὰ μέτρια ἀγάπη, ὅπως εἶπαμε, ἐνῶ ἡ τέλεια ἀγάπη ἀνήκει σὲ ὅσους ἔχουν καθαριστεῖ. Σὲ αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει ἔχνος κανενὸς φόβου, ἀλλὰ ἀκατάπαυστη φλογερὴ ἀγάπη καὶ προσκόλλησις τῆς ψυχῆς στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέει καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ: «Προσκολλήθηκε ἡ ψυχὴ μου σὲ Σένα καὶ σὲ ἀκολουθεῖ· μὲ κράτησε τὸ δεξιόν σου χέρι»¹⁰.

17. Τὰ σωματικὰ τραύματα, ὅταν μείνουν ἀπεριποίητα καὶ σκληρυνθοῦν, δὲν αἰσθάνονται τὰ φάρμακα τῶν γιατρῶν, ἐνῶ ὅταν καθαριστοῦν, ἐπιπρεάζονται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τοῦ φαρμάκου καὶ θεραπεύονται γρήγορα. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅσο δὲν τὴν ἐπιμελεῖται κανεὶς καὶ εἶναι ὀλόκληρη σκεπασμένη ἀπὸ τὴν λέπρα τῆς φιληδονίας, δὲν μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς ἀκατάπαυστα τῆς μιλάει γιὰ τὸ φοβερὸ δικαστήριον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἀρχίσει μὲ τὴ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια νὰ καθαρίζεται, τότε αἰσθάνεται σὰν ζωοποιὸ φάρμακον τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν καίει μὲ τοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεως στὴ φωτιὰ τῆς ἀπάθειας. Ἔτσι σιγὰ-σιγὰ καθαρίζεται ὥσπου νὰ φτάσει στὴν τέλεια κάθαρση. Καὶ ὅσο λιγοστεύει ὁ φόβος, τόσο πληθαίνει ἡ ἀγάπη τῆς, μέχρις ὅτου φτάσει στὴν τέλεια ἀγάπη, ὅπου κατ'ὡς εἶπαμε δὲν ὑπάρχει φόβος, ἀλλὰ ἀπάθεια ποὺ κατορθώνεται ὅλη μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ἄς εἶναι λοιπὸν σ' ἐμᾶς παντοτινὸ καύχημα καυχημάτων, πρῶτα ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἔπειτα ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς τελειότητος ποὺ νομοθετεῖ ὁ Χριστός.

18. Ἐκεῖνη ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν ἔχει ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὶς κοσμικὰς φροντίδες, οὔτε τὸ Θεὸ μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει πραγματικά, οὔτε τὸν διάβολον νὰ μισήσει ὅσο τοῦ ἀξίζει, γιὰτὶ ἔχει ἐπάνω τῆς τὴν μέριμνα τοῦ βίου ποὺ τὴν κατασχεπάζει μὲ τὸ βάρος τῆς. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ δικάσει μὲ τὴν κρίση τοῦ ὅσα ὁδηγοῦν στὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ ἢ στὸ μῖσος τοῦ διαβόλου, ὥστε νὰ ἀποφασίσει χωρὶς νὰ πλανηθεῖ. Γιὰ τὸν καθένα λοιπὸν εἶναι ὁπωσδήποτε χρήσιμη ἡ ἀναχώρηση.

19. Τὸ ἰδιαιτέρο χαρακτηριστικὸ τῆς καθαρῆς ψυχῆς εἶναι λόγος χωρὶς φθόνον, ζῆλος χωρὶς κακία καὶ ἀκατάπαυστος ἔρωτας τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ. Τότε καὶ ὁ νοῦς παραμένει μέσα στὴ διάνοιά του, ποὺ ἔχει γίνεи σὰν ἓνα ὀλοκάθαρον μέσο κρίσεως, καὶ διευθετεῖ μὲ ἀκρίβεια τὶς πλάστιγγές του.

20. Πίστη χωρὶς ἔργα καὶ ἔργα χωρὶς πίστη θ' ἀπορριφθοῦν ἐξίσου ἀπὸ τὸ Θεόν. Πρέπει ὁ πιστὸς νὰ προσφέρει στὸν Κύριον πίστη ποὺ φανερώνεται μὲ τὰ ἔργα. Ὁ πατέρας μας Ἀβραάμ δὲ θὰ δικαιωνόταν ἀπὸ τὴν πίστη

8. Ψαλμ. 33, 10.

9. Ψαλμ. 30, 24.

10. Ψαλμ. 62, 9.

του¹¹, ἂν δὲν πρόσφερε ὡς καρπὸ τῆς στὸ Θεὸ τὸ γιό του Ἰσαάκ¹².

21. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεόν, πιστεύει εἰλικρινὰ καὶ ἐκτελεῖ τὰ ἔργα τῆς πίστεως μ' εὐσέβεια. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πιστεύει μόνο, χωρὶς νὰ ἔχει ἀγάπην, καὶ αὐτὴ τὴν πίστη ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει, δὲν τὴν ἔχει. Ἡ πίστη τοῦ εἶναι ἐλαφρὴ, γιὰτὶ δὲν ἔχει τὸ βάρος καὶ τὴ δόξα τῆς ἀγάπης. Ἄρα ἡ συγκεφαλαίωση ὅλων τῶν ἀρετῶν εἶναι ἡ πίστη ποὺ γίνεται πράξις μὲ τὴν ἀγάπην¹³.

22. Ὁ βυθὸς τῆς πίστεως, ὅταν τὸν ἐρευνᾷ κανεὶς μὲ περιέργεια, ἀναταράσσεται, ἐνῶ ὅταν τὸν παρατηρεῖ κανεὶς μὲ ἀπλὴ καὶ ἀπονήρευτη διάθεσις, μένει γαλήνιος. Καὶ τοῦτο γιὰτὶ τὸ βάθος τῆς πίστεως μοιάζει μὲ τὸ νερό τῆς λήθης, ὅπου λησμονοῦνται ὅλα τὰ κακὰ, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ τὸ ἐξετάζει κανεὶς μὲ περιέργεια. Ἄς πλέομε λοιπὸν στὸ πέλαγος τῆς πίστεως μὲ ἀπλότητα στὴ διάνοιά μας, γιὰ νὰ μπορέσουμε ἔτσι νὰ φτάσουμε στὸ λιμάνι τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

23. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ ἢ νὰ πιστεύει εἰλικρινὰ, ἂν δὲν ἔχει κατήγορον τῇ συνειδήσει του. Ὅταν ἡ συνειδήσει μας εἶναι ταραγμένη ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους τῆς, τότε ὁ νοῦς δὲν ἀφήνεται νὰ αἰσθανθεῖ τὴν εὐωδίαν τῶν ὑπερκοσμίων ἀγαθῶν, ἀλλὰ πέφτει σὲ ἀμφιβολία καὶ διχάζεται. Καὶ ἔχει θερμὴ ἐπιθυμία γι' αὐτά, λόγῳ τῆς προηγούμενης ἐμπειρίας τῆς πίστεως, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ φτάσει μὲ τὴν ἀγάπην καὶ μὲ αἴσθησιν τῆς καρδιάς, ἐξαιτίας τῶν ἐλέγχων τῆς συνειδήσεως. Ἐντούτοις, ἀφοῦ καθαρίσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ θερμότερη προσοχή, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ ἐπιτύχομε τὸ ποθούμενον μὲ μεγαλύτερη πείρα.

24. Ὅπως οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος μᾶς παρακινοῦν μὲ βίαιον τρόπο πρὸς αὐτὰ ποὺ μᾶς φαίνονται καλὰ, ἔτσι καὶ ἡ αἴσθησις τοῦ νοῦ, ὅταν γευθεῖ τὴν θείαν ἀγαθότητα, συνηθίζει νὰ μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὰ ἀόρατα ἀγαθὰ. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὁρέγεται ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα συγγενεῖται. Ἡ ψυχὴ ὡς ἀσώματη ἐπιθυμεῖ τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ἐνῶ τὸ σῶμα ὡς χῶμα ποὺ εἶναι ἐπιθυμεῖ τὴν ἐπίγειαν ἀπόλαυσιν. Λοιπὸν, τότε θὰ δοκιμάσουμε χωρὶς πλάνην τὴν αὐτὴν αἴσθησιν, ὅταν μπορέσουμε νὰ λεπτύνουμε τὴν ὕλη (τὸ σῶμα) μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως.

25. Ἡ ἐνέργεια τῆς θείας γνώσεως μᾶς διδάσκει ὅτι μία φυσικὴ αἴσθησις ὑπάρχει στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδὰμ διαιρεῖται σὲ δύο ἐνέργειες. Ἐπίσης ὅτι μία καὶ ἀπλὴ εἶναι ἡ αἴσθησις, ἡ ὁποία δίνεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Αὐτὴ τὴν πνευματικὴν αἴσθησιν κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίσει, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐλευθερώνονται μὲ χαρὰ ἀπὸ τὰ καλὰ τοῦ βίου, γιὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ μὲ τὴν ἐγκράτειαν μαραίνουσαν κάθε ὀρεξὴ τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων. Μόνο σ' αὐτοὺς; λόγῳ τῆς ἀμεριμνίας, ὁ νοῦς κινεῖται μ' εὐρωστία καὶ μπορεῖ νὰ αἰσθάνε-

11. Ἰακ. 2, 21.

12. Γεν. 22, 1-19.

13. Γαλ. 5, 6.

ται, με τρόπο ανέκφραστο, τὴν θεία ἀγαθότητα· καὶ τότε, ἀνάλογα με τὴν προκοπή του, ὁ νοῦς μεταδίδει τὴ χαρὰ του καὶ στὸ σῶμα καὶ αἰσθάνεται ἄπειρη ἀγαλλίαση καθὼς δοξολογεῖ με ἀγάπη τὸ Θεό. «Σ' Αὐτόν, λέει, ἔβαλε ἡ καρδιά μου τὴν ἐλπίδα της καὶ βρῆκα βοήθεια καὶ ξαναβλάστησε ἡ σάρκα μου· καὶ με τὸ θέλημά μου θὰ Τὸν δοξολογήσω»¹⁴. Ἡ χαρὰ ποὺ ἔρχεται τότε στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα εἶναι ἀλάνθαστη ὑπενθύμιση τῆς ἀθάνατης ζωῆς.

26. Οἱ ἀγωνιζόμενοι πρέπει νὰ διατηροῦν πάντοτε ἀτάραχη τὴ διάνοιά τους, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ διακρίνει τοὺς λογισμοὺς ποὺ περνοῦν ἀπ' αὐτόν· καὶ τοὺς καλοὺς ποὺ τοὺς στέλνει ὁ Θεός, νὰ τοὺς ἀποθηκεύει στὰ ταμεῖα τῆς μνήμης, ἐνῶ τοὺς κακοὺς καὶ δαιμονικοὺς νὰ τοὺς ἀπορρίπτει. Ὅταν ἡ θάλασσα ἔχει γαλήνη, οἱ ψαράδες διακρίνουν τί κινεῖται ὡς κάτω στὸ βυθὸ καὶ σχεδὸν τίποτε δὲν τοὺς διαφεύγει ἀπὸ τὶς κινήσεις τῶν ψαριῶν. Ὅταν ὅμως ταράζεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους, κρύβει ἐξαιτίας τῆς ταραχῆς ὅσα ἀφήνει νὰ φαίνονται τὸν καιρὸ τῆς γαλήνης· καὶ βλέπομε τότε ἀνίσχυρη τὴν τέχνη τῶν ψαράδων. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ με τὸ νοῦ ποὺ ἀσχολεῖται σὲ θεῖες θεωρίες, καὶ μάλιστα ὅταν ταράζεται τὸ βάθος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴν ἄδικη ὀργή.

27. Πολὺ λίγοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν με ἀκρίβεια καὶ διακρίνουν τὰ σφάλματά τους καὶ τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ποτὲ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Τὰ μάτια μας, ὅταν ἔχουν τὴν υἰεῖα τους, μποροῦν καὶ βλέπουν τὰ πάντα, μέχρι καὶ τὰ μικρὰ κουνούπια στὸν ἀέρα· ἐνῶ ἂν χάσουν τὴν υἰεῖα καὶ τὴ διαύγειά τους κι ἀρχίσουν νὰ βλέπουν θολά, τότε ἂν εἶναι κάτι μεγάλο μπροστά τους τὸ βλέπουν ἀμυδρά, καὶ τὰ μικρὰ δὲν τὰ βλέπουν διόλου. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ἂν θεραπεύσει με τὴ μεγάλη προσοχὴ τὴν ἀναπηρία ποὺ ἔχει ὑποστῇ λόγῳ τῆς φιλοκοσμίας της, τότε καὶ τὰ πιὸ μικρὰ σφάλματά της τὰ θεωρεῖ πολὺ μεγάλα, καὶ χύνει δάκρυα ἀκατάπαυστα με πολλὴ εὐχαριστία. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Οἱ δίκαιοι θὰ δοξολογήσουν τὸ ὄνομά Σου»¹⁵. Ἄν ὅμως ἡ ψυχὴ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει τὸ κοσμικὸ φρόνημα, τότε καὶ φόνος ἂν διαπράξει, ἢ κανένα ἄλλο ἀμάρτημα ἄξιο μεγάλης τιμωρίας, μόλις τὸ αἰσθάνεται· ἐνῶ τὰ μικρὰ ἀμαρτήματα οὐδὲ κἂν τὰ ἀντιλαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ ὡς κατορθώματα πολλὰς φορὲς τὰ νομίζει καὶ δὲν ντρέπεται ἡ ἄθλια νὰ τὰ διηγῆται με καύχημα.

28. Μόνον τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μπορεῖ νὰ καθαρῇ τὸ νοῦ. Γιατὶ ἂν δὲν μπεῖ μέσα στὸ σπῆτι ὁ δυνατὸς γιὰ νὰ ἀφαιρέσει τὰ κλεμμένα καὶ νὰ δέσει τὸν κλέφτη¹⁶, δὲν ἐλευθερώνεται τὸ λάφυρο. Πρέπει λοιπὸν με κάθε τρόπο, καὶ προπάντων με τὴν εἰρήνη τῆς ψυχῆς, νὰ ἀναπαύομε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γιὰ νὰ διατηροῦμε τὸ λυχνάρι τῆς πνευματικῆς γνώσεως μέσα μας πάντοτε ἀναμμένο. Ὅταν αὐτὸ ἀστράφτει ἀκατάπαυστα μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς,

τότε ὄχι μόνον εἶναι ὀλοφάνερες μέσα στὸ νοῦ οἱ πικρὲς ἐκεῖνες καὶ σκοτεινὲς προσβολὲς τῶν δαιμόνων, ἀλλὰ καὶ ἐξασθενοῦν ὑπερβολικά, ἐπειδὴ ἐλέγχονται καὶ φανερώνονται ἀπὸ τὸ ἅγιο ἐκεῖνο καὶ ἐνδοξο φῶς. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Μὴ σβήνετε τὸ Πνεῦμα»¹⁷, ἀντὶ νὰ πεῖ: «Μὴ λυπεῖτε με κακὰ ἔργα ἢ κακοὺς λογισμοὺς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ μὴ στερηθεῖτε τὸ ἀκατανίκητο φῶς Του». Ἐπειδὴ τὸ Αἰώνιο καὶ Ζωοποιὸ Πνεῦμα δὲν σβήνεται, ἀλλὰ ἡ λύπη Του, δηλαδὴ ἡ ἀποστροφή Του, ἀφήνει τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου σκυθρωπὸ καὶ ἀφώτιστο ἀπὸ τὴ θεία γνώση.

29. Ἡ φυσικὴ αἴσθηση τῆς ψυχῆς, ὅπως εἶπα, εἶναι μιά, ἐνῶ οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος εἶναι πέντε, ἀνάλογα με τὶς σωματικὲς μας ἀνάγκες, ὅπως μᾶς διδάσκει τὸ πανάγιο καὶ φιλόανθρωπο Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ μιά ψυχικὴ αἴσθηση διαιρεῖται ἀνάλογα με τὶς κινήσεις τῆς ψυχῆς, λόγῳ τοῦ ὀλισθήματος τοῦ νοῦ ἀπὸ τὴν παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων. Γι' αὐτό, ἀπὸ τὴ μιά πλευρὰ ἡ ψυχὴ ἀκολουθεῖ τὸ ἐμπαθὲς μέρος τῆς αἰσθήσεως· καὶ τότε αἰσθανόμαστε εὐχαρίστηση γιὰ τὰ καλὰ τοῦ βίου. Ἀλλὰ ὅταν εἴμαστε σώφρονες, ἡ ψυχὴ θέλγεται πολλὰς φορὲς ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ κίνηση τῆς αἰσθήσεως· καὶ τότε ὁ νοῦς μας ἐπιθυμεῖ νὰ τρέχει πρὸς τὰ οὐράνια κάλλη. Ἄν λοιπὸν συνηθίσουμε νὰ καταφρονοῦμε τὰ καλὰ τοῦ κόσμου, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐνώσουμε τὴ γήινη ὁρεξὶ τῆς ψυχῆς με τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ τῆς διάθεσης, με τὴ βοήθεια ποὺ δίνει ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα μας. Γιατὶ ἂν ἡ θεότητά Του δὲν καταφωτίσει με τὶς ἐνέργειές Του τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας, δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ γευθοῦμε με ἀδιαίρετη αἴσθηση τὸ ἀγαθόν, δηλαδὴ με ὀλόκληρη τὴν ψυχικὴ διάθεση.

30. Αἴσθηση τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἰκανότητά του νὰ διακρίνει με ἀκρίβεια ὅσα ἐξετάζει. Ὅταν ἔχομε ὑγὴ τὴν σωματικὴ αἴσθηση τῆς γεύσεως, διακρίνομε χωρὶς λάθος τὰ καλὰ ἀπὸ τὰ ἄνοστα φαγητὰ καὶ ὀρεγόμαστε τὰ καλὰ. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς μας, ὅταν ἀρχίσει νὰ κινεῖται ὑγιῶς καὶ χωρὶς καμιὰ μέριμνα, τότε μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται πλουσιοπάροχα τὴν θεϊκὴ παρηγοριὰ καὶ νὰ μὴν παρασύρεται ποτὲ ἀπὸ δαιμονικὲς παρηγοριές. Τὸ σῶμα, ὅταν γεύεται γήινες νόστιμες τροφές, διατηρεῖ τὴν ἐμπειρία τῆς γεύσεως χωρὶς νὰ σφάλει. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ὅταν κατανικήσει τὸ σαρκικὸ φρόνημα, μπορεῖ νὰ γεύεται χωρὶς κίνδυνο πλάνης τὴν παρηγοριὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Γευθεῖτε καὶ δεῖτε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός»¹⁸. καὶ με τὴν ἐνέργεια τῆς ἀγάπης νὰ ἔχει ἀλησμόνητη τὴν ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς γεύσεως, γιὰ νὰ διακρίνει χωρὶς λάθος ὅσα δοκιμάζει, σύμφωνα με τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου: «Προσεύχομαι ἡ ἀγάπη σας νὰ περισσεύει ὅλο καὶ περισσότερο με ἐπίγνωση καὶ με κάθε αἴσθηση, γιὰ νὰ διακρίνετε σωστὰ τὰ ὠφέλιμα»¹⁹.

31. Ὅταν ὁ νοῦς μας ἀρχίσει νὰ αἰσθάνεται τὴν παρηγοριὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος, τότε καὶ ὁ σατανᾶς ἔρχεται μέσα στὴ νυκτερινὴ ἡσυχία, ὅ-

14. Ψαλμ. 27, 7.

15. Ψαλμ. 139, 14.

16. Λουκ. 11, 21-22.

17. Α' Θεσ. 5, 19.

18. Ψαλμ. 33, 9.

19. Φιλιπ. 1, 9-10.

ταν κανείς ἔρθει σὲ ἐλαφρότατο ὕπνο, καὶ μὲ κάποια αἴσθηση ποὺ φαίνεται γλυκιά, παρηγορεῖ τὴν ψυχὴ. Ἄν λοιπὸν ὁ νοῦς βρεθεῖ νὰ κρατεῖ θερμὰ τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου ὀνόματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ μεταχειρίζεται σὰν ὄπλο τὸ πανάγιο καὶ ἔνδοξο αὐτὸ ὄνομα, ἐγκαταλείπει ὁ πλάνος τὴ δολοπλοκία του, ἀλλὰ σηκώνει φανερὸ πόλεμο κατὰ τῆς ψυχῆς. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ νοῦς μαθαίνει μὲ ἀκρίβεια τὴν ἀπάτη τοῦ πονηροῦ καὶ αὐξάνει περισσότερο τὴν πείρα του στὴ διάκριση.

32. Ἡ παρηγοριὰ ποὺ δίνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἔρχεται ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξύπνιο ἢ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ παραδοθεῖ σὲ ἐλαφρὸ ὕπνο, ὅταν κανείς μὲ τὴν θερμὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, εἶναι σὰν κολλημένος στὴν ἀγάπη Του. Ἡ παρηγοριὰ ὅμως ἀπὸ τὴ σατανικὴ πλάνη ἔρχεται ὅταν —καθὼς εἶπα— ὁ ἀγωνιστὴς βρίσκεται σὲ λεπτὸ ὕπνο, ἔχοντας μέτρια μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ Θεό, θέλει νὰ παρηγορεῖ φανερὰ τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσέβειας μὲ πολλὴ χαρὰ τῆς ψυχῆς, αὐξάνοντας τὴν ἀγάπη. Ἡ ἀντιθετὴ συνηθίζει νὰ σπρώχνει τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν πλάνη καὶ ἐπιχειρεῖ μὲ τὸν ὕπνο τοῦ σώματος νὰ ἀπομακρύνει τὴν αἴσθηση τοῦ ὑγινοῦς νοῦ ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἄν λοιπὸν —ὅπως εἶπα— βρεθεῖ ὁ νοῦς σὲ κατάστασι τῆς συνεχοῦς μνήμης τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διασκορπίζει τὴ φαινομενικὰ γλυκιά ἐκείνη αὔρα τοῦ ἐχθροῦ καὶ μὲ χαρὰ προχωρεῖ στὸν ἐναντίον του πόλεμο, ἔχοντας ὡς ὄπλο, μαζὶ μὲ τὴν χάρη, καὶ τὴν πείρα ποὺ ἀπέκτησε.

33. Ἄν ἡ ψυχὴ, χωρὶς καμιὰ ἀμφιβολία ἢ φαντασία, ἀνάβει στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, παρασύροντας μὲ κάποιο τρόπο καὶ τὸ σῶμα στὸ βάθος τῆς ἀνέκφραστης ἐκείνης θείας ἀγάπης, εἴτε αὐτὸ εἶναι ξύπνιο, εἴτε ὅταν, μὲ τὸν τρόπο ποὺ προεῖπα, ἔρχεται σὲ ὕπνο ὅπου ἐνεργεῖ ἡ θεία χάρη, καὶ δὲν σκέφτεται τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης, δηλαδὴ τὸ Θεό, ὅς γνωρίζει ὅτι ἡ τέτοια ἀγάπη εἶναι ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καθὼς εὐφραίνεται ὁλόκληρη ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀνείπωτη ἐκείνη γλυκύτητα, τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ τότε νὰ σκεφτεῖ, γιατί χαίρεται μὲ ἀνυποχώρητη χαρὰ. Ἄν ὅμως, μέσα σ' αὐτὴ τὴν θεία ἐνέργεια, ὁ νοῦς αἰσθανθεῖ καὶ τὴν παρμικρὴ ἀμφιβολία ἢ ἀκάθαρτη σκέψη, ἂν καὶ κάνει χρῆση τοῦ θεοῦ ὀνόματος γιὰ ἄμυνα καὶ ὄχι μᾶλλον ἀπὸ ἀγάπη μόνον τοῦ Θεοῦ, τότε πρέπει νὰ ἐννοήσει ὅτι ἡ παρηγοριὰ ἐκείνη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἀπατεῶνα διάβολο καὶ εἶναι χαρὰ ἐπιφανειακή. Αὐτὴ ἡ χαρὰ εἶναι ἄγευστη καὶ ἄτακτη καὶ προξενεῖται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ ποὺ θέλει νὰ νοθεύσει τὴν ψυχὴ. Γιατί ὅταν δεῖ τὸ νοῦ νὰ καυχίεται γιὰ τὴν πείρα τῆς αἰσθήσεώς του, τότε, ὅπως προεῖπα, προκαλεῖ μὲ ἀγαθοφανεῖς παρηγοριὰς τὴν ψυχὴ. Ἐτοί αὐτὴ παρασύρεται ἀπὸ τὴν χαύνῃ καὶ κάθυγρη ἐκείνη γλυκύτητα καὶ δὲν καταλαβαίνει τὴν ἔνωση τοῦ πονηροῦ πνεύματος μαζὶ τῆς. Ἀπὸ αὐτὸ διακρίνομε τὸ πνεῦμα τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ γευθεῖ κανείς μὲ αἴσθησι ψυχῆς τὴ θεία ἀγαθότητα ἢ νὰ λάβει αἰσθητὴ πείρα τῆς κακίας τῶν δαι-

μόνων, ἂν δὲν γνωρίσει μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἡ χάρη ἔχει κατοικήσει στὸ βάθος τοῦ νοῦ του, ἐνῶ τὰ πονηρὰ πνεύματα βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὰ μέλη τῆς καρδιάς. Αὐτὸ δὲ θέλουν ποτὲ οἱ δαίμονες νὰ τὸ πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ μὴν ὀπλίζεται ὁ νοῦς τοὺς ἐναντίον τοὺς μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

34. Ἄλλη εἶναι ἡ φυσικὴ ἀγάπη ποὺ ἔχει ἡ ψυχὴ καὶ ἄλλη ἐκείνη ποὺ ἔρχεται σ' αὐτὴ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ πρώτη κινεῖται ὅταν θέλομε, ἀνάλογα μὲ τὴ θέλησή μας, καὶ γι' αὐτὸ εὐκόλα λεηλατεῖται ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ὅταν δὲν κρατᾶμε μὲ τὴ βία τὴν ἀγαπητικὴ μας προαίρεση. Ἡ ἄλλη ὅμως ποὺ γίνεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, διεγείρει τόσο πολὺ τὴν ψυχὴ πρὸς τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὅλα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς νὰ προσκολλῶνται μὲ ἀνέκφραστο τρόπο στὴν ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ πόθου, μὲ μιὰ ἀπέραντη ἀπλότητα διαθέσεως. Γιατί τότε ὁ νοῦς, γεμάτος ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐνέργεια, σὰν νὰ κυοφορεῖ, ἀναβλύζει κάποια πηγὴ ἀγάπης καὶ χαρᾶς.

35. Ὅπως ἡ ταραγμένη θάλασσα γαληνεύει ἂν χύσῃ λάδι, καὶ νικιέται ἡ τρικυμία ἀπὸ τὴν παχύτητα τοῦ λαδιοῦ, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μας, ὅταν λιπαίνεται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, αἰσθάνεται μιὰ γλυκιά γαλήνη καὶ δέχεται μὲ χαρὰ τὴν ἥττα τῆς ἀπὸ τὴν ἀπαθὴ ἐκείνη καὶ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ τὴν ἐπισκιάζει, λέγοντας κατὰ τὸν προφήτη Δαβὶδ: «Ὅμως, ψυχὴ μου, ὑποτάξου στὸ Θεό»²⁰. Τότε ὁ σοιδηποτε πειρασμοὶ καὶ ἂν σηκωθοῦν ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες ἐναντίον τῆς ψυχῆς, αὐτὴ μένει χωρὶς ὀργὴ καὶ γεμάτη ἀπὸ κάθε χαρὰ. Σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι ἔρχεται κανείς καὶ παραμένει, ὅταν καταγλυκαίνει ἀκατάπαυστα τὴν ψυχὴ του μὲ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ. Στους ἀγωνιζόμενους γιὰ τὴ σωτηρία, ὁ φόβος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ φέρνει ἓνα εἶδος ἀγνισμοῦ. «Γιατί ὁ φόβος τοῦ Κυρίου —λέει ἡ Γραφή— εἶναι ἀγνὸς καὶ μένει σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες»²¹.

36. Ὅταν ἀκούει κανείς γιὰ αἴσθηση τοῦ νοῦ, νὰ μὴ νομίζει ὅτι θὰ τοῦ φανερωθεῖ μὲ ὁρατὸ τρόπο ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Λέμε βέβαια, ὅτι ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι καθαρὴ αἰσθάνεται τὴ θεία παρηγοριὰ καὶ τὴ γεύεται κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο· δὲν φαίνεται ὅμως σ' αὐτὴ κανένα ἀπὸ τὰ ὁράτα, ἐπειδὴ, ὅπως λέει ὁ μακάριος Παῦλος, στὴν παρούσα ζωὴ προχωροῦμε μὲ τὴν πίστη, ὄχι μὲ τὴν ὄραση²². Ἄν λοιπὸν φανερωθεῖ σὲ κάποιον ἀγωνιστὴ φῶς ἢ κανένα σχῆμα φωτεινὸ, νὰ μὴν παραδεχτεῖ διόλου τὸ ὄραμα αὐτό. Αὐτὰ εἶναι φανερὴ ἀπάτη τοῦ πονηροῦ, τὰ ὁποῖα πολλοὶ τὰ παραδέχτηκαν ἀπὸ ἄγνοια καὶ ξέφυγαν ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Ἐμεῖς ὅμως γνωρίζομε ὅτι ἐφόσον μένομε στὸ φθαρτὸ σῶμα μας, εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό, δηλαδὴ δὲν εἶναι δυνατό νὰ βλέπομε μὲ τὰ μάτια μας οὔτε Αὐτόν, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ἐπουράνια θαύματά Του.

37. Τὰ ὄνειρα ποὺ φανερώνονται στὴν ψυχὴ λόγῳ τῆς ἀγάπης τοῦ

20. Ψαλμ. 61, 6.

21. Ψαλμ. 18, 10.

22. Β' Κορ. 5, 6-7.

Θεοῦ, εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἀλάθητα τεκμήρια τῆς υἰεῖας τῆς. Γι' αὐτὸ οὔτε ἀπὸ τὸ ἓνα σχῆμα μεταβάλλονται σὲ ἄλλο, οὔτε προκαλοῦν φόβο στὴν αἴσθησή τῆς, οὔτε γελοῦν ἢ σκυθρωπιάζουν ξαφνικά, ἀλλὰ γεμάτα ἐπιείκεια προσεγγίζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν γεμίζουν ἀπὸ πνευματικὴ χαρὰ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ξυπνήσει τὸ σῶμα, μὲ μεγάλο πόθο ἡ ψυχὴ ζητεῖ τὴ χαρὰ τοῦ ὀνείρου. Οἱ φαντασίες ὅμως τῶν δαιμόνων εἶναι σὲ ὅλα ἀντίθετες· οὔτε στὸ ἴδιο σχῆμα παραμένουν, οὔτε ἡ μορφὴ τους εἶναι ἀτάραχη γιὰ πολὺ. Γιατὶ ἡ γαλήνη ποὺ δὲν τὴν ἔχουν ἐξαιτίας τῆς προαιρέσεώς τους, ἀλλὰ τὴ μιμοῦνται μόνο ἀπὸ διάθεση νὰ πλανήσουν τὴν ψυχὴ, δὲν μπορεῖ νὰ μείνει σ' αὐτοὺς γιὰ πολὺ· ἀλλὰ λένε μεγάλα λόγια καὶ πολλὰς ἀπειλὰς καὶ παίρνουν συχνὰ τὴ μορφὴ στρατιωτῶν καὶ κάποτε φάλλουν μὲ κραυγὰς στὴν ψυχὴ. Ἀπὸ αὐτὰ ὁ νοῦς, ὅταν εἶναι καθαρὸς, ἀναγνωρίζει τὴν παρουσία τῶν δαιμόνων ἀπὸ τίς φαντασίες καὶ ξυπνᾷ τὸ σῶμα· κάποτε καὶ χαίρεται, γιατί μπόρεσε νὰ ἐννοήσῃ τὴν πανουργία τους. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὸ ὄνειρο πολλὰς φορὲς τοὺς ἐλέγχει, ὅποτε καὶ τοὺς προκαλεῖ μεγάλη ὀργή. Ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις ὅπου καὶ τὰ ἀγαθὰ ὄνειρα δὲν προξενοῦν χαρὰ στὴν ψυχὴ, ἀλλὰ φέρνουν μιὰ γλυκιὰ λύπη καὶ δάκρυα χωρὶς πόνο. Αὐτὸ συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν προκόψει σὲ πολλὴ ταπεινοφροσύνη.

38. Ἐμεῖς εἴπαμε σχετικὰ μὲ τὴ διάκριση τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ὀνείρων, ὅπως ἀκούσαμε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν πείρα. Κι ἄς μᾶς εἶναι ἀρκετὸ καὶ χρήσιμο γιὰ τὴν ἀρετὴ, τὸ νὰ μὴ δίνουμε ὁλότελα πίστη σὲ καμιὰ φαντασία. Γιατὶ τὰ ὄνειρα δὲν εἶναι παρὰ ἀντίτυπα ἀνεξέλεγκτων λογισμῶν ἢ —ὅπως προεῖπα— καὶ ἐμπαιγμοὶ τῶν δαιμόνων. Ὅποτε καὶ ἂν μᾶς σταλεῖ καμιὰ φορὰ ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ κανένα ὄραμα καὶ δὲν τὸ παραδεχοῦμε, δὲν θὰ ὀργιστεῖ γι' αὐτὸ ὁ πολυπόθητος Κύριος Ἰησοῦς ἐναντίον μας· γιατί γνωρίζει ὅτι αὐτὸ τὸ κάνουμε ἀπὸ φόβο τῆς πανουργίας τῶν δαιμόνων. Αὐτὴ ἡ διάκριση ποὺ ἀναφέρθηκε προηγουμένως εἶναι ἀκριβής. Συμβαίνει ὅμως ἡ ψυχὴ νὰ μολυνθεῖ ἀπὸ μιὰ ἀνεπαίσθητη ἀφορμὴ —κάτι ἀπὸ τὸ ὁποῖο νομίζω κανεὶς δὲν ἐξαιρεῖται— καὶ νὰ χάσῃ τὴν ἀκρίβεια τῆς διαγνώσεως καὶ τότε πιστεύει τὰ κακὰ ὄνειρα ὡς καλὰ.

39. Ἄς πάρομε ὡς παράδειγμα τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ἓνα δοῦλο ποὺ τὸν κάλεσε ἀπὸ τὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ ὁ κύριός του μιὰ νύχτα ὕστερα ἀπὸ μακρὰ ἀπουσία· καὶ ὁ δοῦλος ἀρνήθηκε τελείως νὰ ἀνοίξῃ τὴν πόρτα, ἀπὸ φόβο μήπως παραπλανηθεῖ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς φωνῆς καὶ γίνῃ προδότης τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου του ἀνοίγοντας σὲ κάποιον ἄλλο. Ὅταν ξημέρωσε, ὅχι μόνο δὲν ὀργίστηκε ὁ κύριος ἐναντίον τοῦ δούλου, ἀλλὰ καὶ πολὺ τὸν ἐπαίνεσε, γιατί καὶ τὴν φωνὴν τοῦ ἀκόμη τὴν νόμισε ἀπατηλή, γιὰ νὰ μὴ χαθεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ πράγματά του.

40. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ ὅτι, ὅταν ὁ νοῦς ἀρχίσει νὰ δέχεται συχνὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ θεοῦ φωτός, γίνεται ὁλόκληρος διαφανής, ὥστε

ὁ ἴδιος νὰ βλέπει τὸ φῶς τοῦ πλουσιοπάροχα. Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν ἡ δύναμη τῆς ψυχῆς κατανικήσῃ τὰ πάθη καὶ κυριαρχήσῃ πάνω τους. Ὅμως κάθε σχῆμα ποὺ φανερώνεται στὸ νοῦ, εἴτε σὰν φῶς, εἴτε σὰν φωτιά, προέρχεται ἀπὸ τὴν πανουργία τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως μᾶς διδάσκει φανερὰ ὁ θεὸς Παῦλος, λέγοντας ὅτι ὁ διάβολος μετασχηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτός²³. Δὲν πρέπει λοιπὸν μὲ μιὰ τέτοια ἐλπίδα ὁραμάτων νὰ διεξάγῃ κανεὶς τὸν ἀσκητικὸ βίο, μὴν τυχὸν βρεῖ ὁ σατανᾶς ἐτοιμὴ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν παρασύρῃ. Μόνῃ ἐπιδιώξῃ μας ἄς εἶναι νὰ ἀγαπήσουμε τὸ Θεὸ μὲ κάθε αἴσθησι ψυχῆς καὶ μὲ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία —δηλαδή μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ καὶ μὲ ὅλη τὴν διάνοια²⁴. Γιατὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ σ' αὐτὸ τὸ βαθμὸ, παρόλο ποὺ ζεῖ σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, ὅμως βρίσκειται μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμον.

41. Ἡ ὑπακοὴ ἔχει ἀναγνωριστεῖ ὅτι εἶναι ἡ πρώτη ἀνάμεσα στὶς εἰσαγωγικὰς ἀρετὰς. Γιατὶ καταργεῖ τὴν οἴηση, δηλ. τὴ μεγάλη ἰδέα ποὺ ἔχει κανεὶς γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ γεννᾷ τὴν ταπεινοφροσύνη. Γι' αὐτό, σ' ἐκείνους ποὺ τὴν κρατοῦν μὲ εὐχαρίστηση γίνεται θύρα ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ἀθέτησε τὴν ὑπακοὴ ὁ Ἀδάμ, γλύστρησε στὸν Ἀδὴ. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ ἀγάπησε ὁ Κύριος καὶ ἔγινε ἄνθρωπος οἰκονομώντας τὴν δική μας σωτηρία. Μέχρι σταυροῦ καὶ θανάτου ὑπάκουσε στὸν Πατέρα Του²⁵, ἂν καὶ δὲν ἦταν διόλου κατώτερος ἀπὸ τὴ μεγαλοσύνη Ἐκείνου, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ ἔγκλημα τῆς ἀνθρώπινης παρακοῆς μὲ τὴ δική Του ὑπακοὴ καὶ νὰ ἐπαναφέρει στὴ μακαρία καὶ αἰώνια ζωὴ ἐκείνους ποὺ θὰ ζήσουν μὲ ὑπακοή. Πρῶτα λοιπὸν γιὰ τὴν ὑπακοὴ πρέπει νὰ φροντίζουν ἐκείνοι ποὺ θέλουν νὰ πολεμήσουν τὴν οἴηση τοῦ διαβόλου. Καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸ θὰ μᾶς δείξῃ χωρὶς λάθος ὅλους τοὺς δρόμους τῶν ἀρετῶν.

42. Ἡ ἐγκράτεια εἶναι γενικὸ ὄνομα ὅλων τῶν ἀρετῶν. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἐγκρατεύεται, δηλ. καλλιεργεῖ τίς ἀρετὰς, νὰ ἐγκρατεύεται σὲ ὅλα. Ὅταν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο οἰοδήποτε μέρος του, ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστο, τότε παραμορφώνεται ὁ ἄνθρωπος· ἔτσι καὶ μιὰ μόνο ἀρετὴ ἂν παραμελήσῃ κανεὶς, καταστρέφει ὅλη τὴν ὁμορφίαν τῆς ἐγκράτειας. Πρέπει λοιπὸν νὰ καλλιεργοῦμε ὅχι μόνο τίς σωματικὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνες ποὺ μποροῦν νὰ καθαρίζουν τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο. Ποιὰ ἡ ὠφέλεια σ' ἐκείνον ποὺ διατήρησε τὸ σῶμα του παρθένο, ἂν μολύνεται ἀπὸ τὸν δαίμονα τῆς παρακοῆς; Ἡ πῶς θὰ στεφανωθεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴ γαστριμαργία καὶ ἀπὸ κάθε σωματικὴ ἐπιθυμία, ἀλλὰ δὲ φροντίζει νὰ νικήσῃ τὴν οἴηση καὶ τὴ φιλοδοξία, οὔτε ἀνέχεται τὴν παραμικρὴ θλίψη; Γιατὶ στὴ μέλλουσα κρίσις θὰ δοθεῖ ὡς ἀντιστάθμισμα στὴ πλάστιγγα τὸ φῶς τῆς δικαιοσύνης σὲ ὅσους ἔπραξαν τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης μὲ πνεῦμα ταπεινώσεως.

23. Β' Κορ. 11, 14.

24. Ματθ. 22, 37.

25. Φίλιπ. 2, 6-8.

43. "Όσοι αγωνίζονται για τη σωτηρία τους, πρέπει να φροντίζουν τόσο πολύ να μισούν όλες τις παράλογες επιθυμίες, ώστε να αποκτήσουν τη συνήθεια αυτού του μίσους. Την ἐγκράτεια όμως των τροφών πρέπει να την ασκούν προσέχοντας ώστε να μη φτάσουν να σιχαθούν καμιά απ' αυτές, γιατί κάτι τέτοιο είναι επικατάρατο και τελείως δαιμονικό. Δεν απέχομε από τις τροφές γιατί είναι κακές —μη γένοιτο· αλλά αποφεύγουμε τις πολλές και απολαυστικές τροφές για να χαλιναγωγούμε τα μέλη της σάρκας που βρίσκονται σε ἔξαψη. Ἐπίσης και για να μοιράζουμε το περίσσευμα στους φτωχούς, κάτι που είναι γνώρισμα εὐκρινούς ἀγάπης.

44. Τὸ νὰ τρώμε καὶ νὰ πίνουμε ἀπ' ὅλα ὅσα μᾶς παραθέτουν, εὐχαριστώντας τὸ Θεό, δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετο μετὰ τὴν πνευματικὴ γνώση· γιατί ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι πολὺ καλὰ²⁶. Τὸ νὰ ἀπέχομε ὅμως εὐχαρίστως ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ εὐχάριστα φαγητά, αὐτὸ εἶναι δείγμα μεγαλύτερης πνευματικῆς διακρίσεως καὶ γνώσεως. Ἀλλὰ δὲν θὰ καταφρονήσουμε εὐχαρίστως τὰ εὐχάριστα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, ἂν μὲ ὅλη μας τὴν πνευματικὴ αἵσθηση καὶ μὲ πληροφῶν καρδιᾶς δὲν γευθοῦμε τὴν γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ.

45. "Όταν τὸ σῶμα εἶναι βαρὺ ἀπὸ πολλὰ φαγητά, κάνει τὸ νοῦ δειλὸ καὶ δυσκίνητο· ἐνῶ ὅταν ἀτονεῖ ἀπὸ τὴν μεγάλη ἐγκράτεια, κάνει τὸ θεωρητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς νὰ γίνεται σκυθρωπὸ καὶ νὰ ἀποφεύγει τοὺς λόγους. Πρέπει λοιπὸν νὰ κανονίζουμε τὶς τροφές ἀνάλογα μετὰ τὴν κατάσταση τοῦ σώματος, ὥστε ὅταν εἶναι ὑγιὲς νὰ χαλιναγωγεῖται ὅπως πρέπει, καὶ ὅταν εἶναι ἄρρωστο νὰ περιθάλπεται μετὰ μέτρο. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ ἀτονεῖ στὸ σῶμα ὁ ἀγωνιστής, ἀλλὰ νὰ ἔχει τὴν ἀπαραίτητη ἀντοχὴ γιὰ τὸν ἀγῶνα, ὥστε καὶ οἱ σωματικοὶ κόποι νὰ συμβάλλουν ἀνάλογα στὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς.

46. "Όταν ἡ κενοδοξία μᾶς φλογίζει πολὺ νὰ ἐπιδειχτοῦμε, βρίσκοντας ἀφορμὴ τὴν ἐπίσκεψη ἀδελφῶν ἢ ξένων, καλὸ εἶναι κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸ νὰ ἀφήνομε τὴ συνθησιμένη δίαιτά μας. Ἐτσι θὰ διώξομε τὸ δαίμονα ἄπρακτο καὶ θὰ τὸν κάνομε νὰ πενθεῖ περισσότερο γιὰ τὴν ἐπίθεσιν, καὶ ἄριστα θὰ ἐκπληρώσομε τὸν νόμον τῆς ἀγάπης, καὶ μετὰ τὴ συγκατάβαση δὲν θὰ φανερώσομε τὸ μυστικὸ τῆς ἐγκράτειας.

47. Ἡ νηστεία εἶναι βέβαια ἀφορμὴ γιὰ καύχηση, ἀλλὰ ὄχι ἀπέναντι στὸ Θεό. Εἶναι ἓνα ἐργαλεῖο ποὺ βοηθεῖ ὅσους θέλουν νὰ ἀποκτήσουν σωφροσύνη. Δεν πρέπει λοιπὸν οἱ ἀγωνιστὲς τῆς εὐσέβειας νὰ ἔχουν μεγάλη ἰδέα γι' αὐτήν, ἀλλὰ μόνο νὰ περιμένουν μετὰ πίστη στὸ Θεό, τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ τους. Οἱ τεχνίτες δὲν καυχιοῦνται γιὰ τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τους ποτέ, ἀλλὰ περιμένει ὁ καθένας τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειάς του, γιὰ νὰ δείξει μετὰ αὐτὸ τὴν ἀκρίβεια τῆς τέχνης του.

48. "Όταν ἡ γῆ ποτίζεται μετὰ μέτρο, ἀποδίδει τὸ σπόρον πολλαπλάσιο, ἐ-

26. Γεν. 1, 31.

νῶ ὅταν δέχεται ὑπερβολικὴ βροχὴ, φέρνει μόνον ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Ἐτσι καὶ ἡ γῆ τῆς καρδιᾶς, ἂν μεταχειριζόμαστε μετὰ μέτρο τὸ κρασί παράγει καθαρὰ τὰ φυσικὰ σπέρματά της, καὶ ὅσα σπείρονται σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα τὰ παρουσιάζει θαλερὰ καὶ πολύκαρπα. Ἄν ὅμως βραχεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν πολυποσία, τότε ὅλοι οἱ λογισμοὶ τῆς γίνονται ἀγκάθια καὶ τριβόλια.

49. "Όταν ὁ νοῦς μας κολυμπᾷ στὸ κύμα τῆς πολυποσίας, ὄχι μόνον βλέπει ἐμπαθῶς τὶς μορφές ποὺ τοῦ παρουσιάζουν τὸν ὕπνον τοῦ οἱ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος πλάθει ὠραίες μορφές καὶ μετὰ τὴ φαντασία τοῦ τις μεταχειρίζεται σὰν ἐρωμένες τοῦ μετὰ πολὺ πόθο. Γιατὶ ὅταν ζεσταίνονται ἀπὸ τὸ κρασί τὰ συνουσιαστικὰ ὄργανα, κατ' ἀνάγκην ὁ νοῦς δημιουργεῖ μέσα τοῦ ἡδονικῆς παραστάσεις τοῦ πάθους. Πρέπει λοιπὸν νὰ μεταχειριζόμαστε τὸ μέτρο, γιὰ νὰ ἀποφύγομε τὴν βλάβη τοῦ πλεονασμοῦ. Γιατὶ ὅταν ὁ νοῦς δὲν ἔχει τὴν ἡδονὴ νὰ τὸν σύρει στὴ ζωγραφιὰ τῆς ἁμαρτίας, τότε μένει ὁλόκληρος χωρὶς φαντασία καὶ, τὸ καλότερο, χωρὶς σαρκικὴ ἐπιθυμία.

50. "Όλα τὰ φτιαχτὰ ποτά, τὰ ὅποια οἱ τεχνίτες αὐτῆς τῆς ἐπινοήσεως τὰ ὀνομάζουν προπόμενα (ὀρεκτικά), ἐπειδὴ φαίνεται ὁδηγοῦν στὴν κοιλίᾳ πλῆθος φαγητῶν, δὲν πρέπει νὰ τὰ πίνουν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ χαλιναγωγοῦν τὰ μέρη τοῦ σώματος ποὺ πυρώνονται. Γιατὶ αὐτὰ τὰ ποτά ὄχι μόνον εἶναι ἐπιβλαβὴ στὰ σώματα τῶν ἀγωνιστῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ παράλογη σύνθεσή τους ἐπηρεάζει πολὺ τὴ συνείδηση στὴν ὁποία ἐνεργεῖ ὁ Θεός. Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λείπει ἀπὸ τὸ κρασί, ὥστε νὰ τὸ ἀνακατώνομε μετὰ διάφορα γλυκαντικὰ καὶ ἔτσι νὰ ἐκθηλύνομε τὴν ξηρότητά του;

51. Ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Διδάσκαλος τῆς ἱερῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, κατὰ τὸ πάθος Του ποτίστηκε μετὰ ξύδι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὶς διαβολικὰς διαταγές, γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσει —ὅπως νομίζω— σαφὲς παράδειγμα γιὰ τοὺς ἱερούς ἀσκητικούς ἀγῶνες. Λέει δηλαδὴ ὅτι δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζονται τὰ εὐχάριστα φαγητά καὶ ποτὰ ὅσοι ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ὑποφέρουν μετὰ καρτερίαν τὴν πικρότητα τῆς μάχης. Ἄς προσθέσομε καὶ τὸ ὕσσωπο στὸ σφουγγάρι τῆς ὕβρεως²⁷, γιὰ νὰ ἐννοήσομε τελείως τὸ σχῆμα τῆς καθάρσεώς μας. Γιατὶ ἡ δριμύτητα ποὺ ἔχει τὸ ξύδι χαρακτηρίζει τοὺς πνευματικούς ἀγῶνες, ἐνῶ ἡ καθαρτικὴ ιδιότητα τοῦ ὕσσωπου²⁸ τὴν τελείωση.

52. Τὸ νὰ πηγαίνομε στὸ λουτρό, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πεῖ ἁμαρτωλὸ ἢ παράλογο. Τὸ νὰ ἀπέχει ὅμως κανεὶς ἀπ' αὐτὸ γιὰ ἐγκράτεια, τὸ θεωρῶ δείγμα ἀνδρείας καὶ πολλῆς σωφροσύνης. Γιατὶ οὔτε χαλαρώνει τὸ σῶμα μας ἡ ἡδονικὴ ἐκείνη ὑγρασία, οὔτε ἐρχόμαστε στὴν ἐνθύμηση τῆς ἁδοξῆς ἐκείνης γύμνιας τοῦ Ἀδάμ, γιὰ νὰ φροντίσομε νὰ σκεπάσομε γιὰ δευτέρη φορὰ τὴν αἰσχύνῃ μας μετὰ φύλλα. Αὐτὸ εἶναι πιὸ σημαντικὸ γιὰ μᾶς, ποὺ

27. Ἰω. 19, 29.

28. Ψαλμ. 50, 9.

πρόσφατα ἀπαρνηθήκαμε τὴν κακία τοῦ βίου καὶ ὀφείλομε μὲ τὴν ἀγνότητα τοῦ σώματός μας νὰ ἐνωθοῦμε μὲ τὸ κάλλος τῆς σωφροσύνης.

53. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ καλοῦμε γιατροὺς ὅταν ἀρρωστήσουμε. Ἐπειδὴ ἔμελλε κάποτε ἀπὸ τὴν πείρα τοῦ ἀνθρώπου νὰ δημιουργηθεῖ ἡ ἱατρική, γι' αὐτὸ προϋπῆρχαν τὰ φάρμακα. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἔχομε σ' αὐτοὺς τὴν ἐλπίδα τῆς θεραπείας μας, ἀλλὰ στὸν ἀληθινὸ σωτήρα μας καὶ γιατρὸ Ἰησοῦ Χριστό. Αὐτὰ τὰ λέω γιὰ κείνους ποὺ ζοῦν σὲ κοινόβια ἢ ἀσχοῦνται στὶς πόλεις, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῶν περιστάσεων ποὺ τοὺς συμβαίνουν δὲν ἔχουν ἀκατάπαυστη τὴν ἐνέργεια τῆς πίστεως μέσω τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ πέφτουν σὲ κενοδοξία καὶ πειρασμὸ διαβόλου· γιατί μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ γιατρούς. Ἄν ὅμως κανεὶς ζεῖ τὸν ἀναχωρητικὸ βίον σὲ πιὸ ἐρημικὰ μέρη μαζὶ μὲ δύο ἢ τρεῖς ὁμόφρονες ἀδελφούς, αὐτὸς ἃς προσφέρει τὸν ἑαυτό του μὲ πίστη μόνον στὸν Κύριον ποὺ θεραπεύει κάθε ἀρρώστια καὶ κάθε ἀδιαθεσία²⁹, ὅποιαδήποτε ἀσθένεια καὶ ἂν ἔχει. Γιατὶ ἔχει ἀρκετὴ παρηγοριὰ στὶς ἀσθένειες, μετὰ τὸν Κύριον, τὴν ἐρημίαν. Γι' αὐτὸ καὶ οὐδέποτε τοῦ λείπει ἡ ἐνέργεια τῆς πίστεως, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καὶ ποὺ νὰ δείξει τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, διαθέτοντας τὴν ἐρημίαν σὰν καλὸ παραπέτασμα ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος «κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ»³⁰ (δηλ. τοὺς μεμονωμένους καὶ ἀπροστάτευτους τοὺς προστατεύει καὶ τοὺς ἐγκαθιστᾷ σὲ σπῖτι μὲ εὐτυχία).

54. Ὅταν δυσανασχετοῦμε γιὰ τὶς σωματικὲς ἀσθένειες ποὺ μᾶς συμβαίνουν, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἀκόμη ὑποδουλωμένη στὶς ἐπιθυμίες τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ τὴν ὕλική καλοπέραση, οὔτε νὰ φύγει θέλει ἀπὸ τὰ καλὰ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ στενοχώρια μεγάλη νομίζει τὸ νὰ μὴ μπορεῖ, ὅταν ἀρρωστήσει, νὰ ἀπολαμβάνει τὰ ὠραῖα πράγματα τοῦ βίου. Ἄν ὅμως δέχεται εὐχαρίστως τὶς στενοχώριες τῆς ἀρρώστιας, τότε φανερώνεται ὅτι δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς ἀπάθειας. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν θάνατον τότε τὸν περιμένει μὲ χαρὰ, ὡς ἀφορμὴ ἀληθινῆς ζωῆς.

55. Ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιθυμήσει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, ἂν ἡ διάθεσή της δὲν γίνῃ ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸν ἀέρα αὐτὸ (δηλ. τὸ σῶμα). Ὅλες οἱ αἰσθήσεις τοῦ σώματος εἶναι ἀντίθετες στὴν πίστη, ἐπειδὴ ἀναφέρονται στὰ παρόντα· ἐνῶ ἡ πίστη ὑπόσχεται τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Δὲν πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴ σωτηρίαν του νὰ νοσταλγεῖ ποτὲ δένδρα φουντωμένα καὶ σκιερὰ, ἢ πηγὲς μὲ καλὰ τρεχοῦμενα νερά, ἢ λειβάδια μὲ ἄνθη, ἢ ὠραῖα σπῖτια, ἢ καὶ συγγενικὲς συναναστροφές, οὔτε νὰ θυμᾶται ἐπιδείξεις σὲ γιορταστικὲς, ἂν τύχει, συγκεντρώσεις· ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιεῖ τὰ ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς μὲ εὐχαρίστια καὶ νὰ νομίζει τὸν βίον σὰν κάποιο ἀλλόκοτον δρόμον, ποὺ δὲν διαθέτει καμιά σαρκικὴ ἀπό-

29. Ματθ. 4, 23.

30. Ψαλμ. 67, 7.

λαυση. Ἔτσι μόνον περιορίζοντας τὴ διάνοιά μας, θὰ τὴν κατευθύνουμε ὁλόκληρη στὸ δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ στὰ αἰώνια.

56. Ἡ ὄραση καὶ ἡ γεύση διασκορπίζουν τὴ μνήμη τῆς καρδιάς, ὅταν τὶς χρησιμοποιοῦμε ὑπέρμετρα. Παράδειγμα ἡ Εὐᾶ. Ἐκεῖνη, ὅσο δὲν ἔβλεπε τὸ δένδρον τῆς ἐντολῆς μὲ εὐχαρίστηση, θυμόταν μὲ ἐπιμέλεια τὴ θεϊκὴ διαταγή. Γι' αὐτὸ καὶ σκεπαζόταν ἀκόμη μὲ τὰ φτερά τοῦ θεοῦ ἔρωτα καὶ ἀπ' αὐτὸ δὲν γνώριζε τὴν γυμνότητά της. Ὅταν ὅμως εἶδε μὲ εὐχαρίστηση τὸ δένδρον καὶ τὸ ἄγγιξε μὲ μεγάλη ἐπιθυμία καὶ ἔφαγε μὲ κάποια μεγάλη ἡδονὴ τὸν καρπὸ, εὐθὺς στράφηκε στὴ σωματικὴ ἔνωση, γιατί ἐνώθηκε μὲ τὸ πάθος καθὼς ἦταν γυμνή. Ἐδῶσε ὅλη τὴν ἐπιθυμίαν της στὴν ἀπόλαυση τῶν παρόντων καὶ παρέσυρε μὲ τὸν φαινομενικὰ ὠραῖον καρπὸ καὶ τὸν Ἀδὰμ στὸ δικό της φταίξιμον. Γι' αὐτὸ δύσκολα πλέον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μπορεῖ νὰ θυμᾶται τὸ Θεὸ ἢ τὶς ἐντολές Του. Ἐμεῖς λοιπὸν ἃς προσηλώνομε τὸν νοῦν μας πάντοτε στὸ βάθος τῆς καρδιάς μας, ἔχοντας ἀκατάπαυστη τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἃς ζοῦμε σὰν τυφλοὶ στὸν ἀπατηλὸ καὶ φεύτικο αὐτὸ βίον. Γιατὶ γνῶρισμα πνευματικῆς φιλοσοφίας εἶναι τὸ νὰ διατηροῦμε πάντοτε χωρὶς φτερά τὸν ἔρωτα τῶν ὁρατῶν. Αὐτὸ διδάσκει καὶ ὁ πολυπαθέστατος Ἰωβ λέγοντας: «Γνωρίζει ὁ Θεὸς ὅτι ἡ καρδιά μου δὲν ἀκολούθησε τὰ μάτια μου»³¹. Πράγματι, αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα πάρα πολὺ μεγάλης ἐγκράτειας.

57. Ἐκεῖνος ποὺ διατρίβει πάντοτε μέσα στὴν καρδιά του, ἀπομακρύνεται ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται ὠραῖα στὴ ζωὴ. Γιατὶ καθὼς ζεῖ πνευματικὰ, δὲν μπορεῖ νὰ γνωρίζει τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκα³². Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς περιφέρεται λοιπὸν μέσα στὸ φρούριο τῶν ἀρετῶν ἔχοντας τὶς ἴδιες τὶς ἀρετὲς ὡς θυρωροὺς ποὺ φυλάγουν τὴν πόλιν τῆς ἀγνότητος. Γι' αὐτὸ μένουν ἀπρακτες οἱ ἐναντίον του μηχανεὲς τῶν δαιμόνων, ἀκόμη καὶ ἂν φτάσουν μέχρι τὶς θύρες, δηλ. τὶς φυσικὲς αἰσθήσεις, τὰ βέλη τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτα.

58. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀρχίσει νὰ μὴν ἐπιθυμεῖ τὰ ὠραῖα τῆς γῆς, τότε δημιουργεῖται σ' αὐτὴν ἓνα πνεῦμα ἀκηδίας, ποὺ δὲν τὴν ἀφήνει μήτε νὰ ὑπηρετεῖ μὲ εὐχαρίστηση στὴ διακονίαν τοῦ λόγου, μήτε νὰ ἔχει δυνατὴ ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν πρόσκαιρην ζωὴν παρουσιάζει τελείως ἄχρηστη, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει κανένα ἔργο ποὺ νὰ εἶναι ἄξιο τῆς ἀρετῆς. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν πνευματικὴ γνῶση τὴν ἐξευτελίζει μὲ τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ἔχει δοθεῖ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἢ ὅτι δὲν μᾶς ὑπόσχεται τίποτε τέλειον. Αὐτὸ τὸ πάθος ποὺ κάνει τὴν ψυχὴ χλιαρὴ καὶ νωθρή, θὰ τὸ ἀποφύγομε ἂν περιορίσουμε τὴ διάνοιά μας μέσα σὲ στενὰ ὄρια, ὥστε νὰ προσηλωνόμαστε στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Μόνον μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ νοῦς θὰ ἐπιστρέφῃ στὴν προηγούμενη θερμότητα καὶ θὰ μπορέσει νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν παράλογη αὐτὴ ἀλλοίωση.

31. Ἰωβ 31, 7.

32. Γαλ. 5, 16.

59. Πάντως απαιτεί από μᾶς ὁ νοῦς, ὅταν τοῦ φράξουμε μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ ὅλες τὶς διεξόδους, κάτι νὰ τοῦ δώσουμε νὰ κάνει πού νὰ ἱκανοποιεῖ τὴν ἐνεργητικότητά του. Πρέπει λοιπὸν νὰ τοῦ δίνουμε μόνο τὸ «Κύριε Ἰησοῦ» γιὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ μας. Γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ «Κύριος Ἰησοῦς» χωρὶς τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος³³. Πρέπει ὅμως ὁ νοῦς νὰ μελετᾷ ἀδιάκοπα τὰ λόγια αὐτὰ μέσα στὰ βάθη του, ὥστε νὰ μὴν ξεφεύγει σὲ διάφορες φαντασίες. Ὅσοι μελετοῦν ἀκατάπαυστα στὸ βάθος τῆς καρδιάς τους τὸ ἅγιο καὶ ἔνδοξο τοῦτο ὄνομα, αὐτοὶ μποροῦν νὰ βλέπουν κάποτε καὶ τὸ φῶς τοῦ νοῦ τους. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ, ὅταν αὐτὸ τὸ ἅγιο ὄνομα κρατεῖται μὲ πολλὴ ἐπιμονὴ ἀπὸ τὴ διάνοια, κατακαίει ὅλη τὴν ἀκαθαρσία πού σκεπάζει τὴν ψυχὴ· καὶ αὐτὸ ἡ ψυχὴ τὸ αἰσθάνεται ἔντονα, γιατί ὁ Θεός μας εἶναι φωτιὰ πού κατακαίει³⁴. Καὶ μὲ αὐτὸ ὁ Κύριος προσκαλεῖ τὴν ψυχὴ σὲ μεγάλη ἀγάπη τῆς δόξας Του. Γιατὶ ὅταν πολυκαιρίσει τὸ ἔνδοξο καὶ πολυπόθητο αὐτὸ ὄνομα μὲ τὴ μνήμη τοῦ νοῦ στὴ θερμὴ τῆς καρδιάς, μᾶς προξενεῖ ὅπωςδὴποτε συνήθεια νὰ ἀγαποῦμε τὴν ἀγαθότητά Του, χωρὶς νὰ ὑπάρχει πιά κανένα ἐμπόδιο. Αὐτὸ εἶναι τὸ πολῦτιμο μαργαριτάρ³⁵, τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκτήσει ἀφοῦ πουλήσει ὅλη τὴν περιουσία του, καὶ γιὰ τὴν εὑρεση τοῦ ὁποίου νὰ ἔχει μιὰ ἀνέκφραστη χαρά.

60. Ἄλλη εἶναι ἡ προκαταρκτικὴ καὶ ἄλλη ἡ τέλεια χαρά. Ἡ πρώτη δὲν εἶναι ἀμέτοχη φαντασίας, ἐνῶ ἡ δευτέρη ἔχει τὴ δύναμη τῆς ταπεινοφροσύνης. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ὑπάρχει μιὰ λύπη ἀνάμικτη μὲ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ δάκρυ χωρὶς πόνο. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει πλῆθος σοφίας, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πλῆθος γνώσεως· κι ἐκεῖνος πού λαμβάνει περισσότερη γνώση, προσθέτει αἴσθημα πόνου³⁶. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει μὲ τὴν προκαταρκτικὴ χαρὰ νὰ κληθεῖ ἡ ψυχὴ στοὺς ἀσκητικούς καὶ πνευματικούς ἀγῶνες στὴν ἀρχή, καὶ ἔπειτα νὰ ἐλεγχθεῖ καὶ νὰ κριθεῖ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γιὰ ὅσα κακὰ ἔχει κάνει, ἢ καὶ γιὰ ὅσα φαντασμένα ἀκόμη κάνει. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Μὲ ἐλέγχους γιὰ τὴν ἀνομία του, διόρθωσες (Κύριε) τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἔλιωσες σὰν ἀράχνη τὴν ψυχὴ του»³⁷. Κι ἀφοῦ ἡ ψυχὴ δοκιμαστῇ ἀπὸ τὸ θεῖο ἔλεγχον, σὰν νὰ μπῆκε σὲ ἕνα καμίνι, τότε θὰ δεχτεῖ τὴν ἐνέργεια τῆς χαρᾶς χωρὶς φαντασίες μέσα στὴ θερμὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ.

61. Ὅταν ἡ ψυχὴ ταραζεται ἀπὸ ὀργή, ἢ θολώνεται ἀπὸ μέθη, ἢ ἐνοχλεῖται ἀπὸ φοβερὴ λύπη, δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ κρατήσῃ τὴ μνήμη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς τὸν βιάζει. Γιατὶ ὅπως εἶναι σκοτισμένος ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν παθῶν, χάνει τὴν πνευματικὴ του αἴσθησι. Γι' αὐτὸ ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐχῆς δὲν ἔχει πού νὰ τυπώσῃ τὴ σφραγίδα της, ὥστε

33. Α' Κορ. 12, 3.

34. Δευτ. 4, 24.

35. Ματθ. 13, 46.

36. Ἑκκλ. 1, 18.

37. Ψαλμ. 38, 12.

ὁ νοῦς νὰ διατηρεῖ ἀλησμόνητα τὰ λόγια τῆς εὐχῆς, ἐπειδὴ ἡ μνήμη τῆς διάνοιας σκληραίνει ἀπὸ τὴν ὠμότητα τῶν παθῶν. Ἄν ὅμως ἡ ψυχὴ εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτὰ τὰ πάθη, ἀκόμη καὶ ἂν γιὰ λίγο λησμονήσῃ τὸ ποθοῦμενο ὄνομα, ἀμέσως ὁ νοῦς μεταχειρίζεται τὴν ἐνεργητικότητά του καὶ ξαναπιάνει γερά τὸ πολυπόθητο ἐκεῖνο καὶ σωτήριο θήραμα. Γιατὶ τότε ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν ἴδια τὴ θεία χάρη πού μελετᾷ καὶ κράζει μαζί της τὸ «Κύριε Ἰησοῦ», ὅπως μιὰ μητέρα διδάσκει στὸ βρέφος της τὸ ὄνομα «πατέρα» καὶ τὸ ἐπαναλαμβάνει μαζί του μέχρις ὅτου τὸ συνηθίσει νὰ φωνάζει «πατέρα» ἀκόμη καὶ ὅταν κοιμάται, ἀντὶ νὰ λείει ὁτιδήποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ πού συνηθίζουν τὰ βρέφη. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα μᾶς βοηθεῖ καὶ μᾶς στηρίζει στὴν ἀσθένειά μας· γιατί δὲ γνωρίζουμε τί νὰ προσευχηθοῦμε ὅπως πρέπει, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα μεσιτεύει γιὰ χάρη μας καὶ μᾶς ἐμπνέει στεναγμούς πού δὲν ἐκφράζονται μὲ λόγια»³⁸. Ἐπειδὴ ἐμεῖς εἴμαστε νήπια ἀπέναντι στὴν τελειότητα τῆς προσευχητικῆς ἀρετῆς, ἔχομε πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν ἀνέκφραστη γλυκύτητά Του συγκεντρώνει καὶ γλυκαίνει ὅλους τοὺς λογισμούς μας καὶ μᾶς κατευθύνει ὥστε νὰ κινηθοῦμε μὲ ὁλόκληρὴ τὴ διάθεσή μας στὴ μνήμη καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας. Γι' αὐτό, ὅπως πάλι λέει ὁ θεσπέσιος Παῦλος, μὲ τὴν παρακίνηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν Αὐτὸ μᾶς διδάσκει νὰ ὀνομάζουμε ἀκατάπαυστα τὸ Θεὸ Πατέρα, λέμε: «Ἀββᾶ, Πατέρα»³⁹.

62. Ὁ θυμὸς, περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, ταραίζει καὶ συγχύζει τὴν ψυχὴ· κάποτε ὅμως καὶ τὴν ὠφελεῖ πολὺ. Γιατὶ ὅταν τὸν μεταχειριζόμαστε χωρὶς ταραχὴ κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἢ ἀσελγῶν γιὰ νὰ σωθοῦν ἢ νὰ ντραποῦν, τότε προσθέτομε πραότητα στὴν ψυχὴ μας, γιατί συμβαδίζουμε μὲ τὸ σκοπὸ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ γυναικῶδες φέρεσιμό τῆς ψυχῆς πολλὰς φορὲς τὸ μετατρέπομε σὲ ἀρρενωπό, ὅταν ὀργιστοῦμε πολὺ κατὰ τῆς ἀμαρτίας. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλουμε ὅτι, ὅταν βρισκόμαστε σὲ πολλὴ ἀθυμία, ἂν ἀγανακτήσουμε πνευματικὰ κατὰ τοῦ δαίμονα τῆς φθορᾶς, ὑψωνόμαστε πάνω ἀπὸ τὴν καύχηση τοῦ θανάτου. Γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ αὐτὸ ὁ Κύριος, δύο φορὲς ἀγανάκτησε κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τάραξε τὸν ἑαυτὸ Του, ἂν καὶ χωρὶς ταραχὴ μπορούσε νὰ κάνει ὅ,τι ἤθελε, καὶ ἔτσι ἀνάστησε τὸν Λάζαρο⁴⁰. Ὡστε, νομίζω ὅτι ὁ φρόνιμος θυμὸς δόθηκε ὡς ὄπλο δικαιοσύνης στὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὸν δημιουργὸ Θεό. Ἄν ἡ Εὐα χρησιμοποιοῦσε αὐτὸ τὸ ὄπλο κατὰ τοῦ φιδιοῦ, δὲν θὰ νικιόταν ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ ἐκείνη ἡδονή. Γι' αὐτό, νομίζω ὅτι ἐκεῖνος πού μεταχειρίζεται ἀπὸ ζῆλο πρὸς τὴν εὐσέβεια μὲ σύνεση τὸν θυμὸ, θὰ βρεθεῖ ὅπωςδὴποτε καλύτερος στὴ ζυγαριὰ τῶν ἀνταποδόσεων ἀπὸ ἐκείνον πού λόγω δυσκινήσιος τοῦ νοῦ δὲ θυμώνει ποτέ. Αὐτὸς ὁ δεύτερος φαίνεται ὅτι ἔχει ἀγύμναστο τὸν

38. Ρωμ. 8, 26.

39. Ρωμ. 8, 15.

40. Ἰω. 11, 33-38.

ήνιοχο τῶν ἀνθρωπίνων φρενῶν, ἐνῶ ὁ πρῶτος τρέχει πάντοτε στὸν ἀγῶνα καθισμένος στὰ ἄλογα τῆς ἀρετῆς καὶ περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς δαιμονικὲς παρατάξεις, γυμνάζοντας τὸ τέθριππο ἄρμα τῆς ἐγκράτειας μὲ φόβο Θεοῦ. Αὐτὸ τὸ ἄρμα ἡ Γραφή τὸ ὀνομάζει «ἄρμα Ἰσραὴλ»⁴¹ στὴν ἀνάληψη τοῦ Θεοῦ Ἡλιοῦ, ἐπειδὴ στοὺς Ἰουδαίους πρῶτους φαίνεται ὅτι μίλησε μὲ διάφορους τρόπους ὁ Θεὸς γιὰ τὶς τέσσερις ἀρετὲς (φρόνηση, σωφροσύνη, δικαιοσύνη καὶ ἀνδρεία). Γι' αὐτὸ καὶ πάνω σὲ ἄρμα πυρὸς ἀναλήφθηκε ὁ μέγας αὐτὸς μαθητὴς τῆς σοφίας· καθὼς νομίζω, χρησιμοποίησε φρόνιμα ὡς ἄλογα τοῦ ἄρματος τὶς ἀρετὲς του, καθὼς τὸν ἄρπαξε τὸ Πνεῦμα στὸ φύσημα τῆς πύρινης αὔρας.

63. Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε μέτοχος ἀγίας γνώσεως καὶ γεύθηκε τὴν γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ, οὔτε νὰ δικάζει πρέπει ποτέ, οὔτε δίκη νὰ κινεῖ ἐναντίον κανενός, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ ἀφαιρέσει κανεὶς αὐτὰ τὰ ροῦχα ποὺ φορεῖ. Γιατὶ ἡ δικαιοσύνη τῶν ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου εἶναι πολὺ κατώτερη ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον δὲν εἶναι τίποτε ἀπέναντι στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ποιά διαφορὰ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ στὰ τέκνα τοῦ κόσμου, ἂν ὅχι ἡ δικαιοσύνη τῶν τελευταίων νὰ εἶναι ἀτελής σὲ σύγκριση μὲ τὴ δικαιοσύνη τῶν πρώτων; Καὶ ἔτσι τὸ πρῶτο λέγεται ἀνθρώπινο δίκαιο, καὶ τὸ δεύτερο, θεῖα δικαιοσύνη. Ἔτσι καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς, οὔτε ὅταν τὸν κακολογοῦσαν ἀπαντοῦσε μὲ ὕβρεις, οὔτε ὅταν ἔπασχε ἀπειλοῦσε⁴², ἀλλὰ καὶ τὴν ἀφαίρεση τῶν ἐνδυμάτων Του τὴν ὑπέμενε σιωπηλὸς⁴³ καὶ ὑπέφερε πόνους καὶ ὀδύνες γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μας⁴⁴. Καὶ τὸ μεγαλύτερο, παρακαλοῦσε τὸν Πατέρα γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ τὸν κακοποιοῦσαν⁴⁵. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως τοῦ κόσμου δὲν παύουν νὰ δικάζονται, ἂν δὲν πάρουν ἀπὸ τοὺς ἀντιδίκους τὰ πράγματα ποὺ ζητοῦν, καὶ κάποτε μὲ τὸ παραπάνω, παίρνοντας καὶ τοὺς τόκους πρὶν ἀπὸ τὸ χρέος, ὥστε τὸ δίκαιό τους νὰ γίνεται ἀρχὴ μεγάλης ἀδικίας.

64. Ἀκουσα μερικοὺς εὐλαβεῖς νὰ λένε ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτρέπομε στοὺς τυχόντες νὰ ἀρπάζουν ἐκεῖνα ποὺ ἔχομε γιὰ τὸν ἑαυτό μας ἢ γιὰ ἀνακούφιση τῶν φτωχῶν, γιὰ νὰ μὴ γινόμεστε μὲ τὴν ἀνεξικακία μας ἀφορμὴ ἀμαρτίας σ' ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀδικοῦν, καὶ μάλιστα ἂν εἶναι χριστιανοί. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ θέλομε τὰ πράγματά μας γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ μάλιστα μὲ παράλογη πρόφαση. Γιατὶ ἂν ἐγκαταλείψω τὴν προσευχὴ καὶ τὴν προσοχὴ τῆς καρδιάς μου καὶ ἀρχίσω νὰ φιλονεικῶ μ' ἐκείνους ποὺ μὲ ἀδικοῦν, σὲ λίγο θ' ἀρχίσω νὰ συχνάζω στὰ προαύλια τῶν δικαστηρίων, καὶ ἔτσι γίνεται φανερό ὅτι ἐκεῖνα ποὺ διεκδικῶ, τὰ θεωρῶ ἀνώτερα ἀπὸ τὴ σωτηρία μου, γιὰ νὰ μὴν πῶ καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ σωτήρια ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Γιατὶ πῶς θὰ ἀκολουθίσω τὴν εὐαγγελικὴ προσταγὴ, ποὺ

41. Δ' Βασ. 2, 11.
42. Α' Πέτρ. 2, 23.

43. Ματθ. 27, 28.
44. Ἦσ. 53, 4.

45. Λουκ. 23, 34.

διατάζει νὰ μὴ ζητῶ τὰ πράγματά μου ἀπὸ ἐκείνον ποὺ μοῦ τὰ ἀφαιρεῖ⁴⁶, ἂν δὲν ὑπομείνω μὲ χαρὰ, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, τὴ διαρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων μου⁴⁷; Ἀκόμη καὶ ἂν πάρει κανεὶς πίσω μὲ δίκη ὅσα τοῦ ἄρπαξαν, δὲν ἐλευθερώνει τὸν πλεονέκτη ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, ἐπειδὴ τὰ φθαρτὰ δικαστήρια δὲν περιορίζουν τὸ ἄφθαρτο δικαστήριο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ αἴτιος κάποιου κακοῦ πρέπει νὰ ἱκανοποιήσει ἐκείνους τοὺς νόμους, μὲ τοὺς ὁποίους δικάζεται καὶ ἀπολογεῖται. Ὡστε εἶναι καλὸ νὰ ὑπομένουμε τὴ βία ἐκείνων ποὺ μᾶς ἀδικοῦν καὶ νὰ προσευχόμεστε γι' αὐτοὺς ὥστε μὲ τὴ μετάνοια καὶ ὅχι μὲ τὴν ἀνταπόδοση ὅσων μᾶς ἄρπαξαν, νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς πλεονεξίας. Γιατὶ αὐτὸ θέλει ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, αὐτὸν τὸν πλεονέκτη καὶ ὅχι αὐτὸ ποὺ ἄρπαξε νὰ ἐλευθερώσουμε ἀπὸ τὴν ἀμαρτία μὲ τὴ μετάνοια.

65. Εἶναι πρέπον καὶ πολὺ ὠφέλιμο, ὅταν ἐννοήσουμε βαθιὰ τὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας, ἀμέσως νὰ πουλήσουμε τὰ ὑπάρχοντά μας καὶ τὰ χρήματα νὰ τὰ μοιράσουμε στοὺς φτωχοὺς σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου⁴⁸, καὶ ὅχι μὲ τὴν πρόφαση ὅτι θέλομε νὰ κάνουμε διαρκῶς τὶς ἐντολές, νὰ παρακοῦμε τὴ σωτήρια αὐτὴ ἐντολή. Γιατὶ ἀπ' αὐτὸ θὰ προέλθει σ' ἐμᾶς ἡ καλὴ ἀμεριμνία καὶ ἡ πενία ποὺ δὲν τὴν ἐπιβουλεύεται κανένας, ποὺ βρίσκεται ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἀδικία καὶ δίκη, καθὼς δὲ θὰ ἔχομε πλέον ὕλικά ἀγαθὰ ποὺ ἀνάβουν τὴν ὄρεξη τῶν πλεονεκτῶν. Θὰ μᾶς σκεπάζει τότε περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες ἀρετὲς ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ θὰ μᾶς ἀναπαύσει γυμνοὺς ἀπὸ ὅλα στοὺς κόλπους τῆς, ὅπως ἡ μητέρα περιθάλπει στὴν ἀγκαλιά της τὸ παιδάκι της, ὅταν λόγω τῆς νηπιακῆς ἀπλότητάς του ξεντυθεῖ καὶ πετάξει μακριὰ τὰ ροῦχα του, καθὼς ἀπὸ τὴν πολλὴ ἀκακία του εὐχαριστιέται πιὸ πολὺ νὰ εἶναι γυμνό, παρὰ ντυμένο μὲ ποικίλα φορέματα. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὁ Κύριος φυλάγει τὰ νήπια· ἔγινα ταπεινὸς καὶ μὲ ἔσωσε»⁴⁹.

66. Σύμφωνα μὲ ὅσα ἔχομε θὰ μᾶς ζητήσει δίκως ἄλλο ὁ Κύριος λόγῳ γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, ὅχι μὲ ὅσα δὲν ἔχομε⁵⁰. Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ εἶχα νὰ δώσω σὲ πολὺν καιρὸ, τὸ δαπανήσω μέσα σὲ λίγο γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, γιὰ ποῖο πράγμα τότε θὰ κατηγορηθῶ, ἀφοῦ δὲν ἔχω τίποτε; Ἀλλὰ θὰ ρωτήσῃ κανεὶς, πῶς θὰ ἐλεηθῶν στὸ ἐξῆς ἐκείνοι οἱ φτωχοὶ ποὺ συνήθισαν νὰ ἐλεοῦνται ἀπὸ ἐμᾶς; Ἄς μάθει αὐτὸς ποὺ ρωτᾷ, νὰ μὴν κατηγορεῖ τὸ Θεὸ μὲ τὴν πρόφαση τῆς φιλοχρηματίας του. Γιατὶ δὲν θὰ σταματήσει ὁ Θεὸς νὰ οἰκονομεῖ ὅπως πάντοτε τὸ πλάσμα του· οὔτε πρὶν δώσει ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ἐλεημοσύνη στοὺς φτωχοὺς, αὐτοὶ στεροῦνταν τροφὴ καὶ σκεπάσματα. Καλὸ λοιπὸν εἶναι, μόνις λάβομε τὴ βαθιὰ γνώση τοῦ Θεοῦ θελήματος, νὰ ἀπορρίψομε μὲ καλὴ διαχείριση τὸ ἀνόητο φρόνημα καὶ καύχημα τοῦ πλούτου, ἀφοῦ μισήσαμε τὶς ἐπιθυμίες μας, γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ μισήσουμε

46. Λουκ. 6, 30.
47. Ἐβρ. 10, 34.

48. Ματθ. 19, 21.
49. Ψαλμ. 114, 6.

50. Β' Κορ. 8, 12.

τὴν ἴδια μας τὴν ψυχὴ⁵¹. Ἐτσι δὲν θὰ χαίρομαστε ὅτι σκορπίζομε τὰ χρήματά μας, καὶ θὰ ταπεινώσομε πάρα πολὺ τὴν ψυχὴ μας, ὅτι δὲν κάνομε κανένα καλὸ. Ἐπειδὴ ὅσο ἔχομε χρήματα, χαίρομαστε ὑπερβολικὰ (ἂν μᾶς κινεῖ ἀγαθὴ διάθεση) ὅταν τὰ διασκορπίζομε, πιστεύοντας ὅτι ὑπηρετοῦμε μὲ ἱλαρότητα τὸ θεῖο θέλημα. Ὅταν ὅμως ἐξαντλήσομε τὰ χρήματα, τότε μᾶς ἔρχεται πολὺ μεγάλη λύπη καὶ ταπείνωση, γιατί δὲν ἐκτελοῦμε καμιά πράξη ἀρετῆς. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν, ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτὸ της ἡ ψυχὴ μὲ πολλὴ ταπείνωση, καὶ ἐκεῖνο πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτᾷ κάθε ἡμέρα μὲ τὴν ἐλεημοσύνη, τὸ ἀποκτᾷ μὲ τὴν κοπιαστικὴ προσευχή, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὁ φτωχὸς καὶ ὁ ἄπορος θὰ δοξάσουν Κύριε τὸ ὄνομά Σου»⁵². Οὐτε καὶ τὸ χάρισμα τῆς θεολογίας δίνεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἂν δὲν ἀπορρίψει κανεὶς ἀπὸ πάνω του ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του γιὰ χάρη τῆς δόξας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἀναγγέλλει μὲ τὴ φτώχεια πού ἀγαπᾷ ὁ Θεός, τὸν πλοῦτο τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ ἀκριβῶς ἐννοεῖ ὁ Δαβίδ, πού εἶπε: «Ἐχεις ἐτοιμάσει γιὰ τὸν φτωχὸ μὲ τὴν ἀγαθότητά Σου, Θεέ μου»· καὶ συμπλήρωσε: «Ὁ Κύριος θὰ δώσει λόγο σὲ ὅσους εὐαγγελίζονται μὲ δύναμη πολλή»⁵³.

67. Ὅλα τὰ χάρισματά τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ καλὰ καὶ ἱκανὰ νὰ παρέχουν κάθε ἀγαθότητα. Κανένα ὅμως ἄλλο δὲν ἀνάβει καὶ δὲν κινεῖ τὴν καρδιά στὴν ἀγάπη τῆς ἀγαθότητάς Του, ὅσο ἡ θεολογία. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ εἶναι πρῶτο γέννημα τῆς χάρης τοῦ Θεοῦ, χαρίζει τὰ μεγαλύτερα δῶρα στὴν ψυχὴ. Πρῶτα μᾶς πείθει νὰ καταφρονῶμε μὲ χαρὰ τὴ φιλία τοῦ κόσμου, ἐπειδὴ ἔχομε ἀντὶ γιὰ φθαρτὲς ἐπιθυμίες τὸν ἀνεκλάλητο πλοῦτο τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ. Ἐπειτα φωτίζει τὸ νοῦ μας μὲ τὴν φωτιὰ τῆς θείας ἀλλοιώσεως καὶ ἔτσι τὸν κάνει νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα, τοὺς ἀγγέλους. Ὅσοι λοιπὸν ἔχομε προετοιμάσει γι' αὐτὸ τὶς ψυχές μας, ἃς ποθοῦμε εἰλικρινὰ τὴν ἀρετὴ τῆς θεολογίας τὴν ὥραία, πού θεωρεῖ τὰ πάντα, πού προξενεῖ κάθε ἀμεριμνία, πού τρέφει τὸ νοῦ μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ μέσα στὴ λάμψη τοῦ ἀνέκφραστο φωτός, πού ἔχει ἐνώσει —γιὰ νὰ μὴν πολυλογῶ— τὴ λογικὴ ψυχὴ μὲ τὸ Θεὸ Λόγο σὲ μιὰ ἑνωση ἀχώριστη, ὅπως εἶχαν ἐξαγγεῖλει οἱ ἅγιοι προφῆτες. Καὶ ἔτσι ἡ θεολογία πού ὁδηγεῖ τὶς ψυχές σὰν νύμφες στὸ Θεό, ἐναρμονίζει καὶ στοὺς ἀνθρώπους —ὦ τοῦ θαύματος— φωνές πού ὑμνοῦν τὸ Θεὸ καὶ ψάλλουν μὲ δύναμη τὰ θαυμαστά ἔργα Του.

68. Ὁ νοῦς μας τὶς πιὸ πολλές φορές στὴν προσευχὴ δυσανασχετεῖ, γιατί ἡ ἀρετὴ τῆς προσευχῆς τοῦ ἐπιβάλλει νὰ συγκεντρώνεται καὶ νὰ περιορίζεται πολὺ· ἐνῶ στὴ θεολογία μὲ χαρὰ δίνει τὸν ἑαυτὸ του, ἐπειδὴ εἶναι πλατιά καὶ ἀπεριόριστα τὰ ἀντικείμενα τῶν θείων θεωριῶν. Γιὰ νὰ μὴν τοῦ ἐπιτρέπομε λοιπὸν νὰ θέλει νὰ λέει πολλὰ ἢ νὰ πετᾷ ὑπέρμετρα μὲ χαρὰ, ἃς ἀσχολοῦμαστε κυρίως μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν ψαλμωδίαν καὶ τὴν ἀνάγνω-

51. Λουκ. 14, 26.

52. Ψαλμ. 73, 21.

53. Ψαλμ. 67, 11-12.

ση τῶν Γραφῶν. Ἀλλὰ νὰ μὴν παραβλέπομε καὶ τὶς διδασκαλίες τῶν λόγιων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ πίστη φανερώνεται ἀπὸ τοὺς λόγους τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ ἐμποδίσομε τὸ νοῦ νὰ ἀναμίξει δικὰ του λόγια μαζὶ μὲ τὰ λόγια τῆς χάρης, ἢ νὰ πέσει σὲ κενοδοξία παρασυρμένος ἀπὸ τὴν πολλὴν χαρὰ καὶ πολυλογία. Ἀλλὰ καὶ στὸν καιρὸ τῆς θεωρίας θὰ τὸν προφυλάξομε ἀπὸ κάθε φαντασία καὶ ὅλες σχεδὸν τὶς σκέψεις του θὰ κάνομε νὰ συνοδεύονται ἀπὸ δάκρυα. Γιατὶ ὅταν ἀναπαύεται κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἡσυχίας καὶ αἰσθάνεται γλυκύτητα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ γλυκασμὸ τῆς εὐχῆς, ὅχι μόνον ξεφεύγει τοὺς κινδύνους πού ἀναφέραμε, ἀλλὰ καὶ ἀνανεώνεται περισσότερο στὸ νὰ κινεῖται μὲ δύναμη καὶ χωρὶς κόπο στὶς θεῖες θεωρίες· ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ προοδεύει στὴ θεωρία τῆς διακρίσεως μὲ μεγάλη ταπείνωση. Πλὴν ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὑπάρχει καὶ προσευχὴ πού ξεπερνᾷ κάθε πλάτος· αὕτη ὅμως εἶναι γιὰ κείνους μόνο πού μὲ κάθε πνευματικὴ αἵσθηση καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τὴ θείαν χάρη.

69. Ἡ χάρη στὴν ἀρχὴ συνηθίζει νὰ καταλάμπει μὲ τὸ φῶς τῆς τὴν ψυχῇ μὲ πολλὴ αἴσθηση. Ὅσο ὅμως προχωροῦν οἱ ἀγῶνες, ἐνεργεῖ κυρίως μὲ ἄγνωστο τρόπο τὰ μυστήριά της στὴν ψυχὴ πού θεολογεῖ. Στὴν πρώτη περίπτωσις ἐνεργεῖ ἔτσι, γιὰ νὰ μᾶς τοποθετήσῃ χαρούμενους πάνω στὸ δρόμο τῶν θείων θεωριῶν, καθὼς καλούμαστε ἀπὸ τὴν ἄγνοια στὴ γνώση. Στὸ μέσο ὅμως τῶν ἀγῶνων θέλει νὰ φυλάξῃ τὴν πνευματικὴ γνώση μας μακριὰ ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Πρέπει λοιπὸν νὰ λυπούμαστε μὲ μέτρο σὰν ἐγκαταλειμμένοι, ὥστε νὰ ταπεινωθοῦμε περισσότερο καὶ νὰ ὑποταχθοῦμε στὴ δόξα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ νὰ χαίρομαστε ὅταν πρέπει, παίρνοντας φτερά ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα. Ὅπως ἡ πολλὴ λύπη φέρνει τὴν ψυχὴ σὲ ἀπελπισία καὶ ἀπιστία, ἔτσι καὶ ἡ πολλὴ χαρὰ φέρνει σὲ οἴηση τὴν ψυχὴ· καὶ λέω γιὰ κείνους πού εἶναι ἀκόμη πνευματικὰ νήπιοι. Γιατὶ μεταξὺ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως εἶναι ἡ πείρα, καὶ μεταξὺ τῆς λύπης καὶ τῆς χαρᾶς, ἡ ἐλπίδα. Λέει ἡ Γραφή: «Μὲ πολλὴ ὑπομονὴ ἀνέμενα τὸν Κύριο καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν προσοχή Του»⁵⁴. καὶ πάλι: «Ὅσο τὸ πλῆθος τῶν θλίψεων μου μέσα στὴν καρδιά μου, τόσες οἱ παρηγοριές Σου γέμισαν εὐφροσύνη τὴν ψυχὴ μου»⁵⁵.

70. Ὅταν ἀνοίγονται συνεχῶς οἱ πόρτες τῶν λουτρῶν, βγαίνει γρήγορα ἡ θερμότητα ἔξω. Ἐτσι καὶ ἡ ψυχὴ ὅταν θέλει νὰ λέει πολλὰ, ἀκόμη καὶ καλὰ, διασκορπίζει μὲ τὴ φωνή της τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ νοῦς στερεῖται τὶς καίριες καὶ ὠφέλιμες σκέψεις καὶ γίνεται ἐνοχλητικὸς μιλώντας στοὺς τυχόντες γιὰ τοὺς ἀνόητους λογισμοὺς του, καθὼς δὲν ἔχει πλέον τὸ Ἅγιο Πνεῦμα πού διατηρεῖ τὴν ψυχὴ χωρὶς φαντασίες. Καὶ τοῦτο, γιατί τὸ Ἄγαθὸ Πνεῦμα ἀποφεύγει τὴν πολυλογία, ἐπειδὴ εἶναι ξένο ἀπὸ κάθε ταραχὴ καὶ φαντασία. Καλὴ λοιπὸν εἶναι ἡ σιωπὴ πού γίνεται στὸν κατάλ-

54. Ψαλμ. 40, 1.

55. Ψαλμ. 93, 19.

ληλο καιρό, γιατί εἶναι μητέρα πολὺ σοφῶν ἐννοιῶν.

71. Πολλὰ πάθη ἐνοχλοῦν στὴν ἀρχὴ τὴν ψυχὴ πού θεολογεῖ. Ἐτσι μᾶς διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ λόγος τῆς πνευματικῆς γνώσεως. Περισσότερο ἀπὸ ὅλα, ὁ θυμὸς καὶ τὸ μῖσος. Κι αὐτὸ τὸ παθαίνει ὅχι τόσο ἀπὸ τοὺς δαίμονες πού προκαλοῦν τὰ πάθη αὐτά, ὅσο ἀπὸ τὴ δική της προκοπή. Ἐνόσω ἡ ψυχὴ συμπαρᾶσσύρεται ἀπὸ τὸ φρόνημα τοῦ κόσμου, καὶ ἂν ἀκόμη δεῖ τὸ δίκαιο ὅπως δὴποτε νὰ καταπατεῖται ἀπὸ κάποιους, μένει ἀσυγκίνητη καὶ ἀτάραχη. Γιατὶ μὲ τὸ νὰ φροντίζει γιὰ τὶς δικές της ἐπιθυμίες, δὲν νοιάζεται γιὰ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὁμως ἀρχίσει νὰ κυριαρχεῖ πάνω στὰ πάθη της, τόσο μὲ τὴν καταφρόνηση τῶν παρόντων, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, δὲν ὑποφέρει οὔτε στὸ ὄνειρό της νὰ βλέπει νὰ παραβιάζεται τὸ δίκαιο, ἀλλὰ ὀργίζεται κατὰ τῶν ἀδίκων καὶ ταραάζεται μέχρις ὅτου τοὺς δεῖ νὰ ἐπιστρέφουν καὶ νὰ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀδικία τους. Γι' αὐτὸ τοὺς ἄδικους τοὺς μισεῖ, ἐνῶ τοὺς δίκαιους τοὺς ὑπεραγαπᾷ. Γιατὶ, ὅπως δὴποτε τὸ μάτι τῆς ψυχῆς παύει πιά νὰ παρασύρεται, ὅταν τὸ παραπέτασμά της, δηλ. τὸ σῶμα, φτάσει σὲ μεγάλη λεπτότητα μὲ τὴν ἐγκράτεια. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ νὰ μισεῖ κανεὶς τοὺς ἄδικους, εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ κλαίει τὴν ἀναισθησία τους. Ἄν καὶ εἶναι ἄξιοι μίσους οἱ ἄδικοι, ἀλλὰ ἡ εὐσέβεια θέλει, ἡ ψυχὴ πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, νὰ μὴν ἐνοχλεῖται ἀπὸ μῖσος. Γιατὶ ὅσο ὑπάρχει μῖσος στὴν ψυχὴ, δὲν ἐνεργεῖ σ' αὐτὴν ἡ πνευματικὴ γνώση.

72. Ὁ θεολόγος πού εὐφραίνεται καὶ θερμαίνεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, φτάνει μὲ τὸν καιρὸ σὲ μεγάλα μέτρα ἀπάθειας. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶναι ἀγνά, εἶναι ἀσῆμι πού πυρακτώθηκε καὶ δοκιμάστηκε σὲ κλίβανο»⁵⁶. Ἐνῶ ὁ γνωστικὸς, αὐτὸς δηλ. πού ἔχει πνευματικὴ γνώση, στηρίζεται στὴν πρακτικὴ πείρα καὶ κυριαρχεῖ στὰ πάθη. Γεύεται ὥστόσο καὶ ὁ θεολόγος, ἂν διαθέσει πιὸ ταπεινὰ τὸν ἑαυτὸ του, τὴν γνωστικὴ πείρα· ἀλλὰ καὶ ὁ γνωστικὸς γεύεται καὶ αὐτὸς λίγο ἀπὸ τὴν θεωρητικὴ ἀρετὴ, ἂν διατηρεῖ καθαρὸ τὸ διακριτικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, τὴ διάκριση. Γιατὶ καὶ τὰ δύο χαρίσματα δὲν συμβαίνει νὰ βρίσκονται ἐξ ὁλοκλήρου στὸν καθένα, γιὰ νὰ θαυμάζει ὁ καθένας τὸν ἄλλο γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέει: «Στὸν ἕνα δίνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα λόγος σοφίας, καὶ στὸν ἄλλο λόγος γνώσεως ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα»⁵⁷.

73. Ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκει σὲ ἀφθονία τῶν φυσικῶν της καρπῶν, τότε καὶ τὴν ψαλμωδία ἐκτελεῖ μὲ μεγάλη φωνὴ καὶ θέλει φωναχτὰ μᾶλλον νὰ προσεύχεται. Ὅταν ὁμως δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τότε φάλλει μὲ ἄνεση καὶ γλυκύτητα καὶ προσεύχεται μόνο μέσα στὴν καρδιά. Στὴν πρώτη περίπτωσι ἀκολουθεῖ μιὰ φαντασμένη χαρὰ· στὴ δεύτερη περίπτωσι ἀκολουθεῖ πνευματικὸ δάκρυ καὶ κατόπιν μιὰ ἡρεμὴ καὶ χαρούμενη

56. Ψαλμ. 11, 7.

57. Α' Κορ. 12, 8.

ψυχικὴ διάθεση. Ἐπειδὴ μὲ τὴ μέτρια φωνή, ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ μένει θερμὴ καὶ προξενεῖ στὴν καρδιά ἐννοιες ἥπιες καὶ κατανυκτικές. Ἐκεῖ βλέπομε πράγματι τὸ σπόρο τῆς προσευχῆς νὰ σπέρνεται μὲ δάκρυα στὴ γῆ τῆς καρδιάς μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς χαρᾶς τοῦ θερισμοῦ⁵⁸. Ὅταν ὥστόσο μᾶς κατέχει πολλὴ βαρυθυμία, πρέπει λίγο δυνατότερα νὰ ψάλλομε, ἀνακρούοντας τοὺς φθόγγους τῆς ψυχῆς μὲ τὴ χαρὰ τῆς ἐλπίδας, μέχρις ὅτου διαλυθεῖ τὸ βαρὺ αὐτὸ σύννεφο μὲ τοὺς ἀνέμους τῆς μελωδίας.

74. Ὅταν ἡ ψυχὴ γνωρίσει καλὰ τὸν ἑαυτὸ της, τότε πηγάζει μιὰ θερμότητα ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ, ἐπειδὴ δὲν συγχύζεται ἀπὸ τὶς μέριμνες τοῦ βίου, γεννᾷ μέσα της κάποιο θεῖο ἔρωτα γιὰ τὴν εἰρήνη, πού ζητᾷ τὸν Θεὸ τῆς εἰρήνης. Ἀλλὰ ἡ διάθεση αὐτὴ γρήγορα διασκορπίζεται, ἢ γιατί οἱ αἰσθήσεις παρασύρουν τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ἢ ἐπειδὴ ἡ φύση ἐξαντλεῖ γρήγορα τὸ δικό της ἀγαθό, λόγω πνευματικῆς πενίας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖνο πού νόμιζαν ὅτι κατορθώνουν μὲ τὴν ἐγκράτεια, δὲν τὸ εἶχαν ὅπως ἔπρεπε, ἐπειδὴ ὁ νοῦς τους δὲν δεχόταν τὴν ἐνέργεια τῆς παντοτινῆς καὶ ἀληθινῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ θερμὴ ὁμως πού προξενεῖται στὴν καρδιά ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, εἶναι εἰρηνικὴ καὶ συνεχὴς καὶ προσκαλεῖ ὅλα τὰ μέρη τῆς ψυχῆς στὸν πόθο τοῦ Θεοῦ. Οὔτε ἀνεμίζεται ἔξω ἀπὸ τὴν καρδιά, ἀλλὰ μέσω τῆς καρδιάς εὐφραίνει ὁλόκληρο τὸν ἄνθρωπο μὲ ἀπέραντη ἀγάπη καὶ χαρὰ. Πρέπει λοιπὸν, ἀφοῦ κατανοήσομε τὴν φυσικὴ θερμὴ τῆς ψυχῆς μας, νὰ φτάσομε σ' αὐτὴ τὴ θερμὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατὶ ἡ φυσικὴ ἀγάπη ἀποτελεῖ γνώρισμα τῆς φύσεως πού εἶναι ὑγιῆς λόγω τῆς ἐγκράτειας· δὲν μπορεῖ ὁμως αὐτὴ νὰ ὀδηγήσει τὸ νοῦ στὴν ἀπάθεια, ὅπως ἡ πνευματικὴ ἀγάπη.

75. Ὁ ἀέρας πού μᾶς περιβάλλει, ὅταν φυσᾷ στὴν κτίσι ὁ βορριάς, εἶναι καθαρὸς, γιατί αὐτὸς ὁ ἀνεμὸς ἔχει κάποια λεπτὴ φύση πού προξενεῖ καθαρότητα· ἐνῶ ὅταν φυσᾷ ὁ νοτιάς, γίνεται κάπως πυκνός, ἐπειδὴ ἡ ὀμίχλῳδης φύση αὐτοῦ τοῦ ἀνέμου συγκεντρώνει τὰ σύννεφα, μὲ τὰ ὁποῖα συγγενεῖ, καὶ καλύπτει ὅλη τὴ γῆ. Ἐτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν δέχεται τὴν ἐνέργεια τῆς πνοῆς τοῦ Ἀληθινοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, βρίσκει ἔξω ἀπὸ τὴν δαιμονικὴ ὀμίχλη· ἐνῶ ὅταν δέχεται τὸ σφοδρὸ φύσημα τοῦ πνεύματος τῆς πλάνης, σκεπάζεται ὁλόκληρη ἀπὸ τὰ σύννεφα τῆς ἀμαρτίας. Πρέπει λοιπὸν μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη νὰ στρέφομε πάντοτε τὴν πρόθεσή μας πρὸς τὴν καθαριστικὴ καὶ ζωοποιὸ αὔρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δηλαδὴ πρὸς ἐκεῖνο τὸ Πνεῦμα πού εἶδε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Βορρᾶ μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ⁵⁹. Ἐτσι θὰ μένει πάντοτε καθαρὸ τὸ θεωρητικὸ κυρίως μέρος τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ ἀσχοληθοῦμε χωρὶς κίνδυνο πλάνης μὲ τὶς θεῖες θεωρίες, βλέποντας τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θεῖο φῶς μέσα σ' ἕνα φωτεινὸ ἀέρα. Αὐτὸ εἶναι τὸ φῶς τῆς ἀληθινῆς γνώσεως.

58. Ψαλμ. 125, 6.

59. Ἰεζ. 1, 4.

76. Μερικοὶ νόμισαν ὅτι ἡ χάρις καὶ ἡ ἁμαρτία μαζί, δηλαδή τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλήθειας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης, κρύβονται στὸ νοῦ ὧσων βαπτίζονται. Γι' αὐτὸ λένε ὅτι τὸ ἕνα προτρέπει τὸ νοῦ στὰ καλὰ, καὶ τὸ ἄλλο ἀμέσως στὰ ἀντίθετα. Ἐγὼ ὅμως, ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές καὶ ἀπὸ τὴ δική μου νοερὴ αἴσθηση, κατάλαβα ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, ἀπὸ ἔξω ἡ χάρις παρακινεῖ τὴν ψυχὴ πρὸς τὰ καλὰ, ἐνῶ ὁ σατανᾶς εἶναι φωλιασμένος στὰ βάθη τῆς ψυχῆς, προσπαθώντας νὰ φράξει ὅλες τὶς διεξόδους πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ἀπὸ τὴ στιγμή τοῦ βαπτίσματος, ὁ διάβολος διώχνεται ἔξω καὶ ἡ χάρις μπαίνει μέσα στὴν ψυχὴ. Γι' αὐτό, ὅπως πρὶν ἀπὸ τὸ Βάπτισμα κυριαρχοῦσε ἡ πλάνη πάνω στὴν ψυχὴ, ἔτσι μετὰ κυριαρχεῖ ἡ ἀλήθεια. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ Βάπτισμα ὁ σατανᾶς ἐνεργεῖ ἐναντίον τῆς ψυχῆς ὅπως καὶ πρὶν, καὶ τὶς περισσότερες φορές καὶ χειρότερα. Ὅχι ὅμως πῶς συνυπάρχει μὲ τὴ χάρις —μὴ γένοιτο! Ἀλλὰ θολώνει τὸ νοῦ μὲ τὴν γλυκύτητα τῶν παράλογων ἡδονῶν ἐξαιτίας τῆς χαυνότητος τοῦ σώματος. Αὐτὸ γίνεται κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, μὲ σκοπὸ, ἀφοῦ περάσει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τὴ φωτιὰ τῆς δοκιμασίας, τότε νὰ ἀπολαύσει (ἂν θέλει) τὸ ἀγαθόν. Ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Περάσαμε μέσα ἀπὸ φωτιὰ καὶ νερό, καὶ μᾶς ἔβγαλες σὲ τόπο ἀναψυχῆς»⁶⁰.

77. Ἡ χάρις, ὅπως εἶπα, ἀπὸ ἐκείνη τὴν στιγμή πού βαπτίζομαστε, κρύβεται στὸ βάθος τοῦ νοῦ, ἀλλὰ κρύβει τὴν παρουσίαν της ἀπὸ τὴν αἴσθησή του. Ὅταν ἀρχίσει κανεὶς μὲ ὅλη τὴ διάθεσή του νὰ ἀγαπᾷ τὸ Θεόν, τότε μὲ κάποιο ἀνέκφραστο τρόπο, ἡ χάρις μέσω τῆς αἰσθήσεως τοῦ νοῦ μεταδίδει στὴν ψυχὴ ἕνα μέρος τῶν ἀγαθῶν της. Ἀπ' αὐτό, ἐκεῖνος πού θέλει μὲ ἀσφάλεια νὰ κρατήσει αὐτὸ πού βρῆκε —τὴ χάρις—, ἐπιθυμεῖ μὲ μεγάλη χαρὰ νὰ χάσει ὅλα τὰ ὕλικά ἀγαθὰ γιὰ νὰ ἀποκτήσει πράγματι τὸ χωράφι, ὅπου βρῆκε τὸν κρυμμένο θησαυρὸ⁶¹ τῆς ζωῆς. Ὅταν ἀποχωριστεῖ κανεὶς ἀπὸ ὅλο τὸν πλοῦτο τοῦ βίου, τότε βρίσκει τὸν τόπο ὅπου εἶναι κρυμμένη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, γιατί ἀνάλογα μὲ τὴν προκοπὴ τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ θεῖο δῶρο φανερώνει στὸ νοῦ τὴν ἀγαθότητά του. Ὅμως τότε παραχωρεῖ ὁ Κύριος νὰ πειράζεται ἡ ψυχὴ περισσότερο ἀπὸ τοὺς δαίμονες, γιὰ νὰ τὴν διδάσκει κατὰλληλα τὴ διάκριση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ νὰ τὴν φέρνει σὲ μεγαλύτερη ταπεινώση, λόγῳ τῆς μεγάλης αἰσχύνης πού προκαλοῦν οἱ δαιμονικοὶ λογισμοὶ στὴν ψυχὴ, ὅταν αὐτὴ εἶναι στὸ στάδιο τῆς καθάρσεως.

78. Εἴμαστε πλασμένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ ὡς πρὸς τὴν νοερὴ κίνησι τῆς ψυχῆς, ἐνῶ τὸ σῶμα εἶναι σὰν σπῆτι τῆς ψυχῆς. Μὲ τὴ παράβαση τοῦ Ἀδάμ, ὅχι μόνο λερώθηκαν οἱ γραμμὲς τῆς εἰκόνας πού εἶχε ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα ὑπέπεσε στὴ φθορά. Γι' αὐτό ὁ ἅγιος Λόγος τοῦ Θεοῦ σαρκώθηκε καὶ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ μᾶς χάρισε τὸ νερό τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ὡς Θεός, γιὰ νὰ ἀναγεννηθοῦμε. Ἡ ἀναγέννηση αὐτὴ γίνεται μὲ τὸ νερό μὲ

60. Ψαλμ. 65, 12.

61. Ματθ. 13, 44.

τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου καὶ Ζωοποιοῦ Πνεύματος· καὶ ἀμέσως καθαρίζομαστε κατὰ τὴν ψυχὴ καὶ κατὰ τὸ σῶμα, ἂν βέβαια προσερχόμαστε στὸ Θεὸ μὲ ὅλη μας τὴ διάθεση. Τότε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατοικεῖ μέσα μας, ἐνῶ ἡ ἁμαρτία ἐξορίζεται ἀπὸ Αὐτό. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι μία καὶ ἀπλὴ κατὰ τὸν χαρακτήρα της, νὰ βρίσκονται σ' αὐτὴν δύο πρόσωπα, ὅπως νόμισαν μερικοὶ. Ὅταν ἡ θεία χάρις προσαρμόζει τὸν ἑαυτὸ της μὲ ἀπέραντη στοργὴ στὶς γραμμὲς τοῦ «κατ' εἰκόνα», ὡς προκαταβολὴ τῆς ὁμοιώσεως μὲ τὸ Θεόν, πού μπορεῖ νὰ χωρέσει τὸ πρόσωπο τοῦ σατανᾶ; Ἀφοῦ μάλιστα δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἐπικοινωνία τοῦ φωτός μὲ τὸ σκοτάδι⁶². Ἐμεῖς λοιπὸν πού τρέχουμε στοὺς ἱεροὺς ἀγῶνες τῆς ἀρετῆς, πιστεύουμε ὅτι μὲ τὸ Βάπτισμα τῆς ἀφθαρσίας ἐξορίζεται ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ νοῦ τὸ πολύμορφο φίδι, ὁ σατανᾶς. Καὶ ἂς μὴ θαυμάζουμε, γιατί μετὰ τὸ βάπτισμα σκεπτόμαστε πάλι κακὰ μαζί μὲ τὰ καλὰ. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ τὸ Βάπτισμα τῆς ἀγιότητος ἀφαιρεῖ τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἁμαρτίας, τὸ διπλὸ ὅμως χαρακτήρα τῆς θελήσεώς μας δὲν τὸν ἀλλάζει ἀπὸ τώρα· οὔτε καὶ ἐμποδίζει τοὺς δαίμονες νὰ μᾶς πολεμοῦν ἢ νὰ μᾶς ψιθυρίζουν ἀπατηλὰ λόγια. Ὡστε, ἐκεῖνα πού δὲν φυλάξαμε ὅταν ἤμαστε ψυχικοὶ⁶³, δηλ. χωρὶς Πνεῦμα Θεοῦ, νὰ τὰ τηρήσουμε τώρα μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὰ ὄπλα τῆς δικαιοσύνης⁶⁴ πού λάβαμε στὸ Βάπτισμα.

79. Ὁ σατανᾶς, ὅπως εἶπα, μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Τοῦ ἐπιτρέπεται ὅμως, γιὰ τοὺς λόγους πού εἶπαμε, νὰ πειράζει τὴν ψυχὴ διὰ μέσου τοῦ σώματος. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ κατοικεῖ σ' αὐτὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, δηλαδή στὸ νοῦ, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Ὅλη ἡ δόξα τῆς θυγατέρας τοῦ βασιλιᾶ εἶναι μέσα της»⁶⁵, καὶ δὲ φαίνεται στοὺς δαίμονες· γι' αὐτὸ αἰσθανόμαστε μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ βάθος τῆς καρδιάς μας νὰ ἀναβλύζει ὁ θεῖος πόθος, ὅταν κρατοῦμε θερμὴ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Τὰ πονηρὰ πάλι πνεύματα πηδοῦν καὶ φωλιάζουν ἔξω στὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος καὶ ἐνεργοῦν στοὺς ψυχικὰ νήπιους μέσω τῆς ἀδυναμίας τῆς σάρκας. Ἔτσι λοιπὸν ὁ νοῦς μας πάντοτε, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, εὐχαριστεῖται πάρα πολὺ μὲ τὸ νόμο τοῦ Πνεύματος⁶⁶, ἐνῶ τὰ αἰσθητήρια τῆς σάρκας θέλουν νὰ συμπαρασύρονται ἀπὸ τὶς ἡδονές. Γι' αὐτὸ ἡ χάρις σ' ἐκείνους πού προκόβουν στὴν πνευματικὴ γνώση, εὐφραίνει τὸ σῶμα τους μέσω τῆς αἰσθήσεως τοῦ νοῦ μὲ ἀνέκφραστη ἀγαλλίαση. Οἱ φονικοὶ δαίμονες ὅμως αἰχμαλωτίζουν βίαια τὴν ψυχὴ μὲ τὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος, ἰδίως ὅταν μᾶς βροῦν νὰ τρέχουμε τὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας μὲ ἀμέλεια, καὶ τὴν σύρουν σ' ἐκεῖνα πού δὲν θέλει.

80. Ἐκεῖνοι πού ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ πρόσωπο τῆς χάριτος καὶ τὸ πρόσωπο τῆς ἁμαρτίας βρίσκονται μαζί στὶς καρδιές τῶν πιστῶν, θέλουν νὰ στηρίξουν τὴν ὑπόνοιά τους αὐτὴ στὸ λόγο τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη: «Καὶ τὸ

62. Β' Κορ. 6, 14.

63. Ἰούδα 19.

64. Β' Κορ. 6, 7.

65. Ψαλμ. 44, 14.

66. Ρωμ. 7, 22.

φῶς φέγγει μέσα στο σκοτάδι, καὶ τὸ σκοτάδι δὲν κατέλαβε τὸ φῶς»⁶⁷. Λέει λοιπὸν ὅτι ἡ θεία λαμπρότητα δὲν μολύνεται διόλου ἀπὸ τὴν συνύπαρξή με τὸν πονηρὸ, ὅσο καὶ ἂν τὸ θεῖο φῶς πλησιάζει μέσα στὴν ψυχὴ τὸ σκοτάδι τοῦ δαίμονα. Ἀλλὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο εὐαγγελικὸ ρητό, ἐλέγχονται ὅτι βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ἔννοια τῶν Γραφῶν. Ἐπειδὴ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀληθινὸ φῶς, εὐδόκησε νὰ φανεῖ στὸν κόσμον μετὰ τὴν σάρκα καὶ ἀπὸ ἀπεραντὴ φιλανθρωπία ἄναψε μέσα μας τὸ φῶς τῆς ἀγίας γνώσεως, τὸ φρόνημα ὅμως τοῦ κόσμου δὲν ἐνόησε τὴ βουλὴ τοῦ Θεοῦ —γιατὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς εἶναι ἔχθρα πρὸς τὸ Θεό⁶⁸. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὁ Θεολόγος ἔκανε αὐτὴ τὴ διατύπωση. Καὶ μετὰ ἀπὸ μερικὰ, ὁ θεσπέσιος προσθέτει: «Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπο ποὺ ἔρχεται στὸν κόσμον», ἀντὶ νὰ πεῖ ὅτι ὁδηγεῖ καὶ ζωοποιεῖ. «Ἦταν μέσα στὸν κόσμον καὶ ὁ κόσμος ἔγινε μέσω Αὐτοῦ, καὶ ὅμως ὁ κόσμος δὲν Τὸν γνώρισε. Ἦρθε στοὺς δικούς Του καὶ αὐτοὶ δὲν Τὸν δέχτηκαν. Ὅσοι ὅμως Τὸν δέχτηκαν, τοὺς ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ὅσοι πιστεύουν στὸ ὄνομα Του»⁶⁹. Καὶ ὁ σοφότατος Παῦλος, ἐρμηνεύοντας τὸ «δὲν κατέλαβε»⁶⁷, λέει: «Δὲν λέω ὅτι ἤδη τὸ ἔλαβα ἢ ὅτι ἔχω ἤδη γίνε τέλειος· ἀλλὰ ἀγωνίζομαι νὰ καταλάβω ἐπειδὴ με κατέλαβε ὁ Ἰησοῦς Χριστός»⁷⁰. Ὡστε ὁ Εὐαγγελιστὴς δὲν λέει ὅτι ὁ σατανᾶς δὲν «κατέλαβε» τὸ ἀληθινὸ φῶς, γιατί ἐξαρχῆς τὸ φῶς τοῦτο ἦταν ξένο στὸν σατανᾶ, ἐπειδὴ δὲν φωτίζει σ' αὐτόν. Ἀλλὰ ἐννοεῖ τοὺς ἄνθρώπους ἐκείνους ποὺ ἐνῶ ἀκοῦν τίς δυνάμεις καὶ τὰ θαυμάσια τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δὲν θέλουν ὥστος νὰ προσεγγίσουν λόγω τῆς σκοτισμένης καρδιᾶς τοὺς στὸ φῶς τῆς γνώσεώς Του, καὶ μετὰ τὸ λόγο τοὺς ντροπιάζει ὅπως τοὺς ἀξίζει.

81. Ὁ λόγος τῆς πνευματικῆς γνώσεως μᾶς διδάσκει ὅτι ὑπάρχουν δύο, ἃς ποῦμε, κατηγορίες πονηρῶν πνευμάτων. Τῆς μιᾶς εἶναι λεπτότερα, τῆς ἄλλης κάπως πιὸ ὑλικά. Τὰ λεπτότερα πολεμοῦν τὴν ψυχὴ, τὰ ἄλλα συνηθίζουν νὰ αἰχμαλωτίζουν τὴν σάρκα μετὰ ἡδονικὰ παρακινήσεις. Γι' αὐτὸ καὶ μάχονται μεταξύ τους οἱ δαίμονες ποὺ πολεμοῦν τὴν ψυχὴ καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ πολεμοῦν τὸ σῶμα, ἂν καὶ ἔχουν τὴν ἴδια πρόθεσιν νὰ βλάπτουν τοὺς ἄνθρώπους. Ὅταν λοιπὸν ἡ χάρις δὲν κατοικεῖ στὸν ἄνθρωπο, τότε αὐτοὶ φωλιάζουν σὰν φίδια στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς καὶ δὲν ἐπιτρέπουν διόλου στὴν ψυχὴ νὰ ἐπιθυμήσει τὸ καλόν. Ὅταν ὅμως ἡ χάρις εἶναι κρυμμένη μέσα στὸ νοῦ, τότε οἱ δαίμονες κινεῖνται σὰν σκοτεινὰ σύννεφα στὰ μέρη τῆς καρδιᾶς καὶ παίρνουν μορφὰς ἀμαρτωλῶν παθῶν καὶ διαφόρων φαντασιῶν, γιὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ νοῦ καὶ ἔτσι νὰ τὸν ἀποσποῦν ἀπὸ τὴν ἔνωσή του μετὰ τὴν χάρι. Ὅταν λοιπὸν οἱ δαίμονες ποὺ πολεμοῦν τὴν ψυχὴ μᾶς διεγείρουν στὰ ψυχικὰ πάθη καὶ μάλιστα στὴν οἶση, ἢ ὅποια εἶναι μητέρα ὅλων τῶν κακῶν, ἃς θυμόμαστε τὸν θάνατό μας καὶ τότε κα-

67. Ἰω. 1, 5. 68. Ρωμ. 8, 7. 69. Ἰω. 1, 9-12. 70. Φιλιπ. 3, 12.

ταντροπιάζομε τὸ φούσκωμα τῆς φιλοδοξίας. Τὸ ἴδιο ἃς κάνομε καὶ ὅταν οἱ δαίμονες ποὺ πολεμοῦν τὸ σῶμα ἐρεθίζουν τὴν καρδιά μας σὲ αἰσχυρὰ ἐπιθυμίες. Γιατὶ μόνο ἡ ἐνθύμηση τοῦ θανάτου μπορεῖ νὰ καταργήσει ὅλες τίς προσβολὰς τῶν δαιμόνων, ἐπειδὴ μᾶς ἐπαναφέρει στὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἄν πάλι οἱ ψυχικοὶ δαίμονες ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου μᾶς ὑποβάλλουν λογισμοὺς ἐξουδενώσεως τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὅτι δὲν ἔχει καμιά ἀξία γιατί συνδέεται μετὰ τὴ σάρκα, (αὐτὸ συνηθίζουν νὰ κάνουν ὅταν κανεὶς τοὺς βασανίζει μετὰ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου), τότε ἃς σκεφτόμαστε τὴν τιμὴ καὶ τὴ δόξα τῆς ἐπουράνιας Βασιλείας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραβλέπομε τὴν πικρότητα καὶ τὸ σκοτάδι τῆς κρίσεως· καὶ ἔτσι ἀπὸ τὴ μιὰ θὰ παρηγοροῦμε τὴν ἀθυμία μας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη θὰ συγκρατοῦμε τὴν ἐπιπολαιότητα τῆς καρδιᾶς μας.

82. Ὁ Κύριος μᾶς διδάσκει στὰ Εὐαγγέλια ὅτι ὅταν ἐπιστρέφει ὁ σατανᾶς καὶ βρεῖ σκουπισμένο καὶ ἄδειο τὸ σπίτι του, δηλαδὴ τὴν ἄκαρπη καρδιά, τότε πηγαίνει καὶ παίρνει ἄλλα ἑπτὰ πνεύματα πονηρότερα ἀπ' αὐτόν καὶ μπαίνει καὶ φωλιάζει ἐκεῖ μέσα καὶ γίνεται ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου χειρότερη ἀπὸ πρῶτα⁷¹. Ἀπὸ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐννοήσουμε ὅτι ἐφόσον εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μέσα μας, δὲν μπορεῖ ὁ σατανᾶς νὰ μείνει στὸ βάθος τῆς ψυχῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Παῦλος μᾶς διδάσκει φανερά τὴ σημασίαν τῶν λόγων αὐτῶν. Θεωρώντας τὸ θέμα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς γνώσεως τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνα, λέει: «Εὐχαριστοῦμαι πολὺ στὸ νόμον τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἐσωτερικόν μου ἄνθρωπον. Βλέπω ὅμως νὰ κυριαρχεῖ στὰ μέλη μου ἄλλος νόμος, ὁ ὁποῖος ἀντιστρατεύεται τὸ νόμον τοῦ νοῦ μου καὶ μετὰ κάνει αἰχμάλωτον στὸ νόμον τῆς ἁμαρτίας ποὺ ὑπάρχει στὰ μέλη μου»⁷². Ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς τελειότητος, λέει: «Δὲν ὑπάρχει καμμία καταδίκη στοὺς ἐνωμένους μετὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς μετὰ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ νόμον τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου»⁷³. Καὶ σὲ ἄλλο μέρος γράφει, γιὰ νὰ διδάξει ὅτι μέσω τοῦ σώματος πολεμεῖ ὁ σατανᾶς τὴν ψυχὴ, ἢ ὅποια ἔχει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «Σταθεῖτε λοιπὸν στὸν ἀγώνα, ζωσμένοι στὴ μέση σας μετὰ τὴν ἀλήθειαν, φορώντας τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ μετὰ ὑποδήματα στὰ πόδια, ἑτοιμοὶ γιὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης. Πάνω ἀπ' ὅλα αὐτὰ κρατεῖστε τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως, μετὰ τὴν ὅποια θὰ μπορέσετε νὰ σβήσετε ὅλα τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ, καὶ δεχθεῖτε τὴν περικεφαλαίαν τῆς σωτηρίας καὶ τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, ποὺ εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ»⁷⁴.

Ἄλλο πράγμα εἶναι ἡ αἰχμαλωσία καὶ ἄλλο ἡ πάλη. Τὸ πρῶτον σημαίνει βίαιη ἀπαγωγή, ἐνῶ τὸ ἄλλο σημαίνει ἀγώνα μετὰ ἴσες δυνάμεις. Γι' αὐτὸ καὶ λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ διάβολος ἐπιτίθεται κατὰ τῶν χριστοφόρων ψυχῶν μετὰ πυρωμένα βέλη. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει στὰ χέρια του τὸν ἀντίπαλό του, χρησιμοποιεῖ βέλη γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὸν χτυπήσει ἀπὸ μακριά. Ἔτσι καὶ ὁ σατανᾶς, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ φωλιάσει ὅπως πρῶτον στὸ

71. Ματθ. 12, 44-45. 72. Ρωμ. 7, 22-23. 73. Ρωμ. 8, 1-2. 74. Ἐφ. 6, 14-17.

νοῦ τῶν ἀγωνιζομένων, ὅπου βρίσκεται ἡ χάρη, χρησιμοποιεῖ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος μέσα στὸ ὁποῖο φωλιάζει, γιὰ νὰ δελεάζει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν χαλαρότητα τοῦ σώματος. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ μέτρο νὰ ταλαιπωροῦμε τὸ σῶμα, γιὰ νὰ μὴ γλυστῶ ὁ νοῦς λόγω τῆς ὑγρότητας τοῦ σώματος στὶς ἡδονές. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀποστολικὸ ρητὸ ποὺ ἀναφέρθηκε, πρέπει νὰ πεισθοῦμε ὅτι ὁ νοῦς τῶν ἀγωνιστῶν δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ θεοῦ φωτὸς καὶ γι' αὐτὸ ὑποτάσσεται καὶ εὐχαριστεῖται στὸ θεῖο νόμο, ἐνῶ ἡ σὰρκα, μὲ τὴν χαλαρότητα ποὺ ἔχει, δέχεται μ' εὐχαρίστηση τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ γι' αὐτὸ σύρεται στὸ νὰ δουλεύει στὴν πονηρία τους. Ἀπὸ αὐτὸ φαίνεται πολὺ καλὰ ὅτι ὁ νοῦς δὲν εἶναι κοινὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ διαβόλου. Γιατὶ πῶς γίνεται μὲ τὸ νοῦ μου νὰ δουλεύω στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν σὰρκα στὸν νόμο τῆς ἁμαρτίας⁷⁵, ἂν ὁ νοῦς μου δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος νὰ ἀντιπαρατάσσεται στὸν πόλεμο κατὰ τῶν δαιμόνων, εὐχαρίστως ὑποδουλωμένος στὴν ἀγαθότητα τῆς χάρης, καὶ τὸ σῶμα μου νὰ δέχεται εὐχαρίστως τὴν ὁσμὴ τῶν παραλόγων ἡδονῶν, ἐπειδὴ —ὅπως εἶπα— στὸ σῶμα τῶν ἀγωνιζομένων παραχωρεῖται νὰ ἐμφωλεύουν τὰ πονηρὰ πνεύματα; «Γνωρίζω ὅτι δὲν κατοικεῖ μέσα μου, δηλαδὴ στὴ σὰρκα μου, τὸ ἀγαθόν»⁷⁶. Αὐτὸ τὸ λέει ὁ Ἀπόστολος γιὰ κείνους ποὺ βρίσκονται στὸ μέσον τῶν ἀγῶνων κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ὅχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Οἱ δαίμονες πολεμοῦν ἐναντίον τοῦ νοῦ καὶ ἐπιχειροῦν νὰ χαλαρώνουν μὲ τὶς ἀπολαυστικὲς τροφές τῆς σὰρκα, ὥστε νὰ τὴν παρασύρουν στὶς ἡδονές. Ἔχουν τὴν παραχώρηση, κατὰ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ, νὰ βρίσκονται στὰ βάρη τοῦ σώματος καὶ σ' ἐκείνους ἀκόμη ποὺ ἀγωνίζονται μὲ δύναμη ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἀνθρωπίνου φρονήματος εἶναι συνεχῶς ὑπὸ δοκιμασία. Ἄν ὅμως μπορέσει κανεὶς, ζωντανὸς ἀκόμη, νὰ νεκρωθεῖ μὲ τοὺς ἀσκητικoὺς κόπους, αὐτὸς γίνεται τελείως οἶκος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· γιατί αὐτὸς ἀναστήθηκε πρὶν πεθάνει, ὅπως ἦταν ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ὅσοι ἀγωνίστηκαν ὡς τὸ τέλος καὶ ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἁμαρτίας.

83. Ἡ καρδιὰ παράγει καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της λογισμοὺς καλοὺς καὶ κακοὺς· δὲν καρποφορεῖ ὅμως ἐκ φύσεως τοὺς μὴ καλοὺς, ἀλλὰ σὰν νὰ ἔχει στὴν ἔξῃ της τὴ μνήμη τοῦ μὴ καλοῦ, ἐξαιτίας τῆς ἐξαπατήσεως τῶν πρωτοπλάστων. Ὅμως οἱ περισσότεροι κακοὶ λογισμοὶ δημιουργοῦνται στὴν καρδιὰ ἀπὸ τὴν κακία τῶν δαιμόνων. Πάντως ἐμεῖς τοὺς αἰσθανόμαστε σὰν νὰ προέρχονται ἀπὸ αὐτὴ. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ νόμισαν μερικοὶ ὅτι μέσα στὸ νοῦ, μαζὶ μὲ τὴν χάρη εἶναι καὶ ἡ ἁμαρτία. Καὶ γι' αὐτὸ λένε ὅτι ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅσα βγαίνουν ἀπὸ τὸ στόμα, βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιὰ καὶ αὐτὰ εἶναι ποὺ μολύνουν τὸν ἄνθρωπο· γιατί ἀπὸ τὴν καρδιὰ βγαίνουν πονηροὶ διαλογισμοί, μοιχεῖες κτλ.»⁷⁷. Καὶ δὲν γνωρίζουν αὐτοὶ ὅτι ὁ νοῦς, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐνέργεια μιᾶς πολὺ λεπτῆς αἰσθήσεως, ἰδιοποιεῖται μέσω τῆς σὰρκας τοὺς

75. Ρωμ. 7, 25.

76. Ρωμ. 7, 18.

77. Ματθ. 15, 18-19.

λογισμοὺς ποὺ τοῦ ὑποβάλλουν τὰ πονηρὰ πνεύματα. Γιατὶ ἡ χαλαρότητα τοῦ σώματος δημιουργεῖ λογισμοὺς στὴν ψυχὴ λόγω τῆς συνδέσεώς της μὲ αὐτό, μὲ τρόπο ποὺ δὲν γνωρίζομε· ἐπειδὴ ἡ σὰρκα ἀρέσει ὑπέρμετρα νὰ κολακεύεται ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῶν δαιμόνων. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ κακοὶ λογισμοὶ ποὺ σπέρνονται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τοὺς δαίμονες φαίνονται σὰν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴν καρδιὰ. Αὐτοὺς ὅμως τοὺς λογισμοὺς τοὺς κάνομε πράγματι δικούς μας ὅταν νιώθομε εὐχαρίστηση γι' αὐτούς, καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ κατηγορεῖ ὁ Κύριος μὲ τὰ παραπάνω θεῖα λόγια. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εὐχαριστεῖται μὲ τοὺς λογισμοὺς ποὺ τοῦ ὑπαγορεύει ἡ πονηρία τοῦ σατανᾶ καὶ γράφει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἐνθύμησή τους στὴν καρδιὰ του, εἶναι φανερό ὅτι στὸ ἐξῆς τοὺς καρποφορεῖ ἀπὸ τὴ δική του σκέψη.

84. Λέει ὁ Κύριος στὰ Εὐαγγέλια ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐξοριστεῖ ὁ δυνατὸς ἀπὸ τὸ σπῖτι του ἂν ὁ δυνατότερός του δὲν τὸν δέσει, καὶ ἀφοῦ τὸν λαφυραγωγῇ, τὸν ἐκδιώξει⁷⁸. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ ἐκεῖνος ποὺ μὲ τόση ντροπὴ ἐξορίστηκε, νὰ ξαναμπεῖ καὶ νὰ συγκατοικεῖ μὲ τὸν οἰκοδεσπότη ποὺ ἀναπαύεται στὸ σπῖτι του; Οὔτε καὶ κανένας βασιλιάς, ὅταν καταβάλει κάποιον τύραννο ποὺ ἐπαναστάτησε ἐναντίον του, θὰ σκεφτεῖ ποτὲ νὰ εἶναι μαζί του μέσα στὰ ἀνάκτορα. Μᾶλλον θὰ τὸν σφάζει ἀμέσως, ἢ θὰ τὸν δέσει καὶ θὰ τὸν παραδώσει στὰ στρατεύματά του γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ ὑπερβολικὰ καὶ οἰκτρὰ νὰ θανατωθεῖ.

85. Ὅποιος νομίζει ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ὁ διάβολος κατοικοῦν μαζί μέσα στὸ νοῦ ἐπειδὴ ἔχομε καλοὺς λογισμοὺς μαζί μὲ κακοὺς, ἃς μάθει ὅτι αὐτὸ γίνεται γιατί οὐδέποτε γευθήκαμε καὶ εἶδαμε ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός⁷⁹. Στὴν ἀρχή, ὅπως εἶπα πρὶν πάνω, κρύβει ἡ χάρη τὴν παρουσία της ἀπὸ ὅσους βαπτίζονται, ἀναμένοντας τὴν πρόθεση τῆς ψυχῆς. Ὅταν ἐπιστρέψει ἐξ ὁλοκλήρου ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Κύριο, τότε μὲ ἀνέκφραστη αἴσθηση φανερώνει στὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου τὴν παρουσία της. Ἀλλὰ καὶ πάλι περιμένει πρὸς τὰ ποῦ θὰ στραφεῖ ἡ κίνησις τῆς ψυχῆς καὶ παραχωρεῖ τὰ δαιμονικὰ βέλη νὰ φτάνουν μέχρι τὰ κατὰβatha τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ ζητήσει τὸ Θεὸ μὲ θερμότερη θέλησις καὶ ταπεινὴ διάθεσις. Ἄν λοιπὸν ἀρχίσει νὰ προχωρεῖ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τήρησις τῶν ἐντολῶν, καὶ ἐπικαλεῖται ἀκατάπαυστα τὸν Κύριο Ἰησοῦ, τότε ἡ φωτιὰ τῆς ἀγίας χάρης ἀπλώνεται καὶ στὰ ἐξωτερικὰ αἰσθητήρια τῆς καρδιᾶς καὶ κατακαίει τὰ ζιζάνια τῆς ἀνθρώπινης γῆς μὲ πληροφωρία καρδιᾶς. Ἔτσι οἱ δαιμονικὲς σκέψεις φτάνουν ἀπὸ μακριὰ σ' αὐτὸν τὸν τόπο καὶ προσβάλλουν ἀδύναμα τὸ ἐμπαθὲς μέρος τῆς ψυχῆς. Ὅταν ὅμως ὁ ἀγωνιστὴς ἄνθρωπος ντυθεῖ ὅλες τὶς ἀρετὲς καὶ μάλιστα τὴν τέλεια ἀκτημοσύνη, τότε ἡ χάρη μὲ μιὰ βαθύτερη αἴσθησις καταφωτίζει ὁλόκληρη τὴν ὑπαρξή του καὶ τὸν θερμαίνει στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε τὰ δαιμονικὰ βέλη σβήνουν μακρύτερα ἀπὸ τὸ σῶμα, γιατί ἡ αὖρα τοῦ

78. Ματθ. 12, 29.

79. Ψαλμ. 33, 9.

Ἁγίου Πνεύματος κινεῖ στήν καρδιά τοὺς ἀνέμους τῆς εἰρήνης καὶ σβῆνει τὰ βέλη τοῦ πυρφόρου δαίμονα ἐνῶ αὐτὰ εἶναι ἀκόμα στὸν ἀέρα. Πλὴν ὁ μὴ καὶ αὐτὸν ποὺ ἔφτασε σὲ τέτοια πνευματικὴ κατάσταση, τὸν ἀφήνει κάποτε ὁ Θεὸς στήν κακία τῶν δαιμόνων καὶ δὲ φωτίζει τὸ νοῦ του, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἐντελῶς δεμένο τὸ αὐτεξούσιό μας μὲ τὰ δεσμὰ τῆς χάρης, μὲ σκοπὸ ὅχι μόνον νὰ νικηθεῖ ἡ ἀμαρτία μὲ ἀγώνα, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὀφείλει νὰ προοδεύει ὁ ἄνθρωπος στήν πνευματικὴ πείρα. Γιατὶ ἡ τελειότητα ποὺ νομίζουμε ὅτι ἔχει ὁ ἀγωνιζόμενος ἄνθρωπος, εἶναι ἀκόμη ἀτελής μπροστὰ στὸν πλοῦτο καὶ τῇ γενναιοδωρίᾳ τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς παιδαγωγεῖ μὲ ἀγάπη, ἀκόμη καὶ ἂν μπορέσει κανεὶς νὰ ἀνέβει ὅλη τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ⁸⁰ μὲ τὴν προκοπὴ στοὺς ἀσκητικούς κόπους.

86. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέει ὅτι ὁ σατανᾶς ἔπese σὰν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν⁸¹, γιὰ νὰ μὴ βλέπει ὁ κακόμορφος τὰ κατοικητήρια τῶν ἁγίων Ἀγγέλων. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποὺ δὲν κρίνεται ἄξιός τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς καλοὺς δούλους, μπορεῖ νὰ ἔχει ὡς κοινὸ κατοικητήριό μαζί μὲ τὸ Θεό, τὸν ἀνθρώπινο νοῦ; Ἀλλὰ καὶ ἂν προβάλλουν ὅτι γίνεται αὐτὸ κατὰ παραχώρησιν, τίποτε δὲν λένε. Γιατὶ ἡ παιδαγωγικὴ μὲν παραχώρηση δὲν στερεῖ διόλου τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ θεϊκὸ φῶς· ἡ χάρη μόνον, ὅπως ἤδη εἶπα, κρύβει συνήθως ἀπὸ τὸ νοῦ τὴν παρουσία της, γιὰ νὰ ἐκθέτει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ψυχὴ στήν κακία τῶν δαιμόνων, ὥστε αὐτὴ νὰ ζητᾷ μὲ κάθε φόβο καὶ πολλὴ ταπείνωση τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καθὼς θὰ γνωρίζει λίγο-λίγο τὴν κακία τοῦ ἐχθροῦ· ἔτσι καὶ ἡ μητέρα, ὅταν τὸ βρέφος της δυστροπεῖ νὰ θηλάσει, τὸ ἀπωθεῖ λίγο ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά της γιὰ νὰ φοβηθεῖ ἀπὸ τὴ (φανταστικὴ) παρουσία ἁσχημῶν ἀνθρώπων ἢ διαφόρων θηρίων, καὶ ἔτσι μὲ μεγάλο φόβο καὶ δάκρυα νὰ ἐπιστρέφει στὴ μητρικὴ ἀγκαλιά. Ἡ δὲ παραχώρηση ποὺ γίνεται ἀπὸ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ, παραδίνει τὴν ψυχὴ ποὺ δὲν θέλει τὸ Θεὸ στοὺς δαίμονες σὰν δέσμια. Ἐμεῖς ὅμως δὲν εἴμαστε τέκνα ποὺ ὁ Θεὸς ἀποστράφηκε, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ πιστεύουμε ὅτι εἴμαστε γνήσια βρέφη τῆς χάρης τοῦ Θεοῦ, ποὺ μᾶς γαλουχεῖ μὲ μικρὲς παραχωρήσεις καὶ πολλὰς ἐνθαρρύνσεις, ὥστε μὲ τὴν ἀγαθότητά της νὰ φτάσουμε νὰ γίνουμε ἄνδρες τέλειοι, μὲ πλήρη πνευματικὴ ὠριμότητα.

87. Ἡ παιδαγωγικὴ παραχώρηση φέρνει μεγάλη λύπη καὶ ταπείνωση, καὶ μετὰ μέτρια ἀπελπισία στήν ψυχὴ, γιὰ νὰ ἔρχεται τὸ φιλόδοξο καὶ δειλὸ μέρος της σὲ ταπείνωση. Ἀμέσως ὅμως φέρνει φόβο Θεοῦ καὶ δάκρυα ἐξομολογήσεως στήν καρδιά καὶ μεγάλη ἐπιθυμία γιὰ τὴν ἄριστη σιωπὴ. Ἡ δὲ παραχώρηση ἀπὸ ἀποστροφή τοῦ Θεοῦ ἀφήνει νὰ γεμίσει ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἀπελπισία, ἀπιστία, ὀργὴ καὶ ὑπερηφάνεια. Πρέπει λοιπὸν νὰ διακρίνουμε μὲ τὴν πείρα μας τὸ εἶδος τῆς παραχωρήσεως καὶ ἀνάλογα νὰ προσερχόμαστε στὸ Θεό. Στὴν πρώτη περίπτωση, ὀφείλομε νὰ τοῦ προσφέρουμε εὐχαριστία

80. Γεν. 28, 12.

81. Λουκ. 10, 18.

καὶ ἀπολογία, γιὰτὶ παιδαγωγεῖ τὴν ἀπαίδευτὴ γνώμη μας, ἀποσύροντας τὴν χάρη τοῦ, γιὰ νὰ μᾶς διδάσκει ὡς ἀγαθὸς Πατέρας τὴ διαφορὰ ἀρετῆς καὶ κακίας. Στὴν δευτέρη περίπτωση, πρέπει νὰ προσφέρουμε ἀκατάπαυστη ἐξομολόγηση τῶν ἀμαρτημάτων μας, ἀδιάκοπα δάκρυα καὶ μεγαλύτερο χωρισμὸ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ μπορέσουμε μὲ τὴν προσθήκη τῶν κόπων μας νὰ ἐξιλεώσουμε τὸ Θεό, ὥστε νὰ ἐπιβλέφει ὅπως καὶ πρὶν στὶς καρδιές μας. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὅταν ἡ μάχη γίνεται μὲ πραγματικὴ συμπλοκὴ μεταξὺ ψυχῆς καὶ σατανᾶ, ἐννοῶ στήν περίπτωση τῆς παιδευτικῆς παραχωρήσεως, τότε ἡ χάρη ἀποτραβιέται ὅπως προεῖπα, ἀλλὰ βοηθεῖ τὴν ψυχὴ χωρὶς αὐτὴ νὰ τὸ γνωρίζει, γιὰ νὰ ἐπιδεῖξει στοὺς ἐχθροὺς τῆς ψυχῆς ὅτι ἡ νίκη εἶναι μόνον δική της.

88. Τὸ χειμῶνα, ὅταν σταθεῖ κανεὶς στὸ ὑπαιθρο καὶ βλέπει πρὸς τὴν ἀνατολὴ τὸ πρῶν, τὸ μπροστινὸ μέρος τοῦ σώματός του ζεσταίνεται λίγο ἀπὸ τὸν ἥλιο, ὅχι ὅμως καὶ τὸ πίσω μέρος, γιὰτὶ δὲν εἶναι ὁ ἥλιος κατακόρυφα ἀπὸ πάνω του. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀρχίζουν νὰ δέχονται τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος, θερμαίνονται λίγο στήν καρδιά ἀπὸ τὴ θεία χάρη καὶ γι' αὐτὸ ὁ νοῦς τους ἀρχίζει νὰ καρποφορεῖ πνευματικὰ νοήματα. Φανερὰ ὅμως μέρη τῆς καρδιᾶς τους μένουν ἀκόμη μὲ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, ἐπειδὴ δὲν καταφωτίζονται ἀκόμα ὅλα τὰ μέλη τῆς καρδιᾶς μὲ βαθιὰ αἴσθηση ἀπὸ τὴν ἁγία χάρη. Μερικοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ἐννοήσουν αὐτὸ καὶ νόμισαν ὅτι στὸ νοῦ ὑπάρχουν δύο ὑποστάσεις (ὑπάρξεις) ποὺ ἀντιμάχονται μεταξὺ τους. Ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει ἡ ψυχὴ τὴν ἴδια στιγμὴ νὰ σκέφτεται καὶ καλὰ καὶ κακὰ, ὅπως στὸ παράδειγμα ποὺ ἀναφέραμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ κρυώνει καὶ ζεσταίνεται. Ἀφότου ὁ νοῦς μας ἔπese στήν κατάσταση τῆς διπλῆς γνώσεως, δηλ. τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἐξ ἀνάγκης καὶ χωρὶς νὰ θέλει, τὴν ἴδια στιγμὴ κάνει καὶ καλὰ καὶ κακὰ σκέψεις, καὶ μάλιστα σ' ἐκείνους ποὺ ἀποκτοῦν λεπτὴ διάκριση. Ὅπως δηλαδὴ σπεύδει πάντοτε νὰ σκέφτεται τὸ καλὸ, εὐθύς θυμᾶται καὶ τὸ κακὸ, ἐπειδὴ μὲ τὴν παρακοὴ τοῦ Ἀδάμ, σχίστηκε στὰ δύο ἡ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου. Ἄν λοιπὸν ἀρχίσουμε μὲ θερμὸ ζῆλο νὰ ἐκτελοῦμε τίς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ χάρη φωτίζει μὲ βαθιὰ αἴσθηση ὅλα τὰ αἰσθητήριά μας, καὶ κατακαίει τίς δικές μας ἐνθυμήσεις· καὶ εὐφραίνοντας τὴν καρδιά μας μὲ μιὰ εἰρήνῃ ἀνυποχώρητης ἀγάπης, μᾶς κάνει ἔτσι νὰ σκεφτόμαστε πλέον μόνον πνευματικὰ καὶ ὄχι σαρκικά. Αὐτὸ πάρα πολὺ συμβαίνει σ' ἐκείνους ποὺ προσεγγίζουν τὴν τελειότητα, οἱ ὁποῖοι ἔχουν στήν καρδιά τους ἀκατάπαυστη τὴ μνήμη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

89. Δύο καλὰ μᾶς προμηθεύει ἡ θεία χάρη μὲ τὸ Βάπτισμα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἓνα εἶναι ἀπείρως ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ ἓνα τὸ χαρίζει ἀμέσως· μᾶς ἀνακαينίζει μὲ τὸ νερὸ τοῦ Βαπτίσματος καὶ λαμπρύνει ὅλες τίς γραμμὲς τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὴν «εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ μέσα μας, καὶ μᾶς καθαρίζει ἀπὸ κάθε κηλὶδα τῆς ἀμαρτίας. Τὸ δεύτερο ἀγαθὸ —τὸ «καθ' ὁ-

μοίωσιν»— ἡ χάρη περιμένει νὰ τὸ πραγματοποιήσῃ μαζί μας. Ὅταν λοιπὸν ἀρχίσει ὁ νοῦς μὲ πολλὴ αἴσθησι νὰ γεύεται τὴν ἀγαθότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τότε πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ χάρη ἄρχισε νὰ ζωγραφίζει πᾶνω στὸ «κατ' εἰκόνα», τὸ «καθ' ὁμοίωσιν». Οἱ ζωγράφοι στὴν ἀρχὴ ἰχνογραφοῦν τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ σιγά-σιγά, προσθέτοντας τὰ διάφορα χρώματα, φτάνουν νὰ ἀπεικονίσουν μέχρι καὶ τὶς τρίχες τῆ μορφῆ αὐτοῦ ποὺ ζωγραφίζουν. Ἔτσι καὶ ἡ θεία χάρη, πρῶτα μὲ τὸ Βάπτισμα ρυθμίζει τὸ «κατ' εἰκόνα», ἐπαναφέροντας τὸν ἄνθρωπο στὸ τί ἦταν ὅταν δημιουργήθηκε. Καὶ ὅταν δεῖ ὅτι μὲ ὅλη τὴ διάθεσή μας ἐπιθυμοῦμε τὸ κάλλος τῆς «ὁμοιώσεως» καὶ ὅτι στεκόμαστε γυμνοὶ καὶ ἄφοβοι στὸ ἐργαστήριό της, τότε ζωγραφίζει ἀρετὴ πᾶνω στὴν ἀρετὴ καὶ προσθέτει στὴ μορφὴ τῆς ψυχῆς δόξα πᾶνω στὴ δόξα καὶ τῆς προσδίδει τὸν χαρακτήρα τῆς ὁμοιώσεως. Ὡστε ἡ αἴσθησι μᾶς φανερώνει ὅτι διαμορφωνόμαστε στὸ «καθ' ὁμοίωσιν», ἀλλὰ τὴν τελειότητα τῆς ὁμοιώσεως θὰ τὴ γνωρίσομε ἀπὸ τὸν φωτισμό. Ὁ νοῦς ἀποκτᾷ μὲ τὴν αἴσθησι ὅλες τὶς ἀρετὲς μὲ κάποιο μέτρο καὶ κάποια τάξη ἀνέκφραστη, ὅταν προχωρεῖ στὴν τελειότητα· ἀλλὰ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ἂν δὲν φωτιστεῖ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα μὲ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία. Γιατὶ ἂν ὁ νοῦς δὲν πάρει τελείως τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» μέσω τοῦ θείου φωτός, ὅλες σχεδὸν τὶς ἄλλες ἀρετὲς μπορεῖ νὰ τὶς ἔχει, ἀλλὰ εἶναι ἀμέτοχος ἀκόμη τῆς τέλει ἀγάπης. Ὅταν ὁμοιωθεῖ μὲ τὴν ἀρετὴ τοῦ Θεοῦ (ἐννοῶ ὅσο μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸ Θεό), τότε ἔχει πᾶνω του καὶ τὴν ὁμοίωσι τῆς θείας ἀγάπης. Σὲ μιὰ προσωπογραφία ὅταν προστεθεῖ στὸ σχέδιο ἡ κατάλληλη ἀπόχρωση ἀπὸ κάθε χρῶμα, ἡ προσωπογραφία μοιάζει στὸν εἰκονιζόμενο ἀκόμη καὶ στὸ μεῖδιό. Ἔτσι καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ζωγραφίζονται ἀπὸ τὴ θεία χάρη γιὰ νὰ γίνουν «καθ' ὁμοίωσιν», ὅταν προστεθεῖ ὁ φωτισμὸς τῆς ἀγάπης, τότε φανερώνει ὅτι τὸ «κατ' εἰκόνα» βρίσκεται καθ' ὁλοκληρίαν στὴν ὠραιότητα τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν». Καμιὰ ἄλλη ἀρετὴ δὲν μπορεῖ νὰ προξενήσῃ ἀπάθεια στὴν ψυχὴ, παρὰ μόνο ἡ ἀγάπη. Γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκπλήρωση ὅλου τοῦ νόμου⁸². Ὡστε λοιπὸν ξανακαινουργώνεται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα ὁ ἐσωτερικὸς μας ἄνθρωπος⁸³ μὲ τὴ γεύσι τῆς ἀγάπης, καὶ ὁλοκληρώνεται ὅταν φτάσῃ στὴν τελειότητά της.

90. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς προόδου, ἂν ἀγαπήσομε μὲ θερμότητα τὴν ἀρετὴ τοῦ Θεοῦ, δίνει στὴν ψυχὴ νὰ γευθεῖ τὴν γλυκύτητα τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλη τὴν αἴσθησι καὶ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐννοήσῃ ὁ νοῦς μὲ ἀκριβὴ γνώσι τὸ τέλει βραβεῖο τῶν κόπων ποὺ καταβάλλονται γιὰ τὸ Θεό. Κατόπιν ὁμῶς κρύβει τὸ πολύτιμο καὶ ζωοποιὸ αὐτὸ δῶρο, ὥστε καὶ ἂν ἐργαζόμαστε ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετὲς, νὰ νομίζομε ὅτι δὲν εἴμαστε τίποτε, γιὰ τὸ λόγο ὅτι δὲν κάναμε ἀκόμη συνήθεια

82. Ρωμ. 13, 10.

83. Β' Κορ. 4, 16.

τὴν ἀγία ἀγάπη. Τότε λοιπὸν, κυρίως ὁ δαίμονας τοῦ μίσους ἐνοχλεῖ τὶς ψυχὰς ὅσων ἀγωνίζονται, ὥστε καὶ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τοὺς ἀγαποῦν νὰ σηκώνει μίσος, καὶ μέχρι προδοσίας νὰ φέρνει τὴν καταστρεπτικὴ ἐνέργεια τοῦ μίσους. Γι' αὐτὸ περισσότερο πονεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ νὰ θυμᾶται τὴν πνευματικὴ ἀγάπη, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ μὲ αἴσθησι, γιατί ὑστερεῖ στοὺς τέλειους ἀσκητικὸς κόπους. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν, ἔστω καὶ βιάζοντας τὸν ἑαυτὸ μας, νὰ ἐργαζόμαστε τὴν τέλεια ἀγάπη γιὰ νὰ φτάσομε νὰ τὴν γευθοῦμε μὲ κάθε αἴσθησι καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία. Γιατὶ τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὅσο βρίσκεται μέσα στὸ σῶμα, παρὰ μόνο οἱ ἅγιοι ποὺ ἔφτασαν ὡς τὸ μαρτύριο καὶ τὴν τέλεια ὁμολογία τῆς πίστεως. Ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε ὡς τὸ μαρτύριο, μεταβάλλεται ὁλόκληρος καὶ οὔτε γιὰ τροφὴ δὲν ἔχει εὐκολὴ τὴν ὄρεξι· γιατί ἐκεῖνος ποὺ τρέφεται ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, τί νὰ ἐπιθυμήσῃ πλέον ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος, ὁ γεμάτος ἀπὸ πνευματικὴ γνώσι, μᾶς ἀναγγέλλει τὴν μέλλουσα ἀπόλαυσι τῶν δικαίων ἀπὸ τῆ δικῆς του πείρας καὶ λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι φαγητὸ καὶ ποτό, παρὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ποὺ δίνει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα»⁸⁴· καὶ αὐτὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς τέλει ἀγάπης. Ὡστε μποροῦν νὰ γεύονται ἐδῶ συνεχῶς τὴν τέλεια ἀγάπη ἐκεῖνοι ποὺ προκόβουν στὴν τελειότητα. Τέλεια ὁμῶς κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, παρὰ ὅταν καταποθεῖ ἡ θνητότητα ἀπὸ τὴ ζωὴ⁸⁵.

91. Μοῦ διηγήθηκε κάποιος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀγαποῦν ἀχόρταγα τὸ Θεό, ὅτι ἐπιθύμησε κάποτε νὰ γνωρίσῃ φανερά τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ τὸ ἔδωσε μὲ πολλὴ αἴσθησι καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία ὁ Ἀγαθός. «Καὶ τόσο πολὺ αἰσθάνθηκα τὴν ἐνέργειά της, εἶπε, ὥστε ἡ ψυχὴ μου νὰ βιάζεται νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ μιὰ ἀνέκφραστη χαρὰ καὶ ἀγάπη καὶ νὰ μεταβεῖ στὸν Κύριο, σὰν νὰ ἀγνοεῖ αὐτὴ τὴν πρόσκαιρη ζωὴ». Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε πείρα τῆς τέτοιας ἀγάπης, καὶ ἂν πάρα πολὺ ὑβριστεῖ ἢ ἀδικηθεῖ ἀπὸ ἄλλον—γιατὶ συμβαίνει νὰ ἔχει αὐτὸς κάποιον νὰ τὸν λυπεῖ— δὲν ὀργίζεται ἐναντίον του, ἀλλὰ μένει σὰν νὰ εἶναι κολλημένος μὲ τὴν ἀγάπη στὴν ψυχὴ ἐκείνου ποὺ τὸν ἔβρισε ἢ τὸν ἀδίκησε. Ἐξάπτεται μόνο ἐναντίον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἢ καταδιώκουν τοὺς φτωχοὺς ἢ ἀπευθύνουν κατὰ τοῦ Θεοῦ λόγους ἄδικους, ὅπως λέει ἡ Γραφή⁸⁶, ἢ ζοῦν μὲ ἄλλο κακὸ τρόπο. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ πολὺ παραπᾶνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἢ μᾶλλον ποὺ δὲν ἀγαπᾷ πλέον τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ μόνο τὸ Θεό, δὲν μάχεται πλέον γιὰ τὴ δικὴ του τιμὴ, ἀλλὰ μόνο θέλει νὰ τιμᾶται ἡ δικαιοσύνη Ἐκείνου, ποὺ τὸν τίμησε μὲ αἰώνια τιμὴ. Αὐτὸ δὲν τὸ θέλει μὲ μισὴ καρδιά, ἀλλὰ ἔχει αὐτὴ τὴ διάθεσι σὰν συνήθεια, λόγῳ τῆς πολλῆς πείρας τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς

84. Ρωμ. 14, 17.

85. Β' Κορ. 5, 4.

86. Ψαλμ. 74, 6.

χάρης ἔχει τόση πολλή ἀγάπη, ξεπερνᾷ καὶ τὴν πίστη κατὰ τὸν καιρὸ αὐτῆς τῆς θείας ἐνέργειας, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν πολλή ἀγάπη κρατᾷ μὲ αἴσθησι καρδιᾶς Αὐτόν, ποὺ τιμᾷ μὲ τὴν πίστη. Αὐτὸ τὸ φανερώνει μὲ σαφήνεια ὁ ἅγιος Ἀπόστολος λέγοντας: «Τώρα μένουν αὐτὰ τὰ τρία, ἡ πίστη, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ ἀγάπη»⁸⁷. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ —ὅπως εἶπα— κατέχει τὸ Θεὸ μὲ τὸν πλοῦτο τῆς ἀγάπης, εἶναι τότε πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὴν πίστη του, ἀφοῦ βρίσκεται ὁλόκληρος μέσα στὸν θεῖο πόθο.

92. Ἡ μέτρια ἐνέργεια τῆς ἀγίας γνώσεως μᾶς κάνει νὰ λυπούμαστε πολὺ ὅταν ἐξαιτίας κάποιου ἐρεθισμοῦ ὑβρίσουμε ἄλλον καὶ τὸν κάνουμε ἐχθρό μας. Γι' αὐτὸ δὲν παύει νὰ κεντᾷ τὴ συνείδησή μας μέχρις ὅτου μὲ πολλή ἀπολογία πρὸς τὸν ὑβρισθέντα τὸν ἐπαναφέρουμε στὴν προηγούμενη διάθεσι. Ἡ τέλεια ὅμως ἐνέργεια τῆς ἀγίας γνώσεως, καὶ ἄδικα ἂν ὀργιστεῖ κάποιος κοσμικὸς ἄνθρωπος ἐναντίον μας, μᾶς κάνει νὰ ἐξετάζουμε καὶ νὰ φροντίζουμε πολὺ γι' αὐτό, ἐπειδὴ ὅπωςδήποτε γινόμαστε ἐμπόδιο σὲ κάποιον ποὺ εἶναι στραμμένος στὰ παρόντα. Ἀπὸ αὐτὸ καὶ ὁ νοῦς μας παύει τίς πνευματικὲς θεωρίες· γιατί ὁ λόγος τῆς γνώσεως, ποὺ εἶναι ὅλο ἀγάπη, δὲν ἐπιτρέπει στὴ διάνοια νὰ ἀπλωθεῖ γιὰ νὰ συλλάβει τὰ θεῖα ἀντικείμενα τῆς θεωρίας, ἂν προηγουμένως δὲν ἐπαναφέρουμε στὴν ἀγάπη καὶ ἐκεῖνον ποὺ ὀργίζεται ἄδικα ἐναντίον μας. Ἄν ὅμως ἐκεῖνος δὲν θέλει νὰ γίνῃ αὐτὸ ἢ ἔχει ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ ζοῦμε, τότε ἡ ἀγία γνώσις μᾶς ὠθεῖ νὰ ἔχουμε τὴ μορφὴ τοῦ προσώπου τοῦ στὴ ψυχὴ μας μὲ ἀπεριόριστη ἀγάπη, καὶ ἔτσι στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς νὰ ἐκπληρώσουμε τὸ νόμο τῆς ἀγάπης. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ ὅτι πρέπει καὶ τὰ πρόσωπα ἐκείνων ποὺ χωρὶς λόγο ὀργίζονται ἐναντίον μας, νὰ τὰ βλέπουμε στὴ διάνοιά μας χωρὶς ὀργή, ὅσοι θέλουμε νὰ ἔχουμε γνώσι Θεοῦ. Καὶ ἂν κάνουμε αὐτό, τότε ὅχι μόνον ὁ νοῦς μας θὰ κινήθῃ στὴ θεολογία χωρὶς πλάνη, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ θὰ ἀνέβει μὲ μεγάλη παρρησία, τρέχοντας χωρὶς ἐμπόδιο ἀπὸ τὴ δεύτερη βαθμίδα στὴν πρώτη.

93. Ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς, σ' ἐκείνους ποὺ ἀρχίζουν νὰ ἔχουν ἔρωτα γιὰ τὴν εὐσέβεια φαίνεται σκληρὸς καὶ πολὺ σκυθρωπός, ὅχι γιατί εἶναι πράγματι τέτοιος, ἀλλὰ γιατί ἡ ἀνθρώπινη φύσις εὐθὺς ἀπὸ τὴ γέννησι ζεῖ καὶ συναναστρέφεται μέσα στὸ πλάτος τῶν ἡδονῶν. Σ' ἐκείνους ποὺ μπόρεσαν νὰ φτάσουν στὸ μέσο τοῦ δρόμου, φαίνεται εὐχάριστος καὶ ξεκούρατος, ἐπειδὴ ἔχει ὑποταχθεῖ ἡ κακία στὴν συνήθεια τῆς ἀρετῆς καὶ χάνεται μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνησι τῶν παράλογων ἡδονῶν. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ στὸ ἐξῆς βαδίζει μ' εὐχαρίστησι τὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν. Γιὰ τοῦτο ὁ Κύριος, ὅταν μᾶς προτρέπει στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, στὴν ἀρχὴ λέει: «Πόσο στενὸς καὶ δύσκολος εἶναι ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴ βασιλεία! Καὶ εἶναι λίγοι ὅσοι τὸν βρί-

87. Α' Κορ. 13, 13.

σκουν»⁸⁸. Σ' ἐκείνους πάλι ποὺ μὲ θερμὴ διάθεσι ἀποφασίζουν τὴν τήρησι τῶν ἀγίων ἐντολῶν Του, λέει: «Ὁ ζυγός μου εἶναι ἥπιος καὶ τὸ φορτίο μου ἔλαφρόν»⁸⁹. Πρέπει λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνα νὰ ἐργαζόμαστε μὲ κάποια βία τίς ἅγιες ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ὥστε ὁ ἀγαθὸς Κύριος, βλέποντας τὸ σκοπὸ καὶ τὸν κόπο μας, νὰ μᾶς δώσει θέλησι ἐτοιμη νὰ ὑπηρετεῖ μὲ πολλή εὐχαρίστησι τὰ ἐνδοξα θελήματά Του. Γιατὶ ὁ Κύριος εἶναι ποὺ κάνει πρόθυμη τὴ θέλησι⁹⁰, ὥστε μὲ πολλή χαρὰ νὰ ἐργαζόμαστε ἀκατάπαυστα τὸ ἀγαθόν. Τότε πράγματι θὰ αἰσθανθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐνεργεῖ μέσα μας καὶ τὸ νὰ θέλουμε καὶ τὸ νὰ ἐνεργοῦμε κατὰ τὴ θέλησίν Του⁹¹.

94. Ὅπως τὸ κερί ἂν δὲν ζεσταθεῖ καὶ μαλαχθεῖ πολὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ τὴ σφραγίδα ποὺ βάζουμε πάνω του, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἂν δὲν δοκιμαστεῖ μὲ κόπους καὶ ἀσθένειες δὲν μπορεῖ νὰ λάβει τὴ σφραγίδα τῆς ἀρετῆς τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος λέει στὸ θεῖο Παῦλο: «Σοῦ ἀρκεῖ ἡ χάρις μου· γιατί ἡ δύναμή μου ὁλοκληρώνεται στὴν ἀσθένεια». Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόστολος καυχιέται μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Μὲ πολλή εὐχαρίστησι λοιπὸν θὰ καυχῆθω περισσότερο γιὰ τίς ἀσθενείες μου, γιὰ νὰ κατοικήσι μέσα μου ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ»⁹². Ἀλλὰ καὶ τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν γράφει: «Ὁ ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, τὸν παιδαγωγεῖ· μαστιγώνει ὅποιον παραδέχεται παιδί Του»⁹³. Ὁ Ἀπόστολος λέγοντας «ἀσθενείες» ἐννοεῖ τίς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ, ποὺ συνεχῶς συνέβαιναν καὶ σ' αὐτὸν καὶ σὲ ὅλους τοὺς τότε ἀγίους, γιὰ νὰ μὴν ὑπερφηανεύονται, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, ἐξαιτίας τῶν ὑπερβολικῶν ἀποκαλύψεων⁹⁴. ἀλλὰ μᾶλλον νὰ μένουν μὲ τὴν ταπεινώσι στὴν κατάστασι τῆς τελειότητος, καὶ μὲ τοὺς συχνοὺς ἐξευτελισμοὺς νὰ διατηροῦν τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ μὲ ὁσιότητα. Ἐμεῖς ὅμως τώρα ὅταν λέμε «ἀσθενείες», ἐννοοῦμε τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ τίς σωματικὲς ἀρρώστιες. Τότε, ἐπειδὴ τὰ σώματα τῶν ἀγίων ποὺ ἀγωνίζονταν κατὰ τῆς ἀμαρτίας παραδίνονταν σὲ θανατηφόρες πληγὰς καὶ σὲ διαφορὰς ἄλλες κακοπάθειες, ἦταν πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ μπηγὰν λόγῳ τῆς ἀμαρτίας στὴν ἀνθρώπινη φύσι. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ πληθύνεται μὲ τὴ χάρις τοῦ Κυρίου ἡ εἰρήνη τῶν ἐκκλησιῶν, πρέπει νὰ δοκιμάζονται οἱ ἀγωνιστὲς τῆς εὐσέβειας, στὸ σῶμα μὲ συνεχεῖς ἀρρώστιες καὶ στὴν ψυχὴ μὲ πονηροὺς λογισμοὺς· καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι στοὺς ὁποίους ἡ πνευματικὴ γνώσις ἐνεργεῖ μὲ κάθε αἴσθησι καὶ ἐσωτερικὴ πληροφορία, γιὰ νὰ ἀποφεύγουν κάθε κενοδοξία καὶ κάθε υπερήφανη σκέψις καὶ νὰ μπορέσουν —καθὼς εἶπα— νὰ δεχτοῦν μέσα στὶς καρδιὰς τοὺς μὲ μεγάλη ταπεινώσι τὴ σφραγίδα τῆς θείας ὠραιότητος, σύμφωνα μ' ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Δαβὶδ: «Τυπώθηκε ἐπάνω μας Κύριε τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου»⁹⁵. Πρέπει λοιπὸν μὲ εὐχαρίστησι νὰ ὑπομένουμε

88. Ματθ. 7, 14.

89. Ματθ. 11, 30.

90. Παροιμ. 8, 35.

91. Φιλίπ. 2, 13.

92. Β' Κορ. 12, 9.

93. Παροιμ. 3, 12.

94. Β' Κορ. 12, 7.

95. Ψαλμ. 4, 7.

τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου· καὶ αὐτὸ θὰ μᾶς λογαριαστῇ ὡς ἓνα δεύτερο μαρτύριο, τόσο οἱ συνεχεῖς ἀρρώστιες, ὅσο καὶ ἡ μάχη ἐναντίον τῶν δαιμονικῶν λογισμῶν. Γιατὶ ὁ διάβολος ποὺ ἔλεγε τότε στοὺς ἁγίους μάρτυρες μέσω τῶν ἄνομων ἐκείνων ἀρχόντων νὰ ἀρνηθοῦν τὸ Χριστὸ καὶ νὰ ἐπιθυμήσουν τὴ δόξα τοῦ βίου, στέκεται καὶ τώρα καὶ λέει τὰ ἴδια στοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ ἀκατάπαυστα. Αὐτὸς ποὺ ἔκανε τότε νὰ ὑποφέρουν τὰ σώματα τῶν ἁγίων καὶ κακοποιούσε ὑπερβολικὰ τοὺς τιμημένους δασκάλους τοῦ Εὐαγγελίου μέσω ἐκείνων ποὺ ὑπηρετοῦσαν τὰ διαβολικὰ ἐκεῖνα φρονήματα, ὁ ἴδιος φέρνει καὶ τώρα στοὺς ὁμολογητὲς τῆς εὐσέβειας τὰ διάφορα παθήματα, μὲ πολλὰς ὕβρεις καὶ ἐξευτελισμούς, ὅταν μάλιστα αὐτοὶ βοηθοῦν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Κυρίου μὲ πολλὴ δύναμη τοὺς φτωχοὺς ποὺ κακοπαθοῦν. Καὶ γι' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη μὲ βεβαιότητα καὶ ὑπομονὴ νὰ ἐργαζόμαστε τὸ μαρτύριο τῆς συνειδήσεώς μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ: «Περίμενα μὲ πολλὴ ὑπομονὴ τὸν Κύριο, καὶ μοῦ ἔδειξε προσοχή»⁹⁶.

95. Ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι κάτι ποὺ δύσκολα κανεὶς ἀποκτᾷ, γιατί ὅσο μεγάλο πράγμα εἶναι, τόσο μὲ πολλοὺς ἀγῶνες κατορθώνεται. Ὅμως ἔρχεται μὲ δύο τρόπους σ' ἐκείνους ποὺ μετέχουν στὴ θεία γνώση. Ὅταν δηλαδὴ ὁ ἀγωνιστὴς τῆς εὐσέβειας βρίσκεται σὲ μιὰ μέση κατάσταση τῆς πνευματικῆς πείρας, τότε ἔχει κάπως ταπεινότερο τὸ φρόνημα, ἢ λόγῳ ἀσθένειας τοῦ σώματος, ἢ ἐξαιτίας ἐκείνων ποὺ χωρὶς λόγο ἐχθρεύονται ὁσους ἀγωνίζονται γιὰ τὴ δικαιοσύνη, ἢ ἐξαιτίας τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Ὅταν ὅμως ὁ νοῦς μὲ πολλὴ αἵσθηση καὶ πληροφορία καταφωτιστῇ ἀπὸ τὴ θεία χάρη, τότε ἡ ψυχὴ ἔχει τὴν ταπεινοφροσύνην σὰν φυσική· γιατί καθὼς τρέφεται πλούσια ἀπὸ τὴ θεία ἀγαθότητα, δὲν μπορεῖ πλέον νὰ φουσκώνει στὴν ἔπαρση τῆς φιλοδοξίας, ἀκόμη καὶ ἂν ἐργάζεται ἀκατάπαυστα τὶς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶλλον νομίζει τὸν ἑαυτὸ τῆς κατώτερο ἀπ' ὅλους, γιατί ἔχει ἔρθει σὲ κοινωνία μὲ τὴ θεία ἐπιείκεια. Ἡ πρώτη ἐκείνη ταπεινοφροσύνη ἔχει συνήθως λύπη καὶ στενοχώρια, ἐνῶ ἡ δεύτερη ἔχει χαρὰ καὶ συστολὴ γεμάτη σοφία. Γι' αὐτὸ —ὅπως εἶπα— ἡ πρώτη ἔρχεται σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται στὸ μέσο τῶν ἀγῶνων, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀποστέλλεται σ' ἐκείνους ποὺ πλησιάζουν τὴν τελειότητα. Γι' αὐτὸ ἡ πρώτη πολλὰς φορὲς ἀλλοιώνεται ἀπὸ τὶς βιοτικὰς ἐπιτυχίες, ἐνῶ ἡ ἄλλη, καὶ ἂν τῆς προσφέρουν ὅλες τὶς βασιλεῖες τοῦ κόσμου, δὲν ἐπηρεάζεται, οὔτε αἰσθάνεται διόλου τὰ φοβερὰ βέλη τῆς ἁμαρτίας. Γιατὶ ἀφοῦ εἶναι ὁλόκληρη πνευματικὴ, ἀγνοεῖ ὅπωςδὴποτε τὶς σωματικὰς δόξας. Πρέπει ὅμως ὁ ἀγωνιστὴς μὲ κάθε τρόπο νὰ περάσει ἀπὸ τὴν πρώτη γιὰ νὰ φτάσει στὴ δεύτερη· γιατί ἂν ἡ χάρη δὲ μαλακώσει προηγουμένως μὲ τὴν πρώτη τὸ αὐτεξούσιό μας, γιὰ νὰ μᾶς δοκιμάσει μέσω τῶν παιδαγωγικῶν θλίψεων, δὲ μᾶς χαρίζει τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς τέλει ταπεινοφροσύνης.

96. Ψαλμ. 39, 2.

96. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὶς ἡδονὲς τοῦ βίου, φτάνουν στὴν ἁμαρτία ἀπὸ τοὺς λογισμούς. Καθὼς τοὺς ὀδηγεῖ μιὰ γνώμη χωρὶς διάκριση, ἐπιθυμοῦν ὅλες τὶς ἐμπαθεῖς σκέψεις τοὺς νὰ τὶς κάνουν λόγια ἄνομα καὶ ἀσεβῆ ἔργα. Ὅσοι ἀντίθετα προσπαθοῦν νὰ κατορθώσουν τὸν ἀσκητικὸ βίον, ἀπὸ τὰ σφάλματα ἔρχονται στοὺς πονηροὺς λογισμούς, ἢ σὲ πονηρὰ καὶ ἐπιβλαβῆ λόγια. Γιατὶ ὅταν οἱ δαίμονες δοῦν τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς νὰ ἀκοῦν μὲ εὐχαρίστηση κατηγορίες γιὰ ἄλλους, ἢ νὰ ἀργολογοῦν καὶ νὰ λένε λόγια ποὺ δὲν ἀρμόζουν, ἢ νὰ γελοῦν ἀπρεπῶς, ἢ νὰ θυμώνουν ὑπερβολικὰ, ἢ νὰ ἐπιθυμοῦν τὴν κούφια καὶ μάταιη δόξα, τότε ὅλοι μαζί ὀπλίζονται ἐναντίον τους. Καὶ μεταχειρίζονται κυρίως τὴ φιλοδοξία γιὰ πρόφασιν τῆς κακίας τους καὶ μέσω αὐτῆς σὰν ἀπὸ σκοτεινὴ θυρίδα πηδοῦν καὶ ἀρπάζουν τὶς ψυχές. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ ὅλες τὶς ἀρετές, νὰ μὴν ἐπιθυμοῦν τὴ δόξα, οὔτε μὲ πολλοὺς νὰ ἀναστρέφονται, οὔτε νὰ βγαίνουν συχνὰ ἔξω, ἢ νὰ κατηγοροῦν τοὺς ἄλλους, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ κατηγορούμενοι εἶναι ἄξιοι τῆς κατηγορίας, οὔτε πολὺ νὰ μιλοῦν, καὶ ἂν ἀκόμη μποροῦν νὰ λένε πάντοτε καλὰ. Γιατὶ ἡ πολυλογία διασκορπίζει ὑπερβολικὰ τὸ νοῦ, καὶ ὅχι μόνο τὸν κάνει ἀδρανὴ στὴν πνευματικὴ ἐργασία, ἀλλὰ καὶ τὸν παραδίδει στὸ δαίμονα τῆς ἀκηδίας· αὐτὸς πάλι, ἀφοῦ τὸν ἐξασθενήσει ὑπέρμετρα, τὸν παραδίδει στοὺς δαίμονες τῆς λύπης καὶ τῆς ὀργῆς. Πρέπει λοιπὸν πάντοτε νὰ ἀπασχολοῦμε τὸ νοῦ στὴν τήρηση τῶν ἁγίων ἐντολῶν καὶ στὴ βαθιὰ μνήμη τοῦ ἑνδοξοῦ Κυρίου. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅποιος ἐφαρμόζει ἐντολήν, δὲ θὰ γνωρίσει πονηρὸ λόγον»⁹⁷, δηλαδὴ δὲν θὰ ξεστρατίσει σὲ πονηροὺς λογισμούς ἢ λόγους.

97. Ὅταν ἡ καρδιὰ μὲ ἓναν πόνο ποὺ καίει δέχεται τὰ τοξεύματα τῶν δαιμόνων, ὥστε νὰ νομίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶναι πραγματικὰ βέλη, τότε ἡ ψυχὴ μισεῖ μὲ πόνο τὰ πάθη, καθὼς βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τῆς καθάρσεως· γιατί ἂν δὲν πονέσει πολὺ γιὰ τὴν ἀναίδεια τῆς ἁμαρτίας, δὲ θὰ μπορέσει νὰ χαρεῖ πλουσιοπάροχα γιὰ τὴν ἀγαθότητα τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ καθαρῇ τὴν καρδιά του, ἄς τὴν φλογίζει διαρκῶς μὲ τὴ μνήμη τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, αὐτὸ μόνον ἔχοντας μελέτη καὶ ἀκατάπαυστη ἐργασία. Δὲν πρέπει ἄλλοτε νὰ προσεύχονται κι ἄλλοτε ὄχι, ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ ἀποβάλουν τὴ σαπρότητά τους, ἀλλὰ πάντοτε νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ φύλαξιν τοῦ νοῦ, ἀκόμη καὶ ὅταν βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ καθαρῇ τὸν χρυσό, ἂν γιὰ λίγο ἀφήσει τὴ φωτιὰ νὰ σταματήσει, σκληραίνεται πάλι τὸ μετάλλευμα ποὺ καθαρίζει. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἄλλοτε θυμᾶται τὸ Θεὸ καὶ ἄλλοτε ὄχι, ἐκεῖνο ποὺ νομίζει ὅτι ἀποκτᾷ μὲ τὴν προσευχὴ τὸ χάνει μὲ τὴν ἀπραξία. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴ εἶναι νὰ ἀφανίζει πάντοτε, μὲ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ὅ,τι γήινο ὑπάρχει στὴν καρδιά, ὥστε σιγὰ-σιγὰ τὸ κα-

97. Ἐκκλ. 8, 5.

κὸ νὰ ἀφανιστεῖ τελείως ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς μνήμης τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ ψυχὴ νὰ ἐπανέλθει μὲ μεγαλύτερη δόξα στὴ φυσικὴ τῆς λαμπρότητα.

98. Ἀπάθεια δὲν εἶναι τὸ νὰ μὴ μᾶς πολεμοῦν οἱ δαίμονες —γιατὶ τότε θὰ ἔπρεπε νὰ φύγομε ἀπὸ τὸν κόσμον, κατὰ τὸν Ἀπόστολο⁹⁸— ἀλλὰ ἐνῶ μᾶς πολεμοῦν, νὰ μένομε ἀπολέμητοι. Οἱ σιδερόφρακτοι πολεμιστὲς τοξεύονται ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους τους, ἀκοῦνε καὶ τὸν ἦχο τοῦ βέλους, ἀκόμη βλέπουν καὶ τὰ βέλη ποὺ ρίχνουν ἐναντίον τους οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ δὲν τραυματίζονται λόγῳ τῆς στερεότητος τῶν πολεμικῶν ἐνδυμάτων τους. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι μένουν ἀπολέμητοι, ἐπειδὴ εἶναι περιφραγμένοι ἀπὸ σιδερένια ἐνδύματα. Ἐμεῖς ὅμως, φορώντας τὴν πανοπλία τοῦ ἁγίου φωτὸς καὶ τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας καὶ ὀπλισμένοι μὲ ὅλα τὰ καλὰ ἔργα, ἅς διασπάσομε τὶς σκοτεινὲς φάλαγγες τῶν δαιμόνων. Γιατὶ τὴν καθαρότητα δὲν τὴ φέρνει μόνο τὸ νὰ μὴν πράττομε τὰ κακὰ, ἀλλὰ τὸ νὰ καταστρέφομε ὁλότε-λα τὰ κακὰ μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν καλῶν.

99. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ νικήσῃ ὅλα σχεδὸν τὰ πάθη, δύο δαίμονες ἀπομένουν ποὺ παλεύουν ἐναντίον του. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ἓνας ἐνοχλεῖ τὴν ψυχὴ, καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ τὴν ὁδηγεῖ σ' ἓνα ἄκαιρο ζῆλο, ὥστε νὰ μὴ θέλῃ κανέναν ἄλλο νὰ ἀρέσῃ ὅπως αὐτὴ στὸ Θεό. Ὁ ἄλλος πολεμεῖ τὸ σῶμα παρακινώντας το σὲ μιὰ φλογερὴ ἐπιθυμία συνουσίας. Αὐτὸ συμβαίνει στὸ σῶμα, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐπειδὴ ἡ ἡδονὴ αὐτὴ εἶναι μέσα στὴ φύση του γιὰ τὴ γέννηση παιδιῶν, κι ἔτσι εὐκόλως νικᾷ· καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Ὅταν δεῖ ὁ Κύριος κανένα ἀγωνιστὴ ποὺ ἀκμάζει μὲ πλῆθος ἀρετῶν, παραχωρεῖ κάποτε νὰ καταμολύνεται ἀπὸ τὸν δαίμονα αὐτόν, γιὰ νὰ ἔχει αἰτία νὰ νομίζει τὸν ἑαυτὸ του χειρότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ἐνόχληση ἀπὸ αὐτὸ τὸ πάθος ἀκολουθεῖ τὰ κατορθώματα, ἢ ἄλλοτε προηγεῖται, ὥστε εἴτε πρὶν εἴτε μετὰ ἐνεργεῖ τὸ πάθος, ἢ ψυχὴ νὰ φαίνεται ἀχρεία, ὅσο καὶ ἂν εἶναι μεγάλα τὰ κατορθώματά της. Ἀλλὰ τὸν πρῶτο δαίμονα θὰ τὸν πολεμήσομε μὲ μεγάλη ταπεινοφροσύνη καὶ ἀγάπη, καὶ τὸν δεύτερο μὲ ἐγκράτεια, ἔλλειψη ὀργῆς καὶ βαθιὰ μελέτη τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ αἰσθανόμαστε μὲ τοὺς τρόπους αὐτοὺς ἀκατάπαυστα τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ νικήσομε μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ τὰ πάθη αὐτά.

100. Ὅσοι γίναμε μέτοχοι τῆς ἁγίας γνώσεως, πάντως θὰ δώσομε λόγο καὶ γιὰ τοὺς ἀθέλητους μετεωρισμούς μας, ὅπως λέει καὶ ὁ θεῖος Ἰωβ: «Ἐπεσήμανες καὶ κάθε τυχὸν ἀκούσιο παράπτωμά μου»⁹⁹. Καὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιο· γιατί ἂν δὲ σταματήσει κανεὶς τὴν παντοτινὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν παραμελήσῃ τὶς ἅγιες ἐντολὲς Του, δὲ θὰ πέσει οὔτε σὲ ἐκούσιο, οὔτε σὲ ἀκούσιο παράπτωμα. Πρέπει λοιπὸν ἀμέσως καὶ γιὰ τὰ ἀκούσια παραπτώματα νὰ προσφέρομε θερμὴ ἐξομολόγηση στὸν Κύριο, δηλαδὴ γιὰ τὶς παραβάσεις τοῦ μοναχικοῦ κανόνα (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴν

98. Α' Κορ. 5, 10.

99. Ἰωβ 14, 17.

κάνει ἀνθρώπινα λάθη), μέχρις ὅτου πληροφορηθεῖ ἡ συνείδησή μας μέσα σὲ δάκρυα ἀγάπης γιὰ τὴ συγχώρησή τους. «Γιατὶ ἂν ὁμολογοῦμε τὶς ἁμαρτίες μας —λέει ἡ Γραφή— εἶναι ἀξιόπιστος καὶ δίκαιος καὶ θὰ συγχωρήσῃ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ θὰ μᾶς καθαρῇ ἀπὸ κάθε ἀδικίας»¹⁰⁰. Πρέπει λοιπὸν νὰ προσέχομε ἀδιάκοπα τὸ εἶδος τῆς ἐξομολογήσεως, μήπως ἡ συνείδησή μας ξεγελᾷ τὸν ἑαυτὸ της, μὲ τὸ νὰ νομίζει ὅτι ἀρκετὰ ἐξομολογήθηκε στὸ Θεό. Γιατὶ ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὴ συνείδησή μας, ἀκόμη καὶ ἂν κανεὶς, μὲ κάθε ἐσωτερικὴ πληροφορία, τίποτε δὲν αἰσθάνεται γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ τὸν κατηγορεῖ ἡ συνείδηση, καθὼς ὁ σοφώτατος Παῦλος μᾶς διδάσκει λέγοντας: «Ἀλλὰ οὔτε τὸν ἑαυτὸ μου δὲν ἀνακρίνω· γιὰ τίποτα δὲ βρίσκω νὰ μὲ κατηγορεῖ ἡ συνείδησή μου, ἀλλὰ ἡ δικαίωσή μου δὲ βρίσκεται ἐδῶ. Αὐτὸς ποὺ μὲ κρίνει εἶναι ὁ Κύριος»¹⁰¹. Γιατὶ ἂν δὲν ἐξομολογήθομε καὶ γι' αὐτὰ ὅπως πρέπει, θὰ δοκιμάσομε κάποιαν ἄγνωστη δειλία στὴν ὥρα τοῦ θανάτου μας. Θὰ ἔπρεπε ἐμεῖς ποὺ ἀγαποῦμε τὸν Κύριο, νὰ προσευχόμαστε νὰ βρεθοῦμε τότε χωρὶς κανένα φόβο. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δοκιμάζει τότε φόβο, δὲ θὰ περάσῃ ἐλεύθερα ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τοῦ ταρτάρου· γιατί αὐτοὶ θὰ ἔχουν σὰν συνήγορο τῆς κακίας τους τὴ δειλία τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ αἰσθάνεται ἀγαλλίαση μὲ τὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, πηγαίνει πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς σκοτεινὲς παρατάξεις μαζί μὲ τοὺς ἀγγέλους, πετώντας μὲ τὰ φτερά τῆς πνευματικῆς ἀγάπης, ἀφοῦ ἔχει χωρὶς κανένα κενὸ τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου, τὴν ἀγάπῃ¹⁰². Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, θὰ ἀρπαγοῦν μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τελειώνουν τὸν βίο μὲ τέτοια παρρησία, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ καὶ λίγο δειλιάζουν τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, θὰ ἀφεθοῦν μαζί μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, σὰν ὑπόδικοι, γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς κρίσεως, καὶ ἔτσι νὰ δεχτοῦν τὴν κληρονομία ποὺ τοὺς ὀφείλεται κατὰ τὰ ἔργα τους ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ μας καὶ βασιλιὰ Ἰησοῦ Χριστό. Γιατὶ Αὐτὸς εἶναι ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης καὶ δικός Του εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος τῆς βασιλείας Του ποὺ δίνει σ' ἐμᾶς ποὺ Τὸν ἀγαποῦμε, σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Ἑρμηνεία τοῦ Ἁγ. Μαξίμου στὴ φράση τοῦ 100οῦ κεφ.

«γιὰ νὰ δοκιμαστοῦν ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς κρίσεως».

Ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέκτησαν τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἀνύψωσαν τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ἀρετὲς, θ' ἀρπαχτοῦν μέσα σὲ σύννεφα, κατὰ τὸν Ἀπόστολο¹⁰³, καὶ δὲ θὰ ὑποστοῦν κρίση. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν ἀπέκτησαν ὁλόκληρὴ τὴν τελειότητα, ἀλλὰ ἔχουν ἁμαρτήματα μαζί μὲ τὰ κατορθώματα, αὐτοὶ ἔρχονται στὸ δικαστήριο τῆς κρίσεως. Καὶ ἐκεῖ, μὲ τὴν ἐξέταση τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν πράξεων, θὰ εἶναι σὰν νὰ φλογίζονται, καὶ ἂν βαρύνει ἡ πλάστιγγα τῶν καλῶν πράξεων, καθαρίζονται ἀπὸ τὴν κόλαση.

100. Α' Ἰω. 1, 9.

101. Α' Κορ. 4, 3-4.

102. Ρωμ. 13, 10.

103. Α' Θεσ. 4, 17.

Εισαγωγικά σχόλια

Ὁ ὁσιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς παλαιούς πατέρες τῆς Ἐρήμου, ἀσκητῆς καὶ δάσκαλος τοῦ μοναχικοῦ βίου. Εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ πρόκειται γιὰ τὸν μετέπειτα ἐπίσκοπο Καρπάθου, ἔργα τοῦ ὁποῦ διαβάσει ὁ Μ. Φώτιος. Ὡς σοφὸς καὶ ὁσιος, βρίσκεται ἐναρμονισμένος μὲ τὴν ἀσκητικὴ καὶ ἡσυχαστικὴ παράδοση, παρουσιάζοντας ἰδιοτύπως τὴ διδασκαλίαν του, ποὺ ἀποτελεῖ ἐρμηνεῖα σαρκωμένη τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ὅπου συνεχῶς παραπέμπει.

Τὰ ἐνσωματωθέντα ἔργα του στὴ Φιλοκαλία εἶναι τὰ «Ἐκατὸ Παραμυθητικὰ Κεφάλαια» καὶ ὁ «Ἀσκητικὸς Λόγος», ποὺ ἔγραψε καὶ ἀπέστειλε στοὺς θλιβόμενους μοναχοὺς τῶν Ἰνδιῶν, κατόπιν παρακλήσεώς τους. Πρόκειται πράγματι γιὰ παρηγορητικὰ καὶ ἐνθαρρυντικὰ παραινέσεις πρὸς μοναχοὺς, ὅπου περιγράφονται οἱ ἀγῶνες κατὰ τῶν παθῶν, τοῦ κόσμου καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ ὑπογραμμίζεται ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὑπὸ μορφὴ παιδαγωγίας θλίβει τοὺς ἀγαπητοὺς Του.

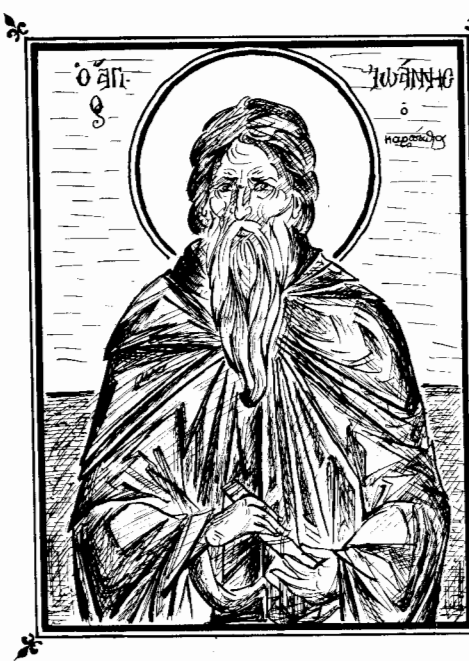
Ἡ φράση τοῦ ὁσίου Ἰωάννη εἶναι σαφὴς καὶ τὰ νοήματα χρυστάλλινα, μὲ ἐπένδυση πολλὰς φορὲς ἀλληγορικὴ, μέθοδο ποὺ ἐφαρμόζει, ὅπως πολλοὶ πατέρες, στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Ἡ προσπάθειά του εἶναι αἰσθητὴ· θέλει νὰ παρουσιάσει τὴν πνευματικὴ καὶ ἀσκητικὴ ζωὴ κοπιαστικὴ μὲν, ἀλλὰ καὶ γεμάτη χαρὰ καὶ ἀνάπαυση ψυχῆς.

Γιὰ νὰ ἐνθαρρύνει τοὺς μοναχοὺς στὸν πόλεμο κατὰ τοῦ διαβόλου, τοὺς ἀποκαλύπτει τὴν ἐξῆς ἀλήθεια, τὴν ὁποία μὴ βλέποντας θλίβονταν: ὅτι αἰσθάνονται μὲν αὐτοὶ τοὺς πολέμους τοῦ διαβόλου καὶ τὴν πίκρα τους, ἀλλὰ δὲν αἰσθάνονται αὐτὸ ποὺ εἶναι γεγονὸς· δηλαδὴ τὶς μαστιγώσεις ποὺ δίνουν οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀντίστασή τους στὶς δαιμονικὰς προκλήσεις, μὲ τὴ μετάνοιά τους καὶ τὶς προσευχὰς τους, μὲ τὶς ὁποῖες καίνε τοὺς δαίμονες, ὅπως γράφει καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Σιναΐτης: «Ὁνόματι Ἰησοῦ μᾶστιζε πολεμίους».

Θέλοντας ὁ ὁσιος δάσκαλος νὰ ἀπαλλάξει τοὺς μοναχοὺς ἀπὸ αἰσθήματα κατωτερότητας ἀπέναντι τῶν λαϊκῶν καὶ νὰ τοὺς κάνει νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ὑψηλὴ κλήση τους, γράφει: «Πρόσεξε νὰ μὴ καλοτυχίσῃς ποτὲ τὸν κοσμικὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν μοναχό, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἔχει γυναῖκα καὶ παιδιὰ καὶ εἶναι εὐχαριστήμενος ἀπὸ τὶς ἐλεημοσύνης ποὺ κάνει καὶ δὲν πειράζεται ἀπὸ τὸν σατανᾶ, νομίζοντας ἔτσι ὅτι αὐτὸς εἶναι πιὸ εὐάρεστος στὸν Θεό».

Πράγματι, ἂν καὶ εἶναι καὶ ὁ μοναχὸς ἀμαρτωλός, ὅμως ἡ θλίψη τῆς ψυχῆς του καὶ ἡ κακοπάθειά του εἶναι τιμιότερες στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τοῦ λαϊκοῦ. Ὁ Θεὸς χαίρεται στοὺς ἀγῶνες τῶν μοναχῶν, τοὺς ὁποῖους θλίβουν καὶ στεναχωροῦν οἱ δαίμονες. Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τοὺς πολεμοῦν μὲ κάθε τρόπο οἱ ἐχθροὶ τους, φτάνει νὰ ἀποδείξει ὅτι ἡ ζωὴ τους εἶναι φιλόθεη καὶ ἀποβλέπουν στὴν τελειότητά τους, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰ δαιμονικὰ πάθη.

Ὁ ὁσιος Ἰωάννης, συμμετέχοντας στὶς κοινὲς πατερικὲς ἐμπειρίες, ἐπόμενο εἶναι νὰ συμφωνεῖ μὲ ὅλους τοὺς ἀσκητικοὺς ἁγίους Πατέρες σὲ ὅλες τὶς πλευρὰς τοῦ

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΡΠΑΘΙΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ χρόνος ποὺ ἔζησε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, ὁ τόπος ὅπου πέρασε τοὺς ἀγῶνες τῆς ἀσκήσεως, καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν, μᾶς εἶναι ἄγνωστα. Μόνο ὁ ἱερός Φώτιος γράφει γι' αὐτόν (Ἀνάγνωσις 201): «Υπερτερεῖ πολὺ ὁ Διάδοχος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Καρπάθιο, ὁ ὁποῖος ἐπιγράφει τὸ ἔργο του «Λόγος παρηγορητικὸς πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας», ποὺ τὸν παρακάλεσαν νὰ τοὺς γράφει. Διαιρεῖται ὁ λόγος αὐτὸς σὲ ἑκατὸ κεφάλαια καὶ προτρέπει τοὺς ἀναγνώστες νὰ ἔχουν ἐγκαρτέρηση στὶς συμφορὰς καὶ νὰ ὑπομένουν τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τοὺς ἔρχονται».

μοναχικοῦ βίου καὶ στὴν τόσο διαφωτιστικὴ δαιμονολογία τους. Γενικὰ ἡ διδασκαλία του εἶναι ἐπαγωγός, παραδοσιακὴ, γεμάτη πνευματικὴ σοφία καὶ χάρη καὶ ἀπευθύνεται μὲ πολλὴ πατρικὴ στοργὴ στοὺς λιποψυχήσαντες Ἰνδοὺς μοναχοὺς. Γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀνατέμνει σὰν ἔμπειρος γιατρὸς τῇ φύσει τῆς ψυχῆς, τὴν ποιότητα τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν, τίς δαιμονικὲς τέχνες, τίς ἐνέργειες τῆς χάρης καὶ τοὺς προτρέπει, μαζὶ μὲ τὴν ἔνταση τῆς ἀσκητικῆς ἀγωγῆς, νὰ προσεύχονται ἀδιάλειπτα καὶ μὲ ταπείνωση.

Τὰ «Ἐκατὸ Παραμυθητικὰ Κεφάλαια» καὶ ὁ «Ἀσκητικὸς Λόγος» ἀνήκουν στὴ γνήσια ὀρθόδοξη πνευματικὴ παράδοση καὶ βοηθοῦν ἀποφασιστικὰ στὴ γνώση τῶν ποικίλων πνευματικῶν προβλημάτων, τῶν ὁποίων εἶναι ἀπλανὴς δάσκαλος ὁ ὅσιος Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος, ἀφοῦ εἶναι καρποὶ τοῦ ἐνὸς καὶ ἐνοποιοῦ Ἀγίου Πνεύματος μὲ τὴ συνεργία τῆς καθαρῆς του ψυχῆς καὶ τοῦ φωτεινοῦ νοῦ του.

100 παρηγορητικὰ κεφάλαια πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς Ἰνδίας

Οἱ ζητιάνοι ποὺ προσφέρουν ἀνοιξιὰτικα ἄνθη στοὺς ἐπίγειους βασιλεῖς, ὅχι μόνο δὲν ἀποδιώχνονται, ἀλλὰ πολλὲς φορές δέχονται καὶ κάποια δῶρα. Κι ἐγώ, ἐπειδὴ μὲ διατάξατε, δανείστηκα ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ μιὰ ἑκατοντάδα καλὰ λόγια καὶ τὰ προσφέρω σ' ἐσᾶς, ποὺ ἔχετε τὸ πολίτευμα στοὺς οὐρανοὺς¹. Καὶ εὐχομαι νὰ γίνουν καλὸδεκτα καὶ νὰ μοῦ ἀνταποδώσετε τὴν δωρεὰ τῶν προσευχῶν σας.

1. Ὅσο αἰώνιος εἶναι ὁ Βασιλιάς τῶν ὅλων, μὲ βασιλεία ποὺ δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, τόσο ὁ ζῆλος ἐκείνων ποὺ ἀγωνίζονται θεληματικὰ γι' Αὐτὸν καὶ γιὰ τίς ἀρετὲς γίνεται πιὸ ἐπικερδής. Γιατὶ οἱ τιμὲς τοῦ παρόντος βίου, ὅσο λαμπρὲς καὶ ἂν εἶναι, καταργοῦνται ὅπωςδὴποτε μαζὶ μὲ αὐτόν. Οἱ τιμὲς ὅμως ποὺ ἀπονέμονται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἄξιους, ἐπειδὴ δίνονται μὲ ἀφθαρσία, μένουν αἰώνια.

2. Ὁ μακάριος Δαβίδ, καταρτίζοντας τὸν ὕμνο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ συμμετοχὴ ὅλης τῆς κτίσεως, ἀνέφερε καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ὅλες τίς ἀόρατες δυνάμεις καὶ ἔφτασε μέχρι τῇ γῇ, ὥστε νὰ μνημονεύσει καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἐρπετά², ἐπειδὴ πίστευε ὅτι ὅλα τὰ κτίσματα προσκυνοῦν τὸ Δημιουργὸ καὶ ἤθελε ὅλα νὰ συνεισφέρουν στὴν ὕμνολογία τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς λοιπὸν ὁ μοναχός, ὁ ὁποῖος συγκρίνεται μὲ τὸ χρυσάφι ἀπὸ τὴν χώρα Σουφεῖρ³, θὰ ἀνεχθεῖ ποτὲ νὰ ναρκωθεῖ ἢ νὰ παραμελήσει τὴν ὕμνολογία;

3. Ὅπως τὴ βάρτο τὴν τύλιγε ἡ φλόγα ἀλλὰ δὲν τὴν ἔκαιγε⁴, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν τὸ χάρισμα τῆς ἀπάθειας, ἂν καὶ ἔχουν πολὺ βαρὺ καὶ θερμὸ σῶμα, καθόλου δὲν ἐνοχλεῖ, οὔτε βλάπτει τὴ σάρκα ἢ τὸ νοῦ ἡ θερμότητα τοῦ σώματος. Γιατὶ ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου σταμάτησε τὴ φλόγα τῆς φύσεως⁵. Καὶ αὐτὸ γιὰ τὴ θέληση καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διαχώρισε ἐκεῖνα ποὺ φυσικῶς εἶναι ἐνωμένα.

4. Ἡ σελήνη ἡ ὁποία μεγαλώνει καὶ πάλι μικραίνει, εἶναι τύπος τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε πράττει καλὰ καὶ ἄλλοτε ἁμαρτάνει, καὶ κατόπιν μὲ τὴ μετάνοια ἐπανέρχεται στὴν ἐνάρετη ζωὴ. Λοιπὸν δὲν χάθηκε ὁ νοῦς ὅποιου ἁμάρτησε, καθὼς νομίζουν μερικοί, ὅπως τῆς σελήνης τὸ σῶμα δὲν λιγότεφε, ἀλλὰ μόνο τὸ φῶς της. Ἀποκτᾶ λοιπὸν πάλι ὁ ἄνθρωπος τὴν λαμπρότητά του μὲ τὴ μετάνοια, ὅπως ἡ σελήνη μετὰ τὸ λιγότεμά της ξαναντύνεται πάλι τὸ φῶς. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὸ Χριστό, κι ἂν πεθάνει, θὰ ζήσει»⁶ «καὶ θὰ γνωρίσει ὅτι Ἐγὼ ὁ Κύριος μίλησα καὶ θὰ τὸ κάνω»⁷.

1. Φιλip. 3, 20.

3. Γ' Βασ. 10, 11.

5. Ψαλμ. 28, 7.

7. Ἰεζ. 17, 24.

2. Ψαλμ. 148.

4. Ἐξ. 3, 2.

6. Ἰω. 11, 26.

5. "Αν συμβεί και γίνει έναντίον σου επανάσταση του πλήθους των αίσχρων λογισμών και υποχωρήσεις και νικηθείς, να γνωρίζεις ότι χωρίστηκες πρόσκαιρα από τη θεία χάρη. Γι' αυτό και παραδόθηκες στην πτώση σου με δίκαιη κρίση. Να αγωνίζεσαι λοιπόν να μη μείνεις ποτέ με την αμέλεια σου μακριά από τη θεία χάρη ούτε για μια στιγμή. "Αν μπορέσεις να υπερνικήσεις το όλισθημά σου και να υπερπηδήσεις το τείχος των έμπαθών λογισμών και τις αλλεπάλληλες βρωμερές προσβολές της πονηρίας των έχθρων, μη φανείς άχάριστος στο Θεό που σου έδωσε αυτή τη δωρεά. Γιατί λέει ο Απόστολος: «Όχι εγώ, αλλά η χάρη του Θεού που είναι μαζί μου»⁸, αυτή είναι που χάρισε σε μένα αυτό το τρόπαιο της νίκης, και με ύψωσε παραπάνω από τις ακάθαρτες ένθυμσεις και με γλύτωσε από τον άδικο, δηλαδή τον διάβολο, και από τον παλαιό άνθρωπο. Γι' αυτό λοιπόν ελαφρωμένος με τα φτερά του Πνεύματος και ελευθερωμένος από το σώμα, μπόρεσα να πετάξω πάνω από τους δαίμονες που με κυνηγούσαν, οι όποιοι, όπως πιάνουν τα πουλιά με τις ιξόβεργες, πιάνουν το νοῦ του ανθρώπου με την ήδυπάθεια, την όποια του παρουσιάζουν με βία και καταναγκασμό. Εκείνος λοιπόν που με έβγαλε από την Αίγυπτο, δηλαδή από τον κόσμο, ο όποιος είναι τόπος απώλειας των ψυχών, Αυτός χτύπησε κρυφά με το χέρι Του πολεμώντας για χάρη μου τον Άμαλήκ⁹, και μου έδωσε την ελπίδα ότι και τα υπόλοιπα έθνη των ακαθάρτων παθών θα εξολοθρευτεί ο Κύριος από μπροστά μας^{9α}. Αυτός, ο Θεός μας, θα μάς δώσει σοφία και δύναμη¹⁰. Γιατί μερικοί έλαβαν σοφία, αλλά όχι και τη δύναμη του Πνεύματος για να νικήσουν τους έχθρους. Αυτός θα σε ανυψώσει επάνω από τους έχθρους σου και θα σου δώσει φτερά περιστεριού για να πετάξεις και να αναπαυθείς στο Θεό¹¹. "Ο Κύριος θα κάνει σαν χάλκινο τόξο τους βραχίονές σου¹² και θα σε αναδείξει δυνατό, πρόθυμο και ρωμαλέο έναντίον του αντιπάλου σου και θα ρίξει κάτω από τα πόδια σου όλους εκείνους που επαναστατούν έναντίον σου¹³. Απόδωσε λοιπόν στον Κύριο τη χάρη της άγνείας, γιατί δεν σε έγκατέλειψε στα θελήματα της σάρκας σου και του αίματος και στα καταστρεπτικά και ακάθαρτα πνεύματα που τα έρεθίζουν, αλλά σε φύλαξε ασφαλή με το δεξί Του χέρι. Κτίσε Του θυσιαστήριο, όπως ο Μωυσής αφού κατατρόπωσε τον Άμαλήκ¹⁴. Γι' αυτό θα σε δοξολογήσω και θα σε ύμνησω, Κύριε, και θα φάλλω στο όνομά Σου, δοξάζοντας τα μεγαλειώδη έργα Σου· επειδή γλύτωσες τη ζωή μου από την καταστροφή, και με άρπαξες από τις παγίδες και τα δίχτια της πολύμορφης και πανούργας κακίας που περικυκλώνει τον άνθρωπο σε κάθε περίπτωση.

6. Ξαναζωντανεύουν μέσα μας τα ακάθαρτα πάθη οι πονηροί δαίμονες, και τα ανανεώνουν και τα άνεβάζουν ψηλά και τα πολλαπλασιάζουν. "Η

8. Α' Κορ. 15, 10.

9. Έξ. 17, 8-16.

9α. Δευτ. 4,38.

10. Δαν. 2, 23.

11. Ψαλμ. 54, 7.

12. Ψαλμ. 17, 35.

13. Ψαλμ. 17, 40.

14. Έξ. 17, 15.

προσεκτική μελέτη του θείου λόγου, και μάλιστα όταν γίνεται με χύσιμο δακρύων, νεκρώνει και αφανίζει τα πάθη, ακόμη και αν έχουν πολυκαιρίσει. Και σιγά-σιγά φέρνει στην ανυπαρξία τις όλεθριες άμαρτωλές ενέργειες της ψυχής και του σώματος· μόνο έμεις να μην άμελήσουμε με προσευχή και ελπίδα επίμονη και χωρίς ντροπή να καθόμαστε κοντά στον Κύριο.

7. Γιατί από το στόμα των πιστών που είναι νήπια ως προς την κακία, ο Χριστός κάνει τέλειο ύμνο; Ασφαλώς για να συντρίψει με την ύμνωδία τον έχθρο που βαρύτατα κι έκδικητικά τυραννεί¹⁵, τον έχθρο των άρετών και υπέρμαχο της κακίας, το διάβολο. Λοιπόν κι έμεις όταν ύμνούμε τον Κύριο με απλότητα καρδιάς, συντρίβουμε και καταστρέφουμε τις μηχανές του έχθρου. Γιατί, «με το πλήθος της δόξας Σου, Κύριε, διέλυσες τους πολέμους και τους έχθρους που μάς πολεμούσαν»¹⁶.

8. "Οποιος είναι σαν ένα έκτρωμα παραμορφωμένος από την άμαρτία, αυτός τώρα κατατρώγει από τα σαρκικά μόνον τα μισά¹⁷. Τα άλλα μισά θα τα λάβει με τις μέλλουσες ποινές, στον μέλλοντα αιώνα. Γιατί ο καθένας θα δεχτεί τους καρπούς του δρόμου που πέρασε στη ζωή του.

9. "Ο μοναχός όφειλει να προτιμά την ωραιότητα νηστεία και να μην έξαπατάται από τα πάθη, και πάντοτε να καλλιεργεί μεγάλη ήσυχία.

10. Οι δαίμονες οι όποιοι μισούν τις ψυχές μας, υποβάλλουν σε μερικούς να μάς κάνουν κάποιον κρύο έπαινο. Κατόπιν μάς προτρέπουν να χαρούμε γι' αυτό. Τότε λοιπόν, αν χαλαρώσουμε από την οΐηση και δώσουμε τόπο στην κενοδοξία, δεν κοπιάζουν πολύ οι έχθροί μας δαίμονες να μάς αΐχμαλωτίσουν.

11. Να εύχαριστεΐσαι περισσότερο από εκείνον που σε περιγελά, παρά από εκείνον που σε επαινεί· αυτός δεν διαφέρει διόλου από εκείνον που σε καταριέται, όπως λέει η Γραφή¹⁸.

12. "Αν προσπαθείς να κατορθώσεις την άρετή της νηστείας, αλλά για την αδυναμία σου αποτυγχάνεις, τότε αφού συντρίψεις την καρδιά σου, να στραφείς σε εύχαριстіα Εκείνου που προνοεί για όλα και είναι Κριτής όλων. "Αν βέβαια φανερώνεις πάντοτε ταπεινό τον έαυτό σου στον Κύριο, και δεν υπερηφανευτείς ποτέ έναντίον κανενός ανθρώπου.

13. "Ο έχθρος διάβολος γνωρίζει ότι η προσευχή είναι για μάς υπερασπιστής, ενώ γι' αυτόν έχθρος και επίβουλος. Θέλοντας να μάς αποσπάσει από αυτήν, βάζει μέσα μας την επιθυμία της μελέτης των συγγραφών των αρχαίων Έλλήνων, από τους όποιους και απομακρυνθήκαμε, και μάς προτρέπει να ασχολούμαστε μ' αυτές. "Αλλά άς μη πεισθούμε σ' αυτόν, μην τυχόν και πάει στραβά η καλλιέργειά μας και αντί να συνάξομε σύκα και σταφύλια, συνάξομε άγκάθια και τριβόλια. Γιατί η σοφία του κόσμου αυτού είναι μωρία ενώπιον του Θεού¹⁹.

15. Ψαλμ. 8, 3.

16. Έξ. 15, 7.

17. Άριθ. 12, 12.

18. Παροιμ. 27, 14.

19. Α' Κορ. 3, 19.

14. Λέει ἡ Γραφή: «Εὐαγγελίζομαι χαρὰ μεγάλη σ' ἐσᾶς, πού ἀφορᾷ ὅλο τὸ λαόν»²⁰, ὅχι ἓνα μέρος μόνον τοῦ λαοῦ. Καὶ «ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς γῆς θὰ Σὲ προσκυνήσουν καὶ θὰ φάλλουν σὲ Σένα»²¹, ὅχι ἓνα μέρος μόνον τῆς γῆς. Ἡ ψαλμωδία δὲν εἶναι γνώρισμα αὐτῶν πού δέονται μὲ δάκρυα, ἀλλὰ ἐκείνων πού εἶναι εὐθυμοί. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔτσι εἶναι, ἃς μὴν ἀπελπιστοῦμε διόλου, ἀλλὰ ἃς περάσουμε τὸν παρόντα βίο εὐθυμοί, ἔχοντας στὸ νοῦ μας τὴν μέλλουσα ἐκείνη χαρὰ καὶ εὐθυμία. Ἀλλὰ ὅμως νὰ τὴν ἀνακατέψουμε τὴν εὐφροσύνη μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Νὰ νιώθετε ἀγαλλίαση γιὰ τὸν Κύριο μαζί μὲ τρόπον»²². Οἱ γυναῖκες πού ἦταν μαζί μὲ τὴ Μαρία, ἔφυγαν ἀπὸ τὸν Τάφο μὲ φόβο καὶ χαρὰ²³. Ἴσως κι ἐμεῖς κάποτε μὲ φόβο καὶ χαρὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸν νοητὸ τάφο. Ἀπορῶ πῶς μπορούμε νὰ μὴν ἔχομε φόβο, γιὰτὶ κανεὶς δὲν εἶναι ἀναμάρτητος, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι Μωυσῆς ἢ Ἀπόστολος Πέτρος. Πλὴν ὅμως σ' αὐτούς, ἀφοῦ νικήσῃ ἡ θεία ἀγάπη, ἀποδιώχνει τὸ φόβο²⁴ κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου.

15. Γιὰ τὸ ὅτι ὁ ἐμπαθής, ἀφοῦ πιστέψῃ μὲ ὅλη του τὴν καρδιά καὶ μὲ ταπεινώση, λαμβάνει χάρισμα ἀπάθειας, ἔχεις μάρτυρα τὴ Γραφή. «Σήμε-
ρα, λέει, θὰ εἶσαι μαζί μου στὸν Παράδεισον»²⁵. καί, «Ἡ πίστη σου σ' ἔσω-
σε· πήγαινε στὴν εἰρήνη»²⁶ τῆς τρισμακάριας ἀπάθειας· καὶ ἄλλα ὅμοια μὲ αὐτά, ὅπως: «Τὸ σταφύλι θὰ ὠριμάσει τὸν καιρὸ τῆς σπορᾶς»²⁷, καί: «Ἄς γίνῃ σὲ σᾶς σύμφωνα μὲ τὴν πίστη σας»²⁸.

16. Ὅταν, ἐνῶ ἀντιμετωπίζομε μὲ ἀγανάκτηση τὰ πάθη, μᾶς πολεμοῦν δυνατότερα οἱ δαίμονες μὲ αἰσχρὲς ἐνθυμήσεις, τότε περισσότερο στηριζόμε-
στε στὴν πίστη τοῦ Κυρίου καὶ κάνομε βεβαιότερη τὴν ἐλπίδα μας πρὸς τὰ ἀγαθὰ πού μᾶς ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Θεός, ἀπὸ τὰ ὅποια οἱ ἐχθροὶ σπεύδουν ἀ-
πὸ φθόνου νὰ μᾶς ἀποξενώσουν. Γιατὶ ἂν δὲν ἦταν πολὺ μεγάλα τὰ μέλλον-
τα ἀγαθὰ, δὲν θὰ ἔκαναν πυκνὲς ἐπιθέσεις οἱ δαίμονες μὲ τόσο φθόνου ἐναν-
τίον μας μὲ ἀκάθαρτους λογισμούς, νομίζοντας ὅτι ἔτσι ἱκανοποιοῦν τὴ μα-
νία τους καὶ ὅτι μᾶς ὁδηγοῦν στὴν ἀπελπισία, μὲ τὴ μεγάλη καὶ ἀβάσταχτη ἐνόχλησή τους.

17. Μερικοὶ ὀρίζουν ὅτι ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ εἶναι ἡ πιὸ ἀληθινὴ πνευμα-
τικὴ γνώση· φροντίστε λοιπὸν μὲ τὰ ἔργα μᾶλλον νὰ φανερώνετε καὶ τὴν
πίστη καὶ τὴ γνώση. Γιατὶ ἐκεῖνος πού ἀρκεῖται τυφλὰ μόνο στὴ γνώση, θὰ
ἀκούσῃ ὅτι: «Ἰσχυρίζονται ὅτι γνωρίζουν τὸ Θεό, τὸν ἀρνοῦνται ὅμως μὲ
τὰ ἔργα»²⁹.

18. Πιὸ πολὺ στὸν καιρὸ τῶν ἐορτῶν καὶ τῆς θείας Λειτουργίας, καὶ
μάλιστα ὅταν μέλλῃ νὰ προσέλθῃ κανεὶς στὴ θεία Κοινωνία, οἱ δαίμονες
σπεύδουν νὰ μολύνουν τὸν ἀσκητὴ μὲ αἰσχρὲς φαντασίες καὶ μὲ ρεῦση τοῦ
σπέρματος. Ἀλλὰ οὔτε μὲ αὐτὰ θὰ τσακίσουν ἢ θὰ παραλύσουν ἐκεῖνον πού

20. Λουκ. 2, 10.

23. Ματθ. 28, 8.

26. Λουκ. 7, 50.

29. Τίτ. 1, 16.

21. Ψαλμ. 65, 4.

24. Α' Ἰω. 4, 18.

27. Ἀμώς 9, 13.

22. Ψαλμ. 2, 11.

25. Λουκ. 23, 43.

28. Ματθ. 9, 29.

εἶναι συνηθισμένος νὰ τὰ ὑπομένῃ ὅλα μὲ καρτερίαν καὶ γενναιότητα. Κι ἃς
μὴν καυχιοῦνται μπροστὰ μας οἱ καμπουρήδες σὰν νὰ εἶναι ὄρθιοι.

19. Οἱ ἐχθροὶ δαίμονες πολεμοῦν τὸ ἦθος καὶ τὴν προθυμία, ραπίζοντας
τὴν ψυχὴ μὲ ποικίλους καὶ ἀνείπωτους πειρασμούς. Ἀπὸ τίς πολλὰ καὶ ἀ-
περίγραπτες θλίψεις πλέκεται ὁ στέφανός σου· καὶ στίς ἀδυναμίες δείχνεται
τέλεια ἡ δύναμη τοῦ Χριστοῦ³⁰. καὶ στίς πιὸ σκυθρωπὲς καταστάσεις συνη-
θίζει νὰ ἀνθίζει ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Λέει ἡ Γραφή: «Ἀνέτειλε στοὺς δι-
καιούς φῶς μέσα στὸ σκοτάδι»³¹, ἂν βέβαια κρατήσομε μέχρι τέλους ἀκλό-
νητη τὴν πεποίθησιν καὶ τὴν ἐλπίδα μας»³².

20. Κανένα ἄλλο πράγμα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαφανίζει τόσο πολὺ τὴν ἀρε-
τή, ὅσο οἱ ἀστειότητες καὶ οἱ χαριεντισμοὶ καὶ ἡ ἀργολογία. Καὶ ἀντίθετα,
τίποτε ἄλλο δὲν ἀνανεώνει τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κάνει νὰ πλησιάζῃ στὸ Θεό,
ὅσο ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ καλὴ προσοχὴ καὶ ἡ ἀκατάπαυστη μελέτη τῶν
λόγων τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ νὰ ὀπλίζεται κανεὶς μὲ τὴν προσευχὴ καὶ νὰ ἀναζη-
τεῖ ἀπὸ ἔχνης σὲ ἔχνης τὸ κέρδος τῆς ἀγρυπνίας.

21. Ὁφελιμώτατο πράγμα καὶ συμφέρον στὴν ψυχὴ εἶναι νὰ ὑποφέρομε
σθεναρὰ κάθε θλίψη, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἴτε ἀπὸ τοὺς δαίμονες προ-
ξενεῖται, καὶ νὰ γνωρίζομε μὲ ἀκριβείαν ὅτι εἴμαστε χρεωφειλέτες αὐτῆς τῆς
κακοπάθειάς μας, καὶ νὰ μὴ κατηγοροῦμε γι' αὐτὸ κανένα ἄλλο, παρὰ μό-
νον πάντοτε τὸν ἑαυτὸ μας. Ἐκεῖνος πού, γιὰ τίς θλίψεις πού τοῦ συμβαί-
νουν, κατηγορεῖ τοὺς ἄλλους, ἔχει ξεγλυστρίσει ἀπὸ τὴ δίκαιη κρίση αὐτῶν
πού τοῦ ἀρμολοῦν.

22. Κάποτε ὁ ἄνθρωπος μετατοπίζεται ἀπὸ τὸν καλὸ δρόμο του, καὶ ἂν
ἀκόμη εἶναι ἀξιόλογος στὴν ἀρετὴ, λόγω τῶν πολλῶν πειρασμῶν, ξεφεύ-
γοντας ἀπὸ τὴν καλὴ τάξη του, ἐπειδὴ —ὅπως λέει ἡ Γραφή— ἔχει ἐξαφανι-
στεῖ ὅλη ἡ σοφία καὶ ἡ τέχνη του³³. καὶ αὐτό, γιὰ νὰ μὴν ἔχομε πεποίθησιν
στὸν ἑαυτὸ μας³⁴ καὶ γιὰ νὰ μὴν καυχῇ ὁ Ἰσραὴλ καὶ πεῖ: «Τὸ δικό μου
χέρι μ' ἔσωσε»³⁵. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἔχε ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀποκατασταθεῖς
στὴν προηγούμενή σου καλὴ ψυχικὴ κατάστασιν, ἀφοῦ πέσει ἀπὸ πάνω σου
μὲ θεία διαταγὴ καὶ διωχτεῖ ὁ πονηρὸς δαίμονας, ὁ ὁποῖος μᾶς παρακινεῖ
νὰ τὰ βλέπομε ὅλα καὶ νὰ τὰ ἀκοῦμε μ' ἐμπάθεια καὶ μᾶς σπρώχνει μὲ
βιασύνῃ πρὸς τὴν ἁμαρτία. Καὶ ἀφοῦ παχύνει τὸ νοῦ, σὰν μὲ πυκνὸ σύννε-
φο, κάνει καὶ τὴν σάρκα νὰ αἰσθάνεται ἓνα ἀνέκφραστο βάρος καὶ φορτίο·
καὶ τὸν ἔμφυτο λογισμὸ πού εἶναι ἀπλὸς καὶ ἄδολος, ὅπως τῶν βρεφῶν,
τὸν κάνει πανοῦργο καὶ τετραπέρατο σὲ κάθε ἁμαρτία, ἀφοῦ τὸν δηλητηριά-
σει καὶ τὸν διαστρέφῃ μὲ τὴν ἀβεβαιότητα.

23. Μεγάλον πράγμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού αὐξάνει ἐσωτερικὰ καὶ
προοδεύει πολὺ στίς ἀρετές. Πλὴν ὅμως αὐτὸς ὁ μέγας φοβᾶται τὴν ἀ-

30. Β' Κορ. 12, 9.

32. Ἑβρ. 3, 6.

34. Β' Κορ. 1, 9.

31. Ψαλμ. 111, 4.

33. Ψαλμ. 106, 27.

35. Κριτ. 7, 2.

μαρτία όπως τον ποντικό ή τον έλεφαντα, μήπως αυτός, που κήρυξε σε άλλους, γίνει ο ίδιος ανάξιος³⁶.

24. Δεν είναι μόνο όταν θα πλησιάζει ή συντέλεια του κόσμου, που θα λαλήσει ο διάβολος λόγους έναντιόν του Υψίστου, όπως λέει ο Δανιήλ³⁷, αλλά και τώρα κάποτε διά μέσου των δικών μας λογισμών, απευθύνει βαριές βλασφημίες και έναντιόν αυτού του ούρανοῦ, κακολογώντας τον Υψίστο και τὰ κτίσματά Του και τὰ ἅγια Μυστήρια του Χριστοῦ. Ἀλλά ἐμεῖς στερεωμένοι πάνω στο βράχο τῆς πνευματικῆς γνώσεως, δὲ θὰ φοβηθοῦμε γιὰ ὅλα αὐτά, οὔτε θὰ ἀπορήσουμε γιὰ τὴν τόλμη του κακούργου διαβόλου· και χρησιμοποιώντας πίστη και θερμότερη προσευχή, θὰ λάβουμε τὴν βοήθεια του Θεοῦ και θὰ ἀποκρούσουμε τὸν ἐχθρό.

25. Ὅταν ἡ ψυχὴ βγῇ ἀπὸ τὸ σῶμα, ὁ ἐχθρὸς διάβολος ὁρμᾷ ἐναντίον τῆς μεθυστικῆς και τὴν πολεμᾷ και τὴν ὀνειδίζει και γίνεται αὐστηρὸς και φοβερὸς κατήγορος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς. Ἀλλὰ τότε μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ψυχὴ που ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ και ἔχει μεγάλη πίστη σ' Αὐτόν, ἂν και πολλές φορές εἶχε πληγωθεῖ ἀπὸ ἁμαρτίες, νὰ μὴν κατατρομάζει στὶς ἐφόδους του ἐχθροῦ και τὶς ἀπειλές του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐνισχύεται μετὰ τὴν χάρι του Κυρίου και νὰ τὴν φτερώνει ἡ χαρὰ· νὰ τὴν κάνουν θαρραλέα οἱ ἅγιοι ἄγγελοι που τὴν ὁδηγοῦν, και περιτειχισμένη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πίστεως νὰ ἀντιλέγει δυνατὰ μετὰ μεγάλο θάρρος στὸν πονηρὸ διάβολο: «Τί κοινὸ ὑπάρχει μεταξύ μας, ἐχθρὲ του Θεοῦ; Τί κοινὸ ὑπάρχει μεταξύ μας, δραπετὴ τῶν οὐρανῶν και δούλε πονηρῆ; Δεν ἔχεις ἐσὺ πάνω μας καμιά ἐξουσία. Ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς του Θεοῦ, ἔχει τὴν ἐξουσία πάνω σ' ἐμᾶς και πάνω σὲ ὅλα. Σ' Αὐτὸν ἁμαρτήσαμε και σ' Αὐτὸν θὰ ἀπολογηθοῦμε, ἔχοντας ὡς ἐγγύηση τῆς εὐσπλαχνίας Του ἀπέναντί μας και τῆς σωτηρίας μας τὸν τίμιον Σταυρὸ Του. Σὺ ὅμως, καταστροφέα, φύγε μακριὰ ἀπὸ ἐμᾶς. Δεν ἔχεις τίποτα ἐσὺ με τοὺς δούλους του Χριστοῦ.» Καὶ ἐνῶ λέει αὐτὰ ἡ ψυχὴ μετὰ θάρρος, φεύγει πίσω ὁ διάβολος θρηνώντας μετὰ μεγάλη φωνή, μὴν μπορώντας νὰ ἀντισταθεῖ στὸ ὄνομα του Χριστοῦ. Ἀνεβαίνοντας ἡ ψυχὴ, πετάει πρὸς τὰ κάτω και ραπίζει τὸν ἐχθρὸ ὅπως τὸ γεράκι χτυπᾷ τὸν κόρακα. Καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτό, μεταφέρεται ἀπὸ τοὺς θεῖους ἀγγέλους γεμάτη χαρὰ στοὺς τόπους που τῆς ἔχουν ὀρίσει, ἀνάλογα μετὰ τὴν κατάστασή της.

26. Ὅτι και ἀπὸ ἕνα μικρὸ πειρασμὸ που παραχωρεῖ ὁ Θεὸς ἐμποδίζεται κάποτε νὰ προκόψει πνευματικὰ ὁ πρόθυμος και δραστήριος, ὅς σὲ πείθει τὸ μικρὸ φαράκι, ἡ ἐχενής, που μπορεῖ νὰ ἀκίνητοποιήσει ἕνα βαρυφορτωμένο πλοῖο μόνο μετὰ τὸ νὰ ἀκουμπήσει. Καὶ νὰ θυμᾶσαι τὰ λόγια του μεγάλου Παύλου: «Θέλησα και μιὰ και δυὸ φορές νὰ ἔρθω πρὸς ἐσᾶς και μᾶς ἐμπόδισε ὁ Σατανᾶς»³⁸. Ἀλλὰ μὴ θορυβηθεῖς γι' αὐτό, παρὰ νὰ ἀντι-

τάξεις ἀγώνα μετὰ ὑπομονὴν και θὰ ἐπιτύχεις νὰ λάβεις τὴν θεῖα χάρι.

27. Ἐκεῖνος που εἶναι πολὺ πλούσιος σὲ ἀρετές, ἂν ἀπὸ ἀμέλεια ξεφύγει ἀπὸ τὰ πρέποντα, ἔρχονται ἐναντίον του οἱ γιοὶ τῆς κακῆς ἀνατολῆς, οἱ Ἀμαληκίτες και προπαντὸς οἱ Μαδιανίτες, δηλαδὴ οἱ δυνάμεις τῆς πορνείας, μαζί μετὰ τὶς καμῆλες τους, δηλαδὴ μετὰ τὶς ἐμπαθεῖς μνημεις, που εἶναι ἀναριθμητὲς³⁹ και καταστρέφουν ὅλα τὰ προϊόντα τῆς γῆς⁴⁰, δηλαδὴ κάθε καλὴ πράξη και συνήθεια. Καὶ τότε λοιπὸν γίνεται φτωχὸς ὁ Ἰσραὴλ και μικροφυγεῖ και ἀναγκάζεται νὰ φωνάξει δυνατὰ πρὸς τὸν Κύριο. Καὶ ἔτσι στέλνεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λογισμὸς ἀγαθός, ὁ ὁποῖος μιμεῖται τὸν Γεδεὼν, μετὰ μεγάλη πίστη και ταπεινοφροσύνη. Γιατὶ ὁ Γεδεὼν εἶπε: «Οἱ χίλιοι ἄνδρες μου εἶναι οἱ πῦρ ἀδύνατοι στὴ φυλὴ Μανασσή»⁴¹. Καὶ ὅμως, μπόρεσε νὰ ἀντιπαραταχθεῖ μετὰ τριακόσιους ἀδύναμους ἄνδρες σὲ τόσο πλῆθος ἐχθρῶν, και νὰ στήσει μνημεῖα νίκης κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἔχοντας σύμμαχο τὴν θεῖα χάρι.

28. Δεν θὰ μπορέσεις νὰ πατήσεις πάνω στὰ δηλητηριώδη φίδια, ὅπως εἶναι ἡ ἀσπίδα και ὁ βασιλίσκος⁴² κτλ., ἐκτὸς ἂν παρακαλέσεις και ἐξιλεώσεις μετὰ πολλὴ προσευχή τὸ Θεὸ και λάβεις ὑπερασπιστὲς ἀγγέλους, που νὰ σὲ παίρνουν στὰ χέρια τους και νὰ σὲ σηκώνουν πάνω ἀπὸ τὴν λάσπη τῆς κακῆς διαθέσεως.

29. Ἄν κανεὶς νικηθεῖ, ἐνῶ πολέμησε μετὰ δύναμη, ὅς μὴ δυσθυμεῖ, οὔτε νὰ ἀτونهῖ ἀπὸ τὸν κόπο, ἀλλὰ ἀφοῦ σηκωθεῖ, ὅς εὐθυμεῖ λέγοντας τὰ λόγια του Ἡσαΐα: «Ἄν και ἰσχυροί, θὰ ἡττηθεῖτε, πονηροὶ δαίμονες. Κι ἂν πάλι λάβετε ἰσχύ, πάλι θὰ ἡττηθεῖτε. Καὶ ὅ,τι σχέδιο κάνετε, θὰ τὸ διαλύσει ὁ Κύριος· γιατί ὁ Θεὸς εἶναι μαζί μας»⁴³, ὁ Θεὸς που σηκώνει πάλι ὅσους ἔχουν συντριβεῖ και που προξενεῖ μεγάλο θρῆνο και λύπη στοὺς ἐχθρούς μας, ὅταν μετανοοῦμε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας.

30. Εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ δοκιμάζει λύπη ἐκεῖνος που παιδαγωγεῖται μετὰ πειρασμούς. Ἀλλὰ ὕστερα γεμίζουν μετὰ μεγάλη χαρὰ και γλυκὰ δάκρυα και θεῖα νοήματα οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ που καλλιέργησαν τὸν πόνο και τὴν θλίψη μέσα στὴν καρδιά τους.

31. Ὁ Ἰσαὰκ ἤθελε νὰ εὐλογήσει τὸν Ἡσαῦ, και ὁ Ἡσαῦ ἔσπευδε νὰ λάβει τὴν εὐλογία· ὅμως και οἱ δύο ἀπέτυχαν⁴⁴. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐλεεῖ, εὐλογεῖ και χρεῖ μετὰ τὸ Πνεῦμα, ὅχι ἐκεῖνον που θέλομε ἐμεῖς, ἀλλὰ ἐκεῖνον που Αὐτὸς προόρισε, πρὶν τὸν πλάσει ἀκόμη, στὸ νὰ Τὸν ὑπηρετήσῃ. Ἄς μὴ θορυβηθοῦμε, μήτε νὰ φθονήσουμε ὅταν δοῦμε ἀδελφούς ἐλεεινοὺς και ἀσημαντοὺς ὅτι πρόκοψαν στὴν ἀρετὴ. Ἐχεις ἐξᾴλλου ἀκούσει και τὸν Κύριο που λέει: «Δώσε τρόπο σ' αὐτὸν γιὰ νὰ καθῆται σὲ ἀνώτερη θέση»⁴⁵. Ἐγώ

36. Α' Κορ. 9, 27.

37. Δαν. 7, 25.

38. Α' Θεσ. 2, 38.

39. Κριτ. 7, 12.

41. Κριτ. 6, 14-15.

43. Ἡσ. 8, 9-10.

45. Λουκ. 14, 10.

40. Κριτ. 6, 4.

42. Ψαλμ. 90, 13.

44. Γεν. 27.

θαυμάζω μᾶλλον τὸ Δικαστή, ποὺ κρίνει μὲ τόσο σοφὸ καὶ μυστηριώδη τρόπο: ἐκείνον τὸν ἐλάχιστο καὶ τελευταῖο νὰ τὸν κάνει πρῶτο καὶ προπορευόμενο, κι ἐμᾶς ποὺ εἴμαστε πρῶτοι στὴν ἄσκηση χρονικά, νὰ μᾶς ἀναδεικνύει τελευταίους. Ὁ καθένας μας, ὅς κανονίσουμε τὴ ζωὴ μας ἀνάλογα μὲ ὅ, τι μᾶς χάρισε ὁ Κύριος⁴⁶, ἂν βέβαια ζοῦμε καὶ βαδίζουμε μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος⁴⁷, ὅπως λέει ἡ Γραφή.

32. Μὴ συμφωνήσεις ποτὲ μὲ τὸν ὑποτακτικὸ σου, ὅταν σοῦ λέει: «Δώσε μου διορία νὰ δοκιμάσω αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ πράγμα καὶ ἔτσι νὰ ἐπιτύχω τὴν ἀρετὴ.» Ἐκεῖνος ποὺ λέει ἔτσι, εἶναι φανερό ὅτι κάνει τὸ δικό του θέλημα καὶ παραβαίνει τοὺς κανόνες τῆς ἁριστῆς ὑποταγῆς.

33. Οἱ συμφορὲς τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, καθὼς θὰ δεῖς, μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ τὴ θεία συγκατάνευση θὰ ἐξαφανιστοῦν, ἂν καὶ ἔχουν μεγαλώσει. Τὸ ἔλεος ὁμῶς τοῦ Χριστοῦ καθόλου δὲ θὰ μειωθεῖ. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὡς τὸν μέλλοντα αἰῶνα γιὰ ὅσους Τὸν φοβοῦνται»⁴⁸.

34. Τὰ βασιλικά ταμεῖα θὰ γεμίσουν χρυσό· καὶ οἱ νόες τῶν πραγματικῶν μοναχῶν θὰ γεμίσουν ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ.

35. Μερικὲς φορὲς ὁ δάσκαλος ἐκτίθεται σὲ ἀτιμία μὲ τὸ νὰ ὑποφέρει πειρασμοὺς γιὰ χάρη ἐκείνων ποὺ ὠφελήθηκαν πνευματικά. «Ἐμεῖς, λέει ὁ Ἀπόστολος, εἴμαστε ἄτιμοι, ἢ ἀσθενεῖά μας σὰν ἀγκάθι μᾶς ταπεινώνει· ἐνῶ ἐσεῖς γίνετε ἐνδοξοὶ καὶ ἰσχυροὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ»⁴⁹.

36. Πηγὴ καὶ ἀφορμὴ τοῦ ὀλέθρου μέσω τῆς σάρκας εἶναι ὁ ἐμπαθὴς λογισμὸς. Αὐτὸν τὸ λογισμὸ ἐξορίζει ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐκεῖνος ποὺ ἀνένηψε καὶ μετανόησε μετὰ τὴν ἁμαρτία. Καλὰ λοιπὸν κάνατε καὶ πενήθησατε περισσότερο γιὰ νὰ ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ ἀνάμεσά σας⁵⁰ ὁ πονηρὸς καὶ βέβηλος λογισμὸς ποὺ παρακίνησε στὴν κακὴ πράξη. Ἄρα λοιπὸν τὸ πένθος εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς φθορᾶς.

37. Ποιὸς θὰ ἀναγγεῖλει στὸ στενοχωρημένο μέσα στὴν ἀδοξία καὶ τὴν ἀδυναμία ἐκτελέσεως ἀρετῶν, ὅτι θὰ δεῖ τὸν Ἰησοῦ ὅχι μόνον στὴ μέλλουσα ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν παρούσα, νὰ ἔρχεται μὲ μεγάλη δύναμη καὶ δόξα πρὸς αὐτόν, διὰ μέσου τῆς ἀπάθειας; Καὶ ἡ ψυχὴ, ποὺ γέρασε στείρα καὶ τότε χωρὶς νὰ τὸ περιμένει γέννησε γιὸ δικαιοσύνης, θὰ πεῖ τὰ λόγια τῆς Σάρρας: «Ὁ Θεὸς μοῦ ἔδωσε γέλιο»⁵¹, δηλαδὴ δώρισε πολὺ μεγάλη χαρὰ σὲ μένα, ποὺ πάρα πολλὰ χρόνια ἤμουν καταλυπημένος ἀπὸ τὰ πολλὰ πάθη μου. Ἡ, ὅπως ἀποδίδει τὸ ρητὸ ἄλλος ἐρμηνευτής: «Ὁ Θεὸς μοῦ ἔδωσε τρυφερὴ ἡλικία», δηλαδὴ ἀνανεώθηκε ἡ νεότητά μου καθὼς τοῦ ἀετοῦ⁵². Γιατὶ εἶχα παλιώσει πρὶν μὲ τίς ἁμαρτίες καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, καὶ τώ-

46. Α' Κορ. 7, 17.

48. Ψαλμ. 102, 17.

50. Α' Κορ. 5, 2-4.

52. Ψαλμ. 102, 5.

47. Γαλ. 5, 25.

49. Α' Κορ. 4, 10.

51. Γεν. 21, 6.

ρα ἔχω ξαναγεννηθεῖ καὶ εἶμαι σὰν ἔφηβος καὶ βρίσκω τὴ νεανικὴ ἀπαλότητα, ἐγὼ ποὺ προηγουμένως εἶχα σκληρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ὕλη. Καὶ βλέπω τώρα ὁμαλὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, γιατί ξαναβρῆκα τὴ φυσικὴ ἀπλότητα καὶ εὐθύτητα, ἀφοῦ ὁ νοῦς μου ἔγινε ὑγιὲς ἀπὸ τὴν μεγάλη εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔγινε ἡ σὰρκα μου, ὅπως τοῦ Νεεμᾶν τοῦ Σύρου⁵³, σὰν τὴ σὰρκα τῶν νηπίων, γιατί λούστηκα στὸν Ἰορδάνη τῆς θείας γνώσεως. Καὶ ἔγινα ἀπλὸς στοὺς τρόπους μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ φιδιοῦ διαβόλου καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πανούργων καὶ ὑλοφρόνων λογισμῶν τῆς κακίας ποὺ εἶχα ἀποκτήσει πρωτότερα ἀντίθετα μὲ τὴ φύση μου.

38. Ὑπόθεσε ὅτι ὁ Κύριος σοῦ λέει: «Κάποτε σοῦ ἀφαίρεσα αὐτὸ καὶ αὐτὸ τὸ χάρισμα, τὰ ὁποῖα νόμιζες πὼς ἱκανοποιοῦν τὸ νοῦ σου καὶ σὲ ἀναπαύουν· καὶ σοῦ ἔδωσα ὡς ἀντιστάθμισμα ἐκεῖνο καὶ ἐκεῖνο τὸ χάρισμα. Ἐσὺ ὁμῶς σκέπτεσαι ὅσα σοῦ ἀφαίρέθηκαν καὶ δὲ βλέπεις ὅσα σοῦ δόθηκαν στὴ θέση ἐκείνων καὶ ἔτσι εἶσαι σκυθρωπὸς καὶ πονεῖς καὶ πληγώνεσαι ἀπὸ τὴ λύπη· ὡστόσο μὲ χαροποιεῖς γιατί λυπᾶσαι ἐξαιτίας Μου. Γιατὶ ἐγὼ σοῦ προξενῶ λύπη γιὰ τὸ συμφέρον σου, θέλοντας νὰ σώσω καὶ ὅχι νὰ καταστρέψω ἐκεῖνον ποὺ θεωρῶ παιδί Μου».

39. Διάταξε τὸν ἑαυτὸ σου νὰ μὴ φᾶς κάτι, γιὰ παράδειγμα ψάρι· καὶ πρόσεχε κατόπιν ὅτι ὁ ἐχθρὸς σὲ σπρώχνει ἐπίμονα πρὸς τὴν ἐπιθυμία τοῦ ψαριοῦ, ὅπως ἐπίσης ὅτι καὶ σὺ θέλεις μὲ μανία νὰ ἀπολαύσεις τὸ ἀπαγορευμένο. Ἔτσι θὰ ἐννοήσεις αὐτὸ ποὺ συνέβη στὸν Ἀδάμ. Ἐκεῖνος, ἀφοῦ πῆρε ἐντολὴ νὰ μὴ φάει ἀπὸ ἓνα μόνο καρπὸ, πρὸς αὐτὸ μόνον τὸ ἀπαγορευμένο ἔτρεξε μὲ μεγάλη ἐπιθυμία.

40. Ἄλλον σώζει ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῆς γνώσεως καὶ ἄλλον διὰ μέσου τῆς ἀκεραιότητος καὶ ἀκακίας. Γιατὶ πρέπει νὰ γνωρίζεις ὅτι δὲ θὰ ἀποδοκιμάσει ὁ Θεὸς τὸν ἄκαχο⁵⁴.

41. Ὅσοι μεταχειρίζονται ἔντονα τὴν προσευχή, αὐτοὶ πολιορκοῦνται ἀπὸ φοβεροὺς καὶ ἄγριους πειρασμούς.

42. Ἄν προτίμησες νὰ ντυθεῖς τὴν ἀπάθεια, μὴν κάθεσαι ἀμέριμνος, ἀλλὰ φρόντισε μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ τὴν ἐπιτύχεις. Γιατὶ στενάζουμε ἐπιθυμώντας μὲ μεγάλο πόθο νὰ φορέσουμε τὸ οὐράνιο κατοικητήριό μας, ὥστε νὰ καταποθεῖ ἡ θνητότητα τοῦ σώματός μας ἀπὸ τὴ θεία ζωὴ⁵⁵, ὅχι μόνον σωματικῶς κατὰ τὴν συντέλεια τοῦ αἵωνα, παρὰ καὶ νοητῶς ἀπὸ ἐδῶ ἤδη, σὰν ἓνας ἀρραβώνας. Ἐπειδὴ ἐξαφανίστηκε τελείως ὁ θάνατος καὶ κατανικήθηκε⁵⁶, καὶ ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ποὺ μᾶς καταπιέζουν καὶ μᾶς καταδιώκουν, δηλαδὴ οἱ δαίμονες, θὰ ἐξαφανιστοῦν μέσα στὰ κύματα⁵⁷ τῆς δυνάμεως ποὺ μᾶς στάλθηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό.

53. Δ' Βασ. 5, 1-14.

55. Β' Κορ. 5, 2-4.

57. Ἐξ. 14.

54. Ἰωβ 8, 20.

56. Α' Κορ. 15, 54.

43. Ἄν λησμονήσεις τὸν Παῦλο ποὺ εἶπε: «Φοβοῦμαι μήπως ἐγώ, ποὺ κήρυξα σὲ ἄλλους, ὁ ἴδιος γίνω ἀνάξιος»⁵⁸, καί: «Ὅποιος νομίζει ὅτι στέκεται, ἄς προσέξει μήπως πέσει»⁵⁹, καί: «Σύ, ὁ καταρτισμένος πνευματικά, πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου, μήπως καὶ σὺ δοκιμάσεις πειρασμό»⁶⁰. καὶ ἂν λησμονήσεις τὸ παραστράτισμα καὶ τὴν ἀνομία τοῦ Σολομώντα⁶¹ ὕστερα ἀπὸ τόση χάρη· καὶ ἂν λησμονήσεις ἐπίσης τὴν ἀναπάντεχη ἄρνηση τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τότε μπορεῖς νὰ ἔχεις θάρρος στὴ γνώση σου καὶ νὰ κομπάζεις γιὰ τὴν ἐνάρετη ζωὴ σου καὶ νὰ καυχιέσαι γιὰ τὰ πολλὰ χρόνια τῆς ἀσκήσεώς σου· κι ἔτσι λοιπὸν θὰ δώσεις τόπο μέσα σου στὴν ὑπερηφάνεια. Ὅμως καθόλου μὴν ἀμελήσεις ἀδελφέ! Νὰ φοβᾶσαι μᾶλλον μέχρις οὗτο ἀναπνέεις, ἀκόμα καὶ ἂν ἔφτασες τὰ χρόνια τοῦ Μωυσῆ· καὶ νὰ προσεύχεσαι λέγοντας: «Κύριε, μὴ με ἀπορρίψεις τὸν καιρὸ τῶν γηρατειῶν μου· ὅταν λιγοστεύουν οἱ δυνάμεις μου, μὴ με ἐγκαταλείψεις. Θεέ μου, Σωτήρα μου, ἐσένα θὰ ὑμνῶ παντοτινά»⁶².

44. Σοὺ λέει ὁ Κύριος, ὅπως εἶπε στὸ Ματθαῖο: «Ἀκολούθησέ με»⁶³. Ἐσὺ λοιπὸν, ἐκεῖ ποὺ καταδιώκεις με προθυμία τὸν πολυπόθητο Κύριό σου, ἂν στὸ δρόμο σου σκοντάψεις τὸ πόδι σου στὴν πέτρα⁶⁴ κανενὸς πάθους καὶ πέσεις ἀπροσδόκητα στὴν ἀμαρτία, ἢ καὶ πολλές φορές, ἐπειδὴ ὑπάρχουν λασπώδη μέρη, γλύστρησες χωρὶς νὰ τὸ θέλεις καὶ ἔπεσες, ὅσες φορές τύχει νὰ πέσεις καὶ νὰ βασανίσεις τὸ σῶμα σου, τόσες φορές σήκω ἐπάνω καὶ τρέξε πίσω ἀπὸ τὸν Κύριό σου μέχρις οὗτο τὸν φτάσεις. «Ἔτσι παρουσιάστηκα μπροστά Σου στὸ ναὸ τῆς διάνοιας, νὰ δῶ τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα Σου ποὺ με σώζουν· καὶ στὸ ὄνομά Σου, Κύριε, θὰ ὑψώσω τὰ χέρια μου νὰ προσευχηθῶ καὶ θὰ εἰσακουσθῶ· καὶ θὰ αἰσθάνομαι σὰν νὰ χόρτασα με λιπαρὰ καὶ παχιά φαγητά· καὶ θὰ χαροῦν τὰ χεῖλιά μου νὰ σοὺ ψάλλουν»⁶⁵. Γιατὶ θεωρῶ σπουδαῖο πρᾶγμα τὸ ὅτι ἀξιώθηκα νὰ ὀνομαστῶ Χριστιανός, ὅπως μοῦ λέει ὁ Κύριος μέσω τοῦ προφήτη Ἠσαΐα: «Εἶναι μεγάλη σου τιμὴ νὰ ὀνομαστεῖς παιδί Μου»⁶⁶.

45. Ἄλλοι ἢ Γραφή λέει ὅτι ὁ Πατέρας θὰ δώσει ἀγαθὰ σὲ ὅσους Τοῦ ζητοῦν⁶⁷, ἄλλοι ὅτι θὰ δώσει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σὲ ὅσους Τὸ ζητοῦν»⁶⁸. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοοῦμε ὅτι, ὅχι μόνον ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ οὐράνια χαρίσματα χορηγεῖ ὁ Θεὸς σὲ ὅσους Τὸν παρακαλοῦν με ἰσχυρὴ πίστη στὰ λόγια Του. Γιατὶ ὁ Κύριος ὑπόσχεται αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ὅχι σὲ δικάους, ἀλλὰ σὲ ἀμαρτωλούς, λέγοντας: «Ἄν ἐσεῖς, ἐνῶ εἴστε γεμάτοι πονηρία, ξέρετε νὰ δίνετε ὠφέλιμα πράγματα στὰ παιδιὰ σας, πόσο περισσότερο ὁ οὐράνιος Πατέρας σας θὰ δώσει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ Τὸ ζητοῦν;»⁶⁹ Ζήτησε λοιπὸν με ἐπιμονὴ καὶ χωρὶς δισταγμό, καὶ ἂν ἀκόμη εἶσαι φτωχὸς σὲ ἀρετὲς καὶ πάρα πολὺ ἀδύνατος καὶ εἶναι παραπάνω ἀ-

58. Α' Κορ. 9, 27.

61. Γ' Βασ. 11, 1-8.

64. Ψαλμ. 90, 12.

67. Ματθ. 7, 11.

59. Α' Κορ. 10, 12.

62. Ψαλμ. 70, 6-9.

65. Ψαλμ. 62, 3-6.

68. Λουκ. 11, 13.

60. Γαλ. 6, 1.

63. Ματθ. 9, 9.

66. Ἠσ. 49, 6.

πὸ τὴν ἀξία σου αὐτὰ ποὺ ζητᾶς· καὶ θὰ τὰ λάβεις αὐτὰ τὰ μεγάλα χαρίσματα.

46. Πῶς θὰ πεισθεῖ ὁ ἄπιστος ἢ ὁ ὀλιγόπιστος ὅτι τὸ μερμύγκι βγάζει φτερά καὶ τὸ σκουλήκι γίνεται πεταλούδα καὶ ὅτι πάρα πολλὰ παράδοξα γίνονται στὴ φύση, γιὰ νὰ ἀποβάλλει τὴν ἀρρώστια τῆς ἀπιστίας καὶ στερήσεως τῆς ἐλπίδας καὶ νὰ βγάλει φτερά καὶ ν' ἀνθίσει σὰν δένδρο τὴν πανένδοξη γνώση; Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ κάνω ν' ἀναβλαστήσει τὸ ξερὸ δένδρο καὶ ποὺ δίνω ζωὴ στὰ ξερὰ κόκκαλα»⁶⁹.

47. Μὲ κανένα τρόπο νὰ μὴν ἀφήσομε νὰ μᾶς λιώνουν οἱ φροντίδες γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ σώματος, ἀλλὰ μὲ ὅλη μας τὴν ψυχὴ ἄς ἔχομε πίστη στὸ Θεό, ὅπως ἔλεγε κάποτε ἕνας ἀγαθὸς ἄνθρωπος: «Ἐμπιστευτεῖτε τὸ Θεὸ καὶ θὰ σᾶς ἐμπιστευτεῖ». Καὶ καθὼς γράφει ὁ μακάριος Ἀπόστολος Πέτρος: «Ἀποκτῆστε σωφροσύνη καὶ νηφαλιότητα στίς προσευχάς σας καὶ ἀφῆστε ὅλη τὴ φροντίδα τοῦ ἑαυτοῦ σας στὸ Θεό, ἐπειδὴ Αὐτὸς φροντίζει γιὰ σᾶς»⁷⁰. Ἄν ὅμως διστάζεις ἀκόμη καὶ ἀπιστεῖς ὅτι φροντίζει ὁ Θεὸς νὰ σὲ διαθρέψει, παρατήρησε τὴν ἀράχνη καὶ σκέψου πόσο διαφέρει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἀράχνη, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει πιὸ ἀσθενικὸ καὶ ἀδύναμο πλάσμα. Αὐτὴ λοιπὸν, μῆτε κτήματα ἔχει, μῆτε θαλασσινὰ ταξίδια κάνει, μῆτε στὰ δικαστήρια πηγαίνει, μῆτε ὀργίζεται, μῆτε ἀποθῆκες ἔχει, ἀλλὰ μὲ τέλεια πραότητα καὶ σωφροσύνη καὶ ἄκρα ἡσυχία περνᾷ τὴ ζωὴ της· μῆτε ἔχει περιέργεια γιὰ τὰ ζητήματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μόνον τὴ δικὴ της ἐργασία προσέχει μὲ ἡρεμία καὶ ἀπραξία, σὰν νὰ λέει σ' ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲ ἀργία ὅτι ὅποιος δὲν θέλει νὰ ἐργάζεται, νὰ μὴ θέλει καὶ νὰ τρώει⁷¹. καὶ ἔχει τόση σιωπὴ, ὥστε ξεπερνᾷ καὶ τὸν Πυθαγόρα, τὸν ὁποῖο οἱ Ἕλληνες θαυμάζουν παραπάνω ἀπ' ὅλους τοὺς φιλοσόφους, γιὰ τὴν ἐγκράτεια ποὺ εἶχε στὴ γλῶσσα του. Ὅμως ὁ Πυθαγόρας, ἂν καὶ δὲ μιλοῦσε σὲ ὅλους, πάντως στοὺς πολὺ ἀγαπητούς του ἀνθρώπους μιλοῦσε μυστικὰ κατὰ διαστήματα. Καὶ πολλές φορές μίλησε φιλόδοξα σὲ βόδια καὶ σὲ αἰετοὺς καὶ εἶπε κάτι φλυαρίες καὶ ἀνοησίες. Ἐπίσης δὲν ἔπινε διόλου κρασί, παρὰ μόνο νερό. Ἡ ἀράχνη ὅμως μὲ τὴν ὑπερβολικὴ καὶ ἄκρα ἀφωνία της, ξεπέρασε καὶ τὴν ἐγκράτεια τῆς γλώσσας τοῦ Πυθαγόρα, ἀλλὰ καὶ περιφρόνησε μαζὶ μὲ τὸ κρασί καὶ τὸ νερό. Σὲ τέτοια λοιπὸν ἡσυχία κατάσταση ζεῖ ἡ ἀσάλευτη καὶ ταπεινὴ ἀράχνη καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ περπατεῖ πουθενὰ ἔξω, οὔτε νὰ περιπλανιέται μὲ τὴ φαντασία της ἐδῶ κι ἐκεῖ, οὔτε νὰ κοιτάζει καὶ νὰ μοχθεῖ χωρὶς τέλος. Ὅμως ὁ Κύριος ποὺ κατοικεῖ στὰ ψηλὰ καὶ ποὺ κοιτάζει τὰ ταπεινά⁷² —καὶ τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ταπεινὸ ἀπὸ τὴν ἀράχνη—, ἀπλώνει ὡς αὐτὴν τὴν πρόνοιάν Του καὶ τῆς στέλνει κάθε ἡμέρα τὸ λίγο φαγητό της, κάνοντας νὰ πλησιάσουν κοντὰ στὴ σκηνούλα της καὶ νὰ πέσουν στὰ δίχτυα της τὰ ζωύφια ποὺ χρειάζονται γιὰ τροφὴ της.

69. Ἰεζ. 17, 24.

70. Α' Πέτρ. 5, 7.

71. Β' Θεσ. 3, 10.

72. Ψαλμ. 112, 5-6.

48. Ίσως νὰ πεῖ κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι τελείως δοῦλοι τῆς λαιμαργίας, ὅτι ἐγὼ τρώγω πολλὰ φαγητὰ καὶ ἐπειδὴ εἶμαι πολυδάπανος ἔχω ἀνάγκη νὰ μπλέκομαι στὶς μύριες ὑποθέσεις τοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἄς παρατηρήσει τὰ μεγάλα κήτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ, πὼς διατρέφονται ἀπὸ τὸ Θεὸ χωρὶς ποτὲ νὰ δοκιμάσουν πείνα· καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ καταπίνει τόση τροφή, ὥστε δὲν καταναλώνει σὲ μιὰ μέρα ὁλόκληρη πόλη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅλα ἀπὸ Σένα περιμένουν, νὰ τοὺς δώσεις τὴν τροφή τους τὴν κατὰλληλη ὥρα»⁷³. Λοιπὸν ὁ Θεὸς τρέφει καὶ ἐκείνους ποὺ τρώει λίγο καὶ ἐκείνους ποὺ τρώει πολὺ. Αὐτὰ ἄς ἀκούσεις καὶ σὺ ποὺ ἔχεις τὴν πλατιὰ καὶ εὐρύχωρη κοιλά, καὶ στὸ ἐξῆς ἀνάθεσε μὲ πίστη ὁλόκληρο τὸν ἑαυτὸ σου στὸ Θεό. Καὶ ἀποτίναξε κάθε κοσμικὸ περισπασμὸ καὶ τίς πολλὰς φροντίδες τοῦ νοῦ καὶ μὴν εἶσαι πιά ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός⁷⁴.

49. Ἄν θέλομε πράγματι νὰ εὐαρεστήσουμε τὸ Θεὸ καὶ νὰ συνάψομε τὴν τρισμακάριστη φιλία μαζί Του, ἄς παρουσιάσουμε τὸ νοῦ μας γυμνὸ σ' Αὐτόν, χωρὶς νὰ σέρνομε μαζί μας κανένα πράγμα αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα, οὔτε τέχνη, οὔτε νόημα, οὔτε τέχνασμα, οὔτε δικαιολογία, ἀκόμη καὶ ἂν γνωρίζομε ὅλη τὴ σοφία τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ προσέρχονται σ' Αὐτόν μὲ οἴηση καὶ μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τρέφονται ἀπὸ τὴν κενοδοξία καὶ εἶναι φουσκωμένοι ἀπὸ αὐτήν. Σωστὰ εἶπαν μερικοὶ ἐρμηνευτές, ὅτι ἡ μάταιη οἴηση τρέφει καὶ φουσκώνει τὸν ἄνθρωπο.

50. Πὼς θὰ μπορέσουμε νὰ νικήσουμε τὴν ἁμαρτία ποὺ μᾶς ἔχει ὑποτάξει; Χρειάζεται βία. Γιατὶ ὅπως λέει ἡ Γραφή: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ πολλοὺς κόπους καὶ βία ἀποκρούει τὴν ἀπώλειά του»⁷⁵, φιλονεικώντας πάντοτε νὰ ἀνεβαίνει πρὸς τὴν ἁγιοσύνη τῶν λογισμῶν του. Τὸ νὰ καταργεῖ κανεὶς τὴ βία μὲ τὴ βία δὲν ἀπαγορεύεται ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἄν λοιπὸν καταβάλομε βία, ἔστω καὶ πολὺ ἀσθενική, στὴν προσπάθειά μας, θὰ καθήσουμε στὴν Ἱερουσαλήμ⁷⁶, δηλαδή στὴν ἀκατάπαυστη προσευχὴ καὶ στὶς ἄλλες ἀρετές, καὶ θὰ περιμένομε στὴ συνέχεια νὰ ἔρθει σὲ μᾶς δύναμη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Θὰ περιμένομε βία ἰσχυρὴ καὶ ὅχι βέβαια ἀσθενική, ἀνάλογη μὲ τὴ δική μας· ἀλλὰ κάποια βία ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ μὲ σαρκικὰ χεῖλη, ποὺ νικᾷ μὲ μεγάλη δύναμη καὶ κατατροπώνει καὶ τίς κάκιστες συνήθειες καὶ τὴν ἀχρειότητα τῶν δαιμόνων, ὅπως ἐπίσης νικᾷ τὴν πρὸς τὸ χειρότερο κλίση τῶν ψυχῶν μας καὶ τίς ἄπρεπες κινήσεις τοῦ σώματος. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἀκουστέθηκε ἕνας ἦχος ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σὰν ὀρμητικὸ βῆμα φύσημα»⁷⁶, γιὰ νὰ καταδαμάσει τὴν κακία, ἡ ὁποία πάντοτε μᾶς σέρνει βίαια πρὸς τὸ χειρότερο.

51. Ἐνεδρεύει ὁ ἐχθρὸς διάβολος ὅπως τὸ λιοντάρι στὴ φωλιά του, καὶ κρύβει γιὰ κακὸ μας παγίδες καὶ δίχτια ἀπὸ λογισμοὺς ἀκάθαρτους καὶ ἄ-

σεβεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἐμεῖς, ἂν δὲν κοιμόμαστε, θὰ μπορέσουμε νὰ τοῦ στήνομε μεγαλύτερες καὶ φοβερότερες παγίδες καὶ δίχτια καὶ ἐνέδρες. Γιατὶ ἡ προσευχή, οἱ ψαλμοί, ἡ ἀγρυπνία, ἡ ταπεινοφροσύνη, ἡ ὑπηρεσία πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὸ ἔλεος, ἡ εὐχαριστία καὶ ἡ ἀκρόαση τῶν θείων λόγων, γίνονται ἐνέδρα καὶ παγίδα καὶ λάκκος καὶ μάστιγες καὶ ἀγχόνη καὶ δίχτια γιὰ τὸν ἐχθρό.

52. Ἀφοῦ προχώρησε πολὺ στὴν ἡλικία ὁ θεῖος Δαβίδ, τότε εὐχαριστώντας τὸ Θεὸ ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλεξε, λέει κατὰ τὰ τέλη τῆς δοξολογίας: «Τώρα ὁ δούλος Σου βρῆκε τὴ διάθεση τῆς καρδιάς ν' ἀπευθύνει σὲ Σένα αὐτὴ τὴν προσευχή»⁷⁷. Αὐτὸ τὸ εἶπε γιὰ νὰ μάθομε ἐμεῖς ὅτι χρειαζόμαστε μεγάλον ἀγώνα καὶ πολὺ χρόνο στὶς προσευχές, γιὰ νὰ βροῦμε μὲ κόπο τὴν ὁλότελα ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ἐνοχλήσεις κατάστασι τῆς διάνοιας, ἡ ὁποία εἶναι ἕνας ἄλλος οὐρανὸς μέσα στὴν καρδιά μας ὅπου κατοικεῖ ὁ Χριστός, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἡ δὲ γνωρίζετε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς κατοικεῖ μέσα σας»⁷⁸.

53. Ἄν ὁ Χριστὸς ἔγινε σ' ἐμᾶς δικαιοσύνη καὶ σοφία σταλμένη ἀπὸ τὸ Θεὸ⁷⁹ κλπ., εἶναι φανερό ὅτι ἔγινε καὶ ἀνάπαυσή μας. Γιατὶ λέει: «Ἐλᾶτε σὲ μένα ὅλοι ὅσοι κοπιάζετε καὶ εἰστε βαρυφορτωμένοι, κι ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω»⁸⁰. Καλὰ λοιπὸν ἔχει λεχθεῖ ὅτι τὸ Σάββατο, δηλαδή ἡ ἀνάπαυση, ἔγινε γιὰ τὸν ἄνθρωπο⁸¹. γιατί μόνο στὸ Χριστὸ θὰ βρεῖ ἀνάπαυση τὸ ἀνθρώπινο γένος.

54. Ὅπως ὑπάρχει ποτήρι πτώσεως καὶ κύπελλο θυμοῦ⁸², ἔτσι ὑπάρχει καὶ ποτήρι ἀσθένειας. Αὐτὸ τὸ ποτήρι τὸ παίρνει ἀπὸ μᾶς ὁ Κύριος ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα, καὶ τὸ δίνει στὰ χεῖρα τῶν ἐχθρῶν μας, ὥστε πιά ὅχι ἐμεῖς, ἀλλὰ οἱ δαίμονες νὰ πέφτουν καὶ νὰ ἀσθενοῦν.

55. Ὅπως γιὰ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα ὑπάρχουν ἀργυραμοιβοί, ὕφαντες, κυνηγοί, πολεμιστές, τεχνίτες, ἔτσι νὰ σκέφτεσαι καὶ γιὰ τὰ ἐσωτερικὰ ὅτι ὑπάρχουν διαλογισμοὶ χαρτοπαίχτες, δηλητηριαστές, κυνηγοί, πειρατές, βέβηλοι, φονεῖς καὶ ἄλλοι· τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀποκλείομε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ εὐσεβὴ ἀντίρρηση καὶ προσευχή, καὶ μάλιστα τοὺς βέβηλους, γιὰ νὰ μὴ μολύνουν τὸν ἅγιο τόπο καὶ βεβηλώσουν τὸν ἄνθρωπο τοῦ Θεοῦ.

56. Δὲ ληστεύεται ὁ Κύριος μὲ τὴ γλῶσσα μόνο γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο, ὅπως ἔγινε μὲ τὸ ληστὴ ἐπάνω στὸ σταυρό· ληστεύεται καὶ μὲ τὸ λογισμό. Γιατὶ, ἡ αἰμορροοῦσα ἔλεγε ἀπὸ μέσα της: «Ν' ἀγγίξω μόνο τὴν ἄκρη τῶν ρούχων Του καὶ θὰ σωθῶ»⁸³. ἐπίσης ὁ ὑπρέτης τοῦ Ἀβραάμ παρακάλεσε μὲ τὴ διάνοιά του τὸ Θεὸ γιὰ τὴ Ρεβέκκα⁸⁴.

57. Σχεδὸν αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ ἁμαρτία σπρώχνει πρὸς τὸ Θεὸ ὅποιον μετανοεῖ, ὅταν αἰσθάνεται τὴ δυσωδία καὶ τὸ βάρος καὶ τὴν παραφροσύνη της.

77. Β' Βασ. 7, 27.

79. Α' Κορ. 1, 30.

81. Μάρκ. 2, 27.

83. Ματθ. 9, 21.

78. Β' Κορ. 13, 5.

80. Ματθ. 11, 28.

82. Ἠσ. 51, 17.

84. Γεν. 24, 12-28.

73. Ψαλμ. 123, 27.

74. Ἰω. 20, 27.

75. Παροιμ. 16, 26.

76. Πράξ. 2, 2.

Ἐκείνον πού δέ θέλει νά κλίνει στή μετάνοια, δέν τόν σπρώχνει πρὸς τὸ Θεό, ἀλλὰ μᾶλλον τόν κρατεῖ κοντά της καὶ τόν δένει γερὰ μὲ δεσμὰ ἄλυτα καὶ τοῦ κάνει πιὸ ἔντονους καὶ πιὸ δριμεῖς τοὺς πόθους πού ὁδηγοῦν στὴν ἀπώλεια.

58. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὰ φίλτρα τῆς Ἰεζάβελ⁸⁵, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ κυριώτερα εἶναι οἱ λογισμοὶ τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς ματαιοδοξίας. Θὰ μπορέσεις νά τὰ κατανικήσεις, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἂν θεωρεῖς τιποτένια τὴν ψυχὴ σου καὶ τὴν ἐξευτελίζεις καὶ ρίχνεις τὸν ἑαυτό σου μπροστὰ στὸν Κύριο καὶ Τὸν καλεῖς νά σέ βοηθήσει, καὶ ἂν γνωρίζεις ὅτι τὰ χαρίσματα εἶναι οὐράνια. Γι' αὐτὸ λέει ἡ Γραφή: «Κανεῖς δέν μπορεῖ νά λάβει τίποτε ἂν δέν τοῦ ἔχει δοθεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανόν»⁸⁶.

59. Λέει ὁ νόμος: «Ἄν ἔχουν διαμαρτυρηθεῖ σ' αὐτὸν καὶ δέν τὸν ἀφανίσει, θὰ ἀποζημιώσει»⁸⁷. Καμιὰ φορὰ σὲ συμπόσιο πετιέται ἐπάνω ὁ κενόδοξος λογισμὸς θέλοντας νά πεί κάτι πού δέν εἶναι ἡ ὥρα του. Τότε διαμαρτύρονται οἱ ἀγγελικοὶ λογισμοὶ νά ἀφανίσουν τὸν φλύαρο καὶ ἄκαιρο λογισμὸ. Ἄν λοιπὸν δέν τὸν ἀφανίσουν μὲ τὴν καλὴ σιωπὴ σου, ἀλλὰ χαυνωμένος ἀπὸ ὑπερηφάνεια τοῦ ἐπιτρέψεις νά βγεῖ ἔξω, τότε λοιπὸν θὰ πληρώσεις τὸ χρέος μὲ τὸ νά παραδοθεῖς ἀπὸ τὴ θεία δίκη σὲ ἀμαρτία μεγάλη, ἢ σὲ μεγάλους σωματικούς πόνους, ἢ σὲ σοβαρὲς ἀντιδικίες μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἢ μὲ τὸ νά τιμωρηθεῖς στὸν μέλλοντα αἰώνα. Γιατὶ θὰ λογοδοτήσῃς ἀκόμη καὶ γιὰ ἓνα μάταιο καὶ κενόδοξο λόγο, ἐξαιτίας τῆς ἀπαιδευσίας τῆς γλώσσας μας. Γι' αὐτὸ πρέπει νά φυλάγομε τὴ γλώσσα μας μὲ μεγάλη προσοχή.

60. Ὅσοι πειράζονται σὲ ἡδονὲς καὶ θυμοὺς καὶ φιλοδοξία καὶ τὰ λοιπὰ πάθη, αὐτοὶ λέγεται ὅτι καίονται τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὴ νύχτα ἀπὸ τὴ σελήνη⁸⁸. Νὰ παρακαλεῖς λοιπὸν τὸ Θεὸ νά σκεπαστεῖς μὲ θεία δροσερὴ νεφέλη, γιὰ νά διαφύγεις τὸ φλογερὸ καύσωνα τῶν ἐχθρῶν.

61. Μὴ δώσεις θάρρος στοὺς μέθυσους καὶ λαίμαργους, οὔτε σ' ἐκείνους πού θέλουν νά μιλοῦν ἀδιάντροπα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν πολὺ καιρὸ στὸν μοναχικὸ βίον, γιὰ νά μὴ σὲ σκεπάζει σαπιλὰ⁸⁹, ὅπως λέει ἡ Γραφή, καὶ νά μὴν πᾶς μαζί μὲ τοὺς ἀκάθαρτους καὶ τοὺς ἀπερίτμητους στὴν καρδιά.

62. Πρῶτα ὁ Πέτρος παίρνει στὰ χέρια τὰ κλειδιά τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν⁹⁰, καὶ κατόπιν παραχωρεῖται νά πέσει στὴν ἄρνηση⁹¹, γιὰ νά ταπεινωθεῖ μὲ τὴν πτώση τὸ φρόνημά του. Καὶ σὺ λοιπὸν, ἂν δεχτεῖς τὸ κλειδί τῆς θείας γνώσεως καὶ ἐντούτοις πέσεις σὲ ποικίλους λογισμούς, μὴν παραξενεύεσαι. Δόξαζε τὸ μόνο σοφὸ Κύριό μας, ὁ ὁποῖος μὲ διαφορὲς περιστάσεις βάζει χαλινάρι στὴν οἴηση πού ἔρχεται ὅταν προοδεύομε στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ οἱ πειρασμοὶ εἶναι χαλινάρι στὴν ἀνθρώπινη οἴηση καὶ ἀποστέλλονται ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

85. Δ' Βασ. 9, 22.

87. Ἐξ. 21, 36.

89. Ἰωβ 21, 26.

91. Ματθ. 26, 70.

86. Ἰω. 3, 27.

88. Ψαλμ. 120, 6.

90. Ματθ. 16, 19.

63. Ἄν τὰ καλὰ πολλὲς φορὲς μᾶς τὰ ἀφαιρεῖ ὁ Κύριος ὅπως τὸν πλοῦτο τοῦ Ἰώβ — «Ὁ Κύριος, εἶπε, μοῦ τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τ' ἀφαίρει»⁹²—, πάντως καὶ τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐπέφερε ὁ Αἰώνιος, θὰ τὰ ἀφαιρέσει. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ ἀπὸ τὸν Κύριο»⁹³. καὶ Ἐκεῖνος πού μᾶς ἔδωσε τὰ κακὰ, θὰ μᾶς δώσει τὴν αἰώνια χαρὰ καὶ τὴν αἰώνια δόξα. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ὅπως φρόντιζα γιὰ νά σᾶς καταστρέψω καὶ νά σᾶς κακοποιήσω, ἔτσι καὶ θὰ ξανακτίσω γιὰ σᾶς καὶ δέν θὰ κατεδαφίσω, θὰ φυτέψω καὶ δὲ θὰ ξεριζώσω»⁹⁴. Ἄς σωπάσει λοιπὸν ἡ δημῶδης παροιμία πού λέει: «Σ' ἐκείνον πού τὰ πράγματα πάνε κακὰ, δέν μπορεῖ νά πάνε καλὰ». Γιατὶ ὁ Κύριος πού μετέβαλε τὰ πράγματα στὸ χειρότερο, μπορεῖ ὅπωςδήποτε νά τὰ μεταβάλλει πάλι στὸ καλύτερο χωρὶς νά τὸ περιμένουμε.

64. Ἐκεῖνος πού ἐπιτίθεται μὲ σφοδρότητα καὶ ἀποφασιστικότητα κατὰ τῶν δαιμόνων, εἴτε μὲ τὴν ἐγκράτεια, εἴτε μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ κάθε ἀρετὴ, θὰ πάρει ὡς ἀντάλλαγμα ἀπὸ αὐτοὺς δυνατότερα χτυπήματα. Καὶ τοῦτο ὡς τὸ σημεῖο νά φτάσει στὴν ἀπελπισία, βλέποντας τὴν ψυχὴ Του καταδικασμένη στὸ νοητὸ θάνατο, ὥστε νά μπορεῖ τότε νά πεί: «Ποιὸς θὰ μὲ σώσει ἀπὸ τὸ σῶμα αὐτὸ τοῦ θανάτου;»⁹⁵ Γιατὶ καταναγκάζομαι χωρὶς νά θέλω, νά ὑποκύπτω στοὺς νόμους τοῦ ἀντιπάλου.

65. Δέν ἀναφέρεται τυχαῖα στὴ Γραφή ὅτι μερικοὶ ἔλεγαν μεταξύ τους: «Σηκωθεῖτε νά πᾶμε ἐναντίον λαοῦ πού ἔχει πεποίηση στὸ Θεὸ καὶ κάθε-ται ἥσυχος»⁹⁶, καί: «Ἐλᾶτε νά ἀνεβούμε καὶ νά κουβεντιάσουμε μαζί τους μὲ δόλια νοερὴ γλώσσα καὶ νά τοὺς ἀποσπάσουμε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια πρὸς τὸ μέρος μας»⁹⁷. Γιατὶ οἱ φοβεροὶ δαίμονες ἔχουν συνήθεια σὲ ὅλη τὴ ζωὴ νά ἀκονίζουν τὰ ξίφη τῶν πειρασμῶν ἐναντίον ἐκείνων πού ἐξέλεξαν τὸν ἥσυχαστικὸ βίον. Καὶ περισσότερο μάλιστα ἐπιτίθενται ἐναντίον ἐκείνων πού ἔχουν μεγαλύτερη εὐλάβεια καὶ θεοσέβεια, καὶ μὲ ἀβάστακτους πολέμους τοὺς σπρώχνουν νά κάνουν μὲ τὸ ἔργο τὴν ἀμαρτία, μήπως καὶ μπορέσουν ἔτσι νά ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πίστη στὸ Χριστὸ καὶ ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν καλὴ ἐλπίδα ὅσους δέχτηκαν τὸν πόλεμό τους. Ἀλλὰ ἐμεῖς δέν θὰ ἀπομακρυνθοῦμε, Κύριε, ἀπὸ Σένα, μέχρις ὅτου μᾶς εὐσπλαχνισθεῖς καὶ μᾶς ἐλεήσεις⁹⁸ καὶ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς ἐκεῖνοι πού θέλουν νά μᾶς καταπιοῦν⁹⁹. Δέν θὰ φύγομε ἀπὸ Σένα μέχρις ὅτου διατάξεις νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ μᾶς οἱ δαίμονες πού μᾶς πειράζουν καὶ ζωογονηθοῦμε μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν σταθερὴ ἀπάθεια. Γιατὶ περίοδος δοκιμασίας εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου¹⁰⁰. Καὶ πολλὲς φορὲς, ὁ Θεὸς πού ὀρίζει καὶ βραβεύει τοὺς ἀγῶνες, παραχωρεῖ νά εἴμαστε πεσμένοι γιὰ ὀρισμένο χρονικὸ διάστημα κάτω ἀπὸ

92. Ἰωβ 1, 21.

93. Σ. Σειρ. 11, 14.

94. Ἰερ. 38, 28· 24, 6.

95. Ρωμ. 7, 23-24.

96. Κριτ. 18, 27.

97. Ἦσ. 7, 6.

98. Ψαλμ. 122, 2.

99. Ἦσ. 49, 19.

100. Ἰωβ 7, 1.

τὰ πόδια τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ γνώρισμα τῆς μεγάλης καὶ γενναίας ψυχῆς εἶναι νὰ μὴν ἀπελπίζεται στὶς συμφορές.

66. Ἄν ὁ δαίμονας ἔχει τόση δύναμη, ὥστε καὶ χωρὶς νὰ θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸν ἀλλάξει καὶ νὰ τὸν φέρνει στὸ δικό του δρόμο, βγάζοντάς τον ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἀγαθὴ κατάστασή του, πόση δύναμη ἔχει ὁ Ἄγγελος ὅταν τὸν ὀρισμένο χρόνο πάρει τὴ διαταγὴ τοῦ Θεοῦ, νὰ μεταστρέφει στὸ καλύτερο ὅλη τὴ διάθεσή τοῦ ἀνθρώπου; Καὶ ἂν ὁ ψυχρὸς βοριάς ἔχει τόση δύναμη, ὥστε τὸ νερὸ ποῦ εἶναι τόσο μαλακὸ νὰ τὸ μεταβάλλει σὲ σκληρότατο πάγο, τί δὲν μπορεῖ νὰ κάνει ὁ θερμότατος νοτιάς; Καὶ ἂν ὁ κατὰψυχρος ἀέρας τὰ πάντα ὑποτάσσει —γιατὶ ποιὸς θὰ ἀντέξει τὸ ψῦχος;¹⁰¹ — πῶς λοιπὸν καὶ ἡ θερμότητα δὲν θὰ μεταβάλλει τὰ πάντα; Γιατί, ποιὸς θὰ ἀντέξει τὸν καύσωνα;¹⁰² Ἄς πιστέψουμε λοιπὸν ὅτι καὶ τὸ ψυχρὸ καὶ μαῦρο κάρβουνο τῆς διάνοιάς μας, ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ γίνῃ θερμὸ καὶ λαμπερὸ μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς θείας φωτιᾶς.

67. Ὑπάρχει καὶ τώρα μιὰ κατάσταση ἀπάθειας ποὺ ἀποτελεῖ μαρτυρία καὶ σημάδι γιὰ τὸ δικό μας Ἰωσήφ ποὺ κρύβεται μέσα μας, δηλαδὴ τὸ νοῦ μας. Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, βγαίνει ὁ νοῦς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τῶν παθῶν· ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ ἐμπαθῆ φορτώματα καὶ τὴν αἰσχροτάτη δουλεία στὶς μεταφορὲς μὲ τὸ κοφίνι καὶ ἀκούει γλῶσσα ποὺ δὲν εἶχε ἀκούσει.¹⁰³ Δὲν ἀκούει πλέον τὴν ἀκάθαρτη γλῶσσα τῶν δαιμόνων ποὺ φθείρει τὴ διάνοια, ἀλλὰ τὴν ἀγία καὶ φωτεινὴ γλῶσσα τῶν Ἀγγέλων, οἱ ὁποῖοι μεταμορφώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὸ σωματικὸ καὶ ὕλικό, πρὸς τὸ ἀσώματο καὶ αἶνλο. Αὐτὴ ἡ ἀγγελικὴ γλῶσσα φωτίζει τὴν ψυχὴ ποὺ τὴ δέχεται.

68. Ἄκουσα μερικὸς ἀδελφοὺς ποὺ ἀρρωσταίνουν ἀκατάπαυστα καὶ δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν νηστεία καὶ μοῦ εἶπαν: «Πῶς μπορούμε χωρὶς νηστεία νὰ ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ τὰ πάθη;» Πρὸς αὐτοὺς πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι, ὅχι μόνον μὲ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τροφή, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κραυγὴ τῆς καρδιάς θὰ μπορέσετε νὰ βγάλετε καὶ νὰ ἐξορίσετε καὶ τὰ κακὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ ὑποβάλλουν τὰ κακὰ. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Φώναξαν στὸν Κύριο ὅταν ἦταν σὲ θλίψη καὶ τοὺς γλύτωσε»¹⁰⁴, καὶ πάλι: «Μέσα ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ Ἀδὴ κράυγασα καὶ ἄκουσες τὴ φωνή μου· ὅς ἀνεβεῖ ἡ ζωὴ μου ἀπὸ τὴ φθορά»¹⁰⁵. Γι' αὐτὸ λέει: «Ἔως ὅτου περάσει ἡ ἀνομία —δηλαδὴ ἡ ἐνόχληση τῆς ἀμαρτίας— θὰ φωνάξω πρὸς τὸν Ὑψιστο Θεό»¹⁰⁶, γιὰ νὰ μοῦ κάνει τὴν πιὸ μεγάλη εὐεργεσία καὶ νὰ ἐξαφανίσει τὴν προσβολὴ τῆς ἀμαρτίας μὲ τὴν ἐξουσία Του καὶ νὰ ἐξαλείψει τίς εἰκόνες τῆς ἐμπαθοῦς διάνοιας. Ἄν λοιπὸν δὲν ἔχεις λάβει τὸ χάρισμα τῆς ἐγκράτειας, νὰ γνωρίζεις ὅτι θὰ σὲ ἀκούσει ὁ Κύριος ἂν Τὸν παρακαλεῖς μὲ προσευχὴ καὶ μὲ ἐλπίδα. Ἀφοῦ ἔμαθες λοιπὸν τὴ δεσποτικὴ ἀπόφαση, μὴ λυπᾶσαι καὶ μικροψυχεῖς γιὰ τὴν

101. Ψαλμ. 147, 6.
102. Σ. Σειρ. 43, 3.

103. Ψαλμ. 80, 6-7.
104. Ψαλμ. 106, 6.

105. Ἰωνᾶ 2, 3-7.
106. Ψαλμ. 56, 1-2.

ἀδυναμία τῆς ἀσκήσεως· καλύτερα νὰ ἐργαστεῖς γιὰ νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ γεμάτη εὐχαριστία ὑπομονή. Ἄν λοιπὸν σᾶς διώχνουν οἱ λογισμοὶ τῆς ἀσθένειας καὶ ταλαιπωρίας ἀπὸ τὴν πόλιν τῆς νηστείας, ἐσεῖς πηγαίνετε στὴν ἄλλη¹⁰⁷, δηλαδὴ στὴν προσευχὴ καὶ τὴν εὐχαριστία.

69. Εἶπε ὁ Φαραὼ παρακλητικὰ: «Ἄς ἀφαιρέσει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμένα αὐτὸν τὸν θάνατο»· καὶ εἰσακούστηκε¹⁰⁸. Ὅμοια καὶ οἱ δαίμονες, παρακάλεσαν τὸν Κύριο νὰ μὴν τοὺς στείλει στὴν ἄβυσσο καὶ πέτυχαν τὸ αἵτημά τους¹⁰⁹. Πόσο περισσότερο θὰ εἰσακουστῇ ἄνθρωπος Χριστιανός, ποὺ παρακαλεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ νοητὸ θάνατο;

70. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ κάποιο διάστημα φωτίζεται καὶ ἀναπαύεται ἀπὸ τὴ θεία χάρη, καὶ μετὰ τὴν ὑποχώρησίν της πέφτει σὲ περιπλανήσεις τοῦ νοῦ καὶ γογγύζει γι' αὐτὸ καὶ δεῖχνεται ἀνδρείος, ὥστε μὲ τὴ θερμὴ προσευχὴ νὰ ξαναποκτήσῃ τὴ σωτήρια ἐκείνη βεβαιότητα, ἀλλὰ δυσφορεῖ, εἶναι ὅμοιος μὲ τὸ φτωχὸ ποὺ ἔλαβε ἐλεημοσύνη ἀπὸ τὸ παλάτι καὶ δυσανασχετεῖ γιατί δὲν μπῆκε νὰ δειπνήσῃ μαζί μὲ τὸν βασιλιά.

71. «Μακάριοι ὅσοι δὲν μὲ εἶδαν, κι ὡστόσο πίστεψαν»¹¹⁰. Ἐπίσης εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐξαιτίας τῆς ὑποχωρήσεως τῆς χάρης δὲ βρίσκουν παρηγορίαν στὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ μᾶλλον βλέπουν συνέχιση τῶν θλιβερῶν καὶ βαθὺ σκοτάδι καὶ ἐντούτοις δὲν ἀπελπίζονται· ἀλλὰ δυναμώνονται ἀπὸ τὴν πίστη τους, σὰν νὰ βλέπουν τὸν ἀόρατο Θεό, καὶ ὑπομένουν μὲ γενναιότητα.

72. Ἡ ταπεινοφροσύνη ποὺ δίνεται ἀπὸ τὴ θεία χάρη τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, σ' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι τὴν ζητοῦν μὲ πολλοὺς ἀγῶνες καὶ λύπη καὶ δάκρυα, εἶναι ὑπερβολικὰ ἰσχυρότερη καὶ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ταπεινώση ποὺ ἀκολουθεῖ σ' ἐκείνους ποὺ ξέπεσαν ἀπὸ τὴν ἀρετὴ. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ τὴν ἀποκτήσουν, εἶναι πράγματι τέλειοι ἄνδρες, ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὴν ἀμαρτία.

73. Ὅταν ἄφησε ὁ διάβολος τὸν Κύριο στὴν ἔρημο, ἦρθαν ἄγγελοι καὶ τὸν ὑπηρετοῦσαν¹¹¹. Ἄς γνωρίζουμε λοιπὸν ὅτι, ὅπως δὲ λέει ἡ Γραφή ὅτι ὅταν πειραζόταν ὁ Κύριος ἦσαν παρόντες ἄγγελοι, ἔτσι καὶ στὴν ὥρα τοῦ δικοῦ μας πειρασμοῦ, γιὰ λίγο ὑποχωροῦν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅχι μακριά. Ἐπειτα, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν δαιμόνων, ἔρχονται σ' ἐμᾶς οἱ ἄγγελοι καὶ μᾶς ὑπηρετοῦν μὲ θεῖα νοήματα, μὲ φωτισμό, κατάνυξη, παρηγορίαν, ὑπομονή, γλυκύτητα καὶ μὲ ὅσα σώζουν καὶ ἐνισχύουν καὶ φέρνουν στὴν πρώτη κατάστασιν τὴν κουρασμένη ψυχὴ. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ στὸν Ναθαναήλ: «Θὰ δεῖς τοὺς ἀγγέλους ν' ἀνεβαίνουν καὶ νὰ κατεβαίνουν στὸν υἱὸ τοῦ ἀνθρώπου»¹¹², δηλαδὴ θὰ δοθεῖ πλούσια στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὑπηρεσία καὶ ἡ βοήθεια τῶν ἀγγέλων.

107. Ματθ. 10, 23.
108. Ἐξ. 10, 17-19.

109. Λουκ. 8, 31-32.
110. Ἰω. 20, 29.

111. Ματθ. 4, 11.
112. Ἰω. 1, 52.

74. Νὰ θυμᾶσαι τὸν ἀρχιερέα ἐκεῖνο, ποὺ στάθηκε στὰ δεξιὰ του ὁ διάβολος γιὰ νὰ ἀντιστέκεται ἐναντίον του¹¹³ σὲ κάθε ἀγαθὴ σκέψη καὶ λόγο καὶ πράξη. Ἐτσι δὲ θὰ ἐκπλήττεσαι γιὰ ὅσα σοῦ συμβαίνουν.

75. Πρέπει ὁ μοναχὸς νὰ γνωρίζει τί εἶναι ἡ ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία —κατὰ τό: «Ἐλέησέ με, ἐπειδὴ εἶμαι ἀδύναμος»¹¹⁴— καὶ τί εἶναι ἡ ἀποστασία ἀπὸ τὸ Θεό, ἡ ὁποία εἶναι νόσος τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων.

76. Ὅπως ἡ φωτιὰ κάνει τὸ σίδερο τέτοιο ὥστε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀγγίξει, ἔτσι οἱ πυκνὲς προσευχὲς κάνουν πῶς ρωμαλέο τὸ νοῦ στὸν πόλεμο τοῦ ἐχθροῦ. Γι' αὐτὸ μὲ ὅλη τους τὴ δύναμη προσπαθοῦν νὰ μᾶς προκαλέσουν ὀκνηριά στὴν ἐπιμονή μας στὴν προσευχή, γιὰτὶ γνωρίζουν ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι γι' αὐτοὺς μεγάλος ἐχθρὸς, ἐνῶ εἶναι ὑπερασπιστὴς τοῦ νοῦ.

77. Ὁ Δαβὶδ δέχτηκε τὴν προθυμία τῶν κατοίκων τῆς Σικελᾶκ ποὺ βγήκαν νὰ πολεμήσουν μαζί του τοὺς ἀλλόφυλους, ἂν καὶ ἔμειναν ἀπὸ τὴν κόπωση στὸν χεῖμαρρο Βοσόρ¹¹⁵. Γιὰτὶ ὅταν γύρισε σ' αὐτοὺς ἀπὸ νίκησε τοὺς βαρβάρους, καὶ ἄκουσε μερικοὺς νὰ λένε νὰ μὴ δώσουν μερίδιο ἀπὸ τὰ λάφυρα σ' ἐκεῖνους ποὺ ἀπὸ τὴν κούραση ἔμειναν στὸν χεῖμαρρο, καὶ ἐνῶ αὐτοὶ ἀπὸ ντροπὴ δὲν μιλοῦσαν, τότε τοὺς ὑπερασπίστηκε ὁ χρηστότατος Δαβὶδ λέγοντας ὅτι κᾶθησαν καὶ φύλαγαν τὰ σκεύη. Καὶ γι' αὐτὸ ἔδωσε καὶ σ' αὐτοὺς ἴσο μερίδιο λαφύρων, ὅσο καὶ στοὺς ἀνδρείους καὶ ψυχωμένους πολεμιστὲς. Ἐξέτασε λοιπὸν μήπως γιὰ κανένα ἀδελφὸ ποὺ ἔδειξε στὴν ἀρχὴ θέρμη, ὕστερα ὅμως λύγισε καὶ ἀπόκαμε, σκευὴ σωτηρίας μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἡ πίστη, ἡ μετάνοια, ἡ ταπείνωση, τὸ κλάμα, ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίδα, ἡ μακροθυμία κτλ. Ἄν καθίσει φυλάγοντας αὐτά, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ κάνει τίποτα, καὶ ὑπομένει μόνο μὲ τὴν προσδοκία τοῦ Χριστοῦ, φυσικὰ λαμβάνει κάποια οὐράνια δωρεά.

78. Λευῖτες καὶ ἱερεῖς ὀνομάζονται ὅσοι ἀφιερώθηκαν ὁλωσδιόλου στὸ Θεό, τόσο στὴν πράξη, ὅσο καὶ στὴ θεωρία. Κτήνη Λευιτῶν¹¹⁶ λέγονται ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοντὰ τὰ πάθη, ἀλλὰ ὀρέγονται τὴν ἀρετὴ καὶ πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατόν προθυμοποιοῦνται καὶ τὴν ἐπιθυμοῦν διαρκῶς, καὶ ἂν ἀκόμη πολλὲς φορὲς ἀποτυγχάνουν γιὰτὶ ἔχουν ἀδυνατίσει ἀπὸ τὴν κακία. Εἶναι εὐλογο καὶ αὐτοί, τὸν καιρὸ ποὺ πρέπει, νὰ δεχτοῦν τὸ χάρισμα τῆς ἀπάθειας, μόνο ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Γιὰτὶ ὁ Κύριος ἄκουσε τὴν ἐπιθυμία τῶν πενήτων¹¹⁷.

79. Τὰ χτυπήματα ποὺ ἐπιφέρει ὁ ἐχθρὸς διάβολος ἐναντίον μας, εἴτε φανερά, εἴτε ἀόρατα, πολλὲς φορὲς τὰ ἐννοοῦμε καὶ τὰ βλέπομε. Τὰ βᾶσανα ὅμως καὶ τοὺς πόνους ποὺ ὑποφέρει ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ ἐμᾶς ἐπειδὴ κατορθώνομε κάποιες φορὲς τίς ἀρετές, ἢ μετανοοῦμε γιὰ τίς ἀμαρτίες μας, ἢ ἔχομε ὑπομονὴ καὶ καρτερία σὲς θλιβερὲς περιστάσεις, ἢ προσευχόμεστε καὶ κάνομε

113. Ζαχ. 3, 1.

115. Α' Βασ. 30.

117. Ψαλμ. 9, 38.

114. Ψαλμ. 6, 3.

116. Ἀριθ. 3, 41-45.

τὰ παρόμοια, γιὰ τὰ ὁποῖα αὐτὸς τρίζει τὰ δόντια καὶ τιμωρεῖται καὶ θρηνεῖ καὶ χτυπιέται, ὅλα αὐτὰ ἐμεῖς μὲ θεία οἰκονομία δὲν τὰ βλέπομε, γιὰ νὰ μὴ πέσομε σὲ χαλύνωση. Γιὰτὶ λέει ἡ Γραφή: «Εἶναι δίκαιο ὁ Θεὸς ν' ἀνταποδώσει θλίψη σὲ ὅσους σᾶς θλίβουν»¹¹⁸.

80. Ἄν ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου ποὺ γέρασε στὴ γῆ καὶ στὴν πέτρα, ὅταν ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ νερὸ ξαναβλαστάνει σὰν νεόφυτο¹¹⁹, εὐλογο εἶναι κι ἐμεῖς ποὺ σηκωνόμαστε ἀπὸ τὸν ὕπνο μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ξαναβλαστήσουμε ἀφθαρσία, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως ἔχομε λάβει, καὶ νὰ δώσομε γιὰ θερισμὸ καρποὺς ὅπως τὸ νεόφυτο, καὶ ἂν ἀκόμη πέσαμε στὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο».

81. Πρὸς τὴν ψυχὴ ποὺ ἀποδοκιμάζει τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἀπελπίζεται ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικοὺς πειρασμοὺς καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν καὶ λέει: «Χάθηκε ἡ ἐλπίδα μας, εἴμαστε χαμένοι»¹²⁰, ἔχει λεχθεῖ ἀπὸ τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος δὲν ἀπελπίζεται γιὰ τὴ σωτηρία μας: «Θὰ ζήσετε καὶ θὰ μάθετε ὅτι ἐγὼ εἶμαι ὁ Κύριος»¹²¹. Πρὸς τὴν ψυχὴ ποὺ βρίσκεται σὲ ἀμηχανία, πῶς ἄραγε θὰ μπορέσει μέσω μεγάλων ἀρετῶν νὰ γεννήσει τὸ Χριστό, ἔχει λεχθεῖ: «Πνεῦμα Ἅγιο θὰ ἔρθει σὲ σένα»¹²². Καὶ ὅπου ὑπάρχει παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, μὴ ζητᾶς συνέπεια καὶ νόμο φύσεως καὶ συνήθειας. Γιὰτὶ τὸ Προσκυνητὸ καὶ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐπειδὴ εἶναι παντοδύναμο, καὶ ὅσα δὲν ὑπάρχουν, σοῦ τὰ δημιουργεῖ, γιὰ νὰ θαυμάσεις. Ἀλλὰ καὶ νικητὴ ἀναδεικνύει τὸ νοῦ ποὺ πρωτίτερα εἶχε νικηθεῖ· γιὰτὶ ὁ Παράκλητος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ σ' ἐμᾶς ἀπὸ εὐσπλαχνία, εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα¹²³ καὶ σὲ ὑψώνει πάνω ἀπὸ τὰ φυσικὰ κινήματα καὶ τὰ δαιμονικὰ πάθη.

82. Ν' ἀγωνίζεσαι νὰ διατηρεῖς τὸ φῶς τοῦ λογικοῦ σου ἀπείραχτο. Ἄν ἀρχίσεις νὰ βλέπεις μ' ἐμπάθεια, σὲ σκότισε ὁ Κύριος καὶ ἔβγαλε τὸ χαλινάρι τῆς ἀρετῆς ἀπὸ σένα¹²⁴ καὶ ἔχασες τὸ φῶς τῶν ματιῶν σου¹²⁵. Ἀλλὰ καὶ ἂν συμβεῖ αὐτό, μὴν παρατήσεις τὸν ἀγῶνα, μήτε νὰ παραλύσεις, ἀλλὰ νὰ δέσεις μαζί μὲ τὸν Δαβὶδ: «Στείλε τὸ φῶς Σου καὶ τὴν ἀλήθεια Σου σὲ μένα ποὺ εἶμαι σκυθρωπός, σωτηρία μου καὶ Θεέ μου»¹²⁶. γιὰτὶ θὰ ἐξαποστείλεις τὸ Πνεῦμα Σου καὶ θὰ ξανακτιστοῦν καὶ θὰ ἀνανεώσεις τὸ πρόσωπο τῆς γῆς»¹²⁷.

83. Μακάριος ἐκεῖνος ποὺ θὰ φάει ἐδῶ ἡμέρα καὶ νύχτα ἀχόρταγα καὶ θὰ πιεῖ προσευχὲς καὶ ψαλμοὺς καὶ θὰ δυναμώσει μὲ τὴν ἐνδοξὴ ἀνάγνωση τῆς Γραφῆς. Γιὰτὶ αὐτὰ θὰ προξενήσουν στὴν ψυχὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα χαρὰ ἀνεξάντλητη.

84. Μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη προφύλαγε τὸν ἑαυτὸ σου νὰ μὴν πέφτεις· γιὰτὶ ἡ πτώση δὲν ἀρμόζει στὸ δυνατό ἀθλητὴ. Ἄν ὅμως συμβεῖ νὰ πέσεις, πετάξου ἐπάνω ἀμέσως καὶ στάσου πάλι στὸν καλὸ ἀγῶνα· καὶ ἂν μύριες

118. Α' Θεσ. 1, 6.

121. Ἰεζ. 37, 6.

124. Ἰω. 30, 11.

127. Ψαλμ. 103, 30.

119. Ἰωβ 14, 7-9.

122. Λουκ. 1, 35.

125. Ψαλμ. 37, 11.

120. Ἰεζ. 37, 11.

123. Ἰω. 3, 31.

126. Ψαλμ. 42, 3-5.

φορές πέσεις ἀπὸ ὑποχώρηση τῆς χάρης, ἄλλες τόσες φορές σήκω ἐπάνω· κι αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου σου. Γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Ἄν ὁ δίκαιος πέσει ἐφτὰ φορές —δηλαδὴ διαρκῶς σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του— ἄλλες τόσες θὰ σηκωθεί»¹²⁸. Ὅσο λοιπὸν κρατεῖς τὸ ὄπλο τοῦ ἁγίου σχήματος μὲ δάκρυα καὶ ἰκεσία στὸ Θεό, λογαριάζεσαι μ' ἐκείνους ποὺ στέκονται, κι ἄς ἔχεις πέσει πολλές φορές· ὅσο παραμένεις ἀνάμεσα στοὺς μοναχοὺς, δέχεσαι σὰν ἀνδρεῖος στρατιώτης ἀπὸ ἐμπρὸς πληγές, γιὰ τίς ὁποῖες καὶ θὰ ἐπαινεθεῖς περισσότερο, ἐπειδὴ κι ὅταν σὲ χτυποῦσαν δὲν καταδέχτηκες νὰ ὑποχωρήσεις ἢ νὰ φύγεις ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἐνῶ ἂν φύγεις ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, τότε δέχεσαι πληγές στὴν πλάτη ὡς φυγὰς καὶ δειλὸς καὶ λιποτάκτης καὶ ἀνανδρός.

85. Χειρότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἀμαρτάνει κανεὶς εἶναι νὰ ἀπελπίζεται. Ὁ Ἰούδας ὁ προδότης ἦταν μικρόψυχος καὶ δὲν εἶχε πείρα τοῦ πολέμου, καὶ γι' αὐτὸ ἀπελπίστηκε· ἔπεσε πάνω του μὲ ὁρμὴ ὁ διάβολος καὶ τὸν ἔβαλε νὰ ἀπαγχονιστεῖ. Ὁ Πέτρος ὅμως, ἡ στερεὰ πέτρα, ἀφοῦ ἔπεσε σὲ σοβαρὸ παράπτωμα, τῆς ἀρνήσεως τοῦ Χριστοῦ, σὰν ἐμπειροπόλεμος ποὺ ἦταν δὲν παρέλυσε, οὔτε ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὴ λύπη του, ἀλλὰ ἀφοῦ σηκώθηκε πρόσφερε πικρὰ δάκρυα μέσα ἀπὸ καρδιὰ θλιμμένη καὶ ταπεινωμένη. Καὶ ἀμέσως ὁ ἐχθρὸς, ὅταν τὰ εἶδε αὐτά, σὰν νὰ τὸν ἔκαψαν δυνατὲς φλόγες στὸ πρόσωπο, ἔφυγε μὲ ὁρμὴ μακριά, μὲ φοβεροὺς θρήνους.

86. Ἐναντίον αὐτῶν τῶν τριῶν προπάντων ὀφείλει ὁ μοναχὸς νὰ ἔχει κρυφὸ πόλεμο: ἐναντίον τῆς λαίμαργίας, τῆς δόξας καὶ τῆς φιλοχρηματίας, ἢ ὁποία εἶναι εἰδωλολατρία¹²⁹.

87. Κάποιος Ἰσραηλῆτης βασιλιάς, συνέτριψε τὸ ἔθνος τῶν τρωγλοδυτῶν καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους μὲ φαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ὠδὲς πνευματικές, μὲ τὰ λόγια δηλαδὴ καὶ τὰ ὄργανα τοῦ Δαβίδ. Ἐχεις καὶ σὺ βάρβαρους τρωγλοδυτῆς, τοὺς δαίμονες ποὺ εἰσχωροῦν στίς αἰσθήσεις καὶ τὰ μέλη σου καὶ πυρῶνουν τὴ σάρκα καὶ σὲ κάνουν νὰ βλέπεις καὶ νὰ ἀκοῦς καὶ νὰ μυρίζεις μ' ἐμπάθεια καὶ νὰ λὲς ἄπρεπα λόγια καὶ νὰ ἔχεις μάτια γεμάτα μοιχεία καὶ νὰ εἶσαι ταραγμένος ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ, ὅπως ἡ χώρα τῆς Βαβυλώνας. Φρόντισε λοιπὸν καὶ σὺ μὲ μεγάλη πίστη καὶ μὲ φαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ὠδὲς πνευματικές¹³⁰, νὰ ἐξολοθρεύσεις τελείως τοὺς τρωγλοδυτῆς αὐτοὺς ποὺ σὲ ὠθοῦν στὰ κακά.

88. Ὅπως ὁ Κύριος θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ σώζεται μέσω ἄλλου ἀνθρώπου, ἔτσι καὶ ὁ σατανᾶς σπεύδει τὸν ἄνθρωπο μέσω ἄλλου ἀνθρώπου νὰ τὸν κολάσει. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ προσκολλᾶται κανεὶς σὲ ἄνθρωπο ποὺ καταφρονεῖ τὰ θεῖα καὶ εἶναι πονηρὸς καὶ δὲν κρατεῖ τὴ γλώσσα του, γιὰ νὰ μὴν πάει μαζί του στὴν κόλαση. Γιατὶ καὶ δίκαιο ἄνθρωπο νὰ συναναστρέφεται κανεὶς, μόνις καὶ μπορεῖ νὰ σωθεῖ. Ἄν ὅμως συναναστραφεῖ μὲ πονηρὸ ἀπρόσεκτα, εἶναι σὰν νὰ κόλλησε λέπρα καὶ θὰ ὀδηγηθεῖ σὲ ναυάγιο. Καὶ ποῖος λοιπὸν θὰ ἐλεήσει ἐκεῖνον ποὺ πλησιάζει χαρούμενος τὸ φίδι; Ν' ἀπο-

128. Παροιμ. 24, 16.

129. Κολ. 3, 5.

130. Ἐφ. 5, 19.

φεύγεις λοιπὸν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἄτακτοι στὴ γλώσσα τους καὶ φιλόνοικοι καὶ ταραζοῦνται ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ.

89. Ποῖος εἶναι σοφὸς καὶ φρόνιμος καὶ θέλει νὰ ὀνομαστεῖ φίλος τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ φροντίσει μὲ ὅλη τὴν δύναμή του νὰ παρουσιάσει τὴν ψυχὴ του στὸν Κύριο τέτοια ὅπως τὴν ἔλαβε ἀπὸ Αὐτόν, καθαρὴ, ἀπλήγωτη καὶ τελείως ἄμεμπτη, καὶ γι' αὐτὸ νὰ στεφανωθεῖ στοὺς οὐρανούς καὶ νὰ ἐπαινεθεῖ ὡς μακάριος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους;

90. Μιὰ καλὴ λέξη, τὸν ἄλλοτε ἀκάθαρτο ἐκεῖνο ληστή, τὸν ἔκανε καθαρὸ καὶ ἅγιο καὶ τὸν ἔβαλε στὸν Παράδεισο¹³¹. Καὶ μιὰ λέξη ἀνάρμοστη ἔφραξε στὸ Μωυσῆ τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας¹³². Νὰ μὴ νομίσουμε λοιπὸν μικρὴ ἀρρώστια τὴν φλυαρία· γιατί οἱ φιλοκατήγοροι καὶ φλύαροι ἀποκλείουν τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔχει κακὴ γλώσσα, κι ἂν ἀκόμη προκόψει στὴν ἐδῶ ζωὴ, ὅμως ἐκεῖ δὲ θὰ προκόψει, ἀλλὰ θὰ σκοντάφει καὶ θὰ τὸν συλλάβουν ὡς θήραμά τους οἱ κακὲς τιμωρίες καὶ θὰ τὸν καταστρέψουν¹³³. Σωστὰ ἔλεγε κάποιος σοφός, ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ πέσεις ἀπὸ ψηλὰ στὸ ἔδαφος, παρὰ ἀπὸ γλώσσα¹³⁴. Πρέπει λοιπὸν νὰ πιστέψουμε τὸν Ἀπόστολο Ἰάκωβο, ποὺ γράφει: «Κάθε ἄνθρωπος ἃς εἶναι γρήγορος ν' ἀκούσει καὶ ἀργὸς νὰ μιλήσει»¹³⁵.

91. Γιὰ νὰ μὴν ψηλώνει καὶ μετεωρίζεται ὁ νοῦς μας καὶ μᾶς ἐξαπατοῦν οἱ αἰσθήσεις μὲ τὴ ματαιότητα, καλὸ εἶναι νὰ προσέχομε σ' ἐκεῖνον ποὺ λέει: «Βάδιζε λαέ μου, ἔμπα στὰ κατὰβatha τῆς καρδιᾶς σου, στὸ σημεῖο ἐκεῖνο ποὺ εἶναι κρυμμένο ἀπὸ κάθε αἰσθητὸ νόημα, τὸ κατὰλυμα ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει μορφὲς αἰσθητῶν πραγμάτων, ποὺ καταφωτίζεται ἀπὸ τὴν ἀπάθεια καὶ τὴ θεία χάρι· κλείσε τὴν πόρτα σὲ ὅσα εἶναι ὁρατά, κρύφου λίγο, γιατί μικρὴ εἶναι κάθε ἀνθρώπινη ζωὴ». Ἐπειτα λέει: «Ὡσπου νὰ περάσει ἡ ὁργὴ τοῦ Κυρίου»¹³⁶. Ὅπως ἔλεγε ἄλλος: «Ὡσπου νὰ περάσει ἡ ἀνομία»¹³⁷. Γιατὶ «ὁργὴ Κυρίου» καὶ «ἀνομία» φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ δαίμονες καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ ἀμαρτήματα, ὅπως λέει πρὸς τὸ Θεὸ ὁ Ἡσαΐας: «Ἰδοὺ, ἔσθ' ὁργίστηκες καὶ μεῖς ἀμαρτήσαμε»¹³⁸. Ὁ ἄνθρωπος ἀποφεύγει τὴν ὁργὴ αὐτὴ ὅταν προσέχει συνεχῶς στὴν καρδιά του μὲ προσευχὴ καὶ προσπαθεῖ ἐπίμονα νὰ μπεῖ στὰ ἄδυτα τοῦ ἐσωτερικοῦ του. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἀντλήσε σοφία πρὸς πέρα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς»¹³⁹, ἐπειδὴ «ὅλη ἡ δόξα τῆς κόρης τοῦ βασιλιᾶ βρίσκεται μέσα της»¹⁴⁰, καὶ κοπιᾷζω «ἕως ὅτου μπῶ στὸ ἁγιαστήριο τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ ὄρος ποὺ Αὐτὸς κληροδότησε, στὸ ἔτοιμο κατοικητήριον, τὸ ὁποῖο Σὺ, Κύριε, κατασκεύασες, στὸν ἅγιο τόπο, ποὺ ἐτοίμασαν τὰ χέρια Σου»¹⁴¹.

92. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει πράγματι νὰ ἀπαρνηθεῖ τὸν κόσμον, ἃς μιμεῖται τὸν μακάριο προφήτη Ἐλισσαῖο ποὺ δὲν πῆρε μαζί του τίποτε¹⁴², ἐξαιτίας τοῦ μεγάλου καὶ φλογεροῦ ἔρωτα στὸ Θεό. Ἀφοῦ λοιπὸν μοιράσει ὅλα τὰ

131. Λουκ. 23, 42-43. 134. Σ. Σειρ. 20, 18. 137. Ψαλμ. 56, 2. 140. Ψαλμ. 44, 14.

132. Ἀριθ. 20, 12. 135. Ἰακ. 1, 19. 138. Ἡσ. 64, 5. 141. Ἐξ. 15, 17.

133. Ψαλμ. 139, 12. 136. Ἡσ. 26, 20. 139. Ἰωβ 28, 18. 142. Γ' Βασ. 19, 20.

υπάρχοντά του σ' ὅσους ἔχουν ἀνάγκη καὶ σηκώνει τὸν σταυρὸ τοῦ Κυρίου, ὃς βιαστεῖ νὰ πορευτεῖ ὅπως Ἐκεῖνος μετὰ τὴ θέλησή του στὸν ἐκούσιο θάνατο, ὁ ὁποῖος γίνεται πρόξενος τῆς αἰώνιας βασιλείας.

93. Ὅταν ἐννοήσεις ὅτι ὁ Ἀμορραῖος εἶναι ἰσχυρὸς μέσα σου σὰν δρῶς¹⁴³, τότε παρακάλεσε μ' ἐπιμονὴ τὸν Κύριο, νὰ ξηράνει τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου, δηλαδὴ τὴν πρακτικὴ ἁμαρτία, καὶ τὶς ρίζες ἀπὸ κάτω, δηλαδὴ τοὺς ἀκάθαρτους λογισμοὺς, καὶ νὰ ἀφανίσει ὁ Κύριος τὸν Ἀμορραῖο ἀπὸ μπροστά σου.

94. Δὲν πρέπει νὰ παραξενεύεστε ὅταν βλέπετε νὰ περιπαίζουν τὴν ἡσυχία μας ἐκεῖνοι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἡσυχάσουν· καλύτερα νὰ προσεύχεστε γιὰ χάρη τους, χωρὶς ὅμως νὰ μνησικαχεῖτε. Καὶ σταθεῖτε ἀπέναντί τους με σφοδρότερη ὑποταγὴ στὸ Θεὸ καὶ λέγετε δυνατὰ: «Ὑποτάξου ψυχὴ μου στὸ Θεό¹⁴⁴. ἀντὶ νὰ μὲ ἀγαποῦν, μὲ συκοφαντοῦσαν· ἐγὼ ὅμως προσευχόμεν¹⁴⁵ γιὰ τὴ δική μου καὶ τὴ δική τους θεραπεία».

95. Ἄν δὲν φυσήξει στὴ θάλασσα ἀέρας δυνατός, δὲν σηκώνεται κύμα· καὶ ἂν δὲν ἔρθει δαίμονας σ' ἐμᾶς, δὲν ταράζεται ἀπὸ τὰ πάθη ἡ ψυχὴ, οὔτε τὸ σῶμα.

96. Ἄν θερμαίνεσαι πάντοτε μετὰ τὴν προσευχὴ καὶ τὴ θεία χάρη, λείει σὲ σένα ἡ θεία Γραφή, καθὼς ἔχεις ντυθεῖ τὰ ὅπλα τοῦ φωτός¹⁴⁶: «Ἡ στολὴ σου εἶναι θερμή¹⁴⁷. Ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ σου φοροῦν σὰν πλατὺ μανδύα τὴ ντροπὴ¹⁴⁸ καὶ τὸ σκοτάδι τοῦ ταρτάρου.

97. Ὅταν θυμᾶσαι τὶς ἁμαρτίες σου, μὴ διστάξεις νὰ χτυπᾷς τὸ στήθος σου, γιὰ νὰ πελεκήσεις μετὰ τὶς πληγὲς αὐτὲς τὴν πωρωμένη καρδιά σου καὶ νὰ βρεῖς τὸ μεταλλεῖο τοῦ τελωνικοῦ χρυσοῦ¹⁴⁹. καὶ θὰ χαρεῖς ὑπερβολικὰ γιὰ τὸν κρυφὸ πλοῦτο.

98. Νὰ καίει πάντοτε στὸ θυσιαστήριο τῆς ψυχῆς σου ἡ φωτιὰ τῶν δεήσεων ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἀνώτερη ἀγία μελέτη τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος.

99. Ἄν πάντοτε φροντίζεις νὰ φορεῖς ὑποδήματα στὰ πόδια σου γιὰ νὰ εἶσαι ἔτοιμος γιὰ τὸ εὐαγγέλιο τῆς εἰρήνης¹⁵⁰, θὰ οἰκοδομήσεις ὅπωςδήποτε καὶ τὸ δικό σου σπίτι καὶ τὸ σπίτι τοῦ πλησίον σου. Ἄν ὅμως ἀμελήσεις, θὰ ἐμπυσθεῖς ἀοράτως καὶ σύμφωνα μετὰ τὸ νόμο θὰ κληρονομήσεις τὸ ὄνομα ἐκεῖνου ποὺ τοῦ ἔλυσαν τὸ ὑπόδημα¹⁵¹.

100. Ἄν, ὅπως λείει ὁ Ἰωάννης, ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, καὶ ὁποῖος ἀγαπᾷ, μένει στὸ Θεό, καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτόν¹⁵², τότε ὁποῖος μισεῖ τὸν πλησίον του, μετὰ τὸ νὰ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, φανερό εἶναι ὅτι βρίσκεται μέσα στὸ μίσος. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μισεῖ τὸν συνάνθρωπό του, εἶναι χωρισμένος ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη καὶ ὁποῖος μένει στὴν ἀγάπη, μένει στὸ Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτόν. Σ' Αὐτόν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος τοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

143. Ἀμῶς 2, 9.

146. Ρωμ. 13, 12.

149. Λουκ. 18, 13.

152. Ἰω. 4, 16.

144. Ψαλμ. 61, 6.

147. Ἰωβ 37, 17.

150. Ἐφ. 6, 15.

145. Ψαλμ. 108, 4.

148. Ψαλμ. 108, 29.

151. Δευτ. 25, 9-10.

Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παρηγορητικὸς, συμπληρωματικὸς τῶν ἑκατὸ κεφαλαίων

Ποτὲ μὴ θελήσεις πάνω ἀπὸ τὸ μοναχό, νὰ μακαρίσεις τὸν κοσμικὸ ποὺ ἔχει γυναῖκα καὶ παιδιὰ καὶ εὐφραίνεται γιὰτὶ εὐεργετεῖ πολλοὺς καὶ σκορπᾷ ἄφθονα τὴν ἐλεημοσύνη καὶ δὲν πειράζεται διόλου ἀπὸ τοὺς δαίμονες, καὶ νομίζεις ὅτι ἐσύ εἶσαι κατώτερος ἀπὸ αὐτὸν στὴν εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ. Οὔτε νὰ ἐλεεινολογεῖς τὸν ἑαυτό σου, γιὰτὶ τάχα πηγαίνεις γιὰ τὴν ἀπώλεια. Δὲν λέω ὅτι ζεῖς ἄμεμπτα μετὰ τὸ νὰ παραμένεις ἀνάμεσα στοὺς μοναχοὺς, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶσαι πάρα πολὺ ἁμαρτωλὸς, ἡ θλίψη τῆς ψυχῆς σου καὶ ἡ κακοπάθεια ἔχει πιὸ μεγάλη τιμὴ γιὰ τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀρετὴ τοῦ κοσμικοῦ. Ἡ μεγάλη σου λύπη, ἡ ἀθυμία, οἱ στεναγμοί, ἡ ψυχικὴ στενοχώρια, τὰ δάκρυα, ὁ βασανισμὸς τῆς συνειδήσεως, ἡ ἀμνηχανία τοῦ λογισμοῦ, ἡ κατάκριση τῆς διάνοιας, τὸ κλάμα, ὁ θρήνος τοῦ νοῦ, οἱ κραυγὲς τῆς καρδιᾶς, ἡ συντριβή, ἡ ταλαιπωρία, ἡ κατῆφεια, ἡ καταφρόνηση, ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια, τὰ ὁποῖα πολλὲς φορές συμβαίνουν σ' ἐκεῖνους ποὺ ρίχνονται στὸ σιδερένιο καμίνι τῶν πειρασμῶν, εἶναι ἀπείρως πιὸ πολύτιμα καὶ πιὸ εὐπρόσδεκτα ἀπὸ τὴν εὐαρέστηση τοῦ κοσμικοῦ.

Πρόσεχε λοιπὸν νὰ μὴν πέσεις στὴν κατάκριση ποὺ λείει γιὰ λογαριασμὸ σου ἡ Ἀγία Γραφή: «Τί ὠφελήθηκαμε ποὺ πήγαμε ὡς ἱκέτες στὸν Κύριο καὶ μένομε πάντοτε στὸ Ναὸ Του;»¹⁵³ Εἶναι φανερό ὅτι κάθε δούλος ποὺ μένει κοντὰ στὸν οἰκοδεσπότη, κάποτε δέχεται καὶ μαστιγώσεις καὶ γρονθοκοπήματα καὶ κατηγορίες καὶ ὀνειδισμοὺς. Ὅσοι ὅμως μένουν ἔξω, πάντως ἀποφεύγουν τὰ χτυπήματα, σὰν ξένοι δούλοι ποὺ δὲν ἐνδιαφέρουν. «Τί ὠφελήθηκαμε λοιπόν, λένε, ἐμεῖς νὰ ὑποφέρομε θλίψεις στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, ποὺ πάντοτε προσευχόμεστε καὶ ψάλλομε; Καὶ οἱ κοσμικοὶ ποὺ μῆτε προσεύχονται, μῆτε ἀγρυπνοῦν, χαίρονται καὶ εὐφραίνονται καὶ προοδεύουν καὶ περνοῦν μετὰ εὐθυμίας καὶ χαρᾶς;» Καὶ ὅπως λείει ὁ προφήτης: «Νά, ἀνοικοδομοῦνται ξένα σπίτια, κι ἐμεῖς καλοτυχίζομε τοὺς ἄλλους;» Καὶ προσθέτει: «Αὐτὰ τὰ εἶπαν οἱ δούλοι τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἔχουν τὴ γνώση»¹⁵⁴. Ἀλλὰ ὅμως πρέπει νὰ γνωρίζουν (οἱ μοναχοί) ὅτι τίποτε τὸ παράδοξο δὲν πάσχουν μετὰ τὸ νὰ θλίβονται καὶ νὰ δοκιμάζουν διάφορες λύπες ὑποφέροντας τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου, ποὺ λείει στὸ Εὐαγγέλιο: «Σὰς βεβαιώνω ὅτι θὰ κλάψετε καὶ θὰ θρηνήσετε ἐσεῖς ποὺ εἰστε κοντὰ μου, ἐνῶ ὁ κόσμος θὰ χαρεῖ. Ἀλλὰ περιμένετε λίγο ἀκόμη καὶ θὰ σὰς ἐπισκεφθῶ μέσω τοῦ Παρακλήτου, θὰ διώξω τὴν ἀθυμία σας καὶ θὰ σὰς φέρω κοντὰ μου μετὰ λογισμοὺς οὐράνιας ζωῆς καὶ ἀναπαύσεως καὶ μετὰ γλυκὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα στερηθήκατε γιὰ λίγες ἡμέρες ἐξαιτίας τῶν πειρασμῶν. Καὶ θὰ σὰς δώσω τὸν μαστὸ τῆς χά-

153. Ματ. 3, 14.

154. Ματ. 3, 15-16.

ρης μου, ὅπως ἡ μητέρα στὸ βρέφος ποὺ κλαίει, καὶ θὰ σὰς ἐνισχύσω μὲ οὐράνια δύναμη, ἐσὰς ποὺ ἐξασθενήσατε μὲ τὸν πόλεμο ποὺ σὰς ἔγινε· καὶ θὰ καταγλυκάνω ἐσὰς ποὺ πικραθήκατε, ὅπως λέει ὁ Ἱερεμίας στοὺς Θρήνους γιὰ τὴν «Ἱερουσαλὴμ ποὺ εἶναι μέσα σου»· καὶ θὰ σὰς δῶ καὶ θὰ χαρεῖ ἡ καρδιά σας μὲ τὴν κρυφὴ ἐπίσκεψή μου, καὶ ἡ θλίψή σας θὰ μεταβληθεῖ σὲ χαρά· καὶ αὐτὴ τὴ χαρὰ κανεῖς δὲ θὰ μπορέσει νὰ σὰς τὴν πάρει»¹⁵⁵.

Ἄς μὴν εἴμαστε λοιπὸν μύωπες καὶ τυφλοὶ καὶ καλοτυχίζομε τοὺς κοσμικοὺς περισσότερο ἀπὸ ἐμᾶς· ἀλλὰ γνωρίζοντας τὴν διαφορὰ τῶν γνησίων υἱῶν καὶ τῶν νόθων, ἃς προτιμοῦμε μᾶλλον τῇ ἀθλιότητι τάχα τῶν μοναχῶν καὶ τῇ φοβερῇ κακοπάθειά τους, ποὺ καταλήγει στὴν αἰώνια ζωὴ καὶ στὸ ἀμάραντο στεφάνι τῆς δόξας τοῦ Κυρίου¹⁵⁶. Ἄς προτιμήσουμε λοιπὸν τὴν ταλαιπωρία τῶν ἀσκητῶν ποὺ θεωροῦνται ἀμαρτωλοὶ —σωστότερα θὰ ἔλεγα δίκαιοι—, καὶ τὸ νὰ εἴμαστε παραπεταμένοι στὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ στὸ τάγμα ἐκείνων ποὺ δουλεύουν ἀσταμάτητα στὸ Χριστό, παρὰ νὰ κατοικοῦμε σὲ καταλύματα ἀμαρτωλῶν¹⁵⁷ ἢ νὰ συναναστρεφόμαστε μὲ κοσμικοὺς, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχουν μεγάλες ἀρετές.

Σοὺ λέει, μοναχέ, ὁ οὐράνιος Πατέρας σου ποὺ σὲ ὑπεραγαπᾷ καὶ σὲ θλίβει καὶ σὲ καταπονεῖ μὲ διάφορους πειρασμοὺς: «Γνώριζε καλά, ταλαίπωρε μοναχέ, ὅτι καθὼς ἔχω πεῖ μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη, θὰ γίνω παιδευτὴς σου¹⁵⁸, θὰ σὲ συναντήσω στὸ δρόμο πρὸς τὴν Αἴγυπτο καὶ θὰ σὲ γυμνάξω ἀδιάκοπα μὲ τὶς θλίψεις. Τοὺς ἀξιοκατάκριτους δρόμους σου θὰ τοὺς φράξω μὲ τὰ ἀγκάθια¹⁵⁹ τῆς πρόνοιᾶς μου, θὰ σὲ πληγῶνω δηλαδὴ μὲ ἀπροσδόκητες συμφορές, γιὰ νὰ σ' ἐμποδίσω νὰ μὴν κάνεις ἔργο ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σκέφτεσαι μὲ τὴν ἀνόητη καρδιά σου. Καὶ θὰ φράξω τὴ θάλασσα τῶν παθῶν σου μὲ τὶς πύλες τῶν οἰκτιρμῶν μου¹⁶⁰. Καὶ θὰ εἶμαι ἀπέναντί σου σὰν πάνθηρας ποὺ θὰ σὲ κατατρώγω μὲ λογισμοὺς αὐτομεμφίας καὶ αὐτοκατακρίσεως καὶ μετάνοιας μὲ τὸ νὰ σὲ φέρνω σὲ συναίσθηση τῶν ἀμαρτημάτων σου ποὺ ἀγνοεῖς. Ὅλα αὐτὰ τὰ θλιβερὰ εἶναι πολὺ μεγάλη χάρις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὄχι μόνον πάνθηρας, ἀλλὰ καὶ κεντρὶ θὰ εἶμαι¹⁶¹ καὶ θὰ σὲ πληγῶνω μὲ λογισμοὺς κατανύξεως καὶ πόνους καρδιακούς, καὶ δὲν θὰ λείψει πόνος καὶ θλίψη ἀπὸ τὸν οἶκο σου», δηλαδὴ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ποὺ θὰ κατεργαστοῦν καλὰ καὶ ὠφέλιμα τὰ γλυκὰ πράγματι καὶ μελιστάλαχτα παιδευτήρια τοῦ Θεοῦ. Τὸ τέλος ὅμως τῶν τιμωριῶν καὶ τῶν πόνων καὶ τῆς ταραχῆς καὶ τῆς ντροπῆς καὶ τῶν φόβων καὶ τῶν ἀπελπισμῶν ποὺ συνήθως συμβαίνουν στοὺς ἀσκητές, ὅλων αὐτῶν τῶν σκυθρωπῶν τὸ τέλος εἶναι χαρὰ ἐπουράνια καὶ ἀπόλαυση ἀνερμήνευτη καὶ δόξα ἀνεκλάλητη καὶ ἀγαλλίαση ἀκατάπαυστη. «Γι' αὐτό, λέει, σὲ ἔθλιψα, γιὰ νὰ σὲ θρέψω μὲ τὸ μάννα τῆς γνώσεως· καὶ σὲ ἄφησα νὰ πεινάσεις γιὰ νὰ σὲ εὐεργετήσω στὸ

155. Ἰω. 16, 20-22. 157. Ψαλμ. 83, 11. 159. Ὠσηέ 2, 8. 161. Ὠσηέ 13, 7.
156. Α' Πέτρ. 5, 4. 158. Ὠσηέ 5, 2. 160. Ἰωβ 38, 8.

τέλος καὶ νὰ σὲ εἰσαγάγω στὴν οὐράνια βασιλεία». Τότε θὰ σκιρτήσετε ἀπὸ χαρὰ οἱ ταπεινοὶ μοναχοὶ σὰν τὰ μοσχάρια ὅταν λυθοῦν ἀπὸ τὰ δεσμά, δηλαδὴ τὰ σαρκικὰ πάθη καὶ τοὺς πειρασμοὺς τῶν ἐχθρῶν· καὶ τότε θὰ καταπατήσετε τοὺς ἄνομους δαίμονες ποὺ τώρα σὰς καταπατοῦν· καὶ θὰ γίνουν στάχτη κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σας¹⁶².

Ἄν εἶσαι, μοναχέ, θεοσεβὴς καὶ ταπεινὸς καὶ δὲ φουσκώνεις ἀπὸ μάταιη ἔπαρση, οὔτε εἶσαι αὐθάδης, ἀλλὰ ἔχεις κατάνυξη στὴν καρδιά σου καὶ θεωρεῖς τὸν ἑαυτὸ σου ἄχρειο δούλο¹⁶³ καὶ ἔχεις συντριβῇ στὸ πνεῦμα σου· ἂν ἔχεις τέτοια ταπεινοφροσύνη, τότε εἶναι καλύτερο τὸ σφάλμα σου ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῶν κοσμικῶν. Καὶ οἱ λεκέδες σου εἶναι προτιμότεροι ἀπὸ τὴν μεγάλη κάθαρση τῶν κοσμικῶν. Τί εἶναι ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο θλίβεσαι; Πάντως κάποια κηλὶδα ποὺ σοῦ συνέβη. Ἀλλὰ κοίταξε· ὁ ἄνθρωπος ὅταν λερῶσει τὰ χέρια του μὲ πίσσα, καθαρίζεται μὲ λίγο λάδι. Πολὺ περισσότερο ἐσύ μπορεῖς νὰ καθαριστεῖς μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὅπως δὲν εἶναι δύσκολο νὰ πλύνεις τὸ ρούχο σου, ἔτσι πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι δύσκολο στὸν Κύριο νὰ σὲ πλύνει ἀπὸ κάθε κηλὶδα, ἀκόμη καὶ ἂν κάθε ἡμέρα, ὅπως εἶναι φυσικό, συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης πειρασμός. Γιατί ὅταν ἐσύ λές: «Ἀμάρτησα στὸν Κύριο», σοῦ δίνεται ἡ ἀπόκριση: «Συγχωροῦνται οἱ ἀμαρτίες σου». Ἐγὼ εἶμαι ποὺ τίς σβήνω καὶ δὲ θὰ τίς θυμηθῶ¹⁶⁴. Ὅσο ἀπέχει ἡ ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ δύση ἀπομάκρυνα ἀπὸ ἐσένα τίς ἀμαρτίες σου, καὶ σὲ σπλαχνίζομαι, ὅπως ἓνας πατέρας σπλαχνίζεται τοὺς γιούς του»¹⁶⁵. Μόνο ἐσύ μὴν ἀπομακρυνθεῖς καὶ φύγεις ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ σ' ἐξέλεξε νὰ φάλλεις καὶ νὰ προσεύχεσαι, ἀλλὰ προσκολλήσου σ' Αὐτὸν ὅλη σου τὴ ζωὴ, εἴτε μὲ τὸ θάρρος τῆς καθαρότητος, εἴτε μὲ θεοσεβὴ ἀναίδεια καὶ σταθερὴ ἐξομολόγησι. Καὶ Αὐτὸς σὲ καθαρίζει μὲ τὸ νεῦμα Του.

Ἐκεῖνα ποὺ ὁ Θεὸς καθαρίζει μὲ τὸ θέλημά Του, οὔτε αὐτὸς ὁ μέγας Ἀπόστολος Πέτρος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ κάνει ἀκάθαρτα ἢ νὰ τὰ κατακρίνει· γιατί εἰπώθηκε σ' αὐτόν: «Ὅσα ἔκανε καθαρὰ ὁ Θεός, μὴ τὰ θεωρεῖς ἐσὺ ἀκάθαρτα»¹⁶⁶. Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς ἐκεῖνος ποὺ μᾶς δικαίωσε ἀπὸ τὴ δική Του φιλανθρωπία; Ποιὸς θὰ μᾶς κατακρίνει;¹⁶⁷ Γιατί ὅταν ἐπικαλούμαστε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, εὐκόλα καθαρίζεται ἡ συνειδήσή μας καὶ τίποτα δὲ μᾶς ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς προφῆτες καὶ τοὺς ἄλλους ἁγίους. Ὁ Θεὸς δὲ μᾶς προόρισε γιὰ τὴν ὁργὴ Του, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία μέσω τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ πέθανε γιὰ μᾶς· ἔτσι ὥστε εἴτε ἐπαγρυπνοῦμε στὶς ἀρετές, εἴτε συμβεῖ νὰ κοιμόμαστε, ὅπως εἶναι πιθανόν, γιὰ μερικὰ ἐλαττώματα, νὰ ζήσουμε μαζὶ μὲ τὸ Χριστό, ἀτενίζοντας πάντοτε πρὸς Αὐτόν μὲ μεγάλους στεναγμοὺς καὶ θρηνηλογώντας ἀκατάπαυστα καὶ Αὐτόν ἀναπνέοντας. Ἄς ντυθοῦμε λοιπὸν ὡς θώρακα τὴν πίστη καὶ ἃς φορέσουμε ὡς

162. Ματ. 4, 2-3. 164. Ἠσ. 43, 25. 166. Πράξ. 10, 15.
163. Λουκ. 17, 10. 165. Ψαλμ. 102, 12-13. 167. Ρωμ. 8, 34.

περικεφαλαία τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας¹⁶⁸, γιὰ νὰ μὴ μπορέσουν νὰ εἰσχωρήσουν μέσα μας τὰ βέλη τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας.

Ἄλλὰ σὺ ὁ ἴδιος λές: «Ὁργίζομαι καὶ ἀγανακτῶ, ὅταν βλέπω τοὺς κοσμικοὺς νὰ μὴ πειράζονται σὲ τίποτε». Ἀλλὰ γνώριζε, ἀγαπητέ, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ σατανᾶς νὰ πειράζει ἐκείνους ποὺ πειράζονται μόνοι τους καὶ σύρονται πάντοτε στὴ γῆ μὲ τὶς βιοτικές ὑποθέσεις. Γνώριζε καὶ τοῦτο· ὅτι τὰ βραβεῖα καὶ τὰ στεφάνια εἶναι προορισμένα γιὰ ὅσους πειράζονται, καὶ ὅχι γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν φροντίζουν γιὰ τὸ Θεό, οὔτε γιὰ τοὺς κοσμικοὺς ποὺ εἶναι ξαπλωμένοι καὶ ροχαλίζουν. «Ἀλλὰ ἐγώ, μᾶς λές, πειράζομαι ὑπερβολικὰ καὶ οἱ νεφροί μου γέμισαν ἀπὸ πόνους¹⁶⁹, καθὼς λέει ὁ προφήτης, καὶ ταλαιπωρία καὶ τέλειο τσάκισμα, καὶ δὲν ὑπάρχει θεραπεία στὸ σῶμα μου καὶ ἐπιμέλεια στὰ κόκκαλά μου»¹⁷⁰. Ἀλλὰ κοντὰ εἶναι ὁ μέγας Γιατρός τῶν ἀσθενῶν, Αὐτὸς ποὺ σήκωσε τὶς ἀδυναμίες μας καὶ ποὺ μὲ τὴν πληγὴ Του μᾶς θεράπευσε¹⁷¹ καὶ μᾶς θεραπεύει· εἶναι κοντὰ καὶ τώρα, θέτοντας τὰ σωτήρια φάρμακα. Γιατί λέει ὁ Κύριος: «Ἐγὼ χτύπησα μὲ τὴν ἐγκατάλειψη, ἐγὼ καὶ θὰ θεραπεύσω¹⁷². Μὴ φοβηθεῖς λοιπόν· ὅταν περάσει ἡ μεγάλη ὀργὴ Μου, πάλι θὰ θεραπεύσω¹⁷³. Καὶ ὅπως δὲ θὰ ξεχάσει ἡ γυναικα νὰ σπλαχνίζεται τὰ παιδιὰ της, ἔτσι καὶ ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ξεχάσω¹⁷⁴. Κι ἂν τὸ πουλὶ σπλαχνίζεται τοὺς νεοσσούς του καὶ συνεχῶς τοὺς ἐπισκέπτεται καὶ τοὺς φωνάζει καὶ τοὺς δίνει τροφή στὸ στόμα, πολὺ περισσότερο ἀπλώνονται οἱ δικοί μου οἰκτιρμοὶ πάνω στὰ κτίσματά Μου, καὶ ἀκόμη περισσότερο ἀπλώνονται τὰ σπλάγχνα μου ἐπάνω σου καὶ σὲ ἐπισκέπτομαι κρυφὰ καὶ σοῦ μιλῶ νοερά καὶ βάζω τροφή στὴ διάνοιά σου, ποὺ ἔχει ἀνοιχτὸ τὸ στόμα σὰν μικρὸ χελιδόνι. Σοῦ δίνω τροφή τοῦ θείου φόβου καὶ τροφή ἐπουράνιου πόθου καὶ τροφή στεναγμῶν παρηγοριᾶς καὶ τροφή κατανύξεως καὶ τροφή μελωδίας καὶ τροφή βαθύτερης γνώσεως καὶ τροφή κάποιων θείων μυστηρίων. Ἄν σοῦ λέω φέματα, ἐγὼ ὁ Κύριος καὶ Πατέρας σου, ἔλεξέ με καὶ θὰ τὸ δεχτῶ». Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ Κύριος πάντοτε συνομιλεῖ νοερά μαζί μας.

Ἐγὼ ὅμως γνωρίζω ὅτι ξεπέρασα τὸ μέτρο καὶ σὰς ἔγραφα πολλὰ· ἀλλὰ σεῖς μὲ προτρέψατε νὰ τὸ κάνω. Μάχρυνα τὸ λόγο γιὰ νὰ στηριχθοῦν ἐκείνοι ποὺ κινδυνεύουν νὰ πέσουν ἐξαιτίας τῆς ἀμέλειας. Γιατί καθὼς μοῦ γράφατε, βρέθηκαν ἀνάμεσά σας στὴν Ἰνδία μερικοὶ ἀδελφοὶ ποὺ ἀπόκαμαν ἀπὸ ὑπερβολικοὺς καὶ ἀπροσδόκητους πειρασμοὺς καὶ παραιτοῦνται ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἄσκηση τῶν μοναχῶν, λέγοντας ὅτι εἶναι καταπιεστικὴ καὶ ἔχει μύριους κινδύνους. Καὶ καλοτύχισαν φανερά τοὺς κοσμικοὺς, ἐνῶ κατηγόρησαν τὴν ἡμέρα ποὺ ἔλαβαν τὸ σχῆμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ ἀναγκάστηκα νὰ μακρύνω τὸ λόγο καὶ νὰ χρησιμοποιήσω ἀπλὰ λόγια ὥστε νὰ μπορεῖ

168. Α' Θεσ. 5, 8-10. 170. Παροιμ. 3, 8. 172. Δευτ. 32, 39. 174. Ἦσ. 49, 15.

169. Ψαλμ. 37, 8. 171. Ἦσ. 53, 5. 173. Ἦσ. 7, 4.

καὶ ὁ ἀπλὸς καὶ ἀγράμματος νὰ κατανοήσῃ τὰ γραφόμενα. Γι' αὐτὸ ἔγραφα πολλὰ, ὥστε στὸ ἐξῆς νὰ μὴν καλοτυγχίζουν κανένα κοσμικὸ οἱ μοναχοί, ἀλλὰ μόνο τὸν ἑαυτὸ τους· γιατί αὐτοὶ χωρὶς ἀντίρρηση εἶναι ἀνώτεροι καὶ λαμπρότεροι καὶ ἐνδοξότεροι ἀπὸ τοὺς βασιλιάδες ποὺ φοροῦν στέμματα, ἐπειδὴ πάντοτε κάθονται κοντὰ στὸ Θεό. Κι ἐγὼ ποὺ τὰ ἔγραφα αὐτά, ἱκετεύω τὴν ἀγάπη σας νὰ μὲ θυμᾶστε διαρκῶς στὶς προσευχές σας, ὥστε νὰ δεχτῶ ὁ ἐλεεινὸς τὴ χάρη τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τελειώσω τὴν παρούσα ζωὴ μὲ ἀγαθὸ τέλος. Καὶ ὁ Πατέρας τῆς εὐσπλαχνίας καὶ Θεὸς κάθε παρηγοριᾶς¹⁷⁵ εἴθε νὰ σᾶς χαρίσῃ αἰώνια παρηγοριὰ καὶ ἀγαθὴ ἐλπίδα μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν Ὅποιο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

175. Β' Κορ. 1, 3.

Εύρετήρια

Α' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ

Α

Ἀαρών: ὁ — εἰκόνα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου 203.
 Ἀγαθά: μνήμη αἰώνων —, 71· αἰώνια —, 332.
 Ἀγαθό 286.
 Ἀγάπη 61, 172, 285-6, 288-90, 294-5, 309, 318-20.
 Ἄγγελοι: — πού βοηθοῦν τὴν προσευχὴν 222, 227· ὑπηρεσία τῶν —, 334-5.
 Ἄγγελος φύλακας 37.
 Ἀγνεία 93, 95.
 Ἀγνοία 133· — Θεοῦ 46· —, λησμοσύνη, ραθυμία 173, 175-6.
 Ἀγνότητα 285.
 Ἀγρυπνία 95.
 Ἀδικία 153.
 Αἰσθήσεις: — σώματος 58, 189, 267-8, 300-1, 311· — ψυχῆς 59.
 Αἴσθησις: — τοῦ νοῦ 293, 295· — ψυχῆς 291, 293.
 Ἀκακία 337.
 Ἀκηδία 106-8, 301· δαίμονας τῆς —, 70.
 Ἀκτημοσύνη 315.
 Ἀλλοίωση 285.
 Ἀμάθεια 134.
 Ἀμαρτήματα 37.
 Ἀμαρτία: μίσος —, 58· χωρισμός ἀπὸ τῆς —, 60· θανάσιμη —, 146· ἀνάμνησις παλιῶν —, 155· χάρις καὶ —, 310-7.
 Ἀμέλεια 50, 335, 350.
 Ἀμεριμνία 62, 162, 276.
 Ἀνάγκες ὕλικές 269, 277.
 Ἀναισθησία: δαίμονας τῆς —, 79.
 Ἀνάπαυσις: ὁ Χριστός εἶναι ἡ — τῶν ἀνθρώπων 341.
 Ἀνθρωποποιός 30.

Ἀνθρωπος 30, 33, 35, 46· εὐσεβής —, 41· ἐχθρός τοῦ ἑαυτοῦ του, 208· λογικός —, 28, 29, 34, 43.
 Ἀντίρρηση στοὺς λογισμοὺς 183, 204, 206.
 Ἀοργησία 285.
 Ἀπάθεια 60, 86, 324, 329, 336-7, 344.
 Ἀπάρνησις κόσμου 98, 262.
 Ἀπελπισία 348.
 Ἀποφυγὴ παρόντων 274-5.
 Ἀποχωρισμός συγγενῶν καὶ φίλων 262-3.
 Ἀράχνη: ἡ — ὡς ὑπόδειγμα ἡσυχίας 184, 339.
 Ἀργία 107, 270.
 Ἀργολογία 212, 333.
 Ἀρετές 28, 116, 146· οἱ τέσσαρις γενικαί —, 186, 220.
 Ἀρετὴ 29, 32, 142, 320· δύναμις τῆς —, 246-7, 249· ἡ — εἶναι εὐαίσθητη 259· πρακτικὴ —, 332.
 Ἀριθμοί: συμβολισμός τους 219-20.
 Ἀρρώστιες 248, 300, 321.
 Ἀρχάριοι 262-4.
 Ἀσθένεια σώματος 92.
 Ἀσθένειες 321.
 Ἀσκήσις σωματικὴ 198.
 Αὐτεξούσιο 33, 38.
 Αὐτεξουσιότητα 286.
 Αὐτομεμψία 203.
 Αὐτοπεποίθησις 244.
 Ἀφιλαργυρία 285.

Β

Βάπτισμα 310-1, 317.
 Βασιλεία οὐρανῶν 113, 143, 155, 193, 238.
 Βλασφημία: αἷτια τῆς —, 149.
 Βοήθεια Θεοῦ 59, 354.

Γ

Γάμος: ὁ μοναχισμός ανώτερος τοῦ —, 351-2.
 Γαστριμαργία 270-1.
 Γεωργία 248.
 Γιατροί 300.
 Γνώση πνευματική 87, 154, 285-7, 308 — θεία 304, 320 — Θεοῦ 50.
 Γυναῖκες: οἱ ἀσκητές νά μή συναντοῦν —, 174.

Δ

Δαίμονας: — τῆς ἀκηδίας 70 — τῆς ἀναισθησίας 79 — τῆς λύπης 79 — τοῦ μίσους 319 — τῆς ὀργῆς 82 — τῆς πορνείας 81, 92-5, 335 — πού προξενεῖ περιπλάνηση τοῦ νοῦ 77-8 — τῆς φιλαργυρίας 85.
 Δαίμονες 210· οἱ τρεῖς ἀρχηγοί —, 73, 86· κατηγορίες —, 312· δόλος —, 58· πόλεμος —, 57, 60, 323-4, 343, 348· πόλεμος — κατά τῆς προσευχῆς 221, 224, 226, 228-30· στούς βαπτισμένους, οἱ — βρίσκονται γύρω ἀπό τήν καρδιά 295, 310· οἱ — ὀνομάστηκαν καί ἄνθρωποι 206.
 Δαιμονικές φαντασίες 295.
 Δάκρυα 220 — καί προσευχή 221, 227.
 Δάσκαλος 258, 261 — χωρίς πείρα 250-2.
 Δημιουργός 36, 48.
 Διάβολος 334. Βλ. καί Δαίμονας.
 Διάκριση 116-8 — ἀρετῶν καί κακιῶν 62 — λογισμῶν 292· παραδείγματα ἐλλείψεως —, 118-119.
 Διάνοια: περιορισμός τῆς —, 301.
 Διδασκαλία 157.
 Δίκες 304-5.
 Δόλος δαιμόνων 58.
 Δούλος: ὁ ἡσυχαστής νά μήν ἔχει —, 68.

Ε

Ἐγκράτεια 87, 192, 297-8 — στά φαγητά 91-2.
 Εἰρήνη ψυχῆς 200.
 Ἐλεγχος 135, 137-9.
 Ἐλεημοσύνη 67, 305-6.
 Ἐλευθερία 31, 36· κατάσταση — τοῦ νοῦ 58· νόμος τῆς —, 131.
 Ἐλευθεροστομία: βλ. Παρρησία.
 Ἐλπίδα 285-6 — στό Θεό 157.
 Ἐμπορικές δοσοληψίες 70.
 Ἐνάρετη ζωή 29, 32.
 Ἐνδύματα: βλ. Ροῦχα.
 Ἐντολές: τήρηση —, 142-3, 194.
 Ἐξομολόγηση στό Θεό 325.
 Ἐπαινοί 331.
 Ἐπιθυμία 74, 87, 96 — ἀπό τίς ἐνθυμήσεις 51· σαρκική —, 135, 173, 271.
 Ἐπὶ κληση Ἰησοῦ Χριστοῦ 181-214 (σποραδικά), 315.
 Ἔργα καλά 144-5.
 Ἔργασία 70, 108.
 Ἐρημος 103.
 Ἐρωτας θεῖος 215.
 Ἔσσαῖοι 236.
 Εὐγνωμοσύνη στό Θεό 37.
 Εὐεργεσίες: μελέτη — Θεοῦ 164, 168.
 Εὐσέβεια 279.
 Εὐσεβής 41.
 Εὐχαριστία στό Θεό 53.
 Εὐχή τοῦ Ἰησοῦ 302-3. Βλ. καί Ἐπὶ κληση.

Ζ

Ζῆλος ἄκαιρος 324.
 Ζῶα 52, 278.

Η

Ἡγουμενία: ἐπιδίωξη —, 252-3, 256.
 Ἡδονή 52, 136.
 Ἡδυπάθεια 135.

Ἡσυχαστής: ὁ — νά μήν ἔχει δούλο 68.
 Ἡσυχία 66, 68, 70, 145, 184, 196, 339· ἡ — χρήσιμη στούς ἀρχαρίους 263.

Θ

Θανάσιμη ἁμαρτία 146.
 Θάνατος 35, 41, 45· ὥρα τοῦ —, 205, 208, 325, 334· μνήμη —, 195, 207, 313.
 Θέλημα: — Θεοῦ, 223· κοπή —, 57, 185.
 Θεολογία 225, 306-8, 320.
 Θεός: — ἀγαθός 286· ὁ — ἀναίτιος τοῦ κακοῦ 42, 286· γνώση τοῦ —, 50 — δημιουργός 36, 48· τόπος —, 83.
 Θεωρητικοί 210.
 Θεωρία 204, 273, 287, 307, 309, 320 — τοῦ Θεοῦ 114.
 Θλίψεις 132-3, 140, 147, 154, 160, 333.
 Θυμός 74-5, 80, 87, 96, 222, 270, 303.

Ι

Ἰδιορρυθμία 168, 174.
 Ἰερωσύνη: ἐπιθυμία —, 109.
 Ἰησοῦς: ἐπὶ κληση τοῦ —, 181-214 (σποραδικά), 315· εὐχή τοῦ —, 302-3· μνήμη —, 294, 302, 317, 323.

Κ

Καθαρότητα: — καρδιάς 199, 214 — ψυχῆς 92.
 Κάθαρση 353 — ψυχῆς 290.
 Καθοδήγηση πνευματική 123-4, 174.
 Κακία 35, 42, 52· οἱ 8 λογισμοί τῆς —, 91, 211.
 Κακίες 29.
 Κακό 286.
 Κακοπάθεια 71.

Καρδιά: ἡ — ὡς καθρέφτης 183, 189· ὁ Θεός φανερώνεται στήν —, 191· συντριβή τῆς —, 130, 160· φύλαξη τῆς —, 59, 61· καθαρότητα τῆς —, 199, 214 — ἄδεια ἀπό φαντασίες 207· εἵσοδος στά βάθη τῆς —, 349.

Καρδιακή ἡσυχία 196.

Κελί 69-70.

Κενοδοξία 74, 81, 108-9, 136, 298.

Κοινόβιο 100, 185.

Κοινωνία θεία 196-7.

Κολακεία 248.

Κόλαση: μνήμη — 70· φόβος —, 266.

Κόσμος: ἀπάρνηση —, 98, 262.

Κρασί 170, 299.

Κρίση μέλλουσα 70, 266, 325.

Κτήματα ὑλικά 242.

Λ

Λατρεία Θεοῦ 59.

Λήθη: βλ. Λησμοσύνη.

Λησμοσύνη 133, 186, 197· ἄγνοια, —, ραθυμία 173, 175-6.

Λογικό 37, 277, 347.

Λογικός 28-9, 34, 43.

Λογισμοί 160· ἀκάθαρτοι —, 66, 86, 330· βέβηλοι —, 341· δαιμονικοί —, 73-4· πονηροί —, 59, 62, 94, 101, 115, 196, 200, 204, 207, 213, 232, 260, 314, 321, 323· ἀντιμετώπιση πονηρῶν —, 84· διάκριση —, 292· φανέρωση τῶν — στούς πνευμ. πατέρες 120-3· κατηγορίες —, 77· οἱ 8 — τῆς κακίας 91, 211. Βλ. καί Προσβολή, Συγκατάθεση, Ἀντίρρηση.

Λόγοι: πνευματικοί —, 287-8 — τῶν κτισμάτων 224.

Λόγος: μελέτη θείου —, 331 — Χριστοῦ 161.

Λουτρά 299.

Λύπη 104-6· δαίμονας τῆς —, 79 — κατά Θεόν 105, 161.

M

Μαθητεία 261-2.
Μαρτύριο 319· — τῆς συνειδήσεως 322.
Μελέτη: — εὐεργεσιῶν Θεοῦ 164, 168· — θείου λόγου 331.
Μέλλοντα ἀγαθὰ 332.
Μέριμνα 76· ἡ — μας στὸν Κύριο 67.
Μετάνοια 61, 255, 329, 342.
Μίσος 350· δαίμονας τοῦ —, 319· — ἁμαρτίας 58· — κατὰ δαιμόνων 78.
Μνήμη: — θανάτου 195, 207, 313· — Θεοῦ 59, 139, 153· — Ἰησοῦ 294, 302, 317, 323.
Μνησικακία 102, 222.
Μοναχικὴ ζωή: Σκοπός —, 113· ἡ — ἀποτύπωμα τῆς ἀποστολικῆς ἀρετῆς 236· ἡ — ἀνώτερη τοῦ γάμου 351-2.
Μοναχοί: πραγματικοί καὶ ψευδεῖς —, 237-9· — στίς πόλεις 239-40.
Μοναχός 66, 192, 231.
Μόνωση 103, 264.
Μωυσῆς: ὁ — ὡς εἰκόνα τοῦ νοῦ 203.

N

Νερό: στέρηση τοῦ —, 170, 174.
Νηστεία 71, 272, 298, 331, 344.
Νήψη 140, 180-215 (σποραδικά).
Νοήματα: παρομ. μέ πρόβατα 82.
Νόμος τῆς ἐλευθερίας 131.
Νοῦς 42, 44, 47· αἴσθησις τοῦ —, 293, 295· εἰκόνες τοῦ —, 141· περιπλάνησις τοῦ —, 77, 87· φῶς τοῦ —, 226-7, 297, 302· φωτισμός τοῦ —, 194, 202, 318· σκοτισμός τοῦ —, 201· φυσικὴ κατάσταση τοῦ —, 195· θεία κατάσταση τοῦ —, 196· κατάσταση ἐλευθερίας τοῦ —, 58· ἡ χάρις κατοικεῖ στό βάθος τοῦ —, 295-310· ὁ — γίνεται διαφανής 296· θεία ἐνδυνάμωση τοῦ —, 57-

8· ὁ — βλέπει τόν ἑαυτό του 83, 86· μόνο τό Ἅγιο Πνεῦμα καθαρίζει τό νοῦ 292· ὁ — σάν βασιλιάς 245· ὁ Μωυσῆς ὡς εἰκόνα τοῦ —, 203.

Ξ

Ξενитеμός 68.

O

Ὁδηγός πνευματικός 253-4.
Οἴηση 32, 265, 297, 340.
Οἰκτιρμοί Θεοῦ 354.
Ὁκνηρία: βλ. Ραθυμία.
Ὁλιγάρκεια 36.
Ὁνειρα 75· — καλὰ καὶ κακά 296.
Ὁράματα δαιμονικά 297.
Ὁργή 38, 100-4· φυσικὴ ὀργή 57, 62· δαίμονας τῆς —, 82· πάθος τῆς —, 170.

Π

Πάθη 138, 259, 265-6, 280, 308· τὰ 3 γενικά —, 190· — ψυχῆς 29, 40, 173· τὰ 3 κύρια — τῆς ψυχῆς ὡς γίγαντες 175-6.
Παραπτώματα ἀκούσια 324.
Παραχώρηση Θεοῦ 316.
Παρηγορία: — ἀπὸ τό Ἅγιο Πνεῦμα 293-4· — δαιμονική 294.
Παρθένες: οἱ 5 μωρές —, 166-7, 279.
Παρθενία 95, 169.
Παρρησία 185.
Πατέρες πνευματικοί 120-3.
Πειρασμοί 159, 333, 342, 351-4· — τοῦ Χριστοῦ στήν ἔρημο 73· — δαιμόνων 83.
Πειρασμός: στάδια τοῦ —, 188.
Πένθος 336.
Πίστις 49, 151, 285-6, 339-40· — μέ ἔργα 290-1.
Πνεῦμα Ἅγιο 152, 347· ἐνέργεια τοῦ — στήν ψυχὴ 170, 295, 309· τό — καθαρίζει τό νοῦ 292· τό —

ἐμπνέει τὴν προσευχή 303.
Πόλεις: μοναχοί στίς —, 68, 239-40.
Πόλεμος: — δαιμόνων 57, 60, 323-4, 343, 348· — νοητός 197.
Πολυλογία 307, 323.
Πόννοι σωματικοί 39.
Πορνεία: δαίμονας τῆς —, 81, 92-5· δυνάμεις τῆς —, 335.
Πρακτικὴ ἀρετὴ 332.
Πραότητα 30, 75, 80.
Πρόληψη: πάθη ἀπὸ —, 138.
Πρόνοια Θεοῦ 51, 243.
Προσβολὴ λογισμοῦ 62, 138, 180, 182, 188, 194, 200, 260.
Προσευχὴ 71-2, 75, 130, 136, 146, 150, 344, 346, 350· ὁ ὅρισμός —, 221· ἀληθινή —, 225, 234· αἴσθησις —, 223· ἀπερίσπαστη —, 231· κατάσταση —, 224· προσοχή καὶ —, 234· δάκρυα καὶ —, 221, 227· — καὶ θεολογία 225· — καὶ ψαλμωδία 228· — μέ ἐπιμονή 228· — χωρὶς σχήματα καὶ μορφές 226, 231· γιὰ ποιά νὰ προσευχόμαστε 223· πόλεμος δαιμόνων κατὰ τῆς —, 221, 224, 226, 228-30· ἄγγελοι βοηθοὺν τὴν —, 222, 227· τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐμπνέει τὴν —, 303· — ποὺ ξεπερνᾷ κάθε πλάτος 307.
Προσοχή 58-9, 61, 234.
Πτώσεις 338, 347.
Πυθαγόρας 339.

Ρ

Ραθυμία 164· ἄγνοια, —, λησμοσύνη 173, 175-6.
Ρεμβασμός 69.
Ροῦχα 76, 246.

Σ

Σκοτισμός τοῦ νοῦ 201.
Σοφία 287· — τοῦ κόσμου 331.
Στάδια πειρασμοῦ 188.

Σταυρός 131, 255, 334.
Συγγενεῖς: ἀποχωρισμός —, 262-3.
Συγκατάθεσις νοερή 94, 101, 135, 138.
Συγχώρηση ἀδικημάτων 147.
Συμβολισμός ἀριθμῶν 219-20.
Συναναστροφές 31-2, 34, 69, 105, 272-3.
Συναναστροφή: — μέ ἐπιπόλαιους 278· — μέ πονηρό 348.
Συνειδησις 57, 133, 141, 291· καθημερινὴ ἀνάκρισις —, 191, 201.
Συνήθεια: δύναμις τῆς —, 268-9.
Συντριβὴ καρδιᾶς 130, 160.
Σῶμα 92, 144, 186, 311· ψυχὴ, —, πνεῦμα 60· ἔχθρα πρὸς τό —, 214.
Σωματικά πράγματα 245.
Σωφροσύνη 93, 95.

Τ

Ταπεινοφροσύνη: βλ. Ταπείνωση.
Ταπείνωση 129, 151, 191, 194, 208, 211, 213, 285, 288, 305, 345, 353· δύο εἶδη —, 322· μελέτη τῆς — τοῦ Κυρίου 171-3.
Τελειότητα 316.

Υ

Ὑλὴ 42· προσκόλλησις στήν —, 276.
Ὑμνολογία 329, 331.
Ὑπακοή 297.
Ὑπάρχοντα: ἀπόρριψη —, 262· διανομή —, 155, 305, 350.
Ὑπερφάνεια 109-10, 213, 338, 342.
Ὑπνος: φαντασίες στὸν —, 94.
Ὑποκρισία 166.
Ὑπομονή 285.
Ὑποταγή 156, 261-2, 336.
Ὑποχώρηση τῆς χάρις 345.

Φ

Φαγητά 69, 91-2, 272, 278, 298. Βλ. καὶ Ἐγκράτεια, Νηστεία.
Φαντασία στὸν ὕπνο 94.

Φαντασίες 295, 332· ἡ καρδιά ἄδεια ἀπὸ —, 207.
 Φιλαργυρία 95-100, 136· δαίμονας τῆς —, 85.
 Φιλαυτία 215..
 Φιληδονία 134, 270-1.
 Φιλοξενία 67, 77.
 Φιλοσοφία: ὁ χριστιανισμός ἡ ἀληθινή —, 235-6· κατὰ Θεόν —, 280.
 Φλυαρία 349.
 Φόβος: — Θεοῦ 62, 289-90, 295, 332· — κολάσεως 266.
 Φτώχεια θεληματική 86.
 Φύλακας ἄγγελος 37.
 Φύλαξη καρδιᾶς 59, 61.
 Φύση: 3 νοερές περιοχές, κατὰ —, ὑπὲρ — καὶ παρὰ —, 150.
 Φυτὰ 52.
 Φῶς: θεῖο —, 194, 202, 296, 309, 312, 318· δαιμονικό —, 297· — τοῦ νοῦ 226-7, 297, 302.
 Φωτισμός 287· — τοῦ νοῦ 194, 202, 318.

X

Χαρά 302.
 Χάρη θεία 148, 151-2, 330· ὑποχώρησι τῆς —, 345· ἡ ἐνέργεια τῆς —

στήν ψυχὴ 307· κατοικεῖ στό βάθος τοῦ νοῦ 295, 310· — καὶ ἁμαρτία 310-7.

Χαρίσματα θεῖα 338.

Χρήματα 28-9.

Χριστιανός ἀληθινός 165.

Χριστός: ὁ — δημιουργός καὶ ἀγοραστής μας 144· μελέτη τῆς ταπεινώσεως τοῦ —, 171-3· ὁ — ἡ ἀνάπαυση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους 341· πειρασμοὶ τοῦ — στήν ἔρημο 73.

Ψ

Ψαλμωδία 228, 308.

Ψυχὴ 41, 43, 45, 49, 52· τὰ 3 μέρη τῆς —, 201· πάθη τῆς —, 29, 40, 173· ἡ — αὐτεξούσια 33· αἰσθήσεις τῆς —, 59· αἴσθησις τῆς ψυχῆς 291, 293· εἰρήνη τῆς —, 20· κάθαρση — 92, 290· φυσικὴ κατάσταση τῆς —, 211· ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν —, 170, 295· ἐξοδος τῆς — ἀπὸ τό σῶμα 205, 334.

Ω

ᾠρα τοῦ θανάτου 208, 325.
 ᾠφέλεια ἀκροατῶν 156, 157.

Β' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

Γένεσις		15, 7		331		6, 13		229	
1, 29-30	278	17		349		8, 4		243	
31	298	16		243		10, 16		209	
2, 15	224	16, 3		270		12, 30		258	
3	83	16-17		272		15, 9		180	
3, 5	200	17, 6		243		16, 21		256	
14	270	8-16		330		20, 8		98	
15	94, 183, 211, 260	15		330		23, 14		239	
18	249	20, 9		154		25, 9-10		350	
21	246	21, 5-6		268		11		268	
4, 5	167	36		342		27, 15		259	
8	264	23, 32		188		31, 7-8		258	
9, 3	71	24, 10		83		32, 7		124	
11, 1-9	201	12-18		243		33		76	
12, 1	80	22-39		77		39		354	
13, 5-11	242	25, 30		254					
14, 1-10	267	28, 4		214		Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ			
18, 1	245	15		270		3		85	
27	173	30, 34		220		4, 1-9		251	
19, 1	265	32, 4		184		7, 21		277	
26	268	15-19		243					
21, 6	336	31		203		Κριταί			
22, 1-19	291	33, 7		261					
24, 12-28	341	11		264		6, 4		335	
27	335	34, 30		203		14-15		335	
28, 12	189, 316					7, 2		333	
29, 15-28	256	Λευϊτικόν				12		335	
25	219	8, 21		270		13		272	
31, 34-35	269	29		270		17		252	
39	83	9, 14		270		9, 7-15		253	
34	264	11, 27-42		244		48		252	
35, 4	259	15, 31		265		15, 4-5		260	
37, 3	142	33		280		18, 27		343	
14-17	263	19, 17		102					
39, 7-12	275					Α' Βασιλειῶν			
48, 21-22	259	Ἀριθμοί				2, 6-7		123	
49, 17	137	3, 41-45		346		9		225	
		5, 22		271		12-29		250	
		8, 7		262		3, 9		124	
		12, 3		80		19-20		258	
		12		331		4, 18		250	
		20, 12		349		6, 12		263	
		25, 1		272		11, 2		252	
		34, 15		242		6		152	
						14, 13		245	
		Δευτερονόμιον				15, 17-23		117	
		4, 24		302		16, 7		133	
		38		330		13		152	
						17		85	

Ἐξοδος

2
 3, 2
 5
 5, 2
 10, 17-19
 7, 1
 9, 29
 12, 22-23
 14

247
 203, 329
 220
 191
 345
 203
 265
 264
 337

17, 35	82		Τωβίτ	40, 1	307
45	175			42, 3-5	347
25	130	12, 12		44, 14	311, 349
30	346		Ίουδιθ	50, 9	299
				19	146, 152
Β' Βασιλειών		2, 4		51, 1	110
4, 5-8	245		Ψαλμοί	52, 6	109
7, 27	341			54, 7	330
12	130	1, 2		8	68
18, 24	193	2, 11		9	69
		4, 3		10	68
		5		23	67
Γ' Βασιλειών			82, 101, 201	56, 1-2	344
7, 13	254	5, 10		2	349
10, 11	329	6, 3		57, 12	213
11, 1-8	338	8		58, 10	196
13, 4	247	8, 3		61, 1	183
17, 6-15	243	9, 27		6	295, 350
9	67	32		10	153
10-16	246	38		62, 3-6	338
18, 18	247	11, 7		9	290
19	272	9		63, 7	213
19, 8	243	12, 4	196, 202	65, 4	332
19	258	17, 35		12	310
20	349	38-39		67, 7	300
21	262	40		11-12	306
20, 1-16	242	18, 8		35	186
		10		68, 4	198
Δ' Βασιλειών		19, 5		70, 6-9	338
1, 2	267	21, 26		72, 28	146
2, 8	247	22, 2		73, 21	306
11	304	4		74, 6	319
25	272	24, 9	80, 142	79, 12	189
3, 14	247	26, 14	159	80, 6-7	344
4, 10	246	27, 7	184, 292	81, 6	83
5, 1-14	337	28, 7	329	83, 8	202
10-16	248	30, 24	290	11	352
25	98	31, 1	153	84, 9	212
6, 5-6	255	9	83, 161	89, 12	213
9, 22	342	33, 3	281	90, 8	195, 207
18, 21	135	9	210, 293, 315	10-11	229
		10		12	338
Α' Παραλειπομένων		36, 8		13	335
		11		75	195
16, 14	148	15		91, 12	184
22, 8	261	23		93, 16	307
		28		19	182
Β' Παραλειπομένων		37, 8		96, 10	267
4, 12	266	11		100, 4	69
		38, 7		6	94, 188
Β' Ήσδρα		12		8	168
9, 11	259	39, 2		102, 2	336
		9		5	165
				10	

12-13	353	38, 8	352	12, 13	194
17	336	39, 5-8	273		
103, 15	117	30	84	Ἄσμα Ἀσμάτων	
30	347	41, 5-6	254	2, 2	276
106, 6	344	23	84	15	188
10	270	42, 6	173		
27	333			Σ. Σολομώντος	
108, 4	350	Παροιμίες			
29	350	3, 8	354	3, 9	214
111, 4	333	12	321	4, 12	69
112, 5-6	339	14	183		
114, 6	305	4, 23	93, 94	Σ. Σειράχ	
115, 3	164	5, 9	81	2, 14	208
118, 83	169	10	142	10, 13	191
120, 6	60, 342	6, 32	137	11, 14	343
122, 2	343	8, 35	321	17, 32	173
123, 27	340	9, 8	158	18, 17	67
124, 1	62	10, 4	73	20, 18	349
125, 6	309	11, 14	117	28, 13	158
126, 1	110	25	100	35, 22	104
128, 3	234	12, 1	139	42, 24	219
131, 1	80	28	102	43, 3	344
136, 9	94, 184,	13, 4	70		
	207, 266	14, 29	139	ᾠσήμε	
138, 22	78	15, 1	100	2, 8	352
139, 12	349	11	133	5, 2	352
14	210, 292	16, 5	191	13, 7	352
141, 3	203	8	142, 148		
146, 9	84	26	340	Ἀμώς	
147, 6	344	17, 22	80		
148	329	23, 33-35	267	2, 9	350
		24, 4	117	16	275
Ἰώβ		11	123	4, 12	191
1, 5	192, 251	15	69, 91	9, 13	332
21	343	16	348		
4, 11	266	33	117	Ἰωήλ	
5, 18	123	50	136	4, 10	256
23	105	25, 17	244		
7, 1	343	28	117	Ἰωνᾶς	
8, 11	266	26, 3	161		
20	337	27, 13	275	2, 3-7	344
14, 17	324	14	331	Ἀββακούμ	
15, 20	276				
18, 12	187	Ἐκκλησιαστής		2, 6	242
21, 14	194	1, 18	302		
26	342	5, 15	245	Ἀγγαῖος	
28, 18	349	6, 7	245	1, 9	243
30, 1, 4	57	7, 9	100		
24	80	8, 5	207, 323	Ζαχαρίας	
31, 7	301	9, 7	187		
27	244	18	187	3, 1	346
36, 27	114	10, 9-10	255	2	138
37, 17	350	11, 10	76	11, 17	252

Μαλαχίας	19	242	28-29	276
4, 2	101		31-32	76
2-3	353	Ίεζεκιήλ	33	67, 156,
3, 14-16	351			223, 238
Ήσαϊας		1, 4	34	162
		7	7, 3	101
		3, 17-18	8	222
2, 4	256	4, 1	11	338
6, 5	227	3	14	61, 321
7	71	13, 19	21	182
7, 4	354	16, 49	8, 12	71
6	343	17, 24	22	68
8, 9-10	335	18, 4	9, 9	338
9, 2	171, 270	37, 6	21	341
14, 12	84	11	29	332
13	110		10, 1	191
26, 20	349	Δανιήλ	10	238
40, 31	205	2, 23	23	345
41, 13	57, 205	3, 19	29	76
43, 1-3	58	5, 23	37	263
25	353	6, 16-23	40	138
45, 7	195	7, 25	11, 12	192, 198
49, 6	338	12, 19	29	80, 151, 213
15	354		30	66, 321
19	343	Κατά Ματθαῖον	12, 20	123
50, 4	123	3, 7	29	315
8	58	8	43	191
51, 17	341	10	44-45	313
53, 4	304	4, 1-10	45	81
5	354	3	49	69
55, 1	194	4	13, 28	206
63, 10	152	9	44	310
64, 5	349	11	46	249, 302
		23	15, 11	71
Ίερεμίας		5, 8	18-19	314
6, 25	264		19	93, 211
12, 2	212	22	16, 19	342
15, 19	258	23	24	221
16, 1-4	66	24	27	144
17, 16	205	25	18, 4	213
24, 6	343	28	21	155
27, 16	138, 266	40	24-35	230
28, 9	149	44	19, 21	98, 221,
31, 28	249	6, 1-18		262, 305
38, 28	343	7	30	146
42, 6-7	236	9-10	22, 13	86
47, 5	246	14	37	297
49, 19	260	18	23, 8	257
50, 2-3	260	21	12	213
52, 14	271	22	15	251
		25	26	93
Θρηνοὶ Ίερ.		25-30	24, 20	149
4, 5	243	26-28	22	79

42-44	59	18, 1	154	8	159
44	100	1-8	198, 205, 228	10, 15	353
25, 1-13	166, 279	10	234	12, 10	130
14-30	148	10-14	229	14, 22	132
21	143, 193	13	350	19, 12	247
35	116	38	129	20, 34	98, 252
36	79	21, 34	59	35	98
26, 70	342	22, 42	222	22, 25	99
27, 5	98	23, 34	304	28, 20	157
28	304	42	341, 349		
39-40	172	43	110, 332, 349	Πρὸς Ῥωμαίους	
28, 8	332	24, 32	77	2, 11	209
Κατὰ Μάρκον		Κατὰ Ἰωάννην		15	104
1, 6	272	1, 5	312	5, 8	144
2, 4	138	9-12	312	7, 14	129
11	220	14	171	18	314
27	341	52	345	22	311, 313
9, 46	70	3, 27	342	23	153, 163,
10, 30	153	30	288	24	313, 343
50	130	31	347	25	314
11, 3	273	4, 16	350	8, 1-2	313
12, 42	67	24	225	6	183, 186, 201
42-44	220	5, 13	76	6-8	189
Κατὰ Λουκᾶν		9, 38	130	7	208, 312
1, 35	347	11, 25	207	15	303
2, 10	332	26	329	18	71
49	263	33-38	303	23	152
3, 11	145	12, 50	213	26	183, 303
4, 23	101	14, 6	207	28	209
41-42	67	21	161	34	353
5, 5	159	23	162	38-39	231
6, 30	305	15, 5	110, 132,	9, 16	110
36	286		156, 186, 207	10, 17	151
7, 50	332	5-6	191, 209	12, 1-2	169
8, 18	209	14	244	13, 10	318, 325
31-32	345	16, 20-22	352	12	350
9, 62	142, 238	18, 22	129	14	92
10, 18	200, 316	19, 15	172	14, 17	319
11, 13	338	29	299	15, 4	131
21-22	292	20, 27	340	27	99
12, 20	100	29	345	Α' πρὸς Κορινθίους	
47	208	21, 11	219	1, 24	213
13, 25	162	30, 11	347	30	341
14, 10	335			3, 12	220
11	138	Πράξεις		16	162
18	86	2, 2	340	19	331
26	306	3-4	152	4, 3-4	325
33	136, 145	4, 34	99	5	166
17, 10	143, 193, 353	5, 1-10	98, 262	7	110, 214
21	155	6, 13	159	10	336
37	58	7, 56	159	5, 2-4	336
		9, 6	124	10	324

7, 17	336	Πρός Γαλάτας	1, 6	347
32-34	66	2, 2	2, 9	70
8, 1	134, 143	4, 6	17	163
2	193	16	38	334
3	289	5, 6	4, 17	325
9, 7	82	16	5, 8-10	354
14	107	146, 192,	14	241
24	76, 155	17	17	102, 191
27	334, 338	22	19	152, 293
10, 12	338	24	21	139
24	241	25		
26	71	6, 1		
11, 4	257	3	Β' προς Θεσσαλονικείς	
5-7	233	7	3, 6-12	107
31-32	208	14	10	339
12, 3	185, 302	Πρός 'Εφεσίους	Α' προς Τιμόθεον	
8	116, 287,	1, 21	1, 7	131
	308	2, 3	2, 4	154
11	151, 152	14	8	76, 102
13, 3-5	113	4, 26	4, 7	205
7	134	27	8	192, 279
8	172	30	13	182
13	220, 320	31	5, 6	69
15, 3	143, 193	5, 19	6, 5	239
10	110, 330	6, 11	7-8	86
54	337	12	8	245
Β' προς Κορινθίους		14-17	10	86, 95,
1, 3	355	15		97, 136
9	333	16	12	229
2, 7	80	Πρός Φιλιππησίους	Β' προς Τιμόθεον	
11	254	1, 9-10	2, 4	66, 136,
3, 18	185	2, 5-10		278
4, 16	170, 318	6-8	5	93
5, 2-4	337	13	6	287
4	319	3, 12	11	83
6-7	295	14	24	241
13	289	19	3, 5	166
15	144, 169	20	12	140
6, 7	311	4, 8	4, 7	99
14	311	12	8	76
7, 10	105	15		
8, 9	171	Πρός Κολοσσαείς	Πρός Τίτον	
12	305	2, 3	1, 16	332
13	67	9		
10, 5	62	3, 5	Πρός Φιλήμονα	
11, 6	134	10-11	10-19	258
9	99	15		
14	297	Α' προς Θεσσαλονικείς	Πρός 'Εβραίους	
27	76	1, 6	1, 6	172
12, 7	321	3, 6	3, 6	162, 333
9	321, 333			
13, 5	131, 155, 341			

4, 11	155	19	349	Α' 'Ιωάννου	
13	132	20	100	1, 9	325
15	171	2, 21	291	2, 15	136
5, 14	118	3, 2	201	3, 15	104
7, 19	198	4, 6	214	4, 16	172
10, 16	82	17	202	18	172, 289,
34	305	5, 13	71		332
11, 1	131, 151, 155				
37-38	273	Α' Πέτρου		'Ιούδα	
12, 14	95	2, 23	304	19	311
16	95	5, 4	352		
13, 17	132	7	67, 76, 339	'Αποκάλυψις	
		8	187	5, 8	227
'Ιακώβου				8, 3	227
1, 17	110	Β' Πέτρου			
		2, 22	186		